

Запорізька обласна державна адміністрація
Запорізька обласна рада
Постійна комісія з гуманітарних питань Запорізької обласної ради
Запорізький обласний центр патріотичного виховання молоді
Запорізький національний університет
Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Класичний приватний університет
Запорізька обласна організація Товариства сприяння обороні України
ВГО Всеукраїнська федерація «Спас»

МАТЕРІАЛИ

VI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З ПИТАНЬ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

**«Соціальний розвиток України та патріотичне
виховання громадян»**

18-19 жовтня 2012

Запоріжжя 2012

УДК: 37.035.6 (063)

ББК: Ч421.352.23л0

Редколегія:

Власова Н.Ф. директор комунального закладу «Обласний центр патріотичного виховання молоді» Запорізької обласної ради.

Клемешин О.К., релігієзнавець, член Української асоціації релігійної свободи.

Носенко І.І. керівник єврейського обшинного центру «Мазаль ТОВ».

Мещан І.В. начальник Головного управління праці та соціального захисту населення Запорізької обласної державної адміністрації.

Лепський М.А. д. ф. н., декан факультету соціології та управління Запорізького національного університету.

Мальований М.М. к. ф. н, доцент, зав. кафедрою теорії та методики виховання, завідувач МДЦ «Політика і освіта» Запорізької обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Шатало Ю.М. заступник голови обласного комітету товариства сприяння обороні України.

Науково-методичне і технічне редагування:

Власова Н.Ф. директор комунального закладу «Обласний центр патріотичного виховання молоді» Запорізької обласної ради

Гнипа О.В. спеціаліст програмно-методичного сектору комунального закладу «Обласний центр патріотичного виховання молоді» Запорізької обласної ради

**ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ТОЧНІСТЬ ВИКЛАДЕНИХ У
ПУБЛІКАЦІЯХ ФАКТІВ НЕСУТЬ АВТОРИ.**

Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції з питань патріотичного виховання молоді «Соціальний розвиток України та патріотичне виховання громадян» (18-19 жовтня 2012 року, м. Запоріжжя, друкарня «Акцент» (ФОП Систеров В.М.))

Збірник містить матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції з питань патріотичного виховання молоді «Соціальний розвиток України та патріотичне виховання громадян» (18-19 жовтня 2012 року)

У матеріалах розглянуто проблеми патріотичного виховання молоді на сучасному етапі розвитку України. Розкриті питання: «Духовне відродження людства – шлях в майбутнє», «Виховання громадянина – патріота в системі освіти України», «Військово-патріотичне виховання в сучасному суспільстві. Традиції козацької педагогіки», «Роль молодіжної політики в реалізації патріотичного виховання», «Державне управління та місцеве самоврядування у визначенні стратегії соціального розвитку України», «Патріотичне виховання як фактор інвестиційного розвитку України»

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНА РОБОТА.

ОПТИМІЗАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ. НАУКОВІ АСПЕКТИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

<i>Глазунов В.В.</i> Проблеми соціального розвитку України в контексті патріотического виховання молодіжні	11
<i>Лаврик В., Голоднова В., Козло М., Мариняк Н.</i> Определение реалий и проблем современной системы патриотического воспитания в Украине	13
<i>Лепський М.А.</i> , Стратегічні напрямки діяльності з патріотичного виховання громадян України	22
<i>Межейко В.І.</i> Социальное развитие Украины – предложения Запорожской команде законодателей	25

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

<i>Вынту В.В.</i> История как первоэлемент патриотического воспитания подросткового поколения из опыта Республиканского центра детей и молодежи (Республика Молдова)	28
<i>Коянс А.А.</i> Етнопсихологічні особливості латиської нації, як основа латиської суспільної моралі (Латвія)	30
<i>Кричинский П.Е.</i> Концептуальные основы патриотического воспитания молодежи (Россия)	33
<i>Латынин В.А.</i> , Юбилей славянских витязей (Россия)	37
<i>Лутовинов В.И.</i> Система патриотического воспитания (Россия)	42
<i>Симеонов И.И.</i> Экспериментальная программа о патриотическом воспитании в городе Враца (Болгария)	49

І СЕКЦІЯ

ДУХОВНЕ ВІДРОДЖЕННЯ ЛЮДСТВА – ШЛЯХ В МАЙБУТНЄ

<i>Андрєєв А.А.</i> Неформальні молодіжні рухи в православній церкві	53
<i>Вдовцов Ю.Ю.</i> З досвіду роботи волонтерської групи Angels	55
<i>Жадько В.А., Бідзіля П.О.</i> Сутнісний вимір патріотизму	56
<i>Журба К.О.</i> Сучасні технології виховання духовної культури у школярів	63
<i>Киричок В.А.</i> Виховання культури гідності особистості у дискурсі сучасного патріотичного виховання	70
<i>Кучеренко Б.В.</i> Взаимоотношения церкви и молодежи в постмодерном глобальном мире. Проблемы и перспективы	77

<i>Макушинська Г.П.</i> Викладання курсів духовно-морального спрямування в навчальному закладі як фактор депатерналізації, солідаризації та соціалізації українського громадянського суспільства	79
<i>Макушинський В.С.</i> Екуменічні зустрічі у форматі Тезе як фактор духовного розвитку і єднання молоді	89
<i>Целякова О.М.</i> Вплив інформаційного суспільства на формування духовності	91

II СЕКЦІЯ ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА В СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

<i>Агарков О.А.</i> Громадянська освіта в контексті реалізації соціально-політичного маркетингу	98
<i>Аніщенко М.А.</i> Концепція патріотичного виховання у вищому навчальному закладі I-II рівнів акредитації	99
<i>Апостолова-Возниця О.О.</i> Музейна педагогічна як складова патріотичного виховання учнівської молоді	105
<i>Арабаджисев Д.Ю.</i> Ідентичність родових суб'єктів освіти в контексті формування громадянськості	110
<i>Аршинов Ю.Е.</i> Специфіка патриотического воспитания в контексте вызовов современности	115
<i>Бабарикіна Н.А.</i> Поняття та ідеї громадянського суспільства в системі освіти	118
<i>Барліт О.О.</i> Соціально-педагогічна та психологічна сутність булінгу, як одна з головних проблем системи освіти у формуванні громадянської свідомості учасників навчально-виховного процесу	119
<i>Бальшева Д.Ю.</i> Школьные библиотеки в системе патриотического воспитания школьников	123
<i>Білан С.І.</i> Історична освіта – важливий фактор формування патріотизму особистості України	126
<i>Білан Н.И.</i> Пути возрождения общества потребления	132
<i>Богомолова Н.М.</i> Громадянсько-правові знання як чинник формування свідомого громадянина України	133
<i>Власова Т.И.</i> Глобализм VS. Мультикультурализм и проблема патриотизма	140
<i>Горшкова О.Г.</i> Шляхи формування громадянської позиції особистості	145
<i>Гура С.П.</i> Викладання курсів духовно-морального спрямування в навчальному закладі	148
<i>Грицаєнко В.С.</i> Взаємодія різних структур освіти у вихованні громадянина-патріота	153
<i>Данилевська А.В.</i> Особливості шкільної освіти в Україні в контексті формування громадянина-патріота	155

<i>Демехіна О.І.</i> Виховання патріота: здобутки, проблеми, досвід працівників клубу юних моряків «Екватор» м. Енергодар	157
<i>Жукова Л.Й.</i> Патріотичне виховання дітей та підлітків у позашкільному закладі засобами народного танцю	163
<i>Зубко І.В., Власенко М.К.</i> Особливості формування честі та гідності серед основних якостей людини в освітньо-виховному процесі	166
<i>Зубрицький І.І.</i> Досвід взаємодії міськвиконкому з громадськістю з питань національно-патріотичного виховання громадян міста Бердянська. Про діяльність координаційної ради з питань національно-патріотичного виховання та формування здорового способу життя громадян міста Бердянська	171
<i>Іваненко О.Л.</i> Суперництво як фактор формування громадянина-патріота	177
<i>Івашова Н.В.</i> Патриотическое воспитание в современной школе	181
<i>Козлова Л.В.</i> Патриотическое воспитание на уроках русской литературы	188
<i>Колієва І.А.</i> Деконструкція поняття «ідентичність» і проблема духовності в сучасному глобалізуючому суспільстві	191
<i>Комлік А.П.</i> Военно-патриотическое воспитание в школе	192
<i>Кондратова Л.Г.</i> Формування ціннісного ставлення до суспільства і держави в процесі вивчення української художньої культури України	196
<i>Кондрус О.В.</i> Тенденції розвитку громадянського виховання в сучасній школі	199
<i>Купцова Т.А.</i> Український жіночий патріотичний рух ХІХ- поч. ХХ століття: гендерні аспекти	203
<i>Курносенко О.В.</i> Прийоми втілення змісту громадянської освіти у навчально-виховний процес Центром естетичного виховання Хортицького району	205
<i>Лиско Л.П.</i> Виховання громадянина через діяльність Малої академії наук	208
<i>Макаренко В.В.</i> Формування громадянської компетентності засобами військово-патріотичного виховання в навчальному закладі	210
<i>Мальований М.М., Пашков В.В., Мяло П.І., Гончаренко О.М.</i> Політична свідомість як фактор формування громадянсько-патріотичної ідентичності учасників навчально-виховного процесу	218
<i>Миколайко О.В.</i> Робота опорного закладу по формуванню громадянської компетентності у світлі спадщини В.О. Сухомлинського	222
<i>Остроконь А.В.</i> Патріотизм, космополітизм та націоналізм: емоційна та прагматична складова у виховному процесі	230
<i>Пенжерова Ю.П.</i> Виховання громадянина-патріота в системі освіти України	235

<i>Пішко В.О.</i> Практика національно-патріотичного та інтернаціонального виховання майбутніх морських фахівців	239
<i>Серік Т.Я.</i> Навчання мистецтву життя засобами вивчення предметів духовно-морального спрямування та створення компетентнісно-зорієнтованого виховного середовища	244
<i>Стефанюк С.К.</i> Деякі питання історичної освіти на Україні: правове виховання засобами козацької культури	258
<i>Таран В.О.</i> Проблема патріотичного виховання в Україні, або якого патріота нам виховувати?	262
<i>Терно С.О.</i> Виховання духовних цінностей на уроках історії шляхом розвитку критичного мислення школярів	264
<i>Топчій Л. А.</i> Система роботи Енергодарської багатoproфільної гімназії «Гармонія» з громадянсько-патріотичного виховання	266
<i>Худенкова І.Г.</i> Система розвитку соціальної активності підлітків в умовах позашкільного закладу на сонові проектної діяльності	270
<i>Чорна К.І.</i> Виховання громадянина-патріота в педагогічній практиці В.О. Сухомлинського та в умовах розбудови української державності	276
<i>Шелегеда В.І.</i> Формування громадянської відповідальності учнів засобами туризму і краєзнавства у позашкільних закладах освіти	281
<i>Шилова Л.Г.</i> Акценти патріотичного виховання	287
<i>Шульга Л.В.</i> Забезпечення умов для реалізації громадянської ініціативності учасників освітнього процесу НВК «Основа»	291

ІІІ СЕКЦІЯ

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ. ТРАДИЦІЇ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

<i>Дружинина Е.С.</i> Архетип героя в патриотическом искусстве	296
<i>Константинов В.В.</i> Музеї бойової слави, як ефективна форма військово-патріотичного виховання молоді	301
<i>Лапенков О.Н.</i> Казацкая педагогика	307
<i>Лобас А.А.</i> Военно-патриотическое воспитание в системе обеспечения безопасности государства, проблематика и пути практического применения	310
<i>Мочула О.А.</i> Опыт работы военно-патриотического клуба «Витязь»	319
<i>Токарь С.Н.</i> Роль военно-спортивных игр в патриотическом воспитании молодежи	322

ІІІІ СЕКЦІЯ

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ У ВИЗНАЧЕННІ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

<i>Андріанов П.П.</i> Проблематика людських потреб у філософії ХІХ ст.	325

<i>Бабарикіна Н.А.</i> Громадянське суспільство як аспект соціального розвитку в напрямку гармонізації відносин між державою і населенням	330
<i>Бойко Г.В.</i> Волонтерська діяльність як чинник формування професійних навичок у студентів соціально спрямованих спеціальностей	336
<i>Борцова А.П.</i> Проблема формування громадянських якостей осіб, звільнених з місць позбавлення волі	337
<i>Бренер М.О.</i> Місце патріотизму в системі цінностей представників неформальних молодіжних об'єднань	338
<i>Бутченко Т.І.</i> Соціально-проектні засади феномена патріотизму	340
<i>Василенко К.О.</i> Адаптація молоді до служби в збройних силах України	341
<i>Головенкіна К.</i> Особливості суїцидальної поведінки сучасних українців	343
<i>Голоднова В.</i> Патріотизм – як моральний фундамент сучасного українського суспільства	345
<i>Горпинич А.А.</i> Патріотизм як фактор оптимізації іміджу держави	348
<i>Долженко А.</i> Загальні та відмінні особливості патріотичного виховання в Україні та США	350
<i>Живолуп М.О.</i> Особливості соціальної роботи з випускниками ВНЗ, які мають проблеми у працевлаштуванні	353
<i>Калашиник Н.С.</i> Самоосвіта посадовців та населення як елемент державної стратегії патріотичного виховання громадян	358
<i>Капріцин І.І.</i> Духовне відродження: співвідношення поняття та явища	361
<i>Коваль М.О.</i> Національна ідея як детермінанта конкурентнісного позиціонування України у світовій політиці	363
<i>Ковтун О.</i> Любов як соціальна взаємодія	365
<i>Козаченко О.О.</i> Соціальні медіа як інструмент патріотичного виховання	370
<i>Корниенко Е.Г.</i> Эмотивная составляющая формирования политических мнений	372
<i>Краснокутський О.В.</i> Взаємозв'язок об'єктивного й суб'єктивного у процесі ідеології державотворення	374
<i>Криворучко А.Ю.</i> Патріотизм в умовах браку якості життя	378
<i>Куватов А.</i> Місце благодійних організацій в патріотичному вихованні молоді на сучасному етапі в Україні	380
<i>Кулик М.А.</i> Традиції осмислення соціальної пам'яті у контексті патріотичного виховання молоді	382
<i>Кіндратець О.М.</i> Героїчний патріотизм в умовах глобалізації	384
<i>Лепська Н.В.</i> Компетентнісні імперативи сучасної патріотичної освіти і виховання в Україні	386
<i>Ломакіна В.</i> Вплив соціальної політики на формування патріотизму молододі	388

<i>Ломова А.С.</i> Концепція належного управління як чинник формування патріотичного свідомості	389
<i>Македонська С.І.</i> Національна культура у сучасних умовах	392
<i>Масюк О.П.</i> Екстраполяція сподівань як складова функціонування соціокультурного конгломерату	394
<i>Матвієнко В.</i> Патріотичне виховання дітей дошкільного віку	396
<i>Михалійенко І.І.</i> Патріотизм, як складова соціальної відповідальності державного службовця	398
<i>Мокроусова М.</i> Участь студентів у волонтерській діяльності як фактор успішного працевлаштування	400
<i>Мофа С.О.</i> Національно-патріотичне виховання молоді в сучасних умовах	402
<i>Мільченко О.</i> Вплив патріотичного фактору на професійну діяльність соціального працівника	405
<i>Мірошніченко Г.О., Мурзіна О.А.</i> Професійні цінності і формування громадської позиції особистості	407
<i>Налапша О.В.</i> Витоки проблеми етнічної толерантності	410
<i>Науменко К.П.</i> Влияние СМИ на патриотическое воспитание молодёжи	412
<i>Николаева Т.Е.</i> Роль политических факторов и технологий в формировании политического сознания и патриотизма избирателя	413
<i>Овчарова В.С.</i> Волонтерська діяльність як спосіб формування патріотичних якостей особистості	415
<i>Окул Л.О., Ніколаєва Т.Є.</i> Вплив боротьби між політичними партіями на розвиток патріотизму	418
<i>Павленко І.О.</i> Взаємозв'язок управління та самоорганізації в патріотичному вихованні	420
<i>Панченко А.</i> Політична еліта як суб'єкт формування патріотичних цінностей громадян	423
<i>Пирожкова А.М.</i> Особливості патріотичного виховання дітей-сиріт	424
<i>Романець А.Ю.</i> Взаємозв'язок державної політики та почуття патріотизму	426
<i>Ротарева І.В.</i> Режими мобілізації соціального капіталу розвитку людства	428
<i>Руднева А.О.</i> Патріотичне виховання в структурі патріотичної культури	433
<i>Скворець В.О.</i> Проблема впливу глобалізації на життєустрій українського народу	436
<i>Скорик К.Ю.</i> Аналіз сучасних теорій соціальної справедливості	438
<i>Струк О.</i> Волонтерська діяльність студентів як прояв патріотизму	441
<i>Терещенко А.О.</i> Художня література як засіб патріотичного виховання молоді на уроках української літератури	443
<i>Товкач Д.</i> Патріотизм у шкільному вихованні	445
<i>Фролова Н.В.</i> Засоби масової інформації як фактор впливу на розвиток патріотизму в Україні	446

<i>Філіповський В.</i> Формування політичної нації як каталізатор розвитку патріотизму в Україні	448
<i>Хапілова В.П.</i> Проблема виховання патріотизму в контексті соціалізації особистості	449
<i>Хорішко Л.С.</i> Вплив інституту політичного лідерства на формування патріотизму	452
<i>Цапліна І.С.</i> Патріотизм як умова цілісності образу майбутнього сучасної ідеології	453
<i>Цвяткова Т.</i> Базові цінності патріотизму – теоретико-політологічний аналіз	455
<i>Цокур Є.Г.</i> Державотворчий потенціал патріотизму	457
<i>Чабан Ю.С.</i> Підвищення рівня співпраці соціальних партнерів у генеральній угоді – головна умова інституціоналізації соціального діалогу на національному рівні	459
<i>Чайка І.Ю.</i> Технології електронного врядування як фактор соціального розвитку України: проблеми та перспективи	466
<i>Черкун Я.С.</i> Громадські організації як фактор патріотичної соціалізації молоді	468
<i>Чернета Л.В.</i> Межі футбольного фанатизму: від патріотизму до самознищення	470
<i>Чернуха Т.М.</i> До змісту понять «виховання», «патріотизм», «патріотичне виховання»	472
<i>Шевелева О.</i> Патріотичні вигоди чемпіонату Євро 2012	475
<i>Шедловська М.В.</i> Стан екологічної свідомості в сучасному українському суспільстві	477
<i>Шостак О.В.</i> Патріотичне виховання в СРСР і сьогодні	480

**V СЕКЦІЯ
РОЛЬ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ
В РЕАЛІЗАЦІЇ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

<i>Гетманчук Е.И.</i> Роль психологических тренингов в формировании личности молодого гражданина	482
<i>Горшкова Е.Г.</i> СМИ и молодёжь	483
<i>Горшкова О.Г.</i> Шляхи формування громадянської позиції особистості	489
<i>Жадько В.А., Бідзіля П.О.</i> Про національно-патріотичне виховання студентської молоді	492
<i>Мещан І.В.</i> Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю: патріотичний аспект	498
<i>Пашков В.В.</i> Культурные проблемы молодёжи и молодёжная политика в Украине	501
<i>Пилишенко О.М.</i> Роль формування центрів громадянської активності учнів як аспекту молодіжної політики в реалізації патріотичного виховання в школі на прикладі діяльності Бердянської ЗОШ І-ІІІ ступенів № 6	505

<i>Пришпетливый Г.Н.</i> Деятельность школьного пресс-центра, как составляющая часть системы воспитания будущего журналиста	509
<i>Семенова О.В.</i> Патріотичне виховання підростаючого покоління як один із пріоритетних напрямів реалізації державної молодіжної політики у Дніпропетровській області	511
<i>Сыстеров В.Н.</i> Формирование системы ценностей молодежи средствами массовой информации	517
<i>Філіпенко І.С.</i> Реалізація державної молодіжної політики в м. Запоріжжі	522
<i>Хорошкова О.М.</i> Волонтерський рух системи центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді в процесі реалізації патріотичного виховання громадян	524
<i>Чухрай Р.В.</i> Патріотичне виховання як фактор цілісного формування особистості в системі загальної освіти м. Запоріжжя	527

VI СЕКЦІЯ ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ФАКТОР ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

<i>Армяновский В.Н.</i> Музейное дело как удачный инвестиционный проект патриотического направления	532
<i>Власова Н.Ф.</i> Патріотизм як консолідуючий фактор українського суспільства	535
<i>Левченко О.А.</i> Волонтерство, как путь к патриотизму	539
<i>Носенко В.В.</i> Роль зеленого туризма в стратегії сталого розвитку економіки України	542

Резолюція VI Міжнародної науково-практичної конференції з питань патріотичного виховання молоді	546

ПЛЕНАРНА РОБОТА

ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ

Глазунов В.В.

*к. фил. н., доцент, директор информационно-аналитического центра
Классического частного университета*

Возможны два уровня рассмотрения проблем: тактический (сиюминутный) и стратегический.

Накануне выборов все внимание приковывается к тактическому уровню. Могут ли вызвать любовь к Родине те показатели социального развития, которые мы имеем на сегодняшний день (по сравнению с днем вчерашним)? И здесь электорат (а именно так рассматривается население политтехнологами) получает противоречивую информацию с огромной долей популизма. Власть делает акцент на достижениях, стараясь не замечать недостатков. Оппозиция, наоборот, делает акцент на недостатках, полностью забывая о достижениях. Если сейчас пойти по этому пути, то непременно проявишь свою «партийную принадлежность». Служит ли такой подход политических сил в оценке современных реалий воспитанию чувства патриотизма? Ответ очевиден, и он отрицателен. Это дополнительно подтверждает политико-технологический прием, к которому прибегла политическая элита, когда удалила из бюллетеня для голосования графу «ПРОТИВ ВСЕХ». С одной стороны, возможный рост избравших указанную позицию не имел бы никаких законных последствий (согласно нашему законодательству). Но с другой стороны, государство живет по закону, а общество – по морали. И увеличение числа «противвсехов» свидетельствует о стремительном падении доверия не к конкретной политической силе, не к власти, не к оппозиции, а ко всей политической элите, а, как следствие, к ОБРАЗУ УКРАИНСКОГО ГОСУДАРСТВА. Но такой низкий уровень доверия ко всей политической элите свидетельствует не о тактике, а о стратегии, которая не воспринимается гражданским обществом.

Стратегический уровень призван дать ответ на вопрос, приближаемся ли мы к политическому идеалу или уходим от него? В данном случае следует уточнить, что речь идет о части политического идеала, потому как идеальный блок, закрепленный в нашей Конституции, можно интерпретировать как Украина – правовое, социальное, демократическое государство, с высокоразвитым гражданским обществом. Тогда мы должны поставить вопрос о том, приближаемся ли мы к социальному государству, каковы тенденции в этом направлении? В разрезе патриотического воспитания ответ на этот вопрос даст подсказку на ряд следующих методологических вопросов, а именно:

1. Формируется ли повседневной практикой чувство СОЦИАЛЬНОЙ СПРАВЕДЛИВОСТИ (как основы для любви и уважения к родине и

государству? Или реалии заставляют любить родину и ненавидеть государство (ведь возможен и такой патриотизм!).

2. Формируется ли чувство **СОЦИАЛЬНОГО ОПТИМИЗМА** и уверенности в завтрашнем дне. Неслучайно используется затертый идеологический штамп времен Советского Союза, потому, что это – основная база сравнения. Именно к ней апеллирует одна из политических сил, идущая на выборы. И здесь абсолютно четко необходимо признать, что в системе из которой вышла «незалежна Украина» существовало устойчивое относительное социальное равенство (которое могло быть основанием для «первичного» чувства социальной справедливости). При этом необходимо было закрыть глаза на некоторые «незначительные» издержки – какой ценой это давалось (объективный анализ системы ставил под сомнение понятия **ДЕМОКРАТИИ И ПРАВОВОГО ГОСУДАРСТВА**). Это вело к ряду значительных издержек: государственный патернализм – вместо социализма; высокий уровень солидарности на фоне полного устранения гражданского общества от контроля за государством (т.е. авторитаризм и тоталитаризм). При этом те социальные программы и та социальная защита, которые предлагаются сегодня, во многом не выдерживают конкуренции в сравнении с советскими аналогичными программами.

Ощущается явный дефицит **СОЦИАЛ-ДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ**, которая бы предложила **БЕСКРОВНЫЙ ВЫХОД ИЗ ЯВНОГО ТУПИКА, СТРЕМИТЕЛЬНОЙ ПОЛЯРИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА НА «БЕДНЫХ» И «СВЕРХБОГАТЫХ»**. Где та политическая сила, которая «даст не рыбу, а удочку», что было обещано наивному советскому народу при развале СССР?

Отсутствие в политической системе современной Украины политической силы реальной социал-демократической направленности является собой опасность для всей системы.

Главная социальная проблема состоит для Украины не в области экономики, не в том, как повысить эффективность нашего производства, а в области политики – кому и сколько, в результате такого повышения достанется.

И это вопрос не зарплаты и пенсии (которые тут же съедает инфляция), а это вопрос **НОВОЙ МОДЕЛИ** собственности на землю, недра и средства производства, как основы для более равномерного и стабильного получения доходов (**ЧТО И ФОРМИРУЕТ ЧУВСТВО СОЦИАЛЬНОЙ СПРАВЕДЛИВОСТИ, А КАК СЛЕДСТВИЕ – ЧУВСТВО ЛЮБВИ К «СВОЕМУ»** – к земле, заводу, фабрике, дому, улице, поселку, городу, **СТРАНЕ** – без деления на **РОДИНУ И ГОСУДАРСТВО**).

ОПРЕДЕЛЕНИЕ РЕАЛИЙ И ПРОБЛЕМ СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЫ ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В УКРАИНЕ

*Лаврик В., Голоднова В., Козло М., Мариняк Н.
факультет социологии и управления ЗНУ*

Социальное развитие Украины находится под влиянием целого спектра различных социально-экономических, политических и других факторов. Неотъемлемой составляющей успешного социального развития государства выступает патриотическое воспитание его граждан как фактор формирования устойчивой приверженности и эмоциональной привязанности к своей нации, народу, земле и, как следствие – социальной стабильности в государстве. Одним из инструментов более детального изучения социального развития государства и патриотического воспитания является мониторинг патриотических настроений граждан, который отражает проблемные сферы государственной политики, уровень социальной напряжённости в обществе и социокультурные особенности его развития в целом.

С целью совершенствования существующих, а также разработки новых программ по патриотическому воспитанию молодёжи, сектором социологических исследований факультета социологии и управления ЗНУ с 2009 г. проводятся ежегодные социологические исследования патриотических настроений студенческой молодёжи. Получаемая в результате исследований информация позволяет выстраивать картину динамики патриотического позиционирования, которое мы определили как субъективное осознание собственного уровня патриотизма. Говоря о феномене патриотизма, нельзя обойти стороной трудности его строгого логического определения, поэтому наше основное исследовательское внимание направлено на изучение именно субъективно осознаваемых аспектов патриотизма.

Мониторинг патриотического позиционирования студенческой молодёжи в 2012 г.¹ неизменно базировался на методе опроса, позволяющем предоставить обобщённую картину динамики изменений социальных настроений исследуемой социальной группы за последние 4 года. С целью выявления субъективного уровня патриотизма студентов, респондентам был задан традиционный вопрос «Считаете ли Вы себя патриотом или нет?».

¹ Опрос проводился с 3 по 9 октября 2012 г. среди студентов дневного отделения Запорожского национального университета. Генеральная совокупность – 2961 чел. Выборка – 440 чел. Погрешность выборки – в пределах 4 %. Выборка квотная, параметры: факультет, курс.

Рис.1 Субъективное патриотическое позиционирование студенческой молодёжи, 2012 г

Анализ ответов на данный вопрос показал значительное превалирование патриотически настроенных респондентов над «непатриотами» (см. Рис. 1). Поскольку патриотизм – это глубинное эмоциональное чувство, которое не поддаётся строгому объективному измерению, данная тенденция объясняется не только доминированием количества позитивно воспринимающих свою Родину молодых людей, но ещё и фактором осознания патриотизма как позитивной ценности.

Табл. 1

«Считаете ли Вы себя патриотом Украины или нет?»	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.
Полностью считаю	60%	47%	53%	54%
Скорее, считаю				
Можно сказать и да, и нет	29%	32%	29%	29%
Скорее, не считаю				
Вообще не считаю себя патриотом	10%	21%	18%	17%

Сравнивая результаты мониторинга субъективного патриотического позиционирования в 2012 г. с результатами предыдущего опроса, проведённого в 2011 г., необходимо заметить, что они остались практически на том же уровне (см. Табл. 1). И в 2011, и в 2012 гг. количество опрошенных, которые отнесли себя к патриотически настроенным, находится на уровне 53-54%. То есть, более половины, что говорит о позитивной тенденции патриотических настроений студенческой молодёжи. По-прежнему

индифферентной к вопросам субъективного патриотического позиционирования остаётся треть молодёжи, что составляет существенный пласт. Это значит, что на данный момент имеются некоторые стабильные социально-политические факторы развития государства, которые мешают повышению имиджа государства среди его граждан. Тем не менее, в субъективном отнесении себя к «патриотам» или «непатриотам» наметилась некоторая определённости в оценках. Это свидетельствует о том, что за последний год не произошло и каких-либо переломных социальных, политических или экономических событий, способных «ударить» по чувству патриотизма молодёжи и оказать негативное влияние на силу эмоциональной привязанности к своей стране.

Рис. 2 Факторы, способствующие разрушению патриотизма

Рассматривая вопрос о факторах, которые способствуют разрушению патриотизма, следует выделить несколько закономерностей в динамике изменения взглядов по сравнению с предыдущим 2011 г. (см. Рис. 2). Доминирующим фактором остаётся недостаточное обеспечение государством достойных условий для жизни людей (более 20% ответов). Преодоление данного негативного фактора, очевидно, выступает наиболее важным условием для мобилизации патриотических настроений студенческой молодёжи. Вторым по важности фактором разрушения патриотизма, с точки зрения опрошенных, выступает политизация страны. Если сравнить эти данные с 2011 г., тогда вторую позицию в антирейтинге факторов патриотизма занимало неуважение страны на международной арене. Таким образом, уровень неудовлетворённости политизацией страны за последний год вырос на 3%, что находится в пределах статистической погрешности, но тем не менее, возможно начинает формировать и определённый тренд. Возможно, данный показатель выступает и ответной реакцией на активное разворачивание в период проведения опроса предвыборной кампании. Третье место среди факторов, которые способствуют разрушению патриотизма, заняло неуважение страны на международной арене. Четвертое место заняли факторы индивидуализма и отсутствия вложения личных усилий в развитие страны, а

также слабая динамика человеческого развития (каждый вариант набрал более 10% ответов). Таким образом, увеличение уровня патриотических настроений в наибольшей мере зависит от обеспечения государством достойных условий для жизни и снижения уровня политизации страны.

Традиционно показательным при изучении патриотического позиционирования студенческой молодёжи как социального «ядра» общества является характер территориальной идентификации. Он позволяет раскрыть более глубокие уровни патриотических чувств, выходя за рамки привычного восприятия данного понятия как любви к Родине-государству, а также предоставляет ценный материал для изучения степени включённости молодых украинцев в мировые глобализационные процессы.

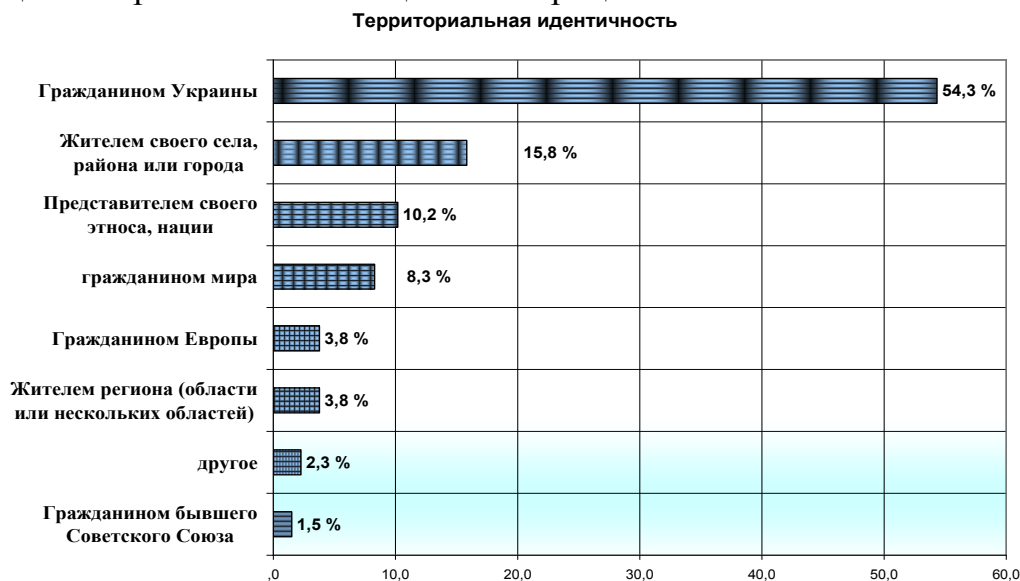

Рис. 3 Территориальная идентификация опрошенных

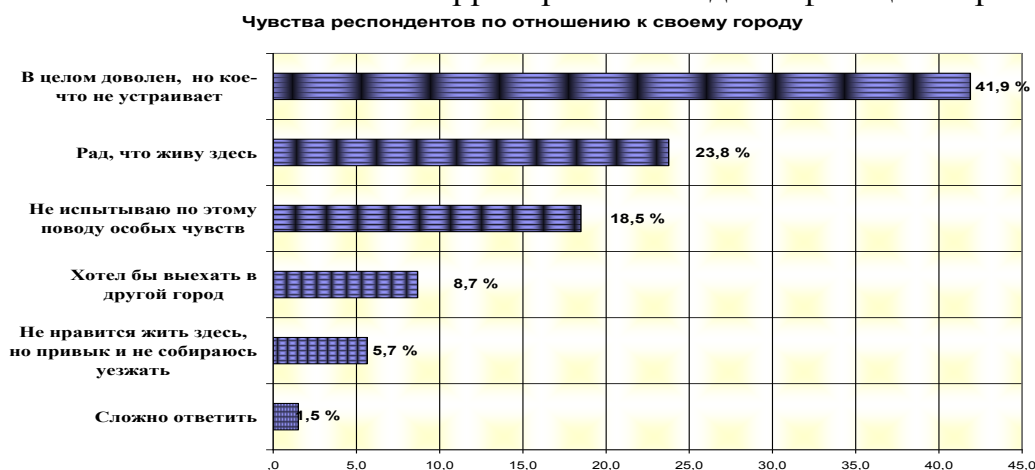

Рис.4 Чувства респондентов по отношению к своему городу

Изучение характера территориальной идентификации проиллюстрировало следующие тенденции (см. Рис.3). Наиболее распространённой среди студенческой молодёжи является гражданская идентичность. В 2010 и 2011 гг. данная тенденция была устойчива и составляла 49%, в этом же году процент идентификации себя как гражданина Украины вырос до 54,3%. На втором месте находится локальная идентичность

(осознание себя, в первую очередь, как жителя села, района или города). Национально-этническая идентичность распространена среди 10% опрошенных студентов, в то же самое время практически сравнивается с ней в этом году космополитическая идентичность (осознание себя как гражданина мира). Наименее распространённой среди студентов является идентификация себя как гражданина бывшего СССР, что является естественным отражением исторических условий жизни данной возрастной группы.

Продолжая уже ставшее традиционным изучение «городского» и национально-территориального патриотизма студенческой молодёжи, необходимо отметить неизменное доминирование позитивных чувств по отношению к своему городу над чувствами к своей стране (см. Рис.4-5). Можно предположить, что данная картина обусловлена укоренившимся в массовом сознании образа страны-государства, которое не обеспечивает всех необходимых условий для высокого качества жизни. Данная особенность и обуславливает более негативное восприятие страны своего проживания по сравнению с городом проживания у респондентов.

Рис. 5 Чувства респондентов по отношению к своей стране

Тем не менее, исследование динамики изменения позитивных чувств респондентов по отношению к стране своего проживания за последние 3 года (с 2010 г. по 2012 г.) показало очень обнадеживающую тенденцию роста (см. Рис. 6). В 2012 г., очевидно, благоприятное влияние на имидж страны в глазах её граждан оказало успешное проведение футбольного чемпионата «Евро-2012», который также улучшил имидж Украины на мировой арене.

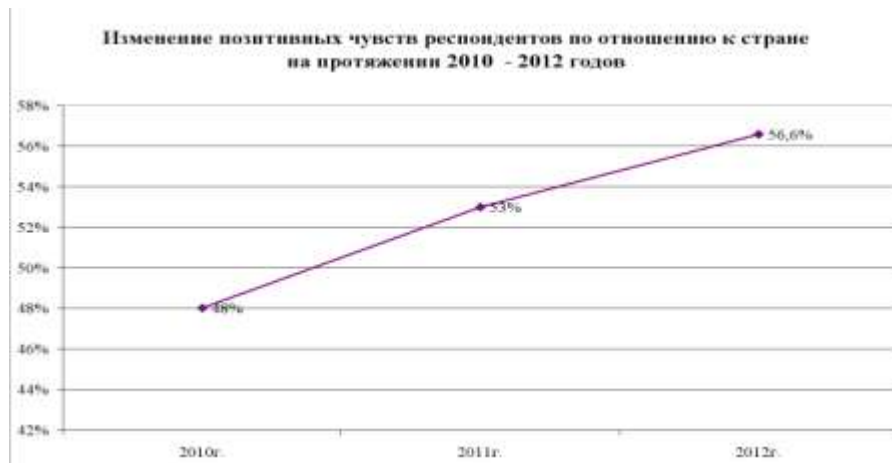

Рис. 6 Динамика изменения чувств респондентов по отношению к своей стране: 2010-2012 гг.

Анализ взаимосвязи патриотического позиционирования и социального оптимизма показал устойчивую тенденцию: среди «социальных оптимистов» патриотически настроенных респондентов значительно больше, чем среди «социальных пессимистов» (см. Рис. 7-8). Эти данные косвенно говорят о важности улучшения качества жизни в системе повышения уровня патриотизма граждан страны.

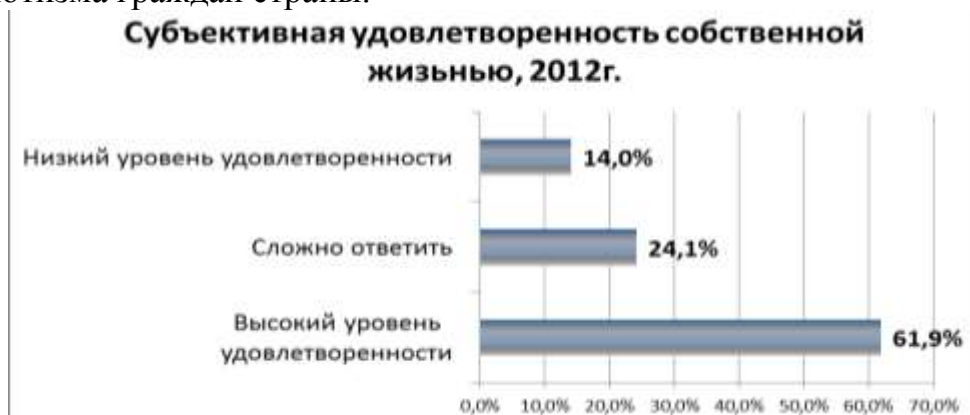

Рис. 7 Уровень социального оптимизма студенческой молодёжи

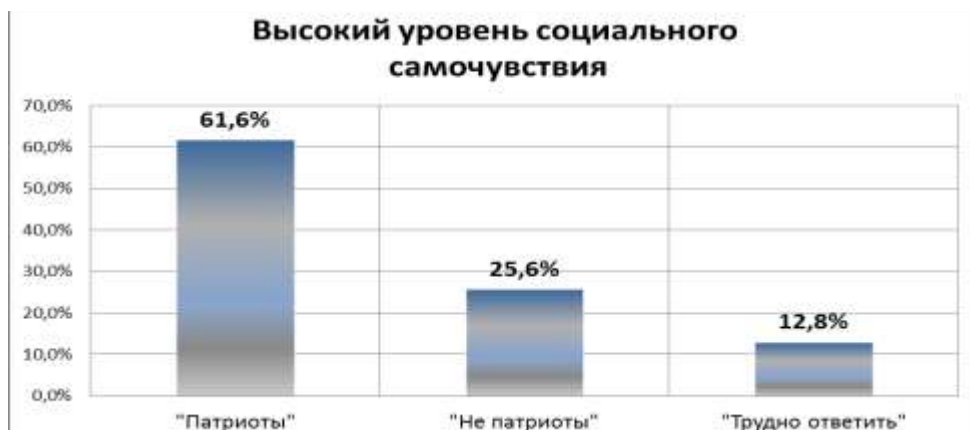

Рис. 8 Количество патриотически настроенных среди «социальных оптимистов»

Изучая степень популярности патриотизма как декларируемой ценности, необходимо заметить, что практически половина опрошенных считает, что в Украине модно быть патриотом (см. Рис. 9). Следовательно, в процессе субъективного патриотического позиционирования, помимо деятельностного аспекта, работает и момент осознания патриотизма как актуальной позитивной ценности, которая может просто декларироваться и не соблюдаться на практике.

В какой мере Вы согласны или не согласны с утверждением "В Украине модно быть патриотом"?

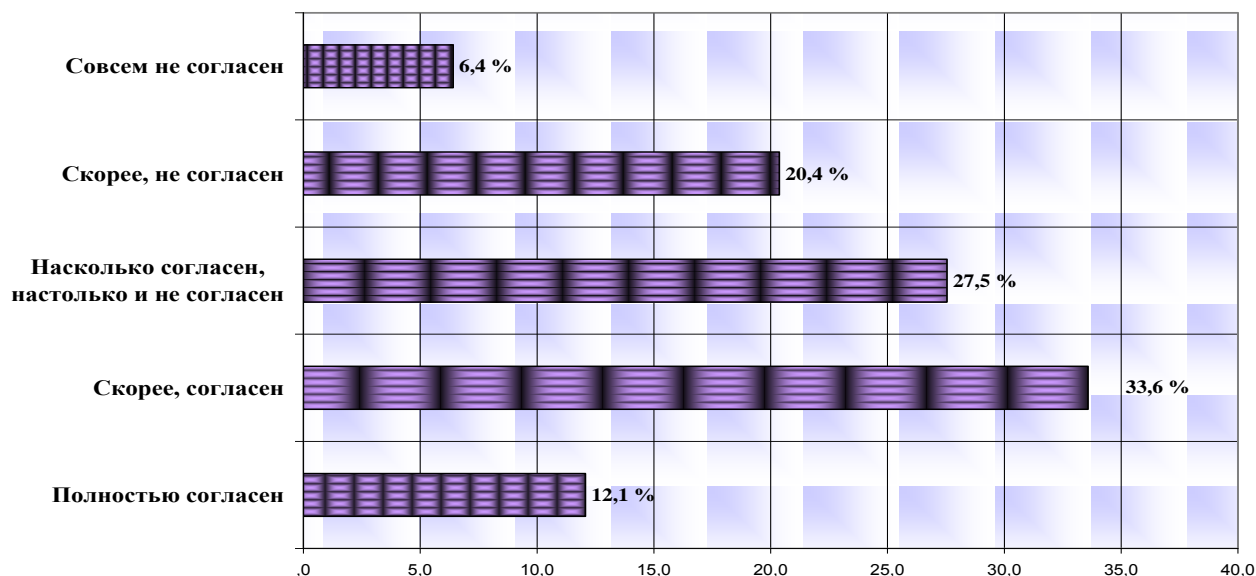

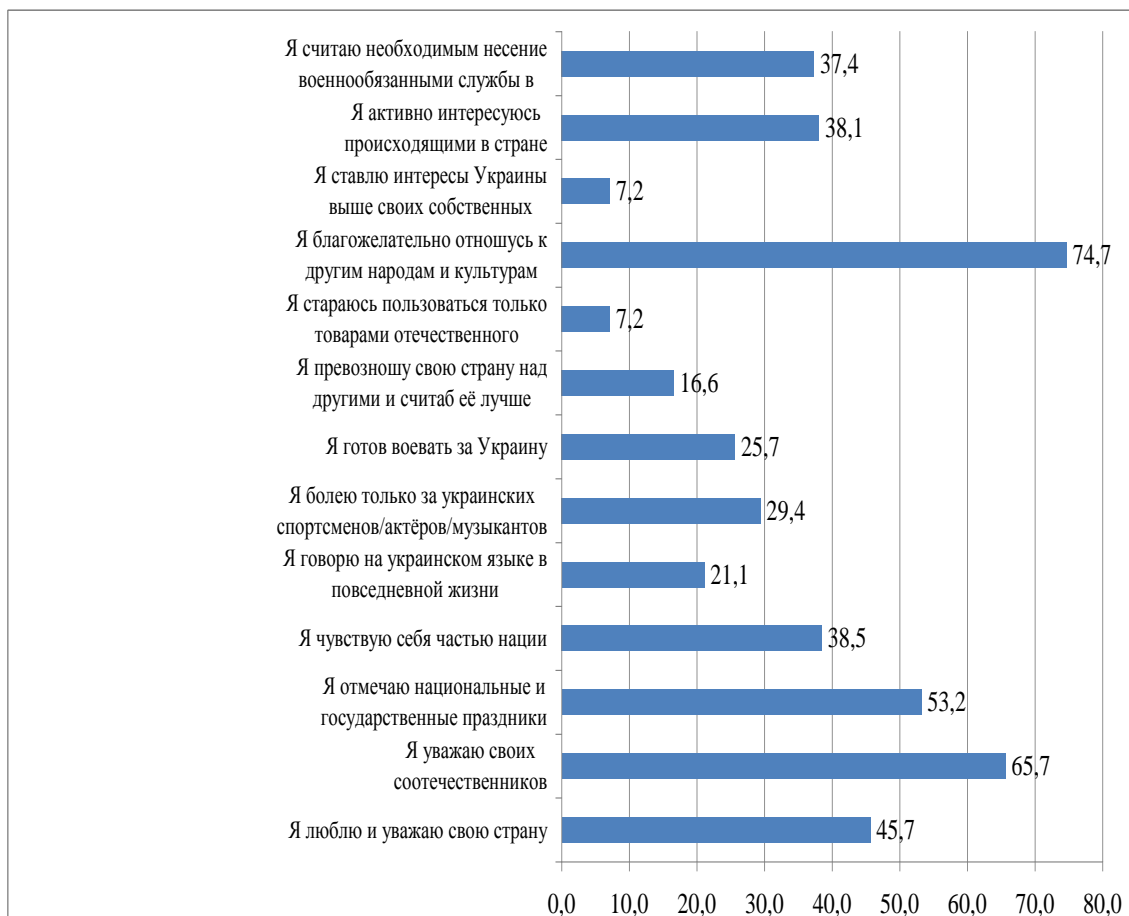
Рис. 9 Осознание моды на патриотизм

Традиционно, с целью выявления проблемных сторон существующих систем патриотического воспитания молодёжи в Украине, респондентам даётся возможность самостоятельно отметить наиболее важные, с их точки зрения, проблемы патриотического воспитания. В 2012 г. наиболее распространёнными были названы «отсутствие чёткой национальной идеи», «необходимость совершенствования существующих программ патриотического воспитания», «отсутствие идеалов для подражания», «политические манипуляции на патриотизме», а также «проблема воспитания патриотических ценностей в семье» (см. Рис.10).

Проблем патриотического воспитания нет	1,8%
Сложно ответить	3,9%
Отсутствие музыкальных и литературных...	4,8%
Низкий уровень актуализации патриотических...	6,6%
Отсутствие кинопродукции, пробуждающей...	6,9%
Слабое развитие гражданских организаций...	7,2%
Проблема патриотического воспитания в школе/ВУЗе	9,6%
Проблема воспитания патриотических ценностей в семье	11%
Политические манипуляции на патриотизме	11,1%
Отсутствие идеалов для подражания	11,4%
Необходимость совершенствования	12,5%
Отсутствие чёткой национальной идеи	13%

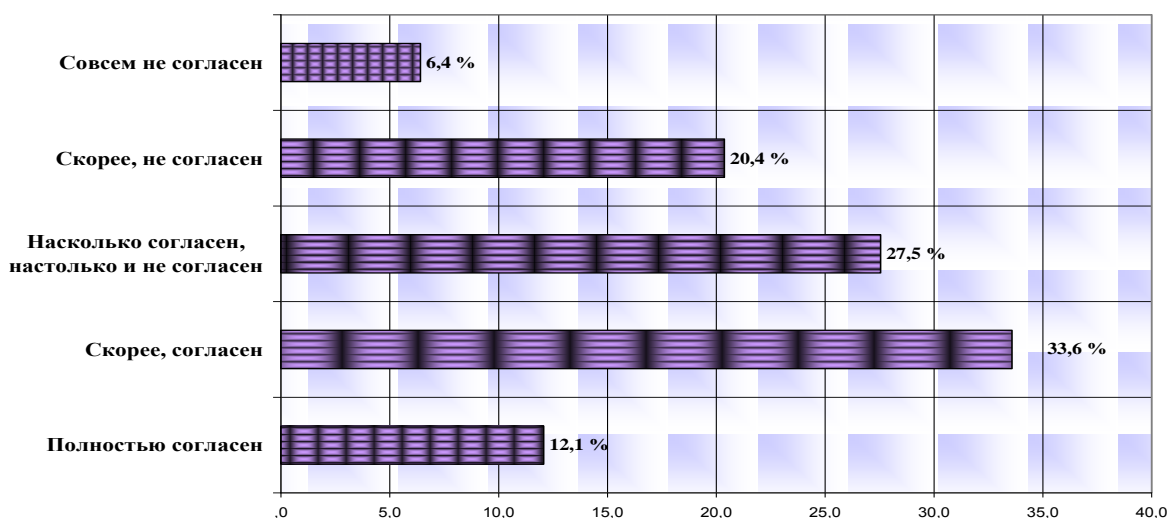
Рис. 10 Субъективно осознаваемые респондентами проблемы патриотического воспитания в Украине

Подводя итоги, отметим, что патриотическое позиционирование студенческой молодёжи, как показывают из года в год социологические исследования, находится под значительным влиянием внешних факторов (таких как повышение качества жизни, уровня международного признания страны и так далее). Социологические мониторинги позволяют изучать динамику изменений территориальной идентичности и социально-психологического здоровья молодёжи. В свою очередь, своевременная диагностика проблем патриотического воспитания позволяет корректировать существующие и создавать новые программы и концепции патриотического воспитания молодёжи как в отдельно взятом городе, так и на общегосударственном уровне.

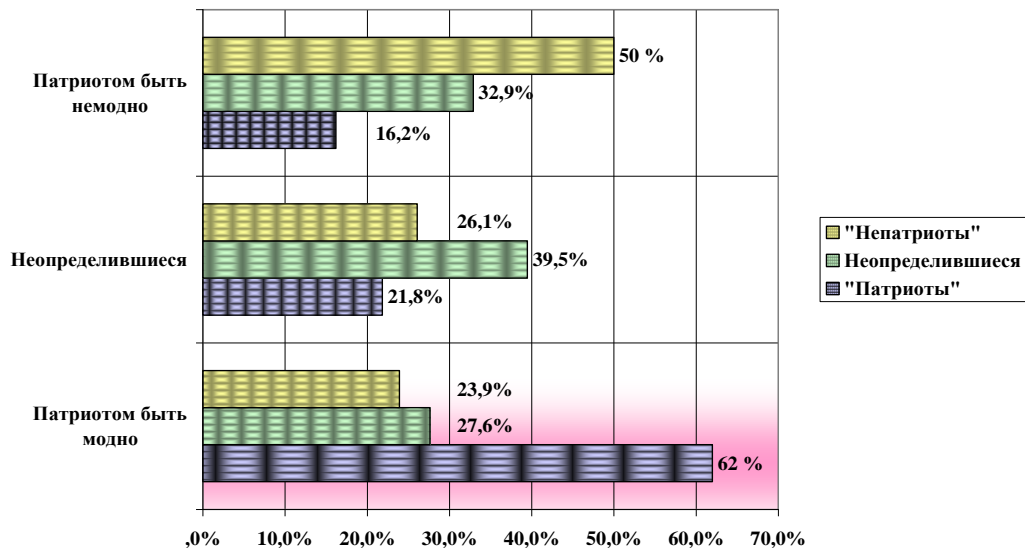
Одним из важных факторов, которые могут оказывать влияние на субъективное отнесение себя к «патриотам» или «непатриотам», является осознание моды на патриотизм. Мода может влиять на социальные установки граждан, формируя приверженность определённому способу жизни или

В какой мере Вы согласны или не согласны с утверждением "В Украине модно быть патриотом"?

субкультурную принадлежность, демонстрируемую социальную идентичность. Поэтому, с целью поиска детерминант патриотического позиционирования молодёжи, была изучена взаимосвязь между субъективным осознанием патриотизма как модной тенденции, и установкой респондентов к патриотическому позиционированию.

Взаємозв'язок патріотического позиціонування и патріотизма как модной тенденції

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ З ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Лепський М.А.

*д. ф. н., декан факультету соціології та управління
Запорізького національного університета*

Визначення стратегічних напрямів визначає щонайменше те, що патріотична діяльність є суттєвою у відносинах «держава – громадянське суспільство», «країна – інші країни». Тільки у цьому випадку є всі підстави стверджувати стратегічний характер патріотичного виховання відносно державних інституцій, оскільки стратегія державного управління має такі суттєві ознаки, як вищий рівень управління, довготривалість, цілісність діяльності відносно зовнішнього оточення, спрямованість на отримання конкурентних переваг.

Специфіка функціонування держави, її система та режим визначають специфіку відношення до патріотизму та його ролі розвитку громадян.

Так, кланово-олігархічний устрій зводить державу лише до інституту надання послуг населенню, а олігархія має всі конкурентні переваги у отриманні цих послуг. Тому любов до своєї Вітчизни та служіння має обмежений характер, все частіше домінацією стає служіння своїй фірмі, корпорації, а замість громадянського патріотизму домінує внутрішньо фірмова ідеологія, «патріотизм фірми». Якщо не відбувається гармонізації професійного та організаційного патріотизму з іншими видами у цілісності суспільства, інтегруючим інститутом якого є держава, то суспільство має характер «розшматованості», фрагментарності та незв'язаності соціальною солідарністю. Фрагментоване суспільство не може закумуляувати енергію

задля проекту розвитку та втрачає конкурентні переваги у суспільному розвитку відносно інших країн.

У цьому випадку відбувається горизонтальний розрив між тією частиною суспільства, яка має доступ до розподілу державного потенціалу країни, має власність на засоби виробництва, та іншою частиною суспільства, яка таких можливостей не має, але має можливість об'єднатися у громадянське суспільство. Але, як слушно зауважував О. Зинов'єв, громадянське суспільство відображує індивідуальні інтереси, і не завжди інтереси цілісності. А патріотизм у своїй максимі - це є прагнення до цілісності країни.

Таким чином, стратегічним напрямом патріотичного виховання як *зцілення суспільства є виховання національних інтересів у громадян, гармонізація їх з, одного боку, приватними – індивідуальними, груповими, організаційними, інституціональними, з іншого боку, соціетальними – загальнолюдськими, у цілісності людства, як метасистеми.*

Така стратегічна ознака як довготривалість визначає потребу *постійного опікування патріотичним вихованням держави*, внесення його у довгостроковий пріоритет, за умов послідовності розвитку держави, без потрясінь (лінійний пріоритет) або навпаки якісного стрибка, у розвитку держави у режимі із загостренням, як пошуку революційних проектів розвитку України, які мають довгострокові наслідки та визначають якісні зміни. Мова йде не про державні перевороти зміни влади від одних олігархів до інших. *Мова йде про якісні перетворення життєустрою суспільства та набуття нової якості життя народу.* Цей шлях визначений за стратегічною теорією – подоланням організаційного та бюрократичного «тертя» (термін К. Клаузевіца). Патріотичне виховання як формування системи цінностей, норм у цьому напрямі є вихованням патріотів, здатних усвідомити потреби розвитку суспільства, згармонізувати діяльність держави та громадянського суспільства, подолати організаційне тертя у інноваційній діяльності заради розвитку.

Стратегічною ознакою, яка генералізує патріотичне виховання, є цілісність суспільства. Саме вона визначає конкурентні переваги або їх відсутність в українському суспільстві, відображує соціальну якість, рівень людського розвитку у світі, зручність та безпеку життя, що визначають орієнтири людського життя на краще. **Патріотизм** є системоутворюючим поняттям національної свідомості і самосвідомості народу, яка відображається у любові до України, надії та віри на краще майбутнє суспільства, знанні історії та надбань народу, гордості та відданості своєї Батьківщині, в готовності та практичній діяльності заради України [1, с.9].

І остання ознака стратегічного управління - *отримання конкурентних переваг* у розвитку країни. Загострення конкуренції визначено, перш за все, позиціями якості життя, яка стала одним з фундаментальних критеріїв оцінки життя. Найбільш відомим критерієм, який активно пропагувався у порівнянні країн-учасників ООН, стали індекси сталого людського розвитку. Отримання конкурентних переваг визначає діалектичну єдність загальнолюдського та українського, конкретного і особливого. Зняття цього протиріччя визначає розвиток України заради людей, відображення людства и людяності.

Стратегічний характер патріотизму визначається і його парадоксальністю у фінансово-інформаційній домінії розвитку сучасної України. Фінансова-інформаційна абсолютизація життя багато у чому руйнує патріотизм, оскільки деструкції піддається позитивний життєстверджуючий характер відносин людина - суспільство, громадянин – держава, особистість – соціум. Руйнування відбувається у катастрофізації свідомості, яка стає основним інформаційним фоном життя людини (з постійним спостереженням у ЗМІ та фільмах – катастрофах, насилля, загибелі та таке інше). І це нібито виправдовує –«не ми такі – життя таке». На цьому тлі патріотизм сприймається як щось з минулого, як раритет, або спотворюється такими формами втрати міри якненависть, пихатість, зневага інших суспільств, некрофілія (любов до смерті).

Катастрофізація свідомості є результатом формування медіа-тероризму. Як відзначає Віктор Циганов, термін медіа-тероризм використовується відносно особливого різновиду інформаційно-психологічного впливу, що здійснюється у відкритій (пропаганда, реклама, агітація, інформаційні повідомлення) та прихованій (аудіо- та відео-сугестії, тобто аудіальне та візуальне навіювання, нейролінгвістичне програмування та інші психотехнології) формах. Основа та водночас загальною характеристикою цих форм медіа-терористичного маніпулювання індивідуальною та суспільною психікою виступає дезінформація як формування та масове розповсюдження за інформаційними каналами брехливої, викривленої або тендиційно підібраної інформації задля впливу на оцінки, наміри та орієнтацію населення, політичних лідерів та керівників[2, с. 25].

У медіа-тероризмі свідомо використовується психологічне насилля, залякування населення та органів влади, здійснюється посягання на психічне та соціальне здоров'я суспільства. Це використовується задля рейтингів ЗМІ, у електоральних цілях, або просто як технології інформаційної війни. Робота на виборах деяких штабів та кандидатів стала своєрідними «Фабриками жахів», майже за американським мультфільмом «Корпорація монстрів», тільки там симпатичним монстрам набридло лякати дітей, і вони стали добрими. Політичні «фабрики жаху» просто виготовляють жах задля політичного впливу на сферу почуттів, формуючи емоційну втому від української політики.

Все це руйнує гордість та відданість своїй Батьківщині, як самобутності, самореалізації, створення суб'єктності України, як дієвого актора світового розвитку, та ставить питання про нібито безглуздість служіння заради України. Натомість громадяни перетворюються на спостерігачів конфліктних політичних шоу за участю «віртуальних лідерів» громадської думки.

Відбувається управління хаосом, перехід від одного невірноваженого стану суспільства до іншого, з динамікою, але без розвитку. Тому зараз стратегічним напрямом патріотичного виховання громадян є формування оптимістичного проекту розвитку України, визначення об'єктів соціального оптимізму, як точок системного зростання країни. Освіта не простого інноваційного розвитку, як запозичення іншоукраїнських новацій, а підтримка свого наукового сектору досліджень та формування новацій. Формування творчої

людини, а не підміна її «креативниками», які здатні лише модифікувати існуюче, працювати з формою, деформуючи зміст та сутність розвитку.

Нагадаю позицію Б. Новікова «творчість – це гуманізм». Патріоти, як ствердження творчості життя країни, мають виявляти сутнісні сили людини, її гуманізм, суб'єктність життя задля кращого. Інформаційна фаза розвитку суспільства потребує виправлення імен не тільки у визначенні відмінності творчості та креативності, гуманізму та безсилля (іноді це ототожнюють), новації як прагнення до нової якості та інновації, як запозичення нових форм, без занурення у знання нового. У інформаційно-когнітивній фазі поступово формується розрив між знанням законів та закономірностей, суттєвих, глибинних, тих, що визначають розвиток, та знання лише технологій, штучного ремесла, лише задля отримання найближчого результату. Формується вже не цифровий розрив (як досяжність комп'ютерної техніки та грамотності), а розрив у досяжності знань. Діти, що знаходяться у соціальних мережах зустрічають безлічцікавих цитат відомих людей, при цьому читають першоджерела та не знають сутність їх культурного скарбу. Вони отримують велике «цунамі» інформаційних фрагментів, але не мають часу та волі до знань, прориву до сутності, до цілісності світового розвитку.

Подолання цих небезпек є стратегічно важливим. Інакше, діти нашої країни будуть формуватись не у суспільстві ХХІ століття – «суспільстві знань», а будуть формуватись лише у світовому секторі «суспільства послуг» задля інших суб'єктів дії та знань, або у секторі «суспільства споживання», зі стиснутою якістю життя до рівня споживання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Світлицький А.А., Межейко В.І. та інші. Запорізька обласна концепція патріотичного виховання громадян України. / Світлицький А.А., Межейко В.І., Власова Н.Ф., Лепський М.А., Мальований М.М., Притула О.Л., Мірошніченко О.В., Зубко І.В. – Запоріжжя: «Акцент», 2009. – 32с.

2. Цыганов В. Медиа-терроризм: терроризм и средства массовой информации. К.: Ника-Центр, 2004. 124

СОЦИАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ УКРАИНЫ – ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗАПОРОЖСКОЙ КОМАНДЕ ЗАКОНОДАТЕЛЕЙ

Межейко В.И.

*председатель постоянной комиссии по гуманитарным вопросам
Запорожского областного совета*

Стремительные изменения и динамизм преобразований в современном мире требует новых возможностей и моделей социального развития. Подтверждением этого являются слова выдающегося бельгийского историка Андри Пиренна, который отметил, что «Будущее принадлежит новым

историческим взглядам». Однако построить в Украине богатое и социально справедливое общество невозможно без учета предыдущего опыта государства.

Приоритетным для нашей страны остается вопрос оздоровления государства, модернизация и реализация ряда важных реформ, актуальность которых была провозглашена Президентом Украины еще в начале года. Инновационные направления и социальные реформы помогут выбрать правильный вектор развития Украины, преобразовать, наполнить новым смыслом и быть ответственным за наследие, которое мы оставляем нашим детям и внукам.

Как и десятилетиями ранее, на запорожской земле рождаются креативные идеи, которые впоследствии воплощаются на практике. Движущей силой в поиске внутренних ресурсов для налаживания системы эффективного функционирования этого процесса всегда выступала молодежь. Ведь именно она в первую очередь является той социальной группой, которая решающим образом определяет содержание и характер будущего, концентрирует в себе перспективные тенденции всеобщего развития.

И сегодня мы надеемся, что современная молодая украинская генерация способна повлиять на имения ситуации к лучшему.

Исходя из вышесказанного, по инициативе Областного центра патриотического воспитания молодежи был внедрен проект «Социальное развитие Украины - предложения Запорожской команде законодателей», в котором приняли участие студенты, преподаватели и сотрудники высших учебных заведений Запорожской области.

Целью данного проекта, подготовленного в рамках VI Международной научно-практической конференции, является совершенствование системы социального развития государства и дальнейшее продвижение нашей страны по пути стабилизации. Привлечение внимания к существующим проблемам в сфере образования, занятости, жизнеустройства граждан дает шанс взглянуть на их преодоление под новым углом, выдвинуло ряд новых возможностей для достижения общественного согласия и процветания нашей Родины. Следует отметить, что общественность с интересом откликнулась на идею разработки рекомендаций для команды запорожских законодателей: ряд актуальных проблем были обсуждены на сайтах университетов, в социальных сетях страниц обсуждения проекта, в трудовых коллективах преподавателей, вспомогательного и обслуживающего персонала, а также среди студенческой молодежи.

Результатами дискуссий стал перечень предложений, выдвинутый в сфере образования (касающийся мониторинга соответствия уровня кафедр университетов и деятельности филиалов вузов, действующих в регионе, внесения изменений в Бюджетный кодекс Украины, а также в Закон Украины «Об обеспечении организационно-правовых условий социальной защиты детей-сирот и детей, лишенных родительской опеки»); занятости и трудоустройства (касающийся реализации Закона Украины «О первом рабочем месте», возможности закрепления ВУЗов за предприятиями, предоставление дотаций за счет средств Фонда общеобязательного государственного социального страхования, а также создания и внедрения

программ, направленных на стажировку выпускников ВУЗов); поддержки молодых семей (касающиеся создания центров бесплатной психологической и юридической помощи и содействия в предоставлении материальной поддержки молодым студенческим семьям); обеспечения достойных условий проживания молодежи (касающиеся создания региональных центров информирования о возможности получения молодежного жилья на основе льготного кредитования); решения проблем декретного отпуска у студентов (касающиеся получения образования путем индивидуального обучения, сохранение за студентом бюджетного места обучения после выхода из декретного отпуска).

Систематизация и обобщение приведенных предложений свидетельствуют, что на наших глазах вырастает поколение равнодушных молодых людей, настоящих патриотов, которые уважают прошлое и заботятся о будущем.

И я уверен, что вклад каждого в общее дело будет служить дальнейшему социальному развитию общества. Украина и впредь будет преумножать свой потенциал, пока наша молодежь будет отождествлять свою судьбу с судьбой украинской земли, пока в сердце каждого юноши и девушки будет расти симпатия к цветам государственного флага, родному языку, к своей территории и истории своего народа.

И сегодня я вижу в этом зале ваши искренние глаза, ваше активное участие в исследовательской работе, в поиске эффективных путей оптимизации многих социальных процессов современности, и я убежден, что мы с вами на правильном пути!

Делая выводы, после глубокого анализа всех наработок запорожской молодежи, я, как представитель комиссии до гуманитарным вопросам, считаю их компетентными, целесообразными и, главное, актуальными на сегодняшний день, поэтому, сегодня я передаю эти предложения кандидатам в народные депутаты.

**Предложения
Запорожской команде законодателей
(подготовленные в рамках проведения VI Международной научно-
практической конференции по патриотическому воспитанию)**

1. Создание единства программ школы и Вузов, нацеленных на получение первого рабочего места, а также системы поддержки талантливой молодёжи.
2. Обеспечить реализацию Закона Украины «О первом рабочем месте», в котором необходимо предусмотреть создание программ направленных на содействие в приеме на работу молодого специалиста без опыта работы, адаптации его на новом месте, а также необходимости дальнейшего обучения и повышения квалификации.
3. Рассмотреть возможности закрепления высших учебных заведений за предприятиями с целью дальнейшего трудоустройства выпускников.
4. Создать и внедрить программы, направленные на стажировку выпускников ВУЗов с целью получения опыта работы по специальности.

5. Способствовать предоставлению материальной поддержки молодым студенческим семьям, установив обычную (ординарную) академическую стипендию на уровне прожиточного минимума.
6. Создать возможность получения образования путём индивидуального обучения в течение одного года декретного отпуска, сохраняя за студентом бюджетное место.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

ИСТОРИЯ КАК ПЕРВОЭЛЕМЕНТ ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ПОДРОСТКОВОГО ПОКОЛЕНИЯ ИЗ ОПЫТА РЕСПУБЛИКАНСКОГО ЦЕНТРА ДЕТЕЙ И МОЛОДЁЖИ (РЕСПУБЛИКА МОЛДОВА)

Вынту В.В.

*заместитель директора по работе с молодёжью Молдовского
Республиканского центра детей и молодёжи*

*Лучшее средство привить детям
любовь к отечеству состоит в том,
чтобы эта любовь была у отцов.*

(Монтескье)

В воспитании подрастающего поколения государство играет ведущую роль, учитывая этот фактор Республиканский Центр Детей и Молодёжи (*далее РЦДМ*) активно поддерживает, развивает и продвигает эту идею на национальном уровне. РЦДМ – это государственное, образовательно-методологическое учреждение, часть единой системы образования Республики Молдова, основной целью которого является внедрение и развитие государственной политики в области внешкольного образования для детей и молодёжи.

В 2010 году РЦДМ запустил проект «Познай свой народ», среди причин, обуславливающих необходимость активизации патриотического воспитания стали: отсутствие единой государственной концепции патриотического образования, сложность политических преобразований, потеря интереса у молодёжи к культуре и традициям, связанное с увеличением потока информации и процесса глобализации в целом. Однако, на современном этапе, патриотическое воспитание приобретает особую актуальность и популярность.

Проект «Познай свой народ» успешно реализуется на республиканском уровне, который включает в себя серию круглых столов на тему деятельности великого воеводы страны Стефана Великого (1429 - 1504), многоплановые выставки, выступления фольклорных танцевальных и вокальных ансамблей. Говоря о каждом модуле, отдельно хочется отметить, что в тематических круглых столах активно принимали участие лицеисты и студенты (более 1000 человек). Каждый круглый стол содержал достаточно богатую информацию и

сопровождался видео и фотоматериалами, раскрывающие заданную тематику из правления Стефана Великого, так как именно он является ярким историческим примером патриота своей страны и государственника. Эпоха Стефана Великого взята за основу, так как на протяжении своего правления (47 лет), он боролся за независимость Молдавского княжества, которое впервые обрело значительную политическую силу в Восточной Европе. Модераторами круглых столов были профессора исторических наук, которые популярны не только в Молдове, но и за рубежом: Павел Параска, Георге Гонца, Демир Драгнев, Эмил Драгнев, Ион Еремия.

Немаловажным элементом вышеупомянутого проекта являются выставки. Десятки средневековых знамён и гербов были выставлены в РЦДМ. Экспозиция копий исторических реликвий посвящена битве при Васлуе 1475-го года, во время которой господарь Стефан Великий разгромил турецкую армию. В 2011 году двумя из знамён эпохи Стефана Великого открывался военный парад.

Научные дискуссии, связанные с духовно-нравственным воспитанием, почти не учитывают того, что духовность и нравственность вырастают из общего религиозного корня, так как религия предлагает модели консолидации людского сообщества, регулятивы человеческого поведения, ценности и смыслы жизни.¹

С этой целью была организована выставка фотографии монастырей, церквей и крепостей из архива Национального музея археологии и истории Молдовы, а также старинные иконы, юбилейные монеты периода независимости. Все представленные иконы - исключительно из домашнего обихода, именно те, что обычно висят у каждого верующего в одном из уголков дома. Они небольшого размера, на них изображены в основном лики святых и сцены из различных религиозных праздников, и датируются XVIII-XIX веками. Стоит отметить, что выставки были открыты для всех желающих, особенно они получили популярность среди лицеев, преподаватели, которых проводили уроки посвященные тематике выставок. Подобная система уроков оказывает положительное влияние на подготовку учителей к патриотическому воспитанию учащихся.²

Немаловажным моментом является сотрудничество с районными департаментами образования, что дало более широкую возможность реализовывать проект и среди ребят, проживающие в сёлах и деревнях страны. Программа также содержала информационный характер, касающийся важности патриотического воспитания, прошлого и будущего страны. Далее в рамках программы были организованы выступления фольклорных танцевальных и вокальных ансамблей, что особенно привлекает внимание, оставляет яркое впечатление о мероприятии.

Республиканский Центр Детей и Молодёжи применил принцип народности в патриотическом воспитании: использовал огромный ресурс народных традиций, обычаев, истории. Исходя из этого, ожидаемый результат проведённых мероприятий является воспитание любви к Родине, к родному краю, уважение к прошлому своей страны, к традициям и народу, развитие

стремления к укреплению чести и достоинства государства, содействие к прогрессивному развитию отечества.

ЛИТЕРАТУРА

1. Игумен О. Владимир Перевертайло Методологические основания

2. Духовно-нравственного воспитания в православной педагогике //

Педагогика N5 от 2007.

ЕТНОПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛАТИСЬКОЇ НАЦІЇ, ЯК ОСНОВА ЛАТИСЬКОЇ СУСПІЛЬНОЇ МОРАЛІ

Коянс А.А.

*магістр, асистент кафедри українознавства Запорізького національного
технічного університету*

Тема патріотичного виховання, і пов'язана з нею суспільна мораль, сьогодні надзвичайно актуальна в українському суспільстві. Формування у молоді любові та поваги до своєї батьківщини, історії, культури та традицій є важливим напрямом збереження і розвитку української нації та державності. Мета цієї статті на прикладі маленького латвійського народу показати, як національні традиції та етнопсихологічні особливості нації впливають на формування патріотизму і моралі.

Латиші - представники однієї з прибалтійських націй, що становлять більшість населення Латвії. У всьому світі більше 1, 5 мільйона латишів, 90 % з них мешкає в Латвії. Латвійський народ дбайливо зберігає національні і культурні традиції, що склалися впродовж багатовікового історичного розвитку.

Основною рисою латвійського менталітету вважається індивідуалізм і прагнення покладатися на самого себе. Історично склалося так, що латиші вважали за краще жити в сімейних селянських дворах, а не об'єднуватися в села. Віками вони жили відокремлено на хуторах, господарство вели одноосібно, хліб добували в тяжкій праці. Не випадково, оцінюючи людину, вони передусім прагнуть підкреслити її працьовитість, уміння працювати, майстерність. Латиш з ледарем, навіть земляком, дружити не буде. Багато мешканців сільських районів Латвії сьогодні, як і раніше, живуть таким чином. Ця латиська схильність до самоти на комфортній дистанції від інших, можливо, пояснює їх замкнутий, самодостатній і незалежний характер. Навіть сьогодні латиш ставить свій дім і свою сім'ю вище за усе інше, і вітає тільки близьких друзів і родичів в цьому домашньому святилищі. У латиша може бути не багато близьких друзів, але такі стали дружні стосунки для нього цінніші за золото. Жінки грають особливо важливу роль в латвійському суспільстві. У сім'ї жінка - це клей, який зв'яже сім'ю воедино і передає сімейні традиції.

Латиші, в основному, стримані, замкнуті, небагатослівні, особливо якщо йдеться про спілкування з незнайомими або малознайомими людьми. Дотримання дистанції, схильність уникати розмов з незнайомими людьми в громадських місцях, стриманість і обережність, толерантність до сусідів - характерні ознаки латиської ментальності.

Для представників латиського етносу не характерний бурхливий прояв емоцій, оскільки вони, швидше, апелюють до розуму, а не до емоцій або почуттів. Тому для латишів, як і для естонців, фінів і англійців, особливо цінним є уміння не втрачати самовладання у будь-якій ситуації і не демонструвати бурхливі емоції. Окрім перерахованих особливостей, латишів відрізняють працьовитість, помірність, прагнення до пізнання, завзятість і витривалість, а так само ґрунтовність і старанність. [1]. Латиші дбайливо відносяться до своїх національних традицій і вважаються досить консервативними.

У латишів, на відміну від росіян, немає так званого культу дітей. Не прийнято балувати дітей, відкрито показувати свою любов до них і хвалити у присутності сторонніх. Латиських дітей з дитинства навчають контролювати свої емоції, приміром, не дозволяючи шуміти в громадських місцях, у транспорті. Діти зазвичай несуть певну відповідальність за допомогу батькам в роботі по господарству. [2].

Латиші, як правило, уважні, акуратні на роботі, неквапливі і обачні в усіх видах діяльності, педантичні і дисципліновані у виконанні службових обов'язків, люблять працювати по інструкції, за планом, вирішувати завдання послідовно. Особливо обурює багато латишів недоброчесна, легковажне порушення правил і заходів техніки безпеки, небажання опанувати спеціальність. Представники цієї національності не люблять конфліктувати, дуже терплячі у взаємовідносинах, проте вони не миряться з недоліками інших, якщо це йде на шкоду загальній справі. Вони відрізняються прямою поведінкою і вчинками. [3]. Коли вирішуються серйозні питання, сміливо висловлюють свою думку. Позиція латиша завжди продумана, а тому - вагома. У латишів нерідко викликає почуття образи небажання представників інших національностей, що мешкають на території Латвії, вивчати латиську мову, їх культуру і традиції.

Усі латиші благоговіють перед природою: землею, морем, тваринами і особливо перед квітами і деревами. Це не залежить від того, живуть вони в містах або ж в сільській місцевості. Величні дуби особливо шанують. Усі вікові дерева записують і реєструють для спеціальної охорони. Глибока прихильність до природи проявляється в любові до збору грибів, ягід, лікарських трав, звичаю мати "сільський будинок". [4]. Популярним проведенням часу є садівництво, що навіть призводить до змагань з найкрасивіших і найбільш доглянутих садах.

З переліченими вище психологічними якостями тісно пов'язано уявлення про спосіб життя, "типово латиській" поведінці, що розгортається, головним чином, на рівні повсякденності, в конкретному колективі (сім'ї, робочому колективі, дружній компанії). Йдеться про ціновані якості і їх результати. Наприклад, працьовитість охайність, любов до природи, і як результат - доглянутий будинок і садок, обов'язковість квітників в містах і в сільській місцевості. Це те, що сприймається сьогодні як латиський спосіб життя, етнічний стиль.

Особливості латиської ментальності проявляються в суспільній моралі, деякі принципи якої закріплені законодавчо. Так, в Латвії не можна палити в громадських місцях. За прогулянку в громадських місцях (у тому числі по

вулицях і парках) з відкритою пляшкою алкогольного напою передбачений штраф. Пляшку рекомендують помістити в спеціальний пакет. Крім того, після 22.00 алкогольна продукція поширюється тільки в ресторанах і барах. Також штраф або навіть арешт передбачені за присутність в громадських місцях в стані алкогольного сп'яніння або при порушенні громадського порядку. У центрі столиці заборонено ходити по газонах і лежати на них. [5].

Латиші, як і французи, енергійно захищають свою мелодійну мову від іноземних запозичень. Так, слово "комп'ютер" на латиській звучить як "datoris", "бегемот" - "Nilas zirgs"(що в дослівному перекладі з латиської мови означає "Нільський кінь"), а телефон іменується не інакше як "talrunis". [6].

Історично латиська мова сприймалася багатьма латишами як свого роду "останній бастион" етнічної ідентичності. Сьогодні національна мова, як запорука існування нації, стала атрибутом державного суверенітету і відповідно найважливішим політичним інструментом.

Латиші не демонструють свій патріотизм відкрито, попри те, що глибоко люблять свою землю і країну, і дуже гордяться своїми культурними і спортивними досягненнями. Суть буття латиша полягає в декількох загальних символах. Деякі символи, такі як прапор і пам'ятник Свободи в Ризі пов'язані з Латвійською державністю і свободою латвійського народу. Дуб символізує силу, витривалість, довголіття і здатність виживати. Тому дубовий вінок, який носять чоловіки під час святкування Янова дня або який дарують атлетам або ветеранам праці за особливі досягнення, утілює усі ці якості.

Латиському національному характеру притаманна амбітність, почуття власної переваги над іншими народами, а також загострене, аж до хворобливих проявів, почуття національної гордості. Можливо такі особливості створюють додаткові внутрішні проблеми в латвійському суспільстві сьогодні.

Отже, упродовж історичного розвитку у представників латвійського народу сформувався свій особливий менталітет, національний характер. В складних історичних умовах латиші змогли зберегти свою мову, культуру і традиції, систему виховання. Імовірно, завдяки своїй самодостатності, консерватизму, надмірному почуттю національної гордості та патріотизму латишам вдалося не розчинитися серед інших народів, не втратити національну ідентичність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рыжакова С. И. Этнокультурные представления об основах латышской идентичности: исторический контекст, взаимосвязи, современные аспекты (середина XIX – начало XXI вв.): автореф. дис. на соискание ученой степени доктора истор. наук: спец. 07.00.07 «Этнография, этнология, антропология» / С. И. Рыжакова. – Москва, 2011. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://dissers.ru/avtoreferati-dissertatsii-istoriya/a140.php>

2. Латыши. Язык и история. Национальный характер. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://slavanthro.mybb3.ru/viewtopic.php?t=1003&start=0&postdays=0&postorder=asc&highlight=>

3. Этнопсихологический словарь под редакцией Крысько В.Г., МПСИ, Москва, 1999. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://wiki.myword.ru/index.php/Латыши>

4. Латыши. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://perevod-online.com/latyaz/latyshi/>

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ

Кричинский П.Е.

к. и. н., доцент, декан факультета социологии и управления Рязанского государственного университета им. С.А. Есенина

Проблема патриотического воспитания граждан в современных условиях является вопросом государственной важности. Примером этого является: принятие Государственной Думой Российской Федерации в 1995 г. Федерального закона «О днях воинской славы (победных днях) России», утверждение в 1998 г. Координированным советом при Президенте РФ по воспитательной работе в Вооруженных силах, других войсках, воинских формированиях и органах «Концепции военно-патриотического воспитания молодежи». Следующим шагом в этом направлении стало принятие и поэтапная реализация государственных программ «Патриотического воспитания граждан РФ на 2001–2005 гг., 2006–2010 гг. и на 2011–2015 годы». Цели и задачи государственной политики по патриотическому воспитанию российских граждан четко обозначают основные направления в работе федеральных и региональных структур, государственных и общественных организаций, предусматривают источники финансирования и материально-технического обеспечения.

Внимание к проблеме патриотического воспитания в России во многом объясняется тем, что трансформация общественных структур и социальных отношений в конце прошлого века естественным образом повлекло за собой кризис старой системы ценностей. В то же время утверждение в обществе новых ценностных ориентиров происходит достаточно трудно.

Так, когда в ходе «либеральных» реформ 90-х годов XX века были переоценены и отвергнуты официальные социокультурные ценности и идеалы, в том числе, представления о советском патриотизме и гражданственности, то на первый план вышли активно пропагандируемые реформаторами «общечеловеческие ценности». На идейной основе общечеловеческих ценностей планировалось осуществить экономическую и культурную интеграцию России и других постсоветских государств в мировое сообщество, включить их в сложившийся глобальный порядок.

Однако этот позитивный замысел имел своей оборотной стороной ослабление у значительной части населения законного чувства национального достоинства, развитие комплекса национальной неполноценности,

раболепного преклонения перед Западом, иронического отношения к патриотическим ценностям. Трудности и негативные последствия реформ сопровождались дальнейшим разочарованием россиян как этноса и ростом безразличия к исторической судьбе страны, политической и гражданской индифферентности. С другой стороны, утрата патриотизма способствовала усилению тенденций регионального сепаратизма, социальной безответственности властных структур и элит. Возникла реальная угроза утраты российским обществом социальной идентичности.

История наглядно свидетельствует о том, что всегда в сложные, переломные моменты для страны, в обществе доминирующей духовной основой выступает патриотизм. Именно патриотизм способен объединять представителей разных социальных групп, создавать необходимые предпосылки для совершенствования государственного управления.

Патриотизм как социальный феномен многолик по своему проявлению в силу специфичности политики каждого государства и одновременно универсален для всех по своей глубинной сути. Поэтому так важно, на наш взгляд, использовать научный подход к рассмотрению феномена «патриотизм», поиску ключевых факторов, влияющих на его состояние в тот или иной исторический момент.

Существует множество трактовок патриотизма. Его характеристики содержатся в различных учебниках, словарях, научных диссертациях. Авторы различных трудов оценивают патриотизм не только как позитивное начало духовного единения нации, но и как «последнее прибежище для негодяя», позволяющее использовать красивую риторику для завоевания или удержания властных полномочий.

Тем не менее, на взгляд автора, наиболее полными трактовками патриотизма, раскрывающими его концептуальные характеристики, могут служить определения, предложенные В.И. Лутовиновым, который постарался дифференцировать все многообразие данного понятия по шести позициям [1].

Первый подход характеризует патриотизм как возвышенно-эмоциональное чувство любви к Родине, к своему Отечеству. В данном случае патриотизм ограничивается уровнем эмоционального состояния человека. Его отражение проявляется в абстрактной форме любви к природе, родному краю, отчему дому, к картинам детства и т. д. Именно так понимается патриотизм многими людьми. Суть его заключается в многообразном проявлении возвышенного чувства любви к Родине, особенно в духовном и нравственном смысле.

Второе определение при характеристике патриотизма делает акцент на деятельности человека, когда сила патриотического чувства не ограничивается выражением глубокой и возвышенной любви к Отечеству. В данном случае патриотические начала проявляются в конкретных поступках и делах человека: защита Родины от агрессора, высокая отдача на конкретном рабочем месте во благо страны, активная гражданская позиция. Патриотизм побуждает людей к активным действиям и поступкам на благо своей Родины.

В рамках третьего подхода патриотизм следует рассматривать как общественное явление, на содержание и характер которого в значительной

степени оказывает влияние политика правящей элиты, ее готовность показывать пример в отстаивании интересов государства и общества.

Главная идея четвертого направления заключается в том, что патриотизм рассматривается как проявление его субъектами чувства национальной гордости за свою державу. Это чувство предполагает активное участие всех граждан в укреплении государства и государственности в качестве первоочередного условия эффективного функционирования социальных институтов, развития общества и личности.

С позиций пятого подхода патриотизм определяется как духовно-творческий акт возвышения личности, обладающей важнейшими нравственными качествами, до осознания её нераздельности, единства с Отечеством как высшей ценности, необходимости служения Родине, своему народу. Его приверженцы, раскрывая сущность патриотизма, делают это в неразрывной связи именно с личностью, которая является для них высшей ценностью (в том числе и по отношению к обществу, не говоря уже о государстве). Поэтому данное направление может называться личностным патриотизмом.

Шестое направление во многом связано с предыдущим. Эта связь выражается в том, что очень часто (хотя и не всегда) субъектом патриотизма выступает личность. Сам же патриотизм рассматривается как важнейший этап развития личности, а именно - её духовного самовыражения.

Таким образом, обобщая все приведённые подходы, мы приходим к выводу, что патриотизм, несмотря на сферы его проявления, выступает как одна из непреходящих духовных ценностей человека. Это качество положительно характеризует высший уровень развития личности, степень сплочённости общества, роль и авторитет политической элиты. Патриотизм как социальный феномен неразрывно связан с историей своего отечества, религией и культурой народов его населяющих.

Однако в настоящий момент важным является не только четкое терминологическое определение патриотизма и выявление его сущностных характеристик. Особую актуальность приобретает поиск новых подходов по патриотическому воспитанию, отвечающих потребностям современного общества.

Воспитание патриотизма сегодня не должно в неизменном виде копировать советские традиции. Патриотизм должен обрести новые, гуманистические черты, развиваться в русле общих тенденций эволюции человеческого общества, чтобы отвечать современным императивам. Не допуская пропаганды и превосходства своей нации над другими, патриот должен уважать и признавать патриотизм и достижения других народов. Патриотизм должен воспитываться на основе толерантности - способности видеть в иной системе ценностей то, что может помочь в решении и общероссийских проблем, и развитии общечеловеческой культуры.

Это общечеловеческое измерение патриотизма может донести до сознания молодежи только педагог (преподаватель вуза, учитель средней школы, работник дошкольного образовательного учреждения), который

должен развить в их сознании не только гордость за советскую, российскую культуру, но и способность к плодотворному диалогу с представителями других национальностей. Вместе с этим нельзя не отметить, что за последние годы в стране резко упал престиж профессии учителя. Сокращается число выпускников педагогических вузов, желающих работать по избранной профессии. Поэтому сегодня на повестку дня должен быть вынесен вопрос о создании такой системы высшего образования, которая была бы нацелена на подготовку учителя не только как предметника, но и учителя-воспитателя.

Программа подготовки таких учителей была разработана в предыдущий советский период, но она основывалась на марксистско-ленинской методологии. Сегодня же нужна новая методология и новое содержание программ, ориентированных на эффективную подготовку учителей, способных воспитывать юные поколения в духе патриотизма, ответственности перед обществом и миром. К сожалению, новые федеральные государственные образовательные стандарты высшего профессионального образования, разработанные в духе болонской концепции, в полной мере не предусматривают такую подготовку педагога.

Решение этих масштабных задач, стоящих сегодня перед системой высшего образования, сопряжено с необходимостью учета и разрешения следующих объективных социальных и теоретических противоречий:

- между потребностью в патриотическом воспитании граждан и ориентацией на старые формы и методы патриотического воспитания из-за отсутствия современных ориентиров и новой технологии;
- между развитием современной общенаучной методологии и сохранением приверженности прежним формам воспитания патриотизма;
- между потребностью общества в уважении к своей стране и неспособностью системы образования к воспитанию патриотизма с целью реализации этой потребности;
- между необходимостью разработки новых технологий воспитания патриотизма и отсутствием методологической культуры педагогов;
- между подготовкой учителя-предметника и потребностью в творческой личности;
- между потребностью общества в учителе-патриоте и падением престижа педагогической работы;
- между потребностью в нравственном развитии личности учителя и негативным влиянием платных образовательных услуг в системе педагогического образования.

Это, на наш взгляд, одни из важнейших нерешенных противоречий современного высшего образования и, особенно, профессиональной подготовки учительства. С решением этих проблем можно связывать будущее нашего Отечества, так как учитель - это основа государства, потому что он вкладывает в умы будущих поколений уважение к традициям и истории страны, воспитывает патриотизм у будущих граждан государства.

ЛИТЕРАТУРА

1. Лутовинов В. И. Патриотизм и проблемы его формирования у российской молодежи в современных условиях (социально-философский анализ): Автореф. докт. дис. М., 1998. 49 с.

ЮБИЛЕЙ СЛАВЯНСКИХ ВИТЯЗЕЙ

Латынин В.А.

руководитель военно-патриотических и юношеских программ Центра национальной славы России, член Союза писателей России.

В десятый раз межрегиональный общественный фонд «Центр национальной славы», под руководством В.И. Якунина и С.Е. Щерблыгина, и международная детско-юношеская общественная организация «Ассоциация Витязей», возглавляемая Н.Н. Немчиновым, проводят совместную программу – Международный лагерный сбор Витязей. В детском санаторно-оздоровительном лагере «Московия» Солнечногорского района Московской области собрались 31 июля 2012 года на трёхнедельный сбор более 190 посланцев 8 регионов Российской Федерации, Украины, Болгарии, Сербии, Черногории, Южной Осетии и Армении. Спортивные сборы клубов данной ассоциации существовали и в прежние годы, организация витязей в этом году отметит своё 20-летие, однако были они непродолжительными и в основном носили прикладной характер – тренировки по рукопашному бою, сдача экзамена на очередной разряд или «кю», как это именуется в восточных единоборствах. Сотрудничество с Центром национальной славы значительно расширило географические границы сбора и содержание культурно-образовательной программы. В лагерь стали приглашать делегации из ближнего и дальнего зарубежья, известных писателей, учёных, артистов, общественных деятелей, а так же – совершать с участниками сбора паломнические поездки по святым местам России и полям ратной славы.

За десять прошедших лет юные витязи побывали в Московском Кремле, Троице-Сергиевой лавре, Оптиной пустыни, Дивеевском и Борисоглебском монастырях, на Куликовом, Бородинском, Каринском полях битв, в Ярославле, Ростове Великом, Переславле Залесском, Александрове, Калязине, Калуге, Коломне, Владимире, Суздале, Муроме и в других знаменитых местах Золотого кольца России.

С участниками лагерного сбора встречались выдающиеся писатели и деятели культуры: Владимир Крупин, Николай Черкашин, Виктор Верстаков, Николай Переяслов, Владимир Силкин, Нина Карташёва, Валерий Хатюшин, Валерий Горбань, Алексей Шишов, Игорь Шумейко, Василий Попов, Валерий Шамбаров, Сергей Гловюк, Благое Бакович (Сербия), Ранко Радович (Канада), Дафинка Станева (Болгария), Радмила Войнович (Сербия); народные артисты России - Александр Михайлов, Юрий Назаров, заслуженные артисты России -

Мовсар Минцаев, Людмила Мальцева, Андрей Немаков, Алёна Лужецкая, Леонид Шумский, Юрий Штрунов; ансамбли «Казачий круг», под руководством Владимира Скунцева, «Воля», художественный руководитель Анна Бубнова, группа исполнителей во главе с композитором Борисом Зиганшиным; замечательные певцы и певицы – Сергей Земцов, Дмитрий Швед, Михаил Мухортов, Сергей Кузнецов, Болеслав Войшко, Надежда Колесникова, Наталья Кириллова, Ольга Дубова, Татьяна Семушина, Дарья Манохина и другие.

Специально для витязей читали тематические циклы лекций или проводили беседы известные учёные в области военной истории и обществоведения: генерал-майоры А.В. Черкасов и Л.И. Шершнёв, С.И. Королёв, В.М. Курылёв, С.М. Небренчин, сопредседатель Народного Собора, публицист В.Е. Хомяков и другие их коллеги.

Ассоциация Витязей имеет своего духовного наставника, назначенного на это служение патриархом Московским и всея Руси. Духовником организации является настоятель храма Рождества Иоанна Предтечи Патриаршего подворья в Сокольниках игумен Иоанн (Ермаков). Он постоянно проводит молебны на торжественном открытии лагерной смены, в том числе на Соборной площади Московского Кремля, где при содействии коменданта Кремля С.Д. Хлебникова уже два года подряд открывается Международный лагерный сбор Витязей. По просьбе отца Иоанна, лагерь регулярно посещает известный богослов, ведущий духовных программ на радио «Радонеж» священник Олег Стеняев. Он проводит проповеди среди юных христиан, исповедует их, крестит желающих. Помимо отца Олега, большую миссионерскую и просветительскую работу с витязями много лет ведёт специалист богословия А. И. Солодков. Андрей Иванович всю смену живёт в лагере, с общей молитвы под его руководством начинается и заканчивается очередной день в лагере. Подавляющее большинство участников лагерного сбора из всех стран постоянно отмечают в своих отзывах, как наиболее понравившиеся мероприятия, духовно-просветительские беседы, которые ведет с ними богослов. Десятки мальчишек и девчонок из России, Украины, Болгарии, Сербии, Черногории, благодаря этим беседам, приняли решение о крещении в период лагерного сбора и считают Андрея Ивановича своим крёстным отцом.

В прошлом году гостем лагерного сбора витязей был ветеран «Национальной организации Витязей», созданной в 20-е годы прошлого столетия за границей русским офицером Н.Ф. Фёдоровым, епископ Женевский и Западноевропейский Михаил (Донсков). Он положил начало процессу сближения двух родственных патриотических организаций в России и зарубежье, как несколько лет назад сыграл немаловажную роль для объединения двух ветвей Русской Православной Церкви – РПЦ за границей и Московской Патриархии. Владыке Михаилу было о чём поведать воспитанникам «Ассоциации Витязей», созданной два десятилетия назад по подобию организации национальных витязей. Будущий епископ был лично знаком с Н.Ф. Фёдоровым, все детские и юношеские годы провёл в рядах витязей и сегодня продолжает гордиться принадлежностью к этому рыцарскому братству.

О том, что витязи должны воспитывать в себе рыцарские качества говорит их девиз на знамени ассоциации: «Служим Отечеству!». Да и как иначе, если почётными членами организации или активными участниками воспитательной работы с ними являются прославленные участники Великой Отечественной войны, Герои Советского Союза: легендарный разведчик Г.А. Вартанян, (к сожалению, недавно умерший), командир эскадрильи ночных бомбардировщиков Н.В. Попова; ветераны боевых действий в Афганистане и других горячих точках – генерал армии Н.Ф. Грачёв, вице-президент Ассоциации ветеранов подразделений «Альфа», Герой Советского Союза, генерал-майор Г.Н. Зайцев, член Президиума Союза ветеранов военной разведки, генерал-лейтенант Ю.А. Бабаянц, ветеран военной разведки, полковник Ю.Н. Денисов, вице-президент Союза друзей Болгарии, вице-адмирал К.Г. Лемзенко, юный партизанский разведчик А.А. Ульянов, выдающийся скульптор и общественный деятель (ныне покойный) Вячеслав Клыков, стоявший у истоков создания Ассоциации Витязей, популярный актёр и кинорежиссёр, президент фестиваля «Золотой Витязь», Николай Бурляев, вице-президент, исполнительный директор Центра национальной славы и Фонда Андрея Первозванного В.А. Мищенко, первый верховный атаман Союза казаков России А.Г. Мартынов, его бывший заместитель, убитый наёмниками в августе 2004 года, полковник В.В. Наумов и многие другие верные сыны Отечества, немало сделавшие во имя защиты и процветания Родины.

Около двух тысяч подростков из Российской Федерации и других братских стран прошли через ежегодный лагерьный сбор витязей за 10 лет. Много это или мало? Наверное, в масштабах такой огромной страны, как Россия, немного. Но в условном измерении войсковой структуры это – современная бригада, состоящая из молодых людей, прошедших закалку в физическом, и моральном плане, готовых к верному служению Отечеству. А это уже немало в сегодняшних условиях дезориентации молодёжи, общего духовного обнищания, нежелания выполнять свой воинский долг. Если взять в качестве примера 6-ю роту псковских десантников, то можно предположить, что, воспитанные в лучших патриотических традициях, подготовленные в военном отношении и духовно стойкие люди способны противостоять вдесятеро превосходящим силам противника. Для воспитания и подготовки настоящих витязей направлены все ежедневные мероприятия культурно-образовательной программы каждого лагерьного сбора. 10-й -юбилейный не является исключением.

Утро у витязей начинается с кросса и получасовой зарядки. Затем – водные процедуры, общее построение, молитва, завтрак. После приёма пищи – культурно-образовательный час. Это - беседы о православии, истории России и славянского мира, целях и задачах Ассоциации Витязей, о проблемах военных конфликтов, причинах и последствиях «цветных» революций и иных вызовах 21-го века. В году 200-летия Бородинской битвы данной исторической дате и героям войны была посвящена встреча с военным историком и писателем, автором 87 книг, А.В. Шишовым, а так же - документальный фильм «Отечественная война 1812 года», кинофильмы «Война и мир»,

«Эскадрон гусар летучих», «Гусарская баллада». Помимо этого руководитель крымской делегации Михаил Шартов провёл с участниками лагерного сбора беседу об истории Крыма, его исторических связях с судьбой России, продемонстрировал научно-популярный фильм «Севастополь – испытание войной». Фильм буквально потряс зрителей своей правдивой хроникой героических подвигов защитников Севастополя и свидетельствами варварских преступлений фашистов на оккупированной территории с 1942 по 1944 годы. Для многих ребят и девчонок, особенно из зарубежных делегаций, правда о Второй мировой войне и Великой Победе советского народа сегодня застится бесчисленными инсинуациями, искажениями истины, ложными трактовками событий и фактов, как ряда конкретных битв, так и всех этапов этой страшной бойни народов. Подобные беседы и фильмы помогают детям обрести иммунитет к фальсификации истории.

Мне рассказывали родители болгарского юноши Христо Христева, как, вернувшись домой после лагерного сбора витязей, он стал усаживать родителей к телевизору во время новостных выпусков из России и говорил отцу и матери: «Смотрите правду о России только здесь. Все остальные каналы искажают её, стараются посеять раздор между нашими народами». Христо не одинок в своих прозрениях и убеждениях, вынесенных из лагеря витязей. Почти все дети, побывавшие на сборе, стремятся на будущий год попасть туда снова. Это очень важный показатель эффективности данной программы.

По окончании просветительских занятий следует полтора часовая утренняя тренировка по боевым единоборствам. Такая же по времени тренировка проходит и вечером после дневного сна и второго культурно-образовательного часа. Тренировки проводят мастера боевых искусств международного класса. Это председатель Высшего совета Ассоциации Витязей, президент Российской академии карате-до Шотокан, удостоенный в 2012 году национальной премии в области боевых искусств «Золотой пояс», доктор медицинских наук Николай Николаевич Немчинов (8 дан), почётный президент Федерации карате Черногории, чемпион Европы Веселин Конатар (4 дан), чемпион мира Евгений Штерев (Болгария, 5-й дан), чемпионы мира Евгений Аржаник (3 дан) и Дмитрий Яковлев (4 дан), один из украинских мастеров карате Владимир Гуляев (5 дан), руководители региональных отделений Ассоциации Витязей (в Ярославской области) - Владимир Харламов (4 дан), (в Республике Коми) – Александр Иванцов (3 дан) и другие. Напряжённые тренировки на первых порах утомляют многих подростков, но потом они привыкают к нагрузкам, к концу лагерного сбора успешно сдают квалификационный экзамен и демонстрируют свою возросшую выучку на турнире боевых искусств «Славянский щит».

Как правило, подавляющее большинство юных спортсменов за этот тренировочный период проходят аттестацию на новый разряд или пояс. Многие юноши и девушки, получив чёрные пояса, сами начинают тренировать начинающих спортсменов, становятся во главе клубов, а то и региональных отделений Ассоциации Витязей. За прошедшие десять лет в рядах витязей стали чемпионами мира: Евгений Аржаник (Россия), Дмитрий Яковлев

(Россия), Илья Валдес (Россия), Анна Симанова (Россия); чемпионами и призёрами первенств Европы: Мария-Десислава Плачкова (Болгария), Стелян Енчев (Болгария), Милица Калайджич (Сербия), Наджа и Пётр Конатар (Черногория), Митко Митев (Болгария); чемпионом Медитеранских игр (страны Средиземного моря) – Иван Вуйисич (Черногория). Сотни молодых людей отличились на национальных первенствах и международном турнире боевых искусств «Славянский щит», лучшие из них включены в сборные команды по карате своих стран.

Неспокойная геополитическая обстановка в мире, постоянно вспыхивающие военные конфликты, «цветные» революции, терроризм, вынуждают организаторов сборов заниматься с подростками и военно-прикладными видами спорта. По инициативе руководителей Центра национальной славы и Фонда Андрея Первозванного уже несколько лет среди отрядов витязей проводится тактическая игра «Новый герой» - аналог бывшей пионерской «Зарницы». Ребята и девчонки учатся стрелять из спортивного (страйкбольного) автомата, осваивают азы противодействия террористам и организованным преступным группам. Занятия с витязями по этому направлению ведут офицеры, прошедшие через войну в Афганистане и «горячие точки» на Северном Кавказе. И эти игры и тренировки тоже приносят свои положительные плоды. Ряд витязей уже прошли службу в рядах Вооружённых Сил и других силовых структур Российской Федерации, некоторые служили в зонах действия вооружённых бандитских группировок.

Руководители Ассоциации Витязей гордятся тем, что их воспитанники достойно выполняют свой солдатский долг. Недавно они получили из воинских частей благодарственные письма командиров, которые благодарят их за отличную подготовку и воспитание представителей Ярославского отделения Ассоциации Витязей Виталия Куракина и Вячеслава Власова. С государственной наградой за службу на Северном Кавказе вернулся домой, отслужив в разведывательном подразделении, Александр Бурдовицын. Отлично проявил себя в период службы и витязь из города Железнодорожного Московской области Андрей Лайков, участвовавший в майском параде на Красной площади. Этот список можно продолжать ещё долго, включая в него всех тех, кто сегодня несёт воинскую службу, и тех, кто избрал для себя офицерскую стезю, и тех, кто достойно учится в различных ВУЗах, не забывая главный девиз витязей: «Служим Отечеству!».

Ежедневные молитвы, тренировки, лекции, беседы, военные игры, викторины, встречи с писателями и артистами, личное участие витязей в подготовке номеров художественной самодеятельности всесторонне развивают подростков, углубляют их знания, расширяют интеллект, способствуют выработке активной жизненной позиции, лидерских качеств. Именно в таких личностях всегда нуждается любое государство и прежде всего наши славянские страны, пережившие сравнительно недавно большие социальные потрясения.

СИСТЕМА ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

Лутовинов В.И.

*профессор РАНХГС при Президенте Российской Федерации, д. ф. н., лауреат
Государственной премии*

Идея патриотизма, составляющая на протяжении тысячелетней отечественной истории консолидирующее начало российского общества, претерпевшего на рубеже 20-21 веков радикальные изменения, издавна является тем стержнем, вокруг которого формируется сознательно избираемая, активная, деятельная часть российских граждан, проявляющая готовность и способность к реальным действиям во благо Родины. Патриотизм является источником духовных и нравственных сил и здоровья общества, его жизнестойкости и стабильности, которые особенно мощно и неудержимо проявляются на переломных этапах развития, во время больших, исторически значимых событий, в годы трудных испытаний.

Полноценная жизнь в обществе и государстве, их восходящее развитие невозможны, если система воспитания подрастающего поколения лишена духовно-нравственных основ, любви к своему Отечеству. Соответственно, любые попытки осуществить какие-либо преобразования, реформы в социально-экономической, политической, культурной, образовательной и любой другой сфере без опоры на фундаментальные духовно-нравственные и патриотические ценности заведомо обречены на провал. Отсутствие в общественном сознании высших социально значимых ценностей, ориентиров, целей, мотивов, принципов ит.д. невозможно заменить никакими денежными вливаниями, что и наблюдалось в деятельности органов исполнительной власти в течение многих лет. К сожалению, принципиальных изменений в этой практике не произошло: отсутствие перспектив развития российской экономики, трагические события в Крымске и других городах Кубани, агрессивные действия молодёжи против представителей органов МВД, многие явления и процессы, вызывающие тревогу у наших соотечественников, характеризуют сложность, противоречивость и отсутствие должной стабильности текущего момента. Вследствие этого, в условиях продолжающейся политики модернизации важнейшей концептуальной проблемой становится теоретическое осмысление феномена патриотизма, его роли и значения в современном российском обществе и, на этой основе, создание проектов, моделей, программ и технологий патриотического воспитания.

Проблема патриотического воспитания граждан, особенно молодежи, в современных условиях приобретает особую актуальность и значимость на пути обретения нашим обществом традиционно российского патриотического сознания, преодоления широко распространенного равнодушия, эгоизма, цинизма, социальной безответственности и агрессивности как слагаемых комплекса ущербности, маргинальности и неполноценности нации.

Современное состояние патриотического воспитания в России во многом предопределено ее недавним историческим прошлым. В советский

период отечественной истории естественное понимание гражданского, российского патриотизма, имеющего глубокие исторические корни, было искусственно подменено «коммунистическим патриотизмом» с долей русского национализма, что проявилось в борьбе с космополитизмом как идеологией «мировой капиталистической системы» и в использовании таких понятий, как «интернационализм», «советский народ» нередко в конъюнктурных, политических целях. Феномен патриотизма постулировался в понятии «советский патриотизм и социалистический интернационализм», а основным направлением его формирования у молодежи было военно-патриотическое воспитание, сводившееся, главным образом, к подготовке учащейся молодежи к военной службе в условиях «холодной войны».

Вместе с тем мощная государственная поддержка советского патриотического воспитания, для чего под эгидой партийного аппарата использовались пропаганда, образование, культура, все средства информационного воздействия, способствовали достаточно высокому уровню патриотизма, воспитывали в естественной форме любовь и уважение к Отечеству, осознание подрастающим поколением своего гражданского долга, обязанности служить интересам страны и общества, прививали чувство коллективизма.

С разрушением идеологической оболочки патриотизма на волне переоценки ценностей «перестроечного периода» были утрачены, потеряны многие его корни. Наиболее опасными негативными процессами стали депатриотизация духовной жизни, размывание ценностно-мотивационного ядра национального самосознания, резкое снижение чувства человеческого единства и достоинства. Отечественная история, ее героические события, персоналии выдающихся деятелей, независимо от того, какой социально-политической ориентации они придерживались, утратили силу нравственного идеала как основы воспитания. В общественном сознании молодежи и особенно в молодежной субкультуре получили широкое распространение апатия и равнодушие, нигилизм и цинизм, безответственность и немотивированная агрессивность, индивидуализм и эгоизм, утилитарное и патерналистское отношение к государству и социальным институтам.

Система патриотического воспитания в период после распада СССР претерпела очень значительную трансформацию. Как известно, в 90-е годы преобладали в основном негативные тенденции, т.е. органы и организации, входящие в систему патриотического воспитания, всё более утрачивали свои функции, переключались на другие направления деятельности в гуманитарной сфере.

Лишь в конце 90-х годов были сделаны первые шаги по формированию новой системы патриотического воспитания, ориентированные на решение конкретных задач в условиях происшедших преобразований. В качестве приоритетного направления было определено военно-патриотическое воспитание, в марте 1998 г. утверждена Концепция «Военно-патриотическое воспитание молодёжи», разработчиками и исполнителями которой стали Минобороны России, Минобрнауки России, Минкультуры России и МВД

России. С принятием 1-ой госпрограммы «Патриотическое воспитание граждан РФ НА 2001-2005годы» круг основных субъектов значительно расширился: Комитет по делам молодёжи, Минспорттуризма, МЧС, вновь образованные ветеранские организации, СМИ и др.

Необходимость формирования патриотизма декларируется во многих нормативных документах, программах, проектах, научных и популярных публикациях, посвященных проблеме патриотического воспитания подрастающего поколения. Однако в российском обществе до сих пор отсутствует концептуальное видение решения проблемы патриотического воспитания и подготовки молодежи к защите Отечества и военной службе и стратегия осуществления этой деятельности в рамках функционирования принципиально новой системы, адаптированной применительно к изменившимся условиям. Должных действенных мер, особенно долговременных, системных для повышения эффективности патриотического воспитания (ПВ) до недавнего времени не предпринималось. Вследствие этого оно продолжает находиться в сложном положении, что объясняется наличием целого ряда нерешённых проблем.

Реалии постсоветского времени привели к ситуации, когда система общего (полного) образования, ранее обладавшая существенным влиянием на процесс становления школьника как патриота и гражданина, в значительной мере утратила свой воспитательный потенциал. Во многом именно поэтому в последние десятилетия расширилось социальное пространство таких негативных процессов, как депатриотизация духовной и социальной жизни учащейся молодежи, размывание ценностно-мотивационного ядра смыслового поля ее самосознания.

В связи с этим *все более неотложным является решение задачи фундаментального и всеобъемлющего рассмотрения комплекса проблем, накопившихся в сфере патриотического воспитания*, как важнейшего компонента воспитания в целом. Это требует глубокого изучения и всестороннего анализа всех происходящих в российском обществе изменений, тенденций развития с учетом существующих и нарождающихся проблем и противоречий. Огромное значение приобретает поиск и разработка принципиально новых подходов к созданию качественно иных основ патриотической деятельности с подрастающим поколением, учитывающих систему его ценностей, потребностей и интересов.

Данный подход предлагает определение цели патриотического воспитания (ПВ), отвечающей интересам самой молодежи и требованиям общества по отношению к ней. На какой стадии развития находится, какие задачи решает общество, его конкретные государственные институты – такое подрастающее поколение ему и требуется.

В соответствии с этим концептуальным подходом в понимании обусловленности и направленности ПВ определяется *его главная цель*, которая может быть сформулирована следующим образом: *формирование у граждан патриотизма, готовности к достойному служению Отечеству и его защите. ПВ предназначено для использования всех условий для*

социализации позитивно направленной личности гражданина – патриота России, способной самореализоваться в процессе решения проблем, преодоления негативных явлений и тенденций, характерных для современного этапа развития нашего общества, особенно в его важнейших сферах, того духовно-нравственного, идеологического и особенно патриотического вакуума, который столь глубоко отразился на сознании и чувствах подрастающего поколения, на ухудшении его качественных характеристик.

Из общей цели ВПВ вытекают следующие задачи, выполнение которых способствовало бы возрастанию дееспособности подрастающего поколения, значительному повышению уровня его гражданственности, патриотизма и готовности к достойному служению Отечеству:

- информационно-мировоззренческая подготовка молодежи, помощь ей в определении смысла жизни в условиях осуществляемых преобразований, формирование самосознания, ценностного отношения к социально значимым идеям и ценностям, особенно связанным с любовью к Отечеству и необходимостью обеспечения национальной и военной безопасности РФ;

- создание конкретных условий для проявления гражданственности, патриотизма, достойного выполнения воинского долга различными группами молодежи с учетом их интересов, потребностей в различных сферах деятельности, особенно в военной;

- воспитание уважения к закону, нормам коллективной жизни, развитие социальной и гражданской ответственности как важнейшей характеристики молодежи, проявляющейся в активной жизненной позиции, стремлении лично участвовать в обеспечении защиты общества и государства;

- воспитание положительного отношения к труду как важнейшей ценности в жизни, развитие потребности в труде на благо общества, государства и его военной организации;

- формирование и развитие потребности в духовной жизни, нравственно здоровом образе жизни, способности жить счастливой жизнью с семьей, близкими людьми, поддерживать благоприятный климат в микрогруппе, воинском коллективе.

Главной же задачей ПВ, определяемой его целью, является повышение эффективности этой деятельности, особенно за счет более целенаправленного формирования молодежи в духе высокой социальной активности, гражданственности, патриотизма, мобилизация патриотических сил общества, его социальных и государственных институтов на активное участие в создании и реализации необходимых условий для развития патриотизма и готовности к служению Отечеству.

Выполнение этих задач предполагает осуществление многоплановой деятельности, в которой можно выделить следующие составляющие:

- проведение научно обоснованной государственной политики по созданию условий для социального, культурного, духовно-нравственного, физического развития молодежи;

– создание и обеспечение реализации возможностей для полноценной социализации молодежи, более активного вовлечения ее в решение социально-экономических, культурных, правовых, экологических и других проблем;

– утверждение в обществе, сознании и чувствах молодежи социально значимых патриотических ценностей, взглядов и убеждений, уважения к культурному и историческому прошлому России, к традициям, повышение престижа государственной, особенно военной службы;

– создание новой системы ПВ, обеспечивающей оптимальные условия развития у молодежи любви к Отечеству, готовности укреплять основы общества и государства, достойно и честно выполнять долг и обязанности гражданина, патриота, защитника Российской Федерации;

– создание механизма, обеспечивающего эффективное функционирование целостной системы ПВ молодежи на всех уровнях и всеми соответствующими субъектами этой деятельности.

Содержание воспитания, определяемое его целью и задачами, актуализирующими деятельность воспитательных структур, ее направленность на решение наиболее важных и насущных проблем, основывается на системе сформировавшихся на протяжении многих веков ценностей.

В настоящее время российское общество не имеет общепризнанного идеала, а его духовно-нравственные ориентиры оттеснены на второй план приоритетами рыночной экономики. В этой ситуации общество и его социальные и государственные институты должны вновь вступить на путь развития, основанный на использовании бесценных богатств и ресурсов, которых у нас больше, чем у многих других народов, но которые используются крайне неэффективно. Только основываясь на огромном духовно-нравственном потенциале народов России, можно решить важнейшие задачи в различных сферах нашей жизни. Государственная стратегия Российской державы должна постоянно опираться на историческое и духовное наследие своего народа.

Обновленная *система ценностей патриотического воспитания* условно может быть разделена на главные сферы: духовно-патриотическую (признание и сохранение великого духовного наследия России, русского языка, религии и культуры как высших святынь народа, национальное самосознание, гордость и достоинство, духовная зрелость); нравственно-патриотическую (любовь к Родине, своему народу, следование собственной совести, религиозным убеждениям и моральным принципам, добросовестность, честность, коллективизм, уважение к старшим, любовь к семье и близким, этикет); историко-патриотическую (верность героическому прошлому и лучшим традициям истории Отечества, следование исторической правде и нетерпимость к фальсификации истории, сохранение исторической памяти и преемственности поколений); государственно-патриотическую (приоритет национальных ценностей и интересов России, ее суверенитет, независимость и целостность, гражданская зрелость, верность гражданскому и воинскому долгу, готовность к защите Отечества, активное участие в решении проблем и преодолении трудностей в обществе и государстве).

Среди ценностей, составляющих основу содержания ПВ российских граждан, выделяются духовность, гражданственность, патриотизм и готовность к достойному служению Отечеству. Под воздействием системы идей эти ценности преломляются и видоизменяются в ходе общественного развития. Они выступают как исходное начало интеграции и обеспечения целостности России, российского государства, как главные ориентиры формирования гражданина-патриота-защитника Отечества.

При определении **системы ПВ** необходимо учитывать некоторые характерные особенности, которые, в свою очередь, позволяют дифференцировать основные элементы общей конструкции, включающей самые различные звенья и взаимосвязи между ними.

В первую очередь следует отметить принцип вертикали управления, пронизывающего все этажи горизонтально взаимосвязанных структур, расширяющихся сверху вниз в виде пирамиды. В соответствии с этим, высшие органы руководства основных субъектов ПВ помимо своей главной функции – управления, особое внимание уделяют вопросам координации и взаимодействия, а также важнейшим вопросам обеспечения этого направления воспитания, особенно научно-методического, информационного, материально-технического, кадрового, финансового.

В первичных и других организациях на местах главной задачей является создание и обеспечение постоянного функционирования базовых объектов ПВ, организация и проведение на их основе многоплановой патриотической работы с различными категориями граждан с использованием всего многообразия форм и средств, в зависимости от реальных возможностей и конкретных условий.

Главный смысл всей системы заключается как раз в том, чтобы с помощью уже имеющихся и вновь создаваемых форм, средств, специальных (конкретных) методик, новых технологий обеспечить возможно больший охват граждан, особенно детей и молодежи. Управленческие звенья системы призваны создать необходимые для этого условия во всех субъектах РФ и на муниципальном уровне, используя в этих целях не только собственные возможности, но и ресурсы соответствующих органов власти, министерств, ведомств, государственных и общественных организаций, коммерческих структур и др. Взаимосвязь и взаимодополняемость этих усилий и конкретных мер сверху донизу способны обеспечить функционирование системы в целом.

Исходя из вышесказанного, **основными элементами системы ПВ являются следующие.**

1. *Высшие органы руководства* (Комиссия (Межведомственный координационный совет) при Правительстве РФ, Росвоенцентр при Правительстве РФ) – определяют научно-методические, информационные, организационно-координационные и иные основы ПВ, обеспечивают управление этой деятельностью в федеральных округах, в отношении руководящего состава республиканских, краевых и областных отделений, организует взаимодействие с органами высшей власти и субъектами ПВ на

федеральном уровне, включая общественные объединения патриотической направленности всероссийского и межрегионального масштаба.

2. Государственные органы и организации, министерства, ведомства, ДОСААФ России как Общероссийская государственно-общественная организация, выполняющие конкретные задачи по патриотическому воспитанию в соответствии со своим предназначением и спецификой деятельности, связанной с воспитанием российских граждан, особенно молодёжи.

3. *Высшие региональные звенья* (представители Комиссии (Межведомственного координационного совета) по патриотическому воспитанию при Правительстве РФ в федеральных административных округах, региональные межведомственные координационные советы в субъектах РФ – осуществляют управление ПВ, решают вопросы обеспечения этой деятельности в различных организациях, объединениях, клубах и т.д. и стимулируют взаимодействие между ними.

4. *Средние и частично низовые региональные звенья* (координационные советы и центры в городах, районных центрах, муниципальных образованиях, образовательных, научных, культурных, спортивных и других учреждениях – обеспечивают функционирование базовых объектов (образовательно-культурных и военно-спортивных комплексов), являющихся важнейшими структурными элементами системы ПВ, региональных центров ВПВ и подготовки к военной службе, организационно-методических центров ВПВ, музеев и музейных комнат патриотической и военно-патриотической направленности.

5. Политические партии и движения, общественные объединения и организации патриотической направленности (особенно ветеранские), Русская Православная Церковь и другие традиционные конфессии, созданные в них советы, центры, фонды и другие учреждения, функционирующие в соответствии с разработанными программами, проектами и планами, а также взаимодействующие с государственными и региональными органами и организациями.

6. Семья как важнейший социальный институт, призванный формировать духовно-нравственные основы, патриотические чувства и ценности с раннего детского возраста, государственные органы и организации, взаимодействующие с семьёй (Минобрнауки России, профильные комитеты Госдумы и Совета Федерации, комитеты общественных связей, молодёжной политики (по делам молодёжи) в субъектах РФ и другие структуры на региональном и местном уровне, общественные объединения и организации, занимающиеся вопросами семьи, материнства и детства.

Организация и осуществление ПВ обеспечиваются прежде всего его эффективным управлением. Основным институтом, обеспечивающим управление этими главными направлениями воспитания, его функционированием, контролем за конечным результатом, является государство. Для создания системы управления процессом ПВ, формирования и реализации общей стратегии в этой сфере деятельности, объединения усилий министерств и

ведомств, общественных организаций и движений, оказания им помощи и поддержки формируется *комплекс организационных структур на всех уровнях*.

На федеральном уровне (включая ДОСААФ) – Центральный координационный совет, в субъектах Российской Федерации – координационные советы по патриотическому и военно-патриотическому воспитанию, в органах местного самоуправления – региональные координационные советы по патриотическому и военно-патриотическому воспитанию детей и молодежи. Координационные советы создаются решением высших органов исполнительной власти, главами исполнительной власти субъектов Российской Федерации и территориально-муниципальных образований.

Для осуществления функций рабочего органа ЦКС и координационных советов могут создаваться соответствующие центры (рабочие группы) по реализации программ (планов) по патриотическому и военно-патриотическому воспитанию детей и молодежи.

Реализация основных направлений патриотического воспитания позволит решить многие назревшие проблемы в отношении подрастающего поколения, причем не только педагогического, но и социального, нравственного, политического и иного характера.

Благодаря формированию и развитию у российской молодежи таких важнейших социально значимых качеств, как гражданская зрелость, любовь к Отечеству, ответственность, чувство долга, верность традициям, стремление к сохранению и преумножению исторических и культурных ценностей, готовность к преодолению трудностей, самопожертвование, намного возрастут возможности ее активного участия в решении важнейших проблем общества в различных сферах его деятельности, в том числе в воинской и других, связанных с обеспечением национальной безопасности видах государственной службы.

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНАЯ ПРОГРАММА О ПАТРИОТИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ В ГОРОДЕ ВРАЦА

Симеонов И.И.

д. н., преподаватель педагогического колледжа Пловдивского университета им. Пасия Хилендарского Република Болгария

Впервые Враца имеет программу патриотического воспитания для молодых людей. Инициатива принадлежит муниципалитету Враца совместно с Региональным историческим музеем – Враца, трем школам – СОШ „Отец Паисий“, Спортивная школа „Св. Климент Охридски“ и СОШ „Христо Ботев“, а также аттракционный парк „Приказката“ („Сказка“). Экспериментальный проект находится под патронажем вице-мера Красимира Богданова и финансируется муниципалитетом Враца.

В проекте участвуют по десять учеников из трех учебных заведений с координаторами: Александра Петрова и доц. доктор Нарцис Торбов из РИМ – Враца, Елица Александрова из СОШ „Отец Паисий“, Лиляна Георгиева из

спортивной школы, Малина Тодорова из СОШ „Христо Ботев“ и Тихомир Опров из парка аттракционов „Приказката“ („Сказка“).

Целью проекта является воспитать в учащихся дух родолюбия, базирующийся на богатом культурно-историческом наследстве города Враца и Северо-западной Болгарии. Официальное открытие состоялось 18 апреля 2012 г. в 11 часов в малом зале Художественной галереи Регионального исторического музея – Враца.

Программа имеет оригинальный логотип, который является работой учеников Школы искусств „Отец Паисий“.

Мероприятия проекта продолжились в рамках одного месяца по трем направлениям: возрождение ремесел (гончарство); знакомство с военными навыками Античности и Средневековья; восстановление фракийских ритуалов, связанных с богом вина и веселья Дионисом в зале „Рогозенско съкровище“.

25-го апреля проведена презентация вооружения – луки и топы для копий. 2-го мая состоялась деятельность в зале „Рогозенско съкровище“ с извлечением из витрин части серебряных сосудов. 16-го мая было организовано соревнование по стрельбе со спортивного лука в местности „Градище“ в проходе „Вратцата“, где обнаружено античное село и средневековый город, положившие начало современного города Враца. 18-го мая, как часть мероприятия международной инициативы «Ночь в музее», в залах Регионального исторического музея – Враца участники продемонстрировали создание сосудов на гончарском круге и в формах. Экспериментальный проект будет предложен осенью с другими инициативами.

Гончарство

Целые и фрагментированные глиняные сосуды представляют одну большую часть открытия при археологическом изучении материала. Этот вид находки является одним из самых важных элементов, который используется для датировки и характеристики отдельных культур, так как особенности технологии, формы и украшения керамики различных эпох превращаются в памятки соответствующего времени, в котором они созданы. Поэтому глиняные фрагменты называются «азбукой археологии».

Появление керамики – это одно из достижений неолитической революции (VII – VI тыс. до н. э. для Балканского полуострова), когда осуществляется переход присваивающей к производящей экономике, т. е. переход от ловли и собирательства к земледелию, скотоводству и оселому способу жизни.

Создание предметов из глины от праистории до наших дней следует общим технологическим принципам, хотя каждая следующая эпоха вносит свои особенности, формы и украшения. В основе любого гончарского производства стоит сырье, т. е. глина.

Ранние гончары черпали глину из самых близ лежащих источников. В более поздние исторические времена археологические исследования устанавливают, что существует прямая зависимость между формированием производственных центров керамики и наличием в источнике подходящей для обработки глины. Важной является и близость природных водоемов.

После добычи сырья, оно подлежит механической обработке, чтобы очистить его от примесей(камни, ракушки).

Стрельба из лука

Из-за специфики материалов, из которых изготавливали луки в прошлом, нет сохраненных или открытых при археологических раскопках экспонатов, уточняет Нарцис Торбов. Он попросил управляющего парка аттракционов „Приказката" («Сказка») Тихомира Опрова показать современные луки и стрелы. Учащиеся увидели три разных вида луков, которые напоминают предшествующие им в древности. Разница в том, что новые луки видоизменены для спортивно-развлекательной стрельбы, а не для ловли и военных действий, как это было в прошлом. Одно оружие, отметил Опров, что это одна из самых мощных моделей, продаваемых сегодня и с очень большой дальностью.

Рогозенское сокровище и Дионис.

Ученикам, участвующим в программе патриотического воспитания, Региональный исторический музей представил рогозенское сокровище. Подростки узнали о символике сосудов и о ритуалах, связанных с почитанием фракийского бога Диониса. Одетые в белые одежды, с венками из плюща на головах, как участники праздников Диониса, проводившихся в древние времена, ученики, участвующие в Программе патриотического воспитания, познакомились с Рогозенским сокровищем. Символика сосудов, созданных фракийскими мастерами, поклонение перед Дионисом и ритуалами, связанными с богом вина, виноградарства и веселья были служили привлекающим способом от археолога Нарциса Торбова.

Рогозенское сокровище – это фракийское серебряное сокровище, открыто в начале 1986 года в врачанском селе Рогозен. Это самое большое по размерам сокровище, открытое на территории Болгарии. Состоит из 108 пузырей, 54 кувшинов и 3 чаш, т. е. в общем 165 предметов из серебра высокой пробы, некоторые из которых – позолоченные.

Из-за различия в стиле и обработке сосудов, считается, что они произведены в разное время и в разных местах, как свидетельствует сравнительно широкая датировка сокровища: от конца VI до первой половины IV в. до н. э. Предполагается, что сокровище принадлежало местному фракийскому владыческому роду во времена высшего расцвета и мощи фракийской культуры и фракийской державы на Балканском полуострове. Рогозенское сокровище объявлено находкой века.

Сокровище весит больше 20 кг. Вверху нескольких сосудов написано имя одрийского царя Котис, а вверху одного – имя его сына Керсеблепт.

Патриотическая программа будет и в следующем году!

Заместитель мэра города Враца г-н Касимир Богданов раздал дипломы ученикам, которые участвовали в первом издании Муниципальной программы патриотического воспитания. Программа стартует в апреле и в нее включены 30 тинэйджеров из СОШ „Отец Паисий”, СОШ „Христо Ботев” и Спортивной школы „Св. Климент Охридски”, так же из Центра социальной реабилитации и интеграции. «Рад видеть всех снова вместе и поделиться с вами, что, как и

ожидалось, патриотическая программа уже имеет много новых друзей за пределами муниципалитета Враца. В общину Чирпан уже высланы материалы нашей программы, чтобы они ознакомились с ними и организовали подобный проект. Заинтересована также община Стара Загора. Хотя это и заключительная наша встреча в этом проекте, имею удовольствие вам сообщить, что мы не будем разделяться. Летом будет продолжение проекта, которое будет названо «Друзья программы патриотического воспитания» - сказал гостям Красимир Богданов. Он объяснил, что в продолжение программы будут включены воспитанники детских домов города Враца и несколько общинных центров муниципалитета, которые проявили интерес. «И осенью увидимся снова – в новом издании Общинской программы патриотического воспитания. Тогда, помимо трех школ, будут включены новые. Есть идея, чтобы те дети, которые уже прошли первый курс программы, стали учителями и сами рассказывали своим ровесникам о богатой истории врачанского края в древние времена» - объявил заместитель мэра.»

Среди новых друзей патриотической программы были и пятилетний Ивайло Петров (на снимке), который перед всеми декламирует стихотворение Христо Ботева. Молодой патриот получил от Красимира Богданова двутонную историю города Враца, написанную Димитрием Йоцовым.

На встрече был представлен и новый созданный сайт патриотической программы, в котором собраны все материалы, снимки и публикации, связаны с программой. Адрес сайта patriotichna2012.blogspot.com.

І СЕКЦІЯ

ДУХОВНЕ ВІДРОДЖЕННЯ ЛЮДСТВА – ШЛЯХ В МАЙБУТНЄ

НЕФОРМАЛЬНІ МОЛОДІЖНІ РУХИ В ПРАВОСЛАВНІЙ ЦЕРКВІ

Андрєєв А. А.

волонтер молодіжного православного руху

Для многих это является новостью, что в Церкви есть такое явление, как православная молодёжь. Многие удивляются тому, что здесь, в стране, где, практически, повсюду царствует культурный нигилизм, духовная нищета, есть люди, причём ещё молодые люди, для которых небезразлична судьба их Родины, где прошло всё их детство, где они обрели первых друзей... Восприятие такого явления в Церкви, как православная молодёжка, весьма разнообразное. С одной стороны, можно услышать: «А-а-ах, очередная секта!» и т.п. Но всё же, есть такие люди, которые воспринимают молодёжку как истинный образ Церкви. Своей деятельностью, своим образом жизни молодёжка не один год разрушает тот образ Церкви, который был навеян атеистической Компартией, партийными идеологами и другими людьми, ненавидевшими и ненавидящими Православие. Благодаря этим людям, многие невоцерковлённые перестают смотреть на Церковь, как механизм выкачивания денег, место, где человек бьётся об стенку, бездумно вычитывая молитвы, и также слушая «толстых попов». Перестают воспринимать веру, как на «опиум для народа».

Давайте подробно рассмотрим вопрос, что из себя представляет православная молодёжка. Со стороны недоброжелателей можно услышать, что это – фанатики, которые несут вред душевному состоянию не только себя, но других.

Однако, следует отметить, что молодёжка – это не очередное социальное движение. Молодёжка – это люди, которые ищут Бога, стараются прийти к Нему. Это – не организация, которая проповедует новое понимание христианского вероучения, а наоборот, люди, которые доносят нам хорошо забытое нами старое. Это – ребята, которые сами изучают Закон Божий, творения святых Отцов Церкви, упражняются в проявлении любви к ближним, воцерковляются и помогают в этом другим. Мы стараемся служить Богу, делать добрые дела, стать частью Церкви, Тела Христова. Нашей целью является приход ко Господу и спасение.

Молодёжка – это люди, которые не обращают внимания на статус, на положение. Это – люди, которые примут человека таким, как он есть. Здесь никто ни на кого давления не производит, нет строгого изучения Библии, чтения толкований, а есть общение между людьми и, прежде всего, диалог со священником. Молодёжка – это момент, когда священник, от имени Церкви, делает вам шаг на встречу, выслушивает волнующие вас вопросы и отвечает на них. Но на этом молодёжка не ограничивается. Можно, на её основе, посещать престарелых людей, бездомных детей, общаться с ними, помогать,

если помощь требуется. А это – залог воспитания в человеке патриотических качеств. Как показывает опыт, общение в среде молодых православных христиан, способствует развитию волонтерской деятельности в том плане, что человек, только приобщающийся к Таинствам Церкви, жизни во Христе, иногда медленно, а иногда стремительно быстро связывает себя с этой деятельностью, вкладывает первые зёрнышки реального патриотизма.

И не только волонтерство, но и любой вид патриотизма имеет место среди молодых православных, которые, неся в себе основы христианства, несут любовь к Родине, готовность защищать её, быть охранником достоинства Христова. Во многих православных молитвах не раз Отечество упоминается как «достояние Бога»:

*Спаси, Господи, люди Твоя
И благослови достояние Твое!
Победы православным христианом
На сопротивныя даруя,
И Твое сохраняя Крестом Твоим жительство!*

В Евангелие есть такие слова, которыми Иисус Христос призывает защищать своих родных: «*Нет больше той любви, как если кто положит душу свою за друзей своих.*» (Ин. 15,13). Как видите, такие понятия, как патриотизм, любовь к Родине также имеют место в христианстве, а если брать во внимание нас, то в Православии.

Православие определило наше отличие от других наций в культурном и духовном планах. Наши князья, часто, на время войн, в качестве боевых знамён, использовали церковные хоругви, тем самым показывая, что они их воины – это не только воины Руси, но и защитники веры от нападений противников Православия. А этих противников очень много...

Сейчас на Русь, как и много веков назад, нападают, но используют не сабли и копья, не автоматы, не танки, не ракеты, а ещё более страшное оружие – информационное. Повсюду на нас сыпется этот духовный смрад, растлевающий наших родных, близких, друзей и нас самих. Из славян сейчас хотят сделать дешёвок, ничтожных людей, плевавших на свою культуру, историю. Нас хотят сделать, выражаясь словами первого директора ЦРУ Аллена Даллеса, обществом пошляков и космополитов, насадить нам культ разврата, идеи нацизма и, прежде всего, ненависти к братским народам.

Западная глобализация стремительно пытается в нас взрастить положительное отношение к алкоголю, наркотикам, привязанность к западному стилю жизни, разделение идей гендерного равенства и ювенальной юстиции, положительное отношение к сексменьшинствам, ненависть к своим корням и, прежде всего, к своей вере.

Но, последнее слово, всё же, за нами. От нас зависит, будет ли Русь единой, могучей державой, со своей культурой, страной, где слова «вера», «самопожертвование», «любовь к Родине», «патриотизм» - не пустой звук, а слова, имеющие огромный вес для нас, слова, которые сделают нас воистину народом, а не сборищем.

Как-то известного американского физика Фейнмана спросили: «Может ли выродиться русский народ?». На что он ответил: «Разве может выродиться и исчезнуть народ, которому принадлежит половина всех фундаментальных открытий в науке? Разве может выродиться народ, которому нет равных в культуре, народ-философ, поэт и воин? Нет, русские – не просто народ, это целостная цивилизация!».

Если мы откажемся от идеалов Запада, вернёмся к своим, вспомним о предках, положивших свои жизни за наши, будем заботиться о тех, кто нам нёс свет патриотизма, веры, и о тех, кому предстоит после нас этот свет нести, вспомним, что сильными нас делает только Бог, вера нас объединяет, забудем о былых распрях между нами, славянами, то мы станем поистине сильной нацией, способной дать ответ, народом, у которого слова «патриотизм», «вера», «самоотдача» не будут пустыми.

З ДОСВІДУ РОБОТИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ГРУПИ ANGELS

Вдовцов Ю. Ю.

організатор волонтерської групи Angels

Вы слышали о запорожских Ангелах?

Как вы еще о них не знаете?

Ну, так давайте знакомиться!

Не так давно, а точнее сказать около года назад в городе Запорожье появилась новая, молодежная, волонтерская организация "AngelS".

И скажу вам по секрету, за этот год они уже принесли много добра тем, кому это добро и внимания больше всего нужны, а именно – детям.

Казалось бы, как способны дети, помочь детям?

И скажу вам по секрету более энергичную и перспективную волонтерскую организацию найти в этом городе трудно.

Так кто же такие эти Запорожские Ангелы? Это ребята, студенты, объединенные одной целью – помогать детям интернатов любимого города, дарить им счастье, радость, веселье, сказку и просто общение. Все то, чего так не хватает в наше суровое и непростое время XXI-го века. Все это дарят волонтеры. И это они делают это всегда с радостью.

Кто бы мог подумать, что меньше чем за пол года, количество волонтеров с десяти человек увеличится почти до 150 волонтеров. Которые ждут каждой поездки как чуда, а каждое собрание с особым трепетом. Ведь никто из них не знает, какую на этот раз затею решил реализовать их замечательный руководитель Юрий Вдовцов.

В кого только не приходилось превращаться волонтерам, что б сыграть с детьми в новую «игру», а ведь были они уже и шпионами, и сказочными существами из волшебных сказок и былин и у каждого своя история и своя игра.

И это далеко не всё!

В канун самого чудесного праздника – Нового Года волонтеры перевоплотились в актеров и поставили для детей спектакль-игру «Снежная Королева», Дети были рады помочь пройти Герде все испытания и найти Кая.

Казалось бы все! Игры и развлечения – это все на что способны "AngelS"?

Позвольте Вас поправить, для этих Ангелов, препятствий нет и вот перед Вами лучшие мастера и мастерицы города Запорожья в самых различных направлениях: оригами, декупаж, наузоплетение, всевозможные аппликации и коллажи, росписи глиняных изделий и не только.

А как можно прожить в этом мире без танцев и музыки? Конечно никак! И к детям в интернаты приезжают хореографы и танцоры: Андрей Царь, Анатолий Фролов, Родиона Фархшатова, Руслан Махов, Юджин и Ольга Жолкевская, JD Ballet, Игорь Людва, Анатолий Сачивко и Виталий Тищенко.

Учеба – учебой но иногда и отдых нужен... и с этим проблем нет, танцы - лучший отдых, а танцевать лучше всего под живую музыку и вместе с профи и вот к детям вместе с запорожскими ангелами спешат: Арсен Мирзоян, группа «КРАПКА», «Р.Н.Б», Sabina Cotenco "FAR 4". А еще у детей побывали Братья Сафроновы.

А кто не знает Анастасию Волочкову? Конечно, ей не удалось попасть к детям в интернат из-за плотного графика работы, по этому "AngelS" помогли детям интерната попасть на её выступление.

Есть еще одна группа детей, о которых не забывают волонтеры "AngelS", я говорю о больных детях.

Очень не просто приезжать к онкобольным детям и пытаться подарить лучик радости, да вот только трудности не останавливают ангельских волонтеров и они ездят к больным детям и дарят радость и веселье с верой в то, что каждая новая улыбка появившаяся на личиках деток помогут им быстрее выздороветь и вернуться к нормальной жизни.

Вот такие они запорожские студенты, вот такие они запорожские Ангелы: заботливые, ответственные, веселые, остроумные, всегда готовые к новым поездкам, новым играм, приключениям и конечно же новым людям и идеям.

СУТНІСНИЙ ВИМІР ПАТРІОТИЗМУ

Жадько В.А.

*д. ф. н., професор, завідувач кафедри суспільних дисциплін
Запорізький державний медичний університет*

Бідзіля П.О.

*к. і. н., доцент кафедри суспільних дисциплін
Запорізький державний медичний університет*

Суттєвим недоліком досліджень будь-яких суспільних проблем, в першу чергу морально-етичних і безпосередньо пов'язаних із ними мистецьких, релігійних, політичних, є те, що при їх вирішенні велику роль відіграє суб'єктивний компонент учасників. Це заважає досягненню об'єктивних

результатів, які тільки й можуть претендувати на науковий статус і, отже, на використання в управлінсько-виховній та просвітницькій практиці організації суспільного буття народу.

Звичайно, що від суб'єктивності не може позбутись і не повинна пересічна людина. Для неї, навіть попри наявність вищої освіти, істина безпосередньо випливає з власних відчужень. На це звернув увагу ще давньогрецький мудрець Протагор, стверджуючи, що «людина є мірою всіх речей», у зв'язку з чим «все, що уявляється людям, те й існує». На цій підставі вже у добу Просвітництва був сформульований фактично основний закон, згідно якого «громадська думка править світом». Зрозуміло, що йдеться про світ суспільного, а не природного буття.

Драматизм людської історії якраз і зумовлений тим, що світом людських взаємин править не об'єктивна істина, а переважно суб'єктивна думка. На це звернув увагу видатний англійський філософ і громадсько-політичний діяч Ф.Бекон, який у своєму вченні про ідоли свідомості показав їх негативний вплив на зміст об'єктивних і тому наукових знань. Це: а) ідоли роду, які сприяють перенесенню на об'єкти змісту суб'єктивних уявлень людини про них; б) ідоли печери, які мають свої корені в суто індивідуальних особливостях свідомості кожної людини, що заважає їй бути об'єктивною; в) ідоли площі, коли вуличний суб'єктивний поголос, плітки, чутки тощо витісняють зі свідомості зміст наукових понять про об'єкти, внаслідок чого «слова просто гвалтують розум»; г) ідоли театру, коли свідомість людини «просвітлена» лише якимись одними вченнями, аксіомами, принципами, що заважає їй сприйняти їх відносність і стати на шлях всебічного підходу до об'єктів пізнання.

На негативний вплив громадської думки, просякнутої зазначеними ідолами (інші значення – привиди, забобони, пересуди), вказував і К.Маркс, визнаний експертами Бі-Бі-Сі теоретиком №1 другого тисячоліття (!!), але нині забутий в Україні як справді об'єктивний і чесний, на противагу переважно суб'єктивному соціологу В.Леніну, науковець-соціолог. Ось його заключна теза з Передмови до «Капіталу»: «Я буду радий всякому зауваженню наукової критики. Що ж до пересудів так званої громадської думки, перед якою я ніколи не поступався, то моїм девізом, як і раніше, лишаються слова великого флорентійця (йдеться про Данте – авт.): «Прямуй своїм шляхом і не зважай на людський поговор!»» [4,с.13].

Подібний вступ потрібно брати до уваги при організації досліджень такої надважливої проблеми для будь-якого суспільства, українського найперше, якою є проблема патріотизму. Щоб мати наукові результати, слід враховувати вимоги об'єктивного підходу до об'єкта дослідження. Насамперед формально-логічного закону тотожності, згідно якого від самого початку будь-якого обговорення всім його учасникам слід чітко визначитись відносно змісту понять, взаємозв'язок яких здатен адекватно відтворити сутність проблеми. Діалектична логіка вимагає всебічного підходу до вивчення всіх можливих проявів сутності, що забезпечує об'єктивно-науковий результат.

Якщо брати до уваги семантичний зміст терміну патріотизм, то це любов до своєї Батьківщини, своєї Вітчизни. Це означає, що патріотизм – поняття, яке відноситься до народу як його суб'єкта в цілому як цілому, а не до окремих соціальних структур, на які він поділяється під впливом різних політичних, економічних, духовно-культурних чинників. Звідси логічно випливає те, що формування почуття патріотизму, як і розуміння того, що означає патріотизм як категорія морально-етичної і водночас політичної свідомості людини, є невід'ємною функцією держави. Особливо ж тієї, яка визначена Конституцією як унітарна. Саме такою є Україна.

Дотримуючись зазначених вимог методології дослідження, потрібно визначитись зі змістом народу як суб'єкта патріотизму. Наведемо те, яке політико-правове значення для держави: «Український народ – громадяни України всіх національностей» (Преамбула до Конституції України). Оскільки в Україні є народи, для яких її територія є історично визначеною, питомою, автохтонною, а також представники народів, чії державні утворення існують поза нею, варто навести перелік основних ознак, які характеризують приналежність людини до певного народу. Пошлемось на дослідження англійського економіста й соціолога Е.Сміта, оскільки в його доробку відображені основні тенденції народотворення в Європі.

Отже: «Етнічна група – це тип культурної спільності, що надає великої значимості міфів про походження та історичній пам'яті і вирізняється однією, а то й кількома культурними особливостями: релігією, звичаями, мовою, інституціями. Такі спільноти «історичні» в двох розуміннях: по-перше, історична пам'ять доконечна для їхнього дальшого існування, по-друге, кожна з цих етнічних груп є продуктом певних історичних сил і, отже, може зазнавати історичних змін та розпаду» [6,с.29]. Звернемо увагу на ключові терміни: міф, історична пам'ять, культура. Тепер власне головні ознаки народу: «1) групова власна назва; 2) міф про спільних предків; 3) спільна історична пам'ять; 4) один або більше диференційних елементів спільної культури; 5) зв'язок із конкретним «рідним краєм»; 6) чуття солідарності у значної частини населення. Що більшою мірою даному населенню властиві ці атрибути (і що більше цих атрибутів властиві цьому населенню), то ближче воно підступає до ідеального типу етнічної спільноти, або *ethnie*. Де є такий комплекс елементів, перед нами вочевидь постає спільнота з історичною культурою і чуттям спільної ідентичності. Таку спільноту слід чітко відмежовувати від раси в розумінні соціальної групи, якій притаманні універсальні спадкові біологічні риси, що нібито визначають духовні особливості групи» [6,с.30].

Тут також відзначимо фактично головний і визначальний термін, який характеризує народ як соціально-духовну суб'єктну цілісність. А саме: спільне як водночас суспільство-творче. Таке, яке формує патріотичну свідомість, чітко й виразно спрямовану на створення такого громадського, тому політичного, інституту, який би сприяв розвитку усвідомленої приналежності кожного члена спільноти до народної цілісності. Тобто – до інституту держави як гаранта такого розвитку і захисту від також потужних асиміляційних

тенденцій, адже, на превеликий жаль, приналежність до народу на буденному й переважно підсвідомому рівні формує мотиваційну доміную в опозиції «свої – чужі». До останніх відносяться всі завойовані народи, оскільки, як це не сумно, але держави як політичні утворення презентують правителі, не завжди свідомі її соціокультурної народотворчої сутності. Звідси й політика асиміляції та зведення сутності патріотизму до любові, з одного боку, до неї, з іншого, до панівного народу, який, попри приниження владою, все ж у своїй більшості переконаний, що правлять «свої», що краще, ніж «чужі». В чому йому постійно допомагають нібито «свої» правителі.

Знову пошлемось на К.Маркса, але не як на творця «ідолів театру», а об'єктивного мислителя. «Панівні думки суть ніщо інше, як ідеальне вираження панівних матеріальних (йдеться про об'єктивні, яких значно більше, ніж власне виробничих – авт.) відносин, як виражені у вигляді думок панівні матеріальні відносини; таким чином, це – вираження тих відносин, які й роблять один цей клас панівним, це, отже, думки його панування. Індивіди, що складають цей клас, ...панують також і як мислячі, як виробники думок, вони регулюють виробництво і розподіл думок свого часу; а це означає, що їх думки суть панівні думки епохи» [3,с.46]. Такий підхід є хибним, суб'єктивно-ідеалістичним, не науковим, тому має відійти в такому суспільстві, в якому «зникне необхідність в тому, щоб представляти особливий інтерес як всезагальний або «всезагальне» як панівне» [с.48].

Новітня українська дійсність доби незалежності дає підстави стверджувати, що є владне бажання представляти специфічні особливі бачення як виключно «всезагальні». Найперше цим грішать політичні партії, взаємини між якими відбуваються переважно в координатах «ми – вони», іноді навіть «свої – чужі». Що, звичайно, не може сприяти формуванню патріотизму як загальнонаціональній ідеї, яка має об'єднати всі верстви населення в єдиний «Український народ». Таке політико-партійне протистояння знайшло своє відображення в Конституції України, Стаття 15 якої зазначає, що «суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності. Жодна ідеологія не може визнаватися державною як обов'язкова», то «маємо те, що маємо». А саме: постійну зміну політики залежно від того, яка політична сила стає владною, отже, починає нав'язувати суспільству свою одноманітність, видаючи її за єдино вірний погляд на сутність «всезагального». Звідси фактична відсутність патріотичного виховання, ідейний, отже, ідеологічний (вчення про ідеї і є ідеологія) сепаратизм, що загрожує цілісності держави.

Якщо справді бажати проявити державницьке бачення сутності патріотизму, то планована конференція мала б відмовитись від суто регіонального бачення ідеології патріотизму, який для України, враженій як в історичному, так і сучасному вимірах, ідеології «політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності» (ще за історичними мірками порівняно недавно певні частини України належали до Польщі, Австро-Угорщини, Чехословаччини, Румунії, РРФСР), щоб показати приклад загальноукраїнського розуміння проблеми. Тим паче, що назва конференції

закликає до цього: «Соціальний розвиток України та патріотичне виховання громадян». Такою ж є і мета створення «проекту», яка суттєво звужена у змісті «Додатків» у пп.2,3. Як і п.1, який зводить патріотизм до «розвитку професії в Україні». Адже очевидно, що для ідеології патріотизму існує одна-єдина професія – бути громадянином – творцем громадянського суспільства і правової держави як його політико-правового інструменту.

Принцип діалектичної всебічності до вирішення проблеми патріотизму можна реалізувати, якщо неупереджено підійти до аналізу всіх шести, а їх може бути й значно більше, головних ознак народу як суб'єкта державотворення. Причому, не лише із суто економічних мотивів, які домінували в 1991 році під час підготовки до проведення грудневого референдуму. Це дасть можливість знайти причини того, чому, по-перше, в масовій свідомості все ще не домінує гордовита самоназва «я – українець» як у власне політико-державному, так і тим паче соціокультурному та етнокультурному значеннях. Тут самоідентичність нерідко буває небезпечна у фізичному плані, не кажучи вже про психологічне пригнічення. Адже майже двадцятилітня «боротьба» певних політичних сил, кількість яких постійно збільшується, за надання нібито приниженої російській мові офіційного, державного, регіонального статусу фактично породжує постійний стресовий стан у мільйонів українців, свідомих того, що «мова – голос народної душі», яка голосить (плаче) над цілком реальною смертю народу, який дав назву державі і боротьба якого за власну державність почалась якраз зі створення Товариства української мови ім. Т.Г.Шевченка та висунення від його імені народних депутатів до Верховної Ради УРСР у 1990 році, що суттєво сприяло формуванню в ній «державницького умонастрою» (Гегель).

Зауважимо також, що російська мова в першу чергу не може зараховуватись до мов національних меншин. Це для неї приниження, адже це мова не тільки високої світової культури, але й офіційно визнана мова міжнародних організацій, серед яких найбільш впливові – ООН, ЮНЕСКО. Врешті, це мова спілкування й отримання освіти для переважної більшості громадян України. Такий її статус наданий в діючій Конституції. Натомість, у Преамбулі до Закону «Про мови в Українській РСР...» зазначається, що державний статус українській мові надається як компенсація за несправедливості по відношенню до неї в минулому. Чи можемо ми розраховувати на її відродження, без чого навряд чи можна розраховувати на формування загальноукраїнського патріотизму, якщо майже всі роки незалежності на неї йде наступ? Питання риторичне...

Тут доречно буде послатись на відому лінгвістам гіпотезу Сепіра-Уорфа. Її зміст: «Мова нав'язує людині норми пізнання, мислення і соціальної поведінки: ми можемо пізнати, зрозуміти і здійснити тільки те, що закладено у нашій мові» [5,с.183]. Ось це нав'язування і є прояв примусової сили слова. «Слова, проголошені одним, невідворотним, фатальним чином визначають поведінку другого, якщо тільки не наштовхується на негативну індукцію, контрсугестію, що зазвичай шукає опору в словах третіх осіб або ж оформлених за такою людиною. У чистому вигляді сугестія є мовлення

мінус контрсугестія. Остання на практиці іноді виражена з повною силою, але іноді в понижений мірі – в оберненій залежності від ступеня авторитету особи, яка є джерелом сугестії» [5,с.187].

Якщо це так, то виявляється, що дві державних мови, а тим паче майже двадцять регіональних, то проблема патріотичного виховання потребує свого якнайоб'єктивнішого вивчення. В іншому разі Україну чекає «парад суверенітетів», який зупинити буде складно, якщо взагалі можливо. Адже прийнявши статус угорської мови як регіональної учасники конференції вчителів м. Берегове (!! – це освічена частина) прослухали гімн Угорщини, а не України.

По-друге. Міф про спільних предків також не розробляється на належному науковому рівні. Справа в тому, що міф – це не фантазія, яка не має об'єктивних підстав у свідомості людини. Навпаки, це первинна й вихідна форма світоглядної мотивації поведінки людини. Справа в тому, що фантазія – це внутрішня душевна й духовна реальність тих образів, які є в свідомості людини і які постійно підштовхують її до надання їм предметно-речових форм буття. Народи, які не мають власної міфології, не піднімаються до цивілізованого шляху розвитку. Звідси практика запозичення міфології войовничими загарбницькими народами у підлеглих народів, завдяки чому стає можливим їх соціокультурний, а не виключно агресивний (дикунський і варварський) розвиток. Адже на основі міфології твориться мистецтво і наука. Втілюючи образи фантазії в об'єкти природи, у людини, народів, людства в цілому формується об'єктивний підхід до них. Щоб «сказку сделать былью», потрібно знати закони буття, тобто мати наукову свідомість, на основі якої твориться і мистецтво.

Для формування патріотичної свідомості в її мотиваційно-діяльному спрямуванні, зважаючи на Києво-Руську міфологію, цілком можливо використати легенду про трьох братів – Іллю Муромця, Добриню Нікітича та Альошу Поповича, розподіливши їх поміж українцями, білорусами та росіянами. Тим паче, що в час національно-патріотичного відродження в добу перебудови були віднайдені мощі Іллі Муромця й поміщені до Києво-Печерської лаври. На жаль, у подальшій історії цей факт не був використаний. При цьому, однак, не слід вчиняти так, нібито це один народ: адже кожен брат створює свою родину, яка для нього і є Родиной. Слід підтримувати дружні й братерські відносини поміж братніми родинами, але пам'ятати, що це все-таки різні родини. Між тим ми є свідками постійного прагнення певних політиків, які зраджують об'єктивно-науковому підходу до родинних відносин і постійно ведуть мову про якийсь один-єдиний народ. Таким чином патріотизм не формується. Навпаки, продукується його полярна протилежність – шовінізм.

Тут доречно звернутись до неправомірно забутої праці В.Леніна «До питання про національності або про «автономізацію»». В ній він звертав увагу на недостатність формальної рівності всіх націй в багатонаціональній державі. Потрібно «компенсувати так чи інакше своїм ставленням або своїми поступками по відношенню до інородця ту недовіру, ту підозрілість, ті образи, які в історичному минулому нанесені йому урядом «великодержавної» нації»

[2,с.18]. Звичайно, він мав на увазі царську Росію. Але чи не такі ж приниження й образи терпіли українці, особливо ж свідомі власної національної ідентичності й водночас не вражені шовінізмом, за доби СРСР? Чи не національні приниження стали однією з головних причин його розпаду? Чи не те ж саме відбувається й за доби сучасної України? Чи пропагуються у нас власне українські генії як ті легендарні герої, необхідні для формування народу в якості суб'єкта державотворення?

По-третє. Національною ідеєю, яка не має партійно-політичного ідеологічного забарвлення, є «спільна історична пам'ять». Але чи формується вона у нас на об'єктивній науковій основі? Велика кількість праць з історії України, з одного боку, демонструє діалектичну вимогу всебічного підходу до об'єкта дослідження, з іншого, працює на ідеологію плуралізму, але, на жаль, не на формування «спільної історичної пам'яті» для всього Українського народу в його конституційному визначенні. Звідси й практика регіонального підходу до розуміння й формування патріотизму, підсилювана як політичними партіями та підпорядкованими їм науковцями, так і підручниками відповідного краєзнавчого, а не народознавчого змісту. А суб'єктами патріотизму має бути в першу чергу молодь, народжена в незалежній Україні. Коли така спільна історична пам'ять не формується, маємо соціологічні дані, згідно яких понад 50% молоді бажали б виїхати з України.

Чи можна створити спільні підручники з історії України, розуміючи під нею історію політичного, економічного, духовно-культурного, релігійного життя всіх народів і народностей, які проживали на її сучасній території? Звичайно. Для цього достатньо пам'ятати, що мислення, як інструмент наукового пізнання, це вміння об'єднати різноманітне, знайти його спільну основу, спільний знаменник, який би і став знаменом і знаменням для сучасників. Звідси вся духовна продукція, яка впливає на зміст свідомості народу, має вироблятися колективами науковців, які представляють різні регіони держави і приймають спільну загальну концепцію не голосуванням, а консенсусом, узгодженістю, яка породжує згоду і злагоду, а не розбрат. Причому, це мають бути науковці, здатні, за К.Марксом, проявити стоїцизм в науці, що передбачає протидію власному суб'єктивізму, відвертає їх свідомість від «догідливої апологетики» та спрямовує її на «безкорисливі дослідження». Як і вимогу М.Вебера, який наголошував на неприпустимості впливу політичних симпатій на науковців, які є викладачами навчальних закладів.

По-четверте. Спільна культура має розумітися саме як спільність різноманітного, оскільки культура є наслідком індивідуальної й народної творчості. Проте тривалість історичних зв'язків між різними суб'єктами культури виокремлює в них певні диференційні риси. Над тими, які вони, варто подумати науковій громадськості, а не заперечувати її наявність взагалі, або ж зводити до звичного стереотипу про її «селянськість». Оскільки культура має свої корені в людських почуттях та визначається, за геніальним Л.М.Толстим, як засіб передачі людських почуттів, то можна погодитися із думкою А.К.Бичко про те, що такими ментальними рисами українського народу, які знайшли своє відображення в культурі, є кордоцентризм, антеїзм і

космізм. Саме ці риси, завдяки П.Юркевичу, суттєво вплинули на російську культуру, про що свідчать російські історики і філософи П.Ключевський, В.Соловйов, Г.Шпет та ін.

По-п'яте. Не сприяє формуванню загальноукраїнського патріотизму й те, що «зв'язок із конкретним «рідним краєм»» розуміється як краєзнавство, а не як народознавство. Край – це країна, а не її окраїни. Тим більше, що вже сама назва держави «Україна» підштовхує до цього: патріотизм – це прояв любові до країни України як рідної Батьківщини. На початку статті якраз і йшлося про те, що формування патріотизму – державне завдання. Регіонально-краєзнавче розуміння може мати позитивне значення тільки в тому випадку, коли підпорядковане цілому. В іншому випадку воно породжує сепаратизм.

По-шосте. Якщо відсутні попередні п'ять чинників, не можна вести мову про наявність «чуття солідарності у значної частини населення». І його реально немає. Інакше як можна пояснити той факт, що постійно впродовж всього періоду незалежності робляться спроби піддати сумніву святість державних символів, якими є гімн, прапор, герб. Як і факт неприйняття Верховною Радою як найвищим законодавчим органом Великого герба, хоча вимоги до нього прописані в Конституції України. Навпаки, по відношенню до них у законодавців (!!) є постійний плюралізм, хоча має бути постійний принцип безумовної поваги, також постійно підтверджуваний їх належною дієвою поведінкою, яка б демонструвала народу, громадянам святість цих символів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – ВАТ «Дніпрокнига», 1996.
2. Ленин В.И. Последние письма и статьи. – М., Политиздат, 1981. – 71 с.
3. Маркс К., Энгельс Ф. Немецкая идеология // В кн.: Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – М.: Политиздат. – 1955. – Т. 3. – С.7-453.
4. Маркс К. Капітал. Критика політичної економії // К.Маркс і Ф.Енгельс. Твори. – Т.23. – К., Політвидав України. – 1963. – С.7-728.
5. Поршнев Б.Ф. О начале человеческой истории. – М., Мысль, 1994. – 482 с.
6. Сміт Е. Національна ідентичність. – К., Основи, 1994. – 224 с.

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИХОВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ У ШКОЛЯРІВ

Журба К.О.

к. п. н., провідний науковий співробітник лабораторії морального та етичного виховання Інституту проблем виховання

Рівень духовної культури суспільства визначається людським фактором, а люди, у свою чергу, є такими, якими їх виховують. Ті зміни, які, на сьогодні спостерігаються у суспільстві вимагають пошуку нових підходів у вихованні

та створенні нових виховних парадигм зорієнтованих на формування духовної культури підростаючого покоління.

Сучасне виховання виступає не тільки складовою духовної культури, а й відіграє у ній стрижневу роль. Виходячи з цього, головною метою сучасного виховання є створення сприятливих умов для повноцінного розвитку і саморозвитку дитини, реалізації її сутнісних сил, формування особистісних якостей, які визначають міру людського в людині та визначають сенс життя, сприяють засвоєнню основ духовної культури та її піднесенню на вищий щабель власного розвитку.

Важливою стороною виховного процесу є залучення школярів до духовного спадку українського народу і людства в цілому. Таким чином, культурологічна модель виховання відіграє активну роль у духовному становленні особистості і на сьогодні є найбільш привабливою і перспективною.

Розуміння духовної культури як прояву креативного начала в життєдіяльності школяра, а також у творчому процесі розгортання його сутнісних сил, дозволяє розглядати сучасне виховання в аксіологічному аспекті. З цієї точки зору позакласна і позашкільна робота володіють потужним потенціалом для формування духовної культури у дітей шкільного віку, усвідомленні ними себе не тільки носіями духовної культури, а й її творцями, а розроблені виховні технології і методики дають змогу зробити цей процес ефективним.

Стан сучасних досліджень філософського, психолого-педагогічного та культурологічного спрямування свідчить, що вивченню проблеми формування духовної культури у дітей приділялась значна увага у всі часи існування людства. Осмислення природи культури духу сягає своїми коріннями у філософські надбання Стародавньої Греції (вчення Арістотеля, Лукреція, Епікура, Платона, Сократа та ін.); епохи Середньовіччя (ідеї Августина, Фоми Аквінського); епохи Нового часу (концепції М.Кузанського, П.Мирандоли, Б.Спинози, Ж.-Ж. Руссо та ін.); наукові праці представників західно-європейського напрямку у філософії, педагогіці та психології ХІХ ст. (І.Канта, Г.Ріккєрта, Л.Фейєрбаха та ін.), а також вітчизняних видатних діячів (І.Огієнко, С.Русова, Г.Сковорода, П.Юркевич та ін.); відомих вчених ХХ ст. (П.Вульфа, Т.Кісельової, Ю.Красильникова, А.Макаренка, В.Моляко, В.Сухомлинського, Ю.Стрельцова та ін.); і у наукових розробках представників української діаспори (І.Шлемкевича, С.Ярмуся) та зарубіжних дослідників (Г.Гаудінга, А.Комбса, А.Маслоу, К.Роджерса, Г.Шаррельмана та ін.).

Проблема організації позакласної та позашкільної роботи, дозвілля та формування культури вільного часу у школярів у її сучасному значенні відрізняється багатоаспектністю, що полягають не лише у їх реалізації, а й якості, що зумовлює пошуки нових форм і методів виховної діяльності.

Виховання духовної культури у підростаючого покоління – складний багатогранний процес, основою якого є прищеплення дитині духовних якостей, системи світоглядних координат, вищих цілей і культури поведінки.

Процес виховання духовної культури у підлітків передбачає облагороження життя і помислів дитини вищими смислами у її ставленні до

національної і світової духовної культури, історії країни, мови, віри, пошуків ідеалу і змісту життя людей, довкілля...

У характеристиці духовної культури ми опираємось на положення І.Д.Беха стосовно ролі особистісної рефлексії з точки зору її духовно перетворювальних можливостей, що дозволило виділити такі типи:

- регулятивну рефлексію. «Це така само активність суб'єкта, метою якої є свідоме регулювання перебігу психічних процесів. Її внутрішнім об'єктом є увага, яка, на відміну від пізнавальних процесів (мислення, пам'яті), особливого змісту не має, а лише надає спрямованості і зосередженості цим процесам і визначає їх продуктивність. За відсутності уваги вони взагалі не можуть функціонувати:

- визначальну рефлексію. Вона проявляється як осмислення суб'єктом свого Я, для того, щоб переконатися, чи відбулися зміни у внутрішній особистісній структурі. Ця рефлексія розгортається як нетривалий спонтанний і спорадичний процес. За її допомогою суб'єкт повинен усвідомити й визнати способи досягнення особистісної досконалості:

- синтезувальну рефлексію. Полягає в об'єднанні сформованих духовних цінностей у цілісне Я-духовне. За її участю й відбувається створення образу Я особистості.

- створювальну рефлексію. Її функцією є духовно-моральний розвиток і саморозвиток особистості як об'єктивація її самосвідомості»[1, с.48].

За функціями, які рефлексія виконує в духовному розвитку суб'єкта, І.Д.Бех виокремлює:

- безпосередньо створювальну рефлексію спрямовану на вироблення духовних цінностей у дітей;

- опосередковано створювальну рефлексію, сутність якої полягає у нейтралізації таких негативних утворень як: заздрість, ненависть, злорадства, докори сумління, таврування.

Виховання основ духовної культури у дітей вимагає високої відповідальності і спеціальної підготовки у вихователів, організаторів позакласної роботи, керівників гуртків та батьків.

Виховання духовної культури та світоглядних координат є запорукою співпраці та повноцінного діалогу поколінь, різних соціальних інститутів, таких як школа, сім'я, позашкільні заклади тощо, які забезпечують наступність, послідовність у вихованні підростаючого покоління, а також прогресивний розвиток науки як педагогіки.

Стан і розвиток педагогічних або виховних систем на сучасному етапі можна оцінювати за рівнем розвитку педагогічних технологій. Зазначимо, що слово "технологія" походить від грецького *techné* – мистецтво, майстерність і *logos* – наука, тобто це слово можна перекласти як наука про майстерність або мистецтво. Хоча цей термін довгий час використовувався у виробництві; останнім часом став дедалі частіше вживатись і в педагогіці. Простежуючи динаміку розвитку виховних технологій від індивідуальної майстерності педагога до уніфікованого способу системної організації виховної діяльності, що гарантує високу виховну ефективність, слід зазначити, що особливостями

виховних технологій є знання про закономірності розвитку і виховання дітей, активна взаємодія всіх учасників виховного процесу, педагогічна компетентність вчителя, правильний вибір ним стратегії, тактики, пріоритетів, форм і методів виховного впливу.

Сучасні виховні технології спрямовані на створення оптимальних педагогічних умов, що забезпечують дієвий результат, на основі визначених закономірностей та алгоритмів.

Однак, прогнозованість виховних технологій є досить таки умовною, а їх ефективність великою мірою залежить від таких суб'єктивних чинників, як особистість вчителя, якості батьків, їх педагогічний багаж, стиль, такт, творчий підхід до вирішення педагогічних завдань та ін.

Визначаючи технології, як результат діяльності людини, в основі якого закладена перетворювальна, творча діяльність, спрямована на покращення і вдосконалення умов життя, власного "Я" та довкілля.

Людинознавчі технології дають можливість впливати на поведінку людини, моральне ставлення людини до себе, до оточуючих, до природи, а також до духовних і культурних надбань народу, людства.

Об'єктом людинознавчих технологій виступає духовний світ особистості, сфери її життєдіяльності, взаємодія з навколишнім світом.

Людинознавчі технології – це продумана система знань і умінь, з метою вироблення у суб'єкта відповідного алгоритму поведінки [2], які б сприяли активізації знань, їх переходу з пасивного на активний діяльнісний рівень, що створювало б умови для творчої і життєвої самореалізації особистості.

Людинознавчі технології сприяють досягненню вищих життєвих смислів, цінностей, сутнісному розкриттю особистості, гармонізації стосунків з оточуючими, адаптації в соціумі, формуванню впевненості у собі і власних силах.

Застосування людинознавчих технологій в педагогіці створює умови для життєтворення особистості.

Можна визначити три основних види людинознавчих технологій:

- соціально-зорієнтовані, які використовуються у передвибірних компаніях, піарівських акціях та ін.;
- особистісно-зорієнтовані – використовуються у педагогіці, психології;
- комбіновані – використовуються в управлінській, педагогічній, медичній практиці.

Людинознавчі технології ґрунтуються на усвідомленні людиною необхідності в особистісному зростанні, визначенні близьких і далеких перспектив, цілей, які б визначали поведінкові стереотипи:

- морально-етичному співвідношенні особистості з самою собою (соціумом, природою);
- творчій самореалізації і постійному самоудосконаленні;
- задоволенні результатами власної діяльності і їх користі для оточуючих.

Класифікаційні параметри.

Діяльність: виховна.

Застосування: позаурочна робота.

Спрямованість: формування основ духовної культури, моральних і духовних якостей, норм поведінки.

Підходи: особистісно-зорієнтовані, евристичний, комунікативний, диференційований, соціокультурний, культурно-ціннісний, інтегративний.

Характер: гуманітарні, світські (релігійні).

Форми діяльності: гурткові, клубні, індивідуальні, самодіяльні, факультативні та ін.

Методи і засоби: морального вибору, пошукові, розвивальні, когнітивні, удосконалюючі.

Акценти цільових установок спрямовані на те аби виховати:

- потребу бути культурною особистістю;
- потребу у духовному зростанні;
- індивідуальність;
- моральну і духовну зрілість;
- готовність до подолання життєвих труднощів, здатність до само- і життєтворення;
- уміння протистояти негативному впливові оточуючого середовища;
- творчу, активну людину спроможну виявити себе у сфері соціально-корисної і особистісно-значимої діяльності;
- формування механізмів саморозвитку, самовиховання, самоудосконалення особистості.

Концептуальні позиції.

- Визнання людини найвищою цінністю.
- Пріоритет ціннісного виховання підростаючого покоління.
- Засвоєння духовних, культурних надбань людства, українського народу в процесі виховної діяльності.
- Впровадження суб'єкт-суб'єктних взаємин педагога з батьками, педагога з дітьми в організації позакласної роботи школи.
- Формування позитивної мотивації у всіх учасників виховного процесу.
- Формування механізмів саморегуляції особистості.
- Стимулювання учасників виховного процесу.
- Задоволення духовних потреб:
 - у пізнанні (розумінні і осмисленні оточуючого світу, інтерес до духовних надбань людства, народу, освіта і самоосвіта, науковий пошук і прагнення до істини);
 - у спілкуванні;
 - у самоствердженні (прагнення займати гідне місце у соціумі, вірити у власні сили, можливості, бути впевненим у собі, вдосконалювати і покращувати себе, бути кращим, бути не гіршим за інших, випереджати у чомусь інших, а також знаходити і зовнішню оцінку);

- у самовизначенні (усвідомленні себе і свого призначення у житті, виборі соціальної ролі, вищих життєвих смислів);
- у самовиявленні (прагнення показати себе з кращого боку, сподобатись іншим, виявляється у творчості, самотворчості, спілкуванні, створенні власного іміджу, демонстрації здібностей і зусиль);
- у самореалізації (стремління використати свої можливості, здібності, життєвий досвід з тим аби досягти мети у житті; виконати місію, призначення побудувати своє майбутнє, свою долю, свій життєвий шлях);
- у комфорті (прагнення відчувати до себе позитивне ставлення, любов, симпатію з боку рідних, друзів, оточуючих. Сюди можна віднести і відчуття безпеки або захищеності, усвідомленні своєї індивідуальності, бажаності та ін.).

Сучасне виховання є складовою духовної культури, що характеризується неперервністю і полягає у трансляції і ретрансляції життєвого досвіду, духовних і культурних цінностей від покоління до покоління, і має формуючий вплив на духовне життя суспільства в цілому.

Зміни в суспільстві вимагають прийняття нової культуроформуючої парадигми виховання, спрямованої на створення педагогічних умов для формування загальної і духовної культури у підростаючого покоління.

Мета культурологічних виховних технологій полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичній розробці і впровадженні педагогічних умов формування духовної культури і підвищення загальнокультурного рівня вихованців, куди входить:

- підвищення освітнього рівня (засвоєння духовного і життєвого досвіду, досягнень світової культури, необхідних для адаптації і ефективної життєдіяльності особистості у соціумі);
- формування культуровідповідності (уміння використовувати культурологічні знання у життєвій практиці і поведінці індивіда, врахування специфіки культурного середовища, формування принципів активної культурної позиції, усвідомлення власної ролі у творенні культурних надбань, оволодіння культурою комунікації і формами самореалізації);
- формування моральності (зіставлення особистісних і суспільних цінностей, мотивів, поведінкових стереотипів, усвідомлення необхідності дотримання загальноприйнятих норм, здатність до альтруїстичних вчинків, морального вибору);
- уміння аналізувати і систематизувати культурні явища (оволодіння основами індуктивного і дедуктивного мислення, вироблення критеріїв оцінки явищ, вибір оптимального рішення в різноманітних життєвих ситуаціях);
- здатності до творчості (засвоєння і відтворення культурних вартостей, пошук шляхів саморозвитку і самоудосконалення).

Завдання культурологічних виховних технологій:

- реалізувати ефективні механізми формування загальної культури, культури поведінки, культури життя, культури творчості, культури спілкування;

- активне засвоєння культурних цінностей, формування власної ціннісної ієрархії, в тому числі, розширення знань про етичні і моральні норми, віру, мистецтво, науку, мову та ін.;

- створення умов для дитячих ініціатив і творчості;

- формування необхідних особистісних якостей;

- вироблення культурної позиції, усвідомлення власної причетності до творення культурних цінностей.

Зміст культурологічних технологій спрямований на оволодіння учнями духовними надбаннями етнокультури, культур народів, що проживають на території України та світової культури.

Методологічну основу культурологічних виховних технологій складають твердження про те, що:

- виховання є цілісним, неперервним і постійним процесом розвитку і становлення особистості;

- процес виховання є культуротворчим процесом, який забезпечує накопичення, збереження, передачу, розвиток і створення нових культурних і духовних надбань;

- ціннісні орієнтації і установки формують позитивне ставлення до духовної культури, визначають розвиток культури особистості, сім'ї, соціуму;

- школа на сьогодні є культурно-освітнім центром, що відтворює культурну модель сучасного суспільства і має цілеспрямований вплив на формування особистості учнів;

- діти – основні партнери і суб'єкти виховного процесу і культуротворчої діяльності школи;

- духовна культура особистості є її власним досягненням і надбанням, де особистість проходить творчий шлях саморозвитку, самовиховання, самореалізації.

Показниками культуротворчого процесу є:

- організація культурного життя і діяльності школи;

- створення культурного середовища і культурних осередків різної спрямованості у школі;

- включеність дітей у позакласну культуротворчу діяльність;

- цілеспрямованість і системність культуроформуючої діяльності;

- рівень духовної і загальної культури учнів.

Механізм впровадження культурологічних технологій ґрунтується на:

- врахуванні культурологічних підходів у організації виховного процесу школи;

- розробці і впровадженні авторських культурологічних виховних програм;

- використанні можливостей урочної і позаурочної роботи, добродійної діяльності;

- залученні дітей до співпраці у МАН, створення можливостей для науково-пошукової діяльності учнів;

- відповідні сучасним вимогам підготовці педагогічних кадрів.

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що сучасні виховні людинознавчі і культурологічні технології мають відповідати вимогам часу; орієнтуватись на прогресивні педагогічні досягнення, ідеї; духовні цінності і культурні надбання людства, нації, формувати у дітей духовну культуру; у процесі реалізації парадигми сучасного виховання; сприяти творчій самореалізації всіх учасників виховного процесу.

ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ГІДНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ДИСКУРСІ СУЧАСНОГО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Киричок В.А.

к. п. н., провідний науковий співробітник лабораторії морального та етичного виховання Інституту проблем виховання

Патріотизм сьогодні стає нагальною потребою і держави, і кожної особистості, яка своєю активною любов'ю до Вітчизни прагне досягти взаємної любові від неї з метою створення умов для вільного саморозвитку і збереження індивідуальності; і суспільства, яке сприятиме саморозвиткові кожної особистості, становленню її патріотичної самосвідомості на моральній основі.

Актуальність патріотичного виховання зумовлена і процесом становлення України як єдиної політичної нації. При цьому слід враховувати, що Україна є поліетнічною державою. Тому об'єднання різних етносів України, розбудова суверенної правової держави і громадянського суспільства має здійснюватись на основ демократичних цінностей – основи патріотичного виховання. Саме тому патріотизм набуває сьогодні особливого значення.

Сьогодні серйозне занепокоєння викликає споживче ставлення молоді до рідної землі, прагматичне прагнення знайти собі місце у світі, де комфортніше. Криза патріотичного виховання шкільної молоді веде до духовно-моральної кризи суспільства. Сформувати в учнів почуття патріотизму як найважливішої духовно-моральної й громадянської цінності – нагальне завдання загальноосвітньої школи.

Рівень патріотичної вихованості молоді, зокрема, громадян України залежить від соціального розвитку держави. Основними завданнями патріотичного виховання на даному етапі розвитку українського суспільства є усвідомлення громадянами України необхідності демократичних процесів у взаємозв'язку з розбудовою громадянського суспільства. Особливого значення у патріотичному вихованні набуває особистісно-орієнтований підхід, зокрема, така ієрархія ціннісних підходів, як «людина» (особистість) – народ (культура, історія, освіта), завдяки якій стає можливою реалізація перспективної і демократичної моделі виховання громадянина-патріота.

Патріотизм на даний час є нагальною потребою і **держави**, якій необхідно, щоб усі діти стали національно свідомими громадянами – патріотами, здатними забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі, і **особистості**, яка своєю діяльністю любов'ю до Батьківщини прагне досягти

взаємності з метою створення умов для вільного саморозвитку і збереження індивідуальності; і **суспільства**, яке зацікавлене в тому, щоб саморозвиток особистості, становлення її патріотичної самосвідомості здійснювався на моральній основі [1, с. 10-11].

Актуальність патріотичного виховання зумовлюється водночас процесом становлення України як єдиної політичної нації. В умовах поліетнічної держави, воно покликане сприяти цілісності, соборності України, що є серцевиною української національної ідеї. При цьому важливо, щоб об'єднання різних етносів і регіонів України задля національного відродження, розбудови й вдосконалення суверенної правової держави і громадянського суспільства здійснювалось на базі демократичних цінностей.

Ми поділяємо думку К.І.Чорної, що «критеріями патріотизму є любов, вірність і служіння Батьківщині, турбота про забезпечення цілісності і суверенітету України, піклування про її постійний розвиток на шляху демократичного національного відродження, сприяння гармонізації державних, суспільних та особистісних інтересів у повсякденному житті» [5, с. 15-22]. Патріотизм передбачає також знання особливостей своєї «малої Батьківщини», любов до неї, що слід враховувати в роботі з учнями початкової школи.

Розбудова в Україні суверенної незалежної правової демократичної соціальної держави, метою якої є піднесення української нації до найвищого для сучасної епохи рівня цивілізації, зобов'язує вітчизняну педагогіку переорієнтувати виховання з держави на людину, виховати людину громадянського суспільства, яка могла б відстояти та поліпшити і себе, і державу.

Становлення відкритого демократичного суспільства передбачає, заміну старих авторитарних зовнішніх способів регулювання поведінки людей на нові, внутрішні регулятори, орієнтовані на особистостей з більш високим рівнем гуманістичної моральності.

Вимагає становлення культури гідності особистості й прагнення України до євроінтеграції. У зв'язку з цим необхідними є зміни, що передбачають встановлення прав людини, які є гарантією для збереження її гідності та честі. Таким чином, створюються зовнішні умови формування внутрішніх регуляторів поведінки зростаючої особистості [6].

Не менш важливою є особистісна нагальна потреба народу України в створенні умов для вільного саморозвитку, реалізації своїх прав і свобод, поваги власної гідності. Останнє обумовлюється тим, що гідність була, є і завжди буде життєвою необхідністю особистості.

Проблема виховання культури гідності особистості особливого значення набуває в епоху глобалізації. Процес особистісного зростання людини неможливий без її зверненості до морально-духовних цінностей. Гідність особистості є визначальною серед таких цінностей. Саме цим можна пояснити зростаючий інтерес до цієї проблеми у школі.

Метою статті є дослідження вихованості культури гідності молодших школярів у позаурочній діяльності.

У своєму дослідженні ми спирались також на теоретичні розробки культури гідності особистості, здійснені І.Д.Бехом [2, с. 17-30], який під

гідністю розуміє „усвідомлення і переживання особистістю самої себе у сукупності морально-духовних характеристик, що викликають повагу оточення”, а сама “гідність має виступати надцінністю як морально-духовне утворення вищого порядку гідність як надцінність причетна до формування кожної конкретної цінності, гідність можна трактувати як показник вищої моральної самосвідомості, до якої мусить піднятися особистість”. Концепція культури гідності постулює свідомість і самосвідомість як психологічне джерело цього почуття, а його носія як раціонального діяча. Саме тому психологічна готовність до раціонального вчинку виступає основним критерієм сформованості суб’єкта культури гідності.

Ми також поділяємо висновок, зроблений І.Д.Бехом стосовно визначення ключового для нашого дослідження поняття „людина культури гідності”, яка є „самодостатньою особистістю, яка покладається лише на себе, свій внутрішній поклик, а не на інших, не на те, що вони думають про неї, чого від неї очікують, чим захоплюються в ній, чи що в ній зневажають, за що винагороджують чи карають”

Оскільки саме визнання людини найвищою цінністю, а її прав пріоритетними, характеризує найвищий рівень сучасної цивілізації, можна зробити висновок, що культура гідності особистості – це ціннісне ставлення до себе та до інших (за К.Чорною).

У своєму дослідженні ми виходили з того, що культура гідності особистості є ціннісним ставленням до себе та до інших людей, способом досягнення різних видів гідності: „Я – Я” – людська гідність(правовий аспект) – Я – дитина, людина, європеєць, представник людства; „Я – Ти” – особистісна, власна гідність – Я – учень, Я – гуманіст, нащадок і продовжувач славного роду; „Я – суспільство” – національна гідність, Я – українець, творець себе і держави, нації.

Як засвідчують результати аналізу практики виховної роботи з виховання культури гідності, цьому аспекту не надається належна увага в загальноосвітніх школах, оскільки відсутня системність у вихованні даного феномену у молодших школярів, часто переважають вербальні форми і методи виховання. Отже, виникають суперечності між об’єктивними потребами сучасного суспільства у вихованні людини культури гідності та відсутністю розроблених теоретико-методичних засад процесу виховання культури гідності молодших школярів загальноосвітньої школи у позаурочній діяльності; між існуючим потенціалом загальноосвітніх шкіл щодо можливостей реалізації виховання культури гідності учнів 1–4-х класів і його низькою ефективністю в практиці зазначених установ.

Завдання нашого дослідження передбачало вивчення дітей молодшого шкільного віку з метою діагностики рівнів вихованості у них культури гідності, що зумовило необхідність виявлення наявності (відсутності) певних уявлень та знань, а також співвіднесення їх з реальною поведінкою і мотивацією вчинків. Враховувались також вікові особливості учнів 1-4-их класів: відсутність системи знань, незначний життєвий та моральний досвід, підвищена емоційність, вразливість і одночасно пластичність до морально-

етичних впливів, імпульсивність та безпосередність поведінки дитини, бажання постійно вступати в контакт з іншими людьми. У цьому віці у дитини відбувається ускладнення емоційно-мотиваційної сфери, яка істотно впливає на її поведінку. У дитини виникають певні вікові новоутворення: довільність психічних процесів і функцій (за Л.Виготським); відносно стійкі форми поведінки й діяльності – основа формування її характеру; здібність цінувати особистість іншої людини (І.Бех). Авторитетом для дитини стають з 3-го класу однолітки, їхні думки, оцінки, судження. У дитини формується ядро особистості. За роки навчання в початкових класах основними потребами мають стати: потреба у спілкуванні з людьми, в емоційному контакті, визнанні, оцінці своїх дій та вчинків, виявленні власних позицій у ставленні до інших, світу; потреба у дружбі, товариськості; у повазі особистості, у самоповазі тощо. Такий підхід дозволив визначити, перш за все, ціннісне ставлення дитини до себе, до інших, до держави, нації.

Аналіз психолого-педагогічної та філософської літератури дав нам змогу визначити компоненти, критерії, показники вихованості культури гідності молодших школярів. Було виокремлено такі компоненти: 1- людська гідність; 2 – особистісна гідність (власна); 3 – національна гідність. Нами були визначені до кожного з компонентів критерії та їхні показники: когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-поведінковий. На основі критеріїв були визначені три рівні вихованості культури гідності; високий, середній, низький. З урахуванням трикомпонентної структури нами виявлено рівневі характеристики вихованості культури гідності учнів 1-4-х класів.

У роботі був використаний цілий комплекс взаємопов'язаних форм, методів і засобів виховання: анкетування, методика незакінчених речень, ігрові методики, тестові завдання для учнів, практичні вправи для дітей, метод ситуацій, виховні години, читання та аналіз художніх творів тощо. У дослідженні брали участь 30 вчителів і 420 учнів 1-4-их класів загальноосвітніх шкіл Черкаської області та м. Києва. На етапі констатації з метою виявлення рівня сформованості культури гідності вчителів початкових класів нами було проведене анкетування. В ньому брало участь 120 вчителів та вихователів гпд.

Досить повними та ґрунтовними були відповіді педагогів стосовно змісту таких понять як „гідність”, „честь”, „культура гідності”. Значно краще ґрунтовніше вчителі пояснювали зміст категорії „гідність” як „морального ставлення до себе, інших”, „показник моральної цінності людини”. На жаль, до 35,0 % вчителів плутають цю категорію з іншою „честь”. Проте, до 74,6 % педагогів вірно визначили поняття „честь” як „усвідомлення свого суспільного значення, визнання його з боку суспільства”, пов'язуючи цю категорію, цілком виправдано, з поняттям „репутація”. До 70 % вчителів вірно визначили відмінності між категоріями „вірність” і „честь”. На думку переважної частини опитуваних (до 80, 0 %) поняття „культура гідності особистості” включає в себе: „ставлення до людини як до цінності”, „дотримання принципу незамінності кожної людини”, „установка на її розвиток”, „повага до інших (на основі співчуття, милосердя)”, „дотримання людиною моральних принципів”, „совість, обов'язок, самоповагу, повагу до інших” тощо.

Неоднозначними були відповіді вчителів щодо використання певних методів у вихованні культури гідності учнів 1-2-их та 3-4-их класів. Більш повними були відповіді вчителів з великим стажем роботи (більше 10 років), які назвали у роботі з учнями 1-2-их класів такі форми і методи роботи: рольові ігри, обговорення поведінки казкових героїв, героїв мультфільмів, приклад моральності дорослого, екскурсії, виховні години, зустрічі, інсценування, якомога більше використання наочності у роботі з дітьми, мотивуючи це тим, що враховуючи їхні вікові особливості дітям важко оцінити себе, вони приходять з певним рівнем вихованості, часто завищеною самооцінкою (інколи й заниженою). На жаль, до 30 % вчителів не змогли розвести ці два мікроперіоди у житті вихованців. Поодинокими виявились вибори вчителями таких сучасних форм і методів виховання як метод проєктів, КТС, метод ситуацій, міні-дискусій, етичних тренінгів, добродійних акцій, комунікативних ігор тощо. На жаль, у початковій школі не до кінця використовується виховний потенціал саме цих сучасних форм і методів виховання учнів.

Серед характерних (болючих) проблем у даному напрямку виховання більшість педагогів (до 80,0 %) називають знецінення духовних цінностей, відсутність моральних орієнтирів в суспільстві, спотворення суспільної моралі, зростаючий рівень озлоблення, агресії, байдужості, жорстокості, заздрості, егоїзму й неповаги до людини, нерідко відсутність родинного виховання, непорозуміння з батьками, необізнаність батьків у можливості розв'язання морально-етичних проблем виховання власних дітей. Як показало проведене анкетування, усі педагоги вказують на брак необхідної методичної літератури з проблем виховання, цікавих сучасних методичних розробок з проблеми, особливо відеоматеріалів (ігор, диспутів тощо).

Емпіричне дослідження понять „гідність”, „культура гідності”, „повага” як моральної цінності ми розпочали із з'ясування ступеня їх розуміння молодшими школярами. З цією метою ми використали метод анкетування – анкета про повагу (за О.Є.Смирновою), анкета „Кого ми поважаємо”, вправа „З чого складається гідність людини”; метод незакінчених речень. Для учнів 1-2-их класів ми проводили інтерв'ювання.

Відповідаючи на запитання першої анкети, діти вірно визначили ключову роль поваги в житті людини, змогли назвати своїх однокласників, які варті поваги, відзначити у них наявність таких достоїнств, як вміння допомагати іншим (до 52,0%), товаришувати (до 25,0%), доброзичливість, врівноваженість (до 20,0%), щедрість (до 80,0%), особливо це стосується учнів 1-2-их класів. Учні 2-4-их класів охоче називають власні достоїнства: доброзичливість, чесність, вміння товаришувати, врівноваженість, сміливість тощо. Поодинокими були вибори таких якостей як: охайність, чемність, щирість, розумність, товарицькість (ніколи не ображаю інших) тощо.

Заповнюючи анкету „Кого ми поважаємо”, школярі розширили спектр якостей людини, гідних поваги, а саме: доброта (до 85,0%), оволодіння культурою, знання правил поведінки (до 50,0%), піклування про інших, взаємодопомога, чуйність та співчуття (до 20-30%). З метою виявлення мотивації вчинків дітей, ми запропонували наступне запитання „Чому я хочу,

щоб ті або інші люди поважали мене?” Цікавими виявились дитячі відповіді „мені це потрібно і приємно”, „це дуже добре, коли тебе поважають”, „щоб не бути самотньою людиною”. Ці відповіді засвідчили, що учні, коли їх поважають інші люди, відчують такі позитивні емоції як задоволення, радість, приємність. Коли їх не поважають, навпаки – неприємність, злість, незадоволення, сум, самотність.

Найважчим виявилось останнє запитання анкети „Кого важче поважати: знайомих або незнайомих? Чому?” Розділились відповіді в учнів 3-4-их класів: до 70,0% визначили знайомих людей мотивуючи труднощі тим, що ми їх дуже добре знаємо, майже все про них, часто з ними спілкуємось, маючи на увазі, мабуть певну упередженість, не завжди об’єктивність в оцінці їхніх дій та вчинків, бо самі діти стають більш критичнішими не лише до інших, але й до самих себе, більше зважають на думку однолітків; і до 30,0% - незнайомих, пояснюючи це незнанням інших людей, що вони представляють з себе, як особистість, боячись помилитись в їхній оцінці.

Для вивчення усвідомлення дітьми таких морально-етичних категорій як „любов”, „совість”, „злість”, „образа”, без яких неможливо виховати культуру гідності в учнів 1-4-их класів, ми провели роботу над загадками про ці поняття і конкурс малюнків-відгадок. Більшість помилок (до 40 %) вихованці припустились у малюнках, які асоціюються із поняттями „злість”, „образа”, бо вони важкі для емоційного сприйняття й відтворення.

Вправа „Подорож в глибини себе” (за Ж.Маценко) дозволила нам „заглянути” в світ емоцій та переживань молодших школярів. Більшість дітей радіє не лише, коли отримують гарні оцінки (і це для них у новій діяльності – навчанні є дуже суттєвим), але й, коли „до них добре ставляться”, „родичі здорові”; дітям неприємно, коли „їм боляче” і „їх ображають”, їм дуже потрібно, щоб хтось був поруч, бо вони важко переживають самотність, вихованцям необхідно, щоб хтось „їх підтримував, допомагав”.

Отримані дані переконують нас у необхідності в подальшому розвитку в учнів 1-4-их класів потреби в емоційному контакті [3]. Потреба в емоційному контакті – це потреба відчувати себе об’єктом доброзичливої уваги з боку іншого і відповідати йому тим же. У своєму розвитку ця потреба у дітей переростає спочатку в потребу до симпатії оточуючих, як стійке ставлення до себе, а потім – у потребу орієнтуватись в емоційних станах інших.

З метою виявлення рівня сформованості діяльнісно-поведінкового критерію культури гідності молодших школярів, розуміння ними поняття „право на повагу” ми запропонували учням метод ситуацій - „Закінчи оповідання”. В ході обговорення ситуацій вони мали запропонувати різні виходи з них, передбачити, як мали вчинити герої цих оповідань. В ході експерименту діти дуже жваво, емоційно обговорювали ситуації, відчувалось, що в деяких, подібних до запропонованих, вони вже „побували” й емоційно пережили їх, відчуючи себе незаслужено ображеними. Найбільше варіантів, по 4-5, запропонували учні 4-их класів. У більшості своїх виборів діти були однастайні. Більш схильними до компромісу були четверокласники, у них значно багатший досвід практичної поведінки спілкування. Найчастіше діти

обізнані з правилами культури поведінки, виявляють їх у ставленні до дорослих, нехтуючи ними у взаєминах з однолітками. Тому треба привчати дітей вступати в активне спілкування з однолітками, з повагою ставлячись до їхніх потреб та інтересів.

З метою виявлення вихованості у дітей молодшого шкільного віку національної гідності ми використали спостереження за учнями в різних видах діяльності, бесіди з дітьми, анкетування, інтерв'ювання, методику незакінчених речень тощо. У відповіді на запитання анкети „Що означає вислів: любити Батьківщину?” (93,0 %) ми отримали наступні правильні відповіді: „любити Україну”, „любити місце, де народився”, „відчувати гордість за свою країну” тощо. Певні труднощі виникли в учнів при відповіді на запитання про те, яких героїв України вони знають, ким вони пишаються, що їм відомо про них: повну і вірну відповідь дали 14,7 % дітей; 56,9 % - мали труднощі, не змогли відповісти – 28,4 % опитаних. Не завжди учні називають героїв, ім'я яких носить школа відомих у рідному регіоні, не завжди дають вичерпні відповіді про них. Переважна більшість 3-4-их класів (до 70 %) справились із методикою „Розуміння гуманістичних цінностей, правильно визначившись у відповідях, пояснивши свій вибір”. За методикою незакінчених речень у ставленні до Батьківщини, на думку учнів, слід виявляти любов, почуття обов'язку, поваги, вдячність. В ході діагностики ми з'ясували, що переважна більшість дітей (84,6 %) не знають усіх своїх прав, або ж знають лише 1-2. Лише 16,4 % дітей назвали 3 або більше прав. Усе це засвідчує неповну правову обізнаність молодших школярів, незнання ними основних своїх прав та обов'язків, особливо тих статей Конституції, які визнають цінність людини, повагу її гідності. Разом з тим молодші школярі, як видно з відповідей, готові виявляти свою активність, ініціативність на благо рідного краю, своєї держави.

З метою взаємоперевірки отриманих експериментальних даних нами одночасно велось педагогічне спостереження за учнями (за спеціально складеною програмою спостереження), що дозволило перевірити вже здобуті результати, а також доповнити їх.

Як показало проведене дослідження (етап констатації), до високого рівня сформованості культури молодших школярів були віднесені в експериментальних класах 5,0 % учнів, у контрольних - 6,4 % учнів. До середнього рівня в експериментальних класах були віднесені 31,2 % дітей, в контрольних – 31,3 % учнів. До низького рівня експериментальних класах 63,8 % школярів, у контрольних - 62,3 % учнів. Проведений констатувальний експеримент дає підстави стверджувати, що виховання культури гідності молодших школярів слід розпочинати з першого року навчання у школі.

Проведений експеримент є підґрунтям до створення методики формульовального етапу дослідження, перевірки ефективності педагогічних умов виховання культури гідності молодших школярів у позаурочній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Патріотичне виховання дітей та молоді / І.Д.Бех, К.І.Чорна // Позашкільля. – №10 (58). – 2011. – С. 9 – 16.
2. Бех І.Д. Почуття гідності у духовному розвитку особистості / І.Д.Бех // Психологічні джерела виховної майстерності: навч. посіб. – К.: Академвидав, 2009. – С. 17-30.
3. Гавриловец К.В. Воспитание человечности: Кн. для учителя / К.В.Гавриловец. – Мн.: Нар. асвета, 1985. – 183 с.
4. Програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні // Шкільний світ. – №33 (545). – 2010. – № 33. – 3-36 с.
5. Система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін: науково-методичний посібник / [І. Д. Бех, К. І. Чорна, К. О. Журба, В. А. Киричок, І. М. Шкільна, Г. А. Назаренко]. – К.: Педагогічна думка, 2011. – 240 с.
6. Чорна К. І. Виховання культури гідності в дітей та учнівської молоді як соціально-педагогічна проблема / К. І. Чорна // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський : видавець ПП Зволейко Д.Г., 2011. – Вип.15, кн. 1. – С. 222 – 231.

ВЗАИМООТНОШЕНИЯ ЦЕРКВИ И МОЛОДЕЖИ В ПОСТМОДЕРНОМ ГЛОБАЛЬНОМ МИРЕ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Кучеренко Б.В.

студент Запорожской государственной инженерной академии

На сегодняшний день остро стоят вопросы: каково место молодёжи в церкви, почему и как церковь должна заниматься молодёжной проблематикой?

Молодёжь – это основная «группа риска». У молодых людей внутренний мир ещё находится в стадии формирования. С возрастом мировоззрение человека становится более крепким и устойчивым и самое главное, чтобы именно в юном возрасте сложилась правильная картина мира, а не испорченная навязыванием и изрядными наставлениями. Именно поэтому нет ничего более малоеффективного и даже опасного для дела «миссии» в молодёжной среде, чем нравовоспитания и назидания. У молодого человека это сразу ассоциируется с нотациями, которые им годами читают родители и учителя. Таким образом, происходит рефлекторное отторжение подобного рода проповеди. К тому же служители церкви слишком часто бывают склонны прибегать к непривычной и трудной для непосвященных схоластической риторике. Не исключая, что у какой-то части молодёжи все это может вызвать интерес, но, скорее всего, речь будет идти о людях, уже нашедших дорогу к храму, а вот те, кто об этом вообще не задумывался, вряд ли откликнутся на подобное обращение к ним. И поэтому церковь должна научиться разговаривать с современной молодёжью на понятном и доступном ей языке.

В то же время, адаптация к молодежной аудитории не может и не должна простирается вплоть до использования людьми Церкви специфического молодежного жаргона или имеющих хождение в юношеской и подростковой среде образов и понятий. Православному, проповедующему среди молодежи, следует прежде всего оставаться на должном уровне собственного достоинства, избегая нарочитого и потому фальшивого стремления быть "современным" любой ценой, что особенно неуместно в случае, когда речь идет о не таком уж молодом по возрасту человеке.

Например, «православные байкеры» на своих мотоциклах посещают разные места, привлекая всё больше и больше молодёжи, проводя разнообразные митинги, возглавляемые иерархами РПЦ, УПЦ (МП). Тем самым они пытаются сплотить и уровнять церковь и современный мир. С одной стороны, это заставляет относиться проще к церкви, быть к ней поближе, но, с другой стороны, уничтожается всё величие и самой культуры оной. Тут идёт речь о способности священника, иного проповедника, обращаясь к молодежной аудитории, проникнуть в суть реальных жизненных и духовных проблем нового поколения и ответить на них на основании церкви и Слова Божия.

Но имеет место и другой вопрос: в чем причина того, что большинство верующих людей относится к зрелому, пожилому возрасту? Почему процент верующих среди молодежи ниже, чем процент верующих в других возрастных группах? Тут нужно понимать характер религиозности молодого человека, потому что от уровня этого понимания во многом зависит успех церкви, которая обращается к молодежи. Полагаю, все дело в том, что в молодом возрасте человек, порой не отдавая себе в этом отчета, сталкивается с проблемой избытка сил. Нормальный, здоровый молодой человек, как бы, не видит, не ощущает предела своих возможностей. Ему представляется, что он будет жить если не вечно, то бесконечно долго, что у него такой колоссальный запас времени, что он даже не думает об отдаленном будущем. Чаше всего первые серьезные мысли о реальной конечности индивидуального бытия появляются у человека примерно к сорока годам, а до тех пор люди этой проблемы не озабочены. Около этого времени человек впервые формулирует для себя: это и это я успею сделать, а вот на это моей жизни точно не хватит. Помимо прочего, это знак вступления в период некоей духовной зрелости, ибо сорокалетие - время огромных возможностей человека, парадоксальным образом связанное с ощущением их небеспредельности. Это именно тот момент, когда самодостаточное "я", начинает отступать, и человек оказывается способным поставить в центр своей жизни Бога. В молодом возрасте центр жизни человека по большей части заполняет его собственное "эго". Но ведь то, что находится в центре нашего существования, определяет и образ нашей жизни - религиозный или нерелигиозный. Как считает церковь, если в центре жизни пребывает Бог, значит, человек живет религиозной жизнью. Если же Бог не занимает центрального места, такая жизнь определяется как нерелигиозная. Человек формально может считаться верующим, быть крещеным и даже ходить в Церковь, однако если в центре его индивидуального существования нет Бога, то он живет нерелигиозной

жизнью. Это и есть случай большей части молодых людей. И по той же причине верующих среди молодежи меньше, чем среди людей старшего возраста. Потому так важно в работе Церкви с молодыми людьми опираться на их верующих сверстников. Религиозной молодежи немного, но быть глубоко религиозным человеком в молодом возрасте - это свидетельство некоей духовной одаренности.

Ещё имеет место стремление подростка к уникальности своих мировоззрений и отрешения от какого либо сходства с мировоззрением старшего поколения. Среди определённых субкультур популярен оккультизм и сатанизм. На самом деле, некоторая часть такой молодёжи имеет в корне не правильное представление, чем собственно они занимаются и какая у них вера. Тут можно говорить о влиянии сверстников и о слепом следовании без вникания в суть. Другая же часть, которая собственно понимает, чем она занимается, пытается тем самым усугубить проблему «отцов и детей». Если молодое поколение чувствует давление от своих родителей, чувствует, что им что-то навязывают, то почему они должны следовать их наставлением и «любить ближнего своего»? По Лезграфту, например, следует направлять в нужное русло юную формирующуюся личность, а не ломать её грубостью, усугубляя непонимание.

По мнению церкви, вера в Бога и религиозный образ жизни являются условием выживания современной цивилизации. Ибо безрелигиозное общество обречено, у него нет шансов на выживание, каков бы ни был достигнут уровень развития экономики, социальной сферы и демократических институций. Обречено потому, что люди в человеческом сообществе способны жить вместе только на основании нравственного закона. Если нравственность уходит из жизни общества, то людям ничто не препятствует уничтожать друг друга. Никакие юридические законы не возместят утрату обществом и человеком нравственного начала.

ВИКЛАДАННЯ КУРСІВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ЯК ФАКТОР ДЕПАТЕРНАЛІЗАЦІЇ, СОЛДАРИЗАЦІЇ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Макушинська Г.П.

к. ф. н., доцент кафедри філософії і політології ЗДА

Проблема духовно-морального занепаду сучасної молоді є наскрізною для багатьох наукових розвідок. Велика кількість дослідників, особливо представники релігійних організацій, схиляються до думки про необхідність введення до шкільної програми курсів духовно-морального спрямування. Про таку необхідність йдеться також у різних документах Парламентської Асамблеї Ради Європи, декретах, папських енцикліках РКЦ, документах ВРЦРО, Основах соціальної концепції РПЦ, деклараціях і заявах УПЦ (МП),

УПЦ (КП), УГКЦ та інших християнських конфесій. Останніми роками МОНМС рекомендувало навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів з кількох дисциплін цього циклу. В Запоріжжі викладання курсу «Основи православної культури» розпочалося ще у 2003 році. Отже, для організації процесу зроблено чимало.

В той же час, проблема ускладнюється через вплив кількох факторів, серед яких, на нашу думку, варто виділити такі:

- низька якість кадрового та організаційного забезпечення викладання;
- конфесійна заангажованість у змістовному наповненні курсів духовно-морального спрямування, що ускладнюється невизначеністю у деяких питаннях взаємодії церкви, суспільства і держави;
- втрата Церквою морального авторитету через численні скандали, пов'язані з явно нехристиянською поведінкою церковних ієрархів;
- церковний розкол серед православних України, який супроводжується політизацією релігії і клерикалізацією влади, політики тощо.

Увага науковців, в першу чергу, має бути зосереджена на тому, чи відповідатиме зміст і методика викладання курсів духовно-морального спрямування Конституції і законам України, а також головній меті освіти: формування громадянина, здатного на вільний і свідомий вибір. Зважаючи на це, варто дослідити те, яким чином дисципліни цього циклу можуть вплинути на подолання патерналізму атомізованого українського суспільства в напрямку його солідаризації, соціалізації і самоврядування; розвитку громадянського суспільства, активними і свідомими членами якого мають стати наші діти, утворюючи народ як носій суверенітету та єдине джерело влади в Україні (Див. ст. 5 Конституції України).

Програма «Основи християнської етики для учнів 5-6 класів» рекомендована Міністерством освіти і науки України (Лист 8/1-2 від 29 червня 2006 року) і програма «Основи християнської етики для учнів 1-4, 7-11 класів» рекомендована Міністерством освіти і науки України (Лист 1/П-6347 від 13 липня 2010 року) передбачають «систематичне ознайомлення учнів із громадсько-політичною ситуацією в суспільстві та залучення їх до посильної участі у громадській роботі... Завдяки цьому в них формується психологічна, моральна та практична готовність до самостійного суспільного життя й діяльності. [4, 9]. В документі підкреслюється неприпустимість «авторитарного стилю виховання», виділяється «сприйняття особистості вихованця як вищої соціальної цінності, визнання права школяра на свободу, на розвиток здібностей і вияв індивідуальності, передбачає глибоке усвідомлення зв'язку між ідеалами свободи, правами людини та громадянською відповідальністю». [4, 11]. Викладання дисципліни базується на кількох спеціальних принципах, серед яких наводяться принципи міжконфесійності, добровільності у виборі предмету; толерантності до віросповідання інших людей, відсутності пропаганди будь-якої конфесії. Отже, ці принципи повною мірою відповідають правовим нормам України щодо релігійної сфери.

Разом з цим, програма пропонує вивчення вже в молодших класах (3 клас) таких питань, як право людини робити вибір, відповідальність людини за вибір, Божа пересторога перед вибором, власність матеріальна та інтелектуальна, власність особиста, сімейна та суспільна тощо. В старших (8-9 класи) - християнський життєвий вибір людини, життєві дороговкази християнина, цінності сучасного громадянського суспільства, моє право і право інших, правова свідомість, відповідальність перед Богом і людьми, свобода вибору тощо. Всі ці аспекти є яскравим підтвердженням того, що предмет «Основи християнської етики» може стати дієвим фактором депатерналізації, солідаризації та соціалізації українського громадянського суспільства, формування вільного громадянина демократичного суспільства.

В той же час, аналізуючи концептуальні документи провідних християнських конфесій, бачимо певні різночитання щодо ставлення до влади, патерналізму, солідаризму (соборності) і демократії як форми правління, не говорячи вже про те, як часто теоретичні концепції розходяться з реальними діями.

В першу чергу, зупинимося на питанні патерналізму, який є складною, тривалою світоглядною «хворобою» українського народу (російського ще більшою мірою), витоки якої, на нашу думку, зводяться саме до візантійської християнської спадщини з її принципами «симфонії» влади, зосередженості на містицизмі, символізмі, недовіри до раціональності і т.д. Патерналізм як патронажне ставлення держави до своїх громадян і загалом переконання в тому, що держава, уряд (а в нашому випадку і Церква) та їх очільники повинні турбуватися про громадян, забезпечувати задоволення їх потреб за державний рахунок, приймати на себе всі турботи стосовно благополуччя, спасіння громадян є повним протиріччям християнським принципам свободи і відповідальності.

Звертаючись до розуміння християнством людини, в першу чергу підкреслити, що Людина як сотворіння Боже несе на собі також сенс Слави Божої, який виявляється через *активну участь* (можливість, прагнення) людини у досконалості та житті Бога. Те, що «людина є сотворінням Бога» (Бт 1,27; 2, 7) означає необхідність сприймати людину (як і все сотворіння) через відношення до Бога, а саме, «людина призначена бачити у Бозі свій початок, центр і ціль свого життя». Визнання Божої всемогутності, абсолютності не має по відношенню до людини той смисл, який вкладається в поширене відношення залежності пан-раб, володар-підлеглий. В основі розуміння людиною свого сотворіння є любов, діалог, подяка і повна довіра. Господь для людини - Творець, який творить за образом і подобою; через акт сотворення Бог відкривається людині, а призначення людини як сотворіння розуміє її як адресата Божих дій в історії. Бог не має потреби в людині (самодостатній). Мета людського існування - бути сотворінням Бога, Який є ціллю і сенсом людського життя. Тому людське життя перед Богом має сенс у собі, а не тому що служить для чогось іншого. Після гріхопадіння виявляється слабкість, нестабільність і смертність людини. Життєва сила людини не походить від неї самої, вона отримує її від Бога, і від Бога залежить як довго це триває. Людина сотворена необмеженим Богом, але вона живе у певному часі, просторі,

обставинах. Протягом життя ми постійно міняємося, але не в межах якогось запрограмованого алгоритму (наперед визначеного), а в межах різних можливостей і напрямків розвитку.

У Бут 1, 26, йдеться про те, що «образ» несе в собі не тільки декларативну ідею, глибокий смисл спорідненості між Богом і людиною: люди (і чоловік, і жінка) так подібні до Бога, як діти до батьків, причому вся людина (тіло, душа, дух) представлена як образ Бога. Це підкреслює особливу *гідність* людини і тому *подібність* до Бога. Людське життя – недоторкане (заборона проливання людської крові), порушник карається на смерть Богом, бо « Він учинив людину за образом Божим». Людина як образ Божий призначена співтворити, володіти та панувати над іншими сотворіннями, виходячи з християнської турботливості. Отже, Бог робить людину образом Своєї творчості. Людина повинна розмножуватись і наповнювати землю потомством із подобою Бога . В той же час людина у сотворінні за свою творчу діяльність відповідальна перед Богом. Тому праця як свободна гуманна творчість належить до образу Божого в людині так само, як і (суботній) відпочинок. І те, що є надзвичайно важливим: «образ Божий» означає здатність людини як особи та істоти духовної до діалогу – пізнання і любові щодо Бога. Свобода людини проявляється не тільки у здатності вибирати між різними можливостями, але у здатності відповідати на Божий поклик. Таким чином, свободою є вибір добра, оскільки вибір зла веде до саморуйнації людини і поневолення гріхом. Отже, людина є вільною, має владу над світом та репрезентує Бога у всесвіті, який повинна динамічно перетворювати та розвивати.

Згідно Х.Яннараса [Див. 7], в образі цілісної першолюдини виявляється неподільна єдність її природи, але не суто «по кості і плоті», бо цього недостатньо для єдності як образу Триєдиного Бога. Тринітарна модель життя – це єднання в любові вільних і відмінних іпостасей. Отже, різниця статей обумовлена необхідністю виразити в тварній природі образ життя ідеального. Спількування чоловіка і жінки повинне бути актом свободи і відданості, через єдність єства, моральну і духовну близькість , злиття у плоті, тобто єдності життя. В цьому образі в межах тварної природи реалізується тринітарна модель життя. В той же час, ми «наслідуючи в усьому Бога і стаючи подібними до Нього в усьому, окрім тотожності за сутністю» (Максим Сповідник).

Гріх - стан відокремленості від Бога, у який людина потрапляє, і вже існує на підставі своїх власних гріховних вчинків або вчинків її предків. Гріх обмежує людину, відштовхує від досягнення повноти. Гріх - непослух Богові, протест проти власного існування як сотворіння, невірство. Передумовою гріха є спокуса. Людина не діє згідно із законом сотворення, а сприймає його як одну з можливостей. Таким чином, маючи свободу вибору, людина може полишити перспективу життя з Богом заради миттєвої насолоди, обіцяної спокусою. Наскільки дух спокуси переважає, настільки поширюється гріх. «Він проникає у світ і руйнує шкалу людських цінностей, знищує солідарність і дуже часто змішує добро зі злом». (Див II Ватиканський Собор GS 37).

Зло спокусило перших людей можливістю автономії, при якій твар (нібито є причиною самої себе) може піднятися до рівня Бога. Це –

спокуслива самоомана. Першим наслідком гріха було відчуття наготи – усвідомлення того факту відчуження, що стало наслідком заперечення любові і викликало потребу в самозахисті від небезпеки, яким стає хтось інший. У людини виникає необхідність обдумати, наскільки можна відкриватись іншій людині. Пережитий гріх ставить людину перед дилемою: з одного боку людина шукає спілкування щоб подолати самотність; з іншого боку - як захистити себе, щоб не бути ураженою новим гріхом. Людина ховається і від іншої людини, і від Бога, намагається обійти Його закони і створити свої, бо не наважується визнати Бога як основного законодавця у цьому світі і відкрито сприйняти Його закони. Ще одним наслідком гріха є почуття провини і спроба самовиправдання, перекладаючи відповідальність на інших, що є ознакою смутку і тривоги за втраченим вічним життям. Бог не втручається в наслідки гріха, визнаючи за людиною право вибору, не руйнує її свободу. Бог переображує покарання, накладене людиною самою на себе. Боголюдська плоть Христа прийняла на себе всі наслідки бунту першої людини задля можливості вічного життя.

Микола Кавасила вважає, що Христос «спасає» людину від самого початку її існування, оскільки «дає їй можливість існувати», будучи Образом Божим і зберігати цей свій первісний стан подібного способу існування з Богом, живучи згідно з свободним вибором наповнення себе Божою святістю, справедливістю Божою – любов'ю, премудрістю, миром, блаженством. Виходячи з цього, необхідність спасіння сучасної стану людини є онтологічною необхідністю, є божественною благодаттю через Боголюдину, що може повернути людині її справжню природу. Отже, Микола Кавасила вважає, що спасіння не є юридичним виправданням, але є справжнім новим сотворенням у реконструкції образу Божого.

Таким чином, бачимо, що християнство за своєю сутністю є релігією діяльної любові і відповідальної свободи, іншими словами, свобода має онтологічну сутність, людина «приречена» на свободу, свобода володіє людиною, бо не підлягає відчуженню, делегуванню комусь іншому. Те ж саме стосується і відповідальності. Про ці виміри свободи писали також як релігійні, так і нерелігійні екзистенціалісти (М. Гайдеггер, К.Ясперс), а також М. Бердяєв, В.Соловйов та ін. християнські мислителі, доробок яких ще залишається не осмисленим у полі взаємодії Церкви (РПЦ, УПЦ) і суспільства.

Зважаючи на викладене, слід визнати, що патерналізм є злом, а тому і гріхом, бо протирічить свободі людині і відповідальності за свої вчинки. Патерналізм стає дуже зручним для ледачого раба, бо породжує комфортну безвідповідальність, утриманство, пасивність, песимізм щодо можливості гідного життя, справедливого розподілу тощо. Патерналізм розбещує як владу (він є і передумовою, і наслідком авторитарних, тоталітарних режимів), так і народ. Саме патерналізм стає джерелом корупції, хабарництва, крадіяства (того, що неспроможні подолати пострадянські країни православної традиції), нехтування приватною власністю як основи для вільного і незалежного, здатного самого про себе подбати, та й ще допомогти ближньому, віддавши десятину, християнина-господаря і громадянина – представника середнього

класу – основи демократичного суспільства. Отже, подолання патерналізму є важливою задачею християнської етики і виховання. Результатом перемоги над патерналізмом є формування вільного і діяльного громадянського суспільства, об'єднаного навколо загального блага.

Часто для ототожнення патерналізму із шанобливим ставленням наводять цитати із Святого Письма, зокрема, Перше соборне послання святого апостола Петра (2:13): «Итак, будьте покорны всякому человеческому начальству, для Господа: царю ли, как верховной власти, правителям ли, как от него посылаемым для наказания преступников и для поощрения делающих добро, - ибо акова есть воля Божия, чтобы мы, делая добро, заграждали уста невежеству безумных людей, - как свободные, не как употребляющие свободу для прикрытия зла, но как рабы Божии. Всех почитайте, братство любите, Бога бойтесь, царя чтите». Важливим є нагадати, що сьогоденне ототожнення влади царя (монарха) з будь якою владою, яку слід шанувати незважаючи на її поведінку не є коректним. Нинішня влада секулярного суспільства не є спадковою і одноосібною владою, помазаною на царство. Вона формується за результатами виборів і отримує інструменти влади через делегування їх від єдиного джерела влади – народу (як зафіксовано в Конституції багатьох демократичних країн). Таким чином, влада є не господарем народу, а його слугою. Отже, ми маємо шанувати, тобто легітимізувати саме ту владу, яка відповідає народному вибору, причому вільному і свідомому, тобто такому, що відповідає задуму Божому щодо людини – свого сотворіння. Народ, звичайно, може керуватися не тільки вільним і свідомим вибором, але і, на жаль, невільним і несвідомим, або взагалі не робити жодного вибору. Це вже питання інше. Варто підкреслити важливість вибору, бо саме він покладає на народ відповідальність за якість свого вибору. В тому разі, якщо вибір виявився неправильним, народ має можливість і зобов'язаний його виправити, а не «протівсіхати» чи пасивно сварити владу, яка просто, за визначенням, завжди погана, бо не дбає про свій народ.

Ще Августин Блаженний поділяв світ на два града: град Божий і град Земний (гріховний, але такий, який має прагнути Бога), в якому християнські громади і християнська Церква змушені миритися (співіснувати) зі світською владою. Разом з цим, Августин обґрунтував непокору владі в тому випадку, якщо вона порушує Закон Божий. Тома Аквінський вбачав задачею держави охорону віри (католицької) і також припускав можливість народного повстання проти такого режиму, який протирічить Божественним настановам. Наслідуючи апостола Павла (Рим. 13:1-7), він стверджував Божественну сутність державної влади, але не окремого правителя, який може бути гріховним. Аквінат також розділяє компетенцію влади: влада держави поширюється на земні справи, а Церковна влада вирішує духовні справи. Саме через те, що духовні справи вищі, світські владика мають коритися владі духовній. Разом з цим, в історії Західної Європи, на жаль, бачимо часту підміну цих понять: з одного боку, під гаслом духовної зверхності папство часто використовувало її і для світських (суто матеріальних) справ, що викликало супротив багатьох світських володарів, з іншого – світські володарі,

задля вирішення власних справ та реалізації інтересів, прикривалися духовними непорозуміннями (історія Англіканської Церкви). Головною відмінною перевагою РКЦ від пострадянських православних церков став факт покаяння (вибачення) за численні помилки, перевищення повноважень, замовчування (хрестові походи, інквізиція тощо).

Врешті-решт, на сьогодні РКЦ декларує і демонструє оптимальну дистанційність від світської влади, відокремленість від держави, разом з багатовекторним і щільним проникненням не тільки духовну сферу людини, але й в суспільне життя. Це проявляється і докладному роз'ясненні цінностей та інститутів демократії, моральних компонентів політичного представництва, засуджуючи політичну корупцію, чітке розмежування політичного співтовариства від громадянського суспільства, ставлячи перше на службу другому за принципом субсидіарності. За таких умов патерналізму не залишається місця в суспільстві, бо воно стає діяльним, відповідальним, незалежним від політичної та економічної сфери, солідарним через об'єднання заради формування і висловлення власної позиції, захисту законних інтересів і праці заради спільного блага.

Двома найпершими й провідними напрямками політично-правової думки православної Росії були стяжательство і нестяжательство. Перемога першого напрямку вплинула на весь подальший розвиток уявлень про владу і власність, заклало патерналістські тенденції у розвитку національної свідомості народів Російської Імперії. На чолі стяжателів стояв Йосип Волоцький, завдяки якому вважалося, що правитель, як і всі решта, має гріховну природу і тому йому слід коритися лише тілом, але не душею, над якою володар є лише Бог, а головним обов'язком правителя є захист віри і переслідування єретиків (симфонія влад). Стяжателі заперечували секуляризацію церковного майна саме через те, що тільки багата Церква може допомогти правителю збудувати православне царство. Провідник нестяжателів Нил Сорський, вважав, що держава і церква не мають права втручатися у справи один одного, наполягав на тому, що монах не повинен мати власності. У 1501-1505 рр. на московських церковних соборах йосифлянство отримало підтримку через його ідеал суспільного служіння церкві. Отже, бачимо, що в російському православному християнстві закріплюється два протилежні ставлення щодо взаємин церкви і влади, церкви і суспільства, суспільства і влади, які знаходять відображення і в сучасних соціальних вченнях.

В «Основах социальной концепции русской православной церкви» головну увагу приділено питанням Церкви і зазначено, що «и гонимая Церковь призвана с терпением переносить гонения, не отказывая государству, преследующему ее, в лояльности [6, 25]. А в разі примусу з боку влади (тільки стосовно відмови від Христа і Його Церкви) Церква може звернутися до своїх чад із закликом до мирної громадянської непокори. [6, 26].

Протоієрей Владислав Ципін РПЦ також підкреслює, що «не дело Церкви судить о формах государственного устройства, о мероприятиях правительства с точки зрения их политической целесообразности», посилаючись на приклад Старозавітного царського служіння в особі першого Царя Ізраїльського Саула, в

особі якого Господь благословив будь-яку державну владу, незалежно від форми правління. Разом з цим, чи не є обов'язком Церкви давати моральну, богословську оцінку тим діям державної влади, які протирічать Заповідям Божим, Його задуму щодо людини? Якщо ні, то чи може тоді Церква бути моральним авторитетом для суспільства, молодого покоління, яке має навчитись жити в реальному світі, наслідуючи Христа?

Отже, вчення РПЦ, звичайно, що і УПЦ не дає відповіді на питання щодо пріоритету певного державного устрою і якійсь з політичних доктрин [Див 6, 28]. Іншими словами, Православна Церква не надає ні переваги, ні засуджує жодну з них: ні республіку, ні монархію, ні тоталітаризм, ні авторитаризм, ні демократизм, ні лібералізм, ні консерватизм, ні навіть атеїстичний комунізм, який став для неї таким гонителем, якого ще не знала історія навіть за часів першохристиян!? В той же час, в межах викладання дисциплін суспільного циклу, як в середній, так і у вищій школі (політології, правознавства, філософії та ін.), навчальні програми виходять із пріоритету демократичного республіканського устрою (парламентської монархії), що є беззаперечним, таким, що не протирічить гуманізму і християнському персоналізму, а також є єдиноможливим для повноцінного розвитку людини – вільної і відповідальної, бо вона є такою за образом і подобою Божими.

Жоден з розділів «Основ соціальної концепції РПЦ» а не містить в своїй назві слова людина, окрім розділу XI Здоров'я особистості і народу, де єдиний раз виносить в заголовок слово особистість. Документ цілком присвячений взаєминам Церкви і держави, причому такої церкви, в якій людина не є, на жаль, активним членом громади – євхаристійної спільноти віруючих, а звичайним прихожанином (на практиці – рідким «захожанином» задля реалізації окремих ритуалів).

Якщо звернутися до документів УПЦ (МП), то одразу наштовхуємося на найбільш відому Ювілейну декларацію, але відому через те, що вона не була прийнята на початку 2009 року через спротив єпископів-русофілів цієї конфесії. Для нашого дослідження декларація цікава тим, що вона містить варіант соціального вчення, побудований на етиці свободи, відповідальності, справедливості. Православна Церква розглядається у вимірах української держави і нації, аналізується східна і західна соціокультурні орбіти України без протиставлення і роздільності, сформульованими С.Гантінгтоном, підкреслюється важливість синтезу спадщини Сходу та Заходу. В документі підкреслюється лояльність (але не вшанування) до Української держави, «пам'ятаючи слова Апостола Павла: «немає влади, яка не від Бога» (Рим.13:1). Але це не покора рабів – це лояльність вільних чад Божих». Така позиція УПЦ, безперечно, є значним кроком уперед у порівнянні з РПЦ, але ж, ця позиція зафіксована в незатвердженій Декларації!

В той же час, соціальне вчення РКЦ містить ретельне обґрунтування його персоналістського принципу, на основі якого вибудовується зовсім протилежний підхід до соціального вчення. В центрі його не Церква, а людська особистість і її права, сім я, праця, економічне життя, політичне співтовариство, захист доквілля, укріплення миру і цивілізації любові.

Окремий розділ присвячений політичному співтовариству і питанням влади, демократії, її цінностям. Зокрема, слід підкреслити, що в енцикліці Івана Павла II *Centesimus annus* зазначається, що «Церква цінує демократичну систему в тій мірі, в якій вона забезпечує участь громадян в політичному виборі, гарантує їм можливість обирати і контролювати своїх правителів або усувати їх мирним шляхом, коли це стає доречним. Тому церква не може сприяти формуванню невеликих правлячих угруповань, які у власних інтересах або заради ідеологічних цілей узурпують державну владу. Справжня демократія можлива тільки в правовій Державі і на основі правильного уявлення про людину. Вона вимагає умов, за якими як індивідуум міг би розвиватися, отримуючи освіту і виховання в душі істинних ідеалів, так і «суб'єктивність» суспільства зростала б внаслідок створення структур участі і спільної відповідальності» [2, 269]. Разом з цим, вчення РКЦ вказує і на небезпеки сучасної демократії, а саме, на етичний релятивізм, підкреслює, що «демократія є засобом, а не ціллю». «Моральний характер демократії не проявляється автоматично, а залежить від її відповідності моральному закону, якому вона має підкорятися, як і будь-яка людська діяльність, - а значить залежить від етичності цілей, до яких демократія прямує, і засобів, якими вона користується» [6, 270]. Ставлення РКЦ до демократії проявляється і в чіткій позиції щодо розділення влад, контролю влади з боку суспільства, зміщення влади через вибори, засудження політичної корупції, надмірної бюрократизації, визнання політичних партій, ідеологій (неприйняття як індивідуалістичного лібералізму, так і тоталітарного, які поглинають громадянське суспільство) права на об'єктивну інформацію тощо.

Численні документи РКЦ (декрети, енцикліки), починаючи з XIX ст. були присвячені критиці тоталітарної комуністичної ідеології як такої, що суперечить християнським принципам. На жаль, і на сьогодні голосу УПЦ, а тим більш РПЦ в цьому питанні ми не чуємо. За весь останній час з'явилася тільки одного разу заява о. Всеволода Чапліна щодо необхідності суду над В.Леніним і його поховання за людським законом. Загалом, жодного суспільного обговорення немає. Можливо, тому, що відповідальність за те, що цей комуністичний антихристиянський режим міг стати такою страшною реальністю лежить в першу чергу на самій РПЦ, яка так і не покалася за повну бездіяльність у справі катехизації, евхаристійного єднання віруючих, зміцненні віри у царській Росії, так і не визнала співробітництво з КДБ в особі і на сьогодні діючих ієрархів? Відсутність такого покаяння є підставою для повернення до авторитаризму (незмінюваності однієї відомої особи при владі, хоча і в різних іпостасях), неоімперіалізму (Руссаго міра) і тому подібних проявів політичного православ'я. Це є причиною сьогоднішнього зрощення РПЦ, УПЦ та ін. з політичною владою і відсторонення її від атомізованого патерналістські налаштованого суспільства. Такий підхід до взаємин влади і Церкви у православній спадщині є причиною повної відсутності у сучасному політичному просторі як Росії, так і України такої поширеної і потужної в Європі політичної сили як християнська демократія, яка, насправді, стала тією третьою

силою між лібералізмом і соціалізмом (комунізмом), яку ми ніби і шукаємо, але навіть і не знаємо що шукаємо, бо не можемо вийти з лабіринту протиріч, оман.

Окрім викладених проблем стосовно різного ставлення християн (православних і католиків) до влади, демократії і громадянського суспільства, варто підкреслити, що цінності християнської моралі не є взаємовиключними (на відміну від догматів), а, навпаки, є взаємодоповнюючими. Вважаємо, що саме спільні надбання християнської спадщини (православної, католицької, протестантської) у царині етики і соціального вчення, на нашу думку, варто використовувати при викладанні дисциплін духовного спрямування (без закидів щодо екуменізму). Якщо ми будемо нехтувати моральними вимірами і цінностями християнства, християнської демократії, ми так і будемо блукати паралельно із замкненим колом російської історії та її вічно авторитарної влади на чолі патерналістські налаштованого байдужого народу. Будемо відшуковувати аргументи для лояльності до такої влади, яка, разом із Церквою відшукує якийсь власний шлях існування себе у владі, за рахунок «керованої демократії», неоімперського проекту «Руссаго мира» на чолі з черговим нелегітимним «батюшкой-царем» «Третього Риму», хоча перший нікуди не подівся. А в людині як образу і подоби Божої черговий раз через позбавлення її права на свободу і відповідальність у виборі, цей образ і подоба буде викривлена. В усіх її негараздах черговий буде винна не вона, а влада, а тому і всі питання, і моральні вимоги мають висуватися не до людини, а до тієї, ніби від Бога даної влади. Таким чином, людина позбавляючись права вибору, позбавляється права на спасіння і Царство Небесне через відповідальний вибір добра.

Зважаючи на викладене, пропонуємо виробити ретельні критерії та методи підготовки кадрів, спроможних на учительство («апостольство мирян»), спроможних в рамках світської освіти, стати вище політизованої (націоналізованої) конфесійної приналежності в тих її особливостях, які мають на меті протистояння християн, бездумне покладання на владу і т. ін. Тільки власні високі моральні вартості і чесноти учителя нададуть можливість донести молоді і моральні, і соціальні цінності християнства. Рекомендуємо проводити регулярні семінари, конференції, майстер-класи з обміну досвідом викладання і теоретично (методологічного) обґрунтування специфіки дисциплін морально-духовного спрямування із залученням до співпраці, в першу чергу, науковців (філософів, релігієзнавців), священнослужителів різних традиційних християнських конфесій, християнських громадських діячів, діячів культури тощо. Тільки спільними зусиллями через співпрацю і діалог ми виробимо оптимальні і виважені критерії викладання курсів духовно-морального спрямування, не порушуючи ні законодавство, ні Закон Божий, ні Його задум щодо свого улюбленого сотворіння – людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біблія
2. Компендиум соціального учения Церкви. – М.: Паолине. – 623 с.
3. Конституція України

4. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Основи християнської етики 1-11 класи. Рекомендовано Міністерством освіти і науки України. – Острог, 2010

5. Нравственное богословие. Для мирян. Издание Свято-Успенского Псково-Печерского монастыря. Репринтное издание.– 1994. - 1087 с.

6. Основы социальной концепции Русской Православной Церкви. – М., 2001. – 127 с.

ЕКУМЕНІЧНІ ЗУСТРІЧІ У ФОРМАТІ ТЕЗЕ ЯК ФАКТОР ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ І ЄДНАННЯ МОЛОДІ

Макушинський В.С.

студент Запорізької державної інженерної академії

З давніх-давен людина живе у суспільстві собі подібних і об'єднання людей в спільноти за зацікавленнями, за етнічною та культурною спадщиною у великі групи було найактуальнішим питанням в усі часи. Але людство не знайшло чогось більш спільного і необхідного для кожного незалежно від статі, віку, національності ніж релігія, адже незалежно від того, хто ти є і ким народився, ти можеш обирати для себе те у що, кого і як вірити.

У світі існують різні релігії, але здебільшого кожна з них заснована на схожих цінностях людяності і найпростіших канонах моральної поведінки у спільному житті з іншими. Вони є універсальними, незалежно від простору, часу, нації, конфесії, статі, стану, віку тощо. Ми – люди – є неповторними і несхожими, скільки думок - стільки релігійних почуттів, суперечностей, духовних пошуків, містичного досвіду. Сучасний глобальний інформаційний світ ще більше сприяє поширенню інформації, переселенню, змішуванню рас, націй, релігій. В такому коловороті молодій людині часто буває важко зорієнтуватись щодо ціннісних орієнтирів, моральних авторитетів. Інститут сім'ї перебуває в кризі, тобто сім'я втратила традиційні цінності. Ми не пам'ятаємо своїх предків, їх релігія не завжди передається з покоління в покоління, а якщо і передається, то в зовнішніх рисах, модних ритуалах (які вже не сприймаються як таїнства), які молодь погано розуміє, а якщо і розуміє, то це стає для неї не способом життя, а просто різновидом паралельного життя, яке час від часу, на якесь свято стає реальністю. Отже, в нашому суспільстві традиційна церква має слабкий зв'язок з молоддю. Він потроху відроджується, але не такими темпами, як це необхідно. Навіть якщо і відроджується, то часто в малоцікавих для молоді формах.

Прикладом духовного єднання молоді, єднання, здавалось би, непоєданого є екуменічні зустрічі спільноти Тезе (селище в Бургундії, Франція), яка була заснована ще в 1940 році братом Роже. Він під час другої світової війни допомагав біженцям, переслідуваним євреям. Після війни спільнота росла, розбудовувалася, до неї приєднувались нові брати, яких зараз налічується понад

100 різних національностей, як католиків, так і протестантів, а молитви звучать десятками мов світу, в тому числі й українською.

В Тезе щотижня приїжджають тисячі людей різних віросповідань, віку, мови, освіти тощо. Частими гостями є і православні християни з України, Росії, Білорусі. Монахи пишаються тим, що до них приїжджав і нинішній Патріарх РПЦ Кирилл. Приїжджають і мусульмани. Всіх їх об'єднує пошук Бога, довіри, спілкування. Найголовнішим принципом спільноти Тезе є дотримання права кожного залишатися самим собою, плекаючи свою віру, якщо вона вже в тебе є, а якщо її немає, права перебувати, наприклад, просто в «Саду тиші», тобто наодинці з собою, Богом, який неодмінно перебуває завжди і усюди, тільки за марнотою і швидкістю ми не завжди його можемо відчутти, почути.

Люди в таких умовах починають замислюватися, вони виявляються насправді дуже схожими і не тому, що приймають всі одну віру, релігію, або з традиційних релігій утворюють якийсь синтетичний сурогат. А тому, що невіруючі можуть знайти спочатку Бога, а потім і ту релігію, яка їм ближча. А віруючі певної конфесії, через спілкування з представниками інших конфесій ще більше утвердяться в істинах і чеснотах своєї віри, бо запитання спонукають до пошуку відповідей в першу чергу для себе. Це дуже важливим є для молоді, яка має вчитися жити не в одномірному світі, а надзвичайно складному, влаштованому з протистояння добра і зла, причому такого, зла, яке маскується за прикриттям задоволень, розкошів, свободи від усього, а не заради чогось тощо.

В спільноті Тезе головною є повага до кожної особистості, визнання її переконань, навіть якщо вони відрізняються від твоїх. Тезе – це школа і практика життя у простоті (їжі, одягу, потреб) і різноманітності поглядів. Всі, хто був у Тезе говорять про те, що саме це місце дало можливість задуматися, на що у молоді завжди немає часу, бо вона просто не живе в тиші. Тезе – це і практика волонтерства, служіння іншому, яке, нажаль, також було втрачено нашим суспільством. Ми часто не тільки не вміємо віддавати, але часто не вміємо і приймати те, що нам готові дати інші люди. В кращому разі починаємо підозрювати їх в нещирості, якихось намірах, прихованій євангелізації з боку чужих для нас католиків і протестантів. Часто від наших, причому і невіруючих людей чуємо, що католики – це ж перші наші вороги! Виявляється не атеїсти, а віруючі християни! Одна дівчина після подорожі сказала: «Виявляється, Бог любить не тільки баптистів!».

Отже, досвід спілкування молоді в Тезе є надзвичайно цікавим і важливим для її об'єднання навколо християнських цінностей. Залишаючись самими собою як за національністю, так і за мовою, так і за расою, так і за вірою ми можемо бути спільними в головному – мирі, любові, взаємодопомоги і взаєморозумінні. В сучасному глобальному світі вже не можна закритися від світу, але треба і вчитися жити разом, зберігаючи свою неповторність, бо такими нас створив Бог.

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА НА ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ

Целякова О. М.

асистент каф. філософії і політології ЗДІА

Сучасні соціальні процеси, що відбуваються як у нашій країні, так і у світі взагалі, характеризуються перехідним етапом зміни соціокультурних формацій, кризою класичних ціннісних настанов і виходом у ціннісно-смісловий плюралізм, що породжує невизначеність ідеалів, ціннісних орієнтирів особистості і нестабільність ідентичності соціального суб'єкта. Подібні тенденції посилюються в умовах збільшення інформаційного потоку, що вимагає посилення загального рівня раціональності, необхідного для сприйняття інформації і розширення інтелектуальних кордонів. У той самий час подібна глобальна раціональність “поглинає” ціннісно-сміслові компоненти духовного світу особистості, роблячи його розвиток “частковим”, нецілісним. Таким чином, сучасна загальносвітова ситуація вказує на критичну тенденції і неминучість її заміни аксіологічним, емпатичним, духовним ставленням до світу, що суттєво властиво українській ментальності, яка заснована на культурі духовного серця. Проблема духовності перебуває в стані трансформації, здійснення програм реформування, розвитку соціального управління, пошуку ціннісних ідеалів, сенсів. Сучасні історичні умови розвитку суспільства потребують соціальної рефлексії та актуалізують теоретичні й методологічні проблеми духовної культури особистості.

Набуття українським суспільством нової соціальної якості відбувається в процесі соціально-культурної трансформації, яка передбачає зміни не тільки в економічній сфері, але, що сьогодні чи не більш актуальне, зміни у формуванні світоглядних орієнтирів. Трансформація - це процес набуття суспільством нових рис, що відповідають вимогам часу. Зміна в усіх сферах буття людини частково супроводжується негативними наслідками та явищами. Глобальні культурологічні зміни відображаються в нашому менталітеті в дуже специфічній формі. Досить часто ми наслідуємо західні форми культури, відмовляючись від своїх, що призводить до руйнації цінностей вироблених протягом віків, зміни норм поведінки. Трансформаційні процеси в суспільстві дають змогу виробити нові підходи у виборі свого шляху. Ці процеси відбуваються у різних регіонах, соціальних групах і сферах нерівномірно [1].

Процес соціальної трансформації, на думку С.Л. Катаєва, пов'язаний із наявністю суперечливих явищ кризи і прогресу, сплеску традиціоналізму і модернізації, соціального протесту і підтримки [2, 51]. Якщо процес трансформації відбувається досить довго, терміни його для України не визначені, то трансформація набуває стійкого стабільного характеру, рис постійності, люди звикають до трансформації, пристосовуються і живуть у такому суспільстві як у стабільному. В такому аспекті криза стає перманентною характеристикою суспільства й особистості. Криза виявляється

у відсутності успіхів у процесі діяльності, у некерованості соціальної системи, у регресії до більш ранніх форм існування системи. Позитивним аспектом кризи є те, що відбувається перехід в нову якість, як утворення якісно нової системи, тобто відбувається певний момент розвитку [2, 64].

За сучасних умов трансформаційний процес це такий процес, у ході якого на цивілізаційній основі виникає інформаційне суспільство як результат закономірного культурно-історичного руху соціуму вперед [3]. Визначальними в цивілізаційному розвитку є не стільки техніко-економічні та індустріально-технологічні фактори, скільки світоглядні культурно-історичні, антропогенні соціокультурні чинники.

Людство остаточно у 21 ст. вступило в нову епоху – інформаційну, що характеризується різким зростанням об'ємів інформації, розвитком телекомунікації, розповсюдженням інформаційних технологій, формуванням інфосфери, формуванням інформаційної єдності всієї людської цивілізації, реалізацією вільного доступу кожної особистості до інформаційних ресурсів, гуманістичними принципами управління ресурсами, глобалізацією суспільних процесів, інформаційні мережі є одночасно і джерелом самодисципліни, самоорганізації, джерелом духовного розвитку. Людство перебуває в стані, коли необхідно швидко накопичувати і передавати інформацію (досвід). Знання, в інформаційному суспільстві, як універсальний еквівалент, поступово змінюють роль та місце праці в соціальній, культурній, економічних сферах. Все це не зважаючи на «плюси» має і негативні сторони. Це призведе до зміни умов праці, традиційних уявлень про образ життя, культуру, простір, час, про владу і звичайно до зміни цінностей і уявлень про життя в цілому. Ще один негативний аспект це інформаційна нерівність (нерівномірний доступ до інформації – одні суб'єкти отримують переваги перед іншими) породжує соціально-політичні і економічні протиріччя, тим самим посилюючи нестабільність у суспільстві. В інформаційному суспільстві посилюється також негативний вплив ЗМІ (маніпулювання суспільством), вузьконаціональні інтереси і роз'єднаність людства у межах загального проживання людства, інформаційні технології сприяють руйнуванню приватного життя людини, проблема якісного відбору інформації, проблема адаптації до інформаційного суспільства. Чим більше людина задіяна в інформаційний потік, тим більше вона залежить від інформаційного впливу і маніпуляцій за допомогою інформаційних технологій [4].

Термін «інформаційне суспільство» з'явився вперше в Японії на початку 60-х років ХХст. Інформаційне суспільство – це суспільство, де більшість працівників зайнята виробництвом, збереженням, переробкою та реалізацією інформації, особливо вищої її форми знань. Особливостями цього суспільства є збільшення ролі знань та інформації, збільшення долі інформаційних комунікацій, створення глобального інформаційного простору, який би забезпечував взаємодію між людьми, щодо обміну інформацією та доступ до неї. Відмічається зниження ролі матеріального виробництва і випереджальний розвиток сектора послуг та інформації. М.Кастельс у своїй трьохтомній праці «Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура» зазначає, що

найбільш змістовне вираження інформаційної епохи суспільного виробництва пов'язано зі зростанням значення інформації як об'єкта економічної цінності порівняно зі значенням матеріальних ціннісних носіїв. Саме нові технології, які безпосередньо пов'язані із створенням інформації як нематеріальних благ і, формують принципово нове суспільство – інформаційне [5,340].

Перехід до інформаційного суспільства характеризується зростанням обсягу інформації, з якої людині доводиться мати справу, підвищенням престижу освіти, зростанням цінності інформації у процесах управління та виробництва, підвищенням значення теоретичних знань і науки, початком формування багатозначущості особистості. Як зазначає Сулятинська Т.В., становлення інформаційного суспільства має дві тенденції: з одного боку взаємопроникнення культур, зміна традиційних форм життя людини, насамперед у сфері повсякденності, а з другого - стимулювання адаптаційних захисних механізмів культури перед загрозою глобальної уніфікації, що супроводжується «вибухом» етнічної та національної ідентичностей [6].

Якщо проаналізувати інформаційне суспільство і роль інформації в ньому то можна простежити що з одного боку інформація є доступною великій кількості людей, проте реально засвоювати і аналізувати її може меншість, тобто це обумовлено певними здібностями які є в людині, за рахунок цього інформація отримує значення рідкості. На думку В.Л.Іноземцева, величезну роль в новому суспільстві відіграють суб'єктивні якості людини, тобто не рівень доходів або суспільне положення, а характер людини, умови її життя, світосприйняття, здібності до узагальнень, пам'ять і інше – все те, що звичайно називають інтелектом і що не може бути придбане з тією легкістю, з якої привласнюється матеріальне багатство – є лімітуючим чинником, що реально дозволяє користуватись доступною всім інформацією лише обмеженому числу людей [7, 134].

Інформаційне суспільство акумулює для людини надзвичайні можливості освоєння світу, хоча сьогодні зберігається дисбаланс між духовною і практичною його сторонами. Інформаційне суспільство, більш ніж яке-небудь суспільство до нього, створює сприятливі умови для енергоінформаційної взаємодії особистості і оточуючого середовища. По-перше, виробництво інформації, як еквіваленту обміну, є основою, на якій тримаються всі структури інформаційного суспільства. Виробництво інформації, яке стало головним виробництвом в інформаційному суспільстві, актуалізує питання управління і самоуправління, сприяє насиченості взаємодій. По-друге, однією з вагомих характеристик інформаційного суспільства є розвиток освіти, надбання знань. Останнє є важливою умовою становлення особистості. По-третє, в лоні інформаційного суспільства „відбувається зрушення від традиційних до штучних форм створеного світу і до світу соціальної інформації”. Віртуальна реальність розширює межові умови творчості особистості. Але не заперечним є той факт, що об'єктивні характеристики інформаційного суспільства (виробництво інформації, надбання знань, зростання ролі процесів управління, створення штучної реальності) можуть впливати як позитивно, так і негативно на створення

духовної культури особистості. Так зміна характеру економічних, політичних, соціальних відносин стала основою дегуманізації суспільства. Сьогодні реальністю стала маніпулювання свідомістю людей. Недаремно ЗМІ надбали значення четвертої влади в суспільстві. В соціально-психічному аспекті людина інформаційного суспільства потерпає від руйнації свого природного ритму і циклу. В морально-етичному аспекті страждає від втрати цінності живого спілкування, емпатії, порозуміння. В соціально-історичному аспекті переймається пошуком нових ідеалів і цінностей, що обумовлений зведенням класичного типу раціональності до логічно завершеної форми.

Таким чином, буде позитивним чи негативним вплив інформаційного суспільства на розвиток особистості, залежить від її здатності зорієнтуватись в нових умовах, від прагнення відкривати і будувати нові смисли, усвідомлювати власну відповідальність за своє життя. Саме від розгортання цих засад буття особистості залежить становлення її духовної культури.

Людина життєдіє в соціокультурному середовищі, орієнтується на результати діяльності інших людей, таким чином вона взаємодіє з різними типами духовності. Взаємозв'язок відбувається тоді, коли людина здобуває соціальний досвід, знання, вбирає національну культуру, а також під час глибокої внутрішньої духовної роботи, результати якої обов'язково повинні вийти соціокультурне середовище. В цьому сенсі духовну цілісність людини ми трактуємо як здатність самовідтворюватися на новому рівні духовного буття. Духовність людини як одна з форм суб'єктивованої духовності, складається з усвідомлення нею свого безсвідомого і осягнення надсвідомого, що в цілісності являє певні межі, контури людини, її укоріненість у світі. Об'єктивовані форми духовності ще Г.Гегелем визначав як „наявне буття духу”, „чистий об'єктивний дух”, „сукупність завершених витворів духу” [8, 146-147]. Є визначення об'єктивованої духовності як „трансцендентного начала духовних основ” [9].

Соціокультурні процеси на сучасному етапі характеризуються загальною кризою, особливістю якої є те, що її системоутворюючим елементом стає кризовий стан духовності людини (особистості) та суспільства. З одного боку, поява поняття “інформаційне суспільство” змінює роль і місце людини в соціальній системі й вимагає нового підходу до визначення якостей самої особистості, з іншого, перехідний період у суспільствах, який охопив більше чверті населення світу, демонструє нормативну багатоваріантність, при цьому часто домінує прагматизм або конформізм. Про становище аксіологічної сфери сучасного українського суспільства можна сказати так: попередня система цінностей зруйнована. Падіння одного соціального ідеалу не призвело до становлення іншого, нового, який користувався б постійною довірою. Конструктивна ідея про перспективи суспільного розвитку, яку можна було б визнати як консолідуючу, згуртовуючу суспільство, поки що не вироблена. Роль ідеалу виконує розпливчате уявлення про суспільство з розвинутою ринковою економікою, високим рівнем життя, свободою особистості. У результаті суспільство знаходиться в стані плюрального пошуку нових ціннісних пріоритетів. В ієрархії цінностей знижується статус духовності, яка

акумулює вищі людські цінності, нівелюється значимість цінностей саморозвитку, трудової, освітньої діяльності, згасає інтерес до духовно-естетичної сфери, відбувається маргіналізація та іраціоналізація духовного світу. Ціннісна структура характеризується різким зростанням у ній вагомості індивідуальних мотивацій. Ця тенденція носить стійкий характер.

Формування морального світу, світу духовного особистості здійснюється в процесі різноманітних видів її діяльності та спілкування. Для особистості надзвичайно важливою є здатність не тільки усвідомити значення для себе тих чи інших цінностей (людського життя та оточуючої живої природи, матеріальної і духовної культури, добрих стосунків між людьми, взаємодопомоги і взаємовиручки, елементарної вихованості людей та ін.), але й пережити їх на рівні моральних почуттів. Лише за таких умов буде формуватися адекватна психологічна реакція на вчинки, що здійснюються як самою особистістю, так й іншими людьми. Наслідком цієї реакції постає формування певного ставлення до вчинків, яке може проявитися або у вигляді внутрішніх переживань (почуття сорому, каяття, муки совісті та ін.), або переживань, спрямованих назовні (жалість, співчуття, ненависть, байдужість, злобливість та ін.). Таким чином відбувається єдність багатofакторної соціальної детермінації і самодетермінації морального світу особистості, провідну роль у якій відіграють трудова й пізнавальна діяльність особистості, суспільні відносини, форми суспільної свідомості та інші компоненти духовної культури, сімейне і суспільне виховання, спілкування людини з іншими людьми, а також власні зусилля для свого саморозвитку, самовдосконалення. Стан та тенденції економічних процесів впливають на усі сфери суспільної життєдіяльності. Дана залежність яскраво простежується також у системі суспільних стосунків, системі суспільних цінностей і ціннісних орієнтацій соціуму. Раніше вважалося, що "моральна економіка" не може бути заснована на товарно-грошових відносинах, що мораль - це щось більш високе, ніж гроші, але зараз останні видаються за найвищу цінність. Якщо в особистості розвинуті духовність і моральність, вона ніколи не зможе змиритися з тим, що увесь сенс її існування зводиться тільки до накопичення грошей і різних коштовних речей. Особистості потрібний духовний контакт з іншими людьми, цінності духовної культури, права і свободи до прояву своєї людської сутності і повноцінного, цивілізованого спілкування. Якщо особистість позбавити названих цінностей, вона стане одномірною, в духовному відношенні збідненою. Отже, звести духовність до економіки, орієнтувати людей тільки на матеріальні цінності - значить поставити під загрозу всю людську культуру. На такому фундаменті немислимі стабільність і висока моральність у суспільстві.

Певним наслідком зниження духовного рівня суспільства яке сприяло нехтуванню моралі, сьогодні є те, що гірші зразки "масової" культури проникли на естраду, телебачення, музику та в інші види мистецтва, в засоби масової інформації. Невід'ємною складовою окремих програм і кінофільмів стали секс, насильство та жорстокість, що деформує моральну свідомість багатьох людей, особливо молоді, сприяє збільшенню злочинності.

Отже, ми бачимо, що загальна системна криза, яку переживає українське суспільство протягом його новітньої історії, і сучасна світова фінансова криза негативно впливає на формування особистості. Відбувається зниження духовності суспільства, негативні трансформації в сфері моралі, суспільній та індивідуальній свідомості, самовідчуження значної частини молоді від економічних і соціальних проблем суспільства. Подолання кризи, в якій опинилося українське суспільство, вимагає об'єднання зусиль усіх гілок влади, політичних партій і рухів, діячів науки і мистецтва, освіти та виховання, усіх громадян суспільства.

Духовне відродження народу України вимагає особливої уваги до світу цінностей молоді як майбутнього країни, гаранту суспільного прогресу. В умовах глибокої кризи економіки, культури, ідеології, моралі, освіти і виховання наша молодь усе більше втрачає духовно-світоглядні орієнтири, не відчуває твердого ґрунту при формуванні життєвих планів, плутається в загальнолюдських цінностях. Погіршується матеріальне становище значних верств молоді, а це штовхає частину молоді на протиправні, злочинні дії. Неробство стає звичним способом життя частини молоді. Сьогодні спостерігається стрімке падіння загального рівня культури молоді, девальвація моральних цінностей. Значно зменшився потяг молодих до отримання знань, до науки. Це вже стає „не модно”. Необхідність рішучого повороту до реальних, практичних завдань будівництва правової, демократичної держави, вирішення цілого комплексу політичних, соціально-економічних проблем, що виникають у зв'язку з цим, передбачає переосмислення всіх суспільних та індивідуально-особистих цінностей, формування на цій основі нової системи світоглядних орієнтацій. В період становлення нових соціальних відносин в Україні закономірним є розгляд проблеми включення молоді в економічні, політичні, соціальні, духовні перетворення. Від глибини, масштабності, строків реалізації цих процесів залежить у цілому успіх реформування українського суспільства.

Підхід до вирішення проблем духовної складової розвитку суспільства органами державної влади “за залишковим принципом” спричинив поширення у суспільній свідомості орієнтацій на матеріальні цінності та ерзаци духовної культури. За радянський період історії України порушився механізм ретрансляції соціального досвіду, що призвело до втрати молодим поколінням історичної пам'яті. У суспільстві поглибився ціннісний розкол, основними причинами якого є наслідки тоталітарного минулого та політичні чинники сучасного державотворення. Особливостями цього розколу є те, що відбувся він як за регіональною, так і за віковою ознакою (між старшим та молодим поколіннями). У віковому розрізі розкол спостерігається між поколіннями, вихованими на радянських ціннісних зразках, яким притаманні патерналістські настрої, та молодим поколінням, схильним до західних ліберальних цінностей.

Для вирішення проблем у духовно-ціннісній сфері соціуму необхідні розробка, прийняття і впровадження науково обґрунтованої стратегічної програми духовно-культурного розвитку, метою якої має стати забезпечення системності, комплексності та узгодженості дій органів виконавчої влади

щодо реалізації державної політики формування й розвитку духовних цінностей української нації [10].

ЛІТЕРАТУРА

1. Головаха Е. Трансформирующееся общество. – К.: Ин-т социологии НАН Украины, 1996. -143с.
2. Катаев С. Сучасне українське суспільство. Навч.посібник. – К.:Центр навчальної літератури, 2005. – 200с.
3. Павленко Ю.Итоги цивилизационного развития человечества // Социология : теория,, методы, маркетингю. – 2000. - №4. – С.13-31.
4. Гидденс Э. Судьба, риск и безопасность [Электронный ресурс] // Thesis, 1994. –№5. – [http: // igiti.hse.ru /data/417/313/1234/5_2_1Gidd.pdf](http://igiti.hse.ru/data/417/313/1234/5_2_1Gidd.pdf) / - 14.04.2011. с.143.
5. Кастельс М.Информационная эпоха: экономика, общество и культура. – М.: ГУВЦЭ. – 2000. – 608с.
6. http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_49/Gileya49/F15_doc.pdf

II СЕКЦІЯ

«ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА В СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ»

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО- ПОЛІТИЧНОГО МАРКЕТИНГУ

Агарков О. А.

к. соц. н., доцент, ЗНТУ, завідувач кафедри соціальної роботи

Соціально-політичний маркетинг визначається як технологія управління соціальною сферою через практичну діяльність соціально-політичних суб'єктів з впровадження в суспільну свідомість соціально-політичних, ідеологічних цінностей, ідей, патернів поведінки громадян, ідеологічних імперативів конкретної моделі соціальної політики, філософсько-методологічною основою якої виступає принцип соціальної справедливості, а результатом – досягнення соціального ефекту, який полягає в сприянні формуванню ефективної моделі соціальної політики і реалізації принципу соціальної справедливості через узгодження потреб та інтересів різних соціальних груп і через взаємодію політичних інститутів, бізнесу і недержавного сектору суспільства.

Основними суб'єктами соціально-політичного маркетингу виступають політичні партії і рухи, інституції громадянського суспільства і фінансово-промислове лобі, а взаємодія цих секторів суспільства створює умови для розробки і впровадженні на законодавчому рівні і рівні органів державного управління конкретної моделі соціальної політики, спрямованість якої визначає стратегію реалізації соціально-політичного маркетингу.

Утвердження принципів соціальної і правової держави в ході демократичного державотворення супроводжується відповідними змінами у структурі політичної системи України. Важливою залишається проблема формування соціальних інтересів на рівні громадянського суспільства та на індивідуальному рівні кожної конкретної людини. Як зазначає російський вчений А.Нагайчук, соціальні інтереси людини формуються в межах громадянського суспільства. Посилення динаміки політичного життя сприяє диференціації форм самовизначення людей у політиці, дає змогу використовувати різні варіанти політичної самореалізації індивідів [3].

Саме тому одним із найактуальніших завдань є створення умов для формування людини-громадянина, для якої демократичне громадянське суспільство є осередком для розкриття її творчих можливостей, задоволення особистих та суспільних інтересів. Це може забезпечити система громадянської освіти, що має на меті підготовку молоді до активної участі в житті демократичного суспільства й формування її громадянської компетентності.

Громадянська компетенція може бути розглянута як одна з ключових компетенцій людини. Це здатність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права та обов'язки з метою розвитку демократичного громадянського суспільства [2].

Громадянська освіта має ґрунтуватися на принципах гуманізму, демократичності, зв'язку з практичною діяльністю, зорієнтованості на позитивні соціальні дії, наступності й безперервності, міждисциплінарності, полікультурності, плюралізму. Така освіта включає в себе надання громадянських знань, формування вмінь та виховання чеснот, необхідних людині для життя в демократичному суспільстві.

Термін «громадянська освіта» вживається для позначення інтегративної педагогічної технології формування громадянських чеснот населення, передусім молоді. Громадянська освіта є визнаним засобом політичної соціалізації, формою заохочення громадян до активної й відповідальної участі в ухваленні спільних рішень. Навчаючи молодь мирних способів політичної поведінки, прийомів розв'язання соціальних проблем та конфліктів, впливу на владу тощо, громадянська освіта сприяє подоланню політичної апатії, анемії, допомагає кожному визначитись щодо своїх політичних інтересів та способів їх задоволення.

Отже, саме громадянська освіта сприятиме розвитку інститутів громадянського суспільства, підвищенню рівня самоорганізації особистості й відповідальності за процеси, що відбуваються в суспільстві. В свою чергу, громадянська освіта молоді виступає ключовим механізмом соціально-політичного маркетингу як технології просування цінностей відповідальності, солідарності, патріотизму, національної і громадянської гідності.

КОНЦЕПЦІЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ I-II РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ

Аніщенко М. А.

*провідний спеціаліст, вихователь гуртожитку Запорізького
електротехнічного коледжу ЗНТУ*

Проблеми соціально-економічного становища українського суспільства на сучасному етапі, зниження рівня життя більшості населення, його розшарування, знецінення традиційних моральних норм і цінностей, пропаганда жорстокості, бездуховності, насильства, невизначеність в оцінці подій історичного минулого українського народу негативно вплинули на моральні цінності підростаючого покоління. Рівень масової культури досить низький. Культ насилля і розпусти практично заповнив наші екрани, де мало не на кожному каналі ми можемо побачити аморальні чи агресивні сцени. Тому сьогодні вимагає ефективної системи патріотичної свідомості молоді.

Патріотичне виховання — планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму, тобто доброго відношення до Батьківщини та до представників спільних культур або країн. Таке виховання

включатиме розвиток любові до Батьківщини, національної самосвідомості й гідності; дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій; відповідальність за природу рідної країни; потребу зробити свій внесок у долю Батьківщини; інтерес до міжнаціонального спілкування; прагнення праці на благо рідної країни, її народу. Система патріотичного виховання має застосовуватися як у сім'ї та навчальних закладах, так і в державних і громадських організаціях, засновуючись на впевненості в позитивному ефекті такого ж відношення. Вищі навчальні заклади I-II рівнів акредитації в системі закладів освіти України грають особливу роль, оскільки виконують дві дуже важливі соціальні функції. По-перше, вищі навчальні заклади I-II рівнів акредитації готують фахівців, яких особливо потребує економіка держави. Саме «молодші спеціалісти» є тією ланкою працівників, які здатні працювати за робітничою професією, а також доводити до робітників інженерно-технічні рішення, прийняті спеціалістами вищого кваліфікаційного рівня. Практика доводить, що господарству країни не вистачає саме таких фахівців. По-друге, означені навчальні заклади допомагають здобути базову вищу освіту та робітничу професію молоді переважно з соціально незахищених верств населення та сільській молоді, що має виключне гуманітарне значення.

Тому патріотичне виховання у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації потребує особливої уваги та підтримки з боку держави.

Аналіз стану дослідження проблеми. Вищий навчальний заклад I-II рівнів акредитації є сприятливим виховним середовищем, виховний потенціал якого є недооціненим. Незважаючи на це у вітчизняній педагогічній думці накопичився певний досвід педагогічних досліджень виховних можливостей. Проблема патріотичного виховання в освіті активно досліджувалася в працях О. Абрамчук, Т. Вайди, К. Дорошенко, А. Кашук, В. Кіндрат, М. Кругляк, А. Мирончук, В. Одарченко, С. Оришко, Л. Потанюк. Загальні технології патріотичного виховання в рамках освіти розглядаються в роботах А. Ахчі, В. Москаленко, А. Кузьмінськог, Г. Пустовіт, С. Рашидової та інших. В той же час на нашу думку малодослідженою залишається проблема патріотичного виховання у вищому навчальному закладі I-II рівнів акредитації.

Мета статті. Розглянути концепцію патріотичного виховання в рамках вищого навчального закладу I-II рівнів акредитації.

Основна частина. До працівників, які безпосередньо виконують виховні функції у вищому навчальному закладі належать: заступник директора з виховної роботи; керівник фізичного виховання; завідувачі відділень; вихователь гуртожитку; класні керівники; викладачі.

До ефективних методів і форм організації патріотичного виховання належать: проведення занять з патріотизму, якими відкривається новий навчальний рік; проведення патріотичних військово-спортивних змагань (на День визволення міста, День Збройних Сил, День захисника Вітчизни); зустрічі з ветеранами війни та праці; екскурсії вулицями рідного міста, до історичних пам'яток, визначних місць; проведення класних годин на патріотичну; бесіди з працівниками закладів та установ, що займаються збереженням історичних та культурних надбань, патріотичною роботою з

молоддю; зустрічі з політичними та державними діячами; перегляд документальних та художніх фільмів на патріотичну тематику; бесіди-зустрічі з поетами та письменниками; засідання «Школи молодого виборця»; профілактичні зустрічі з працівниками органів внутрішніх справ щодо попередження правопорушень у молодіжному середовищі; проведення дискусій, конференцій, семінарів, тренінгів за участю представників громадськості, державних та політичних діячів, представників науки, культури, виробничої сфери; проведення концертів, оглядів самодіяльності на патріотичну тематику; читання та інсценування творів художньої патріотичної літератури; комплекс заходів, що проводяться в межах Всеукраїнського тижня права; залучення студентів до загальнодержавних, обласних та міських патріотичних заходів; різноманітні форми співпраці з громадськими та державними органами, що займаються патріотичним вихованням.

Однак, на нашу думку, найважливішою формою патріотичного виховання є проведення навчального заняття зі студентами викладачем. Постать викладача, його моральні, психолого-педагогічні якості грають тут дуже важливу роль, оскільки він в даному випадку подає приклад ставлення до праці та взаємовідносин з людьми у суспільстві, а отже і ставлення до Батьківщини.

Вважаємо, що патріотизм полягає не лише тільки у любові до Батьківщини, а й у нормальному ставленні до свого здоров'я, до інших людей, знанні та виконанні елементарних морально-етичних та естетичних норм, колективізму, дбайливому ставленні до навчального закладу, де студенти навчаються, та гуртожитку, де вони живуть і т.д.. І все вищеперераховане і є, на нашу думку, складовими любові до Батьківщини.

Особливо важливий напрям роботи в контексті патріотичного виховання студентської молоді є фізкультурно-масова робота. Вважаємо, що кожен бажаючий студент повинен мати можливість займатися фізкультурою та спортом, користуючись матеріальною базою навчального закладу. Спортивні зали повинні працювати за посиленням графіком, навіть у вихідні дні, з метою зацікавлення студентів вести здоровий спосіб життя. Якщо студентів зацікавити здоровим способом життя, то вони будуть постійно тренуватися, що сприяє відвиканню від вживання пива та алкогольних напоїв, а тому знизиться рівень вчинення правопорушень серед студентської молоді, бо як показує практика, більшість правопорушень вчинено саме у стані алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння. Однак, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форм власності» №796 від 27.08.2010, вказує, що спортивні зали понад норми годин, що передбачені навчальними планами, повинні використовуватися студентами за певну плату [6]. Але це ніяк не стимулює студентів займатися фізкультурою та спортом, що в глобальному масштабі зводиться до проблеми здоров'я нації, яке є загальнодержавною проблемою виключного стратегічного значення і підлягає негайному, невідкладному вирішенню.

Законодавством також значною мірою затруднено співпрацю навчальних закладів з військово-патріотичними організаціями (наприклад, Всеукраїнська федерація «Спас» і т.п.). Адже робота їх на території навчальних закладів без встановлення орендних відносин залишається поза межами правового поля. А оренда державного майна на даний час є дуже складною, тривалою та дорогою процедурою. Тому, в більшості випадків, такі громадські організації, головною метою яких є фізкультурно-оздоровча робота з молоддю та виховання її на патріотичних цінностях, а не отримання прибутку, змушені припиняти свою співпрацю з навчальними закладами.

Корисним напрямом роботи з патріотичного виховання є проведення бесід, лекцій, зустрічей, тренінгів та семінарів за участі медичних працівників, спрямованих на профілактику негативних явищ серед молоді (алкоголізм, тютюнопаління, наркоманія, венеричні захворювання та СНІД).

У рамках проведення Всеукраїнського тижня права для розвитку патріотизму корисно організовувати для студентів зустрічі з юристами, адвокатами, суддями, представниками юридичної науки в рамках бесід про права людини і громадянина, державу і право. Також можна проводити правові конкурси та вікторини, брейн-ринги, роздавати правову літературу студентам, якщо є така можливість.

В рамках засідання «Школи молодого виборця» є доцільним розповісти студентам про генезу розвитку виборчого права у світі, дати визначення понять «вибори», «референдум», «виборча система», розказати про види виборчих систем, особливості проведення певного виду виборів в Україні, процедурні аспекти цього питання. Адже кожен патріот повинен приймати активну участь у громадсько-політичному житті своєї держави.

Працелюбність, повага до праці є також суттєвою складовою патріотизму. Саме такі якості виховуються у студентів під час виробничої практики на підприємствах. Але, звичайно, проводити й суто виховну роботу в цьому напрямі. М. Балтянський вважає, що наприклад для студентського гуртожитку, особливо це стосується коледжів дуже важливо зустрічатися з представниками робітничих професій, що користуються авторитетом серед них [2, с.1]. Важливо також організувати суботники, де студенти й викладачі спільно працюють на природі. Тут виховується також і любов до природи, бережне ставлення до неї. А екологічна складова патріотизму є також вкрай важливою.

Важливим напрямом патріотичного виховання є долучення до народознавства — вивчення культури, побуту, звичаїв рідного народу. Працівники, що займаються виховною роботою, ознайомлюють з культурними і матеріальними цінностями родини і народу, пояснюють зв'язок людини з минулими і майбутніми поколіннями, виховують розуміння смислу життя, інтерес до родинних і народних традицій.

Значну роль у вихованні студентів відіграють народні традиції — досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки, що склалися історично і передаються з покоління в покоління (шанувати старших, піклуватися про дітей, відзначати пам'ятні дати тощо). З традиціями тісно пов'язані народні звичаї — усталені

правила поведінки; те, що стало звичним, визнаним, необхідним; форма виявлення народної традиції (як вітатися, як ходити в гості та ін.).

Прилучаючись до народознавства, студентів поступово утверджуватимуться у думці, що кожен народ, у тому числі й український, має звичаї, які є спільними для всіх людей. Пізнаючи традиції, народну мудрість, народну творчість, розширюючи уявлення про народні промисли (вишивка, петриківський розпис, яворівська іграшка), вони поступово отримують більш-менш цілісне уявлення про втілену в художній і предметній творчості своєрідність українського народу. Водночас у дітей розширюються знання про характерні для рідного краю професії людей, про конкретних їх представників. При цьому педагогічний працівник повинен не стільки піклуватися про збагачення знань, скільки про їх творче засвоєння, розвиток почуттів дітей. В незалежності від свого віку вони залюбки беруть участь у народних святах і обрядах, пізнаючи їх зміст, розвиваючи художні здібності, навички колективної взаємодії, що на сучасному етапі легко застосовувати в тренінгових заняттях та ділових іграх.

Сучасні концепції національного виховання наголошують на важливості національної спрямованості освіти, її органічної єдності з національною історією і традиціями, на збереженні і збагаченні культури українського народу.

У Концепції національного виховання студентської молоді зазначено, що провідними засадами діяльності сучасного національного навчального закладу мають бути національна психологія, культура та історія, а також загальнолюдські духовні надбання [4].

Важливим завданням педагогічної науки і практики є забезпечення етнізації — природного входження студентів у духовний світ свого народу, нації як елементу загальнолюдської культури, позбавленого національної обмеженості та егоїзму. Моральна спрямованість цієї роботи вимагає єдності національного і загальнолюдського у формуванні національної самосвідомості, інтернаціональних почуттів студентів. Національне самовизначення особистості (віднесення себе до певної нації, відданість їй, любов та інтерес до всього національного) за такої умови не перероджується в національний егоїзм і негативне ставлення до інших націй, адже людина, яка має високу національну свідомість, поважатиме й інший народ.

На нашу думку методика ефективного патріотичного виховання у вищому навчальному закладі I-II рівнів акредитації повинна базуватися на чергуванні бесід та лекцій патріотичного спрямування, патріотичних конкурсів, вікторин, перегляду художніх фільмів патріотичного спрямування, ознайомлення з патріотичними піснями та їх співу. Кожен з названих елементів патріотичного виховання має свої переваги й недоліки.

Моральним фундаментом будь-якої держави є насамперед патріотизм. Від того наскільки ця моральна основа буде міцною, залежить ефективність діяльності всіх державних інституцій.

Для армії молодь, яка любить свою Батьківщину, вихована в дусі громадської свідомості, шанує честь і обов'язок, вкрай необхідна. Особливо, враховуючи поступовий перехід на контрактний принцип комплектування,

адже це неможливо без постійної підпитки військ патріотично налаштованими молодими людьми, які готові свідомо захищати рідну землю не тільки за грошове утримання та соціальних гарантій з боку держави, а насамперед завдячуючи високим моральним якостям [3,с.43].

До традиційних форм військово-патріотичного виховання можна віднести: лекції, бесіди, вечори запитань і відповідей, круглі столи, зустрічі з ветеранами війни, Збройних Сил, відомими людьми, вченими, діячами культури й мистецтва, екскурсії-подорожі з метою вивчення природи краю, де служать воїни, а також відвідування провідних підприємств промисловості та сільського господарства з метою ознайомлення із досягненнями у цих галузях.

Також є специфічні форми військово-патріотичного виховання, наприклад, використання виховних аспектів занять з бойової та гуманітарної підготовки, навчань, маневрів, несення бойового чергування, вартової та внутрішньої служб, інших видів повсякденної діяльності [3, с.18].

Сприйняття національних цінностей, традицій і звичаїв українського народу, цінностей Збройних Сил України та військової служби, бойових традицій, як моральної основи патріотичної поведінки і діяльності; включення молоді і, зокрема, військовослужбовців в усвідомлену патріотичну діяльність задля України та її Збройних Сил, спрямовану на практичну реалізацію завдань військової служби, зміцнення оборонного потенціалу нашої держави. Сьогодні коли вже зосталося мало ветеранів ВОВ слід акцентувати увагу на подвигах воїнів-інтернаціоналістів [1, с.5].

У коледжах, технікумах та училищах дуже доречно у пам'ятні дати проводити спортивно-військові патріотичні змагання типу «Козацькі забави», що поєднують славні козацькі традиції минулого та військово-патріотичний дух української армії сьогодення.

Важливою формою виховної діяльності також є походи, екскурсії, марші, переходи тощо, під час яких відвідуються пам'ятні місця громадянської та Великої Вітчизняної війни, архітектурні пам'ятники [5].

Українські патріотичні пісні описують як героїчно захищали та боронили рідну землю від чужоземних загарбників наші славетні воїни. Такі пісні відносяться до історичного циклу української пісенності. Вони несуть в собі водночас і радість перемог, та повернення синів додому, але й також описують весь смуток втрат та поневолення людей і знуцання над ріднею землею. До того ж у виховній роботі досить перспективно використовувати й пісні радянської доби, що зарекомендували себе як символ робітничої солідарності.

Висновки. Патріотичне виховання є основним напрямом виховної роботи у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації. До складових патріотичного виховання належить: виховання здорового способу життя; військово-патріотичне виховання; правове виховання; історико-культурне виховання; виховання національної свідомості.

До проблем патріотичного виховання у вищевказаних навчальних закладах належить недосконала правова база, що регламентує їх діяльність та масова пропаганда пива, інших алкогольних напоїв та тютюну, жорстокості та

аморальної поведінки за допомогою мережі Інтернет та засобів масової інформації.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Абрамчук О. В. Патріотичне виховання студентів вищих технічних навчальних закладів : дис. канд. пед. наук: 13.00.07 / Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. — Т., 2006. — 254с.
2. Балтянський М. Строитель – звучит гордо / М. Балтянський // Рабочая газета — 2012. — № 19. — С. 1
- 3.Вайда Т. С. Військово-патріотичне виховання майбутніх правоохоронців : [навч.-метод. посіб.] / Т. С. Вайда. – Херсон : ХЮІ ХНУВС, 2007. – 124 с.
- 4.Концепція національного виховання студентської молоді // Освіта і управління. – 2009. – Т. 12. – № 2. – С. 80 – 82.
- 5.Петков С. Діяльність молодіжного спортивно-патріотичного товариства / С. Петков // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://publicsociety.com.ua/?p=2689>.
- 6.Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 796[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІЧНА ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Апостолова-Возниця О. О.

*завідувач музеєм Кушугумського НВК гімназії «Інтелект» Запорізького району
Запорізької області*

Актуальність проблеми полягає в тому, що ХХІ століття диктує необхідність пошуку нових підходів до осмислення головних проблем культури й освіти, в основі яких лежить патріотичне виховання учнівської молоді. Вивчення складних взаємозв'язків людини та культури здійснюється з залученням досвіду різних наукових дисциплін, а в шкільній практиці - навчальних предметів. У сучасній ситуації важливий не стільки раціональний, скільки культурологічний аспект у єдиному педагогічному процесі, що створює умови для творчого самовизначення громадянина.

Звернення до цінностей, придбаних і свято збережених людством у світовій культурі, припускає включення вихованця в культурно-історичний простір, що створює ґрунт для усвідомлення їм себе як патріота. Особлива роль у цьому належить музею, що виводить індивіда за межі соціуму. Саме тому освітні заклади усвідомлюють соціокультурну, патріотичну функцію музею.

На сьогодні в Україні діє більше трьох тисяч музеїв, створених при закладах освіти.

Музей – це фактично інститут, який склався історично, побудований за принципом діалогу культур, який зберігає в матеріальних предметах різні картини світу та способи пізнання буття, виховання патріотизму. Сучасний музей навчального закладу повинен стати одним із ефективних засобів навчання, розвитку, виховання молоді у процесі вивчення історії та культурної спадщини України, загальнолюдських цінностей, їх збереження, використання, примноження. Досягненню цієї мети сприятиме розробка і впровадження науково-методичних засад музейної педагогіки, краєзнавства, що ґрунтуються на перевіреному практикою історичному та сучасному досвіді музеїв загальноосвітніх шкіл. Одним із завдань педагогічного колективу школи, в якій є музей, - якомога ефективніше використовувати його зібрання в навчально-виховній роботі з учнями.

Шкільні музеї мають деякі специфічні риси діяльності, оскільки мета їх створення й завдання їхньої діяльності завжди педагогічні.

Таким чином, правомірність існування й ефективність діяльності шкільного музею визначаються, по-перше, ступенем залученості в його діяльність учнів, а, по-друге, використанням його матеріалів у навчально-виховному процесі, причому не тільки учителями-ентузіастами, а й усім педагогічним колективом.

Музейна річ, виступаючи як джерело інформації про людей і події, здатна впливати на дитину емоційно, викликати почуття громадянської позиції, тому що роль дослідників історії виконують не тільки дорослі, але й діти під керівництвом дорослих.

Сьогодні музей стає засобом адаптації людини до громадянського середовища й виступає антиподом світу комп'ютерних технологій. Продовжуючи залишатися місцем збереження реліквій, раритетів, музей стає більш ефективною базою для спілкування, культурно-освітнім середовищем, місцем підвищення культурно-освітнього процесу, формування почуття духовного відродження.

Інтерактивність - основний методологічний прийом у роботі сучасного музею, коли він перестає бути тільки сховищем, а стає живим організмом у процесі пізнання. Це ставить перед освітою нові задачі:

- розширення сфери освіти через залучення до музейної педагогіки;
- гармонізація розвитку творчої особистості громадянина;
- формування національної ідеології;
- збереження традицій, повернення до споконвіку духовних цінностей; патріотичне виховання громадян своєї Батьківщини;
- створення нової музейної аудиторії; розширення простору впливу музею.

Підхід до музею як до моделі багатомірного світу, у якій досвід раціонального пізнання переплітається з почуттєвим, викликає необхідність існування музейної педагогіки як складової частини патріотичного виховання

учнівської молоді. У зв'язку з цим усе більша увага в теорії та практиці освіти надається – вихованню громадянина. Поняття «музейна педагогіка» виникло в ХІХ столітті в Німеччині. Основна мета музейної педагогіки - прилучення підростаючого покоління до музеїв, творчий розвиток особистості, дослідження патріотичного виховання. Предметом музейної педагогіки є проблеми, пов'язані зі змістом, методами і формами педагогічного впливу музею, з особливостями цього впливу на різні категорії населення, а також налагодження взаємозв'язку із суб'єктами патріотичного виховання в системі освітньої установи. Таким чином, музейна педагогіка формується на стику музеєзнавства, виховання, педагогіки, психології.

Основні принципи музейної педагогіки:

- тісний органічний зв'язок культури й освіти;
- облік вікових і індивідуальних особливостей дітей, їхніх інтересів і схильностей;
- особистісно орієнтований характер діяльності;
- гуманістична спрямованість;
- національна самосвідомість і гідність;
- педагогічна доцільність.

Музейна педагогіка, як один з напрямків патріотичного виховання учнівської молоді, стає все більш звичною у практиці духовно-моральної, громадянської, військово-патріотичної, історико-краєзнавчої особистості в єдиному освітньому процесі.

Психолого-педагогічні дослідження останніх років переконливо довели необхідність створення умов для розвитку музейної педагогіки як складової частини патріотичного виховання учнівської молоді, самореалізація яких не може бути ефективною в рамках традиційного навчання.

Сучасні підходи до організації патріотичного виховання у контексті музейної педагогіки розглядались як у працях вітчизняних, так і зарубіжних вчених [див.табл.1].

Для чого потрібна музейна педагогіка в навчальному закладі? Саме вона може допомогти у процесі патріотичного виховання громадянина стати творчою особистістю, залучає до сфери культури. В цій сфері немає місця вандалізму – цікаво не руйнувати, а створювати, гордитись.

Таблиця № 1

Автори	Ідеї
Турос Л.	Систематичне укладання експонатів за певною проблематикою та їх презентація сприяють розвиткові наукового, технічного, етнографічного, історичного, патріотичного та культурознавчого інтересів людини
Бабаєва Т.Б.	Розвиток гуманітарної культури школяра – набуттям комплексу художніх та естетичних знань, формуванням емоційно-естетичної сприйнятливості до творів мистецтва, художньо-естетичних потреб і уявлень про цінності, а також навичок творчої діяльності й здатності до творчої

	самореалізації, що є одним із базових компонентів громадянина.
Караманов О.В.	В ранньому віці діти починають цікавитись предметним світом. Пізнання відбувається шляхом накопичення чуттєвих вражень від речей, які оточують дитину.
Панкратова Т.М.	Музей здатний збагатити дитину враженнями від нових, незнайомих предметів, яких вона ніколи не бачила й не могла бачити в доступній їй дійсності.
Сотникова С.І.	Аналітична еволюція шкільного музею в контексті розвивальних наук, а саме патріотичного виховання, прослідковуються особливості формування історичної компетентності учнів.
Гуленко К.С.	Історія мікрорайону істотно впливає на його матеріальну й духовну культуру. Головна мета створення та функціонування шкільного музею – якнайповніше та найточніше зафіксувати всі національні, культурні й побутові особливості населення, що склалися впродовж історії існування, та культурної спадщини минулого.

Відмінною рисою навчання в музейній педагогіці, як складової частини патріотичного виховання учнівської молоді є неформальність та добровільність. Особливістю навчання є можливість максимально реалізувати свої здібності та задовольнити потреби, що стимулюється експресивністю, різноманітністю та справжністю музейних предметів, спілкуванням з очевидцями різних історичних подій.

Навчання може проходити в формі екскурсій, занять, музейних уроків.

Музейна педагогіка дає можливість:

- здійснювати нетрадиційний підхід до навчання, заснований на зацікавленості дітей до дослідницької діяльності;
- спробувати власні сили та само реалізуватися кожній дитині;
- пояснити складний матеріал на простих та наглядних прикладах;
- організувати дослідницьку роботу в шкільному музеї та в школі.

Важливий аспект використання музейної педагогіки як складової частини патріотичного виховання учнівської молоді на практиці в умовах середньої школи дає можливість визначити ряд питань, які, є актуальними:

- ефективний добір методів та прийомів проведення уроку, які є специфічними за своїм характером, оскільки не лише формують у дітей процеси естетичного сприйняття світу;
- обізнаність молоді щодо історії Запорізького краю, збереження історичної пам'яті різних епох та шанобливе ставлення до видатних особистостей – патріотів, їх героїчних, визначних вчинків;
- розвиток абстрактного та асоціативного мислення, яке розвиває особистісну сферу, відчуття власного «я» школярів, як носіїв національної культури;

- створення умов для усвідомлення людиною своєї історичної ідентичності, місця в історичному часі й соціальному просторі, зв'язку сьогодення з минулим та майбутнім – розвитку патріотичної свідомості громадянина.

У той же час, існує ряд протиріч, що не дозволяють досягати багатьом з них прогнозованих і планованих результатів:

1. Стихійність створення та роботи музеїв; відсутність серйозної опори на теорію, методика роботи освітній практиці.

2. Не враховується специфіка окремого шкільного музею та його можливостей для оптимізації навчально-виховного процесу в освітній установі.

3. Музейна педагогіка висуває високі вимоги до тих, хто звертається до неї як до інструмента культурного розвитку, патріотичного виховання особистості, а сучасні педагоги в основній своїй масі не готові включитися в організацію і забезпечення діяльності шкільного музею на гідному професійному рівні.

4. Музейна педагогіка поки мало вписується в систему освіти як один із способів творчого розвитку особистості, здатної і готової увійти у світову, регіональну, локальну культуру. У цьому разі шкільні музеї найчастіше є аматорською справою окремих ентузіастів.

Метою діяльності, згідно обраної проблеми, є створення умов для розвитку патріотичного виховання учнівської молоді шляхом включення їх в різноманітну діяльність шкільного музею.

Основними завданнями є:

- збір матеріалу з різних галузей науки, мистецтва або техніки;
- взаємодія учнів із сільською громадою під час експедицій;
- реалізація гуманістичної моделі навчання, де значна увага приділяється розвитку уяви, інтелекту, зацікавлень і навичок спілкування під час експедицій;

- взаємодія вчителів, музейних працівників, архіваріусів зі школярами в музейному середовищі;

- створення системи позаурочної діяльності, спрямованої на розвиток у дитини інтелектуальних здібностей;

- створення екскурсійних маршрутів.

Реалізація визначених мети і завдань відбувалась через створення моделі музейної педагогіки в складі дидактичної системи школи, затвердження статуту та створення документів, які регламентують роботу шкільного Історико-краєзнавчого музею, розробки програми «Шкільний музей», визначення напрямків роботи Ради історико-краєзнавчого музею, узагальнення матеріалів роботи шкільного історико - краєзнавчого музею за секціями.

Отже, виховна, навчальна робота шкільних музеїв спрямована на патріотичне виховання учнівської молоді, формування гармонійної, соціально активної особистості, на її моральне, естетичне виховання, поглиблення інформованості, освіченості. З цією метою виявляються особливості роботи з музейними експонатами:

- специфічність навчально-виховного потенціалу музейних засобів;
- особливості педагогічного впливу музеїв на різні вікові групи;
- фактори, що впливають на визначення тематики, форм і методів навчально-виховної діяльності музеїв.

Успіх музейної педагогіки як складової частини патріотичного виховання учнівської молоді в сучасній школі залежить від того, на скільки вона сконцентрована на головних найбільш актуальних напрямках, в якій мірі вона забезпечує вирішення гострих питань сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апостолова Г.В. Про наслідки використання електронної техніки для розвитку здібностей дитини // Практична психологія і соціальна робота. - 2002.№9-10.-С.1-4.
2. Бабаева Т.Б. Развитие гуманитарной культуры школьников в условиях музея.-Автореф.дисс .канд.пед.наук.-ПСб., 2005.
3. Музеология.С.И.Сротникова - М. Дрофа,2004
4. Музейний вісник №8-2008 Запорізький обласний краєзнавчий музей під.ред Г.І.Шаповалова.
5. Методичні рекомендації по створенню музеїв при навчальних закладах системи освіти [електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://kramnychka.org.ua/>
6. Основи музейної педагогіки: методичні вказівки і текст лекцій до спецкурсу/ Уклад. О.В.Караманов .-Л.. 2006.

ІДЕНТИЧНІСТЬ РОДОВИХ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ

Арабаджиєв Д.Ю.

к. п. н., доцент кафедри соціальної роботи ЗНТУ, Міжвузівський дослідний центр «Політика і освіта» КЗ «ЗОППО» ЗОР

Законом України «Про освіту» визначено, що вона є основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Також у вказаному документі знаходимо, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, **формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору**, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями. Основними засадами, на яких ґрунтується освіта в нашій державі є гуманізм, демократія, національна свідомість, взаємоповага між націями і народами.

Вже формулювання мети освітнього процесу на законодавчому рівні ставить перед нами непросте завдання тлумачення його змісту. Йдеться про розуміння терміну «**громадянин**» та «**громадянство**». Енциклопедичний словник з державного управління дає такі варіанти тлумачення терміну «громадянин»: 1) особа, яка на правовій основі належить до постійного населення даної держави, користується її захистом, володіє правоздатністю і наділена сукупністю прав і обов'язків; 2) людина, яка служить батьківщині, народу, турбується про суспільне благо; 3) почесне звання; 4) міський мешканець; 5) член общини чи народу, що перебуває під єдиним управлінням; кожна особа чи людина, яка складає народ, землю, державу; б) доросла людина, чоловік, а також форма звернення до нього.

За своїм правовим становищем громадяни конкретної держави відрізняються від іноземних громадян і осіб без громадянства, тому що тільки їм належать політичні права та свободи. Таким чином, «**громадянство**» - політико-правова належність особи до конкретної держави, у зв'язку з якою на неї поширюються закони цієї держави, виникають її громадянські, політичні та інші права і свободи, можливість її участі в управлінні справами відповідного суспільства чи держави та обов'язки.

Як ми бачимо із другого варіанту терміну «громадянин», він передбачає наявність у людини певного розуміння сутності понять суспільне благо, народ, батьківщина, тобто зумовлює наявність, окрім юридичної складової, певного рівня соціально-філософської рефлексії та політичної грамотності. У зв'язку з цим ми можемо вести розмову про ще одне поняття – «**громадянськість**», яке, окрім юридичного статусу особи, передбачає і усвідомлення нею своєї ролі і місця у тому суспільному утворенні, в якому вона перебуває. Також перед такою особою можуть постати питання і про ознаки «громадянськості», її складові, питання про те, завдяки сукупності яких факторів, окрім юридичних, людина може відчувати свою належність до громадянства. Тобто ідентифікувати себе як громадянина певного суспільного утворення. При першому ж наближенні до цієї теми ми можемо назвати такі «ідентитети громадянськості» як територія, культура, мова, звичаї тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблематики функціонування національної ідеї та ідентичності в цілому зробили вітчизняні вчені В.Бебик, О.Бабкіна, Л.Нагорна, Ю.Тищенко, С.Горобчишина, Д.Ковриженко, І.Курас, М.Обушний, І.Кресіна, С.Єфремов, В.Степаненко, О.Майборода, Л.Шкляр, О.Олійник, О.Пахльовська, Г.Палій, Р.Додонов, С.Мофа, М.Степико, О.Кіндратець й зарубіжні дослідники В.Тишков, Я.Коллар, Б.Андерсен, Е.Сміт.

В той же час компаративними дослідженнями в цій галузі та саме проблемою ідентичності як чинника формування громадянськості науковці займалися небагато. В цьому контексті варто згадати розвідки В.Вербець, С.Мітряєва, О.Проскуріна та особливо відзначити наукові розробки В.Циби. Також не можна оминати увагою таких авторів концепції громадянської освіти в Україні як: С.Позняк, О.Пометун, П.Вербицька, О.Войтенко, Ю.Найда, Н.Софій, О.Суслова, Дж.Бетелл, Д.Ройл та ін.

Формулювання цілей статті. Мета статті – проаналізувати поняття та еволюцію становлення, розвитку і функціонування концепції ідентичності родових суб'єктів освітнього процесу як чинника формування громадянськості у сучасному суспільстві. Постановка мети обумовлює розв'язання таких **завдань**:

- 1) провести операціоналізацію понять ідентичності, національної ідентичності, громадянськості;
- 2) проаналізувати ідентичність в контексті формування громадянськості учнівської молоді.
- 3) визначити детермінанти дослідження ідентичності родових суб'єктів освітнього процесу як чинника формування громадянськості.

Л.Нагорна пропонує характеристику поняття «національна ідентичність» в українському контексті, відзначаючи, що поняття етнічної і національної ідентичності часто ототожнюються, як це робить, приміром, О. Олійник на сторінках «Малої енциклопедії етнодержавознавства». М. Обушний ввів в науковий обіг гібридне поняття «етнонаціональна ідентичність».

Під ідентичністю прийнято розуміти результат самовизначення людини чи групи у соціальному сенсі, створення «образу – Я» та «образу – Ми», тобто віднесення ними себе до тих чи інших спільнот за віковими, професійними, статевими, територіальними, етнічними, конфесійними чи іншими ознаками. Англійське слово «identity» вживається у значеннях тотожності, справжності й самобутності. У соціогуманітарних науках пріоритет віддається третьому (самобутності) – ідентичність тут розуміється як сукупність специфічних рис, які виділяють певну спільноту з-поміж інших, і є для окремої особи чи групи підставою для віднесення себе до цієї спільноти. Втім, єдності поглядів у визначенні природи ідентичності не спостерігається. Навколо цього поняття не вщухають гострі дискусії.

Інтегральна ідентичність в межах конструктивізму розглядається як «рукотворна» категорія, що конструюється у межах конкуруючих дискурсивних практик. У таких трактуваннях ідентичність виступає як «тимчасовий, відносний, незавершений конструктор, що має онтологічний статус проекту або постулату. Це – завжди недосконале знання про себе і ще не досягнуте адекватне визнання іншими».

У сучасному світі налічується до 5 тисяч національних меншин. З них 575 проживають на територіях європейських держав і близько 200 на пострадянському просторі.

Що ж до національної ідентичності, то, порівняно з етнічною, це поняття є більш невизначеним і розмитим. Один із визнаних західних авторитетів у питаннях національної ідентичності Е. Сміт характеризує її як абстрактну, багатовимірну конструкцію, пов'язану з багатьма різноманітними сферами життя і схильну до численних перетворень і поєднань. Її найголовнішими рисами є історична територія, спільні міфи та історична пам'ять, спільна культура, єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів, спільна економіка. Поняття національної ідентичності передбачає насамперед самобутність, історичну індивідуальність, наявність популярної в масах національної ідеї. Національна ідентичність може химерно поєднуватися з

іншими різновидами ідентичностей – класовою, релігійною, етнічною, а її ідеологія – хамелеоноподібно перетворюватися на інші ідеологічні різновиди: лібералізм, фашизм, комунізм.

Якщо етнічна ідентичність ґрунтується на певній системі об'єктивних ідентитетів – расових, культурних, психологічних (антропологічний тип, мова, релігійні догмати, традиційна обрядовість), то конституїтивною основою національної ідентичності виступають ознаки, значно менш «відчутні на дотик» – свідомість, політична воля, громадянство. Національний принцип, за Й.-Г. Фіхте, не є природним. Він не біологічний, не вроджений, а духовний. З ким або чим виявляє особа свою духовну спорідненість – це її особистий вибір, а розпливчатість поняття «нація» цей вибір ускладнює. Можна бути етнічним українцем і не бути ним у духовному сенсі. Я. Коллар був недалеко від істини, коли визначав націю як «дух, особисту характеристику». Джерела «невловимості» національної ідентичності перебувають, очевидно, саме у цій площині.

Варто при цьому зауважити, що етнічність, етнічна ідентичність нікуди не зникають, «не розчиняються» в громадянськості. Як зауважує В. Степаненко, всередині громадянської нації завжди існує усвідомлення «іншості», яке створюється збереженням етнокультурних відмінностей. Толерантні міжетнічні відносини – основа того, що називають конституційним патріотизмом на противагу етнічно орієнтованому націоналізмові.

Цікавою є думка вітчизняного дослідника В. Циби щодо характеристик, яким має відповідати ментальність громадян країни для успішного проведення реформ і побудови суспільства з гідним рівнем життя його громадян. Головні з них, що сприяють ідентифікації жителів з громадянством певної країни і формуванню конкурентоспроможної нації, такі: визнання і шанобливе ставлення до національних символів – Гімну, Герба і Прапора (і тим самим визнання Конституції і законодавства цієї країни, прав цієї нації); знання і сприйняття історичного минулого країни, культури корінного етносу з метою зміцнення нації; знання і користування державною мовою – мовою корінного етносу – насамперед з метою консолідації громадян в націю, а також як засобу спілкування; духовна єдність народу завдяки єдиній вірі, що сприяє формуванню і зміцненню нації; обґрунтований мінімальний ценз осілості імігрантів в країні з метою адаптації до соціального й етнічно-культурного середовища.

Міжвузівським дослідним центром «Політика і освіта» Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти Запорізької обласної ради протягом березня-квітня 2012 року також проведено опитування на тему: «Громадянська і політична ідентичність студентів вищих навчальних закладів: регіональний аспект». Вибірка складала 500 студентів шести вищих навчальних закладів міста Запоріжжя.

Отримані дані засвідчили громадянську ідентичність як домінуючу, тобто переважна більшість респондентів (65%) в першу чергу вважають себе носіями української політичної нації, а не представниками етносу, мешканцями тієї чи іншої території, не включені значною мірою в глобалізаційні та інтеграційні процеси. Цей показник певною мірою корелюється і з етнічною ідентичністю (78% респондентів вважають себе українцями).

Спостерігається певна дифузія мовно-етнічної ідентичності студентів, про що свідчать показники усвідомлення більшістю респондентів себе українцями та української мови як рідної (58%) паралельно із переважним вживанням побутової російської мови (74%).

Найефективнішими формами громадянської участі є вивчення громадської думки (18%), участь у виборах (14%), робота в громадських організаціях (13%) та громадських радах при органах влади (11%), проведення громадських слухань (10%) та мітинги і демонстрації (13%). У свідомості студентства переважають думки стосовно консолідації українського народу в межах політичної нації завдяки переважно ментальним чинникам культура: мова, традиції, народна творчість (42%); душа народу (19%), спосіб життя (11%) та спільна історична доля (10%).

Висновки. На наш погляд, сьогодні конче важливо чітко розрізнити етнічну і національну ідентичності. В основу такого розрізнення слід класти відмінності між етноцентричним і локоцентричним типами світосприймання. Ідентифікація з етносом є в своїй основі культурною, в ідентифікації з нацією значно виразнішим є територіальний компонент. Підґрунтя етносу – біологічне, лінгвістичне, культурно-релігійне. Підґрунтя нації – інституційне, політичне, територіальне. На відміну від етнічної, національна ідентичність знаходить свій головний прояв у горизонтальній ідентифікації членів певної спільноти як співгромадян. Акцент робиться при цьому на загальнонаціональних цінностях – національному інтересі, національній безпеці тощо.

В сучасних умовах найбільші шанси на оволодіння масовою свідомістю має ідея залежності добробуту й душевного комфорту кожного громадянина від блага нації й держави, нерозривного зв'язку поколінь, національної злагоди і громадянського миру, спільної відповідальності за майбутнє. Етнічна складова в ній обов'язково має бути присутня – не лише як данина історичній пам'яті, але й як реальний чинник ідентифікації, цементування суспільства навколо його ядра – української етнонації. Але усвідомлення своєї унікальності і самодостатності не повинне перешкоджати ідеям відкритості до загальноцивілізаційних надбань. Реалізація української ідеї можлива лише на перехресті врахування власного історичного досвіду і засвоєння загальносвітових гуманістичних цінностей. Важливі передумови утвердження національної ідеї – морально-духовне оздоровлення суспільства, національне самоврядування, дійова державна підтримка української культури, мови, національних традицій.

На підставі проведеного аналізу можна запропонувати такі детермінанти дослідження ідентичності родових суб'єктів освітнього процесу як чинника формування громадянськості: виявлення рівня усвідомлення домінантної ідентичності родовими суб'єктами освітнього процесу; визначення базових критеріїв усвідомлення громадянства; виокремлення форм громадянської участі та активності; аналіз пріоритетів розвитку внутрішньої політики, напрямків формування національної ідеї за результатами оціночних суджень родових суб'єктів освітнього процесу; з'ясування політичних уподобань

родових суб'єктів освітнього процесу; дослідження розуміння векторів міжнародного співробітництва родовими суб'єктами освітнього процесу; виявлення рівня довіри до соціальних і політичних інститутів з боку родових суб'єктів освітнього процесу; виділення особливостей мовної, національної, релігійної ідентичності родових суб'єктів освітнього процесу.

Дослідження феномену політичної обізнаності родових суб'єктів освітнього процесу відкриває перед нами такі перспективи подальших розвідок у напрямку аналізу вказаних факторів та ідентитетів громадянськості у сучасному освітньо-політичному процесі.

СПЕЦИФИКА ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В КОНТЕКСТЕ ВЫЗОВОВ СОВРЕМЕННОСТИ

Аршинов Ю. Е.

*к. и. н., заместитель руководителя Научно-образовательного Центра
Сотрудничества со странами СНГ и Балтии, руководитель Центра
«Политика и образование» Саратовского государственного университета*

Современный мир отличается динамичностью развития, скоротечностью процессов, широким распространением технических новшеств и глобальными сдвигами в формировании общества.

Процесс интеграции и глобализации, частичная утрата контроля над информационным пространством, снижение роли государства в системе образования и воспитания молодежи приводят к формированию принципиально новых поколений с универсальными ценностями потребительского общества, низким уровнем патриотизма и в целом деформированной системой духовных ценностей. Доступность Интернета и распространение социальных сетей приводят к уходу молодежи в виртуальное пространство, отрыву от реальности.

Задача любого современного государства – создание новой системы воспитания молодежи в контексте современных процессов глобализации и информатизации. Особенно актуальна данная задача для стран с переходной политической и экономической системами и духовными ценностями, каковыми является большинство новых независимых государств постсоветского пространства. Огульная критика советского прошлого, полный отказ от идеологической направленности поставили под сомнение всю систему нравственного воспитания и формирование чувства патриотизма.

Однако в последние годы в Российской Федерации предпринимаются попытки выстроить систему патриотического воспитания, отвечающую национальным интересам, гармонизации межнациональных отношений и формированию новой гражданской идентичности.

Для реализации этой задачи разработана соответствующая законодательно-правовая база: государственная программы «Патриотическое воспитание граждан Российской Федерации на 2001–2005 годы»,

государственная программа «Патриотическое воспитание граждан Российской Федерации на 2006–2010 годы», Государственная программа «Патриотическое воспитание граждан Российской Федерации на 2011–2015 годы», Концепция патриотического воспитания граждан Российской Федерации (от 21 мая 2003 г.),

Государственная программа «Патриотическое воспитание граждан Российской Федерации на 2011–2015 годы» направлена на формирование патриотического сознания российских граждан как одного из факторов единения нации.

Программа включает комплекс правовых, нормативных, организационных, методических, исследовательских и информационных общероссийских и межрегиональных мероприятий по дальнейшему развитию и совершенствованию системы патриотического воспитания граждан, направленных на становление патриотизма в качестве нравственной основы формирования их активной жизненной позиции.

Проведение единой государственной политики в области патриотического воспитания граждан Российской Федерации обеспечивает достижение целей патриотического воспитания путем плановой, непрерывной и согласованной деятельности органов государственной власти, органов местного самоуправления и общественных организаций.

В стране в основном создана система патриотического воспитания граждан.

В большинстве субъектов Российской Федерации образованы и работают региональные координационные советы и центры патриотического воспитания. Приняты и реализуются долгосрочные ведомственные и региональные программы патриотического воспитания, нормативные правовые акты в области патриотического воспитания, а также созданы условия для организационного, информационного, научного и методического обеспечения патриотического воспитания.

Совершенствуется организация патриотического воспитания. Возросли уровень и эффективность проведения фестивалей художественного творчества, конкурсов, выставок и состязаний. Для проведения мероприятий патриотической направленности используется потенциал центров традиционной народной культуры, театров, библиотек и музеев.

Возобновилось проведение военно-спортивных игр и других мероприятий, направленных на военно-патриотическое воспитание молодежи. Возрождаются традиционные, хорошо зарекомендовавшие себя в прошлом формы воспитательной работы. В деятельности органов государственной власти широко внедряются инновации в воспитательной работе. В системе патриотического воспитания граждан возрастает роль трудовых коллективов. Улучшается работа со студенческой молодежью. Молодые люди активно работают в общественных объединениях, деятельность которых направлена на патриотическое воспитание граждан.

Организованы подготовка и переподготовка организаторов и специалистов патриотического воспитания.

Заработало несколько пилотных проектов по созданию кадетских училищ, направленных на формирование уважения к военной службе и исполнению воинского долга.

Одним из таких проектов стало создание кадетского училища в Краснодаре.

13 сентября нынешнего года Президент России Владимир Путин прибыл в Краснодар, где у него было запланировано совещание по теме патриотического и нравственного воспитания подрастающего поколения. Перед началом мероприятия он посетил Краснодарское президентское кадетское училище. Данное учебное заведение открылось 1 сентября нынешнего года и было основано на базе ликвидированного Краснодарского военного командно-инженерного училища Ракетных войск.

Новое президентское кадетское училище - инновационный тип образовательного учреждения, отличается программой обучения, методиками преподавания, современным техническим оснащением, преподают в нем кандидаты наук, преподаватели высших категорий, действующие члены творческих союзов и мастера спорта. Особое внимание уделяется изучению нескольких иностранных языков и углубленным занятиям точными науками и спортом. Сейчас в нем проходят подготовку 400 воспитанников пятого-седьмого класса. Предполагается, что в дальнейшем в училище будут обучаться 980 человек в течение семи лет.

В ходе самого совещания Президент Путин заявил о том, что работу по патриотическому воспитанию необходимо структурировать. Она чрезвычайно важна, но до сих пор не представляет из себя некой целостной системы. Есть только хаотичность, раздробленность, отсутствие стройной концепции. 20 лет никто толком не занимался данной темой. Вроде бы людей, болеющих за саму тему хватает, но совершенно нет алгоритма их четкой слаженной работы.

Президентский подход к проблеме является достаточно обоснованным и с ним сложно спорить. Действительно, если заниматься этим вопросом не формально, а грамотно, вкладывая ресурсы и используя эффективные методики, то результат станет заметен в следующих поколениях. Вызовы современности, к коим можно отнести наступление эпохи постмодерна, таковы, что из обществ полностью вымываются духовно-нравственные ценности. «Истины нет», «где хорошо, там и Родина», «жить надо ради денег, потребления» - именно такие установки формируются в людях нынешними либеральными моделями государств с соответствующей линией, которую проводят крупнейшие СМИ, масс-медиа, кинематограф.

В то время как воспитывать надо не потребителей, готовых жить в очереди за очередной модной ерундой, а творцов, героев, защитников Отечества. Это гораздо лучше делалось в Советском Союзе, нежели теперь.

Здесь необходимы совместные усилия государства, общественных и религиозных организаций. Нужно не просто снимать телепрограммы или фильмы патриотической тематики, либо проводить уроки патриотического воспитания в школах, но прочно встроить этот компонент во всю систему социализации граждан. Вероятно, требуется сделать его частью идеологии.

Ведь в России до сих пор нет четкого идеологического проекта, дающего ответ на вопросы людей, что из себя представляет нынешняя страна, куда она движется, за счет чего осуществляет свое движение. И неслучайно я подробно остановился на новых кадетских училищах – это удачный пример комплексного, планомерного осуществления подобных задач.

В результате проведенной работы уровень патриотического сознания граждан Российской Федерации повышается.

Однако для дальнейшего развития системы патриотического воспитания необходимы совершенствование законодательства Российской Федерации в этой области, модернизация материально-технической базы патриотического воспитания, повышение уровня его организационно-методического обеспечения, повышение уровня профессиональной подготовки организаторов и специалистов патриотического воспитания, развитие системы патриотического воспитания в трудовых коллективах, более активное и широкое привлечение к этой работе средств массовой информации, культуры и более широкое использование возможностей сети Интернет для решения задач патриотического воспитания.

Не исключаю, что данная тема будет включена в список приоритетных направлений работы Межвузовского исследовательского центра «Политика и образование» в качестве одного из наиболее приоритетных исследовательских направлений. Ведь наша задача – не только изучать некую важную научную проблематику, но и предлагать способы, рецепты решения проблем, принося тем самым максимальную пользу. Есть большое пространство для интеллектуальных, научных изысканий прикладного свойства.

ПОНЯТТЯ ТА ІДЕЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В СИСТЕМІ ОСВІТИ

Бабарикіна Н.А.

викладач кафедри соціальної роботи ЗНТУ

Основою розвинутого громадянського суспільства є мережа сформованих на вільній і добровільній основі організацій, що істотно відрізняються від формальних державних інститутів. Громадянське суспільство характеризується активною й орієнтованою на суспільні цілі позицією громадян, егалітарними політичними відносинами і заснованими на довірі та співпраці суспільними відносинами.

Громадянське суспільство є сферою суспільних відносин, що створюються і реалізуються окремими індивідами в ім'я громадянських цілей. Для розвинутого громадянського суспільства характерною є соціальна взаємодія, що знаходиться поза сферою впливу держави чи економіки.

З огляду на важливість ідеї громадянського суспільства для розвитку демократії в глобальному масштабі, це поняття повинне лягти в основу шкільної програми. У громадянській освіті поняття громадянського

суспільства є не менш важливим, аніж поняття конституціоналізму, прав людини, суверенітету й інших термінів, пов'язаних з демократичним управлінням. Якщо ми хочемо, щоб наші учні могли аналізувати, розуміти і поважати демократію як у своїй країні, так і в усьому світі, вони повинні мати уявлення про громадянське суспільство, вміти оцінювати діяльність організацій громадянського суспільства і співвідносити свої знання про громадянське суспільство з іншими ключовими поняттями теорії і практики демократії. Більше того, якщо ми хочемо, щоб наші учні були готові до виконання ролі активних громадян у конституційній демократії, вони повинні опанувати громадянськими навичками і цінностями, необхідними для ефективної участі в діяльності організацій громадянського суспільства.

Знання про громадянське суспільство повинні підкріплюватися громадянськими навичками і цінностями, необхідними для активної участі в суспільному житті. Тому на практичних заняттях у класі, у суспільному житті за стінами школи повинні розвиватися певні навички поведінки і якості (чи чесноти), що підкреслюють необхідність лідерства, співпраці, довіри, толерантності, громадянськості і впевненості в собі.

Для навчання навичкам і цінностям, необхідним для ефективної діяльності організацій громадянського суспільства, можна використовувати навчальну співпрацю і практичне навчання. Навчальне співробітництво, при якому учні працюють разом у невеликих групах над вирішенням певних проблем, стало однією з найпопулярніших і типових методик в школах демократичних країн. Методика практичного навчання, коли учні разом беруть участь у вирішенні місцевих проблем, перетворилася в один з основних напрямків в галузі громадянської освіти.

Участь у житті демократичної держави для громадянина не обмежується тільки голосуванням на виборах чи роботою в урядових організаціях. Вона відбувається, як правило, за місцем проживання. Громадяни часто самі створюють організації, що ставлять різні цілі, такі, наприклад, як поліпшення умов життя, захист навколишнього середовища, прав особистості, охорона здоров'я, організація дозвілля. Такі організації називаються неурядовими, некомерційними, суспільними, добровільними. Робота в них і є участь у суспільному житті.

Група людей стає громадськістю, коли вони працюють разом для досягнення спільної мети. Група громадян має більший вплив на події, аніж окрема людина. Уряду, суспільним і комерційним організаціям важко зневажити думкою групи.

У більшості демократичних країн багато релігійних, некомерційних чи інших добровільних організацій підтримують бідних, голодних, бездомних людей, тобто вони допомагають уряду в реалізації його програм. У свою чергу уряд підтримує такі організації, звільняючи їх від податків чи виділяючи їм кошти. Громадські організації відіграють важливу роль, контролюючи і критикуючи діяльність уряду. При диктатурах їхня робота серйозно обмежена чи взагалі заборонена.

Право на об'єднання означає, що кожний має право належати до будь-якої організації і не може бути примушений до вступу чи підтримки якогось об'єднання. Організація повинна мати законні і легальні цілі. Таким чином, закон не охороняє злочинні спільноти. Скрізь, де існує право на об'єднання, закон захищає його і не допускає будь-яких зазіхань держави на це право. Мережа асоціацій і організацій, що складають основу громадянського суспільства, має таке ж значення для демократії, як вкладення капіталу в економіку.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ТА ПСИХОЛОГІЧНА СУТНІСТЬ БУЛЛІНГУ, ЯК ОДНА З ГОЛОВНИХ ПРОБЛЕМ СИСТЕМИ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ УЧАСНИКІВ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Барліт О.О.

к. п. н., доцент кафедри теорії та методики виховання КЗ «ЗОІППО» ЗОР

Анотація. В статті аналізується соціально-педагогічна та психологічна сутність явища «буллінг», обґрунтовується необхідність систематичного вивчення цієї проблеми в освітньому середовищі та подолання її негативного впливу в контексті завдань системи освіти по формуванню громадянської свідомості учасників навчально-виховного процесу..

Ключові поняття: буллінг, насилля, насильство в освітньому середовищі, деструктивна взаємодія, громадянська свідомість, психологічна безпека.

Анотація. Барліт О.А., Социально-педагогическая и психологическая сущность явления «буллинг», как одна из главных проблем системы образования в формировании гражданского сознания участников учебно-воспитательного процесса .

Постановка проблеми. Сучасний життєвий контекст не виключає явища насильства з процесів навчання і виховання. Проблему насильства в освітньому середовищі на сучасному етапі розробляють такі українські вчені як В. Синьов, О. Лавриненко, М. Дмитренко, С. Бурова, В. Панок, та ін.

Змістовний сенс поняття «насилля» полягає в тому, що завдяки його впливу людину примушують вести себе не так, як вона того хотіла би. Насильство може бути спрямоване проти фізичного, психічного і морального здоров'я людини, її життєвих інтересів. Е.Н. Волкова пропонує дотримуватися наступного визначення поняття: «Насильство над дитиною - це фізичний, психологічний, соціальний вплив на людину (дитину) з боку іншої людини (дитини чи дорослого), сім'ї, групи або держави, які примушують її переривати значиму діяльність і виконувати іншу, що суперечить їй, або загрозливу її фізичному чи психологічному здоров'ю і цілісності». [2,с.11].

Насильству в освітньому середовищі сприяють:

1. Анонімність великих шкіл і відсутність різноманіття вибору освітніх установ. У великому шкільному колективі до насильства привертає велика анонімність, тобто менша ймовірність виявлення акту насильства та його обмеження, в силу того, що вчителю важко «дійти» до кожного, заглибитися в його проблеми.

2. Поганий мікроклімат в учительському колективі. Насильственість в поведінці вчителя обумовлена тими ж факторами, що і у дітей. Дратівливість, незадоволеність вчителів може переходити в агресію по відношенню до дітей. На жаль, професійне вигорання вчителі часто зганяють на учнях.

3. Байдужість і байдуже ставлення. Перевантажені роботою вчителя часто не втручаються, вважаючи за краще залишати вирішення ситуації самим дітям. [1,с.15].

Насильство в освітньому середовищі може носити як одиничний, так і тривалий характер і виявлятися у формі фізичного або психологічного насильства. За підсумками огляду зарубіжних досліджень відзначено, що поняттям, найбільш точно відображаючим ситуацію фізичного чи психологічного насильства тривалого характеру в освітньому середовищі, є «буллінг» - вид соціальної агресії, коли домінантний індивід (чи група) навмисно йде на занепокоєння іншому.

Мета статті: полягає в визначенні сутності явища «буллінг» в освітньому середовищі з позиції сучасних світових досліджень в галузі педагогіки та психології, аргументації негативного впливу буллингу в контексті завдань, що стоять перед системою освіти в сфері формування громадянина, пошуків шляхів подолання (мінімізації) цього негативного явища в освітньому середовищі.

Центральне місце в розвитку теорії буллингу зайняла робота Ольвеуса (Olweus), (1978). Розроблена цим автором модель буллингу в освітньому середовищі послужила основою подальших досліджень цієї проблеми таких авторів як Хезлер (Hazler), 1985; Бесага (Besag), 1989; Роланд (Roland), 1989; Сли (Slee), 1995; Аропа (Arora), 1998; Квек (Kwak), 1999; Лейн (Lane), 1999; Лі (Lee), 1999; Рігбі (Rigby), 2000; Хелд (Heald), 2000; І.С. Кон, 2006; Кутузова Д.А., 2007; Маланцева О.А, 2007; Глазман О.К, 2009; Ачітаева І.Б., 2010; Стрельбицький А.А., 2010; Файнштейн Є.І., 2010; Петросянс В. Р., 2011. [3,с.5].

На сучасному етапі ми маємо кілька трактувань поняття «буллінг».

Роланд: «Буллінг - це свідоме, тривале насильство, що не носить характеру самозахисту і виходить від одного або кількох людей»;

І.С. Кон: «Буллінг - це залякування, фізичний чи психологічний терор, спрямований на те, щоб викликати в іншого страх і тим самим підпорядкувати його собі». [3,с.6].

Бесаг: «Буллінг - це неодноразовий напад - фізичний, психологічний, соціальний або вербальний - тими, чия влада формально або ситуативно вище, на тих, хто не має можливості захиститися, з наміром заподіяти страждання для досягнення власного задоволення.

Ольвеус: «Буллінг - особливий вид насильства, коли людина фізично нападає або загрожує іншій людині, слабкій і безсилій, щоб людина відчувала себе наляканою, ізольованою, позбавленою свободи дій тривалий час.

Хелд: «Буллінг - це тривале насильство, фізичне або психологічне, здійснюване однією людиною або групою і спрямоване проти людини, яка не в стані захиститися у фактичній ситуації, з усвідомленим бажанням заподіяти біль, налякати або піддати людини тривалій напруги.

Арора: «Буллінг – це дії, які піддаються спостереженню, що мають місце в спілкуванні між молодими людьми в школі, які є причиною появи почуття образи або стресу.

Хезлер: «Буллінг - це деструктивна взаємодія, в якій домінуючий суб'єкт неодноразово демонструє таку поведінку, яка викликає замішання менш домінуючого суб'єкта. [6,с.25].

Найбільш вдалими, на наш погляд, є визначення поняття «буллінг», дане Д.Лейном: «Буллінг - це тривале фізичне чи психічне насильство з боку індивіда або групи щодо індивіда, який не здатний захистити себе в даній ситуації».

Аналіз сучасних зарубіжних робіт, присвячених проблемам буллингу в освітньому середовищі, показує необхідність глибокого і систематичного вивчення цієї проблеми. Однак, звертає увагу факт дистанціювання школи і педагогів від проблеми буллингу, а також недостатня поінформованість педагогів про причини і форми буллингу у взаєминах між школярами. Як правило, вчителі не уявляють масштабів поширення проблеми і не знають, як боротися з цим явищем, що набирає оберти. [5, с160].

В контексті завдань, що стоять перед системою освіти в формуванні громадянської свідомості дітей та молоді, виховання громадянина не можна не дооцінювати вкрай негативний вплив цього, без сумніву, ганебного явища на результати освітньо-виховного процесу.

Як відомо, формування громадянської позиції, містить в собі всю сукупність питань і проблем становлення і розвитку особистості, а саме:

- засвоєння нових знань та їх практичне застосування;
- особистісний розвиток;
- соціалізацію;
- самореалізацію;
- морально-ціннісні орієнтації;
- професіоналізм та ін.

Виходячи з цього, основним напрямками формуванні громадянської позиції є формування громадянських якостей у єдності освіти, виховання та суспільного досвіду; формування громадянської зрілості; формування громадянськості як інтегративної якості особистості; формування громадянина у різноманітних видах діяльності.

Цілком очевидно, що повноцінний розвиток і реалізація індивідуальних можливостей людини можливі тільки у певних умовах. Центральне місце серед них належить якості міжособистісного спілкування і психологічної безпеки в освітньому середовищі. В свою чергу психологічна

безпека освітнього середовища виражається в захищеності від психологічного насильства у взаєминах для всіх учасників освітнього середовища. [4].

Подолання, принаймні, мінімізація проблеми буллінгу в освітньому середовищі пов'язана з рішеннями на різних рівнях: на рівні держави – підтримка освітньо-виховних програм, на рівні школи – введення правил, статутів; на рівні класів – створення умов для ефективного спілкування і взаємодії дітей; на рівні індивідуальної поведінки вчителя – уважність щодо взаємодії дітей і власне позитивне ставлення до них.

Висновки. Результати теоретичного аналізу буллінгу в освіті свідчать про недостатню поінформованість педагогів про причини і форми буллінгу у шкільному середовищі. Існує гостра потреба в психологічній та педагогічній теорії та практиці в подальшому вивченні його форм і причин, психологічних характеристиках учасників, форм і методів вирішення даної проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анцупов А.Я. Профилактика конфликтов в школьном коллективе /А.Я. Анцупов. – М.: Гуманитар. Изд. Центр Владос, 2004. – 207 с.
2. Баева И.А. Психологическая безопасность в образовании / И. А. Баева. – СПб, 2002. – 271 с.
3. Барліт О.О., Барліт А.Ю. Соціально-педагогічна та психологічна проблема буллінгу в освітньому середовищі/ А.Ю.Барліт, О.О.Барліт .- Запоріжжя: Олекс, 2011. – 52 с.
4. Барліт О.О., Галантюк Т.А. Гражданская позиция как мировоззренческая ориентация личности/Т.А. Галантюк, О.О.Барліт// Научно-методический журнал «Позашкілля Запоріжжя»- 2010. – Вип 2. – С. 10-12
5. Глазман О.Л. Психологические особенности участников буллинга /О. Л. Глазман // Известия Российского государственного педагогического университета имени А.И.Герцена - СПб., 2009. - № 102. - С.159-165.
6. Лейн Д. Школьная травля (буллинг) / Д. Лейн // Детская и подростковая психотерапия / Под редакцией Дэвида Лейна и Эндрю Миллера. — СПб.: Питер. – 2001. — С. 240—274.

ШКОЛЬНЫЕ БИБЛИОТЕКИ В СИСТЕМЕ ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ

Бальшева Д.Ю.

студентка Запорожского национального технического университета

Патриотизм является системообразующим понятием национального сознания и самосознания народа, которое определяется любовью к Украине, надежды и веры в лучшее будущее, знаниями истории и лучшими

достижениями народа, гордостью и преданностью своей Родине, готовности к практической деятельности на благо Украины.

Патриотизм представляет собой одно из наиболее глобальных человеческих чувств, закрепленных веками и тысячелетиями, является своего рода моральным фундаментом общественного и государственного здания, опорой его жизнеспособности, одним из первоочередных условий эффективного функционирования системы социальных и государственных институтов. Патриотизм выступает делом чести и совести каждого человека, его внутреннему призванию служения своей Отчизне. Изменения, происходящие в общественной жизни, рост объема информации, стремительное развитие новых информационных технологий стимулировали и трансформацию образовательных процессов в нашем государстве. Образование начало ориентироваться на приоритет личности. Изменение модели образования повлияло и на библиотеки, как на важный элемент любой долгосрочной деятельности, направленной на экономическое, социальное и культурное развитие.

Приоритетными направлениями воспитания детей и молодежи в национальной системе образования является патриотическое воспитание, предусматривающее формирование гражданина-патриота; правовое воспитание, целью которого - формирование высокого уровня правовой культуры и законопослушания учащейся молодежи, привитие уважения к правам и свободам человека и гражданина, Конституции, государственных символов; нравственное воспитание, предусматривающий привитие и развитие нравственных чувств, подражания лучшим нравственным образцов своей семьи, украинского народа, общечеловеческих моральных ценностей; трудовое воспитание, целью которого является формирование творческой, трудолюбивой личности, умелого хозяина; экологическое воспитание, предусматривающее формирование высокого уровня экологической культуры личности, осознает себя частью природы и обладает чувством ответственности за нее как за национальное богатство, физическое воспитание, целью которого является утверждение здорового образа жизни, полноценного физического развития личности.

Школьная библиотека должна активно приобщиться к реализации школой основных ее воспитательных функций и задач и утвердиться как центр духовного становления личности, духовной культуры школьников, формирование ее духовных ценностных ориентаций.

Технологическое наполнение процесса реализации названной функции могут составлять например: литературные клубы «Духовность», «Первоцвет» и т.п.; литературные экскурсии «Литературными тропами родного края»; тематические книжные выставки «Мой край, моя история живая», «Жить, отвечая за все», «Право и закон»; устные журналы «Мужественный, прекрасная наша мово!», «Зеркало»; литературные конкурсы, диспуты, конференции, кружки переплетного дела и тому подобное.

Школьная библиотека должна определить свое место в системе воспитательной работы школы и участвовать в воспитательных мероприятиях, которые в ней проводятся.

Библиотеки всегда были оазисом в культурной и образовательной жизни учебных заведений, тем больше роль их возрастает на современном этапе. Важно чтобы дети знали, что книга была и остается крупнейшим источником знаний. Одним из важнейших мест должны занимать библиотечные уроки с участием школьного библиотекаря которые бы раскрывали тайну еще не открытых страниц нашей истории, является уроками о подвиге, о ветеранах, их военную молодость и ... цене Победы. Ведь книга была и остается неоценимым источником информации для будущих поколений.

Учитывая неоценимую роль книги и другой печатной продукции в системе патриотического воспитания в области должны приниматься меры по усилению роли библиотек общеобразовательных учебных заведений, реализовывать программы внедрения новых информационных технологий по проблемам обучения и воспитания детей и молодежи. Также неплохо, чтобы в школьных библиотеках области проводились встречи, тематические вечера, конференции, конкурсы, дискуссии и тематические недели.

Воспитание патриотических чувств невозможно без изучения истории родного края. Любовь к Родине, чувство ответственности за судьбу родного края не возникают сами по себе, а воспитываются.

В своей работе школьные библиотекари должны стремиться, чтобы читатели лучше узнали прошлое родного края.

Популяризация литературы родного края должно вызвать у читателя потребность глубже ознакомиться с литературой. Поэтому с помощью библиотечного актива библиотекарями должно быть собрано соответствующие справочно-информационные материалы.

Патриотическое воспитание школьников в современной школе должно стать объединяющей силой, которая сможет вырастить поколение настоящих патриотов, любящих свою Родину не на словах, а на деле.

Школьные библиотекари вместе с учителями должны обеспечить ученикам:

- Получение первоначальных представлений в Конституции Украины, ознакомление с Государственной символикой - Гербом, флаг Украины (в процессе бесед, проведения классных часов, участия в подготовке и проведении мероприятий, посвященных государственными праздникам)

- Ознакомление с героическими страницами истории Украины, жизнью замечательных людей, явив примеры гражданского служения, исполнения патриотического долга, с обязанностями гражданина (в процессе бесед, экскурсий, просмотра кинофильмов, путешествий по историческим и памятным местам, сюжетно-ролевых игр гражданского и историко-патриотического содержания);

- Ознакомление с историей и культурой родного края, народным творчеством, этнокультурными традициями, фольклором, особенностями быта народов Украины (в процессе бесед, сюжетно-ролевых игр, просмотра

кинофільмов, творчих конкурсів, фестивалів, свят, екскурсій, подорожей, туристсько-краєведчої експедицій, вивчення варіативних навчальних дисциплін);

- Знайомство з найважливішими подіями в історії нашої країни, змістом і значенням державних свят (в процесі бесід, проведення класних годин, перегляду навчальних фільмів, участі в підготовці і проведенні заходів, присвячених державними святами)

- Участь в перегляді навчальних фільмів, відривків з художніх фільмів, проведенні бесід про подвиги Української армії, захисників Вітчизни, підготовці і проведенні заходів військово-патриотичного змісту, конкурсів і спортивних змагань, зустрічей з ветеранами і військовослужбовцями;

- Участь в зустрічах і бесідах з учителями і випускниками своєї школи, які стали прикладами громадянськості і патріотизму.

Шкільні бібліотекари повинні не тільки пропагувати книги серед учнів, але й намагатися, щоб вони завжди увійшли в життя кожної родини, стали не тільки джерелом знань, але й предметом духовної потреби, взаємного інтересу, теоретично-методичними основами формування свідомого громадянина-патріота.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ступарик Б.А. Національна школа: витоків, становлення.: - К., 1998. – 299с.
2. Чепіга Я.А. Проблеми виховання та навчання. – К., 1913.- 126с.
3. Досвід роботи Бердичівської гуманітарної гімназії №2, 2006 – 2007 рр.
4. Положення про бібліотеку загальноосвітнього закладу // Наказ Міністерства освіти України від 14.05.1999 за №139.

ІСТОРИЧНА ОСВІТА – ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ОСОБИСТОСТІ УКРАЇНИ

Білан С.І.

к. ф.н., вчитель суспільних дисциплін, заступник директора з навчально-виховної роботи загальноосвітнього навчального закладу I-III ступенів – дошкільного навчального закладу Гуляйпільської районної ради

В умовах трансформації українського суспільства, процесу державотворення актуальним і інтенсивнішим стає пошук загальнонаціональних ідейно-духовних орієнтирів, здатних консолідувати суспільство, зміцнити державу, вивести її на високий рівень цивілізованості й культури. Історичний досвід засвідчує, що послідовна боротьба за утвердження і зміцнення української державності невіддільна від почуття

патріотизму. В усі часи патріотичному вихованню приділяли належну увагу, оскільки патріотизм є важливим чинником формування громадянського суспільства, саме це почуття єднало, згуртовувало народ в реалізації життєвих проблем історичного розвитку держави. Любов до батьківщини надихає людей на подвиги й самопожертвування в ім'я великої мети та майбутнього.

Проголошення незалежності України сприяло зростанню інтересу співгромадян нашої держави до минулого українського народу. Пошуки цивілізаційних шляхів розвитку українського демократичного суспільства зумовили радикальну модернізацію системи освіти, значно піднесли престиж суспільних дисциплін і актуалізували проблему як філософського осмислення концептуальних засад освіти в цілому так і її структурних елементів, зокрема – історичної освіти, яка має величезний потенціал для розвитку історичного мислення, історичної пам'яті, патріотичних почуттів, творчих здібностей, емоційної сфери, громадянської свідомості, сприяє серйозній внутрішній роботі по формуванню свого ставлення до ідей, цінностей громадянського суспільства, правової держави та сприяє реалізації стратегічного завдання - виховання громадянина - патріота, який вміє реалізувати свої права, поважає і виконує свої обов'язки, дотримується норм моралі, правил співжиття, традицій своїх співвітчизників. Актуальність даної проблеми підкреслюється основними завданнями Державної національної програми „Освіта” (Україна XXI століття”), Національною доктриною розвитку освіти України у XXI ст., Концепцією безперервної історичної освіти, Концепцією національно-патріотичного виховання молоді.

Історична освіта відображає сутність діяльності людства, відіграє інтегруючу функцію у процесі осягнення людського буття, є феноменальною галуззю освіти, що дає змогу навчати, розвивати і виховувати громадянина – патріота країни. Г. Маблі вказував, що вивчення історії сприяє вихованню особистісних і громадських якостей. Досвід навчання історії розглядається як важливий фактор формування патріотизму, стабілізації суспільства. Реалізація історичною освітою своїх функцій і завдань, удосконалення її змісту є актуальною проблемою сьогодення.

Зміст історичної освіти, по-перше, впливає на збереження позитивних традицій історичного пізнання, має прямий зв'язок з цілями і завданнями педагогічного процесу, системою освіти. По-друге, він окреслює рівні та форми історичного мислення, структуру навчально-історичного матеріалу: історичні факти і теорію, способи опрацювання історичного матеріалу, теоретичні і методологічні основи історії як науки. По-третє, зміст є результатом попереднього розвитку історичної науки, чинником, що формує політику історичної пам'яті і відіграє визначальну роль у її збереженні як важливої категорії історичного мислення. По-четверте, у змісті відображені всі компоненти історичної, національної свідомості, що сприяє становленню компетентності, ідентифікації, патріотизму. Формування історичної, національної свідомості сприяє формуванню патріотичних почуттів.

Важливим структурним елементом історичної свідомості, що впливає на формування патріотичних почуттів є історичні знання. А цінність історичних

знань про минуле визнавалась філософами, істориками, вченими в усі часи, оскільки „...історія абсолютно необхідна, щоб підготувати нас до засвоєння досвіду і супроводжувати нас, поки ми його не засвоїмо, тобто протягом всього життя ...”, „ ... цінність історичних знань в тому, що вони показують, що зробила людина ...”, „...історія служить справі людського самопізнання, самоусвідомлення, пізнання минулого відкриває завісу майбутнього”, історія – „ ...основа нації, душа, серце нації...”.

Історичні знання – це багатоаспектне відображення об’єктивної історії зародження і розвитку людства і суспільства, що відображають, по-перше історичні явища, діяльність людини у конкретно - історичних, часових умовах, вони є охоронцем історичної пам’яті про минуле у всіх сферах діяльності. По-друге, історичні знання розвивались поетапно, для них характерна тенденція примноження, збагачення джерельної бази, утвердження достовірності, об’єктивності; тенденція поступу від найпростіших уявлень, міфів – до наукового узагальнення. По-третє, засвоєння знань відбувається у процесі різних видів діяльності, наприклад, наукової, навчальної, шляхом наукового пізнання, застосування методів історичного пізнання; ґрунтуються на джерельній базі, перевіряються у ході життєвої практики; існують у художньо - історичній літературі, наукових дослідженнях, навчальних посібниках, підручниках. По-четверте, історичні знання інтегрують фактологічні відомості про розвиток суспільства з інших галузей знань: філософії, етнографії, археології, культурології, економіки, географії, психології, правознавства, філології та ін. і одночасно використовуються в інших науках, що свідчить про їх соціальну, виховну, пізнавальну, комунікативну, ціннісно-орієнтаційну функції. Таким чином, історичні знання становлять підвалину історичної свідомості людей, історичної культури, історичної пам’яті, які є скарбницею всього досвіду людини і суспільства, є стратегічним ресурсом суспільних трансформацій, слугують підґрунтям для будь-якого мислення, наукового прогнозування майбутнього з урахуванням уроків минулого та категоріальною базою для історичного пізнання та патріотичної свідомості. Історичні знання є завжди результатом конструктивної розумової пізнавальної діяльності.

Обов’язкове оновлення змісту історичної освіти зумовлене загальними тенденціями світового розвитку, філософськими підходами вчених ХХ-ХХІ століття, сучасними тенденціями в системі освіти, зміною її ролі і функцій у формуванні незалежної держави і громадянського суспільства в Україні.

Позитивно оцінюючи спроби модернізації історичної освіти (2000-2009 р.р.), варто відмітити, що до позитивних моментів реформування, на нашу думку, варто віднести: покращення структури, включення вступу, в якому окреслено роль особистості і її знань у формуванні суспільства, роль історичної освіти у формуванні світогляду учнівської молоді; удосконалення програмного змісту, уточнення мети, завдання історичної освіти, вказані психолого-педагогічні підходи: особистісно орієнтований, компетентнісний, діяльнісний, комплексний; визначення показників рівня історичної освіти-елементи історичної компетентності: хронологічна, просторова, інформаційна,

логічна, аксіологічна; змістові принципи: загальнонауковий, конкретно-історичний, альтернативно-проблемний, генералізуючий, аксіологічний, системний підхід, в органічному поєднанні цивілізаційного, культурно-антропологічного та інших аспектів. Варто звернути увагу на проблеми, які ще існують: недостатньо вирішена проблема взаємодії академічної та дидактичної історії, традиційно зберігається перевантаженість змісту надмірним негативізмом, перенасичення фактами політичної історії, фактажем, кон'юктурний вибір фактів в угоду певній політичній силі, різні підходи щодо періодизації новітньої історії і т.ін. Саме цих непрогресивних традицій варто позбутись.

Концептуальний аспект теоретичного знання, на нашу думку, визначає релевантні області застосування і способи вираження базових компонентів, допомагає бачити горизонти пізнання, без яких неможливе наступне більш детальне конструювання ідеї, яка презентується. Шляхи удосконалення проблемних моментів нами прогноуються в наступних напрямках. Базою формування концептуальних засад в концепції має бути аналіз нових соціокультурних реалій, виявлення тенденцій розвитку проблеми у теорії і світовій практиці, досягнень практики шкільного життя. Крім того концепція повинна бути історичної освіти, а не тільки викладання історії України, включати традиційні компоненти і інноваційні, що сприятиме цілісному вирішенню проблеми, адже історія України є складовою всесвітньої історії. В умовах глобалізації, розповсюдження інформаційних технологій, продуктів і систем у всьому світі модель змісту історичної освіти нами бачиться такою, яка б допомогла учнівській молоді розвинути в собі такі компетентності, які необхідні для життя в глобалізованому світі: толерантності, дотримання прав людини, поваги до історичної правди, громадянськості, патріотизму; зміст повинен сприяти підготовці учнівської молоді, здатної діяти у ситуації, що швидко змінюється, навченої критично зіставляти інформацію з різних джерел, реалізувати себе у полікультурному та багатоетнічному середовищі, шанувати загальнолюдські цінності й розуміти виклики часу. Зміст історичної освіти повинен сприяти економічній, політичній, культурній інтеграції учнівської молоді в світовий простір, ідентифікації, засвоєнню культурних надбань народів своєї держави та країн світу, виховувати повагу до їх соціальної спадщини, гордість за спільність історичної долі.

Конструктивними принципами, керівними ідеями, які визначатимуть мету, завдання історичної освіти можуть бути, на нашу думку, обґрунтована модель українського суспільства соціального прогресу, держави соціальної демократії, національно-патріотична ідея, які б створювали підґрунтя для побудови контактів різного рівня, в тому числі і планетарного, сприяли інтеграції вчених, громадянській згоді, визначали перспективи розвитку України, її інтеграцію у світовий простір в умовах глобалізації. Керуючись цими конструктивними принципами варто уточнити, поглибити науковий зміст поняття «національна історична освіта», визначити особливості шкільної історичної освіти. Її зміст, на нашу думку, повинен, по-перше висвітлювати процес формування українського народу, нації, державності на всіх етапах

історичного розвитку у взаємозв'язку із всесвітньою історією, особливостями регіональної історії, у відповідності з новим гуманістичним баченням світу в умовах глобалізації, що сприятиме формуванню патріотизму. По-друге, зміст повинен розкривати процес формування багатогранної культури народів, що проживають на території держави та викликати почуття гордості за соціальну спадщину минулих поколінь; по-третє, національна історична освіта повинна відображати особливості українського історичного процесу на основі найсучасніших досягнень української і світової історичної і педагогічної наук, репрезентувати досягнення і уроки минулого, по-четверте, зміст повинен реалізовувати функції історії як науки і навчальної дисципліни, сприяти засвоєнню історичного досвіду минулих поколінь суб'єктами педагогічного процесу, мати системний і безперервний характер та формуватись на засадах синтезу існуючих підходів.

Комплексно розглядаючи проблему оновлення змісту історичної освіти, важливо особливу увагу звернути на мету історичної освіти, враховуючи взаємозалежність, взаємозумовленість історії, історичної пам'яті, історичної свідомості, історичного мислення, історичної, політичної культури, складну структуру історичного мислення учнівської молоді, особливості його формування в умовах педагогічного процесу. Визначаючи мету історичної шкільної освіти, варто зберегти традиційну інтеграцію навчального, розвиваючого і виховного аспектів, акцентуючи увагу на розвиток історичного мислення, історичної пам'яті, історичної, національної свідомості, соціальної ідентифікації, виховання загальнолюдських цінностей, громадянських, патріотичних якостей особистості. У концепції варто акцентувати увагу на розвиток специфічного предметного мислення – історичного мислення.

Важливим структурним компонентом концепції історичної освіти є визначення принципів формування змісту історичної освіти. Соціально-філософський аналіз історичного мислення від античності до сьогодення свідчить, що принципи гуманізації, антропологічності, доступності, інтеграції, цілісності, системності стали визначальними і традиційними у навчанні історії, які поєднують у собі природовідповідність, індивідуалізацію, диференціацію і гуманізм. В умовах особисто-орієнтованої парадигми ці принципи знаходять нове якісне вираження у гуманістичній, культуровідтворюючій функціях та функції соціалізації, в умовах компетентнісного підходу – в розвивальній зорієнтованості, активності, самостійності, демократизації відносин, синтезу цивілізаційного, культурологічного, антропологічного, формаційного, регіонального підходів, мотиваційному забезпеченні навчання. Внаслідок переорієнтації уваги на людину, взаємозалежність всіх сфер історичного буття: політичної, економічної, культурної повинна зберігатись.

Накопичення різноманітних міфологічних і реалістичних картин життя, фактів ціннісного характеру сприятиме єдності навчального, розвивального, виховного компонентів мети. Важливо наголосити, що всі галузі культури відіграють важливу роль у пізнанні світу, формуванні світогляду, патріотизму,

осягнути їх суть і специфіку можливо тільки на основі з'ясування їх специфічних рис. Проблема актуалізації ролі мистецтва в пізнанні світу, формуванні патріотичних почуттів, на нашу думку, є не тільки важливою в системі історичної освіти, а носить багатоаспектний характер. Мистецтво, як відомо, це мислення в образах, було важливим способом пізнання людиною світу у всі часи. У свій час Х. Гадамер, відмічав роль мистецтва, історії в пізнанні соціальних явищ, формуванні почуттів. В культурологічній концепції історичного процесу О.Шпенглера теж розкриваються тенденції відносно можливостей мистецтва. Переконливим прикладом використання естетичної методології в історичному пізнанні є теорія естетики Т. Адорно. Він стверджує, що структура історії була викривлена задля реальних, або начебто видатних подій і що це стосується і історії мистецтва. «Мистецтво не опускається до ідеології. Мистецтво прагне того, чого ще не було, але все, чим є мистецтво, вже було» – переконує вчений, наголошуючи, що у мистецтві історія кристалізується у якісно новому вигляді. Елементи ідеалізації характерні для відомого німецького філософа, але важливо і те, що вчений надає великого значення засобам мистецтва в освоєнні соціальної дійсності, у вихованні особистості. Аналізуючи проблеми філософії у своїх лекціях Т. Адорно слушно відмітив, що він надіється, що кантівський моральний закон стане очевидним і наповниться глибоким змістом. Підготовка супроводжувальних навчально-методичних, електронно-інформаційних посібників, які містили б результати творчої діяльності людей є важливою умовою реалізації завдань історичної освіти.

Таким чином, дієвим факторним конструктором моделі змісту історичної освіти є діалектична єдність принципів і підходів до аналізу історичного процесу. Важливими принципами розвитку історичної освіти є гуманізація, демократизація, діалогічність, науковість, історизм, культуровідповідність, полікультурність та ін. Традиційним і беззаперечним на сучасному етапі, який має чітко визначену методологічну засаду є принцип гуманістичної спрямованості, який у контексті історичної освіти означає, що головною проблемою освоєння історичної дійсності є проблема самої людини як самоцілі історичного розвитку. Гуманістична спрямованість історичної освіти полягає в «олюдненні» історії, тобто виокремленні її «людського змісту» та аксіологічної цінності історичного факту, події, явища, тенденцій суспільного розвитку. Методологічною основою відбору і структурування навчального історичного змісту є нові концептуальні підходи до висвітлення та інтерпретації подій і явищ, які запроваджені останнім часом в історичну й педагогічну науку: цивілізаційний, аксіологічний, антропоцентричний, культурологічний, компаративний та в перспективі – етнологічний і синергетичний. Вчені, звертаючи увагу на евристичність існуючих підходів до трактування історичного процесу, схиляються до плюралістичного підходу у пізнанні світу, до синтезу найраціональніших аспектів кожного методу дослідження минулого. Синтез підходів до висвітлення історичного процесу, баланс соціальних, політичних, економічних, релігійних та інших цінностей

при домінанті загальнолюдських, стануть визначальними у формуванні змісту, структури історичної освіти.

Отже, проголошення незалежності України, процеси державотворення викликали проблему удосконалення змісту історичної освіти, який є важливим фактором формування світогляду особистості, патріотизму як фактору згуртування суспільства і зміцнення держави. Зміст історичної освіти має утримувати історичну пам'ять України, що консолідуватиме суспільство, сприятиме формуванню правової соціальної демократичної держави, поваги, любові громадян до держави, відповідальності за її майбутнє. Синтез традиційних, новаторських принципів щодо формування змісту історичної освіти повинні сприяти його удосконаленню, загальному прогресу, підготовці учнівської молоді до життя в умовах глобалізації, інтеграції в європейський простір, до виконання своїх громадянських обов'язків.

ПУТИ ВОЗРОЖДЕНИЯ ОБЩЕСТВА ПОТРЕБЛЕНИЯ

Билан Н. И.

*к. ф. н., доцент Днепропетровский национальный университет
железнодорожного транспорта им. акад. В.Лазаряна, каф. филологии и
перевода*

Анализ причин глубокого социально-экономического кризиса, переживаемого современным глобализирующимся миром, убеждает в том, что выход из современных глобальных кризисов невозможен без признания необходимости обращения усилий прежде всего на возрождение духовных устоев общества.

Как только в силу обстоятельств разных исторических периодов середины XX века человечество отодвинуло на периферию своего сознания соображения духовности и морали, направляя все помыслы и силы на повышение материального благополучия, оно оказалось в сетях «консюмеризма». Подвергаясь агрессивной рекламе и убежденные в том, что им нужно все рекламируемое для того, чтобы быть конкурентоспособными и счастливыми, люди становились на искусственно созданный и бесконечный путь непрерывных поисков вещей и денег на их покупку, мало заботясь об истинной полезности покупаемого. Искушались мнимым материальным благополучием не только потребители, но и производители, сверхприбыли которых затмили всякое представление о моральной ответственности за качество производимых ими товаров и последствия порождаемых ими общественных явлений.

Члены общества потребления пытаются понять законы, по которым живет современный мир и причины их жизненных неудач. Однако и эта цель оказывается недостижимой. З. Бауман доказывает, что мы живем в «текучей современности», в которой невозможно стабильное существование и та степень стабильности, которая нам нужна – это стабильность, характерная для

моды или мечты, фантазии, т.к. идентичность современных людей по природе своей изменчива, уязвима и неуловима. Придать временную форму идентичности можно с помощью «клея» мечты, желания или фантазии.

К. Лэш отмечает, что раньше понятие идентичности относилось как к людям, так и к вещам, однако в современном мире и те, и другие утратили прочность, стабильность и определенность, поэтому К. Лэш называет современность универсальной плавкой всех твердых тел, в которой первыми плавилась вещи, но т.к. вещи, являясь инструментом определения идентичности, обладают способностью «улавливать идентичности» («things are symbolic trappings of identities»), людей вслед за вещами постигает та же участь – они оказываются расплавленными.

Уловленные вещами идентичности неизбежно увлекаются последними в «место всеобщей плавки». Ассоциации, вызванные этим комплексным термином К. Лэша, перекликаются с удивительно точной метафорой З. Баумана, представляющего «приобретаемые» современным человеком идентичности в виде на мгновение застывающей и вновь плавящейся на поверхности вулканической лавы корки. Нельзя не согласиться с предлагаемыми К. Лэшем и З. Бауманом образами, дающими однозначное толкование навязанного современному обществу модуса бытия.

Выход нам указан и нашей христианской ответственностью является сделать свой выбор. По нашей вере и силе нашей молитвы Господь изымет нас из вулканической лавы, расступятся воды и будет дана нам твердь земная для преодоления земных искушений и испытаний.

ГРОМАДЯНСЬКО-ПРАВОВІ ЗНАННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СВІДОМОГО ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ

Богомолова Н.М.

магістр державного управління, співробітник Міжвузівського дослідного центру «Політика і освіта» КЗ «ЗОППО» ЗОР

Становлення громадянського суспільства, зміни, що відбуваються в суспільно-економічному та духовному житті, в ціннісних орієнтаціях українського соціуму, інтеграція України в європейські структури визначають розвиток громадянського виховання особистості. Формування особистісних рис громадянина України, виховання демократичного світогляду є головною метою громадянського виховання, про що зазначається в Конституції України, Національній доктрині розвитку освіти, Законі України «Про освіту», Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності та інших нормативно-правових документах.

Життя вимагає новий суспільний запит щодо розвитку творчої особистості, яка здатна генерувати оригінальні ідеї, креативно мислити, приймати нестандартні рішення, вміти працювати з інформацією впродовж життя - здобувати її, переробляти, використовувати для індивідуального розвитку та самовдосконалення. Все це впливає на формування громадянської

компетентності особистості, що є необхідною умовою життєтворчості кожного учасника навчально-виховного процесу.

З огляду на це перед освітою України, яка стоїть на шляху демократичних перетворень, постають нові завдання. Одне з них -формування особистості громадянина правового демократичного суспільства. Саме тому в Україні активно розробляється новий напрям - громадянська освіта, яка базується на концепції громадянського виховання та науково-методичного забезпечення у цій сфері.

В Україні вже тривалий час відбуваються суперечливі та складні трансформаційні процеси в економіці, політиці та національній самосвідомості. В процесі демократизації наша країна пододала певний шлях і перебуває на етапі становлення політичних інститутів демократії. Проте, конституційне закріплення основних інститутів та принципів демократії – лише один з кроків на шляху демократизації. Україні вкрай необхідна консолідація демократії, тобто становлення і відтворення демократичної політичної практики, моделей та зразків поведінки, характерних для демократичної політичної культури, подальше формування та удосконалення різноманітних демократичних структур, звикання людей до життя в умовах демократії.

Як показують опитування, у переважній частини населення країни відсутні елементарні знання основних положень Конституції, Загальної декларації прав людини, Конвенції про права дитини. Тому навчальну діяльність слід доповнити перетворенням соціально-педагогічного середовища освітньої установи. Мова йде про придбання учасниками навчально-виховного процесу конкретного досвіду толерантності, партнерства, солідарності, консенсусу. Життя навчального закладу являє собою джерело становлення у молодого покоління поглядів і зразків поведінки. Саме робота зі зміни шкільного середовища спрямована на формування в учнів готовності брати участь у вдосконаленні суспільного механізму і особисто впливати на суспільно-політичне життя країни. Для цього учні повинні розуміти відносини між громадянами, громадянами і суспільством, громадянами і державою, повинні вміти жити в сучасному світі з його різноманіттям культур, володіючи способами діяльності, практичними вміннями, моделями громадянської поведінки.

Проблема розбудови громадянського суспільства, демократичної правової держави є безпосередньо пов'язаною з розвитком правової свідомості та правової культури. Саме правова культура та правове виховання населення є соціальною гарантією дії верховенства правового закону в суспільстві. Слід зауважити, що наукове мислення та наукова правосвідомість у взаємодії з правовим мисленням і правосвідомістю особистості, що є головними елементами правової культури, здійснюють активний вплив на реалізацію верховенства правового закону. Тому надзвичайної актуальності набуває питання наукової розробки та практичного втілення нової системи громадянського виховання, мета якого - сформувані в середовищі молодого покоління комплекс громадянських якостей, потребу захищати інтереси України та реалізовувати свій особистісний потенціал на благо зміцнення вітчизняної державності.

Головною метою громадянського виховання в сучасній демократичній державі є формування особистісної позиції в системі суспільних відносин. Такий громадянин повинен володіти певною сумою знань і вмінь, мати сформовану систему демократичних цінностей, а також готовність брати участь у суспільно-політичному житті школи, місцевих спільнот. Становлення громадянської компетентності школярів нерозривно пов'язане з формуванням у них цінностей, які визначають громадянську самосвідомість. Молодим людям треба дати можливість брати реальну участь у житті місцевої громади, Головною метою освіти, як одного з основних видів суспільно-державної діяльності, було і залишається формування не просто особистості, а громадянина, здатного до свідомого суспільного вибору. Саме так і позначена мета освіти в Законі України «Про освіту».

Дуже важливу роль у механізмі правового впливу відіграє правосвідомість. Вона займає проміжне становище серед елементів правового впливу, оскільки формується у людей під впливом різних чинників, у тому числі, правових. З іншого боку, правосвідомість при всій її різноманітності і недосконалості виступає як засіб регулювання суспільних відносин. Правосвідомість є сукупністю уявлень, поглядів, переконань, оцінок, настроїв і емоційного ставлення людей до права та держано-правових явищ. Правосвідомість характеризує соціальну практику як емпіричну діяльність, у процесі якої виражаються суб'єктивне ставлення людей до чинного права, уявлення про свої права та обов'язки, про справедливість і несправедливість норм права, про сутність і принципи правової організації суспільства, почуття, настрої, емоції, пов'язані з оцінкою існуючого правового режиму [5;1].

До основних функцій правосвідомості належать:

1) Когнітивна - пізнання правової дійсності, в результаті чого формуються правові теорії, концепції, ідеї, носії правосвідомості набувають правових знань.

2) Правотворча - правосвідомість знаходить своє об'єктивування, вираження, закріплення у праві. Нормативно-правові акти виступають як форми зовнішнього виразу правосвідомості суспільства в цілому і правотворчих органів держави зокрема.

3) Регулююча - право впливає на суспільні відносини через правосвідомість суб'єктів права, їхні правові знання, оцінки, почуття, мотиви й установки.

4) Оціночна - правосвідомість оцінює явища реальної дійсності, дії суб'єктів суспільного життя з позиції їхньої відповідності вимогам закону і навпаки.

З одного боку, правосвідомість передує праву, оскільки останнє є виразом волі суспільства або певної його частини, тобто виражає погляди та настанови суспільства або певної його частини (їхню правосвідомість). З іншого боку, правова система, яка склалася в суспільстві, виступає одним з найважливіших факторів, що впливають на правосвідомість. І, нарешті, функціонування права, його застосування та дотримання залежать від рівня правової свідомості [1;2].

Правова культура припускає відповідні знання людьми певних положень чинного законодавства, порядку його реалізації, уміння користуватися даними знаннями при застосуванні норм права, їх виконанні. Розрізняють правову культуру суспільства в цілому і правову культуру особистості. Причому ці два поняття є взаємозалежними. Чим більше освічених у правовому відношенні особистостей є у суспільстві, тим вищою буде правова культура даного суспільства. Правова культура особистості, будучи компонентом правової культури суспільства, виражає ступінь і характер розвитку суспільства, так чи інакше забезпечує соціалізацію особистості та правомірну діяльність особи [3;6].

Правова культура складається з таких елементів:

1. Досягнення якісного стану юридичної охорони та захисту основних прав і свобод людини і громадянина.
2. Ступінь впровадження в практику суспільного та державного життя принципів верховенства права і правового закону.
3. Рівень правосвідомості громадян та посадових осіб. Суспільна правосвідомість визначається масовістю правомірної поведінки, рівнем правового виховання, масштабами та якістю юридичної освіти.
4. Досконале як за формою, так і за змістом законодавство.
5. Стан законності в суспільстві.
6. Ефективність роботи правозастосовчих, зокрема правоохоронних, органів (суду, прокуратури, органів внутрішніх справ та ін.).
7. Стан розвитку юридичної науки, ступінь залучення вчених-юристів до розробки проектів нормативно-правових актів і вдосконалення їх змісту, програм боротьби зі злочинністю тощо.

У цілому взаємодія права і правосвідомості має конструктивний характер. Разом з тим, на певних етапах розвитку держави і права можуть створюватися історичні передумови для формування дефектної правосвідомості, яка є антиподом високої правової культури.

Прийшовши до влади, політики мають знати, що у справі державного керівництва велику, але не єдину роль відіграє відданість справі оздоровлення суспільства та держави. Величезне значення тут має також професіоналізм, знання справи, за яку береться той чи інший політик. Відсутність знань щодо об'єкта управління у політика як суб'єкта управління може призвести до занепаду об'єкта, яким він керує. Це мають насамперед усвідомити ті, кому пропонують очолити певну сферу державного управління, в межах якої вони не є знавцями справи [1;2].

Формування правової свідомості і правової культури в нашому суспільстві не відбувалося і не може відбуватися у майбутньому стихійно, саме собою. Воно має бути результатом активної діяльності суспільства, усіх його громадян, кожної особи.

По-перше, на формування правової свідомості і правової культури впливає увесь процес правотворчості, процес реалізації та застосування правових норм державними органами України, стан законності і правопорядку, розвиток правовідносин.

По-друге, розкриття рушійних сил правової культури суспільства дозволяє вивести дослідження правової культури на нові рубежі з обліком інтенсивних процесів взаємодії національних правових культур. Значення цієї проблеми для України розкривається на прикладі адаптації законодавства України до міжнародних норм і стандартів прав людини, а також гармонізації законодавства України із нормативними актами Європейського Союзу.

По-третє, головну увагу в процесі формування правової свідомості і правової культури суспільства потрібно все ж таки зосередити на формуванні в кожній людині позитивно-правових знань та психологічних механізмів поваги до права у структурі правосвідомості, визначення (що потребує наукового поняття) теоретичної моделі та концепції формування правової культури особи.

Тому в Україні має постійно зростати внутрішня мотивація кожної особистості для активного формування правової самосвідомості та правової культури.

Отже, правова культура громадян є фундаментом нового суспільства в Україні. Адже громадяни є єдиним чинником, здатним утворювати державу і правопорядок, приводячи в дію Конституцію України і законодавство. Успішне вирішення цих завдань залежить від багатьох факторів, але здебільшого від рівня організації правової освіти і виховання населення країни [3;6].

Пошук нових ціннісних орієнтацій ускладнюється кризою моральності і правосвідомості, соціальною нестабільністю, яку можна спостерігати сьогодні. Тому процес державотворення в Україні висуває на передній план такі спільні для всіх ідеологічні цінності, як патріотизм та громадянськість, та їх відображення у свідомості, світогляді й поведінці.

Так у політико-правовій сфері необхідно сформувати уявлення про: механізми функціонування політичної системи та влади в Україні; особливості взаємодії органів державної влади і органів місцевого самоврядування та їх відповідальність перед громадянами, про права людини та механізми їх захисту.

Відповідно до статті 31 Закону України «Про загальну середню освіту», згідно Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. №1392 визначається, що громадянська компетентність – це «здатність учня активно, відповідально та ефективно реалізовувати права та обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства» [6;1].

Демократизація суспільства без політичної культури, громадянської позиції його членів не може бути повною, оскільки в людей укорінюється байдужість до всього, що відбувається в країні і вони перетворюються на слухняних виконавців владних структур. Лише політична грамотність, політична свідомість і мислення, що є складовою політичної культури, стимулюють громадянську активність, роблять кожного громадянина не пасивним спостерігачем подій, які відбуваються в країні і світі, але й активним учасником. Довести це до свідомості зростаючого покоління є одним з першочергових завдань вітчизняної педагогіки. Завдання демократичної держави полягають в тому, щоб створити умови для формування виваженої громадянської позиції, громадянської думки, як під впливом державних

інститутів, так і волевиявленням особистості чи колективу, народу. Основи громадянськості (у найпростішому значенні її можна розуміти як громадянську освіту дорослого населення і громадянське виховання дітей і молоді) закладено в Основному Законі.

Саме, обізнаність у системі законоустрою та правопорядку, що існують у державі, допоможе молоді розумно скористатись своїми правами, правильно визначити свої обов'язки, застерегти від хибних вчинків і злочинних діянь.

Правове виховання – це діяльність, спрямована на формування правосвідомості і правової культури та на розвиток соціально-правової активності особистості. Громадянсько-правове виховання має включати: прищеплення поваги до прав і свобод людини та громадянина; виховання поваги до державних символів України, до Конституції та Законів України, виховання свідомої потреби у дотриманні чинного законодавства не лише своєї Батьківщини, а й інших країн світу; виховання почуття громадянського обов'язку перед Україною, суспільством; формування політичної та правової культури особистості; залучення учнівської молоді до участі у добровільних акціях та розвитку волонтерського руху.

Громадянське суспільство, як система в саморозвитку, завжди відчуває тиск з боку державної влади. В свою чергу, демократизуюча держава не може розвиватися без вільного розвитку громадянського суспільства, його суб'єктів, які контролюють дії інституцій державної влади.

Недостатня розвинутість громадянського суспільства є, в свою чергу, однією з причин узурпації його прав з боку держави, внаслідок чого відбувається перерозподіл функцій держави та громадянського суспільства в інтересах держави. Ось чому держава та суспільство існують в стані постійної суперечливої взаємодії та взаємовпливу, характер та напрямок яких значною мірою залежать від рівня розвинутості громадянського суспільства, його інституцій та конкретних громадян.

У зв'язку з цим, громадянська освіта в її проєкціях у майбутнє, на наш погляд, повинна займати все більше місця в гуманітарному секторі освітнього простору України, а її суб'єкти в усе більшій мірі будуть ставати особистостями - свідомими громадянами свого суспільства.

Указом Президента України від 24 березня 2012 року №212/2012 затверджена Стратегія державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та План першочергових заходів щодо реалізації Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні. У Стратегії передбачено запровадження в загальноосвітніх та вищих навчальних закладах навчальних курсів з питань розвитку громадянського суспільства в Україні.

Серед першочергових заходів щодо реалізації Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні для підвищення рівня громадянської та правової культури передбачено:

«1) забезпечення взаємодії з інститутами громадянського суспільства у питаннях поширення серед населення ідеї нетерпимості до проявів корупції, пропагування переваг правомірної поведінки в усіх сферах суспільного життя;

2) розроблення методичних матеріалів щодо запровадження в загальноосвітніх та вищих навчальних закладах навчальних курсів з питань розвитку громадянського суспільства в Україні;

3) розроблення та запровадження на регіональному рівні комплексних заходів правової освіти громадян, зокрема з метою популяризації серед населення участі громадян у діяльності інститутів громадянського суспільства» [10;3].

Отже, процес становлення громадянина України та його головної риси— громадянськості є наслідком такого процесу, як соціалізація, в структурі якої нас найбільше цікавлять громадянське виховання і самовиховання. Соціалізація відбувається під впливом значної кількості обставин та чинників: держави, суспільства, сім'ї, неформальних груп, засобів масової інформації, релігії та багатьох інших. Зараз є очевидним, що дія багатьох з цих чинників в галузі формування громадянськості української молоді є стихійною, не досить ефективною, а часто і деструктивною. Стихійна соціалізація молоді сприяє обмеженню духовного та предметного простору для дії безпосередньо громадянського виховання. Тому головне навантаження лягає на плечі педагогічного складу. Віддані ідеї української державності, вони повинні розробити таку систему громадянського виховання, яка б сприяла озброєнню молодих людей громадянськими знаннями і навичками, формуванню у них громадянського досвіду, необхідного для повноцінного розвитку громадянськості.

Втім, щоб така робота була успішною, педагоги самі повинні відповідати тим критеріям громадянськості, які необхідні для ефективного подолання усіх труднощів соціокультурного характеру сучасного державотворення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаревський В.Г. Правова свідомість та правова культура в Україні: проблеми їх формування. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: // <http://www.info-library.com.ua/books-text-11939.html>

2. Голосніченко І. Правосвідомість і правова культура у розбудові Української держави // Право України. - 2005. - №4.

3. Грищенко А.В. Правовий закон: питання теорії та практики в Україні. Автореферат дисертації на здобуття канд. юрид. наук. - К.. 2003. - С. 6.

4. Закон України «Про освіту». - [Електронний ресурс] – Режим доступу: // <http://zakon2.rada.gov.ua/>

5. Олійничук Р. Проблеми формування правової свідомості та правової культури в українському суспільстві. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: // <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2137>

ГЛОБАЛИЗМ VS. МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛИЗМ И ПРОБЛЕМА ПАТРИОТИЗМА

Власова Т.И.

д. ф. н., профессор, зав. каф. филологии и перевода Днепропетровского национального университета железнодорожного транспорта имени академика В. Лазаряна

Политические дебаты и научные дискуссии вокруг понятий этничности, культурных различий, идентичности и т.п. звучат сегодня так же остро, как и двадцать лет тому назад. Одной из главных причин столь длительной научной актуальности является, по мнению ученых, кризис идеи нации, нации как общности и сообщества. И для критиков, и для защитников национальной идентичности и культурных различий концепция мультикультурализма была и остается весьма актуальной как в теоретическом, так и в практическом плане. Исследуя современные теории, политику и практику культурного плюрализма, ученые, как правило, рассматривают те страны, которые имеют исторические связи с британским колониализмом: США, Канаду, Австралию, Новую Зеландию, Индию, Южную Африку, Ирландию. Пытаясь идентифицировать общие проблемы и дать предписания для репрезентации культурных различий в постколониальном контексте, теоретики исследуют такие вопросы, как политические versus культурные конструкты национальных образований в США и Австралии, комьюнализм и колониализм в Индии, секстанство и политика идентичности в Ирландии, этнический национализм и постапартеид в Южной Африке, британский мультикультурализм как «индустрия наследия», мультикультурное законодательство и образование в Канаде и Новой Зеландии, миграция, беженцы и идентичность в пространстве глобальной экономики [1].

Опыт решения некоторых общих вопросов, с которыми сталкиваются мировые сообщества в эпоху глобальных трансформаций, на наш взгляд, чрезвычайно важен для Украины, развитие которой как демократического государства нельзя рассматривать вне европейского, более того, глобального контекста. Тем более, что сейчас, в начале XXI в., для многих очевидно, что глобализм и патриотизм также не следует анализировать отдельно, что единство и устойчивое развитие страны достигается за счет слияния многообразия культур, представляющих ее нацию.

Когда в 1965 г. канадская королевская комиссия запустила в политический, научный и культурный оборот доктрину мультикультурализма, плюрализм самосознания понимался скорее как локальная проблема в тех странах, которые сталкивались с сосуществованием крупных диаспор. Сейчас мультикультурализм определяется как эпифеномен глобализации, поскольку его стороны пронизывают различные культурные, экономические и политические сферы, предлагая некую основу новой модели общественной жизни.

Хотя мультикультурализм – это доктрина, имеющая в западном мире вполне конкретное практическое значение, она, безусловно, связана с общими тенденциями культуры, характерными, в целом, для постмодерна. Сам термин,

появившись в научных публикациях в 70-х годах, в конце 90-х стал на Западе таким же необходимым элементом дискурса политкорректности, как постмодернизм или феминизм. Сегодня, спустя два десятилетия, аналитики различают такие гибриды и подвиды мультикультурализма, как консервативный или корпоративный мультикультурализм, либеральный и леволиберальный мультикультурализм, радикальный, полицентристский и «мятежный» мультикультурализм [2, с. 48]. С другой стороны, синтезируя определенные сферы современной теории: культурологию, гендерные исследования, литературную критику, институциональные политические исследования, – мультикультурализм формирует междисциплинарное поле политической теории, в основе которой лежит убеждение в том, что и евроцентризм, и афроцентризм, и т.д. – это всего лишь внешние проявления глубокого сдвига культурных «материковых плит» – деколонизации глобальной культуры [2].

Противоположная, «прогрессивная», сторона консервативных упреков в том, что мультикультурализм политизирует культуру, – это жалобы на то, что он «эстетизирует» политику. Последнее, по мнению ученых, не учитывает роль «культуры» в производстве граждан, способных на политическую репрезентацию [3, с. 12]. Именно кризис репрезентации лежит, как полагают исследователи, в основе дилеммы «мультикультурализм или мультинационализм».

Кризис «репрезентабельности», вызванный тем, что Хоми К. Бхабха назвал «жаргоном меньшинств»: политикой идентичности, этнической партикулярностью, мультикультурализмом, не может не просматриваться в образовательных учреждениях, реакция которых, по словам Бхабха, представляет собой или обеспокоенность угрозой «общей культуры» (еврокультуры, по сути), или стремление извлечь выгоду из происходящих изменений, коммодифицируя культуру меньшинств, включая ее в новые образовательные программы и планы [4]. Подобная дилемма не является новой. Как отмечает М. Кундера, когда кризис репрезентации, вызванный требованиями рабочего класса в конце XIXв., потряс политические и культурные институции Британии, Дж. С. Милль написал «Размышления о репрезентативном правительстве» («Considerations on Representative Government»), а М. Арнольд – «Культуру и анархию». И, хотя оба теоретика перевели дискуссию в сферу культурной репрезентации, именно у Арнольда представители культуры в отличие от представителей классов являются «истинными апостолами» равенства. Люди культуры «счищают» с себя экономическую и классовую идентичность, оставляя только «лучшее знание и мысль о времени», они «незаинтересованы», а потому они оставляют себе лишь свое лучшее «я» [5, с. 58]. Следуя из этой предпосылки, Арнольд утверждает, что государство должно репрезентировать лучшее «я» своих граждан и, поскольку люди культуры являются представителями такого «я», государство должно репрезентировать культуру. М. Кундера пишет, что программа Арнольда оказалось столь влиятельной, что доклад Ньюболта британскому правительству в 1921г., первый в серии правительственных докладов по преподаванию английского языка и литературы в Англии, в число

своих рекомендаций включил мысль о том, что английская литература должна среди других форм знания занимать первостепенное место в английских школах [6, с. 69]. В этом докладе учителю английского языка и литературы отводится роль посредника между государством и его гражданами и утверждается, что его/ее миссия – учить совершать «правильные» поступки на собственном примере, быть его/ее лучшим «я» и в качестве такового – «лучшим гражданином». Английский язык и литература в школе и университете стали таким образом тем средством, с помощью которого национальная идентичность утверждалась в индивидууме. Именно это является, по мнению М. Кундеры, не только исторической основой мультикультурализма, вернее, его образовательной политики с повесткой репрезентации культурных различий и их изучения, но и методологическим наследием.

Последнее, как известно, не было использовано в полной мере, поскольку практика показывает, что в образовательных программах появилось и появляется все больше «мультикультурных» дисциплин. Например, отмечается удельный рост литератур меньшинств (черной, лесбийской, гей-литературы и т.д.) в учебных программах западных университетов и, соответственно, лучшие возможности трудоустройства для подобных специалистов.

Исследователи задают вопросы: «Как может практическое осуществление мультикультурализма избежать действий на уровне эстетической репрезентации?», «Как может практика мультикультурализма избежать коммодификации и включения в образовательную функцию социализации, которая осталась неизменной, и ее миссия по-прежнему заключается в воспитании «правильного вида» национальной гордости?», «В логике мультикультурализма, чью национальную гордость будет воспитывать школа в условиях, когда разные индивиды и группы поддерживают различные версии нации в своей культуре?».

Очевидно, эти проблемы стоят за лозунгами, написанными по-английски в метрополитене Пекина: «Patriotism, inclusiveness, virtue». (С точки зрения перевода, необходимо обратить внимание на слово «inclusiveness» – не «inclusion» (включение, присоединение), а «включение в себя, внутреннее вовлечение»). Таким образом, сегодня лозунг Китая – «Патриотизм, всеобщая вовлеченность и добродетель». Некая двусмысленность концепта «inclusiveness», как представляется, вполне объяснима. Стоит вспомнить те критерии хорошего правительства, о которых писал Дж. С. Милль в своей работе «Размышления о репрезентативном правительстве». Это, прежде всего, добродетель и образованность граждан, способность политических институций формировать добродетель и образованность [6, с. 75]. Выбор слова «virtue» также концептуален. Стоит вспомнить гуманистическую «virtú», сформировавшуюся в итальянском Ренессансе, и четыре главные добродетели: благоразумие, храбрость, умеренность во всем, справедливость. Если вернуться к предыдущему лозунгу китайского правительства, заключающему в призыве дать образование нации, то на примере этой огромной страны с ее несомненным историческим патриотизмом понятно, что образование и политическая репрезентация однозначно и тесно связаны.

По Миллю, образованная «элита страны» – это лучшие ее представители в силу своего ума, который дает им возможность стать над классовыми делениями, это именно те, которым можно доверить оформить институты, которые в свою очередь оформят государство; последнее придаст форму институтам, которые обозначат ценности. Таким образом, именно культура и политические предшественники, созданные ею, определяют нацию.

В широком смысле, как пишут ученые, национализм может покоиться на биологических, этнических, религиозных, культурных, лингвистических, политических или географических предпосылках, и эти предпосылки, как правило, исторические не совпадают. Национализм создается, а затем буйно разрастается на почве мифа единства. И все же национализм сам по себе остается феноменом плюрализма. И. Хассан отмечает тот интересный факт, что современный государственный национализм стал чахнуть в индустриальных странах после Второй мировой войны, исключая те нации, которые потерпели поражение (Германия), и те нации, которые «догоняли» (СССР и Япония). Национализм особого, «яростного», характера начал, однако, расти везде: в бывших колониях, в развивающихся странах, в подавляемых этнических или религиозных сообществах. Причины раздувания «пожара» национализма – реальны и серьезны. Это социальная несправедливость, постоянная депривация, память о поругании, технологические изменения, трансформация ценностей, коллапс империй, «миграция отчаяния» [7, с. 284-285]. Ученые задают вопросы: «Является ли национализм всегда правым или он может также быть левым, центристским или даже аполитичным?», «Каковы его внутренние конфликты и градации?», «Какие обязанности, например, являются главными для уроженки Ирана, получившей образование в Гарварде и носящей хиджаб: ее оксидентальные идеалы, ее семья, ее гендер, ее религия или ее страна?».

Здесь следует, как представляется, затронуть семантические особенности значения английского слова «nationalism», концепт которого (смысл, возникающий в дискурсе) отличается от концепта русского слова «национализм». Так, в Оксфордском энциклопедическом словаре национализм определяется прежде всего как преданность своей нации, патриотические чувства, принципы и усилия; второе значение – это политическое движение за независимость в стране, которая находится под контролем другой страны или является ее частью [8, с. 598]. «Современный философский словарь» под редакцией В. Е. Керимова дает следующее определение национализма: «Гипертрофированная форма этноцентризма, психология, идеология, политика и социальная практика признания исключительности собственной этнической общности и государства, враждебности к другим нациям и государствам» [9, с. 438]. Концепт патриотизма и в английском, и в русском языках, в целом, совпадает: это любовь к своей родине и готовность защищать ее. То есть очевидно, что отличия в концептах значительны и должны приниматься во внимание.

Возвращаясь к роли культуры в формировании нации и национализма (в значении патриотизма), следует сказать, что современные теоретики, например, американский культуролог Г. Жиру, связывают культуру и

государство в дискурсе борьбы за «радикальную, культурную демократию». Для Жиру культура и, особенно, образование являются средством переговоров по чувствительным идеологическим вопросам между народом и государством в целях подтверждения идеи нации [10]. Эта версия нации, в отличие от Арнольда и Милля, является «инклюзивной»: Жиру отличает понятие этики и культуры от арнольдовского понятия культуры как внутренне присущей этике, поскольку его определение культуры включает в себя такие социальные факторы, как гендер, раса, класс, знание, власть.

Современные критики тех концептов культуры и нации, о которых говорилось выше, пытаются трансформировать западную историю, анализируя (и демонстрируя) «политики» и «истории» расы, гендера и класса. При этом, как отмечают исследователи, не затрагиваются те рациональные абстракции, с помощью которых западная история легитимировалась, – а именно, «культура», «нация», «мы – народ».

Последние десятилетия, несомненно, демонстрируют перемещение акцентов в дискуссиях и дебатах с мультикультурализма на мультинационализм. Мультинационализм с его эмфазой на нации, а не на культуре, имеет дело с группами как с целым, а не с фрагментом целого. Сторонники мультинационализма полагают, что в «переговорном процессе» между национальным и глобальным практика мультинационализма предлагает новое методологическое направление – одновременное сосуществование различных культур, дискурсов истории нации как диалектических взаимоотношений между культурами, языками и идентичностями. В этой диалектике часть и целое не могут быть одним и тем же, и моральный императив культуры, который так ярко выражен у Арнольда, Милля и Жиру, выглядит этической ошибкой, которой он, по мнению М. Кундеры, и является [6, с. 84].

В то же время нельзя отрицать тот факт, что мультикультурализм вовлечен в геополитические реалии настоящего момента, отсюда, возможно, его провалы и неудачи. Национализм (патриотизм) фокусируется на идентичности, внутренней связи, зачастую «эксклюзивности» и, безусловно, групповом «единстве воли», поскольку политическим «мы» нас делает только единство воли. Но, как писал Ницше, воля к власти, это не только та воля, которая есть, но также та, которая стремится быть все больше. Важно также, что мультикультурализм проявляет парадоксальную тенденцию к сепаратизму. Как отмечают теоретики, группы и меньшинства, которые живут в конфликтной ситуации, часто отвергают толерантные устремления и усилия, исходящие от противоположной стороны.

Таким образом, в поисках более широкого признания группа усиливает свою изоляцию подобно тому, как художественный авангард процветает на шоке и антагонизме, хотя и стремится к пониманию и признанию. Безусловно, общества и страны были мультикультурными с незапамятных времен, но это не значит, что они были «мультикультуралистскими», пишет И. Хасан. Мультикультурализм моделирует разнообразие, множественность, но его главный посыл – это «корни», то, что заключается в «культурализме»: воспитание любви к своим корням, к своей культуре и истории. Но, как

указує Бхабха, «мультикультуралісти» повинні робити щось більше: вони повинні постійно боротися з ксенофобією, расизмом і сексизмом не тільки в абстрактному, філософському плані, але давати опір тим соціальним практикам, які формують ідентичності дискримінованих меншин.

Двадцять років тому назад ми вступили в період «обеспокоєності» ідентичністю і знаходимося в цьому стані до сих пор. Ми розуміємо, що політично актуальне загальне – це єдиний комплекс ідей, символів, образів, і перетворити наші зазвичай конфліктні інтереси в певне єдине напрямлення ми можемо тільки в тому випадку, якщо будемо патріотами і в англійському, і в російському значенні цього слова. В нашій «обеспокоєності» ідентичністю ми намагаємося «увековечити» втрачене час і повернути собі втрачене спадщина, забуваючи тимчасом, що саме це створює культуру «групових інтересів» і веде до націоналізму як політичному руселу. Такий підхід може бути тільки антагоністичним, а солідарність в подібній ситуації може бути тільки стратегічною. Як представляється, зараз значно більше важливо не реінсценарувати минуле і не реінтерпретувати майбутнє в логіці постколоніалізму і виживання, а працювати для теперішнього, і ця робота повинна звільнити нас від історичного детермінізму або доктрин постколоніальної віктимізації.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Горшкова О.Г.

к. п. н., доцент кафедри теорії та методики виховання КЗ «ЗОШПО»ЗОР

Громадянська освіта є одним із головних напрямків освіти в Україні. Воно завжди знаходилося в центрі уваги як влади, так і суспільства, як науковців, так і учасників освітньої практики.

На сучасному етапі ця освіта здійснюється в соціально-політичних і соціокультурних умовах, що змінюються. Зокрема, в умовах становлення нових конституційно - правових основ державності та форм суспільної солідарності, розвитку демократичної громадянськості, формуванню громадянської позиції.

Враховуючи міждисциплінарний статус проблеми особистості, слід відмітити, що дефініція «громадянська позиція» знаходиться у полі зору суспільних наук, психології, педагогіки та духовної культури.

Так, на філософському рівні розкривається зміст поняття «громадянська позиція» та виявляються її ціннісні аспекти (О.А.Михаліна, М.Мамардашвілі, В.М.Сагатовський), розробляється проблема соціальної активності й оцінюється її значення для суспільного становлення особистості (Л.М.Архангельський, С.М.Іконнікова, В.Т.Лисовський, К.О.Магомедов, С.Д.Ратник, Г.Л.Смирнов, Т.К.Чурилова, В.М.Шепелев).

На соціологічному рівні досліджується, яким чином положення особистості в суспільстві визначається системою її прав і обов'язків, місцем індивіда в системі соціальних відносин (Г.Г.Дилигенський, І.С.Кон, Ю.М.Резник).

На психологічному рівні (К.А.Абульханова-Славська, Б.Г.Ананьєв, А.Г.Асмолов, А.А.Бодальов, Л.І.Божович, Т.С.Воропаєва, М.Д.Лаптева, О.М.Леонтєв, В.М.Мясищев, С.Л.Рубінштейн) розглядаються різні аспекти цілісної позиції особистості, які залежать від специфіки діяльності людини, осмислюються передумови та підстави її цивільного становлення, обґрунтовуються механізми формування громадянської позиції.

Аналіз педагогічної літератури виявив, що в залежності від того, як проблема формування громадянської позиції вписана в коло наукових інтересів дослідників, вибираються основні аспекти вивчення: розкриваються можливості громадянської освіти в формуванні громадянської позиції (Т.В.Болотіна, Н.М.Воскресенська, Г.В.Карягина, Є. Чорна).

Особливо слід відмітити дослідження, які визначають шляхи формування громадянської позиції учня в процесі вивчення суспільно-політичних дисциплін і предметів гуманітарного циклу (Н.Я.Мещерякова, В.І.Попов), залучення до культурно-історичних цінностей регіону, в процесі трудової підготовки, пошукової діяльності з увічнення пам'яті тих, хто загинув у роки війни, в рамках діяльності суспільної організації, в тренінгах і ділових іграх.

Разом з тим, теоретичний аналіз показує, що в педагогічній літературі не знайдено єдиного підходу до визначення дефініції «громадянська позиція».

Головна причина її інтегрованого характеру полягає в об'єктивно зростаючому впливі людини на історичний процес і тієї колосальної відповідальності за нього перед людством.

Отже, проявом громадянської позиції особистості є відношення її до суспільства, людей, самої себе. Під відношенням більшість психологів і педагогів розуміють психологічний феномен, який поєднує у собі результати пізнання, конкретного об'єкту дійсності, емоції та поведінку [2].

При цьому ядром відносин, які лежать в основі громадянської позиції, є моральні відносини, так як відносини до людини є стрижньовими, оскільки сама людина в суспільстві з'являється найвищою цінністю, самоціллю. Так, за словами Щуркової Н.Є., *«нравственностью человека опосредуются все социальные отношения личности: политические, правовые, эстетические, научно-познавательные, трудовые, половые и другие. Мир современного человека выступает для него как мир очеловеченный именно потому, что через призму отношений к человеку стоятся все его отношения с миром»*[3,32].

Громадянська позиція виявляється та формується у діяльності. Саме через неї людина пізнає світ, себе, формує своє самопізнання, моральні та соціальні установи, реалізує своє «Я». У відповідності з тим, на які сфери життєдіяльності спрямовані інтереси індивіда, в яких формах і наскільки соціально ціннісно й особистісно значимо він реалізує себе, можна говорити про успішність і соціальну значимість прояву громадянської позиції особистості. Як підкреслює О.С.Газман, *«научиться жить — значит*

выработатъ свою позицію в жизни, свое мировоззрение, отношение к себе, к окружающему миру, понять себя, других, общественные процессы, поставитъ себе задачу, чтобы действовать в соответствии с ней» [1, 19].

Таким чином, у структурі громадянської позиції особистості виділяються три компоненти: пізнавальний, мотиваційно-орієнтований, поведінковий.

Пізнавальний компонент включає формування базисних ціннісних орієнтацій, які передбачають свідоме відношення людини до соціальної дійсності. Вони визначають сенс життя людини, що для неї є особливо значимим. Даний компонент характеризується повнотою етичних, правових, політичних і інших знань людини; глибиною їх осмислення, що відображає суб'єктивне відношення людини до засвоєваних вимогах життя.

Мотиваційно-орієнтований компонент розкриває відношення людини до подій, суспільства, людей, самого себе, які опосередковані системою моральних норм, які виступають у вигляді установ, вимог, суспільних розпоряджень, а також системою законів, які прийняті державою. Моральність полягає в тому, що вона вказує не на те, що треба робити, а на те, як треба робити (у етичному сенсі: відповідально, чесно, сумлінно тощо).

Поведінковий компонент громадянської позиції характеризується реальною поведінкою людини, її умінням дотримуватися важливих правил, виконувати основні соціально-моральні обов'язки. Важливість і значимість цього компоненту обумовлені засвоєнням і формуванням суспільних цінностей з урахуванням особистої діяльності людини в сфері самореалізації, коли їх правильність і значимість підтверджуються реальними життєвими процесами. Форми його можуть бути соціально цінними, соціально корисними, соціально прийнятими, асоціальними і антисоціальними. Саме у процесі самореалізації проявляється та перевіряється громадянська позиція особистості, здатність індивіда охороняти та реалізовувати її в різних умовах, володіти певним імунітетом до впливів, які мають протиріччя з його особистими поглядами та переконаннями.

Виходячи з вищезазначеного, ми бачимо, що розвиток трьох компонентів громадянської позиції особистості тісно пов'язані між собою та розглядаються як єдине ціле, та сприяють взаємозбагаченню один одного.

Слід зазначити, якщо громадянська позиція особистості є інтегративною системою відношення її до держави, права, громадянського суспільства, самого себе як громадянина, визначаючого орієнтацію на суспільне благо, то її формування буде успішним тоді, коли система формування громадянської позиції буде реалізовуватися за допомогою соціального проектування, яке забезпечує:

- включення особистості в реальну діяльність із позитивної зміни соціальної ситуації в активній взаємодії з представниками влади, суспільних організацій, громадянами;
- цілеспрямоване створення умов емпатичної спрямованості, яка дозволяє кожній особистості проявляти своє відношення до людей і соціальних груп, які мають потребу в вирішенні проблем політичного, правового, соціального характеру;

- розвиток здібностей особистості до рефлексії по відношенню до держави, праву, громадянському суспільству, самого себе як громадянина.

Основними напрямками системи формування громадянської позиції є:

1. «Я й я» - формування громадянської правосвідомості та виховання громадянської відповідальності.

2. «Я та сім'я» - формування поваги до членів сім'ї.

3. «Я та культура» - виховання почуття прекрасного, розвиток особистості творчого мислення, художніх здібностей, формування естетичного смаку.

4. «Я та школа» - формування у особистості усвідомлення себе членом колективу; прагнення до поєднання особистих і суспільних інтересів; виховання осмисленого відношення до навчання.

5. «Я та моя Держава» - розвиток суспільної активності учнів, виховання в них політичної культури, почуття відповідальності та гордості за свою державу.

6. «Я та планета Земля» - формування екологічної культури.

Отже, формування громадянської позиції особистості покликано забезпечити інтеграцію, єдність і цілісність самосвідомості особистості як громадянина полікультурного суспільства на основі засвоєння нею системи людських моральних цінностей, свободи самовиявлення на основі соціальних установ, норм і цінностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Газман О. С., Иванов А. В. Содержание деятельности и опыт работы освобожденного классного руководителя (классного воспитателя). — М., 1992. — С. 19.

2. Мясичев В. Н. Структура личности и отношений человека к действительности // Доклад на совещании по вопросам психологии личности. — М., 1956. — С. 18–21.

3. Щуркова Н. Е. Воспитание социально активной жизненной позиции школьника в учебной деятельности // Формирование активной жизненной позиции школьников в учебной и трудовой деятельности. — М., 1980. — С. 32.

ВИКЛАДАННЯ КУРСІВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Гура С. П.

*старший викладач кафедри теорії і методики виховання
КЗ «ЗОІППО» ЗОР*

Майбутнє нашої держави, яка має багату тисячолітню християнську культуру, залежить від християнського виховання, від змісту тих цінностей,

які закладаються в юні серця, від усвідомлення ідентичності зі своїм народом, історією, традиціями, від мудрої книжки, рідного слова.

Нові часи вимагають нових знань, нових спеціалістів, нових форм та методів навчання. Тому нині для забезпечення нормального повноцінного людського життя, як ніколи, потрібне відновлення втраченого зв'язку наукового знання з моральними цінностями, з багатим досвідом християнського світу. Отже, величезна увага повинна приділятися тому, аби молоде покоління, завтрашнє майбутнє нашої нації, добре знало своє національне коріння, свою релігію, ґрунтовно розумілося на етичних вимогах української та світової культури, формувало в собі високі риси патріота.

Наша молодь повинна зрозуміти значення моральних християнських традицій для формування особистого світогляду, оскільки традиція – це не просто формальне повторення того, що стверджувалося в минулому, а нове переживання вічних християнських моральних чеснот в сучасному.

Релігійне виховання у школі не суперечить її світському характеру, а розглядається як складова частина національного виховання в цілому, тому що духовність породжує шляхетність, допомагає людині стати людиною, а нації – нацією. У християнській моралі сконцентровані найвищі цінності європейської цивілізації, тому християнські аргументи залишаються найвагомішими.

З огляду на це актуальним і своєчасним є запровадження курсів духовно-морального спрямування в загальноосвітніх навчальних закладах. З вересня 2003/2004 н. р. у навчально-виховних закладах Комунарського району м. Запоріжжя розпочалося викладання експериментального курсу «Основи православної культури» (Наказ УОН Запорізької обласної державної адміністрації від 08.09.2003р. №234 «Про проведення науково-дослідницької та експериментальної роботи на базі навчально-виховних закладів Комунарського району м. Запоріжжя»). З 2008/09 навчального року цей курс мав назву «Основи християнської культури» (Наказ УОН Запорізької обласної державної адміністрації від 29.08.2008р. №404 «Про вивчення у навчальних закладах курсу «Основи християнської культури»). З 2011/12 н. р. педагоги Запорізької області викладають християнську етику за чотирма програмами, які мають гриф МОН України.

При викладанні курсів духовно-морального спрямування педагоги керуються такими нормативно-правовими документами України: Конституція України, Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації», Указ Президента України «Про свободу совісті та релігійні організації», Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо остаточного подолання негативних наслідків тоталітарної політики Союзу РСР стосовно релігії та відновлення порушених прав церков і релігійних організацій», Наказ Міністерства освіти і науки України «Про вивчення у навчальних закладах факультативних курсів з етики віри та релігієзнавства», Рішення Колегії МОН України «Про концептуальні засади вивчення в загальноосвітніх навчальних закладах предметів духовно-морального спрямування».

Предмет духовно-морального спрямування є дисципліною навчально-виховного та культурологічного спрямування, яка вибудовується як спосіб

допомоги учню в закладенні фундаменту власних життєвих цінностей. Програми курсів, за якими вивчаються цей предмет, укладаються відповідно до вимог до програм для загальноосвітньої школи.

Метою вивчення предмету духовно-морального спрямування в загальноосвітній школі є:

- поглиблення знань про людину та моральні взаємини в суспільстві, основні моральні норми та цінності народу України й людства в цілому, культуру спілкування і поведінки;
- сприяння формуванню цілісної, духовно зрілої особистості - громадянина України шляхом пізнання й засвоєння учнівською молоддю багатовікових надбань національної та світової духовної культури;
- здійснення духовно-морального виховання на основі християнського вчення;
- формування у дітей глибокого розуміння й особистісного ставлення до сутнісних питань про мету й сенс життя людини;
- формування шанобливого ставлення до носіїв відмінних від власної культур і традицій, вміння жити і творити в сучасному полікультурному та поліконфесійному глобалізованому світі, готовності поважати право кожного на свободу совісті;
- подолання кризових станів дитинства, новоутворень, що виникли у психіці дитини під впливом антисоціальних проявів.

Головними завданнями предмета духовно-морального спрямування є:

- ознайомлення учнів із загальнолюдськими цінностями та формування особистості учня на основі науково-філософської та християнської духовної, моральної і культурної традицій;
- виховання свідомої, вільної та відповідальної особистості, здатної жити і творити в сучасному демократичному суспільстві;
- творення належних умов для глибшого самопізнання, розкриття та реалізації своїх творчих здібностей і таланту в позитивному річищі.

Курси духовно-морального спрямування мають викладати педагоги шкіл та вихователі ДНЗ, які пройшли відповідну фахову підготовку при КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» ЗОР.

КЗ «ЗОІППО» ЗОР спільно з кафедрою богослов'я КПУ (зав. каф., к. н. д. у., доктор богослов'я, професор протоієрей Ігор (Рябко), підготували 225 педагогів Запорізької області та 195 педагогів для інших областей України для викладання курсів духовно-морального спрямування в навчальних закладах.

Викладання даного курсу висуває особливі вимоги до педагогів, це бажано має бути:

- православна людина (більше 80% батьків учнів вважають себе православними);
- ерудована та цікава особистість;
- учитель-майстер, який володіє сучасними технологіями та викладання курсу здійснює з позицій особистісно-орієнтованого навчання;
- толерантна людина, *яка в жодному випадку не нав'язує* свої думки учням;

- енергійна та вольова людина, яка в змозі проводити активну превентивну роботу з батьківською громадськістю та педагогами НВЗ щодо роз'яснення мети та завдань курсу;

- педагог, схильний до постійного саморозвитку та самовдосконалення.

З метою постійного підвищення кваліфікації щорічно для педагогів області проводяться обласні семінари, на які запрошуються відомі науковці та релігієзнавці:

- 2006 р. – Сурова Л.В., письменниця, автор книжок і підручників з основ православної культури (Росія);
- 2007 р. – диякон Андрій Кураєв (Росія);
- 2008 р. – протоієрей Андрій Ткачов (Київ);
- 2009 р. – магістри релігієзнавства Лахман Н.М. и Голянчук Р.М. (Національний університет «Острозька академія»);
- 2010 р. – професор культурології Стефанчук С.К. (Харківський державний педагогічний університет);
- 2011 р. – 2011 р. – Мокієнко М. М. (к.і.н., докторант інституту філософії ім. Г.Сковороди Національної академії наук м. Київ);
- 2012 р. – Скоробагатська О.І.(к.п.н., доцент Сумського ДПУ); Потаповська О. М. (ст. викладач кафедри загальної педагогіки Православного Свято-Тихоновського Гуманітарного університету м. Москва).

Для популяризації курсів духовно-морального спрямування та обміну досвідом серед педагогів були проведені:

1) обласні конкурси:

- травень 2005 р. - конкурс на кращий урок з курсу «Основи православної культури»;
- травень 2007 р. - конкурс проектів за програмою «Intel® Навчання для майбутнього» з предметів «Основи православної культури» та «Етика»;
- травень 2008 р. - конкурс до відзначення в Україні 1020-річчя хрещення Київської Русі;
- грудень 2009 р. - конкурс впроваджених проектів за програмою «Intel® Навчання для майбутнього»;
- квітень 2012 р. - конкурс методичних матеріалів для викладання курсів духовно-морального спрямування.

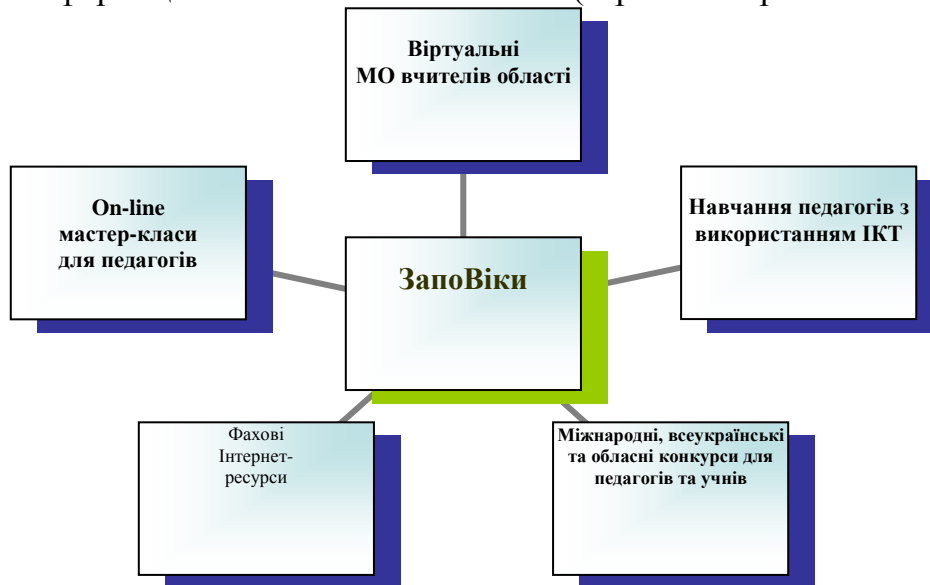
2) конференції:

- квітень 2006 р. - Всеукраїнська науково-практична конференція «Викладання основ православної культури в освітньому закладі: наукові засади та шляхи реалізації»;
- травень 2008 р. - регіональна науково-практична конференція «Православ'я в Україні: освіта, культура, духовність» в 2008 г. до відзначення в Україні 1020-річчя хрещення Київської Русі;
- листопад-грудень 2007-11 рр. участь вчителів з основ християнської культури у Міжнародних науково-практичних конференціях з проблем патріотичного виховання молоді у секції «Духовність як основа

патріотизму. Сімейне виховання»;

- жовтень 2012 р. - Всеукраїнський науково-практичний семінар «Викладання курсів духовно-морального спрямування в навчальному закладі: проблеми та знахідки».

З 2011 року для вчителів, які викладають курси духовно-морального спрямування, створені нові можливості щодо отримання фахової інформації, вільного спілкування, позиціонування себе як творчої особистості завдяки створенню віртуального обласного методичного об'єднання в рамках on-line ресурсу «ЗапоВіки» (адміністратор Сокіл І.М.) на сайті Запорізького центру інформатизації та інформаційних технологій ЗОІІТО (керівник Чернікова Л.А.).

Віртуальне МО вчителів, які викладають курси духовно-морального спрямування, дозволяє здійснювати:

- самопрезентування педагога як творчої особистості;
- обмін досвідом;
- інформування про фахові новини;
- привітання за результатами конкурсів;
- навчальну рекламу;
- надання методичних рекомендацій;
- супровід вчителів-курсантів;
- вільне спілкування.

«ЗапоВіки» безумовно піднімає фахове спілкування педагогів на якісно новий рівень, який збагачує і насичує інформаційний простір педагогів новими ідеями, а також стає трампліном для нових творчих злетів.

З 2005 року рішенням Президента України у школах розпочалося викладання курсів етика/етика віри у 5-6 класах як обов'язкове. Але з 2013 року передбачено переведення цих курсів з інваріативної в варіативну частину шкільної програми. Відповідно долю даних курсів буде вирішувати не державне замовлення, а воля та погляди окремих директорів НВЗ або чиновників відділів освіти. І це в той час, коли необхідно не скорочувати, а робити курси духовно-морального спрямування наскрізними, тобто їх треба

викладати з 1 по 11 класи, оскільки вони направлені на впровадження в систему освіти традиційних для України християнських цінностей: істини, благочестя, добра, любові, краси, гідності, обов'язку, совісті, честі. Ці курси не пов'язані з релігійними обрядами, матеріалом їх вивчення слугують кращі надбання християнської культури й філософії України та світу.

Отже, освітньо-освітнє сьогодення, наукові підходи до проблем виховання підростаючого покоління випрацювали актуальну позицію, що релігійна культура є джерелом розквіту духовного простору суспільства. Духовно-моральне виховання у навчальних закладах не суперечить їхньому світському характеру і розглядається сьогодні як складова частина національного виховання в цілому. Адже духовність завжди допомагає кожній людині стати Людиною, а нації – Нацією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дроздовський О.М. Християнські цінності в освіті і вихованні. – Полтава, 2006.
2. Стефанюк С.К., Гура С.П. Лекції з основ християнської етики. Навчально-методичний посібник /За заг. ред. С. К. Стефанюк. - Запоріжжя, 2012.

ВЗАЄМОДІЯ РІЗНИХ СТРУКТУР ОСВІТИ У ВИХОВАННІ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА

Грицаєнко В. С.

студент Запорізького національного технічного університету

Виховання в дітях патріотизму є дуже складним процесом, реалізація якого потребує систематичної взаємодії різних структур освіти, таких як: бібліотеки, музеї, прилучення до народознавства, краєзнавча робота, ігрова діяльність та мистецтво.

Бібліотеки завжди були оазисом в культурному і освітньому житті навчальних закладів. Виховання патріотичних почуттів неможливе без вивчення історії рідного краю. Любов до Батьківщини, почуття відповідальності за долю рідного краю не виникають самі по собі, а виховуються. У бібліотеках зібрані матеріали, які якнайкраще розкривають учням усю красу рідного краю, ці матеріали добре засвоюються дітьми під час занять та під час їх самостійної роботи: підготовки виховних годин, написання рефератів та проведення позакласних занять.

Працівники бібліотек прагнуть не лише пропагувати книги серед учнів, а й домагаються, щоб вони назавжди увійшли в життя кожної родини, стали не лише джерелом знань, а й предметом духовної необхідності, взаємного інтересу, теоретико-методологічними засадами формування свідомого громадянина-патріота.

Загальнолюдське пізнається насамперед крізь знання культури свого народу. Пріоритетним напрямком є виховання патріота своєї країни,

формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля розвитку держави, готовності захищати її.

Важливим напрямом патріотичного виховання є прилучення до народознавства – вивчення культури, побуту, звичаїв рідного народу. Дітей ознайомлюють з культурними і матеріальними цінностями родини і народу, пояснюють зв'язок людини з минулими і майбутніми поколіннями, виховують розуміння смислу життя, інтерес до родинних і народних традицій.

Велику роль у свідомого громадянина-патріота відіграють краєзнавчі музеї. Мета діяльності таких музеїв полягає в залученні учнівської молоді до вивчення та збереження історико-культурної спадщини рідного краю, вихованні патріотизму, шанобливого ставлення до історії і культури українського народу.

Патріотичне виховання являє собою цілісний комплекс принципів, методів, засобів і форм виховних впливів і взаємовпливів. У наш час процес патріотичного виховання, з одного боку, полегшується тим, що світогляд сучасних учнів і студентів на відміну від попередніх поколінь не обтяжений вантажем застарілої ідеології. Тому молодь несе в собі потужний потенціал життєдіяльності, відкритості, налаштованості на єдність національних і загальнолюдських пріоритетів. Саме для цього покоління міра відповідальності за долю незалежної України є особливою. З іншого боку, історично відносно короткий період пострадянської дійсності виявив і прорахунки в патріотичному вихованні. Значно слабкішою стала спадкоємність поколінь, її відчуженості від героїчних звершень в ім'я Батьківщини.

Виховання маленьких патріотів своєї Батьківщини, рідної землі, свого краю починається з дошкільного віку. Загальновідомо, що потреба у грі ніколи не зникне в людини. Для дитини особлива цінність гри полягає не тільки в тому, що вона дає їй можливість як загального, так і фізичного, духовного зростання, а й готує її до різних сфер життя. Гра має ще й дослідницький зміст, який дає змогу моделювати все те, що існує поза нею. Саме через гру дитина швидше знайомиться з правилами та нормами спілкування з оточенням – природою, людьми, швидше опановує навички й звички культурної поведінки. з переходом із умов гри у дошкільному дитинстві до умов навчальної діяльності у початковій школі в житті дитини настає переломний момент. Нове становище її в суспільстві визначається тим, що вона йде з дитячого садка до школи, і навчання для неї стає віднині обов'язковим, вона мусить дотримуватись однакових для всіх школярів правил, і за результат свого навчання вона нестиме відповідальність перед вчителем, школою і своєю сім'єю.

Найціннішим джерелом відновлення духовності є мистецтво. Воно пробуджує емоційну сторону свідомості, формує естетичні ідеали особистості, є первинним щодо інтелектуального світосприймання і викликає інтерес до світу, до життя, розвиває через пісню, через музику патріотичні почуття: любов до матері, до рідного краю, до України. А це дуже важливо.

Патріотичне виховання школярів – одна з багатьох проблем, що з особливою гостротою постає перед педагогічною громадськістю за нинішніх

соціокультурних умов. Вирішення проблеми патріотичного виховання повинно починатися з розумного співвідношення різноманітних жанрів, стилів, напрямків, форм, що зараз є у культурі та мистецтві. Кожен твір має бути високохудожнім, нести в собі образ, що виховуватиме молоде покоління на кращих мистецьких зразках і традиціях. В іншому випадку – поза художню не буде виховувати так, як це потрібно. Тому кожна загальноосвітня школа повинна стати культурно-мистецьким осередком, який би формував естетичну культуру не лише школярів, а й педагогів, батьків через добре організовані заходи – конкурси, огляди, свята, фестивалі.

Виховання свідомого громадянина-патріота вимагає добре організованої, складеної роботи багатьох елементів. Таке виховання потребує багатогранного впливу та згуртованості. Аби сформувати з маленької дитини дорослого громадянина та патріота рідної країни необхідна послідовно складена система заходів, яка спрямована на формування патріотизму. Кожний освітній заклад повинен займатися організацією таких заходів і робити все можливе аби ці заходи позитивно впливали на учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ігнатенко П., Косарева Н., Поплужний В. /Громадянське виховання учнів в умовах українського державотворення. /Рідна школа, 1996, № 3. с. 31.
2. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності/ Шлях освіти, 2000, № 3
3. Рагозін М. Громадянське виховання : методологія і організація у світлі/ Шлях освіти, 1999, 34, с.16
4. Слюсаренко В., Кобзар Б. Громадянське виховання учнів/Світло, 1998, № 4.
5. Чорна К. Уроки громадянського виховання в старших класах/Шлях освіти, 2000, № 4. Юридична енциклопедія.-К.: 1988, т.1, с.647
6. Щербань П. Проблеми сучасної освіти. //Літературна Україна". – 13 липня 2006.

ОСОБЛИВОСТІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА

Данилевська А.В.

студент Запорізького національного технічного університету

Школа є важливою сходинкою у вихованні громадянина. Саме сюди діти потрапляють в тому віці, коли вже можна закладати певні погляди на світ та державу. Перша вчителька, як поводити знайомить дітей зі світом. Як правило, від цієї людини вони вперше дізнаються, що таке держава та з чого вона складається.

В середній та старшій школі діти лише накопичують знання та розвивають свій кругозір. Для того щоб зрозуміти, як шкільна освіта впливає

на формування особистості, досить лише порівняти підходи до навчання дітей декілька десятиліть назад та зараз.

Говорити, що шкільна програма освіти зараз згубно впливає на дітей, не правильно. Тут є свої плюси та мінуси. Для порівняння візьмемо освіту за часів, коли наша країна стала тільки незалежною та сьогодишню. В ті далекі часи дітей в школах навчали не тільки грамоті та різним предметам, а й прививали їм любов до праці. Мабуть всі пам'ятають, як їздили на роботу до колгоспів, допомагали у догляді та зборі урожаю. Це безперечно виховувало у дітей не тільки любов до праці, а й повагу до неї. Також не треба забувати за те, що такого роду заняття дуже згуртовувало дітей. В такий спосіб просувалася ідея єдності та любові до рідної землі так країни. А численні путівки до найрізноманітніших куточків країни, змушували задуматися про те, яка наша Україна все ж таки велична та рідна нам по духу. Освіта тих років була звісно не досконалою. Бували свої неприємні ситуації, коли шкільна система ніяк не могла вплинути на поведінку дитини, що інколи призводило до, що ця людина опинялася поза суспільством та його нормами та правилами поведінки. Я вважаю, що негативним фактором шкільної освіти в часи становлення нашої незалежності було те, що не всі педагоги розуміли, що до кожної дитини потрібен свій підхід і всіх рівняли під одну лінію. Через так би здавалось дрібницю учень міг спочатку почати відставати у навчанні, а потім збитися з вірного шляху. Але всі ці прорахунки все ж не перешкоджали вихованню гідних громадян країни, які були патріотами своєї держави.

Тепер звернемося до освіти в наш час. Безперечно шкільна освіта сьогодення зробила великий крок у своєму розвитку та удосконаленню. Є велика кількість різних програм навчання, які допомагають відкрити у дітях потенціал до тієї чи іншої науки, розвинути таланти.

Освіта — цілеспрямована пізнавальна діяльність людей з отримання знань, умінь. Школа відіграє одну з головних ролей у соціалізації людини.

Шкільна освіта це як перша сходинка у передачі накопичених суспільством знань молодому поколінню для розвитку в нього пізнавальних можливостей, а також набуття умінь і навичок для практичного застосування.

Освіта, а особливо шкільна дає новому поколінню початкові знання культури, історії та етики, що впливає на формування поведінки у дорослому житті і допомагає у виборі можливої ролі в суспільстві.

Якщо зважити все вище сказане. То можна задатися таким питанням. Чи дієва шкільна освіта сьогодні? Чи дає вона державі громадян, які є патріотами своєї країни?

За положеннями національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки головною метою є підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти для громадян України відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки, кожного громадянина та забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними задатками, здібностями, потребами на основі навчання.

Так, звісно виконання цих цілей лише покращить рівень освіти в нашій державі. Та в гонитві за кращим майбутнім та вищими стандартами не

потрібно забувати за духовну та моральну складову. Адже в гонитві за кращим ми можемо втратити і те, що в нас зараз є. Вже зараз можна помітити, як західні віяння згубно впливають на підростаюче покоління. Воно не прагне залишитися та розбудувувати свою державу. Багато молоді мріють вивчитися і виїхати закордон.

Школа, як велика сім'я. Вона виховує у дітей ту головну ідею, що люди проносять крізь все життя. Це ідея єдності, любові до рідної землі та гордості за свою державу. Для того, щоб шкільна освіта була ефективною у плані виховання формування громадянина-патріота не потрібно брати чужі ідеї та принципи виховання і прививати їх нашим дітям. Можна використовувати методики освіти інших держав, але за умови їх адаптації під традиції та моральні устої України. Саме тоді коли новітні технології буду об'єднанні з особливостями нашого менталітету ми і отримаємо громадянина-патріота.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чорна К. Уроки громадянського виховання в старших класах/Шлях освіти, 2000, № 4. Юридична енциклопедія.-К.: 1988, т.1, с.647.
2. Гавров С. Н., Никандров Н. Д. Образование в процессе социализации личности (2008) 21—29.
3. Александрова О. А. Образование: доступность или качество — последствия выбора (2005) 83—93.
4. Сапрыкин Д. Л. Значение и смысл понятия «образование» (2008).

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТА: ЗДОБУТКИ, ПРОБЛЕМИ, ДОСВІД ПРАЦІВНИКІВ КЛУБУ ЮНИХ МОРЯКІВ «ЕКВАТОР» М. ЕНЕРГОДАР

*Демехіна О.І.
керівник гуртка «Юнга», КЮМ.*

Патріотизм – це любов до Батьківщини, до Вітчизни, одне з найбільш глибоких почуттів, закріплених віками. Мабуть, жодне слово зі своїм таким великим і конкретним значенням не зазнавало стількох тлумачень, інтерпретацій, фальсифікацій та перекручень, як це. Сьогодні є спроби навіть замінити його іншими словами при підкресленні любові до рідної землі, до свого народу.

І все ж, слово "патріотизм" залишається одним із тих небагатьох понять, які є основоположними, головними у вираженні громадянських почуттів, найвищих засад духовного світу людини. Особливе значення воно має нині, в непростих умовах утвердження національної свідомості, на новому етапі відродження національних традицій.

У Національній доктрині розвитку освіти говориться: «національне виховання є одним із головних пріоритетів, органічною складовою освіти. Його головна мета – виховання свідомого громадянина, патріота, набуття

молоддю соціальногосвіду, високої культури міжнаціональних взаємовідносин. Головними складовими національного виховання є громадянське та патріотичне виховання”.

Здійснюєтьсяпатріотичневиховання шляхом встановлення і підтримки балансу державного, сімейного і громадянськоговиховання, формування різноманітних виховних систем, сучасного досвіду українського народу, його історико-культурних традицій, духовності, моралі, ідеології.

Метою роботи педагогічного колективу позашкільного закладу Клубу юних моряків «Екватор» (далі - КЮМ) є виховання громадянина-патріота нашої держави. Виходячи з цієї мети колектив клубу ставить перед собою такі завдання:

Піднести роль державної та військової символіки у вихованні курсантів. Виховувати критичне мислення підлітків, вміння вести діалог, дебати.

Формувати політичну культуру вихованців шляхом залучення їх до самоврядування. Давати оцінку історичним подіям, упровадити анкетування курсантів-випускників з метою з'ясування їхньої громадянської зрілості та системи цінностей.

Здійснювати різнопланову роботу з правового навчання та виховання, систематично проводити семінари, лекції, конференції, круглі столи, брейн-ринги, дебати з правової тематики, до участі у яких залучати представників правозахисних організацій правоохоронних органів, інших фахівців у галузі права.

Проводити та аналізувати результати профілактичної роботи в гуртках щодо попередження негативних звичок, в т.ч. куріння, вживання алкогольних напоїв та наркотичних засобів.

Посилити роль родинного виховання з метою покращення мікроклімату у сім'ях. Широко використовувати місцевий матеріал з екологічного виховання, залучати курсантів до природоохоронних акцій по збереженню і збагаченню рідного краю.

Досвід патріотичного виховання дітей та учнівської молоді підтверджує, що в роботі педагогічного колективу закладу вже склалась певна система, чітка перспектива, яка відповідає основним завданням навчально-виховного процесу. Все багатство форм і методів навчально-виховної роботи спрямовується на пробудження і формування у вихованців не лише патріотичних почуттів, а і патріотичних поглядів, переконань, ідеалів. Такі комплексні виховні завдання реалізуються у процесі проведення циклів бесід, вечорів запитань і відповідей.

Провідним етапом у патріотичному становленні юних громадян України є виховання пошани до Конституції – основного Закону України, шанобливого ставлення до державних символів України. Зцією метою у навчальних кабінетах клубу оформлені куточки державної символіки, інформаційні підбірки про історію виникнення, державне значення і використання Державного Прапора України, Державного Гербу України і Державного Гімну України. В гуртках проводяться бесіди, вікторини з тем: „Конституція України – основний Закон нашої держави”, „Державні символи України”, „Громадяни України: права та обов'язки”.

Розуміючи завдання української національної школи, будучи глибоко переконаними в тому, що майбутнє України належить саме тим, хто зараз за партами, ми, як керівники гуртків, вбачаємо своїм завданням виховати людину-патріота, громадянина, гуманіста та сім'янина.

Багатий своїми бойовими, трудовими і народними традиціями Запорізький край. В місті Енергодар широко вшановують подвиг українського народу у Великій Вітчизняній війні. Керівниками гуртків клубу приділяється велика увага вшануванню ветеранів Великої Вітчизняної війни, пам'яті загиблих героїв. З цією метою в закладі проводяться цикли бесід для курсантів різного віку за темою: «Ніхто не забутий, ніщо не забуто», акція підтримки «Покоління, що пережило лихоліття війни», курсанти беруть участь у мітингу, присвяченому Дню Перемоги, зустрічаються з учасниками бойових дій, несуть вахту пам'яті біля стели загиблим воїнам.

Враховуючи неоціненну роль книги та іншої друкованої продукції в системі патріотичного виховання, в клубі вживаються заходи щодо посилення ролі міських бібліотек, реалізовується програма впровадження нових інформаційних технологій з проблем навчання та виховання дітей та молоді. Клуб юних моряків співпрацює з бібліотекою – філіалом № 4, де проводяться зустрічі, тематичні вечори, конференції, конкурси, дискусії та тематичні тижні, присвячені подіям Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр. Традиційно до Дня визволення Запорізької області від німецько-фашистських загарбників, проводиться конкурс віршів “Подвигу жити у віках” та виставка композицій з природних матеріалів “Є Перемога!”, “Мир всій землі!”, багато інших заходів як свідчення осмислення курсантами цінності Великої Перемоги. У бібліотеці зібрані матеріали періодичної преси про бойові подвиги у роки війни мешканців Запорізької області та матеріали відеотеки з історії України, які дають можливість курсантам більш глибоко і реально уявити про боротьбу з ворогом на теренах Радянського Союзу. Книга була і залишається найбільшим джерелом знань.

Вже стало традицією щорічно до дня виводу військ з Афганістану приймати участь в покладанні квітів до стели воїнам – афганцям, проводити уроки мужності, вечори пам'яті, присвячені героям, зустрічі з ними.

Чорнобиль... Ніколи не зітреться з нашої пам'яті Чорнобильська трагедія. Вона увійшла в історію, в усі хроніки людства як незагойна рана на тілі України. В ці сумні квітневі дні у клубі проводяться уроки пам'яті, уроки-спогади, на яких діти розповідають про тих, хто допомагав у скрутну хвилину, хто загинув, прикриваючи собою чорнубезодню блоку. Запрошуємо на ці уроки очевидців подій, які проживають у нашому місті, в бібліотеці відвідуємо книжкові виставки, огляди літератури, які розповідають про мужність, героїзм, патріотичні почуття тих, хто рятував рідну землю від чорнобильської біди.

Слід відзначити, що в навчально-виховному закладі пошукують, дослідницька діяльність курсантів із висвітлення окремих нерозкритих сторінок історії. Зріс інтерес до вивчення історії населених пунктів, життя і діяльності славних земляків. В клубі створено краєзнавче об'єднання «Екватор», мета діяльності якого полягає в залученні учнівської

молоді до вивчення та збереження історико-культурної спадщини рідного краю, вихованні патріотизму, шанобливого ставлення до історії і культури українського народу. Юні краєзнавці використовують у роботі різні форми і методи пошукової діяльності: працюють в архівах краєзнавчих музеїв, бібліотеках, записують спогади людей, здійснюють походи та експедиції, приймають участь в обласних історико-краєзнавчих форумах, на яких краєзнавче об'єднання неодноразово здобувало призові місця та звання «Кращого краєзнавчого об'єднання», а курсанти – «Кращого історика – краєзнавця».

Продовжується робота по впровадженню засобів щодо забезпечення та утвердження здорового способу життя, формування комплексної системи забезпечення моральних засад курсантів КЮМ.

У клубі працюють гуртки фізкультурно-спортивного напрямку: «Плавання», «Морське багатоборство», «Вітрильний спорт». Курсанти цих гуртків приймають активну участь у міських, обласних та всеукраїнських змаганнях.

В закладі проводяться виховні бесіди, дискусії, рольові ігри, а під час навчально – тренувальних походів - тижні здоров'я.

Виховання у підростаючого покоління бережливого ставлення до природи єважливим фактором виховання любові до Батьківщини. Адже відомо, що по-справжньому, свідомо можна любити тільки те, що глибоко розумієш і знаєш. Любов до Батьківщини – це, у першу чергу, любов до тих місць, де тинародився іріс, де тиживеш і працюєш. А тому педагогічний колектив КЮМ приділяє велику увагу екологічному вихованню курсантів.

Завдання екологічного виховання курсантів полягають у наступному:

- формувати у вихованців усвідомлення того, що людина є частиною природи і відповідає за неї як за національну і загальнолюдську цінність;
- дати дітям знання практичні вміння і навички раціонального природокористування;
- розвивати здатність оцінювати стан навколишнього середовища, приймати правильні рішення для його поліпшення.

З цією метою в клубі працює гурток «Гідробіологія», силами якого створений і функціонує зараз зоологічний куточок. Мета його створення – сприяти екологічній освіті та вихованню курсантів, звернути їхню увагу на проблеми екології рідного краю та формувати почуття причетності до природоохоронної справи, показати, що можуть діти практично зробити для збереження природи рідного краю. Юні біологи завжди у творчому пошуку: зоологічний куточок доповнили куточком природи, за допомогою за сушених рослин, опудал, малюнків, відтворено куточки рідної природи. Є в куточку об'єкти живої природи: кімнатні квіти, морські свинки, хом'ячки, криси, миші, шиншила, черепахи, равлики, акваріумні рибки, папуга та чиж, сова, за якими доглядають діти. Тут можна познайомитися з гербарієм місцевих рослин, різними колекціями природнього матеріалу, зібраними дітьми. Особливе місце займає агітаційна стінка, де міститься інформація про поведінкуна природі, рекомендації по проведенню природоохоронних заходів. Традиційними стали екологічні походи до соснового лісу-улюбленого місця

відпочинку мешканців та гостей міста- з метою очищення його від сміття. Вихованці клубу є активними учасниками місячників упорядкування та озеленення території, постійно виконують доручення міської ради з охорони та збереження довкілля.

В клубі практикується проведення Всеукраїнського тижня охорони навколишнього середовища: „День землі”, „День довкілля”, „Дерево життя”, „До чистих джерел”, „Чиста планета”, „Ріки мого дитинства”, „Парки – легені міст”, „Екологічні стежки” тощо.

Перед педагогами стоїть завдання виховання громадян нового типу, справжніх господарів рідної землі: знаючих, творчих, відповідальних. Кожен громадянин України може і повинен стати природолюбом, природоохоронцем.

Розроблена і реалізується відкрита комплексна програма „Традиція”, яка ставить за мету виховання поваги до батьків, свого родоводу, до традицій рідного народу, формування розвиненої духовності дитини, моральної та художньо-естетичної культури. Традиційним стало в КЮМ проведення різдвяних свят «Із Різдвом Христовим!», циклу лекцій – диспутів: «Моя родина – чудове місце для життя», «Турбота про себе та близьких», «Історія нашої родини», «Справедливі відносини в сім'ї», «Що таке родинна доброта», «Для чого людині родина», «Родинні обов'язки та допомога батькам», «Взаємовідносини з батьками», «Умови сімейного щастя» та інші. Проводяться сумісні заходи з бібліотекою, присвячені Міжнародному дню сім'ї. Важливим традиційним засобом національно-патріотичного виховання є вивчення символіки нашого народу. Знайомство з народними та державними символами відбувається в ході проведення виховних годин та вечорів: "Національні символи України", "Наша Батьківщина", "Хліб-символ народного добра", "Український рушник", "Без верби і калини немає України".

Пробудженню любові до рідного краю, вихованню патріотичних поглядів і переконань сприяють різні виховні заходи. Клуб співпрацює з благодійною організацією «Екіпаж», спілкою «Мілосердя», приймає участь в акції «Турбота»- допомога людям похилого віку, в благодійній акції до Дня інваліда «Адреса милосердя».

Забезпечення активної участі вихованців у діяльності органів дитячого самоврядування є високоефективним шляхом формування в них здорового колективізму, активної соціальної позиції, глибокого патріотизму.

Вихованню у молоді ідеалу людини-патріота, захисника Вітчизни сприяє і вивчення козацьких традицій та звичаїв. Щороку 14 жовтня, в день Святої Покрови Богородиці, покровительки козацтва, проходять у нас „Козацькі забави”. Гуртки перетворюються у козацькі гурти з відповідною символікою та атрибутикою, під час козацького перегуку отримують завдання: потрапити на місце Запорізької Січі. Кожен гурт іде своїм, тільки йому накресленим маршрутом, а по дорозі козаків зустрічають ворожі „вивідники”, які задають запитання з історії козацтва на Україні.

Педагоги закладу добре розуміють, що помітні здобутки у формуванні цілісної особистості патріота, її активна соціальна позиція та громадянське загартування значною мірою залежить від результативності форм, методів і

приймів навчання та виховання. В навчально-виховному процесі використовуються різні методи, але особлива увага приділяється рольовій грі.

Чому гра так подобається дітям? Гра – це, як правило, переживання, тому найбільш активною під час гристаемоційна сфера. Під час механічного виконання відомих рухів активізується лише фізична сфера, а емоційна, інтелектуальна та духовна залишаються пасивними. Якщо запитати випускників клубу, що їм запам'яталося у клубному житті, вони пригадають найбільш емоційнонасичені ситуації, як на заняттях, так і в походах. Діти чи дорослі прагнуть до таких ситуацій. Людина швидше обере любов чи ненависть, радість чи сум, але небайдужість чи порожнечу. У курсантів молодшого шкільного віку тількиградезмогу легко привернути увагу і тривалий час підтримувати в дітях інтерес до важливих і складних предметів, властивостей і явищ. Якщо спочатку дитина зацікавлюється лише грою, то дуже швидко її починає цікавити навчальний матеріал, пов'язаний із нею. У дитини виникає потреба вивчити, зрозуміти, запам'ятати цей матеріал. Гра – справа серйозна і дуже важлива, а тому необхідно, щоб вона була не епізодом, а проходила б крізь усе життя дитини, як у клубі, так і вдома. Дитина має жити чудовою, захоплюючою атмосферою гри і з великою радістю зустрічати наступний день.

Отже, військово-патріотичне виховання у Клубі юних моряків «Екватор» має певну систему і є ефективним шляхом формування громадянськості в освітньо-виховному процесі і дає змогу комплексної реалізації цілісного процесу виховання громадянина, патріота України на засадах гуманітарної освіти та національних традицій. Працюючи над цим завданням, педагогічний склад клубу дійшов до висновку - у патріотичному вихованні особливого значення набуває особистісно-орієнтований підхід, коли у центрі освітньо-виховного процесу – інтереси дитини, її потреби та можливості, права окремого індивіда, його суверенітет. Педагогічний колектив Клубу юних моряків «Екватор» націлений на майбутнє, на пошук інноваційних технологій патріотичного виховання підростаючого покоління. Адже від того, якими стануть випускники залежить і майбутнє нашої держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз ефективності роботи гуртків КЮМу в 2012 -2013 навчальному році.-Управління освіти Енергодарської міської ради Запорізької області. Клуб юних моряків «Екватор» з флотилією.- Енергодар, 2012.

2.Грабко В.П. Зміст і реалізація патріотичного виховання. -Управління освіти і науки Полтавської обласної державної адміністрації.Громадянсько-патріотичне виховання учнівської молоді: здобутки та проблеми освітян Полтавщини.-Полтава, 2005.

3.Корф І.В.Вплив ігрової діяльності на виховання патріотичних почуттів дітей молодшого віку. -Управління освіти і науки Полтавської обласної державної адміністрації.Громадянсько- патріотичне виховання учнівської молоді: здобутки та проблеми освітян Полтавщини.-Полтава, 2005.

4.Шоцька О.В.Взаємодія сім'ї, школи, громадськості у формуванні свідомого фахівця, громадянина, патріота.-Управління освіти і науки Полтавської обласної державної адміністрації.Громадянсько- патріотичне виховання учнівської молоді: здобутки та проблеми освітян Полтавщини.- Полтава, 2005.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ У ПОЗАШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ЗАСОБАМИ НАРОДНОГО ТАНЦЮ

Жукова Л.Й.

директор ЦДЮТ Жовтневого району м. Запоріжжя

«В танці, завдяки своєрідній та складній техніці цього виду народного мистецтва, розкривається внутрішній світ людини, її лірико-романтичні відношення, героїчні вчинки, відображається національна, стильова та історична приналежність»

Ю.І. Громов

Правові, соціальні, економічні, політичні, ідеологічні зміни, які відбуваються в Україні, інтеграція освіти України до європейського та світового освітнього простору, прийняття законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» та «Про позашкільну освіту» суттєво змінило місце і роль позашкільних навчальних закладів у структурі загальної освіти України, зумовило закріплення її нового правового статусу як невід'ємної складової системи освіти. Реформування позашкільної освіти вимагає пошуку нових шляхів удосконалення виховання підростаючого покоління, зокрема патріотичного виховання дітей та підлітків. У сучасних умовах розбудови України позашкільна освіта має створювати передумови для формування національно свідомого громадянина, розвитку в підлітках національно світоглядних позицій і патріотизму.

У «Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні», «Концепції позашкільної освіти та виховання» закладено нові підходи до патріотичного виховання дітей та підлітків. Йдеться про те, що «мережа позашкільних навчальних закладів створює додаткові можливості для творчого, інтелектуального та фізичного розвитку учня, сприяє формуванню в дитини умінь та навичок за інтересами, забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації».

Аналіз роботи педагогів позашкільного закладу засвідчує, що в національно-патріотичному вихованні дітей та підлітків є невирішені проблеми. Слабо реалізується стаття 8 Закону «Про позашкільну освіту», де основним завданням позашкільної освіти визначається «виховання в учнів патріотизму, любові до України, поваги до народних звичаїв, традицій,

національних цінностей Українського народу, а також інших націй і народів». Це завдання, може успішно реалізуватися на заняттях народного танцю, які сприяють формуванню довершеної особи українця, засвідчуючи пріоритетну роль позашкільних навчальних закладів у розвитку громадянина-патріота.

Враховуючи вищесказане, можна зробити висновок щодо необхідності створення умов, які б усунули існуючі недоліки у процесі розвитку особистості, аби вона відповідала українському виховному ідеалу. Саме ця важлива ланка навчально-виховного процесу є пріоритетною у формуванні патріота держави.

У зв'язку з цим постає питання ґрунтовного дослідження засобів та методів патріотичного виховання, перегляду засобів його реалізації, чільне місце серед яких займає народний танець. Будучи важливим засобом накопичення й передачі соціального досвіду, народний танець входить сьогодні у всі сфери виховної роботи, емоційно збагачуючи особистість ставленням, спонукаючи до художньої творчості. Виховна цінність народного танцювального мистецтва полягає в тому, що формування і розвиток особистості відбувається невимушено і природно, в контексті життя народу, сім'ї. Так, що дитина навіть не відчуває, що вона залучена до виховного процесу.

Кожний конкретний народ через свою національну систему виховання органічно продовжує себе у своїх дітях, генерує національний дух, менталітет, характер, психологію, традиційну родинно-побутову культуру, спосіб життя. Тому цілком природним та об'єктивно закономірним є його прагнення мати свою власну національну систему виховання, над формуванням якої працювали А.Макаренко, М.Стельмахович, Р.Савицький, Б.Ступарик, О.Рудницька, І.Чудов, Д.Ельконін, продовжують удосконалювати Т.Завгородня, Н.Лисенко, А.Ростовський, В.Шпак та інші.

В основу сучасної науки національного виховання як процесу формування громадянина-патріота покладено саму природу виховного процесу в його етнічному, вселюдському, національному вираженні; дитину як окрему, оригінальну й неповторну цінність, об'єкт і суб'єкт виховання; основні фактори психолого-педагогічного впливу на становлення повноцінної людини, гарантування права й умов формування всебічного розвитку особистості в її повному ціннісному виявленні.

Саме зразки народної хореографії, які вражають своєю різноманітністю, яскравістю, образністю, неповторним колоритом і, по суті, є відображенням історії того чи іншого народу, умов його життя, можуть бути ефективним засобом формування у підростаючого покоління ціннісного ставлення до Батьківщини, адже народний танець як результат колективної діяльності, переходячи з покоління в покоління, від виконавця до виконавця, з однієї місцевості в іншу збагачувався, досягаючи в багатьох випадках високохудожнього рівня, набираючи своїх регламентованих форм. Слід зауважити, що у кожній народності склалися свої танцювальні традиції, пластична мова, особлива координація рухів, прийоми співвідношення рухів з музикою.

Вивчення традиційного масового досвіду виховання дітей, з'ясування можливостей та ефективних шляхів реалізації прогресивних педагогічних ідей нашого народу в сучасній науково-педагогічній практиці, способів встановлення контактів народної педагогічної мудрості з педагогічною наукою, аналіз педагогічного значення тих чи інших явищ народного життя й визначення їх відповідності чи невідповідності сучасним завданням виховання, розкриття педагогічного потенціалу давніх звичаїв і традицій в сучасних умовах та визначення доцільності нових засобів, які сприяють вихованню довершеної особи українця, повинні бути покладені в основу процесу формування патріотизму на заняттях з народного танцю.

Народний танець як предмет навчання у позашкільних закладах освіти мистецького спрямування повинен сприяти вивченню, збереженню та передачі підростаючому поколінню найбільш цікавих у художньому розумінні зразків народної хореографії.

На жаль, слід визначити, що кількість танцювальних гуртків та колективів у позашкільних закладах м. Запоріжжя, які пропагували народну українську хореографію, різко знизилася. Натомість на їх місці виникають колективи, керівники яких спрямовані на модернові іноземні течії, так названі колективи з сучасної хореографії. Саме тому, збереження існуючого ансамблю народного танцю «Стожари» та створення нових груп, стало важним завданням для керівників танцювального колективу і адміністрації Центру творчості Жовтневого району. Ансамбль народного танцю «Стожари» об'єднує в себе дітей та підлітків від 4 років до 15 років.

В основі роботи керівників даного колективу лежить національна концепція побудови програми ансамблю. Педагоги колективу використовують народне хореографічне мистецтво, як засіб формування не тільки естетичної і фізичної досконалості, а й загального розвитку повноцінного громадянина суспільства. Використання у національному вихованні джерел народної творчості створює ґрунт, який максимально відповідає завданню розвитку творчої, інтелектуальної особистості, спроможної до самостійного мислення, плідної творчої праці.

В репертуарі колективу танці 3-х основних регіонів України: центрально-східного, північного і західного. Вихованці хореографічного колективу знають, що Запорізька область відноситься до центрально-східного регіону. Учасники ансамблю знають про різні напрямки українського народного танцю, що все це пов'язано з історією народу, з народними традиціями. Юні танцюристи із задоволенням виконують хороводи, які відносяться до найдавніших видів народного танцю. Це «Веснянки» - зустріч весни, «Купальський цикл» - відзначення літа, хороводи біля ялинки - «Зустрічаємо Новий рік». Керівники ансамблю звертають увагу, які танці полюбили запорізькі козаки («Гопак», «Козачок») знайомлять з танцями інших регіонів: «Дев'ятка», «Плескач», «Березнянка», «Повзунець», «Подоряночка», «Коломийка» та інші. Вивчаючи різні українські танці, педагоги-хореографи звертають увагу дітей на музичний супровід, танцювальні костюми і взуття, на характерні риси кожного із українського

танців. Через танцювальні матеріали різні регіони України стають для вихованців ансамблю ближче, рідніше.

Для вирішення означених завдань патріотичне виховання необхідно розглядати як цілеспрямований і свідомо здійснюваний педагогічний процес організації і стимулювання активно-творчої діяльності дітей та підлітків. Слід підвищити ефективність використання народної хореографії, як засобу формування та розвитку патріотизму вихованців творчих колективів.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ СЕРЕД ОСНОВНИХ ЯКОСТЕЙ ЛЮДИНИ В ОСВІТНЬО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Зубко І.В.

*старший викладач юридичного факультету Запорізького національного
університету, Президент Благодійного Фонду “Оберіг”*

Власенко М.К.

*студентка юридичного факультету
Запорізького національного університету*

Сьогодні розбудова української держави, ставить перед нами надзвичайно важливе і невідкладне завдання – виховання справжнього громадянина і патріота рідної землі. Пройшовши шляхом відновленої незалежності України з 1991 року, можемо вже зробити висновки, що лише нове покоління громадян, лідерів здатне відстояти незалежність, соборність України, вивести її з тимчасових соціально-економічних і політичних труднощів на шлях сталого розвитку й добробуту.

Зважаючи на це побудова нового демократичного, гуманного суспільства, яке орієнтується на високі національні і загальнолюдські цінності, набуває, насамперед, виховного характеру. Особливо це стосується підростаючого покоління, якому в недалекому майбутньому відстоювати та примножувати здобутки нашої незалежності. Зараз, в умовах економічної кризи, відбувається інтенсивний процес соціальної і моральної деградації частини учнівської та студентської молоді, надмірного захоплення негативними формами комерційного бізнесу і низькопробною зарубіжною культурою. Відтак, притуплюються природні потреби в пізнанні, втрачається інтерес до чесної праці, знецінюються духовні ідеали [1].

Отож, в умовах сучасної духовної кризи і хаосу псевдонародовладдя існує нагальна необхідність дослідження необхідних якостей нового покоління громадян, що мають змінити і наше суспільство, і сьогоднішніх політиків. Серед основних з відповідних характерних рис, маємо назвати такі їх обов'язкові властивості як честь і гідність. Етичне значення цих понять здавна відоме людству, і вже не одне тисячоліття вони використовуються як керівні настанови поведінки людини. Ми зустрічаємо їх вже у Конфуція, Демокрита,

Протагора, Аристотеля, а пізніше – у Ф.Аквінського, І. Канта, Г.В.Ф. Гегеля та багатьох інших філософів, богословів, митців, вчених.

Ідея людської гідності особливо широко була розроблена й осмислена в XVI-XVIII ст.ст. у багатьох роботах представників лібералізму й просвітництва І. Канта, Ж.-Ж.-Руссо, Дж. Локка, Ш.-Л. Монтеск'є, Т. Джефферсона, Дж. Ст. Мілля та ін. Саме в цей період набула свого поширення природно-правова школа (Гуго Гроцій, Вольф та ін.) зі своїм вченням про природжені права особи, у тому числі й про право на гідність. Концепцію природних прав уперше було втілено англійським парламентом у Біллі про права 1689 року. Щодо вітчизняного розвитку, великий внесок в українську теоретико-правову думку цього історичного періоду щодо уявлень про гідність людини зробили філософ, історик і політолог Станіслав Оріховський-Роксолан, професор Києво-Могилянської академії Інокентій Гізель, викладач Харківського університету Іоанн Баптист Шад [2, с. 214]. Суттєве збагачення теорії про права й свободи людини зробили такі видатні історичні особи, як Григорій Сковорода, Пантелеймон Куліш, Микола Костомаров, Маркіян Шашкевич, Іван Франко, Леся Українка, Михайло Драгоманов та інші.

Наприклад, ще Аристотель говорив, що «Честь – це нагорода, що присуджується за добродійність», а Гесіод, навпаки, додавав, що «Кривдників чекає безчестя». Фалес попереджав: «Не збагачуйся нечесними засобами», а Тацит пояснював: «Кожному свою честь нададуть нащадки». Періандр переконував: «Насолода тимчасова – честь безсмертна». Езоп же наголошував: «Ненаситне честолюбство затьмарює розум людини і вона не помічає небезпек, що загрожують їй».

Пізніші часи демонструють подальше осмислення вказаних феноменів. Зокрема, сучасний дослідник творчості М. Драгоманова, Т. Андрусяк правильно відзначив, що боротьба мислителя й громадського діяча за політичну свободу неминуче привела його до висновку про те, що «збереження людської гідності неможливе при одній тільки зовнішній політичній свободі, а вимагає економічної забезпеченості», а для цього необхідним є «перегляд всього соціально-економічного становища народних мас», наявність і гарантованість не тільки політичних або громадянських прав людини, а й економічних, соціальних та культурних [3, с. 81].

В цих та подібних висловлюваннях стародавніх мислителів честь постає як сутнісний прояв людини, її цінність, з якою, як з вищим критерієм, порівнюються інші її переваги й недоліки. Тому зрозуміло, чому у законодавстві та у політичному, соціальному й економічному тощо житті сучасних демократичних країн поняття «честь» і «гідність» виступають як системоутворюючі у державотворенні, а також у побудові суспільства та його інститутів, зокрема економіки, політики, культури.

Слід відзначити, що і в сучасній Україні честь і гідність постають як етико-правові категорії на офіційному рівні, адже цілий ряд статей Основного Закону, Конституції України, містять посилення на ці феномени як на засадничі положення. Так, у статті 3 стверджується, що «людина, її життя і

здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека, визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [4].

Стаття 21 наголошує, що «усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах» [4], а стаття 28 – про те, що «кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню» [4]. Стаття 68 попереджає: «Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей» [4].

Слід додати до цього, що зазначені та пов'язані з ними статті визначають гуманістичний дух усієї Конституції України, який, на жаль, на сьогодні носить здебільшого формальне значення.

В сучасності поняття «честь» тлумачиться як «сукупність вищих моральних принципів, котрими людина керується у своєму особистому житті та громадській, професійній діяльності» [5, с. 957]

Разом з тим, слід зазначити, що історичні витоки поняття «честь» відрізняються від наведеного визначення. Так, Ш.Л. Монтеск'є вважав, що поняття «честь» та «честолюбство» є практично невіддільними: «природа честі вимагає переваг і відзнак», що якнайкраще поєднується з існуванням чинів, привілеїв, родового дворянства, що якнайкраще поєднується з існуванням монархії. І хоча мислитель не заперечує проти можливості існування честі в республіці, проте він все ж стверджує, що «прості люди честі не мають», що природно, оскільки честь є нагородою за великі справи [6].

У даному контексті варто згадати і вчення Платона. За переконанням античного мислителя, в основі суспільної гармонії фактично лежить реалізація принципу «Кожному – своє». Тобто, правителями мають бути мудреці, стражами – вольові особи, хтивому і заздрісному третьому стану залишається роль збирачів ресурсів, оскільки виконання відповідальних функцій не слід довіряти недосконалій черні [7]. До того ж, цей мислитель вважав честь нерозривно пов'язаною з правом, а тому втрата честі, на його думку, повинна спричинити втрату всіх прав. Підставу всякої честі він бачив у прагненні до ідеалу [8, с. 7].

Таким чином, слід зазначити, що честь тісно пов'язана з мудрістю і волею («правителі» і «стражі»), причому, мудрість слід розуміти як «здатність людини спрямовувати свою діяльність на досягнення певної мети і при цьому здійснювати саморегуляцію власних психічних якостей». Варто наголосити, що суб'єктом волі виступає особистість, «здатна до самоконтролю та самокорекції» [9, с. 155], що неможливо уявити в «простій людині», недоліки якої спричинили «війну всіх проти всіх», здолати яку покликана лише держава [10].

Досліджуючи правовий статус честі відповідно до вітчизняного законодавства XVIII століття, слід відзначити обґрунтовану думку юристів про те, що в цей період була особливо помітною тенденція щодо викорінення такого явища, як приниження честі [11, с. 42]. Отже, честь за тих часів мала статус не тільки культурно-антропологічного феномена, а й важливого об'єкта правової охорони. Причому аналіз вітчизняного законодавства цього періоду свідчить про те, що її соціальний характер поповнювався все новим і новим

змістом. Наприклад, згідно з розділом VII Конституції Пилипа Орлика 1710 року [12, с. 195] захистові за допомогою важливої юрисдикційної форми – воєнного Генерального Суду підлягала так звана "Гетьманська честь".

Характерно, що у козаків у переліку тяжчих покарань честь поставлена першою – вище, ніж життя.

Повчальним є такий історичний приклад, коли у 1575 році, під час спільного походу козаків на чолі з гетьманом Свирговським та молдавського господаря Івоні проти турків, зрозумівши, що цієї битви їм не виграти, господар Івоня по-лицарськи запропонував Свирговському залишити його табір і, рятуючи своє військо, повернутися в Україну. Проте Свирговський рішуче відкинув таку пропозицію. Залишити у смертельній небезпеці свого союзника віч-на-віч з турками, а самому рятуватися втечею означало навіки зганьбити себе перед Січчю і нащадками. Справжні лицарі завжди вважали, що честь дорожча за життя. Саме з цього й виходив гетьман Свирговський. Цього ж кодексу лицарської честі дотримувалися його старшина та рядові козаки. Вони залишилися, взяли участь у битві, і значна частина їх, разом з гетьманом, загинула. Але з честю.

До порушників козацької честі і звитяги козаки ставилися жорстоко та суворо. Найчастіше порушників чекав смертний вирок, і тут в більшості випадків, до уваги не бралися ані звання, вік і походження, ані заслуги порушника.

Отже, очевидним є те, що поняття честі включає не тільки моральні принципи, але волю, гідність, віддане служіння, прагнення слави, і тому подібні речі. Саме слово «почесті» слід розуміти як данину поваги особі «по честі» за її великі діяння. Фактично, честь виступає як невід'ємна частина таких категорій як доблесть, подвиг, героїзм. І суб'єктами, носіями даних чеснот могла бути більшість хіба що в «Епоху Героїв». Таким чином, необхідно зазначити, що честь дещо змінює своє значення, й наприклад, в період Нового часу виступає як станове поняття, лежить в основі поділу суспільства на шляхту і чернь. Саме за фактом її притаманності певній соціальній групі мав місце поділ суспільно значимих функцій, честь забезпечує гідність політичної еліти і державної влади, саме вона є підвалиною загального благоденства.

Також, варто навести думку Н. Бердяєва щодо аристократії: «Аристократична влада – влада кращих і шляхетніших, сильніших за обдаровуваннями, вона не є право, а обов'язок, не претензії, а служіння» [13, с. 29].

Разом з тим, егалітаризм (концепція, що пропонує створення суспільства з рівними можливостями з управління і доступу до матеріальних благ всім його членам) та надмірна свобода, низка революцій сприяли ліквідації дворянства (основного носія честі) у більшості держав. І вакуум суб'єкта честі було заповнено так званим «третім станом». І тепер прийнятно вважати, що честь властива кожній людині і невід'ємна від її ества, що насправді, як зазначалося багатьма мислителями, не відповідає дійсності. Також, важливо зауважити, що взяття третім станом на себе сміливості вважатися чесним сприяло не лише девальвації самого поняття «честь» («мораль» замість

«мораль і слава»), але й загальній вульгаризації. І це є закономірним, якщо взяти до уваги особливості масового суспільства, яке змінило станове: «бунт мас», розрив усталених соціальних зв'язків, аморфність та недиференційованість соціальної структури, формування «людини натовпу», нівелювання особистості, політичне відчуження, стандартизація і рутинізація суспільних відносин, апатія, конформізм, апатизм, радикалізм, руйнування традиційних інститутів, зневажання загальних моральних цінностей [13, с. 237].

Зважаючи на вищевикладене, варто зазначити, що розбудова України і виховання честі і гідності наших громадян, а також, інших важливих духовних якостей будівничих вітчизняної державності потребує виваженого, науково обгрунтованого підходу до створення комплексної системи національного виховання.

Серед іншого, тут доцільним є звернення до надбань української народної педагогіки, що є важливою складовою системи національного виховання, встановлює та вирішує актуальні педагогічні завдання. Невід'ємною частиною народної педагогіки є козацька педагогіка, яка є її високим виявом, що ввібрала в себе найкращі духовні цінності козацької доби та ставить за мету формування козака-лицаря, воїна-захисника, мужнього громадянина з яскраво вираженою українською національною самосвідомістю. «На вершині козацької духовності були Бог і Україна, а непорушними підвалинами її були ідеї любові до рідної землі і народу, пошани до батьків, дідів і прадідів, їх духовних заповідей, спорідненість з рідною природою, землею, середовищем, у якому жили, бережливе ставлення до них» [14, 111].

Виходячи із зазначеного, стає цілком очевидно нагальна необхідність створити нову систему цінностей, яка б слугувала орієнтиром у вихованні молодого покоління та громадян України будь-якого віку. Відповідна система загалом і кожен її структурний компонент зокрема, мають становити одне ціле, в якому об'єднуючим началом є духовність людини, де поняття честі і гідності та їх виховання отримують своє втілення.

Адже, відомий вислів Григорія Сковороди, що лишень презирства та жалю гідні ті, що «живуть на землі і ні про що не гадають, окрім збагатитися, наїстися, напитися, одягтись».

Загалом, поділяємо думку, що завданням сучасної демократичної держави полягають в тому, щоб створити умови для формування виваженої громадянської позиції, громадянської думки, як цілеспрямовано під впливом державних інститутів, так і волевиявленням особистості чи колективу, народу, духовна сфера якого включає таку систему цінностей та ціннісних орієнтацій: утвердження в міжлюдських стосунках гуманних начал – доброти, справедливості, щирості, сумлінності, власної гідності, взаємоповаги, відповідальності, принциповості і негативного ставлення до фальші, цинізму та лицемірства, потягу до збагачення за будь-яку ціну, жадоби до влади тощо. Лише таким чином можливою є побудова нового суспільства і держави для всіх та кожної людини і громадянина в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Кремiнь В. Якісна освіта формує майбутнє держави і її громадян // [Електронний ресурс]: – Режим доступу : http://dt.ua/EDUCATION/yakisna_osvita_formue_maybutne_derzhavi_i_yiyi_gromadyan-24664.html
- 2.Магновський І.Й. Формування ідей гарантій прав і свобод людини в українській теоретико-правовій думці. Захист прав, свобод і законних інтересів громадян України в процесі правоохоронної діяльності. – Донецьк: ДІВС, 2001. – С. 213-222.
- 3.Андрусяк Т. Шлях до свободи (Михайло Драгоманов про права людини). – Львів: Світ, 1998. – 192 с.
- 4.Конституція України від 28 червня 1996р. // [Електронний ресурс]: – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print1334679936391763>
- 5.Сучасний тлумачний словник української мови: 65000 слів / за заг. редакцією д.-ра філол. наук, проф. В.В. Дубчинського. – Харків: ВД «Школа». – 2006. – 1008 с.
- 6.Монтескьє Ш.Л. О духе законів. – М.: Мысль, 1999. – 672 с.
- 7.Платон. Государство. Законы. Политика. – М.: Мысль, 1998.

ДОСВІД ВЗАЄМОДІЇ МІСЬКВИКОНКОМУ З ГРОМАДСЬКІСТЮ З ПИТАНЬ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯН МІСТА БЕРДЯНСЬКА. ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ КООРДИНАЦІЙНОЇ РАДИ З ПИТАНЬ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ГРОМАДЯН МІСТА БЕРДЯНСЬКА

Зубрицький І.І.

секретар координаційної ради при виконкомі Бердянської міської ради з питань національно-патріотичного виховання та формування здорового способу життя громадян міста Бердянська

Не зважаючи на діяльність науковців, освітян, службовців відділу сім'ї, молоді та спорту, працівників культури щодо патріотичного виховання, у Бердянську залишається багато проблем. Серед громадян іноді мають прояви ксенофобії, байдужості, егоїзму, індивідуалізму, цинізму, релігійної, національної нетерпимості, неповаги до державних символів, державної мови. На жаль залишаються у місті проблеми наркоманії, алкоголізму, тютюнопаління та наслідки, які їх супроводжують: злочинність, ВІЛ/СНІД, соціально небезпечні хвороби, тощо.

Саме після участі в 2011 році бердянської делегації в 5-й конференції в Запоріжжі в Бердянську розпочалося створення дієвої системи національно-патріотичного виховання та формування здорового способу життя громадян міста Бердянська.

Позиція виконавчого комітету Бердянської міської ради щодо патріотичного виховання та формування здорового способу життя громадян міста є непорушною і однозначною. Саме цей напрямок роботи визначено одним з пріоритетних. Міська влада усвідомлює, що значну позитивну роль для консолідації Бердянської громади в напрямку підвищення якості життя відіграють активні та дієздатні громадяни України, патріоти міста та держави. Саме вони виступають головною рушійною силою, каталізатором здорових процесів у суспільстві та державі. І сьогодні органи місцевого самоврядування спільно з науковцями, освітянами, військовими, правоохоронними органами, громадськими організаціями намагаються зробити систему національно-патріотичного виховання та формування здорового способу життя більш ефективною і дієвою.

Що вже зроблено. На першому етапі діяльності 09.12. 2011 року відбулось засідання «круглого столу», яке пройшло у виконавчому комітеті під головуванням начальника відділу організаційної роботи та внутрішньої політики О.Мягченко, головного спеціаліста відділу І.Зубрицького та голови громадської організації інвалідів війни та збройних сил М.Філімонова, за участю науковців, військового комісару Бердянського ОМВК С.Волкова, начальників та представників міського відділу освіти, відділу культури, сім'ї, молоді та спорту, депутатів міської ради. В обговоренні ефективності системи національно-патріотичного виховання та формування здорового способу життя громадян міста Бердянська також взяли участь: представники підшефних військових частин, викладачі БДПУ, Бердянського державного центру професійно-технічної освіти та медичного коледжу, вчителі ЗОШ міста, керівники громадських організацій: Українська громада, тов.Просвіта, Сприяння обороні України, Комітет молоді Бердянська і козацька громадська організація Українського вільного козацтва; Бердянської школи рукопашної боротьби «Спас» та спортивних клубів.

У ході засідання були розглянуті основні рекомендації Запорізької обласної центру патріотичного виховання щодо системи національно-патріотичного виховання та формування здорового способу життя громадян міста Бердянська; проект міської програми для депутатського корпусу щодо сприяння національно-патріотичному вихованню та формування здорового способу життя громадян міста Бердянська. Було прийнято рішення створити координаційну раду з питань національно-патріотичного виховання та формування здорового способу життя громадян міста Бердянська за участю представників структурних підрозділів міськвиконкому, навчальних закладів, військових частин, правоохоронних органів, громадських організацій; надати пропозиції до проекту відповідної програми для затвердження депутатським корпусом. Обрано керівний склад відповідної ради.

Рішенням виконкому потім затвердили Положення, склад ради. Підготували план роботи та проект програми по фінансовій підтримці системи національно-патріотичного виховання для депутатського корпусу.

Також розглянуто питання про створення на громадських засадах мережі Центрів національно-патріотичного виховання та формування

здорового способу життя громадян міста Бердянська у кожному мікрорайоні міста при діючих комунальних закладах освіти, культури та у громадських організаціях національно-патріотичного спрямування. Урочисте відкриття першого такого Центру відбулось до Дня соборності і Свободи України 22 січня 2012 у ЦДЮТ. Протягом 2012 року урочисто відкрили ще 6 таких центрів на громадських засадах.

Всі Центри національно-патріотичного виховання відкриваємо урочисто з Державним Гімном України, концертом художньої самодіяльності, подарунками за участю місцевих ЗМІ.

Відкриті центри національно - патріотичного виховання та формування здорового способу життя громадян м. Бердянська

Відповідна координаційна рада спільно з відділом організаційної роботи та внутрішньої політики виконкому розпочала координувати, методично допомагати, стимулювати, висвітлювати у ЗМІ діяльність суб'єктів системи національно-патріотичного виховання у Бердянську (між військовими частинами, структурними підрозділами виконкому, громадськими організаціями національно-патріотичної і військово-патріотичної направленості, козацькими формуваннями, навчальними закладами), відповідно до діючого положення. Головною метою діяльності координаційної ради є постійне вдосконалення роботи по національно-патріотичному вихованню, узгодженості дій органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і громадських організацій, військових частин, засобів масової інформації у вирішенні питань, пов'язаних із патріотичним вихованням, допризовної підготовки юнаків, сприяння здійсненню комплексу заходів щодо правової, історико-культурної, екологічної, естетичної, кадрової і психологічної підготовки громадян, запровадження соціальної реклами пропагуючої патріотичні цінності українського народу.

Координаційна рада була створена і почала активно діяти саме після участі бердянської делегації у 5-й міжнародній конференції у листопаді 2011 року. А вже на 6-й конференції ми розповсюджували напрацьований досвід своєї роботи. Комунальне підприємство Запорізький обласний центр патріотичного виховання систематично допомагає методичною літературою про державну символіку та досвід області у патріотичному вихованні молоді. Аналізуючи недоліки в виховному процесі з науковцями Бердянська, ми зрозуміли, що у багатонаціональному та багатоконфесійному місті з діяльністю 245 громадських організацій, 104 партійних осередків і 11 релігійних конфесій, - виховний процес більше зводився лише до виховання толерантності, що не працює дієво система по національно-патріотичному вихованню: виховання поваги до державної символіки, української державної мови, організації якісного проведення в першу чергу українських свят та пам'ятних подій.

Чому не були включені до складу координаційної ради громадські організації, на наш погляд «не проукраїнські»: Союз радянських офіцерів, Единое отечество, козацька організація війська Чорноморського імені

Імператора Миколи II та їм подібні, які своїми діями підривають основи української державності, виховують у громадян України неповагу до державних символів, української нації, тощо. Так діяльність вказаних організацій базується на проведенні «Дня советской армії» з червоними прапорами під гімн Радянського Союзу, нав'язуванні громадянам історії сталінсько-брежнєвської епохи, невизнання держави Україна та її державних символів, бажанням прийняти дітей у піонери, вручити грамоти з символами тоталітарного сталінського режиму та ленінськими портретами; прославлення Єкатери́ни 2, Мико́лу 2 та Петро́ I, вивченні співу «Боже царя храни» для прийому у козацтво імені Імператора Миколи II. У зв'язку з чим наша координаційна рада роз'яснює і рекомендує навчальним закладам, структурним підрозділам виконкому, які займаються виховним процесом та інформаційно-роз'яснювальною роботою з населенням щодо запрошення на круглі столи, урочисті зустрічі, уроки мужності, патріотизму та відданості Україні в першу чергу військовослужбовців Збройних Сил України, Прикордонних військ, які дислокуються на території міста Бердянська.

Координаційна рада систематично надає поради, пропозиції та консультації керівництву міськвиконкому, міської ради щодо сценарію та якісного проведення в першу чергу святкових загальноміських заходів та пам'ятних подій національно-патріотичного спрямування: Дня Соборності та Свободи України, Шевченківського свята, Фестивалю української вишиванки, Дня прикордонника, Дня Перемоги, Дня незалежності України, Дня української писемності та мови, Дня Збройних Сил України, Дня українського козацтва, Дня вшанування жертв голодоморів та політичних репресій. Проводиться координаційною радою організаційна робота щодо необхідності встановлення пам'ятника Т.Шевченку до 200-річчя з дня народження у зв'язку з відсутністю взагалі подібного пам'ятника у місті Бердянську.

Прислухаючись до наших порад керівництво міської влади: змінило на фасаді будівлі Бердянської міської ради символи тоталітарного режиму серпи і молоти, зірки на барельєфи малого Державного Герба України; під час реконструкції центральної у місті площі перед міськвиконкомом встановлені три флагштоки з Державним Прапором України, прапорами Запорізької області і Бердянська; щороку до Дня Державного прапора організовується урочиста хода з великим Державним Прапором України, розміром 12 на 9 метрів по центральним вулицям міста з духовим оркестром, урочистий підйом та мітинг. Завдяки пропозиціям координаційної ради з 2011 року на сесіях міської ради почав звучати під час відкриття та закриття Державний Гімн України.

Саме за пропозиціями координаційної ради на 185 річницю міста було запрошено не зірок російської естради, а проукраїнський патріотичний молодіжний гурт «Танок на майдані Конго». Близько 7 тисяч молоді слухали підспівували і підтанцьовували разом українські пісні, а не російський шансон, як було раніше.

З 2011 року наша координаційна рада 9 листопада у День української писемності та мови проводить конкурс української мови також і серед службовців міськвиконкому та вручає самим активним учасникам диски CD з

українськими піснями. А у Центрі національно-патріотичного виховання при громадській організації «Українська громада» проводяться курси знання української мови для усіх бажаючих громадян міста вивчити українську мову.

У своїй діяльності координаційна рада використовує потенціал міських національно-патріотичних громадських організацій; інформацію, статті з загальноукраїнських газет: «Українська правда», «Слово просвіти», «День». Так книги з бібліотеки газети «День»: «Сила м'якого знаку», «Броньбійна публіцистика» допомагають членам нашої ради краще знати історію національно-визвольної боротьби за незалежність України.

Запорізька земля полита кров'ю козаків запорожців, вкрита горами трупів за часів Голодомору та політичних репресій. Проведенням національно-патріотичних заходів по вшануванню загиблих героїв ми доводимо що їх ідеали незалежної держави не забуті. Координаційна рада працює щоб у бердянців збільшувались: почуття національно гідності, гордості замість манкурства, безкультур'я, неосвіченості; формуємо національну свідомість населення міста, як основу консолідації суспільства. Саме патріотизм, складові української ментальності: мова, традиції, культура, державні символи, духовність, мораль, релігія об'єднують кожну націю. Важливим чинником консолідації є український національний інформаційний простір, який допомагає у творенні національного духу, «українського серця», що хотіло б сприяти відродженню і творенню власної держави. Нажаль фальшування нашої історії продовжується. Як запобігти цьому... До координаційної ради звернулись два сивочолих ветерани (91 рік кожному), щоб під час проведення національно-патріотичних культурно-просвітницьких тематичних заходах 12 і 15 жовтня 2012 року, присвячених Дню українського козацтва і 70-річчю Української повстанської армії розповісти молоді про патріотизм до України та публічно провести акт примирення воюючих сторін, відповідно до Указу Президента України від 14.10.2006 року № 879/2006 «Про всебічне вивчення та об'єктивне висвітлення діяльності українського визвольного руху та сприяння процесу національного примирення». Саме вперше в Бердянську на вказаних тематичних заходах кульмінаційним блоком відповідного сценарію були щирі виступи ветеранів другої світової і УПА: оборонця Москви сержанта Радянської Армії Хоменка Олександра Омеляновича і зв'язківця УПА Холявки Миколи Олексійовича, які обнялися і зі сльозами на очах простягли один одному руки в знак примирення воюючих сторін, зал аплодував стоячи!!!

Також метою діяльності координаційної ради: є формування високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, пошани до видатних історичних діячів, готовності до виконання громадських і конституційних обов'язків: захист держави в першу чергу, повага до державних символів, української історії, Конституції України та чинного законодавства, засад демократичної і правової держави. Так 22 січня 2012 року урочисте зібрання та святковий концерт відбулись з нагоди Дня Соборності та Свободи України на високому якісному рівні кращих прикладах життя борців за становлення української державності ми спільно з народною хоровою капелюю «Промінь»,

колективами художньої самодіяльності БДПУ формували у бердянців історичну пам'ять, доносили правдиве героїчне минуле українського народу та звільняли від міфів ідеологічно заангажованих трактувань радянсько-тоталітарної імперської доби.

Щороку до Дня Перемоги, річниці звільнення Бердянська від фашистських загарбників з відділом сім'ї, молоді та спорту проводимо урочисту ходу по центральним вулицям міста з духовим оркестром спільною колоною: ветеранів війни і студентів навчальних закладів з лампадками, мітинг-реквієм на Приморській площі та біля вічного вогню та на меморіальному комплексі загиблих воїнів. Спільно з військовим комісаріатом та прикордонним загonom до Дня прикордонника та Дня захисника Вітчизни проводимо урочисті збори і концерти з виставкою військової техніки та стрілецької зброї.

Патріотизм – певна форма поваги з боку громадян і до державних символів. Координаційна рада стоїть на сторожі щодо недопущення паплюження державних символів, приклади: на вулицях було не допущено розмалювання на стіні та металевому щиті Державного Прапора України; в органах самоорганізації провели роз'яснювальну роботу, щодо недопустимості паплюження державної символіки під час створення своїх прапорів мікрорайонів, використовуючи Державний Прапор України. Більше подібного не повторюється. Щороку організуємо з духовим оркестром урочисту ходу бердянців, мітинг і урочистий підйом Державного Прапора України великого розміру.

В національних товариствах нагадуємо, що всі ми українські-громадяни України різних національностей; про необхідність обов'язкової наявності Державного Прапора України при використанні національної символіки відповідної національної меншини; запрошуємо приймати участь у державних національно-патріотичних загальноміських заходах, які проводяться в Бердянську. У засіданнях громадських рад релігійних конфесій та національних товариств, у діловодстві з ними використовується українська мова. На урочистих заходах проводяться спільні молитви за участю представників християнських конфесій (УПЦ КП, УГКЦ, РКЦ, Євангельські Християни Баптисти, Адвентисти 7 дня, протестантські конфесії) за незалежність України, вічну пам'ять жертв другої світової війни, політичних репресій і голодоморів, Чорнобильської трагедії.

Одне із важливих завдань координаційної ради: формування, підтримка та об'єднання української еліти міста Бердянська. Так самими активними членами координаційної ради з питань національно-патріотичного виховання є представники української еліти міста Бердянська:

Проводячи заходи по реабілітації історичної пам'яті по загиблим та репресованим українцям, крім проведення тематичних зустрічей у музеях, бібліотеках, мітингах біля пам'ятного знаку Жертвам голодоморів, - встановлюємо спільно з краєзнавчим музеєм меморіальні пам'ятні дошки у місті Бердянську справжнім патріотам України, які працювали у нашому місті: Т.Зіньківському, В.Кравченко, В.Зюзіну Знищено мільйони українців за те, що любили Україну, розмовляли українською мовою, боролися і полягли за

незалежність України. Попіл героїв стукає в наші серця і про них потрібно розповідати, що ми і робимо. Ставлення до Героїв: Івана Мезепи, Миколи Міхновського, Симона Петлюри, Романа Шухевича – це як тест на совковість!

Русифіковане місто Бердянськ стає потроху україномовним, українським містом у тому числі і завдяки роботі нашої координаційної ради, в якій спільно працюють науковці, освітяни, військові, посадові особи місцевого самоврядування, громадські активісти. Пам'ятник Леніну ще стоїть, але це вже стало улюбленим місцем скейтбордистів-катаються на плитах біля пам'ятника. У планах координаційної ради і перейменувати та повернути старі назви проспекту Леніна - Азовський, вулиці Максима Горького – Приморська, вулиці Ульянових – вул. Гоголя; вулицю Павлика Морозова на В.Чорновола...

Для членів координаційної ради найвищою цінністю є Україна, її суверенітет, її мова, національні інтереси. Тому з Україною в серці, відповідальністю за свою країну ми робимо важливу конструктивну справу по вихованню справжніх патріотів Бердянська, України і Запорізького краю, яка складається з цеглинок щоденної праці. Важко чинять нам деякі українофоби перепони, але ми згадуючи важку долю та героїчні вчинки Чорного Ворона у романі Василя Шкляра «Залишинець» докладаємо зусиль щоб їх подолати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України про позашкільну освіту // Освіта України: Нормат.-прав. док. - К.: Міленіум, 2001.
2. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні: постанова президії Академії педагогічних наук України від 1 липня 2004 року // Закони України. - 2007. - № 1-7.
3. Концепція позашкільної освіти й виховання // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. - 1996. - № 7.

СУПЕРНИЦТВО ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНИНА –ПАТРІОТА

Іваненко О.Л.

магістрант Запорізького національного технічного університету

Патріотичне виховання - це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується

В. О. Сухомлинський.

Патріотичне виховання людини є актуальним питанням в нашій країні.

Для молодого покоління пріоритетними стають влада, гроші, сила, що є прямим відображенням розстановки сил у політичному світі. Отже,

особливого значення для сьогодення і майбутнього країни набуває патріотичне виховання.

Проблема патріотичного виховання привертала увагу багатьох дослідників. Сутність патріотизму, як моральної якості, визначалася Й. Песталоцці, А. Дістервегом, Г. Сковородою, як стрижневий принцип національного виховання — К. Ушинським, М. Грушевським, І. Огієнком, Г. Ващенком, О. Вишневським. Проблеми процесу формування у молоді патріотизму, визначалися В. Бебика, Є. Головахи, М. Головатого, Гаджієва, В. Ребкало, С. Матвієнко.

Проте результати аналізу досліджень вищеназваних учених свідчать, що питанням патріотичного виховання студентів вищих навчальних закладів освіти, узагальненню досвіду формування патріотичних якостей студентів не приділялося належної уваги.

Мета даної статті – визначення суперництва як одного із факторів формування громадянина-патріота.

Дослідження суперництва як одного із факторів формування громадянина-патріота порушує перед нами наступне коло завдань:

- 1) дослідження загальної характеристики поняття патріотизм та патріотичне виховання в системі освіти;
- 2) визначення суперництва як одного із факторів формування громадянина-патріота.

1. Загальна характеристика поняття патріотизму та патріотичного виховання в системі освіти

Патріотичне виховання — планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму, тобто доброго відношення до батьківщини та до представників спільних культури або країни. Таке виховання включатиме розвиток любові до батьківщини, національної самосвідомості й гідності; дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій; відповідальність за природу рідної країни; потребу зробити свій внесок у долю батьківщини; інтерес до міжнаціонального спілкування; прагнення праці на благо рідної країни, її народу. Має застосовування як у сім'ї та школі, так і в державних і громадських організаціях, засновуючись на впевненості.

Патріотичні почуття дітей дошкільного віку засновуються на їх інтересі до найближчого оточення (сім'ї, батьківського дому, рідного міста, села), яке вони бачать щодня, вважають своїм, рідним, нерозривно пов'язаним з ними. Важливе значення для виховання патріотичних почуттів у дошкільників має приклад дорослих, оскільки вони значно раніше переймають певне емоційно-позитивне ставлення, ніж починають засвоювати знання.

Патріотичне виховання студентів — це організований, планомірний та цілеспрямований процес засвоєння особистістю національних цінностей і норм культури, спрямований на формування у неї національно-громадянської самосвідомості, патріотичних переконань та поведінки, усвідомлення своїх вчинків і дій на благо народу й держави, готовності до захисту Вітчизни.

Мета патріотичного виховання студентської молоді полягає у становленні майбутніх фахівців як громадян-патріотів України, тих, котрі

повинні бути єдиними у прагненні бачити її сильною, могутньою, незалежною державою, готовими стати на захист істинної потреби вирішення як на теоретичному, так і на практичному рівнях.

Практична робота з виховання патріотизму, громадянськості у молоді в процесі навчання здійснюється при дотриманні наступних умов:

1. Природна реакція людей на події, що відбуваються. Велика частина досліджуваного матеріалу дозволяє акцентувати увагу на формування патріотичних якостей; вже одне значення природного ходу подій і природної реакції на них може дати потрібний ефект. Цим якоюсь мірою знімається необхідність вибору найбільш яскравих подій, які дозволяють концентровано вирішити поставлене завдання;

2. Об'єктивний і всебічний підхід до вивчення минулого. При вивченні історії вітчизни та історії літератури не можна порушувати логіку подій минулого і теперішнього життя. Поза історичного розвитку, поза вивчення конкретного періоду часу виховати правильний погляд на події сучасності неможливо. Зміст виховання сучасної громадянськості є відображенням сучасного життя. Навчити аналізувати сучасні події і робити правильні висновки - одне з основних завдань патріотичної освіти і виховання;

3. Здійснювати патріотичне освіта та виховання на ґрунті об'єктивного історичного оптимізму, віри в кінцеву перемогу добра над злом. Заперечення повинно бути конструктивним, стимулювати до активності, спрямованої на вирішення виникаючих проблем і забезпеченню прогресивного розвитку країни.

Патріотичне виховання студентів повинно мати на меті і становлення їх як громадян, що глибоко усвідомлюють свої завдання в розбудові нашої держави. Це важливо тому, що молоді люди у більшості схильні відстоювати свої права, зовсім не згадуючи при цьому про свої обов'язки. Проте в суспільстві не буває прав без обов'язків — вони поєднані.

Отже можна зробити висновок, що патріотичне виховання є важливим напрямком роботи зі студентами у побудові сильної та успішної нації.

2. Суперництво як фактор формування громадянина-патріота.

Для того щоб патріотичне виховання було ефективним його базою має стати, перш за все, розвиток інтелігентності, професійної гордості, честі та гідності.

Одним із факторів формування громадянина – патріота, який пробуджує вище перераховані відчуття, може виступати суперництво.

Суперництво – це взаємини між людьми, що характеризуються станом явної або прихованої боротьби за владу, любов, престиж, визнання, матеріальне процвітання, реалізацію внутрішнього потенціалу людини.

Розумне суперництво називається чесною конкуренцією.

У психоаналізі суперництво розглядається як важлива складова частина психосексуального розвитку дитини, що надає вплив на формування його характеру. Воно проявляється на ранніх стадіях розвитку дитини в боротьбі за любов з боку батьків і стає яскраво вираженим на тлі його взаємин з сестрами і братами. Таким чином можна сказати, що суперництво у людей в крові і не використовувати цей фактор було б дуже не розумно. Отже суперництво як

фактор формування громадянина - патріота можна використати у спортивних та інтелектуальних змаганнях. Якщо для дітей школярів або для студентів постійно проводити спортивні та інтелектуальні змагання на місцевому, обласному, регіональному та міжнародному рівнях и переможцям давати пам'ятні призи та подарунки з відповідною символікою, таким чином діти почнуть звикати до прагнення перемагати завжди і скрізь, а отримуючи свої заслужені нагороди будуть відчувати свою приналежність спочатку до навчального закладу, а потім до народу та держави. Також яскравим прикладом того, що суперництво є фактором формування патріотизму є «Євро 2012», можна було спостерігати як в кожному місті України сотні людей збиралися перед великими екранами на площах, повністю одягнені в кольори українського прапора та яро вболівали за українську збірну, а після матчу, в разі перемоги, йшли з почуттям великої гордості за нашу Україну. Подібний ефект на патріотичну свідомість людини залишають і олімпійські ігри та різного роду спортивні змагання. Саме такі заходи, які пробуджують відчуття суперництва дуже згуртовують народ та нагадують в якій країні вони живуть. Також можна згадати телевізійне шоу «Ігри патріотів», де чотири країни змагається за перемогу. На підсвідомому рівні, у людини пробуджується відчуття суперництва і вона дивлячись цю телепередачу вболіває та хвилюється за свою країну, а разі перемоги відчуває радість – як же це ще не назвати як дух патріотизма, який був пробуджений завдяки відчуттю суперництва. Ще одним важливим телепроектом, який вплинув на формування патріотизму людей, став «Майданс». Окрім того, що сотні тисяч людей вболівали за своє рідне місто, ще люди, які приймали участь (а це переважно студенти) багато часу витратили на те, щоб з гідність представити своє місто.

Таким чином можна зробити висновок, що суперництво є важливим фактором на шляху формування патріотизму у людей. Суперництво є маленькою сходинкою, з якої і починається патріотичне виховання громадянина.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт базової і середньої освіти. [Електрон. ресурс]
2. Дзеркало–2007 (настрої і стереотипи населення України). [Електрон. ресурс]//ЦСД»Софія» [веб-сайт] - Режим доступу: [http:// www. sofia. com. ua / page42.html](http://www.sofia.com.ua/page42.html)
- 3.Робоча група з питань патріотичного виховання молоді при апараті РНБО ініціює розробку загальнодержавної концепції патріотичного виховання молодих людей[Електрон. ресурс]
4. Щербань П. Проблеми сучасної освіти. //Літературна Україна". – 13 липня 2006

ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЕ

Ивашова Н.В.

*учитель истории, учитель высшей категории, учитель методист
СШ № 76*

Трансформация украинского общества в 90-е годы привела к кардинальным изменениям направлений общественного развития, которые вызвали определенное расслоение общества, снижение жизненного уровня, ценностную переориентацию в молодежной среде. На фоне обострения межнациональных конфликтов, в результате распада единого многонационального государства СССР, когда через средства массовой информации идет негласная пропаганда насилия, а в обществе насаждается приоритет материальных ценностей над духовными, отсутствуют условия для формирования высоконравственной, социально-активной личности с четко выраженной гражданской позицией. За последнее время в украинском обществе значительно усилились националистические настроения. Резко возросла и «помолодела» преступность. Многие дети оказались сегодня за пределами воспитательной среды, на улице, где они усваивают нелегкую науку воспитания в жестких условиях. За последние десятилетия мы практически потеряли целые поколения, представители которых в потенциале могли бы стать истинными патриотами и достойными гражданами нашей страны.

Вопросы патриотического воспитания подрастающего поколения рассматриваются в немалом количестве пособий, методических разработок, научных работах педагогов-новаторов. В этом направлении работают И.А. Пашкович, Т.А. Касимова, Н.К. Беспятова, Т.С. Буторина, Т.А. Орешкина и другие. В своих работах ими были предприняты попытки, наряду с общими проблемами недостатков школьной программы, отобразить проблемы, связанные с формированием патриотизма у подрастающего поколения на протяжении многовековой Российской истории. В частности отмечается, что в Украине традиция патриотизма имеет глубокие корни. У украинцев как у евроазиатского народа в сознании и менталитете общественное всегда преобладало над личностным, патриотизм в Украине всегда понимался, как готовность поступиться личными интересами во благо Отечества. Воспитание у молодежи патриотизма и чувства национальной гордости, национального достоинства было характерно для России на протяжении веков.

В русском этносе идея патриотизма всегда рассматривалась в широком диапазоне. Свидетельства о патриотизме встречаются в военно-исторических документах и летописях еще в XI в. Патриотизм носит личностный характер и проявлялся в преданности своему князю и дружине. В «Уставе ратных и пушечных дел» (1607-1621 гг.) патриотизм закреплялся законодательно и ставится выше всех ценностей и добродетелей. В начале XIII века произошло обновление государственной идеи, главным из принципов стало «служение Отечеству и своим ближним»

Сила патриотизма наших людей особенно ярко проявилась в годы Великой Отечественной войны, война носила характер народной. «Вставай страна огромная, вставай на смертный бой!» - пели наши деды и прадеды, не щадившие жизни ради победы.

Актуальность исследуемой проблемы позволила выбрать тему исследования «Патриотическое воспитание в современной школе».

Цель исследования: рассмотрев теоретические аспекты проблемы патриотического воспитания школьников на современном этапе, разработать программу патриотического воспитания учащихся в современной школе.

Задачи исследования:

1.) выявить и рассмотреть теоретические основания проблемы патриотического воспитания в современной общеобразовательной школе;

2.) выявить основные методы, направления, формы работы по патриотическому воспитанию;

3.) подобрать методики изучения наличия патриотизма у современных школьников;

4.) разработать план воспитательной работы классного руководителя по патриотическому воспитанию учащихся.

В исследовании использовались следующие методы: анализ, синтез, сравнение, моделирование и т.д.

Патриотическое воспитание школьников выступает как объединяющий и стимулирующий фактор повышения качества образования в целом.

Значимость изучения системы патриотического воспитания учащихся заключается в том, что именно в школе воспитание патриота своей страны рассматривается как одно из главных средств национального возрождения.

Практический интерес к теме на современном этапе обоснован необходимостью осознания сущности патриотического воспитания в условиях современной школы, как эффективного механизма образовательной политики государства в соответствии с происходящими переменами и требованиями, которые предъявляет новая социально-политическая ситуация и реформированный тип учащегося.

Глава I. Теоретические основы проблемы патриотического воспитания в современной школе.

1.1. Понятие и аспекты патриотизма

Согласно толковым словарям, патриот (от греческого «земляк, соотечественник») - это человек, любящий свое Отечество, преданный своему народу, действующий во имя Родины.

Патриотизм формируется в процессе обучения, социализации и воспитания школьников. Однако социальное пространство для развития патриотизма не ограничивается школьными стенами. Большую роль здесь выполняют семья и другие социальные институты общества, такие как: средства массовой информации, общественные организации, учреждения культуры и спорта, дополнительного образования, религиозные организации, учреждения здравоохранения, правоохранительные органы, военные организации, учреждения социальной защиты населения, корпоративные

объединения, кровнородственные, диаспорные связи и отношения. Все это необходимо учитывать педагогам в процессе воспитания учащихся.

По мнению Л.С. Выготского, патриотизм включает в себя:

- чувство привязанности к тем местам, где человек родился и вырос;
- уважительное отношение к языку своего народа;
- заботу об интересах Родины;
- осознание долга перед Родиной, отстаивание ее чести и достоинства, свободы и независимости (защита Отечества);
- проявление гражданских чувств и сохранение верности Родине;
- гордость за социальные и культурные достижения своей страны;
- гордость за свое Отечество, за символы государства, за свой народ;
- уважительное отношение к историческому прошлому Родины, своего народа, его обычаям и традициям;
- ответственность за судьбу Родины и своего народа, их будущее, выраженное в стремлении посвящать свой труд, способности укреплению могущества и расцвету Родины; гуманизм, милосердие, общечеловеческие ценности.

Различают несколько уровней.

Биологический, по определению Л.Н. Гумилева и других сторонников социально-демографической космической теории, формируется на генно-клеточном уровне под воздействием космических излучений на данную территориально-географическую площадь.

Психологический уровень патриотизма формируется на основе второй сигнальной системы, описанной И.П. Павловым. Основные составляющие психологического патриотизма как базовая культура формируются в процессе национального воспитания в младшем и среднем детском возрасте.

Социальный уровень патриотизма соотносится с цивилизованными нормами бытия индивида. Это писанные и неписанные нормы поведения, социальная этика, система координации и субординации, исполнения конвенциональных ролей, - индивида в социуме, его внутреннее, психологическое отношение к указанным нормам и ролям как к «своим».

Духовный уровень патриотизма связан с традиционными верованиями, сформированным неформальным мировоззрением.

Таким образом, мы рассмотрели сущность понятие «патриотизм», на основе которого мы и будем строить дальнейшее исследование.

1.2. Особенности формирования патриотических качеств личности школьников и нормативно-правовая база патриотического воспитания; направления и формы работы по патриотическому воспитанию детей, а также основные этапы реализации патриотического воспитания в современной школе; наше мнение о необходимости патриотического воспитания в школе.

В определении содержания, сущности, методики формирования, организационных форм по воспитанию у подростков патриотических качеств особую роль сыграли П.П. Блонский, А.С. Макаренко, И.Н. Руссу, В.А. Сухомлинский, С.Т. Шацкий, В.И. Лутовинов и др.

Проанализировав существующие в педагогике подходы к методам и формам организации патриотического воспитания, можно выделить следующие группы методов:

I. Методы формирования сознания личности, убеждение, внушение, беседы, лекции, дискуссии, метод примера.

Постановка школьника в позицию полноправного участника процесса, т.е. он не объект для применения данных методов, а сам принимает активное участие в их использовании.

II. Методы организации деятельности и формирования опыта гражданского поведения педагогическое требование, требование коллектива, общественное мнение, поручение, метод-требование, создание воспитывающих ситуаций, коллективное творческое дело, метод проектов.

Необходимо создавать ситуации, в которых школьник упражнялся бы в патриотической деятельности, осознавал свои обязанности по отношению к коллективу, обществу, ответственность за свои поступки. Важно демонстрировать значимость патриотической деятельности школьников для общества. С помощью регулирующих требований формируются традиции поведения.

III. Методы стимулирования деятельности и поведения соревнование, поощрение, наказание, взаимовыручка, создание ситуации успеха.

Необходимо побуждать школьника корректировать свое поведение. Стимулирование в различных его формах должно быть дозированным и заслуженным. Стимулирование побуждает школьника к анализу собственной деятельности, программирует дальнейшее поведение.

Таким образом, накопленный опыт патриотического воспитания в школе и намеченные государственной программой ориентиры дают возможность педагогам образовательных учреждений выстроить систематическую работу по воспитанию патриотизма.

Рассмотрим основные направления и формы работы по патриотическому воспитанию детей, а также основные этапы реализации патриотического воспитания в современной школе.

Первым и основным процессуальным пониманием патриотического воспитания детей в школе является его восприятие как воспитательного процесса на уровне всех составляющих компонентов целевого, субъектобъектного, содержательного, результативного. Патриотическое воспитание детей в современной школе направлено на формирование успешности социализации подрастающих поколений в современных условиях и саморазвитии человека как субъекта деятельности, как индивидуальности.

Основными направлениями в системе патриотического воспитания в учреждениях образования на современном этапе можно определить следующие [20]:

Духовно-нравственное, которое предполагает осознание учащимися в процессе патриотического воспитания высших ценностей, идеалов и ориентиров, социально значимых процессов и явлений реальной жизни,

способность руководствоваться ими в качестве определяющих принципов, позиций в практической деятельности.

Историко-краеведческое, включая система мероприятий по патриотическому воспитанию, направленных на познание историко-культурных корней, осознание неповторимости Отечества, его судьбы, неразрывности с ней, формирование гордости за сопричастность к деяниям предков и современников и исторической ответственности за происходящее в обществе.

Гражданско-патриотическое воспитание, воздействует через систему мероприятий на формирование правовой культуры и законопослушности, навыков оценки политических и правовых событий и процессов в обществе и государстве, гражданской позиций, постоянной готовности к служению своему народу и выполнению конституционного долга.

Социально-патриотическое, направлено на активизацию духовно-нравственной и культурно-исторической преемственности поколений, формирование активной жизненной позиции, проявление чувств благородства и сострадания, проявление заботы о людях пожилого возраста.

Военно-патриотическое, ориентировано на формирование у молодежи высокого патриотического сознания, идей служения Отечеству, способности к его вооруженной защите, изучение русской военной истории, воинских традиций.

Героико-патриотическое, составная часть патриотического воспитания, ориентированная на пропаганду героических и исторических дат нашей истории, воспитание чувства гордости к героическим деяниям предков и их традициям.

Спортивно-патриотическое, направлено на развитие морально-волевых качеств, воспитание силы, ловкости, выносливости, стойкости, мужества, дисциплинированности в процессе занятий физической культурой и спортом, формирование опыта служения Отечеству и готовности к защите Родины.

Особое значение в патриотическом воспитании имеет изучение подростками отечественной истории, в ходе которого происходит осмысление ими исторического опыта народа, формируется ценностное отношение к отечественной культуре, обуславливающее их гражданскую позицию, выбор направлений и способов самореализации в социальной практике.

Таким образом, мы можем сказать, что воспитание патриотизма достаточно многогранная и сложная задача, требующая ответственного отношения и достаточно квалифицированные педагогические кадры.

Формирование патриотических качеств личности – это целенаправленный, специально организуемый процесс. Патриотические качества – это качества личности, характеризующие ее способность к активному проявлению гражданской позиции. Формирование их возможно лишь через вовлечение подростка в специфическую патриотическую деятельность.

Доказано, что применение активных форм и методов обучения и воспитания в их взаимосвязи и взаимообусловленности таких, как выразительное чтение, эвристическая беседа, эмоциональный рассказ,

приведение положительного примера, обсуждение видеофильмов, реферирование, написание исторических сочинений, эссе, работа с мемуарами, биографиями, одновременно несколькими документами – развивают теоретическое мышление, умения и навыки работы с большим объемом информации, развивают историческую память; коллективные творческие дела, ролевые и тематические игры, – формируют опыт поведения, регуляции взаимоотношений со сверстниками и взрослыми; разработка мультимедийных проектов, слайд-презентаций, – развивают толерантность, коммуникативные навыки, опыт ролевого взаимодействия. Данные формы и методы, дифференцированные с учетом возрастных особенностей подростков, их знаний и интересов воздействуют на чувства, волю, сознание, развивают творческую инициативу детей, их самостоятельность, обеспечивают эффективность и непрерывность патриотического воспитания в учебной и внеурочной деятельности.

Таким образом, можно сказать, что школа выступает одним из важнейших институтов развития патриотического мировоззрения в жизни современного человека, дающая необходимый базис для дальнейшего развития личности.

Отметим основные этапы реализации патриотического воспитания в современной школе обусловлены динамикой личностного развития обучающихся.

В 1-4-х классах дети осваивают такие патриотические идеи и ценности, как защита Отечества от иноземных захватчиков, ответственности за судьбу Родины.

У учащиеся 5-8-х классов активизируются стремление к постижению окружающего мира и самоутверждению в процессе изучения таких идей и явлений как патриотический подъем народных сил в кризисные периоды истории Отечества, роль личности и народа в прогрессивном развитии страны, рост национального самосознания народа

В 9-11-х классах у школьников активно развивается интеллектуальная сфера, предыдущий социальный опыт становится основой личной ответственности в принятии самостоятельных решений, самореализации, самовоспитания при изучении подвига многонационального Советского народа в годы Великой Отечественной войны, героического восстановления разрушенного войной хозяйства, достижений науки и техники, развития патриотических идей в современной Украине.

Вопросы патриотического воспитания в современной школе находят отражение во всех применяемых в школе видах педагогического анализа: параметрическом; тематическом; итоговом. Учебных планах, разрабатываемых в школе: перспективном, годовом, текущем. Рассматриваются на педагогическом совете школы, на совещаниях при заместителе директора.

Таким образом, необходимо учитывать возрастные особенности школьника и характер изучаемого материала в формировании патриотического мировоззрения в школе.

Исследуя данную проблему от себя мы можем отметить. Роль патриотизма всегда возрастает в переходные периоды развития государства. Поэтому мы считаем, что патриотическое воспитание в школе на данный момент является приоритетной задачей.

Необходимость воспитать в человеке любовь к Родине ставилась всегда. Ведь на этой основе человек осознает себя как личность-гражданина, берет на себя ответственность перед другими за свои поступки. И, конечно же, лучше всего возвращать патриотизм именно со школьной скамьи.

После распада СССР новая украинская образовательная система, в попытке уничтожить устаревшие пережитки прошлого режима, вычеркнула многие полезные аспекты и наработки советских педагогов, что вызвало в первую очередь отказ от системы воспитания в школе. В это время понятие «патриотизм» практически исчезло. Все это привело к плачевным результатам.

Все что мы видели последние 15-20 лет это прямой результат падения нравственности граждан. Гражданин перестает осознавать себя таковым. Он перестает рассматривать Родину как родной дом, начиная рассматривать ее только как место получения дохода любыми способами(И в правду никто же не ворует у себя из дома). Он перестает относиться к людям как к согражданам, для такого человека люди делятся на 2 категории: полезные и бесполезные. Эти тенденции виднеются во всем и в частности в образовании. Учитель перестает быть в глазах ученика значимым человеком. Перестает существовать слово Обязанность со значительным перевесом к Правам. То есть мышление ребенка строится по принципу «Мне все должны, а я ничего никому не должен».

Кто то бы сказал: «Давайте задумаемся кем вырастет такой человек?». Но в современных реалиях в этом нет необходимости. Мы видим людей этого типа мировоззрения каждый день: подростки сидящие в общественном транспорте подле стоящих инвалидов, здоровых мужиков пытающихся откосить от армии, детей младшего школьного возраста пьющих пиво и бросающих пустые бутылки на проезжую часть, автомобилистов сбивающих в нетрезвом состоянии беременных женщин.

Нам не нужно говорить о том в чем польза патриотизма, за меня это уже сказали мудрецы, писатели, педагоги; я всего лишь показываю влияние отсутствия патриотического воспитания на общество и как и стоило ожидать оно плачевно.

Заключение

В нашей работе мы выяснили, что воспитание патриотизма достаточно многогранная и сложная задача, требующая ответственного отношения и достаточно квалифицированные педагогические кадры. Школа выступает одним из важнейших институтов развития патриотического мировоззрения в жизни современного человека, дающая необходимый базис для дальнейшего развития личности. В формировании патриотического мировоззрения в школе необходимо учитывать возрастные особенности школьника и характер изучаемого материала. Сущность понятия «патриотизм» предполагает дальнейшее исследование. В настоящее время школа ориентируется не только на сообщение учащимся определенной суммы знаний, но и на развитие

нравственных качеств личности, в том числе и патриотизма. Накопленный опыт патриотического воспитания в школе и намеченные государственной программой ориентиры.

В довершении можно сказать организация патриотического воспитания в школе на современном этапе – сложный управленческий и технологический процесс. Причем все содержательные компоненты этого процесса взаимопереплетены, дополняют друг друга, что позволяет целенаправленно, комплексно строить его.

Технологический компонент процесса воспитания патриотизма подразумевает использование широкого спектра форм и методов патриотического воспитания, т.е. тех форм и методов работы, которые имеют акцентированную патриотическую направленность.

Важной стороной содержательной зрелости организации патриотического воспитания в школе является его включенность в основные виды ее деятельности: учебную, методическую, воспитательную.

Формирование патриотических качеств личности – это целенаправленный, специально организуемый процесс.

Патриотическое воспитание в современной школе - фактор консолидации всего общества, источник и средство духовного, политического и экономического возрождения страны, ее государственной целостности и безопасности.

ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ НА УРОКАХ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

*Козлова Л. В.
учитель СШ № 141 г. Донецк*

История любого народа, страны, отображается не только в фактах и цифрах, но и в художественных произведениях через художественные образы, что очень воздействует на читателя, способствует формированию ярких качеств его: чувства долга, чести, дружбы, служения Отечеству.

200 лет прошло со дня Бородино«. Много это или мало? И что скрывается за этими годами? Да, цифра 200 – число большое. А что же было 200 лет назад на поле Бородино?

Читая стихотворение М.Ю.Лермонтова «Бородино», юный читатель видит через художественные образы героев Бородинского сражения. Через рассказ старого солдата мы узнаём о мужестве и бесстрашии русских воинов – богатырей:

Да, были люди в наше время,
Могучее, лихое племя...

Перед ребятами эти «люди» проходят во всей своей красоте. Вот сам рассказчик. Это смелый и мужественный человек, любящий Родину:

Уж мы пойдём ломить стеною,

Уж постоим мы головою
За Родину свою...

Сцены массового героизма показывает М.Ю.Лермонтов:
Звучал булат, картечь визжала,
Рука бойцов колоть устала,
И ядрам пролетать мешала
Гора кровавых тел.

А полковник, рождённый «хватом», слуга царю, отец солдатам?! Его призыв: «Умрём ли ж под Москвой!» – это призыв гордого и смелого человека, выступающего от имени многих и многих участников этого сражения: и генералом П.И. Багратиона, смертельно убитого во время восьмой атаки генерала А.И.Байклай-детола, под которым было убито во время боя пять лошадей (интересная деталь – сообщение: названные герои были одержимы одной идеей: победить французов, освободить свою Родину от неприятеля, но и эти герои – не русские по национальному составу).

При анализе текста ребята получают вопросы:

Кто такой рассказчик? Кто является им в стихотворении?

Для чего он введён в произведение?

Как изменилось бы стихотворение, если бы вместо диалогов поместить просто рассказ старого солдата?

Почему автор не дал ему имени?

Так учащиеся приходят к пониманию героизма не одного человека, а всего народа, так как рассказчик – частица народа, он заявляет о себе от имени армии, войска. М.Ю.Лермонтов это подчёркивает местоимением Мы вместо местоимения Я. Мы – это русский народ, вынесший всю тяжесть войны на своих плечах. Мы – это наблюдая по тексту за событиями боя, дети убеждаются, что так воевать могут только люди, которые любят свою Родину, Отечество и ради него готовы на всё:

Рука бойцов колоть устала,
И ядрам пролетать мешала
Гора кровавых тел.

Воспитанию патриотизма при изучении данного стихотворения способствует и словарная работа. Слова Родина, Отчизна, Отечество становятся более яркими, так как этот синонимический ряд ведёт к лову Отец, к понятию Отечественной войны, где русские солдаты защищали честь и славу не только страны, но и русского оружия, честь солдата. У учащихся захватывает дух при картинах:

Смешались в кучу кони, люди,
И залпы тысячи орудий
Слились в протяжный бой.

Эти картины массового героизма.

Рассказчик гордится русским народом, качествами характера русских людей, что они внимательные «у наших ушки на макушке»; смелые, настоящие патриоты – «Умрёт ж под Москвой»; стойкие – «были все готовы до утра бой затеять новый», и эти чувства поневоле передаются маленьким

читателям, и учащиеся восхищаются подвигом русского народа, защищавшего родную землю.

При изучении стихотворения «Бородино» я рассказываю о зарождении партизанского движения. Учащиеся узнают имя Дениса Давыдова, который поднял партизанское движение, чтобы крушить врага в тылу.

Использование репродукции картины О.А.Кипренского «Портрет Давыдова» приводит к мысли, что художнику удаётся через портрет показать основные черты его характера: смелость, бесстрашие, храбрость, т.е. те же черты, что и присущи всем защитникам Отечества.

А от Дениса Давыдова сама по себе тянется ниточка в Великую Отечественную войну 1941 – 1945 гг, в которой те же качества русского солдата, партизана помогли одолеть страшного врага – фашизм. И конечно, мы обязаны помнить тех людей, которые являются не литературными героями, а живыми людьми.

Это П.П. Зверонов, чьё имя носит школа (в школе есть музей, там ребята были неоднократно, видели и прикасались к экспонатам, связанным с именем славного лётчика), улица в г. Донецке. Это и партизан Соболев Т.И., чья славная страница жизни знакома ребятам по Неделе партизанской славы, проведенной в школе, классе. Вдова партизана Соболева Е.Ф., которая живёт в г. Донецке, передавала детям боевые награды мужа, боевую характеристику командира партизанского отряда.

И когда дети это видят, берут в руки эти реликвии, ощупывают их, они испытывают глубокое уважение к людям, защитникам своей страны, гордость за них, прикасаются не только руками, но и сердцем к героическому прошлому нашей страны.

И поэтому вопросы задаются на заключительном этапе изучения стихотворения, не вызывают трудностей:

- Какими чувствами проникнуто стихотворение?
- Почему русский народ достоин восхищения?

Да, конечно, чувством глубокого патриотизма, любовью к своим товарищам, переживаниям за их судьбы, гордостью, преклонением перед мужеством русского солдата в военное лихолетье проникнуто это художественное произведение. Написанное в 1937 году в честь 25 годовщины Отечественной войны 1812 г. это стихотворение – одно из сильнейших по эмоциональному воздействию на читателя и сейчас, когда исполняется 200 лет со дня Бородинского сражения, иллюстрации В.Шевченко, фрагменты Бородинской панорамы Рубо оставляют огромный след в душе ребёнка, заставляют ощущать атмосферу массового героизма русского народа и быть сопричастным с ним.

Стихотворение «Бородино» – это пример героизма русского солдата, пример служения Отечеству. А это разве не главное для воспитания гражданина страны?

ДЕКОНСТРУКЦИЯ ПОНЯТИЯ «ИДЕНТИЧНОСТЬ» И ПРОБЛЕМА ДУХОВНОСТИ В СОВРЕМЕННОМ ГЛОБАЛИЗИРУЮЩЕМСЯ ОБЩЕСТВЕ

Колиева И. А.

аспирантка кафедры философии и социологии Днепропетровского национального университета железнодорожного транспорта им. академика В. Лазаряна

Днепропетровский национальный университет железнодорожного транспорта им. академика В. Лазаряна

В сегодняшней ситуации глобализации исследователи подвергают переосмыслению многие понятия классической философской теории, в том числе и гендерной («женщина», «патриархат», «сексуальность», «идентичность»), которые трансформируются под влиянием таких понятий как «класс», «раса» и «этничность» (Брукс Э., Жеребкина И., Жижек С.).

Как известно, в глобализирующемся обществе идентичность рассматривают как фрагментарное и весьма неоднозначное явление. Говоря о противоречивой природе идентичности, исследователи акцентируют внимание на возможности выбора для нее «множественных репрезентаций» в различных ситуациях и между различными дискурсами, таким образом позволяя говорить о гибкости и подвижности самой структуры идентичности, которая определяется с помощью репрезентации различных культурных и субкультурных (маргинальных) групп (Брукс Э., Батлер Дж., Жижек С.). Тенденция рассматривать идентичность как плюральную и чрезвычайно противоречивую категорию приводит как к попытке отказа от многих бинарных оппозиций (маскулинного и фемининного в том числе), а также к возврату идеи кросс-культурного подхода в интерпретации идентичности (Николсон Л., Брайдотти Р.). Говоря о категории «гендер», ученые все чаще употребляют вместо нее понятие «кризиса идентичности».

В феминистском постколониальном дискурсе исследователи также отказываются от единых и целостных структур идентичности, предлагая понятие «гибридного» постколониального субъекта, в котором отсутствует какая-либо единственная идентичность (национальная, историческая, социальная), но присутствуют различные характеристики этих идентичностей, часто взаимоисключающие друг друга, но, тем не менее, служащие для преобразования и создания новых понятий и терминов (работы Хоми Бхабха).

Интересной концепцией интерпретации женской идентичности является киборг-идентичность, предложенная Донной Хэрзуэй в своем «Манифесте для киборгов».

Таким образом, принимая во внимание современные попытки интерпретации и определения идентичности, в целом, и женской идентичности, в частности, можно говорить о набирающей обороты деконструкции данного понятия и создания условий и предпосылок для появления новых теоретических определений в ситуации глобализирующегося общества.

ВОЕННО-ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В ШКОЛЕ

Комлик А.П.

заступник директора ЗОШ № 3, АР Крым, м. Алушта

Коренные преобразования в стране конца XX — начале XXI века, определившие крутой поворот в новейшей истории сопровождаются изменениями в социально-экономической, политической и духовной сферах общества и сознании ее граждан. Резко снизился воспитательный потенциал культуры, искусства, образования как важнейших факторов формирования патриотизма.

События последнего времени подтвердили, что экономическая дезинтеграция, социальная дифференциация общества, девальвация духовных ценностей оказали негативное влияние на общественное сознание большинства социальных и возрастных групп населения страны, резко снизили воспитательное воздействие украинской культуры, искусства и образования как важнейших факторов формирования патриотизма. Стала все более заметной постепенная утрата нашим обществом традиционно патриотического сознания. Объективные и субъективные процессы существенно обострили национальный вопрос. Патриотизм кое-где стал перерождаться в национализм. Во многом утрачено истинное значение и понимание интернационализма. В общественном сознании получили широкое распространение равнодушие, эгоизм, индивидуализм, цинизм, немотивированная агрессивность, неуважительное отношение к государству и социальным институтам. Проявляется устойчивая тенденция падения престижа военной и государственной службы.

Патриотизм проявляется в поступках и в деятельности человека. Зарождаясь из любви к своей “малой родине”, патриотические чувства, пройдя через целый ряд этапов на пути к своей зрелости, поднимаются до общегосударственного патриотического самосознания, до осознанной любви к своему Отечеству. Патриотизм всегда конкретен, направлен на реальные объекты. Деятельная сторона патриотизма является определяющей, именно она способна преобразовать чувственное начало в конкретные для Отечества и государства дела и поступки.

Патриотизм является нравственной основой жизнеспособности государства и выступает в качестве важного внутреннего мобилизующего ресурса развития общества, активной гражданской позиции личности, готовности ее к самоотверженному служению своему Отечеству. Патриотизм как социальное явление — цементирующая основа существования и развития любых наций и государственности.

В патриотизме гармонично сочетаются лучшие национальные традиции народа с преданностью к служению Отечеству. Патриотизм неразрывно связан с интернационализмом, чужд национализму, сепаратизму и космополитизму.

Патриотизм - это любовь к Родине, преданность своему Отечеству, стремление служить его интересам и готовность, вплоть до

самопожертвования, к его защите. На личностном уровне патриотизм выступает как важнейшая устойчивая характеристика человека, выражающаяся в его мировоззрении, нравственных идеалах, нормах поведения.

Патриотическое воспитание школьников - это систематическая и целенаправленная деятельность по формированию у учащихся высокого патриотического сознания, чувства верности своему Отечеству, готовности к выполнению гражданского долга и конституционных обязанностей по защите интересов Родины.

Патриотическое воспитание направлено на формирование и развитие личности, обладающей качествами гражданина – патриота Родины и способной успешно выполнять гражданские обязанности в мирное и военное время.

Патриотическое чувство свойственно всем национальностям и народностям. Это чувство, которое мы впитываем с детства “с молоком матери”.

Самое главное приобретение человека в период детства и ученичества – это вера в себя, вера в то, что он знает и умеет, чувство собственного достоинства. Эти качества необходимо формировать в процессе патриотического воспитания посредством различных средств и способов. Героическая борьба, подвиги лучших сынов Отечества должны стать основой патриотического воспитания. Рассказывая о героических личностях, необходимо подчеркивать их нравственные устои и мотивы их действий, так как это может затронуть душу ребенка.

Создание системы военно-патриотической работы в школе предусматривает формирование и развитие социально значимых ценностей, гражданственности и патриотизма в процессе воспитания и обучения, направленные на формирование и развитие личности гражданина и защитника Отечества.

Система военно-патриотической работы в школе включает в себя систему, комплекс мероприятий по формированию патриотических чувств и сознания учащихся. Патриотическое воспитание должно быть плановым, системным, постоянным и одним из приоритетных направлений в области воспитательной деятельности.

Система патриотического воспитания не может оставаться в неизменном виде. Ее изменение и развитие обусловлено как достижениями первоочередных задач системы патриотического воспитания, так и изменениями, происходящими в экономической, политической, социальной и других сферах российского общества, а также новыми условиями современного мира, что обуславливает гибкость в управлении системой военно-патриотического воспитания в школе.

Героические события отечественной истории, выдающиеся достижения страны в области политики, экономики, науки, культуры и спорта еще сохранили качества нравственных идеалов, что создает реальные предпосылки для разработки комплекса мероприятий по патриотическому воспитанию учащихся с учетом сложившихся к настоящему времени тенденций, связанных с консолидацией общества и подъемом патриотизма.

Цель патриотического воспитания — развитие в личности высокой социальной активности, гражданской ответственности, духовности, становление личности, обладающей позитивными ценностями и качествами, способных проявить их в созидательном процессе в интересах Отечества.

Как один из видов многоплановой, масштабной и постоянно осуществляемой деятельности патриотическое воспитание включает социальные, целевые, функциональные, организационные и другие аспекты, обладает высоким уровнем комплексности.

Одним из важных направлений работы школы является патриотическое воспитание, основная задача которого – воспитание чувства гордости за свою Родину и свой народ, и уважение к его великим свершениям и достойным страницам прошлого, развитие чувства сопричастности к судьбам Отечества.

Ведущую роль в патриотическом воспитании учащихся играет школьный Музей имени Алексея Николаевича Крисанова, выпускника школы, воина- интернационалиста, Кавалера Красной Звезды, где учащиеся совместно с руководителем музея:

1. Собирают материал о подвигах участников военных событий.
2. Охраняют памятники истории родного города.
3. Проводят культурно-массовую работу среди учащихся и жителей микрорайона.

В ходе поисковой работы членами музея собирается материал о ветеранах Великой Отечественной войны, об учителях и выпускниках школы – участниках локальных войн.

Члены Музея постоянно поддерживают связь с ветеранами войны и труда, оформляют альбомы о них, проводят экскурсии по новым экспозициям.

В Музее проводятся уроки Мужества, уроки, посвященные афганской и чеченской войнам для учащихся 8-11 классов. В Музее есть постоянно действующие экскурсионная и лекторская группы, которые выступают перед учащимися и гостями школы и проводят экскурсии по экспозициям Музея. Традиционно в Музее проходят экскурсии и беседы по темам: “Наш ученик Алексей Крисанов”; “Их именами названы улицы города”.

Традицией стало проведение в школе линейки, посвященной Дню памяти А. Крисанова (13 сентября). В этот день в школе проходит спартакиада, где ученики соревнуются в ловкости и прыткости. Городских митингов вывода войск из Афганистана (25 января), а также Линейки Памяти, операции “Ветеран живет рядом”. Сценарий митинга, посвященного памяти А. Крисанова, погибшего при выполнении интернационального долга в Афганистане. Проблема патриотического воспитания в последнее время стала одной из актуальнейших. Вместе с тем она обретает новые характеристики и соответственно новые подходы к её решению как составной части целостного процесса социальной адаптации, жизненного самоопределения и становления личности.

Особо стоит отметить направление “Я и моё Отечество”, предполагающее формирование гражданского отношения к Отечеству. С этой целью проводились конкурсы инсценированной солдатской песни, парад Песни и строя.

В 9-11 классах проходят разнообразные по форме и содержанию мероприятия: фестиваль инсценированной солдатской песни, военно-спортивная игра “Зарница”.

В 7-8 классах проводится конкурс визиток “Ими гордится наш город”.

Большую помощь в подготовке мероприятий по военно-патриотическому воспитанию оказывают классные руководители, руководитель музея Панасюк Г.И., учитель физического воспитания Мороховская М.Н., учитель музыки Бариева А.Ю, учителя истории.

Различные по форме и содержанию конкурсы очень нравятся ребятам”. Все это в игровой форме помогает детям осознать свою причастность к судьбе Родины, задуматься о своем вкладе в её процветание.

Традиционным стало проведение вахты Памяти в честь Великой Победы, куда вошли и “Майский огонек” для участников Великой Отечественной войны, и операция “Память” (возложение цветов к памятникам павшим в боях), и поздравление ветеранов на дому, и конкурс рисунков на асфальте “Нам мир завещано беречь”.

Работа по военно-патриотическому воспитанию ведется круглый год. Совет милосердия проводит акции для детей, воспитывающихся в интернатах. Доброй традицией стало приветствие детей в канун Нового года.

В период подготовки к Дню защитника Отечества, 67-летия Великой Победы оформлялись выставки фотодокументов, рисунков, литературы учителями рисования и школьным библиотекарем.

В поисках рациональных путей и средств военно-патриотического воспитания учащихся разрабатывались различные мероприятия и привлекались ветераны войны и труда к работе с учащимися, что помогает на конкретных примерах патриотических поступков воспитывать трудолюбие, чувство гражданского долга, готовность к защите Родины.

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

Кондратова Л.Г.

к. п. н., доцент кафедри теорії і методики виховання КЗ «ЗОШПО» ЗОР

На сьогодні перед нашою державою стоїть завдання - виховання у молодого покоління почуття патріотизму, формування особистості на засадах духовності, моральності, толерантності, забезпечення створення умов для інтелектуального, культурного та фізичного розвитку, реалізації науково-технічного та творчого потенціалу молодих громадян. Виховання здійснюється в процесі навчання молоді, як в навчально-виховному процесі, так і в позаурочній діяльності. Великого значення в виховному процесі набувають дисципліни мистецького спрямування та їх можливість спрямовувати виховання на формування ціннісних орієнтирів сучасних учнів.

Так, в часи реформування освіти та переходу до ноосферної педагогіки, в освітній галузі «Мистецтво» нового державного стандарту базової повної загальної середньої освіти назріла об'єктивна потреба підвищення статусу мистецьких дисциплін, які сприяють художньо-естетичному вихованню підростаючого громадянина України. Необхідно зрозуміти, що тільки людина, яка здатна сприймати і розуміти мистецтво, творити власне життя за законами Істини, Добра і Краси, може бути повноцінним членом європейського співтовариства, громадянином, патріотом своєї держави, готовим до прогресивних змін у власному житті та житті своєї країни.

Наприклад, для розвитку сучасної мистецької освіти в країнах зарубіжжя є характерним спрямування інтеграції мистецьких дисциплін від школи – до вузу. Проте, якщо в системі професійної мистецької педагогічної освіти в Україні спостерігаються активні інтеграційні процеси (реорганізація музично-педагогічних факультетів, музичних кафедр, кафедр образотворчого та театрального мистецтва у факультети та інституту мистецтв), то в системі загальносередньої освіти ці процеси відбуваються не достатньо інтенсивно.

Новий предмет, уведений в освітній процес у 2005 році «Художня культура» (9-11 класи) дозволяє на достатньому рівні інтегрувати знання учнів старшої школи. Вивчення художньої культури в загальноосвітній школі, як

свідчить програма, передбачає формування в учнів ціннісно-смыслових, загальнокультурних, навчально-пізнавальних та інформаційних компетенцій, що досягається вивченням шедеврів мистецтва різних епох і народів, та комунікативних, творчо-діяльнісних і самоосвітніх компетенцій, що передбачає оволодіння досвідом самостійної творчої діяльності, сприймання цієї діяльності як невід'ємної частки свого життя.

В процесі вивчення художньої культури України в 10 класі загальноосвітньої школи продовжується процес значного патріотичного виховання молоді. Автори програми впевнені, що виділення української художньої культури як окремої частини курсу (10-й клас) зумовлене необхідністю збереження національних пріоритетів освіти. Водночас, для органічного поєднання вітчизняних і загальнолюдських цінностей варто робити акцент не на тому, що роз'єднує, а на тому, що об'єднує різні культури, адже через ціннісний вплив мистецтва ефективніше відбувається і національно-патріотичне, і полікультурне виховання.

У працях із філософії та естетики Г.Апресяна, Ю.Борєва, О.Бурова, С.Гольдентрихт, І.Зязюна, М.Кагана, М.Киященко, В.Крутоуса, Л.Левчук, М.Лейзерова, О.Лосєва, В.Мазепи, В.Малахова, М.Овсяннікова, Л.Печко та інших розглянуто сутність і багатофункціональність естетичного ставлення, його зміст, діалектику об'єктивного й суб'єктивного, практичного та духовного, специфічні функції у смисловому колі культур. Вивчення проблеми формування ціннісного ставлення до мистецтва у психологічному аспекті ми знаходимо у науковців П.Блонського, Л.Божович, Л.Виготського, О.Леонтєва, В.М'ясищев, Ш.Надирашвілі, С.Рубінштейна, Б.Тєплова, І.Кон, В.Крутецького. Це дало можливість визначити психолого-педагогічні закономірності становлення особистості загалом і вікові особливості розвитку старшокласників зокрема, особливості формування у них духовного світу та ціннісних орієнтацій, сприйняття мистецтва й розвитку творчого потенціалу дітей. Аналіз цієї проблеми дозволив зробити висновок про те, що молодь виховується через мистецтво, яке впливає на їх духовний потенціал і діяльність та дозволяє осмислити тенденції формування естетичного ставлення до мистецтва, усвідомити свої естетичні потреби, смаки, ідеали, погляди.

Патріотичне виховання належить до пріоритетних напрямів національної системи виховання і передбачає формування патріотичних почуттів, любові до свого народу, глибокого розуміння громадянського обов'язку, готовності відстоювати державні інтереси Батьківщини. До засобів патріотичного виховання належать рідна мова, вітчизняна історія, українська література, рідна природа, українська культурно-духовна спадщина тощо.

Вихованню у дітей і молоді патріотизму надавали першочергового значення корифеї вітчизняної педагогіки Г.Ващенко, О.Духнович, І.Огієнко, С.Русова,

Я.Ряппо, Г.Сковорода, В. Сухомлинський, К.Ушинський та ін.

Доцільність формування у старшокласників естетичного ставлення до мистецтва набуває особливої значущості у сучасних соціокультурних умовах. Нині спостерігається нерозвиненість емоційно-почуттєвої сфери, низький

рівень естетичної культури школярів, відсутність справжньої духовності з одночасним превалюванням однобічного та спрощеного ставлення до мистецтва як до розваги, що призводить до зниження морально-естетичних критеріїв особистості. У такій ситуації підвищується відповідальність школи за формування культуротворчого, неутилітарного характеру ціннісних орієнтирів особистості, одним із яких є естетичне ставлення. Забезпечення саме такого ціннісного ставлення до мистецтва можна досягти різними засобами, зокрема у процесі використання естетико-виховних можливостей курсу „Художня культура“.

Сучасні дослідження в галузі художньо-педагогічної освіти підтверджують традиційну роль мистецтва як засобу виховання і формування як національної, так і художньої культури особистості, її компонентів, де серед числених засобів значну роль відіграють твори національного декоративного мистецтва, які є духовною складовою частиною культури українського народу, зашифровану в декоративній символіці.

Розкриваючи природу формування, розвитку ціннісного ставлення до національної художньої культури, ми спираємося на праці, присвячені висвітленню аспектів національної освіти і виховання (В. Бондар, Ю. Руденко, Б. Ступарик), виховання і формування світоглядних уявлень особистості засобами мистецтва (В. Демиденко, Н. Кузан, О. Опалюк), теорії діяльності й розвитку особистості (О. Асмолов, Г. Балл, М. Бастун, Л. Виготський, В. Гордієнко, В. Паламарчук, А. Флієр, О. Шевнюк, Г. Юнг та інші), ідеям національної і художньої культури, у галузі художньо-естетичного виховання (Т. Антоненко, Є. Антонович, Н. Аніщенко, Л. Бутенко, Л. Етніс, Є. Зеленов, О. Рудницька, Г. Шевченко та інші), у галузі національного декоративного мистецтва (Т. Агапова, Є. Антонович, Р. Захарчук-Чугай, М. Станкевич, О. Кульчицька, О. Матковська, А. Пікуш, Б. Рібаков та інші).

Сьогодні художня культура — це культура виробництва мистецтва, його розповсюдження, пропаганди, сприймання, розуміння, насолоди мистецтвом, нарешті, культура естетичного виховання. Виникло і певне розуміння завдань художньої культури у суспільстві: духовний розвиток особистості, формування і задоволення її духовних потреб, збагачення її діяльності. Саме у сприянні процесу, що наближає суспільство до цієї мети, вбачає сьогодні наука суть соціальної ефективності художньої культури. При цьому розрізняються ефект впливу мистецтва на особу, що виявляється в змінах її свідомості і поведінки, з одного боку, і ефект, зумовлений цими змінами й поширюваний на всі інші напрямки життя суспільства. Соціальна значущість мистецтва визначається рівнем впливу художніх образів на внутрішній світ людини, на всі напрямки її соціальної діяльності. Найталановитіший дослідник цієї проблеми — Л.С. Виготський відзначав, що мистецтво втягує в коло соціального життя найінтимніші і найособистіші складники нашої істоти. Для цього мистецтво володіє значним арсеналом специфічних засобів, відсутніх в інших формах людської свідомості. Ідеологічні аспекти в художньому творі, будучи органічно вплетеними в тканину живих, зримих художніх образів, впливають на свідомість людини непомітно, як і на розум, почуття, волю.

Художні творіння, — підкреслював основоположник теорії психоаналізу З. Фрейд, — даючи привід до спільного переживання високо поцінованих відчуттів, викликають почуття ідентифікації, яких так гостро потребує культурне оточення". А коли твори мистецтва "відображають досягнення цієї культури", то вони "вражаюче нагадують про її ідеали".

Надзвичайно ефективним засобом патріотичного виховання учнів стає українська музика – народна та професійна, українське образотворче мистецтво, архітектура, театральне та кіномистецтво. Вагомих результатів учитель-який викладає мистецькі дисципліни, досягне тільки тоді, коли він має продуману систему роботи над формуванням патріотичної вихованості старшокласників у процесі вивчення музичних творів, перегляду та пізнання творів образотворчого мистецтва, створення самостійних творів декоративного мистецтва в українських мотивах тощо.

Національно-патріотичне виховання передбачає прилучення особистості до джерел народної культури шляхом ознайомлення з українськими традиціями, обрядами, звичаями, на основі яких формується світогляд, ціннісні орієнтації, ідеали й переконання, набувається соціальний досвід.

Отже, формування ціннісного ставлення до суспільства і держави, утвердження патріотизму та національної самосвідомості молоді, поглиблення процесу формування основ гуманістичного світогляду, пріоритетності високих моральних, культурних, національних та загальнолюдських цінностей, що сприятиме зміцненню духовної, моральної єдності суспільства через вивчення основ української художньої культури набуває великого значення і потребує використання цих ідей у навчально-виховному процесі сучасної школи. Це стане запорукою небайдужості як сьогоденного, так і прийдешніх поколінь громадян. Найкращою мотивацією до безкорисної суспільної праці стає почуття гордості за свою державу, співпереживання за минуле, співпричетність до творення її сьогодення та майбутнього. Саме тому патріотичне виховання молоді є одним з найголовніших пріоритетів молодіжної політики в Україні.

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Кондрус О.В.

*магістр вищої школи, директор Володимирівського НВК, гімназії «Успіх»
Волордимирівської сільської ради Запорізького району Запорізької області*

Проблема громадянського виховання і становлення особи, як громадянина, людини високої моральності і моралі висувається на перший план, і у наш час стає найбільш значимою для сучасного суспільства. Для України, яка є політичною державою, громадянське виховання відіграє особливо важливу роль ще й тому, що воно покликане сприяти її соборності, яка є серцевиною української національної ідеї.

Сьогодні перед школою як соціальним інститутом стоїть складне і відповідальне завдання - сформувати в учнів комплекс громадянських якостей, глибоке розуміння ними належності до українського народу, до своєї Батьківщини, внутрішню потребу й готовність відстоювати та захищати її інтереси, реалізовувати свій особистісний потенціал на благо зміцнення української держави.

Ідеї громадянського виховання завжди були актуальними для педагогічної еліти України. Такі відомі українські діячі, як В. Антонович, М. Драгоманов, М. Грушевський, С. Русова, І. Огієнко, Г. Ващенко, Б. Грінченко, А. Макаренко, В.Сухомлинський звертали увагу у своїх роботах на особливе значення формування громадянської свідомості підростаючої особистості.

Так, наприклад, М. Грушевський (1866-1934 рр.) у своїй книжці «На порозі нової України», яка була написана після проголошення IV Універсалу, пише про політичний ідеал розбудови Української незалежної держави (яким, до речі, керувався у своїй діяльності). Чільне місце у цьому ідеалові посідає образ громадянина України, його громадянських добродійностей.

Сучасною школою також накопичений багатий педагогічний досвід громадянського виховання, який має бути реалізований в конкретній педагогічній діяльності. Зразки унікального новаторського і дослідницького педагогічного досвіду ми зустрічаємо в роботах таких педагогів і учених, як І.П.Волков, Т.И.Гончарова, І.П.Іванов, Е.Н.Ільїн, В-А.Караківський, С.Н.Лисенкова, Е.А.Ямбург та інші.

Сьогодні ми розглядаємо громадянське виховання як процес формування громадянськості, як інтегративної якості особистості, що дає змогу людині відчувати себе морально, політично й юридично дієздатною та захищеною. Воно покликане виховувати особистість чутливою до свого оточення, залучати її до суспільного життя, в якому права людини є визначальними.

В.О.Сухомлинський підкреслював, що задовго до повноліття наш підліток має жити громадянськими думками й сприйманнями. Справжнє громадянське виховання, на думку педагога, у процесі навчання починається там, де думка надихає, пробуджує й утверджує прагнення до морального ідеалу (Громадянин — Держава — Громадянське виховання. Антологія / Упорядники М. А. Рогозін і О.В. Сухомлинська. — Донецьк, 2001. —С.213).

У Концепції громадянського виховання особистості підкреслюється, що весь освітній процес у закладах освіти має бути насичений різними аспектами громадянського виховання. Проте особлива роль тут належить предметам соціально-гуманітарного циклу, а саме: історії, географії, природознавству, суспільствознавству, літературі як українській, так і світовій. До них долучаються й предмети художньо-естетичного циклу, а також ті, що входять до шкільного компонента освіти.

Нами були розроблені заходи для виховання громадянськості учнів, як в урочний, так і в позаурочний час:

1."Я і Я" - громадянське ставлення до себе

Задачі:

1. Формувати правосвідомість і виховувати громадянську відповідальність. Виховувати у дітей розуміння суті свідомої дисципліни і культури поведінки, відповідальності. Точність при дотриманні правил поведінки вдома, в школі, в громадських місцях.

Заходи:

1. «Мій режим дня» (Бесіда)
2. «Пізнай себе» (анкетування «Пізнай себя», «Хто ви?»).

«Мій погляд»:

- Курити чи жити? (бесіда з елементами тренінгу)
- Суд над наркоманією (рольова гра)
- Хто такий громадянин? (бесіда)
- Мандрівка до Законії (класна година)

3. Поспішайте робити добро.

Очікуваний результат діяльності: високий рівень самосвідомості, самодисципліна, розуміння учнями цінності людського життя, справедливості, безкорисливості, повага людської гідності.

2 «Я і Сім'я» - формування громадянського ставлення до сім'ї.

Задачі:

1. Виховувати сім'янина, який любить своїх батьків.
2. Формування поваги до членів сім'ї.

Заходи:

1. День Матері (виховний захід за участю мам)
2. Батьківські збори на теми:
 - "Що треба знати батькам про свого підлітка"
 - Пам'ятка для батьків "Створення сприятливої сімейної атмосфери"
 - Пам'ятка «Як навчити дитину відповідальності»
 - «Щоб дитина навчалась»»
3. «Сімейні традиції»
4. «Фотографії із сімейного альбому»

Очікуваний результат: сформувати уявлення, що справжній чоловік має розум, рішучість, сміливість, благородство; уявлення про те, що справжня жінка відрізняється добротою, увагою до людей, любов'ю до дітей, умінням прощати.

3 «Я і Школа» - формування громадянського ставлення до школи.

Задачі:

1. Формувати у дітей усвідомлення приналежності до шкільного колективу.

Прагнення до поєднання особистих і громадських інтересів, створення атмосфери товариства і дружби в колективі.

2. Виховувати свідоме відношення до навчання, свідому дисципліну і культуру поведінки
3. Виховувати свідому готовність виконувати Статут школи.

Заходи:

1. Свято Першого дзвоника (лінійка)
2. «Школа - наш дім, ми - господарі в ній» (проектна робота, відеоролік)
3. Навіщо треба навчатися в школі? (бесіда)
4. Самоврядування в класі (вибір учкому класу, конференція)
5. Маю право – проте забов'язан (класна година)

Очікуваний результат діяльності : усвідомлення учнем ролі знань в житті людини, оволодіння етикою взаємовідносин "учень-учитель", "учень-учень", виконання розпорядку роботи школи і покладених на учня обов'язків, уміння користуватися правами учнів, виконання ролі господаря в школі.

4. «Я і моя Батьківщина» - формування громадянського ставлення до Батьківщини

Задачі:

1.Розвивати громадську активність учнів, виховувати в них свідоме відношення до народного надбання, вірність бойовим і трудовим традиціям старшого покоління, відданість Батьківщині, готовність до захисту її свободи і незалежності.

2. Виховувати політичну культуру, почуття відповідальності і гордості за свою країну.

Заходи:

- 1.Огляд-конкурс «Майбутнє України»
2. Моя батьківщина (походи по рідних місцях)
3. Уроки Мужності (зустрічі з ветеранами ВВВ, воїнами-інтернаціоналістами)
4. Вахта пам'яті (малюнки учнів на тему: «Війна очима дітей»)

Очікуваний результат діяльності : переконаність учнів в тому, що справжній громадянин любить і пишається своєю Батьківщиною, вивчає її історико-культурну духовну спадщину, вірний своєму громадянському обов'язку і готовий до захисту Вітчизни.

Проаналізувавши існуючі в педагогіці підходи до методів і форм організації громадянсько виховання, виділяємо для себе групи методів, які представлені в таблиці :

	Група методів	Методи	Властивість методів
	Методи формування свідомості особистості	Переконання, навіювання, бесіди, лекції, дискусії метод прикладу	Поставити підлітка в позицію повноправного учасника процесу, тобто він не об'єкт для застосування цих методів, а сам бере активну участь в їх використанні.
I.	Методи організації діяльності та формування	Педагогічна вимогливість, вимогливість колективу,	Необхідно створювати ситуації, в яких підліток практикувався б у громадянській діяльності, усвідомлював свої обов'язки по

	досвіду громадянської поведінки	доручення, метод-вимога, створення виховуючих ситуацій, колективна творча справа, метод проєктів	відношенню до колективу, суспільства, відповідальність за свої вчинки. Важливо демонструвати значущість громадянської діяльності підлітків для суспільства. За допомогою регулюючих вимог формуються традиції поведінки.
П.	Методи стимулювання діяльності та поведінки	Змагання, заохочення, покарання, створення ситуації успіху	Необхідно спонукати підлітка коригувати свою поведінку. Стимулювання в різних його формах має бути дозованим і заслуженим. Стимулювання спонукає підлітка до аналізу власної діяльності, програмує подальшу поведінку.

Громадська потреба в громадянському утворенні особи зафіксована у ряді документів Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. У них освіта визначається як єдність навчання і виховання, як процес оволодіння правилами і нормами загальноприйнятих стосунків між індивідом і суспільством. При цьому метою громадянської освіти виступає підготовка учнів до відповідального і осмисленого життя і діяльності в демократичній правовій державі, громадянському суспільстві. Можна виділити наступні тенденції розвитку громадянського виховання в сучасних загальноосвітніх закладах:

- систематична громадянська освіта в школах, демократично орієнтований життєвий устрій шкіл;
- рух суспільно активних шкіл, відродження у ряді областей країни продуктивної праці школярів, створення розгалуженої мережі дитячих і молодіжних громадських організацій.

Отже, сьогодні, у пору активних демократичних перетворень, ми маємо змогу реалізовувати у виховній практиці ті громадянські надбання, які будуть сприяти вибору активної життєвої позиції та свідомого формування громадянського світогляду нашої молоді.

УКРАЇНСЬКИЙ ЖІНОЧИЙ ПАТРІОТИЧНИЙ РУХ ХІХ- ПОЧ.ХХ СТОЛІТТЯ: ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ

Купцова Т.А

*к. ф. н., старший викладач кафедри іноземних мов Дніпропетровського
національного університету залізничного транспорту
академік ім. В. Лазаряна*

Дослідження багатьох патріотичних традицій, українського суспільства в епоху створення «будівельних блоків» національної ідентичності представляє безсумнівний інтерес як особливе соціокультурне явище кінця

XIX - поч. XX століття. Традиційним в науковому дискурсі і суспільній свідомості України являється визнання високого патріотичного настрою, внесення посильного вкладу в створення основ формування національної ідентичності. І все ж більшість авторів традиційно розглядає лише «чоловічу» складову національно-патріотичного руху української інтелігенції, а «жіночий» патріотизм, як правило, висновується як вторинний, відображаючий загальні тенденції суспільної свідомості і ситуації в країні. Така ситуація в дослідженнях пояснюється звичками та стереотипами свідомості патріархатного суспільства.

У літературному доробку українських письменниць другої половини XIX століття починають виринати тенденції, що лягли в основу подальшого окреслення призначення жінки-українки в пошуках національною спільнотою своєї долі та волі. З певними застереженнями можна стверджувати, що вже тоді розпочинається пошук місця українки в суспільному просторі. В подальшому ці пошуки завершуються однозначним утвердженням такої чесноти, як жертвність особистості у боротьбі за національне визволення українського народу, що, зокрема, породжує і образ жінки-лицарки в культурному дискурсі першої половини-середини XX століття.

Життя та діяльність цілого ряду видатних українських жінок можуть слугувати яскравим прикладом неабиякого патріотизму, глибокого почуття відповідальності перед своїм народом, почуття громадського обов'язку. Яскравим прикладом може служити Софія Русова, життя якої – це яскравий приклад втілення на практиці основного принципу українського жіночого руху, який сформувала видатна українська діячка, дослідниця із діаспори, одна із найвідоміших сучасних українських феміністок М. Богачевська-Хомяк: «Фемінізм і націоналізм – одна монета спільного вжитку». Ця формула сьогодні стала класичною для розуміння специфіки взаємозв'язку українського націоналізму і фемінізму. Сформована як активна громадянка та діяльна особистість, вона пройшла страшні випробування царськими тюрмами та зазнала жандармських переслідувань у дореволюційній Росії. Однією із найяскравіших подій тодішнього суспільного життя було «ходіння у народ». І життєвий шлях С. Русової теж проліг у цьому напрямку. Потрапивши за кордон, переживши особисті труднощі та фактичний розпад сім'ї, вже в дуже похилому віці Русова все ж не полишає ниви суспільної праці, піднімаючи таким чином авторитет української нації в очах світової громадськості.

Досліджуючи «жіночий патріотизм» не можна не згадати молодшу сестру Лесі Українки – Ізидору Косач-Борисову, яка зазнала утисків тогочасного режиму і зуміла виконати свою патріотично-історичну місію: «врятувала і донесла до сучасного покоління незалежної України безцінне надбання української історії і культури – архівну спадщину родини, яка подарувала світові творчий геній Лесі Українки» (Василь Даниленко).

За своє захоплення українською культурою і пропаганду всього українського поплатилася життям лікар Віра Олександрівна Матушевська, яка не приховувала своїх політичних поглядів, сміливо ділилася ними з своїми

пацієнтами. Переймалася вона й долею «занепащеного» Дніпропетровського історичного музею після зустрічі з Яворницьким.

Говорячи про непересічні жіночі постаті кінця XIX ст. не можна не згадати і матір Лесі Українки, Олену Пчілку. Сама Софія Русова в своїх «Мемуарах» писала про неї: «Сама пані Косач є одним з найбільш видатних жіночих типів. Це була завзята українка, яка своє українство виявляла не лише в патріотичних словах, а провадила його активно в родинному житті і в громадянстві. Балакала вона тільки по-українськи, чистою полтавською мовою. Дітей своїх виплекала в родині на українській культурі».

Соломія Павличко слушно відмічає, що життєві долі українських письменниць-феміністок Наталі Кобринської, Ольги Кобилянської, Лесі Українки можуть дати матеріал не для одного захоплюючого біографічного роману. Вони неординарні і далеко не такі, «як про них зі святенницькою цнотливістю звикли писати наші історії літератури». Вони присвятили своє життя літературі і боротьбі, були справжніми патріотками своєї країни, їх імена назавжди ввійшли в історію України.

Важливу роль в той час відіграла перша жіноча організація Товариство руських жінок, яке потім переросло в Союз українок. Ці організації жінок проводили збір пожертв на просвіту сільського населення, організацію курсів з української мови, ініціювали різні патріотичні дії. Започаткувала цей рух Наталка Кобринська, її послідовницею стала Мілена Рудницька, яка відмічала, що активна заангажованість жінки у дві життєві сфери – приватну та суспільну лише збагачує життя жінки, робить його цінним та цікавим.

Таким чином, розглядаючи патріотичні традиції епохи IX-поч.XX століть, яка характеризується зростанням національної свідомості, необхідно брати до уваги гендерну складову цього явища. Саме в цей час формувалася нова плеяда жінок, які активно займалися суспільною діяльністю, виконуючи свій патріотичний обов'язок, дозволяючи проявитись найкращим рисам жіночої душі через їхню самореалізацію.

ПРИЙОМИ ВТІЛЕННЯ ЗМІСТУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ЦЕНТРОМ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ХОРТИЦЬКОГО РАЙОНУ

Курносенко О.В.

методист вищої категорії ЦЕВ Хортицького району м. Запоріжжя

Оскільки освіта взагалі й позашкільна освіта зокрема є складний і послідовний процес соціалізації особистості, завдяки якому учні та вихованці вчаться бути громадянами, пропоновані навчально-виховним закладом громадянські знання та навички мають відповідати потребам взаємин вихованців із навколишнім світом. При цьому сам навчально-виховний заклад має виступати як модель світу дорослих, що є однією з найбільш дієвих форм випровадження громадянської освіти.

Серед різноманітних прийомів втілення змісту громадянської освіти у навчально-виховний процес Центром естетичного виховання Хортицького району обрано модульні форми й методи роботи, об'єднані у єдину наскрізну програму виховання. Така структуризація якнайповніше, з нашої точки зору, відповідає напрямкам роботи закладу та реальним можливостям їх реалізації. Навчання громадянськості, виховання громадянина не можна обмежувати лише сумою окремих гуманітарних тем чи видів організаційно-масової роботи, хоча й вони є необхідними та, до певної міри, дієвими. Саме комплекс впливів дозволяє наповнити процес повноцінним змістом.

Перш за все, ефективна громадянська освіта можлива лише за умови створення демократичного клімату у самому навчально-виховному закладі й не лише на лінії «адміністрація – педагог», а й у значній мірі – «педагог – вихованець». Поважаючи людську гідність дитини, його право на власну думку, ми, наставники, закладаємо основу для зрощення таких важливих показників зрілості особистості як громадянська сміливість та здатність самостійно мислити й оцінювати події та явища. Саме останній показник вимагає від дитини чи підлітка нарощування досвіду та знань, розвиває активність, що базується на переконаннях, які не можуть бути нівельованими негативними впливами різної етіології. Модуль «Формування соціально-громадянського досвіду та вільний розвиток особистості» наскрізної програми виховання «Особистість і суспільство» має завданням забезпечити оволодіння вихованцями системою запропонованих знань, сприяє формуванню світоглядних орієнтацій, виробленню власної філософії життєдіяльності на основі засвоєних понять та набутих в процесі виховання практичних навичок доброзичливого та гуманного ставлення до оточуючого світу.

Певні можливості розвитку громадянських чеснот, таких як здатність робити усвідомлений вибір та відповідати за це, сформованість комунікативних навичок та умінь конструктивно розв'язувати конфлікти, толерантність різного рівня забезпечуються модулем «Правове виховання». Цей модуль має завданням навчити вихованця об'єктивно порівнювати правових статус громадянина з міжнародними стандартами у сфері прав людини, проїнятися розумінням власної відповідальності та особистого обов'язку перед собою, родиною, педагогами, товаришами, державою стосовно вимог, продиктованих законом та моральними нормами суспільства.

Практичною школою демократії та соціальної взаємодії для вихованців Центру стало учнівське самоврядування, яке у наскрізній програмі позначене окремим модулем. Воно розглядається як один з виховних елементів, що дає можливість вихованцям реалізувати своє право на участь в управлінні окремими заходами, передбаченими планом роботи освітньої установи, а, згодом, після отримання певного організаторського досвіду, й окремими проектами, формує навички проведення передвиборчих кампаній (вибори лідера та активу), участь у виборах, розробки і реалізації власної політичної програми, апеляції до «владних» структур з метою захистити свої права, ефективної взаємодії з «владою». Органами учнівського самоврядування у закладі було ініційовано розробку «кодексу поведінки гуртківця», його

попереднє демократичне обговорення й контроль за подальшим чітким дотриманням задекларованого. Тим самим забезпечується правова підготовка вихованців, дається приклад пошуку ефективних шляхів співпраці з адміністрацією закладу, демократичного вирішення спірних питань, пошуку конструктивного підходу до можливої проблеми.

На наше переконання, у сучасній геополітичній ситуації громадянська культура особистості має формуватися не лише на основі національної культури і національних цінностей, а й з урахуванням загальноцивілізаційної спадщини людства, плюралізму віросповідань та системи ідей, а також прагнення до універсалізації загальних правил та цінностей. Зміст модулю «Україна – полікультурна держава» охоплює культурологічні знання, ядром яких є культура міжлюдських відносин. Оволодіння культурним надбанням своєї нації відбувається водночас із вихованням доброзичливого і зацікавленого ставлення до культури інших народів, етнічних спільнот, які становлять культурне розмаїття регіону, України, Європи, світу. Одним із важливих чинників політичної і духовної консолідації українського полікультурного суспільства, формування української політичної нації є відродження української мови, функціональна двомовність і багатомовність її громадян.

Виховання навичок здорового способу життя також є складовою громадянського виховання та першоосною, на якій базується свідоме ставлення людини до зміцнення й збереження власного здоров'я як особистої і суспільної цінності, здоров'я оточуючих, усвідомлене дотримання правил безпечної поведінки під час будь-якого виду діяльності та у повсякденному житті. Здоров'я дітей і молоді особливо цінне, оскільки це – майбутнє держави, а тому тематичне наповнення та зміст, що вкладені у модуль «Здоровий спосіб життя та навички безпечної поведінки» націлені на формування у вихованців активної громадської та життєвої позиції з цього питання. У процесі реалізації даного розділу програми очікується, що учні усвідомлять істину про незаперечну перевагу здорового способу життя та негативний вплив на людський організм шкідливих звичок різного роду, навчатися протистояти небажаним впливам, обдуманно робитимуть єдино правильний вибір на користь власного фізичного та психічного здоров'я.

Підводячи підсумок, стверджуємося у переконанні, що зміст громадянської освіти має бути зорієнтований не лише на розвиток уявлень молоді про громадянськість та шляхи її реалізації на основі системи засвоєних правових понять, а й на формування емоційно-ціннісного компоненту громадянської культури особистості. Для позашкільного навчально-виховного закладу естетичного спрямування, яким і є наш Центр, це завдання є профільним. Розвиваючи емоційно-вольову сферу вихованця, навчаючи його з гідністю сприймати явища та події, маємо щоденно трудитися над вихованням особистості шляхетної, гармонійної, духовно багатой. Це є наша мета, це є майбутнє нашої держави.

ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНИНА ЧЕРЕЗ ДІЯЛЬНІСТЬ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК

Лиско Л.П.

*директор Комунального позашкільного навчального закладу «МАН учнівської
молоді» Василівської міської ради, Василівського району
Запорізької області*

У Національній доктрині розвитку освіти зазначено: «Головною метою освіти є створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання дітей, здатних ефективно працювати та навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури».

Сучасна школа взяла курс на гуманізацію. Все більше реалізуємо особистісно орієнтований і компетентнісний підходи. Щоб перейти від усіх до кожного, слід зазначити унікальність кожної дитини.

У третьому тисячолітті розвиток інтелектуальних здібностей людини набуває нового підходу на основі інтеграції зусиль учених, педагогів, громадськості.

Для України, яка прагне бути високорозвиненою, правовою і демократичною державою, створення системи розвитку обдарованої особистості є необхідною умовою досягнення успіху на цьому шляху. Формування інтелектуального потенціалу нації більшою мірою взяла на себе Мала академія наук, що відкриває дорогу обдарованій молоді, спрямовує її на національні інтереси держави.

Історія розвитку нашої «Малої академії наук учнівської молоді» починається з 2002 року. Під керівництвом наукових керівників Запорізького національного університету та Таврійського державного аграрно-технологічного університету слухачі отримували міцні й ґрунтовні знання в галузі біології, екології та сільського господарства, залучалися до науково-дослідницької та експериментальної роботи. Перші паростки «Центру роботи з обдарованою молоддю» (так тоді називався наш заклад) мали свої маленькі здобуття і перемоги:

2007 рік активні учасники конкурсу «Мій рідний край – моя Земля», де досягли відмінних результатів на рівні області;

Березень 2008 року. Екологічні бої. Київ(Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді) – II місце.

2009 рік. Обласний природничий конкурс «Вчимося заповідувати» - 2 грамоти.

Обласний фотоконкурс «В об'єктиві натураліста» - 2 грамоти обласного відділу освіти;

Обласний заочний фотоконкурс «Юннати в дії» - грамота

2010 рік. II Всеукраїнська науково-технічна виставка молодіжних інновацій та творчих проєктів.

В місті Києві проходив Всеукраїнський конкурс юних винахідників та раціоналізаторів. До складу команди області ввійшли вихованці “Центру”:

Котов Денис (9 кл.) – став абсолютним переможцем за авторську розробку “Хвильова енергетична установка з гвинтовим перетворювачем/ секція “Фізика”. Отримав кубок абсолютного переможця та грамоту Державного департаменту інтелектуальної власності.

Тричев Андрій (9 кл.) – став переможцем у номінації “За високу прикладну спрямованість з теми “Методика розрахунку економічної ефективності засобів енергозбереження на прикладі індивідуального господарства / секція “Фізика”.

З цими учнями працюють Лиско Л.П. – спеціаліст вищої категорії, “Вчитель-методист” та науковий керівник Андреев А.М., доцент кафедри методики викладання фізики фізичного факультету ЗНУ.

Ми з гордістю констатуємо, що така злагоджена, відпрацьована система підтримки обдарованої учнівської молоді продовжується на протязі 10 років. Сьогодні наша «МАНУМ» має угоду про співпрацю в галузі підтримки обдарованої молоді, надання додаткової освіти через МАН і підготовки до майбутньої професії.

Науковими керівниками наших вихованців є 9 викладачів (7 викладачів ЗНУ - з таких предметів: фізика, українська мова та література, психологія, соціологія, біологія; 1 викладач ЗНТУ з математики, 1 викладач ЗДМУ з медицини). Співпрацюємо з викладачами ЗОППО(з вересня 2009 року). Вихованці КПНЗ мають можливість двічі в місяць працювати в лабораторії енергозберігаючих технологій при ЗНУ(науковий керівник Андреев А.М.)

В закладі заняття побудовані за пріоритетними напрямками:

- * дослідницько-експериментальний;
- * науково-технічний;
- * еколого-натуралістичний;
- * художньо-естетичний розвиток особистості;
- * розвиток фізичної культури,

які спрямовані на розвиток інтелектуальних і творчих здібностей вихованців.

Щороку, понад 50 старшокласників захищають свої науково-дослідницькі роботи. Орієнтовна тематика дослідницьких робіт розроблена на відповідних кафедрах вищих навчальних закладів Запоріжжя. Більшість тем підготовлено на місцевому матеріалі:

«Населення Василівщини: минуле, сьогодення, майбутнє», «Екологічні проблеми енергетики поширення нових екологічних джерел енергетики», «Проблеми утилізації сміття в місті Дніпрорудне», «Рослинна символіка в контексті української календарної обрядовості», «Місце родини у ціннісному аспекті орієнтацій сучасної молоді».

КПНЗ «Мала академія наук учнівської молоді» має високі не лише кількісні, а й якісні показники.

Результатом успішного навчання вихованців «Малої академії наук» є отримання стипендії районної ради та РДА(з листопада 2011 року). Першими

стипендіатами стали переможці Всеукраїнського конкурсу юних раціоналізаторів та винахідників, переможці III етапу МАН Котов Денис та Тричев Андрій. З 1 вересня 2012 року Котов Денис є лауреатом стипендії Президента України.

За десять років діяльності нашого закладу більше ніж 1000 випускників стали студентами обраних факультетів різних вузів нашої області й України.

Ми віримо, що найбільш активні та здібні члени МАН зроблять крок у велику науку, бо еліта нашої держави – це випускники МАН.

Так, не всім відкривати нові закони, не всім видумувати суперновітні дива комп'ютерної техніки, бути докторами наук, провідними вченими, але хорошими умілими людьми, вожаками суспільства чи умільцями виробничих масштабів потрібно бути. Кожна дитина має в собі приховані резерви, талант або ж просто мрію. Наше завдання, як викладачів – знайти, розкрити в юній особистості здібності, дати їй можливість реалізувати себе, показати іншим своє вміння. А головне, довести своїм вихованцям, що в суспільстві вони – не гості чи споживачі, а найактивніші продовжувачі розпочатих батьками справ, адже жити на землі – не тільки безцінне право, а ще й величезна відповідальність і перед собою, і перед світом, людьми.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Макаренко В.В.

*старший викладач кафедри теорії та методики виховання
КЗ «ЗОІППО» ЗОР*

У глибоких, пророчих словах одного із видатних представників гуманістичної психології ХХ століття Абрахама Маслоу міститься квінтесенція, суть нової філософії освіти, покликаної розкрити шляхи самоактуалізації й самореалізації особистості, задовольнити її духовні потреби, впливати на стрижневе, внутрішнє в людині, тобто на те, чим вона живе, до чого прагне, які дороги обирає, на її переконання, цінності, на основі яких вона намагається будувати свій життєвий проект, визначати свої життєві орієнтири і кредо.

Отже, мова йде про життєву, компетентісну педагогіку, яка сприяє розкриттю сутнісних сил учня, розвитку в нього ключових компетенцій, подоланню відчуження дитини від життя школи. Вона твердить, що зростаюча людина повинна сама себе створити, осмислити своє життя, оволодіти мистецтвом життєтворчості, а педагог виступає як фасилітатор, архітектор гідного людини способу та стилю життя, що допомагає дитині у виборі компетентного життєвого шляху, у філософському осмисленні екзистенційних проблем, усвідомленню ціннісних пріоритетів, пошуку

шляхів у ефективному життєздійсненні та розв'язанні складних життєвих проблем.

Входження молодих поколінь у глобалізований, динамічний світ, у відкрите суспільство актуалізує роль життєвої компетентності вихованців. Щоб знайти своє місце в житті, ефективно освоїти життєві та соціальні ролі, випускник української школи має володіти певними якостями, вміннями:

- бути гнучким, мобільним, конкурентоздатним, уміти інтегруватись у динамічне суспільство, презентувати себе на ринку праці;
- критично мислити;
- використовувати знання як інструмент для розв'язання життєвих проблем;
- генерувати нові ідеї, приймати нестандартні рішення й нести за них відповідальність;
- володіти комунікативною культурою, уміти працювати в команді;
- уміти запобігати та виходити з будь-яких конфліктних ситуацій;
- цілеспрямовано використовувати свій потенціал як для самореалізації у професійному й особистісному плані, так і в інтересах суспільства, держави;
- уміти здобувати, аналізувати інформацію, отриману з різних джерел, застосовувати її для індивідуального розвитку й самовдосконалення;
- бережливо ставитись до свого здоров'я та здоров'я інших як найвищої цінності;
- бути здатним до вибору численних альтернатив, що пропонує сучасне життя.

Таким чином, статус людини в суспільстві залежить від неї самої. Швидкоплинність соціального прогресу, динамічних змін викликає необхідність постійної роботи над собою, розвитку життєвої компетентності, посилення відповідальності молоді людини за своє майбутнє, за можливість досягнення життєвого успіху.

Ці проблеми сьогодні стоять перед освітніми закладами, діяльність яких у розвитку життєвої компетентності учнів є недостатньо ефективною. Тому у значної частини нашої молоді, яка закінчує школу, спостерігається:

- несформованість активної громадянської позиції, політичного мислення та політичної культури;
- низький рівень життєвої компетентності, використання знань як інструмента розв'язання життєвих проблем; аналізу нестандартних ситуацій. [1, с.6-11]

Під громадянською компетентністю особистості розуміємо її здатність діяти, приймати рішення й нести відповідальність за їх реалізацію. Компетентність містить у собі такі складові:

по-перше, ціннісні орієнтації, гуманістично спрямовані мотиви діяльності особистості;

по-друге, мобільні знання, здатність знайти різноманітну інформацію, відсіяти від непотрібної, перевести у площину власної діяльності, уміння використовувати знання у конкретній ситуації;

по-третє, адекватно оцінювати себе, світ, своє місце в світі.

Модель випускника сучасної школи включає в себе, зазвичай, 5 підструктур, які дають характеристику означених сфер ключових компетентностей:

1. Соціальна та особистісна компетентність.
2. Загальнокультурна та комунікативна компетентність.
3. Інформаційно-технологічна компетентність.
4. Компетентність саморозвитку та самоосвіти (готовність до безперервної освіти).

5. Компетентне ставлення до власного здоров'я.

6. Соціальна та особистісна компетентність випускника школи формується,

насамперед, засобами патріотичного виховання, яке може здійснюватися на кожному уроці, в тому числі і на уроках з курсу «Захист Вітчизни» та в позакласній діяльності педагогів.[2, с.23-24]

Потребнісно-мотиваційна сфера особистості повинна сформувати наступні характеристики компетентності учня:

1. Усвідомлення своєї належності до українського народу, прагнення зберігати та примножувати українські культурно-історичні традиції, шанобливо ставитися до національних святинь, символів України, рідної мови.

2. Орієнтація на успіх, позитивне ставлення до себе, інших людей і життєвих перспектив.

3. Наявність уявлення про свої здібності і можливості щодо майбутньої професійно-трудової діяльності.

4. Прагнення випускника до удосконалення своїх морально-етичних якостей.

5. Ціннісна орієнтація на гармонійне співіснування особи із соціальним оточенням та навколишнім середовищем.

Операційно-діяльнісна сфера особистості вимагає від учня :

1. Знання основних положень конституції України, законів, які регламентують участь громадян у різних формах суспільно-політичної діяльності.

2. Наявність національних та загальнолюдських прагнень, патріотичних якостей, здатності до толерантності.

3. Бути гнучким, мобільним, конкурентноспроможним, уміти інтегруватись у динамічне суспільство, презентувати себе на ринку праці.

4. Свідоме професійне самовизначення.

5. Знання статутних норм і дотримання прав і обов'язків учнів.

6. Наявність досвіду організаторської діяльності, роботи у виборних органах учнівського самоврядування.

7. Здатність до співпраці, вміння працювати в команді. Уміння брати на себе відповідальність та самостійно приймати рішення.

8. Уміння уникати конфліктів та розв'язувати їх відповідно до демократичних принципів.

9. Дбайливе ставлення до природи, прагнення зберігати природу в повсякденній життєдіяльності і праці.

Рефлексивно-оцінюєа сфера особистості формує наступні характеристики компетентності учня:

1. Здатність до самоаналізу своїх дій.

2. Вміння знаходити причину утруднень, здатність побудувати новий проект дій, вміння добиватися успіху.

3. Прагнення оцінювати явища навколишньої дійсності, свою поведінку і поведінку інших з позиції моральності.

4. Самокритичність і самоповага, самоконтроль і свідомо дисципліна.

Методи діагностики, які дають змогу визначити компетентність учня:

1. Спостереження.

2. Опитування учнів.

3. Тести.

4. Бесіда.

5. Аналіз участі учня у громадському житті школи, класу.

Шляхи та способи формування компетентності:

1. Широке залучення учнів до участі в роботі учнівського самоврядування.

2. Участь учнів у заходах героїко-патріотичного спрямування, в експедиційно-пошуковій та профорієнтаційній роботі.

3. Проектна діяльність учнів.

4. Тематичні виховні години, позакласні виховні заходи.

5. Тренінги, рольові ігри.

6. Інтерактивні методи навчання та виховання.

7. Громадянське виховання.

В умовах розбудови України як суверенної держави перед школою стоїть складне і відповідальне завдання - виховати високоморальне, національно свідоме підростаюче покоління, патріотів своєї Батьківщини, спадкоємців і продовжувачів прогресивних національних традицій.

Основою духовного життя людини, її прагнення до волі та процвітання України є патріотизм. Він становить складову частину національного світогляду і поведінки людини у її ставленні до рідного народу, до інших націй і народів.

Патріотизм учнівської молоді має ґрунтуватися на історико-культурних традиціях народу, знанні героїчного минулого дружинників Київської Русі, Українського козацтва, Січових стрільців, борців з німецьким фашизмом.

Найсуттєвішим у військово-патріотичному вихованні є пробудження духовності на національних, загальнокультурних, фахових засадах.

У Концепції допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді, схваленої Указом Президента України від 25 жовтня 2002 року №948\2002, підкреслено:

Метою Концепції допризовної підготовки і військово - патріотичного виховання молоді є:

визначення основних напрямів удосконалення допризовної підготовки і військово - патріотичного виховання молоді;

забезпечення єдності навчання, виховання, розвитку і психологічної підготовки молоді до захисту Вітчизни;

вироблення єдиних поглядів на проблему виховання патріота і громадянина;

визначення ролі державних органів в організації та проведенні допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді;

удосконалення педагогічних форм і методів навчання молоді основ військової справи;

формування у молоді високої патріотичної свідомості, національної гідності, готовності до виконання громадського і конституційного обов'язку щодо захисту національних інтересів України;

узгодження дій міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо цілеспрямованої підготовки молоді до захисту Вітчизни;

створення системи шефських зв'язків військових частин і вищих військових навчальних закладів з навчальними закладами, в яких проводиться допризовна підготовка, взаємодії з ветеранськими та іншими громадськими організаціями патріотичного спрямування.

Завданнями військово-патріотичного виховання молоді є:

- формування почуття патріотизму, любові до свого народу, його історії, культурних та історичних цінностей;

- виховання громадянських почуттів і свідомості, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи;

- формування здібностей до аналізу зовнішньої та внутрішньої - політичної обстановки, вміння на цій основі самостійно адекватно оцінювати події, що відбуваються у державі і світі, свою роль та місце в цих подіях, а також у підтриманні незалежної обороноздатності країни;

- створення нормативно - правової бази та комплексу заходів щодо виховання патріотичних почуттів і свідомості громадян України;

- формування прагнення до оволодіння військовими знаннями, відповідного рівня фізичної підготовки та витривалості;

- підвищення престижу військової служби, військово-професійна орієнтація молоді, формування і розвиток мотивації, спрямованої на підготовку до захисту Української держави і служби у ЗСУ та інших військових формуваннях, здійснення конкурентного відбору кандидатів для вступу у вищі військові навчальні заклади і проходження військової служби за контрактом;

- створення системи військово-патріотичного виховання.

Військово-патріотичне виховання повинно починатися з першого класу. І тільки налагоджена спільна робота заступника директора школи з виховної роботи, яка очолює Раду з військово-патріотичного виховання, викладача допризовної підготовки, класних керівників, всього педколективу дає позитивні результати з питань військово-патріотичного виховання учнів, підготовки юнаків до служби в ЗСУ.

Керуючись завданнями Концепції допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді, дирекція школи, класні керівники, вчителі об'єднують зусилля щодо створення сприятливих умов для розвитку творчої ініціативи учнів, формування в них якостей особистості, необхідних для військової служби, духовної та психологічної готовності зі зброєю в руках захищати державу, її територіальну цілісність, інтереси українського народу.

Курс нашої держави на створення професійної армії (перехід ЗСУ на контрактну основу їх комплектування) передбачає зменшення кількості юнаків, які будуть призвані до війська для проходження строкової військової служби в мирний час, і одночасно збільшення числа випускників навчальних закладів, які після досягнення 25-річного віку без проходження військової служби братимуться на військовий облік військовозобов'язаних і призначатимуться для комплектування військових частин на воєнний час, маючи лише допризовну підготовку.

У зв'язку з цим значно зростає роль військової підготовки у стінах навчального закладу, який безпосередньо (і в більшості випадків - один раз за життя) дає юнакові знання й вміння, пов'язані з його майбутньою військовою діяльністю.

Набуті в закладах освіти військові знання та навички визначатимуть рівень спроможності виконання конституційного обов'язку громадянином України щодо захисту Вітчизни. На сьогодні навчальні заклади є єдиним центром з підготовки всіх без винятку юнаків (незалежно від того, будуть вони призвані на строкову військову службу чи ні) до захисту Вітчизни. В цій ситуації надзвичайно зростає роль допризовної підготовки як складової частини військово - патріотичного виховання, спрямованої на підготовку юнаків у теоретичному, практичному, фізичному і психологічному плані до майбутньої військової діяльності.

З огляду на ці обставини в кожному закладі освіти планується військово - патріотичне виховання молоді як окремих розділ річного плану роботи. Виходячи із вищезазначеного, хотілося б дати концептуальні основи щодо організації військово - патріотичного виховання.

Військово - патріотичне виховання здійснюється за такими напрямками:

державний — базується на забезпеченні державою системи військово - патріотичного виховання;

соціальний - ґрунтується на вивченні норм моралі, їх дотриманні, орієнтований на усвідомлення пріоритету загальнолюдських цінностей та інтересів, виховання шанобливого ставлення до культури, історії, мови, звичаїв і традицій українського народу;

військовий - передбачає вивчення військової історії України, переможних битв українського війська, основних зразків техніки і озброєння ЗСУ, набуття початкових навичок користування ними, підвищення фізичної загартованості в інтересах підготовки до захисту Вітчизни;

психолого- педагогічний - ґрунтується на вивченні психологічних особливостей молоді, їх урахуванні у процесі підготовки юнаків до військової служби, проведенні методичної роботи з узагальнення та поширення передового досвіду військово - патріотичного виховання, вдосконаленні форм і напрямів цієї діяльності;

правовий - передбачає формування глибоких правових знань, прищеплення високої правової культури.

Методами військово - патріотичного виховання молоді є:

- *переконання*- формування впевненості в суспільній корисності діяльності з підготовки до захисту Вітчизни;

- *стимулювання*- реалізується в різноманітних формах заохочення та змагання;

- *особистий приклад*- діяльність вихователя, який має бути взірцем для молоді,

має забезпечувати педагогічні вимоги, вміє давати доручення і перевіряти їх виконання;

- *самопідготовка*- процес активного формування і самовдосконалення молодої людини, виховання почуття патріотизму, яке реалізується шляхом самозобов'язання, самостійного навчання та самоконтролю.

Військово - патріотичне виховання здійснюється у формі лекцій, бесід, розповідей, екскурсій до музеїв військових частин, зустрічей із ветеранами війни, праці та військової служби, походів місцями бойової слави, пошукової роботи, участі у роботі клубів та гуртків військово - патріотичного спрямування.

Організація взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, керівників навчальних закладів, підприємств, установ з органами військового управління, з'єднаннями, військовими частинами, військовими навчальними закладами, організаціями та установами з питань військово - патріотичного виховання здійснюється на підставі угод про співробітництво. Як додаток до угоди може бути розроблений план спільної роботи.

Спільні заходи плануються з урахуванням інтересів сторін та визначенням розподілу їхніх повноважень і відповідальності.

ВПВ здійснюється насамперед у процесі навчання, де у учнів закладається фундамент глибоких знань, формується світогляд, національна самосвідомість.

Уже в молодших класах учні усвідомлюють такі поняття, як «Батьківщина», «подвиг», «патріот», вчать шанувати землю батьків, вивчають свій родовід.

Важко переоцінити значення предметів гуманітарного циклу щодо морально-політичній та психологічній підготовці майбутніх захисників Батьківщини.

Уроки історії України озброюють учнів знаннями законів суспільного розвитку, допомагають засвоїти основні відомості про війну та армію. Школярі вивчають героїчні бойові та трудові традиції українського народу і його ЗС.

На уроках літератури формуються моральні ідеали молоді на прикладах позитивних героїв художніх творів, встановлюється живий зв'язок далекого минулого із сучасністю, виховується почуття гордості за свою Батьківщину, свій народ.

На уроках математики, фізики, хімії, біології учні одержують основи знань, без яких неможливо оволодіти сучасною військовою технікою і зброєю, засобами захисту від зброї масового ураження. В процесі вивчення цих предметів учні знайомляться з впливом НТР на розвиток військової, техніки, розв'язують завдання, у змісті яких відображено військову тематику.

Велику роль у фізичній підготовці юнаків до військової служби мають уроки фізкультури. На заняттях із фізичної культури формуються якості, необхідні солдату: висока працездатність, витривалість, чітка координація і точність рухів.

Під час занять із допризовної підготовки учні знайомляться із специфікою військової праці, готуються до виконання обов'язків солдата, дізнаються про особливості служби в ЗСУ, виховують в собі якості, необхідні майбутньому воїну. Програма допризовної підготовки дозволяє під час вивчення кожної теми використовувати матеріали із життя воїнів у мирний час і широко використовувати на уроках приклади героїчного минулого українського народу, його ЗС.

Викладач допризовної підготовки:

- спільно із заступником з виховної роботи бере участь у плануванні заходів з військово - патріотичного виховання;

- надає методичну допомогу класним керівникам, майстрам виробничого навчання та громадським організаціям у проведенні військово - патріотичної роботи;

- керує роботою оборонних гуртків, залучає до проведення занять викладачів, офіцерів та сержантів військових частин, які беруть шефство над навчальним закладом; проводить заняття у гуртках;

- підтримує постійні контакти з військовим комісаріатом, штабом ІДО, військовою частиною, яка бере шефство, ветеранськими організаціями, підприємствами та військовими частинами, де проходять службу випускники навчальних закладів, а також з вошами запасу, які мають бойовий досвід. Досвід роботи свідчить, що військово - патріотичне виховання учнів у дусі постійної готовності до захисту своєї Вітчизни необхідно проводити систематично, цілеспрямовано та наполегливо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики: Науково- методичний посібник / За ред. І.Г. Ермакова - Запоріжжя: Центріон, 2005. - С. 6-11.
2. Модель підготовки компетентного випускника гімназії. С.М.Павлютенков, В.І. Галич, ТМ.Чабан - Х.: Вид. група «Основа», 2009.-С.23-24.
- 3.. Допризивна підготовка і військово-патріотичне виховання в школі, Віванов, В.Недужко /Директор школи. - №27-28, липень 2004, с.3-5.

ПОЛІТИЧНА СВІДОМІСТЬ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКО-ПАТРІОТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УЧАСНИКІВ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Мальований М.М.

*к. ф. н., доцент, завідувач кафедри теорії та методики виховання, завідувач
МДЦ «Політика і освіта» КЗ «ЗОІППО» ЗОР*

Пашков В.В.

*к. ф. н., доцент, ректор Запорізького обласного інституту післядипломної
педагогічної освіти*

Мяло П.І.

*к. і. н., співробітник МДЦ «Політика і освіта»
КЗ «ЗОІППО» ЗОР*

Гончаренко О.М.

*к. фарм. н., завідувач кафедри Хортицького навчально-реабілітаційного
багатопрофільного центру*

У статті аналізуються особливості становлення, розвитку і функціонування політичної свідомості та громадянської ідентичності учасників навчально-виховного процесу, як умови формування духовних цінностей сучасних громадян України.

Постановка проблеми. Молодь традиційно є однією з найбільш соціально активних та прогресивних верств суспільства, політичні погляди якої закладають підґрунтя для перспективного аналізу політичної культури та свідомості суспільства. Тому дослідження рівня політичної свідомості цієї соціальної групи сьогодні є вкрай важливим і актуальним в регіональному та загальнодержавному аспектах та є базовим підґрунтям для подальших наукових досліджень щодо прогнозування результатів політики держави та її інститутів у сфері освіти, рішень та діяльності політичних партій, громадських об'єднань на формування громадянської ідентичності учасників навчально-виховного процесу.

Мета статті полягає у виявленні та аналізі особливостей становлення, розвитку і функціонування політичної свідомості, як фактору формування громадянсько-патріотичної ідентичності учасників навчально-виховного процесу в Україні.

Постановка мети обумовлює розв'язання таких завдань: виявлення змісту та рівня громадсько-політичної активності та визначення каналів впливу політичної соціалізації учасників навчально-виховного процесу; аналіз значення ідентичності в процесі формування політичної свідомості учнівської молоді.

Законом України «Про освіту» визначено, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору [1.1]. Основними засадами, на яких ґрунтується освіта в нашій державі є гуманізм, демократія, національна свідомість, взаємоповага між націями і народами.

Вже формулювання мети освітнього процесу на законодавчому рівні ставить перед нами непросте завдання тлумачення її змісту. Йдеться про розуміння терміну «громадянин» та «громадянство». Енциклопедичний словник з державного управління дає такі варіанти тлумачення терміну «громадянин»: 1) особа, яка на правовій основі належить до постійного населення даної держави, користується її захистом, володіє правоздатністю і наділена сукупністю прав і обов'язків; 2) людина, яка служить батьківщині, народу, турбується про суспільне благо; 3) почесне звання; 4) міський мешканець; 5) член общини чи народу, що перебуває під єдиним управлінням; кожна особа чи людина, яка складає народ, землю, державу; 6) доросла людина, чоловік, а також форма звернення до нього [2.35].

За своїм правовим становищем громадяни конкретної держави відрізняються від іноземних громадян і осіб без громадянства, тому що тільки їм належать політичні права та свободи. Отже, «Громадянство» - політико-правова належність особи до конкретної держави, у зв'язку з якою на неї поширюються закони цієї держави, виникають її громадянські, політичні та інші права і свободи, можливість її участі в управлінні справами відповідного суспільства чи держави та обов'язки.

Як ми бачимо із другого варіанту терміну «громадянин», він передбачає наявність у людини певного розуміння сутності понять суспільне благо, народ, батьківщина, тобто зумовлює наявність, окрім юридичної складової, певного рівня соціально-філософської рефлексії та політичної грамотності. У зв'язку з цим ми можемо вести розмову про ще одне поняття – «громадянськість», яке, окрім юридичного статусу особи, передбачає і усвідомлення нею своєї ролі і місця у тому суспільному утворенні, в якому вона перебуває. Також перед такою особою можуть постати питання і про ознаки «громадянськості», її складові, питання про те, завдяки сукупності яких факторів, окрім юридичних, людина може відчувати свою належність до громадянства, тобто ідентифікувати себе як громадянина певного суспільного утворення. При

першому ж наближенні до цієї теми ми можемо назвати такі «ідентитети громадянськості» як територія, культура, мова.

Під ідентичністю прийнято розуміти результат самовизначення людини чи групи у соціальному сенсі, створення "образу – Я" та "образу – Ми", тобто віднесення ними себе до тих чи інших спільнот за віковими, професійними, статевими, територіальними, етнічними, конфесійними чи іншими ознаками. Англійське слово "identity" вживається у значеннях тотожності, справжності й самобутності. У соціогуманітарних науках пріоритет віддається третьому (самобутності) – ідентичність тут розуміється як сукупність специфічних рис, які виділяють певну спільноту з-поміж інших, і є для окремої особи чи групи підставою для віднесення себе до цієї спільноти. Втім, єдності поглядів у визначенні природи ідентичності не спостерігається. Навколо цього поняття не вщухають гострі дискусії.

Міжвузівським дослідним центром «Політика і освіта» ЗОШПО ЗОР восени 2011 року проведено опитування щодо політичної обізнаності учасників навчально-виховного процесу (регіональний аспект). Вибірка склала 414 студентів шести вищих навчальних закладів м.Запоріжжя (студенти різних курсів навчання 21 спеціальності) та 122 педагогічні працівники освітньо-виховних закладів Запорізької області.

Дані, які отримані під час дослідження відобразили наступні тенденції розвитку політичної свідомості родових суб'єктів освітнього процесу регіону:

- трансформація ролі родини в сучасному українському суспільстві, яка зосереджується переважно на виконанні економічних функцій і займає тільки друге місце з великим відривом від мас-медіа 15,5% (студенти) та 12,3% (педпрацівники) у формуванні політичної обізнаності громадянина;

- домінування ЗМІ як основного транслятора політичних цінностей та процесів зумовлює перетворення політики на продукт масової культури, яка на шляху політичної соціалізації все далі відходить від проблемного поля політики до її видовищно-захоплюючого варіанту (студенти та педпрацівники все більше сприймають політику як вибори та політичних лідерів;

- найближче оточення студентства (одногрупники та друзі) тільки на 4,8% впливають на сприйняття молодими людьми політики, а колеги по роботі та друзі тільки на 6,6% визначають сприйняття політики педпрацівниками, що може свідчити про непопулярність політичних тем в молодіжному та професійному середовищі, перебуванні політичних проблем не на першому місці в процесі студентської та педагогічної комунікації;

- апартійність студентів вдвічі перевищує їх аполітичність, апартійність педпрацівників перевищує їх аполітичність в дев'ять разів, що зайвий раз підкреслює негативне ставлення родових суб'єктів освітнього процесу саме до політичних партій у проблемному полі політики, кризовий рівень їхнього відчуження від партійного життя;

- на відміну від студентства, педпрацівники демонструють більш високий рівень розуміння сутності політики як справи управління всіма сферами життєдіяльності суспільства, а не політики у вузькому розумінні: як виборів, партійної діяльності, окремих політиків та вміння вести переговори;

- студенти і педагоги демонструють приблизно однаковий рівень базової політичної грамотності стосовно знань положень Конституції, однак просто шокують дані про те, що тільки 13% освітян та 28% студентів вважають народ джерелом влади в Україні. Це зайвий раз свідчить про слабкі традиції демократичної політичної культури та кризовий стан відчуження громадян від формування та здійснення влади;

Таким чином, дані, отримані Центром на підставі проведеного дослідження політичної обізнаності родових суб'єктів освітнього процесу свідчать про кризовий стан відчуження педагогічних працівників від політичного режиму, що ставить під загрозу здійснення у відповідності до діючого законодавства основної мети освіти в Україні - формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору.

Міжвузівським дослідним центром «Політика і освіта» ЗОІППО ЗОР навесні 2012 року проведено опитування на тему: «Громадянська і політична ідентичність студентів вищих навчальних закладів: регіональний аспект». Вибірка складала 500 студентів шести вищих навчальних закладів м.Запоріжжя. Вибіркою охоплено студентів різних курсів навчання 14 спеціальностей. На підставі проаналізованих даних можна зроблені такі висновки:

- домінуючою ідентичністю виступає громадянська (65%);- спостерігається певна дифузія мовно-етнічної ідентичності студентів, про що свідчать показники усвідомлення більшістю респондентів себе українцями та української мови як рідної паралельно із переважним вживанням побутової російської мови;

- у свідомості студентства переважають думки стосовно консолідації українського народу в межах політичної нації завдяки переважно ментальним чинникам культура: мова, традиції, народна творчість; душа народу, спільна історична доля;

- кризовий стан партійної системи України, який відбивається у свідомості студентів і трансформується у недовіру до існуючих політичних партій, розчарування у їх здатності до державотворення, відстоювання інтересів народу.

- запорізьке студентство надає перевагу ліберальним демократичним цінностям, але спостерігається сприйняття ними сучасного стану суспільства, яке асоціюється зі словами «безлад», «злидні», «розруха», «тиск», що призводить до розгортання конфлікту цінностей та суспільної практики.

Висновки. Підводячи підсумки щодо визначення особливостей становлення, розвитку і функціонування політичної свідомості, як фактору формування громадянсько-патріотичної ідентичності учасників навчально-виховного процесу в Україні, автори дійшли до наступних висновків:

- 1) подальше зростання тенденції аполітичності учасників навчально-виховного процесу може призвести до вкрай негативних наслідків для формування громадянськості, обумовлених такими явищами як абсентеїзм, байдужість до процесів державотворення та управління всіма сферами життєдіяльності суспільства і призводитиме до подальшого відчуження людини у суспільно-політичній сфері.

2) розуміння сутності політики учасниками навчально-виховного процесу тільки наполовину зводиться до комплексу управління всіма сферами життєдіяльності суспільства, а половина розуміє її як виборчий процес, політичні партії та їх лідерів, дипломатію.

3) досить високим є рівень відчуження учасників навчально-виховного процесу від політичної реальності, що виявляється п особливостях сприйняття партійної системи та політичного режиму в Україні.

4) домінування ЗМІ серед каналів політичної соціалізації зумовлює такі чинники формування громадянськості учасників навчально-виховного процесу як: трансформація ролі родини, перетворення політики на шоу, продукт масової культури;

5) визнаючи те, що етнічна та національна ідентичність є підґрунтям формування громадянської ідентичності особистості, в той же час наполягаємо, що саме остання є своєрідною квінтесенцією ідентичності громадянина як основного суб'єкта державотворення в Україні. Тому в Конституції України при визначенні українського народу як носія суверенітету та єдиного джерела влади статус громадянина є базовим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про освіту». [Електронний ресурс] – Режим доступу: // <http://zakon2.rada.gov.ua/>

2. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с. – ISBN 978-966-619-279-3.

3. Малиновський В.Я. Словник термінів і понять з державного управління. / К.: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005 / 254 с.

РОБОТА ОПОРНОГО ЗАКЛАДУ ПО ФОРМУВАННЮ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СВІТЛІ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Миколайко О. В.

*заступник директора з навчально-виховної роботи ЗОШ № 11,
м. Умань*

Анотація. У статті розкрито досвід роботи опорної школи з вивчення та впровадження творчої та педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського з проблеми особливостей теоретичних та практичних засад формування знанневого, ціннісного, діяльнісного компонентів громадянської освіти школярів.

Ключові слова: громадянськість, громадянське виховання, громадянин.

Аннотация. В статье раскрыт опыт работы опорной школы по изучению и внедрению творческого и педагогического наследия В.О.Сухомлинского по

проблеме особенностей теоретических и практических основ формирования образовательного, ценностного, практичного компонентов гражданского образования учеников.

Нині, коли відбувається активний розвиток демократизації держави, громадянське виховання є одним із найважливіших завдань, які розв'язує система освіти. Формується національна демократична держава, і однією з передумов її існування є лояльний до держави громадянин, що дотримується демократичних цінностей та настанов у своїй поведінці.

Актуальними питаннями формування громадської позиції молодого покоління займалися І. Бех, В. Вербицький, П. Волошин, Ю. Завалевський, Н. Косарева, К. Чорна та ін.

Ідеї громадянського виховання завжди були актуальними для педагогічної еліти України. Відомий український педагог В. Сухомлинський перший (за радянських часів) звернувся до громадянського виховання як до головної педагогічної проблеми. Він визначив підлітковий вік як особливо важливий для формування громадянина і твердив, що риси громадянина виховуються безліччю впливів педагогічного характеру й некерованими соціальними впливами.

В. Сухомлинський підкреслював, що задовго до повноліття наш підліток має жити громадянськими думками й сприйманнями. Справжнє громадянське виховання, на думку педагога, у процесі навчання починається там, де думка надихає, пробуджує й утверджує прагнення до морального ідеалу.

Педагогічна спадщина Василя Олександровича має велике значення у вирішенні цієї проблеми, тому наш педагогічний колектив вважає за необхідне безпосередньо звертатися до праць В. Сухомлинського, розглядати засоби громадянського виховання дітей, які він використовував у своїй роботі. Розуміємо, що проблема громадянського виховання дітей набуває все більшого значення в сучасний період. Адже ми живемо у досить складний і водночас дуже цікавий час: ламаються застарілі стереотипи, стрімко оновлюється суспільство. Дедалі частіше звертаємося до витоків нашої духовності і з жалем переконаємося, що багато втрачено, забуто, загублено. Наша справа на цьому етапі навчити дитину шанувати рідне слово, не цуратися свого роду, краю, любити пісні, які ще з народження співала мати, знати звичаї та обряди свого народу.

Ми розуміємо, що проблема громадянського виховання школярів переростає у проблему громадянського виховання нації, яка з кожним днем набуває все більшої актуальності.

Перед тим, як розпочати роботу опорної школи у напрямку формування громадянської компетентності учнів, учителі спрямували самоосвіту на ознайомлення з працями В. Сухомлинського «Народження громадянина», «Як виховати справжню людину», «Вітчизна у серці» тощо. Так, у своїй роботі «Народження громадянина» він писав: «Домогтися того, щоб вихованця вже з дитинства хвилювало теперішнє та майбутнє Вітчизни, – одна з найважливіших передумов запобігання моральним зривам у дитячі роки...» [2].

Відомо, що дитину характеризує сенситивність, саме тому виховання громадянських якостей В. Сухомлинський пов'язував з формуванням почуттів, з емоційними переживаннями, бо, на його думку, дитина пізнає світ не лише розумом, а й серцем: «Справжня людина виражає себе в переконаннях і почуттях, волі і прагненнях, у ставленні до людей і до самої себе, у здатності любити і ненавидіти, бачити... ідеал і боротися за нього». Основним завданням він вважав вчити маленьку дитину бачити наслідки кожного свого вчинку, уявно ставити себе на місце іншого, вводити її у складний світ людського, «розвивати очі совісті». Через всю педагогічну спадщину В.Сухомлинського червоною лінією проходить головна мета – виховання справжньої людини, громадянина своєї країни, захисника Батьківщини. «Суть духовного життя маленького громадянина повинна бути в захопленні, одухотворенні красою людини й красою ідеї, у прагненні стати справжнім патріотом, справжнім борцем»[2].

Виховувати особистість з активною громадянською позицією – завдання не з легких. В. Сухомлинський пропонував розпочинати виховувати громадянина з дитинства, адже це найважливіший період людського життя. Великий педагог підкреслював: «У дитинстві починається тривалий процес пізнання – пізнання і розумом, і серцем – тих моральних цінностей, що лежать в основі моралі: безмежної любові до Батьківщини, готовності віддати життя за її щастя, велич, могутність, непримиренність до ворогів Вітчизни» [5, с. 16].

Так як Уманська ЗОШ №11 є опорною школою з вивчення та впровадження творчої спадщини В. Сухомлинського, то вважаємо, що одним із пріоритетних напрямів нашої роботи є виховання громадянина, яке спрямоване передусім, на розвиток патріотизму — любові до свого народу, до України.

Ми спрямували свою роботу на органічне поєднання формування національної самосвідомості учнів школи, яка ґрунтується на національній ідентифікації: вміння учнів вбирати в себе віру в духовні сили своєї нації, її майбутнє; волю до праці на користь народу; вміння осмислювати моральні та культурні цінності; історію, звичаї, обряди, символіку; систему вчинків, які мотивуються любов'ю, вірою, волею, осмисленням відповідальності перед своєю нацією.

Педагогічний колектив школи розуміє, що, окрім просвітницької, навчальної функції, школа має виконувати й виховну функцію, формуючи активного, корисного для суспільства громадянина. Саме тому вважаємо, що, насамперед, повинні бути орієнтовані на створення умов для становлення громадянськості в освітньому просторі підростаючого покоління.

Сам процес формування громадянськості охоплює кілька етапів (діагностичний, організаційно-педагогічний, аналітико-рефлексивний, самоідентифікаційний і самокорекційний), який забезпечується системою ефективних методів (переконання, наслідування, вправа, стимулювання й контроль) та інноваційних форм (створення проектів, молодіжний рух, соціально-політичні клуби, волонтерські акції).

Нами розроблена система громадянського виховання дітей молодшого шкільного віку, до якої ми зарахували такі структурні компоненти:

- перший компонент – бесіди про громадянськість;

- другий компонент – рідна мова і рідне слово;
- третій компонент – казка у громадянському вихованні;
- четвертий компонент – музейна педагогіка;
- п'ятий компонент – робота з батьками.

Найважливішим складником громадянської свідомості є моральність особистості. Вона містить такі гуманістичні риси, як доброта, увага, чуйність, милосердя, толерантність, совість, чесність, повага, правдивість, працелюбність, справедливість, гідність, терпимість до людей, повага і любов до своїх батьків, роду. Через проведення бесід з учнями вчителі намагаються донести до дитячого серця розуміння значимості названих якостей у житті людини, які б у подальшому їхньому житті стануть визначальними.

Особливе місце в системі громадянського виховання Павлиської школи належало бесідам про громадянськість, мета яких полягала «в тому, щоб донести до учня розуміння величі, духовної краси, героїзму, благородства, відданості людини високим ідеалам і на цій основі утвердити почуття самоповаги й великої відповідальності за все, що він робить зараз і що належить йому робити в майбутньому» [5, с. 429].

Значне місце в змісті громадянського виховання займає формування культури поведінки особистості, що виявляється в сукупності сформованих соціально значущих якостей особистості, що ґрунтується на нормах моралі, закону, вчинків людини.

Сьогодні не маємо права не звернути увагу і на культуру спілкування, яка є одним з вирішальних чинників у налагодженні соціальних контактів. Нині, на жаль, чуємо багато нарікань на те, що наші діти прерогативу віддають аморальному спілкуванню та негативному ціннісному вибору. Сформулювали запитання: що зробили особисто, щоб це не відбулось? І зрозуміли, що спрямування підростаючої особистості до вибору громадянських цінностей буде сприяти як толерантності у взаєминах, так і моральності.

Надзвичайно важливо, щоб діти відчули цінність культурності, духовності та сприймали це як повноцінність життя. Тоді їхнє бажання морального удосконалення буде закономірним.

З часом стали помічати, що бесід замало і знову почали звертатися до першоджерел, де Василь Сухомлинський переконував, що виховувати громадянина самими бесідами та повчаннями неможливо, якими б хорошими вони не були. Потрібні практичні справи, треба, щоб діти не просто знали, що таке «добре» і що таке «погано», а й діяли в ім'я торжества добра, правди, справедливості. Діти повинні, твердив Василь Олександрович, почувати себе не тільки дітьми, а й юними громадянами своєї держави, зобов'язаними віддавати суспільству свою трудову енергію. Без цього нема й не може бути морального становлення особистості, без цього засвоювані дітьми знання будуть залишатися мертвим, байдужим до світоглядних ідей вантажем.

Василь Сухомлинський був переконаний у тому, що виховання громадянських якостей розпочинається з сім'ї. Він зазначав: «Дитина – дзеркало морального життя батьків... Найцінніша моральна риса хороших

батьків, що передається дітям без особливих зусиль, – душевна доброта матері і батька, вміння робити людям добро» [5, с. 28].

В. Сухомлинський вважав, що успіх у вихованні громадянських якостей у дітей дошкільного віку багато в чому залежить від взаємодії вчителя з сім'єю. Тому в своїй роботі ми вважали за необхідне приділити особливу увагу роботі з батьками. Провели батьківські збори на такі теми: «Виховуємо громадянина», «Ти живеш серед людей, мій сину» тощо; спільні для дітей та батьків ранки, свята. Тематика таких заходів може бути різноманітна: «Мамині колискові», «Я живу в Україні», «Звідки прийшов хліб», «Кого я люблю», «Про тих, хто живе поруч з нами», «Мій дідусь був на війні», «Мій рідний край» тощо.

В. Сухомлинський підкреслював, що Батьківщина розпочинається з любові до батьків, до своєї родини. Саме тому у першій частині нашої роботи з громадянського виховання були заходи на тему «Моя сім'я». Під час проведення цих заходів намагалися виявити ставлення дітей до членів родини, а також знання про старше покоління. Беручи участь у виховних годинах «Бабусині рушники», поставили за мету виховувати повагу до старшого покоління, до родинних звичаїв та традицій. Саме після таких заходів з'явилася ідея створити у школі галерею вишивок. Діти, вчителі, батьки із задоволенням почали зносити вишиті бабусями, мамами картини, а також свої дитячі роботи. Сьогодні це велика галерея, яка нараховує понад 87 вишивок.

Для дітей разом з батьками провели виховний захід на тему «Сімейний альбом». При підготовці до цього виховного заходу діти разом з батьками готували розповіді про свою родину, про своїх дідусів і бабусь, приносили сімейні фотографії, малювали генеалогічні дерева.

У другу частину ми включили бесіди, об'єднані під загальною назвою «Місто, у якому я живу». Провели заходи на такі теми: «Про тих, хто живе поруч з нами», подорож «Моє місто – Умань» та «Відомі люди мого міста».

Третя частина, яка стала підсумковою, має назву «Моя Україна». До неї залучили такі теми виховних годин: «Без верби й калини нема України», «Черкащина – козацький край».

Ми спостерігали, що найбільш ефективними у формуванні громадянських почуттів виявилися організація та щорічне проведення загальношкільного свята української пісні, на якому учні від першого до одинадцятого класу разом з батьками, друзями та вчителями співають і інсценізують українські пісні та обряди. Щороку, традиційно, під час проведення Тижня пам'яті

В. О. Сухомлинського учні початкової школи інсценізують повчальні казки В. Сухомлинського, уявно подорожуючи у Школу під голубим небом. Учні 4-5 класів своїм ровесникам демонструють створені презентації на різну виховну тематику.

Найважливішим засобом громадянського виховання видатний педагог вважав рідне слово. Так, у своїй праці «Серце віддаю дітям» В. Сухомлинський підкреслював: «Адже людину ми виховуємо словом і тільки словом. Все інше – вправи, звички, праця – від слова» [5, с. 136].

Суттєвим засобом громадянського виховання школярів В.Сухомлинський вважав казку. «Казка, – на його думку, – благодатне джерело виховання любові до Батьківщини, яке нічим не можна замінити. Патріотична ідея казки – в глибині її змісту: створені народом казкові образи, що живуть тисячоліття, доносять до серця й розуму дитини могутній творчий дух трудового народу, його погляди на життя, ідеали, прагнення» [5, с. 117].

Наступним компонентом ми визначили рідну мову і рідне слово. Саме рідній мові В. Сухомлинський надавав головну роль у вихованні громадянина. Він підкреслював, що мова – то бездонна криниця, але треба дбати, щоб вона завжди була чистою і щоб багатство рідної мови було відкрито для дітей.

Керуючись цими положеннями особливих зусиль доклали до заохочування першокласників вивчати рідну мову. Намагалися привернути їхню увагу до мелодійності української мови, її різнобарвності. З цією метою використовували народні прислів'я, приказки, пісні, колисанки, лічилки тощо. Навіть провели своєрідний конкурс «Народ скаже, як зав'яже».

Творчою групою вчителів початкових класів було вирішено створити літературні збірки дитячої творчості, де учні можуть поділитися своїми поглядами на сучасну тематику, наприклад, екологічні проблеми сучасності (учні 5-7кл. створюють презентації, працюють над проектами, беруть активну участь у рейдах по очистці місцевих водойм, розвішують годівнички), а молодші школярі придумують екологічні казки. Адже казка відіграє значне місце у громадянському вихованні.

Казки В. Сухомлинського, які зібрані у його збірках «Казки школи під голубим небом», «Чиста криниця», «Вічна тополя», сприяють утвердженню добродійності в дітях. Ми спостерігали, як казка допомагає пробудити в дітях зерна любові до Батьківщини, до свого народу, як вона зачаровує учнів образністю рідного слова, красою української мови.

Наприклад, казку «А що там за лісом?» використовували з метою розвитку у дітей патріотичних почуттів, формування любові до оточуючих, а казку «Чого ж ти вчора не шукав моїх окулярів?» – виховання поваги до старших, вдячності їм. Можливості виховання любові до рідної країни ми бачимо також у казках «Сонце заходить», «Лелеки прилетіли» та інших. Казка «Кашу варила, діток годувала» виховує любов до матері, повагу до неї, справедливість.

Ці та інші казки допомагають дитині усвідомити такі складні поняття як Батьківщина, рідний край, патріотизм тощо.

Роботу з казкою ми проводили за такою технологією:

- 1) читання казки вчителем;
- 2) бесіда за змістом казки;
- 3) малюнок за сюжетом казки;
- 4) ігри за казкою;
- 5) театралізація.

Замість традиційного малювання за змістом казки ми з учнями 3 класів за методом проектів, використовуючи ТРВЗ, вчили учнів створювати власні казки та оповідання, у яких діти могли глибоко продумувати своє ставлення до рідного краю, рідного міста, батьків. Ефективність полягала в тому, що

вчитель спрямовує роботу учнів та батьків на створення проектів нових міст, казкових та фантастичних селищ, де герої з казок В. Сухомлинського переселяються в інші умови.

А ось учні 2-х класів на основі казки Сухомлинського «Деркач і Кріт» «створювали» Батьківщину для Крота так, як її вони собі уявляють. У процесі роботи діти «будували» місто Кротівськ. Вигадали кроту сім'ю, а потім склали казку «Як Кріт полюбив свою країну».

Вважаємо, що вчителі української літератури, навчаючи дітей у середній та старшій ланці, використовуючи творчу спадщину видатних національних діячів — І. Франка, І. Нечуя-Левицького, П. Мирного, М. Старицького, Л. Українки та багатьох інших - повинні спрямовувати нашу молодь на вибір громадянсько-національних цінностей (який має відбуватися свідомо й неупереджено). Лише відчуваючи себе громадянами демократичної держави, наші діти обов'язково будуть дбати про її національну та соціально-економічну спроможність.

Безперечно, громадянське виховання у сучасному виховному процесі має надзвичайно важливе значення. Повноцінне формування особистості не може позитивно реалізовуватися без громадянської основи. Тому вважаємо, що доцільним є використання музейної педагогіки. У школі є три музеї: музей Бойової слави, у якому зібрані матеріали, що стосуються Великої Вітчизняної війни; музей Миколи Платоновича Бажана, чиє ім'я носить наша школа; музей героя-афганця, бувшого нашого учня, який загинув у Афганістані – Олександра Захаревського. Екскурсії до шкільних музеїв, підготовка екскурсіводів, участь у шкільних та міських заходах дають нам змогу реалізовувати у виховній практиці ті громадянські надбання, які сприяють вибору активної життєвої позиції та свідомого формування громадянського світогляду нашої молоді. Саме музейна педагогіка допомагає нам спрямувати свою роботу на формування свідомого громадянина, патріота, людини зі шляхетними особистісними якостями й рисами характеру, світоглядом і способом мислення, почуттями, вчинками та поведінкою, спрямованими на саморозвиток.

Громадянське виховання має глибоке коріння, проте на сучасний момент воно потребує творчого вдосконалення, систематизації. Його ефективність забезпечує творчий характер педагогічної діяльності.

Ефективність громадянського виховання значною мірою залежить від спрямованості виховного процесу, форм і методів його організації. Серед традиційних форм і методів відомі бесіди, екскурсії, конкурси, зустрічі, різні форми роботи з книгою, періодичною пресою, самостійне рецензування тощо. Серед методів і форм громадянського виховання пріоритетну роль віддаємо активним методам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини і сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. До таких методів належать: ситуаційно-рольові ігри, соціограма, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, «мозкові атаки», метод аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним характером, ігри-драматизації тощо.

Повноцінний процес громадянського виховання дітей шкільного віку зможе забезпечити лише вчитель з високою національною самосвідомістю, чуйна, добра людина, яка з любов'ю і повагою ставиться до навколишнього.

Вчителі, займаючись своєю самоосвітою аналізують ті вимоги, що ставляться до педагога, цінностей професійно-педагогічної діяльності. Розуміємо, що серед численних вимог і цінностей прямо не називають громадянськість вчителя як особистісну, професійно необхідну якість. Однак, комплекс якостей, що визначають вчені, педагоги, необхідні для професійного зростання учителя, для ефективного виконання своїх обов'язків і реалізації освітньо-виховних функцій, вміщує такі, що є основою громадянськості (чесність, принциповість, вміння відстоювати власну думку тощо). Для свого педагогічного колективу ми визначили такі цінності-вимоги як: активна педагогічна позиція, професійно-педагогічна спрямованість особистості; ставлення до педагогічної праці; інтереси і духовні потреби; професійно-моральні якості; професійні знання, уміння аналізу і самоаналізу, уміння морально-вольової саморегуляції.

Загальновідомою є теза про те, що виховують не навчальні програми підручники, виховує особистість. Саме особистість, на думку К. Ушинського, може виховати справжню особистість. Ось чому у вихованні громадянськості школярів значну роль відіграє громадянська позиція вчителя.

Важливість громадянської позиції вчителя обумовлено його роллю і місцем у системі формування особистості майбутнього громадянина, а саме, в тому що:

- вчитель є втіленням і носієм духовної і моральної культури;
- педагогічна діяльність вчителя обов'язково морально вмотивована;
- спілкування і взаємодії вчителя і учня обов'язково повинні мати високоморальний, гуманний, демократичний характер;

- саме вчитель цілісно впливає на особистість учня, що вимагає від нього емпатії, мистецтва оцінки іншої людини;

- саме вчитель має здатність (і повинен її мати) передбачати, оцінювати не тільки моральні наслідки своїх дій, рішень, учинків, експериментів, а й подій, зрушень, реформ, що відбуваються в різних сферах життя країни (соціальної, політичній, освітній тощо).

Це, в свою чергу, вимагає від керівництва навчального закладу такої організації навчально-виховного процесу, який би дозволив всебічно впливати на формування особистості майбутнього громадянина.

Засоби громадянського виховання запропоновані В. Сухомлинським досить ефективні. Але треба зазначити, що вчитель сам має бути справжнім громадянином, особистістю з високою національною самосвідомістю, чуйною, доброю людиною, яка з повагою і любов'ю ставиться до навколишнього.

Громадянське виховання повинно стати серцевинною навчально-виховного процесу, ефективність якого залежить від реального визнання педагогами особистості учня як головної мети виховання, найбільшої цінності суспільства.

«Наш ідеал – щоб із школи вийшли в життя люди з громадянською свідомістю, цілісним світоглядом, готові виявляти мужність у протистоянні злу».

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Шлях освіти, 2001.
2. Сухомлинський В.О. Народження громадянина / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори. В 5-ти т. – Т.3. – К. : Рад. шк., 1976.
3. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори. В 5-ти т. – Т.3. – К. : Рад. шк., 1976.
4. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка/ В.О. Сухомлинський
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т. Т.4 Статті. К., «Рад. школа», 1977.

ПАТРІОТИЗМ, КОСМОПОЛІТИЗМ ТА НАЦІОНАЛІЗМ: ЕМОЦІЙНА ТА ПРАГМАТИЧНА СКЛАДОВА У ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Остроконь А.В.

вчитель Калинівської ЗОШ Веселівського району Запорізької області

Патріотичне виховання – складова виховного процесу, відповідно, виховання патріотизму – одне із завдань, яке повинна виконувати школа. З «вихованням» все зрозуміло: учень, відповідно до останніх педагогічних новацій «суб'єкт навчального процесу» в процесі співпраці з вчителем набуває певну сукупність знань, культурних навиків, поглядів, що становлять загальний рівень культурного розвитку. З визначенням «патріотизм» теж ніби все зрозуміло: почуття любові до Батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви і подвиги. А ось визначення «патріотичне виховання» викликає ряд запитань. «Любов до Батьківщини»: любов – поняття, яке пов'язане з емоціями, отже, вчитель повинен формувати почуття учнів. Проте почуття, як правило, не тривалі і виникає потреба трансформувати їх у переконання. До переконань пропоную повернутися дещо згодом. «Подвиги і жертви за ради Батьківщини» можна віднести до матеріальних понять, вони більш сталі ніж почуття та емоції, але в мирний час їх реалізувати важко. Для сприйняття дітей простіші речі матеріальні, до яких доторкнутися, відчуті, які можна порохувати. З точки зору дитини чи обивателя можна задати наївне, іронічне, або навіть з певною долею, саркастичне, в залежності від того хто його задає, питання: «В чому вимірюється патріотизм? У ширині шароварів, у кількості придбаних вишиванок, вивчених напам'ять віршах чи опрацьованих та законспектованих працях українських класиків?».

Переконання, якщо вони сформовані, змінити дуже важко. За наявності державної ідеології, з відповідним апаратом її реалізації, можна добитися ефекту зомбування. Як приклад: одна із партій, що використовуючи лозунги і назви радянських часів, має вплив на частину електорату, в основному похилого віку, і забезпечує свою присутність в органах влади, списуючи

невиконання усіх попередніх обіцянок на недостатню представленість у владі та підступність конкурентів, спекулюючи при цьому на прикладах і гаслах минулого. Повертаючись до переконань: які інструменти є у школи, щоб їх сформувати? - виховні години, тематичні заходи, екскурсії, уроки історії, літератури, правознавства, художньої культури.. В інформаційному просторі, що оточує учня все назване вище, займає, в кращому випадку, 50%, а за емоційним впливом - не більше четвертої частини. Чому називаються такі цифри? Візуальний вплив, який дає телебачення та Інтернет, може ефективно доповнити, або легко анулювати все що було зроблено вчителем. Інструментів у вчителя в шкільному навчальному процесі, навіть за наявності та використання сучасних педагогічних технологій, дуже часто буває недостатньо. Реальність, в якій занадто часто підліток стикається з негативом з боку суспільства, бажання виділитися з «сірої маси» і вплив інших факторів (молодіжні субкультури, нетрадиційні релігійні громади) можуть трансформувати та спотворити уявлення дитини. Ризик втрати учнями цінностей, які намагається прививати школа, в тому числі і патріотизму, під впливом практично безконтрольного Інтернету та ще інших чинників, досить великий. На мою думку, важливо зауважити, що за таких умов учень перетворюється на «об'єкт» виховання. Як правило, довго залишатися «об'єктом» дитина не хоче. Відповідно до піраміди потреб Абрахама Маслоу, потреба у належності до групи є однією з базових потреб людини, наряду з потребою проявити себе як особистість. Як наслідок, ми отримуємо нових учасників молодіжних субкультур: від футбольних фанатів, емо, готів до скінхедів і тоталітарних сект. В названих рухах можна знайти ознаки космополітизму, націоналізму і навіть нацизму. Практично всі тоталітарні секти та екзотичні релігійні течії, на кшталт кришнаїтів, займають антидержавницьку позицію. Емо, готи проповідують ігнорування проблем суспільства, сконцентрованість на собі на своїх проблемах. На іншому полюсі знаходяться футбольні фанати окремих клубів, що проповідують расистські та інколи нацистські погляди, зокрема в цьому, останнім часом, помічено «вболівальників» ФК «Динамо» Київ. Футбольні фани, до лав чи під вплив яких часто потрапляють підлітки, іноді, граючи на псевдо-патріотичних почуттях до команди рідного міста, влаштовують «махачі» або масові побиття фанів інших команд.

Потрапляючи до вищеназваних молодіжних течій, підлітки почувають себе особистістю, тобто суб'єктом процесу, адже вони обрали собі заняття відповідно до інтересів, приймають участь у акціях, виділяються із «сірого натовпу», знаходять «сене земного буття», а деякі навіть беззаперечно переконані, що є «патріотами», які борються проти іногородців, іновірців за «українську Україну» чи «Україну для українців». Розуміння того, що вони є маріонетками в руках безсоромних ляльководів, нажаль, приходить або запізно, або не приходить взагалі по причині руйнування особистості і, як наслідок, нездатності сприймати об'єктивну реальність. Кількість «ловців душ», які граючи на емоціях підлітків, деформуючи їхній світогляд, втягують підлітків у реалізацію своїх безпринципних планів зростає постійно. При цьому виникає питання : «Чому явища, чужі українській ментальності, все частіше

проявляються в сучасному молодіжному середовищі України?» І наступні питання : «Що може і що робить школа з метою протидії таким викликам?», «Чи може патріотичне виховання стати на заваді поширенню подібних явищ?», «Що заважає патріотичному вихованню?» І ще одне запитання : «Чи лише школа винна в проблемах зі станом патріотичного виховання?».

Розпочну з останнього. Як приклад хочу запропонувати ситуацію з випускниками моєї рідної сільської школи, учні якої стали медалістами за роки моєї вчительської роботи. Їх було не багато, всього п'ятеро: чотири дівчини і один хлопець. З гордістю скажу медалісти виявилися не «дутими» - практично всі закінчили вузи з відзнакою, тобто не посоромили свою малу Батьківщину. Проблеми почалися після отримання вищої освіти.

Доля однієї учениці стала втіленням мрії багатьох представників молоді: отримавши диплом фахівця з романо-германської філології, після кількох років роботи перекладачем в престижній компанії, знайшла своє кохання, вийшла заміж і стала громадянкою Австрії.

Дві подруги-однокурсниці успішно вступили до омріяного економічного факультету, отримали «червоні» дипломи і зрозуміли, що їхня спеціальність не може їх прогодувати. Відсутність горезвісного «досвіду роботи не менше N років» закрила дорогу до посад з гідним рівнем зарплат. На недовго шляхи подруг розійшлися: одна працювала на «мінімалку» в банку (батьки допомагали оплачувати вийняту квартиру), інша шукала роботу не за фахом. Через два роки по закінченні вузу обидві виїхали на заробітки до Чехії. За три роки в Чеській республіці вони вивчили досконало чеську мову, пройшли переатестацію за фахом відповідно до вимог чеського законодавства, отримали легальну високооплачувану, навіть за тамтешніми мірками, роботу. Обидві вийшли заміж за вихідців з бувшого СРСР, народили дітей. Діти отримали громадянство Чехії.

Ще одна випускниця по закінченні вузу, відповідно до направлення, повернулася до рідної школи. Диплом магістра і ставка вчителя дала їй зарплатню аж на 50!!! гривень вищу ніж у її батька, що працює нічним охоронцем у школі. Чесно відпрацювавши три роки, залишила сільську школу і працює в музеї одного з вузів Запорізької області.

Доля хлопця-медаліста певною мірою є показовою. Недобравши балів для вступу на бюджет вступив на комерційне відділення, з третього курсу став ректорським стипендіатом, у двадцять два роки отримав пропозицію і почав викладати у вузі предмет «Захист інформаційних технологій». В двадцять п'ять вперше почав задумуватися над тим, що у половини його студентів, що підробляли сісадмінами та консультантами з інформаційних технологій, цифра зарплати така ж, як і в нього тільки в доларах. В двадцять сім залишив викладацьку діяльність, покинув кандидатську дисертацію, пройшов стажування у Франції. Зараз працює у Запоріжжі в філії французької компанії.

Закономірне питання: навіщо такі екскурси в біографії випускників? Адже майже кожен педагог може розповісти подібні історії. В тому то і біда, що не у одного мене є спогади про відповіді таких учнів на уроках, їхні виступи на виховних заходах патріотичного спрямування, твори на зразок

«Село моє, для мене ти єдине!». Не думаю, що вони кривили душею, коли в шкільні роки говорили про любов до Батьківщини. Чи стали ті з них, що виїхали за кордон, космополітами? Переконали – ні. Просто об'єктивна реальність виявилася, дещо іншою ніж до неї готували в школі.

Чи патріотично говорити про негаразди, які є в нашій державі? «Проект Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми патріотичного виховання населення на 2013-2017 роки» приводить наступні дані соціологічних досліджень, що рівень патріотизму народу України є недостатньо високим. Серед молоді у віці 18–29 років показник готовності до еміграції становить 50,4%, а у віковій групі 30–39 років – 42,4%. Таким чином, серед вікової категорії, від якої залежить майбутнє України, практично кожен другий допускає для себе можливість еміграції. Також важливо відзначити, що цей документ констатує «Ця позиція в основному зумовлена неможливістю в повній мірі реалізувати свій потенціал і мати достатній рівень матеріального благополуччя на Батьківщині».

Наступне питання «Що заважає патріотичному вихованню?». Одна з причин - неоднакове сприйняття поняття патріотизм в державі і суспільстві. Держава, як особлива форма організації суспільства у вигляді спеціального апарата управління, хотіли б ми того чи ні, знаходиться під впливом певних політичних груп, чи партій. А відповідно ці партії вкладають в поняття «патріотизм» своє ідеологічне бачення і намагаються нав'язати його суспільству. Суспільство, в свою чергу, може його сприймати чи не сприймати. Гірше коли посили держави розколюють суспільство навпіл. Нажаль, в українському суспільстві є кілька тем, які є дотичними до патріотизму і час від часу, особливо в передвиборчий період, роздуваються різними політичними партіями.

Школа, виконуючи настанови держави, мусить діяти в рамках навчальних програм. Самим проблемним предметом в цьому питанні є історія України. Авторів підручників часто можна запідозрити в сповіданні власного бачення певних подій, або в умілому розставленні акцентів при видимій об'єктивності. Наприклад, обставини бою під Крутами. Про повстання на заводі «Арсенал» і про сили, які це повстання придушували згадується коротко. Про кількість жертв серед арсенальців і про участь січових стрільців в придушенні повстання згадують лише окремі автори. А пов'язувати обидві події (Крути та «Арсенал») і говорити про те, чому окрім трьох сотень юнаків на захист Центральної ради нікому було виступити, не хоче говорити ніхто. Правомірним є питання «Чи можна бути патріотом поінформованим не повністю, а лише частково, виходячи з міркувань доцільності?».

З власного досвіду можу привести приклад з недалекого минулого. Разом з учнями ми досліджували подвиг нашого земляка Героя Радянського Союзу О.С. Яковенка. В наградних документах зазначалося, що він був механіком-водієм танка американського виробництва М4-А2 «Генерал Шерман». В мемуарах воєначальників 60-х років вказувалося просто «механік-водій танка». В публікаціях 70-80 героя-танкіста «пересадили» на Т-34. Що це, помилка чи недоробка авторів, чи майже на сто відсотків «ідеологічно

правильне» висвітлення подвигу радянського солдата. Висновок, який зробили діти в кінці роботи: «Не буває ідеологічно правильної чи неправильної правди. Правду варто говорити завжди! Якою б вона не була».

Ще одне питання «Що повинно включати в себе патріотичне виховання?». Громадянське виховання – складова патріотичного виховання чи ні? Я чесно плачу податки – я патріот! Екологічне виховання? Я саджаю дерева, вішаю шпаківню, зберігаю природу – я патріот! Здоровий спосіб життя? Я дбаю про своє здоров'я, я не палю і переконую не палити своїх товаришів і батьків – я патріот! І так далі... Чи не занадто просто? Можливо і так, але можна витратити безліч часу на систематизацію та її дослідження і не зрушити проблему з місця.

Серед розмаїття засобів патріотичного виховання особливе місце посідає робота позашкільних закладів. Щоправда, в сільській місцевості є певні нюанси з позашкільною освітою, ключові слова «ПОЗА ШКОЛОЮ» і «СІЛЬСЬКА МІСЦЕВІСТЬ» - це скоріше виключення, ніж правило. В останні роки село переживає не кращі часи – система сільських будинків культури, з розпадом базових сільськогосподарських підприємств, практично зруйнована, фахівці майже скрізь відсутні. Таким чином, питання позашкільної діяльності дитини в селі, так чи інакше, перекладається на сільську школу. Іншими словами більше ніде – в плані приміщення, і нікому – в плані фахівців. Щоправда, в цьому є і позитивні, для педагогів-сумісників та виховного процесу в цілому, моменти - можливість доповнити шкільний навчальний процес, поживити його цікавими заходами. Якість походів, екскурсій, які проводяться з гуртківцями туристично-краєзнавчих гуртків на порядок вища від подібних заходів, що проводяться батьками або комерційними фірмами. З власного досвіду можу привести приклад незвичного підходу до організації, проведення та презентації результатів походу. В шкільній програмі Української літератури вивчався твір Романа Іваничука «Мальви», в якому зображується період визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького. В цьому творі згадується про багато місць, які є візитними картками Криму: Ханський палац, Свято-Успенський монастир, Мангуп, Чуфут-Кале. Разом з гуртківцями розробили та пройшли маршрут по цим місцям. За результатами походу провели інсценізований вечір-звіт «Крим. Православ'я. Козацтво. Ми.» Пізніше матеріали подорожі учні використали під час написання твору на Всеукраїнський конкурс «Єднаймося! Брати мої!», з яким стали переможцями районного етапу.

Ще один напрямок патріотичного виховання - походи по рідному краю. Нашим гуртком були розроблені два маршрути, які розпочинаються з рідного села гуртківців. Один по території Веселівського та Мелітопольського районів до Кам'яної могили. Другий по Вликобілозерському та Камянсько-Дніпровському районах до визначних курганів Північного Заходу Запорізької області. При цьому в план другого походу включається участь в розкопках на Знам'янському городищі. Після проходження маршрутів обов'язково пишеться звіт, матеріали подорожей використовуються на уроках історії, географії та історії рідного краю, а також при написанні творчих робіт. Хочу

навести уривок з твору, написаного одним з гуртківців на конкурс «Калейдоскоп» в номінації цікаве поруч: «Ви коли-небудь слухали степ, стоячи на вершині кургану? Достатньо лиш закрити очі, і в розмаїтті звуків народжується безліч асоціацій, що виривають вас з реальності і несуть назад на сотні і тисячі років в глиб віків. В поривах вітру можна почути свист скіфських стріл, скрип колес чумацьких валок, зойки роксолан-полонянок, яких везуть до Кафи на продаж; а в відзвуках далекої грози тупіт ординських коней, чи звуки тулумбасу, що скликає січовиків на раду. Там, де степ впритул підходить до Дніпра, в шумі хвиль чуються сплески весел. Чи то грецькі купці прибули зі своїм товаром, чи дружина русичів йде Борисфеном до Константинополя на лодях з бортами в черлених щитах. А коли пройде кілька хвилин, то ледь відкривши очі, ви побачите в хвилюванні ковили гриви сарматських коней, що незліченним табуном гуляють на волі поміж курганами. Чи то минуле проступає мареннями, чи то говорять скарби, що зберігаються в курганах...»

Повертаючись до теми мого виступу «Патріотизм, космополітизм, націоналізм – емоційне та прагматичне у виховному процесі» я навмисне не заглиблювався в аналіз та порівняння сприйняття космополітизму 60-80-х років минулого століття та в наш час. Аналогічно, з кількох причин, не обговорював болючу для українців тему націоналізму. Одна з причин чому я це не робив – аналіз праці Л.М. Толстого «Патріотизм і Мир», що написана в кінці XIX ст. В якій мислитель, використовуючи термін «патріотизм», говорить про шовінізм, націоналізм, і навіть, не знаючи, що колись буде нацизм і фашизм, описує їхні ознаки. Не відомо як трансформується поняття «націоналізм» через сто років. Адже ми уже сьогодні чуємо термін «економічний націоналізм» замість «економічний протекціонізм».

В чому ж, на мою думку, полягає прагматизм у вихованні патріотизму. В першу чергу в поєднанні зусиль держави, суспільства, школи в знаходженні та реалізації всіх факторів що приведуть всіх громадян нашої країни до взаєморозуміння. Наступне – підняття рівня соціальних стандартів до рівня розвинутих країн. Адже в афоризмі «Не питай, що країна зробила для тебе? Спитай, що я зробив для країни?» більше емоцій ніж прагматизму. І спрацювати ця фраза може один, від сили два рази. Хочеться вірити, що і патріотизм і рівень життя наших співвітчизників, з часом стане прикладом для громадян інших держав.

ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА В СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

*Пенжєрова Ю.П.
соціальний працівник РЦСССДМ*

Актуальность. Патриотическое воспитание подрастающего поколения всегда являлось одной из важнейших задач современной школы, ведь детство

и юность – самая благодатная пора для привития священного чувства любви к Родине. Под патриотическим воспитанием понимается постепенное формирование у учащихся любви к своей Родине, постоянная готовность к её защите. Программа работы школы по патриотическому воспитанию направлена на неустанную работу по созданию у школьников чувства гордости за свою работу и свой народ, уважения к его свершениям и достойным страницам прошлого.

Цели и задачи. Под патриотическим воспитанием понимается систематическая и целенаправленная деятельность педагогического коллектива школы и детей. Она направлена на формирование у школьников высокого патриотического сознания, чувства верности своему Отечеству, готовности к выполнению гражданского долга и конституционных обязанностей по защите интересов Родины, упрочнению единства и дружбы. Составной частью патриотического воспитания является краеведческое, гражданское и военно-патриотическое воспитание школьников.

Целью является поддержка развития системы всеобщего, комплексного и непрерывного патриотического воспитания, образования и просвещения школьников на основе сохранения и приумножения культурного наследия школы и района, возрождения традиционных нравственных ценностей. Создание и развитие в школе единой системы формирования патриотических чувств; сохранение, развитие и эффективное использование потенциала школы патриотической направленности.

В качестве основных задач выступают:

Создание условий для формирования духовно-богатого, социально-активного гражданина;

Патриотическое воспитание в нашем районе и в селе Гирсовка.

Необходимость возрождения патриотического воспитания сегодня является одной из приоритетных задач воспитательной работы нашей общеобразовательной школы. Патриотическое воспитание должно осуществляться на основе качественно нового представления о статусе воспитания с учётом отечественных традиций, национально-региональных особенностей, достижений современного педагогического опыта.

Наш Приазовский район по своей площади самый большой в Запорожской области и многонациональный. Его богатая история давно привлекает внимание ученых, этнографов, антропологов, краеведов.

Расположен район на юге Запорожской области, граничит с Приморским, Черниговским, Токмакским, Мелитопольским районами. Часть территории омывается водами Азовского моря и Молочного лимана.

Население района составляет около 30 тыс. человек. Двум поселковым и 23 сельским советам подчинены 52 населенных пункта.

По естественным условиям район представляет собой равнину.

В Приазовском районе часть минеральных вод обладает целебными свойствами. Вода из скважин в с. Строгановке по своим свойствам близка к Миргородской. Славятся своей водой Ботиево, Гирсовка, Дмитриевка.

Из истории села Гирсовка

Гирсовка (первоначально — Трокопло) — село, центр сельского Совета. Расположена в 25 км от райцентра и в 35 км от железнодорожной станции Мелитополь. Население — 1164 человека, многонациональное в настоящее время.

На территории Гирсовки размещена центральная усадьба колхоза «Искра», за которым закреплено 7014 га сельскохозяйственных угодий, в т. ч. 5785 га пахотной земли. Хозяйство специализируется на овцеводстве, а также производит зерно, мясо, молоко. Подсобное предприятие — пилорама. 38 тружеников колхоза награждены орденами и медалями Союза ССР, в т. ч. орденом Ленина — комбайнер Ф. Т. Шинкаренко (ныне заведующий механической мастерской), орденом Октябрьской Революции — тракторист Н. И. Шевченко, двумя орденами Трудового Красного Знамени и орденом «Знак Почета» — тракторист А. А. Васьков, орденами Трудового Красного Знамени и «Знак Почета» — бригадир тракторной бригады С. Г. Желязков.

Есть средняя школа, где 21 учитель обучают 116 учеников; дом культуры с залом на 350 мест, 2 библиотеки, имеющие 14 060 экземпляров книг, фельдшерско-акушерский пункт, аптека, ясли-сад, 5 магазинов, столовая, отделение связи.

Село основано в 1862 г. на месте ногайского поселения Тулга болгарами из Бессарабии. Село названо по фамилии министра иностранных дел Н. К. Гирсы, который ведал переселением болгар в 1862 году. Советская власть установлена в январе 1918 г. В феврале 1918 г. гирсовские крестьяне направили в Смольный телеграмму, в которой приветствовали власть Советов и сообщали об отправке хлеба для голодающих северных районов страны и нужд Красной Армии. В 1924 г. была организована сельскохозяйственная артель «Культура», в 1926 — машинно-тракторное товарищество «Наперед за славу» (вперед за славой). На фронтах Великой Отечественной войны громили врага 188 гирсовцев, 54 — удостоены орденов и медалей Союза ССР, в честь погибших 82 воинов-односельчан установлен памятник. При освобождении села в сентябре 1943 г. пали смертью храбрых 116 советских воинов, которые похоронены в братской могиле.

В нашей школе большее внимание уделяется патриотическому воспитанию, поэтому мы ставим такие задачи:

- сформировать патриотизм, гражданскую позицию, понимание прав и свобод личности;
- сформировать нравственные основы личности, повысить уровень духовной культуры;
- сформировать гуманистическое отношение к окружающему миру и людям;
- сформировать внутреннюю потребность личности в постоянном самосовершенствовании;
- вести постоянную работу по социализации обучающихся, готовить их к жизни в современной действительности.

Была проведена анкета «Отношение к патриотизму» с детьми 13 – 16 лет.

Цель: оценка уровня патриотического воспитания.

1.Развито ли чувство патриотизма у современной молодежи? Дети ответили – скорее да.

2.Главенствующую роль в формировании патриотических позиций вы отводите? Дети ответили - общественным организациям.

3.Почему у молодежи недостаточно сформировано чувство патриотизма?

Ответ - отсутствие ясной патриотической цели в обществе;

4.Испытываете ли вы чувство гордости: за Украину – да, за село – да, за школу – да.

5.Как вы оцениваете возможности нашего села? Ответ - имеет средние возможности.

6.Хотите ли вы в будущем остаться и жить в своем селе? Остаться не против, но они считают что в нашем селе недостаточно перспектив.

7.Участвуете ли вы в мероприятиях патриотического и военно-патриотического характера, проводимых в селе? Все дети участвуют в таких мероприятиях.

8.Как изменилось состояние патриотического сознания среди молодежи села в последние два-три года? Ответ детей - в лучшую сторону.

Существуют проблемы в сфере патриотического воспитания:

- снижение жизненного уровня, которое привело к расслоению общества;
- обострение национального вопроса, утрата толерантности, перерастание патриотизма в национализм;
- незнание своих корней;
- разрушение семейных и коллективных традиций в молодёжной среде;

Недостаточно адекватное понимание роли и места Украины, своего региона, родного села в историческом и культурном развитии общества и государства, своей роли в обеспечении защиты Отечества.

Деятельность нашей школы основана на развитии:

- Любви к родителям, родному дому, к родным и близким людям;
- Воспитание и уважение к старшим, к людям труда (приобщение детей традициям народа, стремление чтить память погибших воинов, проявление уважения к людям пожилого возраста);
- Любовь к родной природе (охрана окружающей среды);

Моя Родина - Украина. Мой дом – село Гирсовка. (расширение представлений о нашей Родине – Украине, воспитание любви к своей “малой” родине – селу Гирсовка).

Основные направления деятельности:

- формирование духовно-нравственных качеств личности школьника;
- воспитание правовой культуры, изучение государственной символики, истории родной страны;
- формирование социально-активной позиции обучающихся;

- оказание помощи школьникам в социальной адаптации (социализация), формирование у них коммуникативных навыков, способности к саморазвитию;

- усиление значимости досугового компонента, создание условий для самовыражения детей в системе дополнительного образования и внеурочной деятельности.

Эффективные формы работы по патриотическому воспитанию:

- проведение мероприятий: «Казацкие развлечения», «День вооруженных сил Украины», «военно-полевые сборы», «память про Афганистан» и выпуск к ним соответствующих стенгазет;

- проводится работа по здоровому образу жизни, месячник «День спорта»;

- встречи с ветеранами Великой Отечественной войны;

- мероприятие «День Победы» (проводится вахта памяти, «операция рассвет» (поздравление ветеранов), выпуск стенгазет; на юбилейные даты проводится факельное шествие в котором участвуют дети с 1 по 11 кл.);

- учителем истории уже 4 год проводится кружок «Роден край» (Родной край). Его участники проводят мероприятия и публикуются в Одесской газете «Роден край»;

- проведение внеклассных мероприятий на патриотическую тему, классные часы, вечера, литературные гостиные, интеллектуально-познавательные программы, праздничные утренники, спортивные мероприятия.

ЛИТЕРАТУРА

1.Г. В. Каниболоцкий. История поселка городского района Запорожской области с краткими сведениями по истории ближайших сел./Книга памяти, 2006г.

2.С. И. Пачев. Переселение болгар в Приазовье в 1861 – 1863 гг.

3.Приазовский район. История края в поколениях. 2009г.

4.Газета (спец выпуск) «85 лет Приазовскому району», 2009г.

5.Интернет ресурсы.

ПРАКТИКА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ТА ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ МОРСЬКИХ ФАХІВЦІВ

Пішко В.О.

начальник відділу виховної роботи Херсонської державної морської академії

Патріотичне виховання дітей дошкільного та шкільного віку у більшості випадків сприяє формуванню в них почуття патріотизму на підсвідомому, рефлексивному рівні. Національно-патріотичне виховання студентської й учнівської молоді повинно закладати підвалини патріотизму свідомого і

обґрунтованого. Проте не тільки цим ускладнюється виховання громадянина-патріота в юнацькому віці – особливості майбутньої професії, галузі її застосування та прогнозоване місце працевлаштування накладають свій відбиток на навчальний процес і обов'язково враховуються при доборі форм і методів виховного впливу на особистість.

Виховання майбутніх інженерів, економістів, педагогів, медичних працівників та інших спеціалістів мають свої відмінності, в основу яких покладено специфіку кожної з професій. При вихованні морських фахівців потрібно враховувати деякі особливості, які впливають одна з одною:

- на відродження українського торговельного флоту найближчим часом ніхто не сподівається, тому, в основному, їх очікує **працевлаштування у закордонних судноплавних компаніях;**

- команди на суднах закордонного плавання у більшості випадків – багатонаціональні, тому **українським морякам доводиться працювати у міжетнічних трудових колективах;**

- найчастіше український моряк у команді судна **є єдиним представником своєї нації, носієм її культури, традицій, менталітету;**

- тривалість рейсу коливається від 4-х до 10-ти календарних місяців, що означає **тривалу відірваність українського моряка від Батьківщини, своїх рідних і близьких.**

Зазначені фактори важливо враховувати в усіх напрямках виховання майбутніх морських фахівців, особливо – у національно-патріотичному та інтернаціональному. На жаль, методичних рекомендацій з організації виховного процесу у вищих навчальних закладах морського спрямування немає, тому багаторічний досвід роботи у цьому напрямку Херсонської державної морської академії має велике значення для навчальних закладів, випускники яких можуть працювати у багатонаціональних колективах і закордонних компаніях.

Почуття патріотизму може виявлятися не лише в любові до Батьківщини (у значенні держави) чи рідного міста, а й у повазі до свого навчального закладу та збереженні його традицій. Саме з формування такого патріотизму починається виховна робота з першокурсниками у Херсонській державній морській академії.

Кожного року одним з найвидовищніших заходів міського значення є свято «Естафета морських поколінь» з нагоди урочистої посвяти в курсанти нового поповнення Херсонської державної морської академії. Урочистим маршем в парадній формі під музичний супровід духового оркестру першокурсники проходять головним проспектом міста, віддаючи честь навчальним корпусам ХДМА. Колону очолює знаменна група: прапороносці з державним прапором і знаменом академії, штандартами її структурних підрозділів та асистенти з палашами. Нести державний прапор України і охороняти його – висока честь, якої удостоюються лише найкращі курсанти.

Посвята в курсанти проходить на березі Дніпра, у парку Слави біля Вічного вогню. Місце проведення відіграє також не останню роль у цьому

виховному моменті, адже усвідомлення новим поповненням святенності місця формує у нього почуття відповідальності перед славетними пращурами за майбутнє своєї держави.

Курсанти-старшокурсники дають молодому поповненню наказ «гаряче любити свою Батьківщину і гордо нести її прапор по морях і океанах планети». Наказ закінчується словами: «Рідній Україні – державі гордій, незалежній – Слава! Слава! Слава!»

Стоячи на одному коліні та скинувши головні убори, першокурсники виголошують текст клятви і присягають на вірність українському народу, рідному навчальному закладу і морю. Старшини курсів на одному коліні цілують державний прапор України і віддають йому честь.

Уся історія українського мореплавства - від морських козаків до наших днів та історія першого в Україні морського навчального закладу проходить перед очима новобранців. Кожен першокурсник академії знає, що за 178 років з його стін вийшло понад 47 тисяч випускників, серед них – 10 Героїв Радянського Союзу та Соціалістичної праці, адмірали і контр-адмірали, командування флоту різних років і лауреати державних премій. 32-ом великим лайнерам присвоєно імена вихованців Херсонської «морехідки».

На посвяті традиційно до слова запрошується один з випускників-ветеранів Великої Вітчизняної війни і курсанти-першокурсники дізнаються, що у роки війни 363 курсанти училища пішли на фронт. Багато з них загинуло, їх пам'ять вшановують покладанням вінка на води сивого Дніпра. Взяти участь у церемонії покладання надається честь кращим курсантам-старшокурсникам.

Кожен момент «Естафети морських поколінь» виховує у курсантів почуття відданості своїй Батьківщині та відповідальності за її майбутнє, почуття гордості за своїх предків і повагу до свого навчального закладу з його історією та традиціями. Вони пишаються тим, що носять горде звання «курсант Херсонської державної морської академії», і знають, що наші курсанти – гордість нашого міста, адже вони – прикраса кожного урочистого заходу міського й обласного значення. Наші курсанти урочисто вносять прапори держави і міста на відкритті конференцій і сесій міської й обласної ради нового скликання, відкривають урочистості з нагоди Дня міста і області, Дня Конституції та Дня Незалежності, проходять святковим маршем центральними вулицями міста у День Перемоги, несуть почесну варту біля пам'ятників і меморіалів у День партизанської слави, дні визволення Херсона, області та України від німецько-фашистських загарбників, підіймають прапор на головний у місті флагшток у День державного прапора України та ін.

Участь у таких заходах виховує у молодого покоління почуття патріотизму. Кожен розуміє, що удостоюються такої честі тільки найкращі курсанти Херсонської державної морської академії.

У своїй професійній діяльності нашим випускникам доводиться працювати та спілкуватися з представниками інших національностей. Це вимагає наявності в них певних моральних якостей, серед яких провідне місце займають: гуманізм, толерантність, повага до представників інших культур, націй, рас, релігій, почуття дружби між народами, відчуття рівності усіх

національностей Землі, схильність до співпраці з ними. На формування таких якостей і спрямоване інтернаціональне виховання у нашому закладі.

Відповідно до ліцензії, в Херсонській державній морській академії навчаються іноземні громадяни з Росії, Молдови, Нігерії, Камеруна тощо. Усі вони протягом навчання залучаються до різноманітних заходів на рівні з українцями. Наприклад, студент факультету суднової енергетики ХДМА Лоїк Ліонел Танкем Лекеуфак (Камерун) став лауреатом Обласного Відкритого фестивалю студентської творчості «Молода Україна» у номінації «Надія фестивалю».

Задіяні іноземні студенти й у інших заходах: пліч-о-пліч з українцями громадяни африканських країн проходять у День Перемоги святковим парадом центральними вулицями міста, несуть почесну варту біля знамені Академії, зустрічають почесних гостей не лише навчального закладу, а й міста Херсона. При чому, це вони роблять лише за власним бажанням. Іноді навіть ображаються, якщо ми не можемо залучити їх до участі в урочистостях (наприклад, у День державного прапора України).

Найефективніше адаптації іноземних громадян в Україні та адаптації майбутніх українських моряків до перебування у міжетнічному колективі сприяють спільне проживання, активне дозвілля і відпочинок. Саме тому іноземці разом із громадянами України проживають у курсантському екіпажі та студентському гуртожитку, займаються у гуртках художньої самодіяльності, беруть участь в екскурсіях до живописних куточків і пам'ятних місць України

У результаті такої політики курсанти більше дізнаються про культуру інших народів. У ході підготовки спільних проектів вони навчаються спілкуватися з представниками інших націй, виявляючи терпимість, толерантність, доброзичливість.

Щороку організуються зустрічі старшокурсників, які пройшли практику на суднах закордонного плавання у складі міжнаціональних екіпажів, з курсантами молодших курсів. У ході зустрічей старші товариші діляться досвідом співпраці із представниками різних націй і народностей, розповідають про особливості їх побуту і культури. Це сприяє кращій підготовці майбутніх морських фахівців до їх професійної діяльності.

Велику увагу інтернаціональному вихованню приділяють куратори академічних груп при організації виховної роботи. Так, у групах І курсу традиційно проводяться бесіди «Кодекс честі морського фахівця», де висвітлюються питання взаємовідносин у поліетнічних колективах.

Значну допомогу в організації інтернаціонального виховання надає психологічна служба ХДМА. Нею розроблено методичні рекомендації для класних керівників та кураторів академічних груп «Попередження поширення ксенофобських і расистських проявів в учнівському та студентському середовищі», сценарії кураторських годин з мультимедійною презентацією з тем: «Сексизм – пережиток минулого», «SOS! Расизм», «Ксенофобія в Україні: реальність та вигадки», «Толерантність – вміння жити на Землі, як люди»,

«Єдність в різноманітті», які використовуються кураторами академічних груп при проведенні кураторських годин.

Курсанти морського навчального закладу повинні не тільки здобути професійну освіту, але й бути психологічно готовими до роботи і життя в особливих умовах поліетнічних колективів, де конфлікти є невід'ємною складовою буденного життя. Тому з метою надання курсантам навичок ефективного вирішення конфліктів у Академії створено службу «Медіація ровесників», де спеціально підготовлені волонтери виступають посередниками у суперечках своїх однолітків. Тим самим курсанти набувають цінного досвіду у цивілізованому підході до конфліктів і непорозумінь, зокрема й міжнаціональних.

Значний внесок у справу інтернаціонального виховання молоді вносить бібліотека закладу. Її працівники постійно організують тематичні виставки «Україна в Європейському освітньому просторі», «Історичні уроки єднання», «Європа сьогодні: політика, економіка та культура» тощо, організують диспути та круглі столи з питань міжнаціонального спілкування.

Насправді, питання національно-патріотичного та інтернаціонального виховання в Херсонській державній морській академії вже давно ніким не загострюється. Рівень підготовки майбутніх морських фахівців, авторитет навчального закладу, конкурентоспроможність випускників на світовому ринку праці усвідомлюються ще на фазі вступу до академії або її структурних підрозділів. Кожен першокурсник розуміє, що вступити до ХДМА – не лише честь, а й велика **відповідальність**. Треба **відповідати** рівню цього навчального закладу. Треба гідно представляти цей навчальний заклад у закордонній компанії, в якій спочатку проходиш практику, а потім, якщо добре себе зарекомендуєш, будеш працювати.

Кількість візитів делегацій іноземних компаній, які є або бажають стати партнерами Херсонської державної морської академії, представників урядових делегацій країн Європи на рік в середньому складає щонайменше 10. Такий інтерес до навчального закладу формує у курсантів почуття гордості за свою академію, яка займає гідне місце серед ВНЗ Європи, та за свою державу, фахівці якої затребувані на світовому ринку праці. А гордість за своє, рідне – це і є справжній патріотизм.

**НАВЧАННЯ МИСТЕЦТВУ ЖИТТЯ ЗАСОБАМИ
ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ
ТА СТВОРЕННЯ КОМПЕТЕНТІСНО-ЗОРІЄНТОВАНОГО
ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА**

Серік Т.Я.

*спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист
КЗ «Запорізький січковий колегіум-інтернат» ЗОР*

*Будуймо світ, де кожна дитина буде
насолоджуватися своїм дитинством, у
якому безпека і добробут дитини є
найвищими цінностями*

І.Г.Єрмаков

Перша декада ХХІ століття - період бурхливого зростання практицизму, конкуренції, період глибокої економічної, фінансової та соціальної кризи. Проте найбільш серйозною є криза людяності, яка охопила світ, бо є наслідком, за яким стоїть причина – дефіцит духовності суспільства та людини.

Академік Д.С. Ліхачов стверджував: «...ми не виживемо фізично, якщо загинемо духовно» (9). Це означає, насамперед, втрату внутрішніх духовних цінностей людського життя.

Опинившись у полоні утилітарних потреб, людина перетворюється в пасивного споживача з характерною для неї дисгармонією розуму і душі. Тому осмислення духовної проблеми є дуже важливою, бо без вироблення моральної основи, здатності відчувати себе у поєднанні з усією природою, без відповідальності за кожне своє слово, думку, вчинок ніколи не здолається криза людяності в суспільстві, не збережеться Людина в людині, а отже, не визріє Людина в дитині, якщо ще в дитинстві вбита або скалічена душа.

«Ті, що живуть за тілом, думають про тілесне; ті ж, що за духом, - про духовне, бо прагнення тіла (веде) до смерті, а прагнення духа – до життя і миру» (до римлян 8:5,6).

Проблема духовного розвитку в наукових дослідженнях педагогів (Амонашвілі Ш.О., Бех І.Д., Єрмаков І.Г., Кочетова Н.Б., Зязюн І.А., Лосєв О., Макаренко О.С., Мартинюк І., Помиткін А.Є., Сухомлинський В.О., Сухомлинська О.В.) визначається як гармонійне зростання, сходження особистості від усвідомлення свого «Я» до вершин свого ідеалу та цінностей, до Людини, котра освічена, яка керується почуттями і поняттями істини, добра і краси, у якій переважають духовні потреби і якій властиві любов і милосердя.

Відомо, що людина народжується двічі – фізично і духовно, і біля її духовної колиски часто стоїть духовний наставник - учитель, який прищеплює зростаючій особистості високі моральні цінності і якості, почуття віри, надії, любові, глибокої поваги до рідної землі.

Становлення духовності особистості з одного боку передбачає соціокультурний процес впливу суспільства на людину, з іншого боку – це форма духовно-інтелектуальної активності особистості, яка вибірково, критично, творчо-перетворювально освоює нові суспільні ролі, цінності, осмислює духовний досвід попередніх поколінь у нових умовах.

Вісімдесят років войовничого атеїзму залишили свій слід і не всі з нас готові до подвигу душі – до боротьби за високі ідеали, за достойне життя людини духовної. Це стало можливим через синтез наук: світської – етики, та духовної – християнської етики, які розглядають мораль як цілісне структурне утворення, що включає моральну свідомість, моральну діяльність і моральні стосунки.

Жодний вчинок людини, її спілкування не може мати моральної оцінки без усвідомлення і співвіднесення їх з внутрішніми уявленнями про добро і зло.

А. Швейцер у своїй праці «Філософія культури» стверджує, що «добро – це устремління зберегти життя, сприяти життю, піднімати на вищий рівень життя, здатне до розвитку, а зло – руйнувати життя, шкодити життю, утискувати життя, здатне до розвитку» (11, стор. 209).

Тому актуальним є питання навчання мистецтву життя, як утвердженню Людини в людині. Мистецтво жити, на думку вчених (І. Г. Єрмаков, Л.В. Сохань і ін.), - «це особливе вміння, висока майстерність у творчій побудові особистістю свого життя, що ґрунтується на знанні життя, розвиненої самосвідомості й володіння системою засобів, методів, технік творчого проектування, конструювання та здійснення життя як індивідуально-особистісного життєвого шляху» (3).

На уроках етики та християнської етики діти усвідомлюють цінність і сенс життя, чому моральні цінності, Божі заповіді, повинні стати життєвими орієнтирами людини: «Вдягніться, як вибрані Божі, святі й любі, у серце співчутливе, доброту, смиренність, лагідність, довготерпеливість, терплячи один одного і прощаючи один одному взаємно, коли б хтось мав на когось скаргу. Так, як Господь простив вам, чинність і ви так само. А над усе будьте в любові, що є зв'язок досконалості» (до Колосян 3: 12-14).

Учні повинні зрозуміти, щоб досягти досконалості і самореалізуватися у житті можливо через збереження своєї індивідуальності і неповторності шляхом самопізнання і самовизначення власної життєвої стратегії. «Досліджуйте самих себе, чи ви у вірі, випробуйте самих себе» (II до Коринтян 13:5).

В процесі вивчення етики, як світської, так і християнської, учні усвідомлюють багатогранну палітру життя, ведуть спостереження над явищами життя, черпають із них досвід для його поліпшення.

Тому **метою дослідження** стало створення умов для осмислення учнями закону невичерпності життя, усвідомлення ними шляхів удосконалення себе через уроки етики та християнської етики. І на питання «Для чого я живу?» мали усвідомлену відповідь: «Щоб пізнавати і удосконалюватись, утверджуючи і примножуючи добро». «Брати, радійте, прагніть до досконалості, підбадьорюйтеся, будьте однієї думки, живіть мирно, і Бог любови та миру буде з вами» (II до Коринтян 13:11).

Розв'язуючи цю проблему з Запорізькому Січовому колегіумі, ми висунули *гіпотезу*, що учні оволодіють мистецтвом творчості власного життя, якщо забезпечити формування у них потреби в самопізнанні, самоусвідомленні та самореалізації; оволодіння ними знаннями про сутність «Я», методами побудови стратегії життя: «Ви мусите надягнути повну зброю Божу, щоб за лихої години ви могли дати опір і, перемагаючи все, міцно встоятися. «Стійте, підперезавши правдою бедра ваші, вдягнувшись у броню справедливості, візьміть щит віри... також шолом спасіння і меч духовний, тобто слово Боже» (до Ефесян 6: 14-17).

Завдання дослідження:

1. Сформувати в учнів почуття індивідуальності, самості, приналежності.

2. Розвинути здібності школярів до вільного та свідомого самовизначення в усіх сферах життя.

3. Допомогти кожному вихованцю усвідомити цінність життя, гідного людини, виробити свою життєву стратегію, свій життєвий проект; опанувати життєвою компетентністю.

4. Створити умови до оволодіння методами та прийомами самопізнання, вміння ставити собі життєву мету та здійснити свій життєвий вибір.

5. Мобілізувати духовні знання в реальній життєвій ситуації засобами предметів духовно-морального спрямування та спеціально створеного збагаченого освітнього середовища.

6. Створити і захистити мультимедійну презентацію «Мій життєвий проект».

7. Створити портфоліо саморозвитку колегіанта.

Спираючись на виконання мети і задач проблеми, ми визначили наступні **напрямки діяльності**:

- виявлення умов ефективного формування в учнівської молоді життєвої компетентності;

- розробка індивідуальних маршрутів розвитку життєвої компетентності вихованців;

- застосування оптимальних сучасних технологій, що сприяють оволодінню компетентністю і розширюють можливості компетентнісного вибору особистістю власного життєвого шляху;

- запровадження моніторингу розвитку життєвої компетентності;

- створення збагаченого компетентнісно-зорієнтованого освітнього середовища для самовизначення і самореалізації особистості.

В основу реалізації цих завдань ми поклали **принципи школи життєтворчості**, визначених І. Г. Єрмаковим:

- школа – це організація не тільки навчання, а й всього життя;

- принцип суб'єктності;

- принцип рефлексії як обов'язковий компонент освітнього процесу;

- принцип діалогічності;

- принцип софійності та філософського бачення проблем життя;

- принцип духовності, що передбачає осмислення і вибір ідеалів та моральних цінностей;

- принцип пріоритетності творчої діяльності;

- принцип відкритості.

Ефективність роботи, на нашу думку, підвищиться, якщо проблема навчання мистецтву жити буде розглядатися не лише на уроках морально-духовного спрямування (етики та християнської етики), а й предметах гуманітарного, мистецьких циклів та в процесі створеного збагаченого освітнього середовища і базуватиметься на:

1. Методологічному підґрунті педагогічного впливу: теоріях

«вільного виховання» Ж-Ж. Руссо

«нормативної педагогіки» І.Гербарта

«хвилюючої доброти» А.С.Макаренка

«гуманістичної педагогіки» В.О. Сухомлинського

«облагородження душі і серця Дитини» Ш.О.Амонашвілі»

«особистісно-орієнтованого виховання І.Д.Беха

«життєтворчої компетентності» І.Г.Єрмакова, особливостях духовно-морального виховання дітей О.В.Сухомлинської, організації самовиховання О.І.Кочетової, виховання духовної культури Н.Б.Кочетової.

2. Оновленні освітнього процесу, форм та методів його реалізації.

3. Інтегрованому підході у викладанні етики та християнської етики через використання інформаційно-комунікаційних технологій.

4. Сконцентрованості педагогічних зусиль на особистості учня, розвитку його потенціальних можливостей, задоволенні пізнавальних, творчих та естетичних потреб.

Отже, вивчення курсів «Етика» та «Християнська етика» дає можливість сформувати в учнів понятійний апарат, усвідомлено користуватися поняттями і термінами не лише на уроці, а й в інших сферах діяльності; засвоїти і зрозуміти глибину етичних стосунків людини з Богом, людини з людиною, людини з соціумом, з природою. Використання творчих завдань сприяють розвитку життєвих компетентностей та особистісному зростанню кожного учня. Урізноманітнення методів і прийомів спонукають учнів до розвитку критичного мислення.

Для цього на кожному уроці застосовуються елементи метафоротерапії. Дітям пропонуються підібрані, відповідно до теми, висловлювання з Святого Письма, філософів, письменників, діячів культури і мистецтва, державотворців, над якими вони розмірковують, висловлюють свої думки, почуття, що виникли у них під час сприймання змісту висловлювання, обґрунтування і спростовування його. Інколи учням пропонується лише початок незнайомого для них висловлювання, який вони закінчують самі. Так, ознайомлюючи з поняттям «Життєве кредо» було запропоновано закінчити формулювання його героєм роману В. Каверіна «Два капітана»: «Боротись і шукати, знайти і ...». За дві хвилини був шквал пропозицій, але коли один з учнів промовив: «і не здаватись», установилась тиша. Всі зрозуміли, що саме так сформулював це життєве кредо автор.

Підвищенню мотивації при сприйнятті навчального матеріалу з етики та християнської етики сприяла також проектна діяльність: «Мудрість», «Шануй батька і матір», «Мій життєвий шлях. Контракт із самим собою». Важливу роль під час проведення уроків відіграє притчетерапія, яка дала можливість розкрити в учнів здібність до відбору, аналізу і узагальнення матеріалів з різних точок зору: літературного, мистецтвознавчого, філософського, теологічного, фольклорного; творчі нахили та уміння у створенні сценаріїв, мультимедійних презентацій для захисту (див. додаток Г). Кожен мав змогу відчувати свою самодостатність і самовираження шляхом складання власних віршів, оповідок, притч. Аналіз дитячих притч не лише констатує аналогічність образів із Святого Письма та усвідомлення ними суті морально-етичних настанов, а й розкриває їх здібності вираження суті буття, законів життя, міжособистісних стосунків засобами алегорії.

Неабияке значення у духовному становленні учнів має сприймання образів за допомогою творів мистецтва, які допомагають їм відчувати багатогранну духовну красу, релігійні почуття, зрозуміти силу людського духу. Музика Л.В. Бетховена, Т.І. Чайковського, М. Лисенка, розглядання репродукцій картин І. Репіна, Леонардо да Вінчі, І. Глазунова створювало особливу атмосферу входження в картину, опису можливих почуттів, думок персонажів, рефлексії власного стану. Особливо їх вразила репродукція картини І. Глазунова «Повернення блудного сина» до відомої притчі Ісуса Христа, зокрема те, що персонаж (блудний син) був зображений у джинсах, а на картині докільля ХХ ст. і високовольтні лінії, і кинуті батьківські хати в селах, і символ безбожної ідеології, і епізоди розбещеності сучасної молоді. Зміст репродукції надав можливість осучаснити зміст притчі, її значення в духовному очищенні, становленні особистості в умовах сьогодення.

Найбільш цікавою та захоплюючою була робота з дітьми щодо побудови ними власної життєвої стратегії, і як результат створення власного життєвого проекту. Через гріхопадіння перших людей, зло і гріх увійшли у світ. Разом з тим, і гріховна людина зберегла свободу вибирати з Божою допомогою правильний шлях у житті: «Гляди, сьогодні я виявив перед тобою життя й добро, смерть і лихо! Як слухатимеш заповіді Господа, Бога твого, що її заповідаю тобі нині, - любитимеш Господа, Бога твого, ходитимеш його дорогами та додержуватимешся його заповідей, настанов і рішень, - то житимеш і розмножатимешся, і Господь Бог твій, поблагословить тебе на Землі, що ідеш її зайняти. Коли ж твоє серце відвернеться, і ти не слухатимеш, і даси себе звести і станеш припадати лицем до землі перед іншими богами та служити їм, то заявляю вам сьогодні, що загинете напевно; недовго житимете на землі... Вибирай життя, щоб жити на світі тобі і твоєму потомству» (Второзаконня, 30: 15-19).

Рушійною силою самопізнання, самоусвідомлення та самовизначення є процес виникнення і розв'язання суперечностей між природною активністю дитини та труднощами самостійно оволодіти методами та прийомами самопізнання, вміннями визначати життєву мету, здійснювати свій життєвий вибір та досягати цілей.

Задля визначення індивідуальних маршрутів розвитку життєвої компетентності, практичного опанування технологіями самопізнання, самоусвідомлення, самовизначення та саморозвитку сприяло використання: методики “Self-istem”, перегляд мультфільму «Ти особливий», написання твору-роздуму «Я особливий, Я – індивідуальність», мультимедійної презентації вчителя «Ми – діти планети Земля». Методичний комплекс на сайті вчителя етики “Ethikos” допоміг учням у самодіагностиці фізичного «Я», психічного «Я», соціального «Я». Більш складними виявились роздуми над своїм «Я», сенсом свого життя, визначенням тактичних (короткотривалих), інтегрованих (середньо тривалих) та стратегічних (довготривалих) життєвих цілей. Цьому допомагали такі прийоми як: «Бесіда із самим собою», «Ми тут удвох – я і моє Я», «Лист до себе», «Наодинці із самим собою».

Консультантами учнів були психолог, вчитель етики і християнської етики колегіуму, вчитель інформатики, старші колегіанти.

Першими кроками в побудові стратегії власного життєвого шляху стало створення презентацій на теми : «Мій життєвий проект», «Мій життєвий шлях», «Контракт із самим собою»; створення публікації, випуск бюлетеня тощо. (див. додаток А).

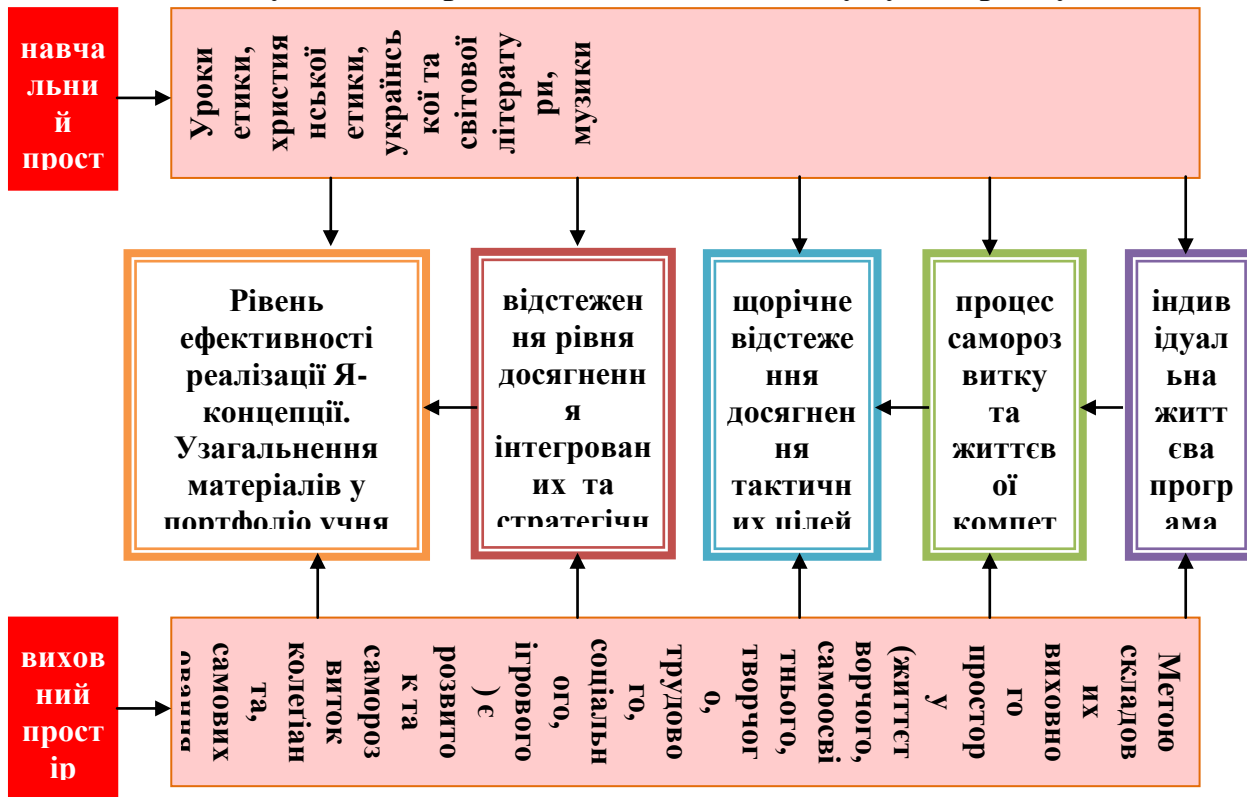
Захист власних життєвих проектів – свято для учнів. Як правило, воно закінчується словами, зверненими як до учнів, так і до присутніх на захисті вчителів, батьків, гостей: «Життя пропонує нам дві дороги: інколи ми йдемо однією, і здається, що йдемо правильно, а може, саме ось тут потрібно звернути, дещо змінити? Хтось не мов би шепоче глибоко в серці: «Ходи за мною. Я - Дорога, Правда й Життя. Я – те, чого так довго шукає й прагне Твоя Душа. На моїй дорозі ти віднайнеш себе, побачиш ближнього свого, який поряд, віднайнеш мир, радість, спокій». Тож «Вдягніться, як вибрані Божі, святі й любі, у серце співчутливе, доброму, смиренність, лагідність, довготерпеливість, терплячи один одного й прощаючи одне одному взаємно, коли б хтось мав на нього скаргу. Так, як Господь простив вам, чиніть і ви так само. А над усе будьте в любові, що є зв’язок досконалості» (до Колосян, 3: 12-14).

Кінцевим результатом стратегії побудови власного життя було досягнення цілей, зазначених в індивідуальних маршрутах розвитку, та створення колегіантами портфолію саморозвитку (див. додаток Е).

Отже, відомості учня про самого себе в результаті самопізнання, самовизначення та самореалізації стали базисом його особистої культури, моральної свідомості і самосвідомості, усвідомлення унікальності і самоцінності своєї особистості, свого місця в житті, своєї ролі в проектуванні власного життя.

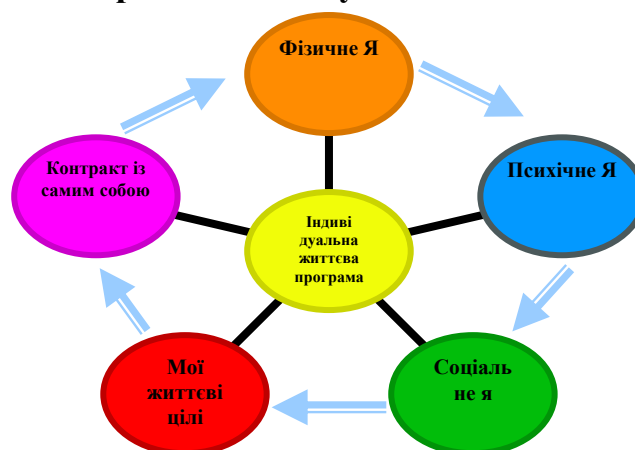
Узагальнюючи сказане вище, пропонуємо розглянути модель навчання мистецтву життя засобами педагогіки життєтворчості, предметами духовного-морального спрямування та спеціального створеного освітнього середовища (схема 1).

**Модель навчання мистецтву життя
учнів Запорізького Січового колегіуму-інтернату**

Індивідуальну життєву програму учні 5-6 класів визначали використовуючи схему та захищали за допомогою презентації, виконаної у програмі Microsoft PowerPoint (схема 2):

Алгоритм створення індивідуальної життєвої програми

Учні 7-11 класів склали індивідуальні життєві проекти за методикою І.Г.Єрмакова (таблиця 1).

Алгоритм створення індивідуального життєвого проекту

Компоненти життєвого проекту	
Суб'єктно віднесені	Об'єктно віднесені
Моя «Я-концепція», «Хто Я», «Що Я»	Моя життєва ситуація: сприятливі й несприятливі обставини – соціальні, сімейні, особистісні
Смисложиттєві орієнтири: «Навіщо Я?», «Моє призначення»	Фактори ризику
Моє життєве кредо: «У що Я вірю?» «Чому Я сліую»	На кого я можу покластися в житті?
Життєві цілі (далеко-, середньо-термінові, поточні): «Чого Я хочу», «До чого прагну»	Які ресурси передбачаю використати для виконання своїх життєвих завдань – громадських, сімейних, особистих?
Мої пріоритети: «Чому Я віддаю перевагу?»	Яку модель життя я хотів би здійснити: цілісну, часткову, праведного життя або з можливими нормативними відхиленнями?
Мої потенційні та актуальні можливості «Що Я можу, а що поза межами», «Які здатності я бажаю розвинути», «Мої невміння»	Які значущі події матимуть місце у суспільному, духовному, культурному, сімейному, професійному та особистому житті в найближчі 3 роки та у перспективі.
Мої достоїнства та недоліки: «Що взяти із собою з духовно-моральних цінностей, вирушаючи в життєву подорож?», «Від чого звільнитись?»	Як я уявляю послідовність основних життєвих подій на моєму шляху?
Як я уявляю можливі значущі зміни в моєму внутрішньому світі – чи збережуться віра, любов, надія, чи вистачить у мене «впертості духу» перебороти життєві труднощі та негаразди, чи впевнений я в собі	Якими показниками я хочу виміряти ступінь моєї реалізованості на різних етапах життєвого шляху?
Яким би я хотів бачити себе на завершальному етапі свого життєвого шляху?	Як я бачу картину свого життя на підсумковому етапі мого життєвого шляху?

Моделювання власних тактичних (короткотривалих), інтегрованих (середньо тривалих) та стратегічних (довготривалих) цілей в індивідуальній

життєвій програмі стало стимулом для творчості, соціальної і пізнавальної активності колеґіантів. При цьому моя діяльність була спрямована на формування основних передумов розвитку активності школярів (схема 3).

Схема 3

Протягом навчання колеґіантів у закладі моя система роботи сприяла розвитку важливого структуроутворювального компоненту активності – готовності:

- мотиваційної (відповідальність виконання завдань, почуття обов'язку);
- орієнтаційної (знання й уявлення про особливості та умови діяльності, її вимоги до особистості);
- операційної (володіння способами та прийомами діяльності, необхідними ключовими компетенціями);
- вольової (самоконтроль, самообілізація);
- оцінної (самооцінка своєї підготовленості і відповідність вирішення завдань короткостроковій та довгостроковій меті).

Епіцентром навчання мистецтву життя є розвиток духовної компетенції, яка передбачала спроможність учня створити власну життєву концепцію і складалася з активної життєвої позиції та життєвим кредо. Розвиток духовної компетентності – результат усього навчально-виховного процесу.

Процес саморозвитку та життєвої компетентності колеґіантів реалізовувався у спеціально створеному збагаченому компетентнісно-зорієнтованому середовищі шляхом впровадження технології життєтворчості та рефлексивно-предметних, інноваційних та ігрових технологій.

Таблиця 2

Приклад технологій навчання навичкам духовної компетенції

Проектні технології	Ігрові технології	Тренінгові технології
Проекти: творчі, ігрові, пізнавальні, дослідницькі, культурологічні, інформаційні, практико-зорієнтовані, соціальні, творчі, інтегровані, милосердя	Методи «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Займи позицію», «Прес», «Ажурна	Тренінги: імітаційні, операційні, розігрування ролей, інсценування, психодрама і

«Стань творцем свого життя» «Мистецтво спілкування» «Центр духовної культури» «Жити в гармонії із собою і світом», «Вибір», «Шануй батька й матір», «Мудрість. Софійність», «Навчись керувати собою», «Ми – діти планети Земля», «Притчі Ісуса»	пилка», «Акваріум», «Коло ідей», «Ток-шоу», «Робота в малих групах», «Робота парах», «Навчаючи-вчуся», «peer-education» (навчання ровесників – ровесниками)	соціограма.

Результатом компетентісно-зоієнтованого освітнього середовища є життя учня – те, чим він жив під час навчання, і те, як житиме після нього.

Життєві результати ми розглядали на трьох рівнях:

- стратегічному;
- інтегрованому;
- тактичному.

1. Тактичний (рівень найближчих життєвих результатів). Цей рівень характеризував життя учня під час навчання, його життя в школі, життєві навички, які він набув, зокрема: успішне розв'язання певного життєвого завдання, правильний вчинок, успішне оволодіння навчальною темою, вдало виконаний проект тощо). Особливу вагу при відстеженні результатів на цьому рівні ми звертаємо на те, щоб учень вчився вирішувати поставлені завдання перед ним творчо і самостійно, щоб процес розв'язання певного завдання мав не лише інтелектуальне, але й емоційне, моральне, естетичне задоволення.

Життєвими результатами тактичного рівня для особистості є конкретні життєві навички, знання, досвід, вчинки, думки, які виникають внаслідок рефлексії щодо власної або чужої поведінки.

Відстеження результатів здійснювалося щорічно.

2. Інтегрований (рівень середньо тривалих життєвих результатів). Тактичні життєві результати накопичуються, структуруються та осмислюються як певні здатності, функціональні компетенції.

Найважливішими результатами інтегрованого рівня є функціональна грамотність, життєвий проект, життєві компетенції, а також соціальні статуси та ролі, якими учень може оволодіти.

Відстеження результатів відбувалося один раз на 2 роки.

3. Стратегічний (рівень довготривалих результатів). Найважливіші результати цього рівня можна розглядати в 3 аспектах:

- індивідуально-особистісному (щасливе, повноцінне життя; гармонійна, розвинена, задоволена життям особистість);
- соціально-психологічному (висока соціальна активність; конструктивна взаємодія з іншими людьми; широкий діапазон соціальних ролей);

- соціальному (життєкомпетентні особистості даватимуть менше зразків некомпетентної поведінки, що в свою чергу, допоможе уникнути їх засвоєння молодшими представниками).

Зауважимо, компетентнісний підхід я впроваджувала не шляхом заучування знань, а завдяки організації учнівської діяльності щодо наповнення певного культурного досвіду (знань, умінь) особистісним смислом. Організація діяльнісного підходу базувалася на продуктивності навчально-виховного процесу. Саме продукт стає очікуваним результатом та критерієм ефективності навчання та виховання.

Тому, головним результатом стратегічного рівня є навчитися пізнавати, працювати, жити разом, жити.

Показниками до критерію навчитися пізнавати стали:

- зріле та духовне ставлення до життя, високий рівень інтересу до пізнання, оволодіння науковими прийомами пізнання;
- розуміння сутності духовного, філософського бачення й осягнення життя;
- оволодіння вмінням узагальнювати емпіричні факти життя, знаходити їх причини, проблемно бачити світ і своє життя;
- вміння інтерпретувати життєві явища і факти;
- розкривати суперечності життя.

До критерію навчитися працювати встановлено такі показники:

- соціально активне ставлення до життя, інтерес до трудової діяльності, культуру життєвого самовизначення;
- оволодіння методами, способами соціальної взаємодії, соціальної дії;
- свідомо обрати професію, здобувати досвід, необхідний для успішної трудової діяльності;

Навчити жити разом передбачає толерантність, розуміння іншого і відчувати взаємозалежність, здійснення спільних проєктів, роботу в команді, вміння долати та попереджувати конфлікти; усвідомлення потреби й погляди інших, розуміння іншої моделі й технології життя; знання й цінування іншої культури, осягання значущості свободи поглядів; вміння вести зацікавлений діалог, володіння культурою спілкування, повагу життєвих позицій партнерів по спілкуванню навіть у тих ситуаціях, коли виникають принципові розходження; готовність прийти на допомогу.

Показниками до критерію навчитися жити стали:

- визначення індивідуальної життєвої програми, прогнозування свого майбутнього;
- оволодіння методами рефлексії, діалогу із собою, світом, сучасниками;
- усвідомлення життєвої місії, мети, смислу життя та буття;
- вміння робити правильний вибір;
- визначення духовних орієнтирів;
- формування потреби в безпеці, стабільності, захищеності, самоактуалізації, життєвому успіху.

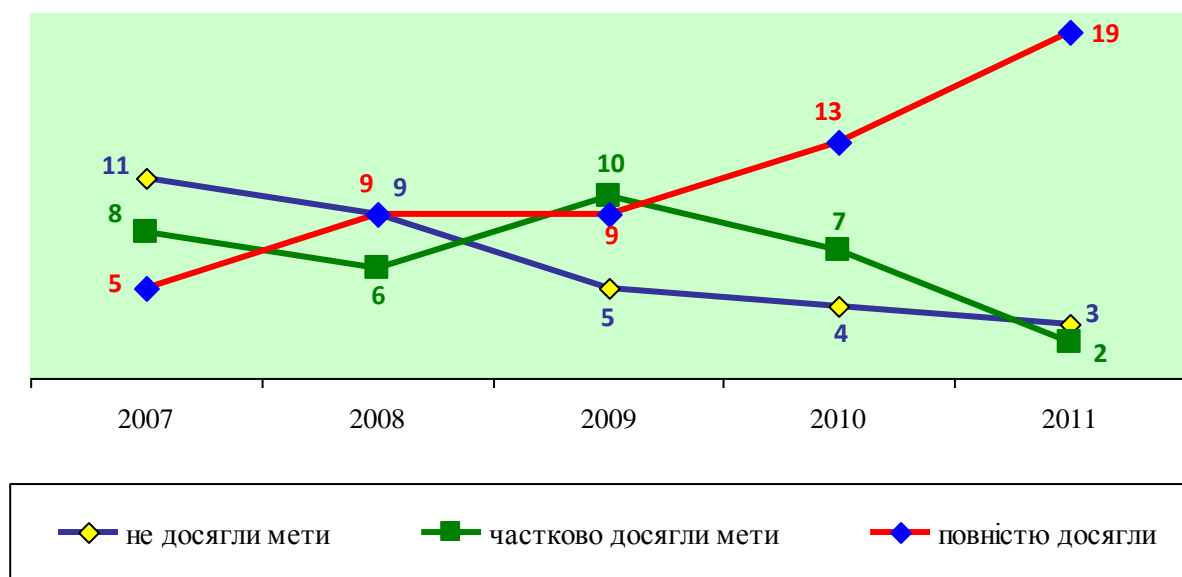
Відстеження рівня досягнення стратегічних (довготривалих) цілей здійснювалося наприкінці 11 класу.

З метою визначення ефективності запропонованої моделі навчання мистецтву життя учнів Запорізького січового колегіуму-інтернату я проводжу щорічне відстеження результатів досягнення тактичних (короткотривалих), інтегрованих (середньо тривалих) та стратегічних (довготривалих) цілей.

Одержані результати досягнень тактичних та інтегрованих цілей аналізувалися та зіставлялися з даними індивідуальної життєвої програми. Для прикладу наведемо моніторинг учнів 11 класу, нині випускників колегіуму.

Кількісні дані реалізації тактичних цілей подано в діаграмі 1.

Діаграма 1

Рівень реалізації тактичних цілей

Як засвідчує діаграма 1, рівень досягнення короткотривалих цілей щорічно зростає. Якщо на початку реалізації індивідуальної життєвої програми кількість дітей, які повністю досягли мети, становило 5 учнів, що складає 21%, то наприкінці 11 класу цей показник дорівнює 19 (79%). Учні, які частково досягли мети, на початку складало 8 чоловік (33%), за результатами в 11 класі – 2 ос. (8,3%); відповідно показник учнів, які не досягли результатів зменшився з 11 (46%) колегіантів до 3 (12%).

Причинами частково досягнутих та не досягнутих тактичних цілей є:

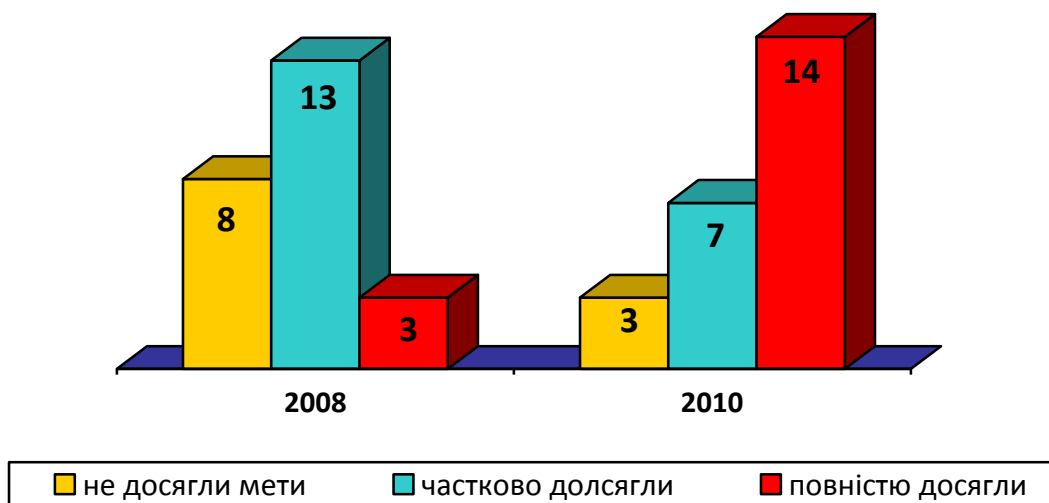
- неправильне визначення цілей у бік завищення можливостей, не спираючись на особистий потенціал;
- відсутність жодних зусиль щодо їх досягнення через знижену мотивацію та активність.

Результати аналізу даних дозволяли колегіантам, у разі потреби та бажання, коригувати цілі. Таких дітей щорічно зменшувалося з 8 до 0. Причиною позитивних змін є набуття учнями навичок адекватно визначити мету та прогнозувати її досягнення.

Один раз на два роки я разом з дітьми проаналізували рівень досягнення ними інтегрованих (середньо тривалих) цілей. Кількісні дані подані в діаграмі 2.

Діаграма 2

Рівень досягнення інтегрованих цілей

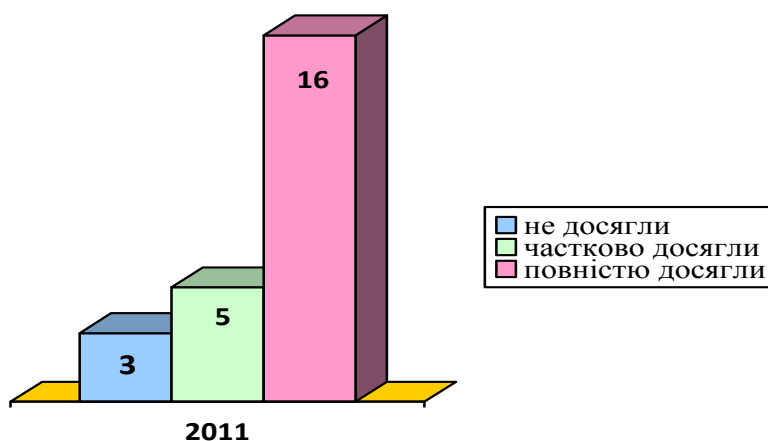

Позитивну динаміку рівня досягнення інтегрованих цілей засвідчує діаграма 2. Кількість дітей, які повністю досягли мети підвищилась з 3 (12%) до 14 (58%), частково досягли зменшився відповідно з 13 (54%) до 7 (29%). Цьому сприяла цілеспрямоване педагогічне керівництво та розвиток у школярів духовної компетенції та усіх видів готовності (мотиваційної, орієнтаційної, операційної, вольової, оцінної) до активного життєздійснення.

Протягом березня місяця мною було відстежено рівень досягнення одиннадцятикласниками стратегічних цілей. Кількісні дані подані в діаграмі 3.

Діаграма 3

Рівень досягнення стратегічних цілей

Як засвідчує діаграма 2, учнів 11 класу, які досягли стратегічної мети, констатовано 16 ос., що складає 67% від загальної контингенту учнів.

Причини частково досягнутих та не досягнутих стратегічних та інтегрованих цілей мали як об'єктивний характер (довготривала хвороба,

сімейні негаразди), так і суб'єктивний (знижена мотивація та активність, недооцінка можливостей з потенціалом).

Отже, порівняльний аналіз рівнів досягнення тактичних, інтегрованих і стратегічних цілей учнями 11 класу дає змогу вивести закономірні тенденції:

- свідоме опанування діагностичними методиками щодо встановлення стану розвитку фізичного-Я, психічного-Я, соціального-Я; володіння інструментарієм під час реалізації індивідуальної життєвої програми, підвищення мотивації та власної активності сприяли досягненню тактичних, інтеграційних та стратегічних цілей;

- завдяки цілеспрямованому педагогічному керівництву створюються умови для ефективного оволодіння колегіантами мистецтвом пізнавати, працювати, жити разом, жити.

Ефективними в опануванні мистецтвом життя у процесі вивчення предметів духовно-морального спрямування та компетентісно-зорієнтованого виховного середовища виявилися такі педагогічні умови: якість інструментарію, насиченість завдань позитивними стимулами, активність школярів, професійність і підготовленість педагогів, моніторинг відстеження результатів.

Висновки

Опанування мистецтвом життя мало на меті, по-перше, формування зрілого інтелектуального та духовного ставлення до життя; по-друге, набуття життєвої компетентності та формування потреби в знаходженні смислу життя, по-третє, навчитися жити разом та свідомо визначати життєву стратегію і передбачити майбутнє, прогнозувати його.

Кінцевою метою було духовне становлення особистості як активного творця власної життєвої долі.

Гіпотеза дослідження підтвердилася. Ми переконались у тому, що за умови, коли дитина має переважно позитивний досвід духовних теоретичних знань, практичних досягнень і звикла до високих оцінок її успіхів авторитетними для неї людьми, в неї формується позитивна «Я-концепція». А позитивну Я-концепцію можна прирівняти до ціннісного ставлення до себе, до самоповаги, прийняття дитиною себе, відчуття цінності та власної значущості.

Перспективу подальшого дослідження я вбачаю в продовженні та вдосконаленні технологій формування і розвитку функцій життєвої компетентності: життєстійкості, життєздатності, життєтворчості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абульпанова – Славская К.А. «Стратегия жизни».-М, 1991.
2. Давыдова Н.В. «Евангелие и древнерусская литература».-М, 1992.
3. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики: науково-методичний посібник / За ред. І.Г.Єрмакова – Запоріжжя: Центріон, 2005 – 640с.
4. Зюзько М.В. «Пять шагов к себе».-М.: Просвещение, 1992.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ НА УКРАЇНІ: ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ КОЗАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Стефанюк С.К.

*д. ф. н., доцент професор кафедри політології, соціології, культурології
Харківського національного педагогічного університету
ім. Г.С.Сковороди*

Актуальність теми. Правове виховання (лат. *Cultura juridicalis*) – це процес формування громадянина, що усвідомлює своє призначення у суспільстві.

Правове виховання засобами козацької культури важливий дидактичний напрям правового виховання в сьогоденні. Логіка аналізу процесу формування правової культури і нормативної дисципліни серед козаків потребує розгляду не тільки поняття “норма”, а й „правосвідомість”, через різноманітну звичаєву соціокультурну діяльність. Козацька звичаєва реальність презентувала високий рівень соціокультурної діяльності, всередині якої функціонували системи: релігії, моралі, прикладного мистецтва, фольклорної культури, обрядово-традиційної діяльності, обрядово-театральної культури, на які спирався правовий норматив. Система правових нормативів активізувала мотиваційну правову поведінку, визначала її рівневі показники (ідеальне, зразкове, ціннісне). Названа особливість як систематизувала, так і трансформувала правосвідомість настроїв, моральних установок у ціннісну сферу правотворчої культури. Правосвідомість, у свою чергу, теж система уявлень, переконань, емоцій та почуттів, що відбиває громадянське ставлення та гідну позицію людини-творця до реальної дійсності; у козацтві визначає рівень нормативної самокорекції та соціальної самосвідомої активності. Правосвідома людина готова удосконалювати свій правовий досвід через практичну діяльність і бути готовою креативно діяти у межах освітньо-просвітньої правової реальності; козак, завдяки здатності до свободи вибору, створював навколо себе стабільну культуру правдивих та гуманних взаємин [1, 2,3].

Виклад матеріалу. Козацьке правове виховання корегувалось релігійною нормою, козацькими релігійними святами, основами культури правової взаємодії, змістовно-практичним виявом правосвідомості, законами козацької та лицарської честі, козацькими та старшинськими присягами. Морально-естетичні установки козацької культури визначали в усі століття духовні переконання: необхідність орієнтації на права та обов'язки. Співвідношення взаємодії правового виховання, правосвідомості, внутрішнього духовного самовдосконалення громадянина-козака представлене власне через творче накопичення сукупності матеріальних і духовних надбань загальної культури, що можна розглянути через аспекти неписаних «Законів козацьких честі» та «Законів лицарської честі»: спадкоємність культурно-освітніх традицій роду, народу; збереження культурологічної парадигми в нормах звичаїв як ядра соціально-правового самовиховання; примноження культурно-історичного способу самовдосконалення через систему релігійно-обрядової культури;

фіксація та самоаналіз пісенно-фольклорних джерел як культурологічно-нормативної спадщини; традиційно-звичаєве прогнозування образу творчо-інтелектуального індивіда конкретно історичної епохи через виховний вплив соціально-правових норм, у козацьких святах. Поява правових переконань виробляються на основі знань про обов'язки в життєвому просторі, на основі спільності прав і обов'язків, що ґрунтуються на законах, прийнятих суспільством. Увага до правового виховання закладалась ще з дитинства через норми поведінки, звички, потреби. Виховання молодого покоління – це завжди формування майбутнього держави. А майбутнє залежить від моральних якостей індивідів, від вірності традиціям та ідеалам держави. Християнська мораль орієнтувала на гідну поведінку кожного індивіда в громаді. Як відомо, серед основних символів козацтва були Матінка-Покрова (непереводність гідного козацького роду), Архистратиг Михайло (перемога над злом), Микола - чудотворець (доброчинство та меценатство, а також непереможність морських походів). Як і козацька символіка, так і міфологія були дієвими механізмами реалізації релігійної норми доби Ренесансу та Бароко на Україні; часто вони визначали критерії релігійного ідеалу. Міфологія про Божу Матір була важливим засобом корекції взаєностосунків індивідів у сім'ї, також козаків із матір'ю, сестрою, дівчиною, жінкою. Можна наголосити, що і понині важливими сімейно-громадськими святами, що коригують поведінку батьків, громади, кожної людини, незалежно від її соціальних функцій є такі релігійні свята, як Введення Марії в храм (свято має систему фольклорно-традиційних та символічних дійств, що визначають правові вимоги до кожного індивіда різного віку та статі та орієнтують на обов'язки батьків), Різдво та Святий Вечір (визначають поведінку родини, більш далекої родини, хрещених батьків, сусідів щодо виховання дітей та поваги до материнства), Благовіщення (аналізує відповідальну поведінку дівчини), Покрова (представляє ціннісні орієнтири бачення жінки-матері як Березині та продовжувачки роду людського) тощо [2,3].

Козацькі свята та правове виховання. Козацькі свята пронизані регулятивною, соціально-нормативною культурою і мають можливість привертати увагу до різних зрізів як соціальної норми, так і правової реальності: структурно-функціональний (що дає можливість удосконалювати рівень правосвідомості через режим правопорядку у реалізації соціальних ролей традицій свят, що нині є державно-релігійними); оцінковий (що розкриває систему цінностей в ракурсі міжіндивідуальної взаємодії на рівні свободи вибору активної громадської позиції у підготовці до державно-релігійних свят); самокорекційний (визначає культуру правової взаємодії у реалізації ідеального, зразкового, ціннісного), регулятивний (моделює поведінкові правові дії); акумуляційний (зберігає й накопичує досвід про правовому реальність), трансляційний (визначає безперервний поступ знань про рівень моралі та загальної культури), соціальний (служить спадковому примноженню отриманих знань про правову реальність, орієнтації на фіксацію знань про правову культуру, функції права). Козацька культура, завдяки соціальним нормам, визначає у кожній людині саморегулятор

поведінки, формує якості відповідальної людини, здатної до вияву культури правової взаємодії [3].

Культура правової взаємодії – це фактор уваги до права на самореалізацію, самоутвердження, самовдосконалення; усе разом формувало правову культуру особистості. Правова культура не може сформуватися, якщо відсутній рівень моралі та загальної культури. Загальний рівень культури важко сформувати без орієнтації на соціальні норми. Правова культура є фактором, а також різновидом загальної культури, що відбиває правову взаємодію людей на рівні правових відносин. Правова культура це: різновид загальної культури, система ціннісно-моральної відповідальності, прав та обов'язків, рівень правосвідомої взаємодії індивіда із соціумом, реалізація прав та обов'язків у різних сферах діяльності, активна громадянська позиція в охороні правопорядку, правосвідома специфіка реалізації життєвих питань, культурна правова діяльність соціально-професійних груп та індивіда. До показників правової культури особистості відносять: знання й розуміння правотворчої культури, наявність сумління, творчо-правового самовизначення, нормативно-стверджуючої звички, рівень особистісної правореалізуючої впевненості, бажання правопорядку й поваги до нормативу, креативність у нормативно правовій активності, право свідомий характер самопрезентації. Показники правової свідомості особистості за козацтва визначались такі: намагання здобувати навички користування системою аргументів для розв'язання розбіжностей, активне призбирування знань про основні норми співжиття, бажання до глибинного осмислення правостосунків у соціумі. Показники правової свідомості соціуму – це: прогнозування загальної культури поведінки, конденсація соціальних норм для корекції особистісної та групової самосвідомості. Виходячи із сказаного, варто зазначити, що правова культура, як відбиття сукупності усіх ціннісно-нормативних рівнів, не тільки визначає правореалізуючу дію, а й фіксує найвищий правотворчий рівень громадянської й правосвідомої культури особистості, соціальної групи, суспільства. Правова культура як складова частина засад демократії в суспільстві, а також різновид загальної культури суспільства, особистості, групи, відображає зрізи реальної правосвідомості кожної людини, що змалечку дотична до порядку, вихована на звичаєвому праві, релігійній, моральній, естетичній нормі. Правосвідомість козака-українця має своє відображення у життєвій дійсності індивіда, групи, суспільства. Становлення індивідуальної правосвідомості відбувається через власні установки, мотиви, настрої. Їх поява в певній мірі залежить від оцінки формальних і неформальних груп. Правова культура не може відбутися як така при відсутності правосвідомості. Правова свідомість є умовою конкретизації та вияву практичного рівня правової культури. Правова свідомість – це в дійсності рівень відбиття ставлення індивіда до правової реальності, а також уміння моделювати певні поведінкові правові дії [3,4].

Змістовно-практичний вияв правосвідомості. В історії української культури правосвідомість українця формувалась завдяки його громадянським почуттям, що можна проаналізувати через колядки, щедрівки, заклички, кобзарську культуру, показники правової свідомості особистості, що

фіксується через відповідальне ставлення до соціально-рольового обов'язку, зокрема виховання дітей, та прослідковується через традиції свят Пилипівка, Введення, Миколая; показники правової свідомості соціуму, що визначається відношенням до соціокультурної діяльності та до прав молоді (традиції Катерини, Андрія, Святого Вечора); правочинній та правосвідомої взаємодії індивіда із соціумом (чітко проглядається в усвідомленні кожним як своїх обов'язків так і прав: традиції щодо підтримання освіти, здорового способу життя, уваги до самореалізації, традиції товаришування (Пилипівна), традиції уваги до загального блага (Покрова) тощо. Правосвідомість індивіда у традиційно-обрядовій козацькій культурі відбивалась через свідоме, дбайливе ставлення до природи, готовності до добродійства, постійної турботи про дітей та старших, послідовної шаноби до мови традицій роду, а також уміння передбачати завтрашній день та відстоювання власної свободи. Зразком цьому є багатостолітня реалізація обрядовим середовищем, обрядовим колективом традицій козацьких свят: Різдво, Великдень, Трійця, Покрова, Спаса, Стрітіння, Миколая, Михайла, Водохреща, Сорок Святих, Олекси тощо. Кожне із названих свят привертає увагу, на рівні правової психології, до соціокультурних здатностей прогнозувати поведінку людини у природному оточенні, моделювати ситуації громадянської гідності, а також постійно й активно реалізовувати нормативні правові навички у сімейній та соціально-середовищній культурі. Сказане є умовою формування системи правових ідей, де реалізується життєвість правопорядку, повага до нормативів; адже правосвідомість є фундаментом правової культури. Перші кроки присвоєння ідей правосвідомості відбуваються у сім'ї. Аналізуючи зміст «Законів козацької честі», «Законів лицарської честі», Козацьку присягу, Старшинську присягу-клятву, їх дієвість у звичайній реальності, можна чітко прослідкувати наявність показників правової самосвідомості особистості, які активно реалізують навички та вміння користування соціальними нормами співжиття, утворюючи при цьому взаємозв'язок думки, слова, емоцій, поглядів, дій, що реалізуються на рівні спадкоємності поколінь. Наукове тлумачення правосвідомості – це: позитивні та негативні знання, погляди, мотиви, установки, що визначають соціально-активну позицію індивіда у правовому полі діяльності; правосвідомість є умовою вияву стійкого та відповідального рівня правової культури масштабу юридично-спрямованої орієнтації, а також міри її прогресивності; це система ідей, а також уявлень, що відбиває ставлення індивіда, групи, суспільства до правових основ соціуму, це усвідомлення людиною цінностей звичайного права та системи ідей щодо осмислення та реалізації прав та обов'язків людини; це творчий підхід до свободи волевиявлення, фактор, що впливає на оцінку діючого права з точки зору його відповідності загальнолюдським цінностям; це ставлення індивіда до правової реальності з орієнтацією на моделювання певної поведінкової культури з опорою на психологічний, ідейний та соціальний аспекти[5].

Зазначений напрям козацької культури, що виокремлюється через деякі приклади правових роботи громадського контролю в соціумі від часів діяльності Словенської Греко-Латинської Острозької академії, може бути

спрямований на вироблення адекватної поведінки молоді людини, попередження протиправних і злочинних дій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стефанюк С. Етнографічний аспект козацької культури. -Х., Крок, 2000. – С.150с.
2. Стефанюк С. Бугаєць Н, Тіщенко О. Основи козацької педагогіки. Ч.2/За ред. С.Стефанюк.-Х., Кроссрууд, 2010.-559с.
3. Стефанюк С. Правові основи козацької педагогіки.-Х., ХНПУ ім.Г.Сковороди, 2008.-198с.
4. Історія держави і права України./За ред.А.Рогожина.-К.1996.-367с.
5. Стефанюк С. Українська етнопсихологія: азбука козацького життя.-Х., ХНПУ ім.Г.Сковороди, 2003.-253с.
6. Стефанюк С. Українське народознавство.-Х.,»ББН», 2003.-С.195-271.

ПРОБЛЕМА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ, АБО ЯКОГО ПАТРІОТА НАМ ВИХОВУВАТИ?

Таран В.О.

д. ф. н., професор, викладач кафедри філософії ЗНУ

Патріотизм є однією із базових категорій моралі, що передбачає любов особи до свого народу, своєї Батьківщини, готовність служити їх інтересам, захищати їх, працювати на їх користь. Батьківщину ще часто ототожнюють із державою, а тому й служіння останній теж розглядається як вищий прояв громадянського патріотизму, який ще містить повагу до останньої, гордість за право бути її громадянином, обов'язок і бажання її захищати та всіляко сприяти її укріпленню і процвітанню. Патріотичне виховання, безумовно, є однією із найважливіших складових системи виховання молоді в суспільстві і державі. Щоправда тут виникає ряд додаткових проблем як теоретичного, так і практичного характеру. Адже чи завжди збігаються поняття «державна» і «Батьківщина»? «Народ» і «нація»? Яке місце посідає національний патріотизм в системі патріотичного виховання? Чи можна бути патріотом «маленької Батьківщини» і не бути патріотом «великої Батьківщини»? Чи можуть збігатися і яким чином збігаються місцевий (регіональний) патріотизм і державний патріотизм тощо? І тут однією з найважливіших завдань є визначення критеріїв патріотичного виховання, здатного поєднати всі складові такого виховання. Особливо гостро це питання стоїть саме в сучасній Україні. Адже патріотами якої країни ми хочемо бачити нашу молодь і наших громадян?

Вважаю, що уявлення про «обрі» такої держави як Україна суттєво розходяться в залежності від місця проживання, етнічної приналежності, політичного членства, соціального статусу, релігійної орієнтації її громадян. В принципі подібна неоднорідність населення притаманна кожній країні, але держава має стати тим інститутом влади, який своєю політичною,

економічною, ідеологічною, соціальною, культурною тощо діяльністю чітко визначає необхідність, доцільність і зацікавленість перебування представника кожної соціальної складової у її структурі. Отже вона має мати чіткі сутнісні ознаки, чітке визначення власної ролі у житті суспільства і окремої людини, свого місця у світі і перспектив існування. Тут можна застосувати таке поняття як державна ідеологія. Далеко не всі сприймають його позитивно. Але, на нашу думку, саме державна ідеологія має визначати вузлові принципи існування і стратегії розвитку держави як національно-політичного утворення, суверенного, самобутнього й унікального. Такі принципи закладаються в базових законодавчих актах (конституції, основних засадах внутрішньої і зовнішньої політики та національної безпеки, національній військовій доктрині, концепції освіти, системі національних цінностей, що формуються на основі найбільш значущих для життя даного національно-державного утворення історичних подій, духовно-культурних орієнтирів, матеріальних досягнень тощо). Звідси ідеологія будь-якої партії, що є легітимною складовою конкретної політичної системи, у стратегічному плані має збігатися з державною ідеологією і представляти тактичний варіант реалізації принципів цієї ідеології.

Таким чином патріотичне виховання має представляти собою механізм «розчинення» зазначених принципів і цінностей в системі різноманітних заходів ідеологічного, юридичного, економічного, соціального, культурного тощо характеру, здатних формувати позитивне ставлення громадян як до власного народу, так і до держави. Однак чи існує в Україні ідеологія, здатна виконувати засадничі позиції у формуванні патріотичного виховання громадян України? Вважається, що тут є великі проблеми.

По-перше, соціально-політичні, економічні та юридично-правові реалії не відповідають основопологаючим принципам, зафіксованим у базових законодавчих актах. Це стосується і сутності самої держави – демократичної, соціальної, правової, і економічного укладу, і політичної системи, і ролі народу у цій системі, і проблеми співвідношення державних і особистісних пріоритетів, і основних конституційних прав і свобод громадян тощо. Звідси навряд чи можна розраховувати на одностайно позитивне сприйняття державницьких інституцій та результатів їх діяльності в Україні. Принаймні рівень довіри до них сьогодні не налаштовує на оптимістичний лад.

По-друге, в Україні відсутня єдина система ціннісних орієнтацій, навколо яких можна було б формувати принципи патріотичного виховання? Йдеться про наявність двох систем цінностей – західну і євразійську, які базуються на абсолютно різних світоглядних системах. І знову ж саме держава демонструє постійні коливання між цими двома ціннісно-орієнтаційними пріоритетами. Сюди ж треба додати елементи попередньої радянської системи. Це, з одного боку. З іншого – нездатність випрацювати власну систему цінностей, небажання висунути пантеон власних національних героїв й історичних осіб, відмова від власної історичної пам'яті, від визнання наявності національної самобутності українського народу тощо. Не випадково Україна перетворюється на своєрідний «полігон», на якому дуже активно культивуються і приживаються чужі або запозичені цінності.

По-третє. Відсутність належного прикладу патріотичного ставлення до України з боку українського олігархату і української політичної еліти. Це широкомасштабне «вимивання» українських грошей за межі країни і небажання вкладати їх у розвиток української держави, ігнорування норм існуючої Конституції України, демонстративно неповажне ставлення до української державності та її атрибутики, у певних випадках партійно-програмне невизнання самого факту такої державності, намагання змінити її символіку (гімн, герб, національні свята), фактична підтримка політики русифікації та українофобських тенденцій в країні, стимулювання культурно-мовного, територіального і політичного розколу держави тощо.

Всі ці фактори, на нашу думку, сьогодні стоять на заваді справжнього патріотичного виховання в Україні. А це потребує подальшого обговорення даної проблеми і визначення перспектив її розв'язання.

ВИХОВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ ШЛЯХОМ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ

Терно С. О.

кандидат педагогічних наук ЗНУ

Юнацький вік характеризується виробленням світогляду, переконань, характеру, життєвим самовизначенням, це період самоствердження, бурхливого розвитку самосвідомості. Особливо актуальними стають проблеми морального вибору та підвищується інтерес до етичних проблем, набуває особливої актуальності оцінна діяльність [3, с. 118-120]. З метою задоволення цих потреб в нашій методиці розвитку критичного мислення передбачено багато оцінних завдань, приміром, у 10-му класі до теми 4 "Тоталітарні та диктаторські режими" вчителю та учням пропонувалась задача: "Правильно чи помилково вважати, що "жовтнева революція" 1917 р. у Росії започаткувала нову добу в історії людства". Свою відповідь обґрунтуйте". Розв'язування проблеми передбачало встановлення історичного значення "жовтневої революції", причому потребувало комплексної оцінки цієї події, як історичної, так і моральної. Проблема більшовицького перевороту, можливо як жодна інша тема, надає значний ресурс для морального розвитку юнацтва: чого вартує людське життя? Хто має право ним розпоряджатися? Чи припустимим є приносити в жертву людей в боротьбі за "світле майбутнє" тощо?

В юнацтві також відбуваються зміни в змісті мислення: формуються ідеальні образи світу та сім'ї, які починають порівнюватися із реальністю. Зростає інтерес до соціальних, політичних та моральних проблем, формується концепція суспільства, його інститутів. Молода людина створює свої переконання відносно політичної системи в соціальному, культурному та історичному контекстах. Тинейджери починають критично переоцінювати й себе відповідно до якогось образу, набувають потребу в рефлексії, необхідності аналізувати власні розумові процеси. "Юність, – стверджує

Г. Крайг, – є періодом інтелектуального оп'яніння. Нові сили думки спрямовані всередину, на власні когнітивні процеси, і назовні, на світ, який несподівано став складнішим" [2, с. 592]. Наша методика розвитку критичного мислення враховує ці закономірності когнітивного розвитку та надає поживу для його повноцінного протікання. Візьмемо для прикладу таке завдання для учнів 11-го класу: "В 1991 р. в Україні діяльність комуністичної партії була заборонена, так само вчинили інші новостворені незалежні держави. Деякі представники громадськості вважали, що комуністична ідеологія повинна бути заборонена так само, як і фашистська. Які підстави мали громадські діячі вважати комуністів настільки небезпечними? Чи погоджуєтесь ви з їхніми вимогами? Свою відповідь обґрунтуйте". Розмірковування над цією задачею мало спонукати учнів до застосування порівняльно-історичного методу стосовно двох політичних режимів, й на цій основі виділення спільних та відмінних рис, а також з'ясування тих підстав, що дозволяли деяким громадським діячам вимагати заборони комуністичної ідеології. В решті-решт розв'язування цієї задачі сприяло формуванню в учнів власної концепції суспільства та його інститутів.

Перед тинейджерами постають серйозні моральні виклики: їм доводиться вирішувати, наскільки важливо добре вчитися, наскільки їм варто пристосовуватися до суспільства, яке місце в їхньому житті посідає релігія, здійснювати вибір переконань та фаху. Відбувається формування системи цінностей, ціннісної свідомості [1]. Цінності являють собою стрижневе утворення особистості, яке втілюється в особистісних установах, властивостях та якостях, що визначають ставлення до суспільства, природи, інших людей, самої себе. Саме цінності виступають в суспільстві стратегічними цілями, що спонукають людей до спільних дій та соціального життя. Ціннісна система суспільства складає його базисну структуру. Гуманітарна освіта являє собою духовно-практичне освоєння людиною дійсності; всі інформаційні процеси в ній пов'язані з пошуком сенсу [1]. Саме тому для гуманітарних дисциплін логічний компонент необхідний, але недостатній базис, таким базисом виступають цінності. Якщо немає ціннісного контексту, – стверджує Н. Астапова, – не буде і гуманітарної освіти в справжньому сенсі [1]. Г. Крайг наводить дані досліджень, які свідчать: якщо підліток отримує стимулюючі, але при цьому безпечні можливості розгляду моральних дилем на більш високому рівні, то роки отрочтва та юності можуть стати часом значного морального розвитку [2, с. 593]. Приміром, виразне ціннісне забарвлення має задача для учнів 9-го класу під час вивчення п'ятої теми з курсу всесвітньої історії (міжнародні відносини в останній третині ХІХ ст.): "Які наслідки мало колоніальне панування для залежних країн: позитивні чи негативні? А як можна оцінити наслідки колоніального панування для самих метрополій? Свою відповідь обґрунтуйте". Розмірковуючи над проблемною задачею, учні змушені будуть зробити певний ціннісний вибір: наскільки припустимим є поневолення інших народів через їхньою технічною відсталістю або тимчасову слабкість? Як оцінювати протест пригноблених країн або соціальних груп? Яку роль відіграє соціальний

протест у розвитку суспільства? За яких умов такий протест слід вважати позитивним, а за яких – негативним? та ін.

Отже, вирішення багатьох проблем, з якими стикаються юнаки, визначить характер всього їхнього подальшого життя. Вони набувають унікальної здібності розглядати свою поведінку в минулому, інтегрувати з реальністю сьогодення і подумки переноситися у власне майбутнє. Навчання історії, напевно, як жоден інший предмет надає можливість отримати відповідні стимули для розгляду моральних дилем та навчитися їх доцільно розв'язувати, тому й наша методика розвитку критичного мислення передбачає це. Між іншим, критичне мислення – це оцінювальне мислення, яке спирається на певні критерії, включаючи й цінності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Астапова Н. А. Гуманитарное образование и рефлексивная культура юношества / Астапова Н. А. // Мир образования – образование в мире. – 2004. – № 2. – С. 148-154.

2. Крайг Г. Психология развития / Крайг Грэйс Н. ; [пер. с англ.]. – [7 изд., междунар.]. – СПб. : Питер, 2000. – 992 с.

3. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс : [учебник для студ. вузов, обуч. по пед. спец.] : в 2 кн. – М. : Владос, 1999– .– Кн. 1 : Общие основы. Процесс обучения. – 1999. – 576 с.

СИСТЕМА РОБОТИ ЕНЕРГОДАРСЬКОЇ БАГАТОПРОФІЛЬНОЇ ГІМНАЗІЇ «ГАРМОНІЯ» З ГРОМАДЯНСЬКО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Топчій Л. А.

заступник директора з навчально-виховної роботи Енергодарської багатoproфільної гімназії «Гармонія», м. Енергодар

*Якщо буде світло в душі, буде краса в людині,
Якщо є краса в людині, буде гармонія в домі,
Якщо є гармонія в домі, буде порядок у нації,
Якщо є порядок у нації, буде мир у світі.*

Для педагогічного колективу нашої школи патріотичний напрямок роботи був і залишається пріоритетним. Формування громадянина - патріота України, підготовленого до життя, з високою національною свідомістю, виховання громадян, які здатні побудувати громадянське суспільство, в основу якого були б закладені та постійно втілювалися демократія, толерантність та повага до прав людини, набуває сьогодні особливого значення. Патріотизм у сучасному розумінні – це відчуття того, що в моєму класі, школі, районі, місті, країні все мене стосується, все залежить від мене.

Громадянсько - патріотичний напрямок виховання учнів в ЕБГ «Гармонія» складається з: громадянської освіти та громадянського виховання; військово - патріотичного виховання; правового виховання; морально - етичного виховання на основі вивчення традицій українського народу; музейної справи та краєзнавчої роботи; учнівського самоврядування; соціального проектування.

Вище перелічені складові громадянсько - патріотичного напрямку виховання реалізуються в гімназії різними шляхами.

Патріотичне виховання здійснюється як на уроках та факультативних заняттях, так і під час позакласної роботи.

Патріотичне виховання - це формування патріотичних почуттів, виховання ідеалу служіння народові, готовності до захисту Батьківщини, воно покликано спонукати до фізичного вдосконалення, оволодіння військовими та військово - технічними знаннями, вивчення бойових традицій українського народу. Військово-патріотичне виховання є складовою частиною підготовки юнаків допризовного віку до військової служби. Для ефективної реалізації ідеї патріотизму важливим фактором є роль особистості вчителя. Предмет «Захист Вітчизни» викладає у нас капітан запасу, вчитель, стаж роботи якого 18 років, - Сухов Олександр Олександрович. Він є і керівником військово-спортивного гуртка для юнаків 9-11 класів «Зірниця». В 2009 році в школі було оновлене оформлення кабінету «Захист Вітчизни», вже багато років у школі працює тир.

Щороку ми приймаємо участь у обласному зборі-змаганні Запорізького відділення Всеукраїнського громадського дитячого руху «Школа безпеки»

Головною проблемою громадянської освіти в Україні є формування правової культури школярів. Це здійснюється насамперед на уроках з основ правознавства. Цей предмет викладається в 9-х класах і формує правосвідомість - необхідну ознаку правової держави, а також готує підлітків до життя, закріплює навички правомірної поведінки, практичного застосування норм права, знайомить учнів з їх правами і обов'язками.

Розвитку патріотичних почуттів учнів сприяють і такі предмети, як географія України, етика (де зміст основних морально-етичних норм вивчається на основі традицій та звичаїв українського народу), а також народознавство, "Я і Україна".

Першоелементом національної культури є, безумовно, рідна мова. Завдання відродження, збереження рідної мови вирішують на своїх уроках вчителі української мови та літератури.

Великий арсенал засобів патріотичного виховання мають також уроки зарубіжної літератури та уроки англійської мови.

Не буде помилкою сказати, що найбільший потенціал в плані патріотичного виховання учнів несе історична наука, яка має на меті формування громадянської свідомості учнів, активності, чіткої життєвої позиції, вміння висловлювати власну думку.

На своїх уроках вчителі нашої гімназії коректно пояснюють учням проблеми, які переживає країна, вчать їх заглиблюватися в історію та будувати

містки в майбутнє з надією на те, що воно буде прекрасним, адже наш народ виходить у цивілізований світ і Україна повинна знайти там належне місце.

Шляхами реалізації громадянсько-патріотичного виховання у позакласній роботі є насамперед тематичні місячники та декади: місячники військово-патріотичної роботи (щорічно проходять у грудні та лютому), Тиждень правових знань (грудень), декада "Афганістан - біль мого серця", Вахта пам'яті до дня Перемоги.

Крім цього, в рамках святкування визначних подій в історії українського народу розробляються загальношкільні заходи: до дня Соборності України тощо. Учнями гімназії були проведені радіогазети "Тієї слави козацької повік не забудемо" до дня українського козацтва, до дня визволення міста від фашистських загарбників, до річниці подій під Крутами. Традиційним для учнів школи є мітинг біля пам'ятника Афганцям, в день виводу радянських військ із Афганістану, на якому завжди присутні воїни - афганці. Учні школи впорядковують меморіальний пам'ятник Сергію Логінову, загиблому на атомній лодці «Курск».

Протягом багатьох років педагогічний та учнівський колективи школи плідно співпрацюють зі спілкою ветеранів «Курськ». Для ветеранів учні традиційно готують концерти та святкові програми до дня визволення К.Дніпровського району та дня Перемоги, до дня людей похилого віку та дня захисника Вітчизни, дарують їм квіти та солодощі.

До визначних подій в житті країни в школі проходять уроки мужності, години пам'яті, виховні години.

Вихованню національної свідомості учнів сприяють і свята, підготовлені класними керівниками школи. А саме: ранки "Козацькому роду нема переводу", родинні свята "Ой, на Андрія...", до дня святого Миколая, театралізовані вистави "Новорічні вечорниці", «Вечори на хуторі поблизу Диканьки», розвинути патріотичні почуття до рідної гімназії має на меті і свята для наймолодших школярів - учнів 1-го класу "Посвята в першокласники”.

В напрямку патріотичного виховання в школі відбуваються різноманітні конкурси та змагання. У вересні до дня партизанської слави в школі щорічно проходить огляд - конкурс військово - патріотичної пісні серед 5-8 класів та конкурс музично - літературних композицій учнів 9-11 класів. До дня Збройних Сил України та дня захисника Вітчизни - військово - спортивні змагання юнаків 9-11 класів, конкурсні програми «Ну-мо хлопці, козаки», спортивні родинні свята - змагання "Мама, папа, я - спортивна сім'я", турніри з шашок. В рамках військово-патріотичного фестивалю "Козацький гарт" були проведені змагання "Козацький роде, роде мій красний”.

Велику роль у патріотичному вихованні учнів відіграють також історичні екскурсії. Традиційними стали екскурсії учнів школи до музею історії Бойової Слави, автобусні екскурсії учнів по рідному місту „По місцях Бойової Слави”, подорожі до селища Петриківки з метою знайомства з народними промислами Дніпропетровщини, козацькі традиції стають ближче

до учнів під час екскурсій до м. Запоріжжя із відвідуванням історико – культурного комплексу на острові Хортиця.

В музеї гімназії члени лекторської групи проводять екскурсії для учнів нашої та інших шкіл міста. Ведеться робота по створенню музею Сергія Логінова.

Розвиває громадянську активність учнів і участь у наукових, пошуково-дослідницьких краєзнавчих експедиціях . Кожного року учні школи беруть участь в експедиціях “Краса і біль України”. Активну пошукову роботу проводять учні школи щодо запису розповідей свідків Голодомору, пишуть дослідницькі роботи та реферати за цією темою. Ведеться «Книга Пам’яті».

Останні три роки гімназія «Гармонія» працює за методом проектів. Пріоритетним напрямком в цій роботі є соціальне проектування, яке дає змогу учням брати участь у громадському житті школи, району, міста. На рівні школи реалізуємо проекти громадянського "Вибори органів учнівського самоврядування", "Я - громадянин України", "Збережемо Ялинку". Особливо визначимо проекти "Закони гімназії – наші закони", «Добро починається з тебе», в рамках яких постійно проводяться акції "Милосердя" та надаються суттєва речова допомога та солодкі подарунки дітям, що знаходяться в дитячому будинку «Надія» м. Запоріжжя.

Громадянська освіта учнів – це навчання демократії, важливий засіб формування політичної культури. І в цьому напрямку важливою є робота педколективу з лідерами учнівської молоді та дитячими організаціями, які існують у гімназії. Вся школа, включаючи учнів 5-х класів щороку бере активну участь у виборах президента гімназійного братерства (учнівської організації учнів 5-11 класів). Пропонуються передвиборчі програми, радіодебати, таємне голосування. Існують загальношкільні закони про президента гімназійного братерства і про права та обов’язки членів учнівського самоврядування.

Патріотизм починається із свідомого, відповідального, патріотичного ставлення до рідного класу, рідної школи. І його виховання повинно починатися з першого класу: спочатку - це відвідування шкільного музею Бойової Слави, потім - посвята в маленькі бджоленята, коли учні стають мешканцями “Бджілки” (дитячої організації учнів 1-4 класів), прийняття “Правил дружби”, “Заповідей учня”, “Морального кодексу класу”, а згодом – активна участь у шкільному житті та захист честі школи на міському рівні, як захищають її, наприклад, наші старшокласники на КВК та на міському і обласному оглядах екологічних агітбригад. І це теж є своєрідним проявом патріотизму.

У шкільних стінах починається все, що може нас радувати чи непокоїти. Тут сьогодні народжується громадянин, який візьме на свої плечі тягар з плечей старших поколінь, діятиме і мислитиме по - новому, нестандартно, буде активним перетворювачем життя.

СИСТЕМА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ НА ОСНОВІ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Худенкова І.Г.
методит НМЦ м.Енергодар*

Стрімкі темпи модернізації сучасного суспільства зумовлюють нові, все зростаючі вимоги до виховання підростаючого покоління як громадян України. На цьому етапі суспільного розвитку особливо актуальним для педагогічної науки і практики стає пошук ефективних шляхів формування соціально активної особистості, для якої характерними є відповідальність, цілеспрямованість, наполегливість, самостійність, критичність, здатність діяти по-новому, пропонувати цікаві, нестандартні підходи, постійне прагнення удосконалювати світ і себе. Винятково важливу роль у вирішенні цих виховних завдань відіграє загальноосвітня школа та позашкільні заклади. Підлітковий вік – це період активності, енергійності, захопленості, час великих задумів і великих справ, коли особистість вже починає виробляти власну точку зору. Соціальна активність підлітків спрямована насамперед на прийняття та засвоєння норм, цінностей і способів поведінки, характерних для світу дорослих та стосунків між ними. Критерієм успішності підлітка у життєдіяльності є не лише результативність у вивченні шкільних предметів, але і його ставлення до можливостей власного саморозвитку, пізнання самого себе, спілкування із своїми ровесниками та дорослими. Підлітковий вік визначається становленням особистості, прагненням самостійності. Як свідчить практика, в процесі навчання підлітків високою ефективністю відзначається проектна технологія, її застосування в навчанні спрямоване на становлення у них досвіду самостійного пошуку нових знань і використання їх в умовах творчості, на формування нових пізнавальних цінностей вихованців і збагачення їхньої пізнавальної ціннісної орієнтації. Виконання дитячих, учнівських та молодіжних проектів – це складна самостійна діяльність під керівництвом педагогів. Позиція педагога в ході реалізації проекту на практиці переходить із носія готових знань до перетворення в організатора пізнавальної, дослідницької діяльності своїх вихованців. Тому навчання значною мірою ініціюють підлітки, а це сприяє поглибленню в них інтересу до пізнавальної та творчої діяльності, формуванню відповідних знань, умінь, навичок і дослідницької позиції в сприйнятті та осмисленні світу. Проектна технологія передбачає використання сукупності дослідницьких, пошукових, творчих за своєю суттю методів, прийомів, засобів.

Освітній процес у позашкільному закладі, з урахуванням здібностей, інтересів, ціннісних орієнтацій та суб'єктивного досвіду учня, дає йому можливість реалізувати себе в різних сферах творчої діяльності. При цьому забезпечується пріоритетність індивідуальності, самоцінності, самобутності дитини як активного носія суб'єктивного досвіду. Розвиток природних обдарувань учнів відбувається в індивідуальному темпі, на основі

добровільності та варіативності. Свобода вибору занять за вподобою позитивно позначається на характері самореалізації в майбутньому, поліпшує базову професійну підготовку, допомагає «приміряти» на себе професію ще в шкільні роки.

Навчання дітей у позашкільному закладі передбачає орієнтацію на ряд важливих, принципових напрямів:

- встановлення ділових партнерських стосунків між керівником творчого об'єднання та учнем (діалогова взаємодія), що сприяє вільному вибору, розкнутості, творчій винахідливості, домінуванню особистої дослідницької практики над репродуктивним засвоєнням знань, забезпечує право на індивідуальний темп розвитку;

- активізація навчання за рахунок проблемних, дослідницьких, творчих методів з поступовою передачею учневі ініціативи в організації самостійної пізнавальної діяльності (наприклад, метод створення учнями особистих проектів).

Підготовка до оволодіння новою за змістом і формою діяльністю – проектуванням - вимагає від підлітків засвоєння не одної конкретної галузі знань, а їх синтезу. Вони вчаться самовиражатися, бути реалістами, спокійно реагувати на перемоги і невдачі, самостійно приймати рішення й застосовувати знання в незвичайних, нових ситуаціях.

Дії безпосередньо пов'язані з реалізацією проекту, потребують певного обсягу спеціальних знань, умінь і навичок, володіння сукупністю способів поведінки, які забезпечують успіх особистості в самореалізації. Це навчання підлітків виконувати конкретні соціальні ролі, керуватися фактами і життєдіяльністю. Ставити відкриті запитання й давати на них відповіді, прислухатися до ідей інших та обстоювати свою точку зору, відповідати за результати своєї діяльності, не шукати в інших людях причин своїх труднощів і невдач. Правильно користуватися часом, розуміти свої почуття й обмеження, бути гнучкими і стосунках – співробітничати і бути партнерами. Всі ці навички потрібно розвивати в підлітковому віці.

Система підготовки підлітків до проектної діяльності спрямована на досягнення такої мети:

1. Формування системи знань про проекти.
2. Допомога їм у розумінні змін, які відбуваються в найближчому оточенні, суспільстві.
3. Сприяння усвідомленню практичної цінності проектної діяльності.
4. Формування проектного мислення, мотивів та поведінки партнерства і співробітництва.
5. Розкриття соціальної цінності та ролі «я» в самореалізації життєвих планів і потреб.

Завдання підготовки:

1. Засвоєння підлітками теоретичних основ соціального проектування, організація пошукової роботи, безпосередньо пов'язаної з діловими партнерськими стосунками.

2. Створення необхідних умов для отримання, застосування набутих знань у стосунках і спільній діяльності з ровесниками, близькими й незнайомими людьми.

3. Організація практичної діяльності підлітків: підготовка і проведення засідань клубів, тренінгів, ділових ігор тощо.

Залучення підлітків до проектної діяльності сприяє розвитку творчості, ініціативи, самостійності, організаторських здібностей, стимулює процес і самовдосконалення, різноманітність мотивів, прагнень, які спонукають учнівську молодь до активної участі в проектній діяльності, дає можливість самоствердитися, усвідомити себе як потрібну в соціумі особистість, яка важлива й для інших громадян – учителів, батьків, ровесників.

Проектна діяльність відкриває широкі можливості для вибору ролі в системі взаємин (організатор, учасник, виконавець; вона передбачає активну діяльність кожного, оскільки кінцевий результат залежить від спільних зусиль; сприяє формуванню ціннісних орієнтацій (саме і цій діяльності закладаються умови для усвідомлення особистістю своїх вчинків, дій).

Проектна діяльність є тією конкретною умовою, яка дає змогу залучати підлітків до розв'язання різних суспільних проблем, формувати нові стосунки, нову систему спілкування, що, в свою чергу, зумовлює нові обов'язки й значно вищі вимоги до діяльності.

Такий підхід гарантує систематичне співвіднесення та об'єктивне оцінювання, коригування та розвиток якостей особистості згідно з вимогами соціальної реальності.

Надзвичайної ваги набуває з зв'язку з цим проектна діяльність, яка залучає учнів у турботи і проблеми найближчого оточення, сприяє вдосконаленню життя в мікросоціумі. Соціальне проектування є важливим джерелом набуття соціальних знань та соціального досвіду.

Головне завдання проектної діяльності для учнівської молоді – допомогти їй зорієнтуватися в суспільному вирі подій та явищ – соціальних, економічних, інформаційних, а також оволодіти досвідом життя в громаді. Все це передбачає не пасивну адаптацію в соціумі, а розвиток активного творчого самоствердження в суспільстві з метою його розвитку та вдосконалення.

Соціальне проектування сприяє формуванню передумов поступового входження учнівської молоді в безліч юридично-правових, адміністративно-управлінських та громадських взаємин. З цієї точки зору, соціальне проектування є досконалим простором, в якому розгортаються правові контакти учнів, вони набувають досвіду соціальної взаємодії, утверджують, апробують і розвивають відповідні ідеї, цінності та принципи.

Це передбачає оволодіння методами діяльності, знаннями та вміннями, необхідними для виконання відповідних ролей і взаємодії з відповідними органами й установами, громадськими структурами різного рівня та призначення. Все це сприяє створенню в учнівської молоді таких базисних підвалин майбутньої діяльності і політико-правовій сфері як демократизм, гуманізм. Громадськість, повага до прав і свобод інших, як і до своїх особистих, а також вимогливість до виконання обов'язків.

Соціальний проект створює для учнівської молоді «розширену діяльність», в якій вона діє, пізнає та спілкується, тим самим освоюючи не тільки мікросередовище. А й усю систему соціальних зв'язків та взаємин. Входження в систему соціальних взаємин здійснюється шляхом засвоєння й реалізації соціальних ролей.

Соціальні проекти допомагають оволодівати нормами і правилами життя в суспільстві, знаннями і вміннями будувати стосунки в суспільстві, які сприяють формуванню таких рис:

- ставлення до іншої людини як до самоцінної;
- здатність до самовіддачі відносно інших людей;
- творчий характер життєдіяльності, здатність до вільного волевиявлення;
- здатність самостійно проектувати майбутнє;
- внутрішня відповідальність перед собою, іншими людьми, минулим та майбутнім;
- становлення особистісних життєвих понять і значень.

Узагальненим наслідком цього процесу стає усвідомлення та прийняття особистих життєвих перспектив, можливого місця й ролі в суспільному житті, визначення своїх покликань, формування життєвого проекту.

Освоєння досвіду громадського життя відбувається не у формі академічного учнівства та подальшої апробації й коригування його наслідків, а в єдності учнівства з практикою соціального життя, з поступовим збільшенням важливості практичної участі молоді людини в житті суспільства. Завдяки цьому забезпечується свідомий, а отже, вільний, адекватний вибір та успішне виконання особистістю суспільних ролей, покладених на неї в сучасному житті. В процесі реалізації соціальних проектів розширюються світоглядні обрії учнів, формуються навички глобального мислення, готовність до мобільності та адаптивності.

Діяльність наших позашкільних закладів (ЦДЮТ, ЦТКС, КЮМ) свідчить, що значною мірою їх успішний розвиток зумовлений активною співпрацею педагогічних колективів з органами учнівського самоврядування та громадською організацією «Веселка» (ЦДЮТ) у сфері соціального проектування. Така співпраця є наслідком розвинутої демократичної системи самоврядування, за якої учнівська молодь має право впливати на процес ухвалення рішень та активно користуватися цим правом.

Плідним наслідком діяльності педагогічних та учнівських колективів стала реалізація проектів «Учнівське самоврядування», «Школа «Лідер», «Зроби крок у світ своїх прав», «Кроки тендерної культури», «Твій вибір – здоровий спосіб життя», «До джерел духовності», «Лідер в інформаційному суспільстві» тощо.

Проекти, які здійснюювані сьогодні з ініціативи педагогів та учнів, можна розцінювати як провісників нової якості навчально-виховного процесу, їхні зміст та спрямованість однозначно свідчать: педагогічний пошук зосереджується на шляхах розробки методично обґрунтованих соціальних

проектів, метою яких є посилення зв'язку навчання з життям, ефективних відгук на його запити.

Опікуючись проблемою оновлення форм і змісту навчально-виховного процесу в позашкільному закладі, колективи позашкільних закладів м. Енергодара зосередили увагу на проектній діяльності як ефективній формі розвитку творчої особистості. Вивчивши теоретичні засади цієї проблеми, практичний досвід освітніх закладів, педагогічні колективи ЦДЮТ, ЦТКС та КЮМу розробили стратегію впровадження проектної діяльності з урахуванням особливостей, досвіду і реальних умов.

Але спираючись на дані проведеної діагностики, треба відмітити, що сучасний стан впровадження проектної технології у навчання в позашкільних закладах м. Енергодара не відповідає сучасним національним завданням України на етапі переходу до інноваційного розвитку. Так, серед педагогів ЦДЮТ тільки 43% використовують проектну діяльність, а серед вихованців - 11%. Серед педагогів КЮМу - 43% використовують проектну технологію та 2% вихованців. В ЦТКС відповідно 20% педагогів та 3% вихованців.

Треба відмітити ще одну закономірність: зацікавленість школярів проектною технологією позитивно позначається на їх навчальних успіхах. Так, серед тих, хто приймає участь особливо у соціальних проектах, приблизно в 1,5 рази більше тих, хто навчається на високому та достатньому рівнях, серед тих, що не цікавляться, навпаки, - у півтора рази більше тих, хто вчиться лише на середньому та низькому рівнях.

Одним з показників реального прояву громадянської поведінки школярів є їх активна участь у поліпшенні життя свого класу і школи, що разом з тим є гарною підготовкою для «дорослої» суспільно-політичної діяльності, вироблення організаторських навиків і лідерських якостей. Так, серед підлітків старшого віку, що беруть активну участь у проектній діяльності та навчаються у позашкільному закладі вчаться на високому та достатньому рівнях 43,8% і лише 10,0% – на середньому; серед тих, що не беруть участь, ці показники - 22,7% та 23,5% відповідно.

Як показали дослідження, випускники шкіл виконання своїх життєвих планів пов'язують з освітньою та професійною підготовкою, в чому їм допомагає участь у проектній діяльності - 86% – опитаних підтвердили це.

Отже, приходимо до висновків:

1. Позитивним у проектній діяльності є набуття підлітками таких умінь:

- планувати свою роботу;
- використовувати багато джерел інформації;
- самостійно відбирати й накопичувати матеріал;
- аналізувати, підставляти факти;
- аргументувати факти;
- приймати рішення;
- встановлювати соціальні контакти;
- створювати «кінцевий продукт» (фільм, журнал, календар, проспект, сценарій тощо);
- презентувати створене перед аудиторією;
- оцінювати себе й одне одного,

2. Для більш ефективного використання проектної технології у позашкільних закладах треба удосконалити навчання педагогів за даною технологією.

На другому, технологічному етапі формувального експерименту вирішувалися наступні завдання:

- 1) проведення навчального семінару "Основи проектної діяльності";
- 2) розробка вихованцями суспільно значущих проектів, орієнтованих на свій гурток, заклад та місто;
- 3) інформування педагогічного колективу позашкільного закладу про хід експериментальної роботи;
- 4) узагальнення досвіду роботи викладачів технікуму по примененню активних форм і методів навчання;
- 5) координація діяльності керівників гуртків щодо засвоєння технології проектної діяльності.

В ході навчання основам проектної діяльності, були проведені наступні заняття:

«Проекти. Технологія проектної діяльності»;

«Ідея, цілі і завдання проекту»;

«Соціальні проекти»;

«SWOT-анализ. Стратегія і життєздатність проекту»;

«Розробка схеми управління проектом. Підготовка бюджету»;

«Оцінка життєздатності і перспективності проекту». За підсумками роботи семінару були відібрані 4 кращі, найбільш значущі проекти:

1) «Центр дитячої творчості - наш дім» (організація чергування по закладу, прибирання та устаткування території ЦДЮТ силами учнівського самоврядування та громадської дитячої організації «Веселка»);

2) «Здоровий дух в здоровому тілі» (проведення місячника за здоровий спосіб життя);

3) «Краєзнавчий музей як центр громадянського виховання» (створення краєзнавчого музею);

4) «Золота спадщина» (допомога підлітку в освітньому, духовному, інтелектуальному розвитку; сприяти його соціалізації та життєвому самовизначенню через залучення до культуротворчої діяльності, вивченню історії та культурних цінностей рідного краю, практичній участі у збереженні народних ремесел, звичаїв, традицій. Завданням проекту визначено:

- допомогу в професійній орієнтації молодого покоління;
- створення умов для творчого спілкування та співпраці дитячих організацій країни;
- стимулювання співтворчості юних майстрів та майстрів-педагогів;
- захист та творчу підтримку обдарованих підлітків у сфері прикладної творчості;
- організацію дозвілля підлітків.

Проект реалізується у таких формах: тематичні конкурси, виставки, ярмарки, творчі майстерні, фестивалі, експедиції; гуртки моди, ткацтва, вишивки, іграшки, роботи по дереву та ін.; семінари, практикуми, конференції,

тренінги; навчально-методичні матеріали, відеофільми, збірники, буклети; творчі майданчики для спільної діяльності дітей та дорослих.

5. «О мода! О нрави!» (розробка шкільної форми)

6. «Бачити серцем» (виховання відповідального ставлення «до тих, кого приручили», домашніх тварин).

7. «Комп'ютерна гра» (на створення умов для оволодіння основами знань комп'ютерної техніки, розробки комп'ютерних ігор для дітей).

8. «Радість дітям» (надання волонтерській допомоги дітям, що опинилися в скрутних життєвих умовах і що потребують розуміння, ласки і турботи).

Мета проекту - проведення добродійної акції «З Днем Святого Миколая!» для вихованців притулку «Надія» м.Запоріжжя силами всіх закладів освіти міста Енергодара.

В обласному конкурсі на кращий впроваджений проект два проекти посіли призові місця: «О мода!О нрави!» - I місце (кер.Біла Т.П.) «Бачити серцем» - II місце (кер.Соломіна Л.Л.)

ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА В ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО ТА В УМОВАХ РОЗБУДОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Чорна К.І.

к. п. н., старший науковий співробітник, завідувач лабораторією морального та етичного виховання Інституту проблем виховання НАПН України

Виховання у молодого покоління громадянськості, національної гідності, патріотизму, моральності нині визнані проблемами загальнодержавного масштабу.

У Законах України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, Національній доктрині розвитку освіти як стратегічні визначаються завдання виховання в особистості любові до Батьківщини, усвідомлення нею свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей, утвердження якостей громадянина-патріота України як світоглядного чинника.

Тому перед школою як соціальним інститутом, постала мета – виховання громадянської культури юних громадян, які люблять свій народ, свою Україну, готові самовіддано захищати і розбудовувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову та соціальну державу, знають свої права і свободи та вміють цивілізованим шляхом відстояти їх, сприяючи громадянському миру і злагоді в суспільстві та дотримуючись законів.

Реалізуючи ці завдання школа має йти попереду політиків, керуючись принципами свободи, демократії, гуманізму. Останнього принципу дотримувався у вихованні громадянина В.О.Сухомлинський ще у 50-60-ті роки, присвятивши цій проблемі один із найгрунтовніших своїх творів.

У „Народженні громадянина” вчений переконливо довів, що основою громадянської самосвідомості особистості є патріотизм, любов до Батьківщини, свого народу. Він підкреслював: „Батьківщина починається для дитини з шматочка хліба і ниви пшениці, з лісової галявини і блакитного неба над маленьким ставом, з пісень і казок матері над колискою” [1,219].

В.О.Сухомлинський прагнув, щоб підлітки бачили життя своєї Батьківщини очима громадянина, кровно зацікавленого в її розквіті, славі, могутності. На всіх уроках, коли вивчалось минуле й сучасне нашої Вітчизни, він намагався пробудити почуття того, що Вітчизна – це рідний дім; щастя Батьківщини – особисте щастя кожного, її горе в годину тяжких випробувань – горе кожного [1,396].

Він вважав, що першоосновою виховання громадянина є рідна мова, бо вона така ж давня, як і свідомість. Саме мова вбирає в себе таємничим і зосередженим способом всю душу, минуле, весь духовний уклад і творчі помисли народу. Мова – духовне багатство народу. Мовна культура людини – це дзеркало її духовної культури. Найважливішим засобом впливу на дитину, облагороджування її почуттів, душі, думок, переживань є краса і велич, сила і виразність рідного слова, - підкреслював він [1, 201-202].

І сьогодні кожен педагог має усвідомити, що відступництво від свого народу, духовне яничарство розпочинається з відмови від рідної мови. Тому національне відродження, розбудова незалежної Української держави та формування громадянської самосвідомості нерозривно пов’язані з оволодіннями кожним учнем державною українською мовою. Адже в сьогоднішніх реаліях глобалізації українська мова – це те чи не єдине, що вирізняє нас у світі. Без мови немає народу, без народу немає держави. Світ без українців однозначно стане біднішим.

Сухомлинський був переконаний, що справжній громадянин-патріот не може бути байдужим до рідної природи, багатства нашої землі. Адже батьківська земля належатиме нашим нащадкам і тільки від нас залежить її збереження та примноження. Він переконував школярів, що свідомою любов до природи України передбачає особисту причетність і турботу за збереження та примноження природних багатств рідного краю, нетерпимість і безкомпромісну боротьбу проти губителів природи, усвідомлення особливостей та основних екологічних проблем навколишнього середовища.

Виховуючи свідомих патріотів В.Сухомлинський надавав пріоритетного значення розвитку відповідальності і почуття обов’язку. Великий педагог розумів, що малосвідомий громадянин або не думає про свою відповідальність, або ж боїться її. Для нього життя суспільства – стороння справа, а його власні дії визначаються суто особистими потребами й інтересами.

Відповідальність передбачає, з одного боку, усвідомлення необхідного, а з іншого – можливість вибору шляхів його реалізації. Мета відповідальності – вільна реалізація усвідомленого обов’язку. Вона виявляється реально через вчинки та діяльність людини.

Педагогічна система В.О.Сухомлинського свідчить, що виховання громадянина-патріота залежить насамперед від реального визнання

педагогами особистості учня як головної мети виховання, найважливішого пріоритету, найбільшої цінності суспільства, поваги до особистості вихованця, визнання складності його внутрішнього світу і необхідності відповідального ставлення до його долі. В цьому головна суть гуманістичних поглядів педагога.

Але це не означає, що Василь Олександрович закликав виховувати зманіжених нероб. У Павлиші був культ різноманітних видів праці: громадської, трудової, художньої, фізкультурно-оздоровчої. В.О.Сухомлинський віддавав перевагу творчим видам діяльності, які виводили підлітків за межі школи, включали їх в реальне життя суспільства. Він наголошував, що життя переконає: якщо дитина не знає праці, одухотвореної ідеєю творення краси для людей, її серцю чужі чуйність, сприйнятливність до тонких, „ніжних” засобів впливу на людську душу, воно огрубляється і сприймає тільки примітивні „виховні засоби”: окрик, примус, покарання... [1,294].

Безперечно, Василь Олександрович, як і всі вихователі в той час, змушений був віддавати данину тоталітарній ідеології. Та про повернення до цього вже не може бути й мови. Неприпустимим є залучення дітей до участі в політичних і міжнаціональних конфліктах, нав'язування навчально-виховним закладам ідеологічних догм, доктрин окремих партій і організацій.

Однак неприпустимість втручання в навчально-виховний процес різних політичних партій ні в якому разі не означає відмов від політичного виховання учнівської молоді з боротьбою поглядів і свободою вибору. Адже сьогоднішні старшокласники – завтрашні виборці. Вони мають усвідомити, що політика – це боротьба за владу, і перш за все, за владу народу, а вони і є – народ. Буде народ при владі чи ні – залежатиме від них.

Як бачимо, педагогічна спадщина В.О.Сухомлинського актуальна і сьогодні, бо він вів мову не про косметичне поліпшення методики розвитку підростаючого покоління, а про кардинальні зміни в ідеології виховання – перехід від авторитарної до гуманістичної педагогіки і на цій основі виховання громадянина.

Але чи можна методику громадянського виховання В.О.Сухомлинського застосовувати в сьогоднішніх умовах абсолютно без змін? Чи повністю відповідає вона вимогам часу? Чи зумів великий педагог передбачити всі нюанси й особливості виховання громадянськості в умовах незалежної України? Безперечно, ні. В.О.Сухомлинський не міг здогадатись, що Україна в 1991 році відмовиться від тоталітарного режиму, одержить незалежність і почне розбудовувати суспільство, що ґрунтується на визнанні пріоритету прав людини, функціонує на засадах гуманізму, демократії, свободи, верховенства закону, соціальної справедливості, гарантує умови для росту добробуту народу.

Тим більше Василь Олександрович не міг передбачити, що через 20 років по тому суспільство буде розділене фінансовою бездною на дві нерівних частини: 1 % населення отримає владу і всі багатства країни, а 99 % матиме мізерну зарплату та нужденну пенсію. Крім цього, понад 7 мільйонів українців (кожен дев'ятий) поневірятиметься по закордонах в пошуках кращої долі. Та й хто міг попередити, що всі партії влади і опозиції сьогодні будуть партіями

олігархів з різними назвами, але з однаковими інтересами. Їх мета – пройти в парламент, щоб примножити свій капітал. І це їм вдається протягом двадцяти років. Як саме? Шляхом обману, маніпуляцій свідомістю українських громадян всіма своїми засобами масової інформації, методом підкупу виборців, залякуванням народу після виборів засобами все тих же ЗМІ, судом, прокуратурою, міліцією, законами. І це попри визнання Конституцією народу джерелом влади. Тут постає одвічне питання: а що ж робити?

Дана об'єктивна реальність становить головну особливість сьогоденного громадянського виховання в Україні. Метою має бути не лише виховання громадянина-патріота, а й становлення громадянського суспільства зі справжньою народною, а не олігархічною демократією. Предметом відносин громадянського суспільства є – людина, держава, влада.

Громадянське суспільство – це система самостійних і незалежних від держави громадських інститутів і відносин, які забезпечують умови для реалізації прав людини, її інтересів і потреб, самореалізації окремих індивідів і колективів. Ключові слова тут – реалізація прав. Права, інтереси й потреби груп та індивідів виражаються і здійснюються через такі інститути громадянського суспільства як сім'я, профспілки, творчі об'єднання, кооперативи, соціальні рухи, органи самодіяльності та ін.

Базою громадянського суспільства є ринкова економіка. Духовна сфера громадянського суспільства передбачає верховенство закону, плюралізм в області ідеології, реальну свободу слова, друку, совісті, високий рівень політичної, моральної, правової культури. Громадянське суспільство відрізняється від просто суспільства тим, що його члени через свої організації вміють законним цивілізованим способом відстоювати свої права, інтереси і свободи, не порушуючи миру та злагоди в суспільстві й одночасно зміцнюючи засади демократичної правової держави. З одного боку воно виступає як джерело опозиції держави, а з іншого – розвиває її. Демократія обов'язкова умова існування громадянського суспільства, єдина перспектива для України. Не буде демократії – не стане й незалежності.

Для посткомуністичних держав формування громадянського суспільства є сьогодні необхідною умовою їх переходу до ринку і правової державності. Спроби негайно ввести принципи правової держави ще до створення елементів громадянського суспільства з високим рівнем правової культури громадян не можуть увінчатись успіхами. В цьому ми мали нагоду переконатись на власному досвіді протягом двадцяти років. Влада така, якою їй дозволив бути народ. Без належного контролю з боку громадянського суспільства абсолютно кожна влада дуже скоро стає аморальною. Така вже її природа.

В сучасній школі громадянське виховання розглядається через призму компетентнісного підходу. Цей підхід передбачає, що одним із найважливіших результатів громадянського виховання має стати громадянська зрілість особистості. Вона є сукупністю компетентностей, що дозволяють активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права та обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства.

Ефективне вирішення демократичного виховання молоді можливе за умови поєднання різних напрямів реалізації громадянського виховання у практиці загальноосвітньої школи, а саме: викладання окремих навчальних курсів, інтегрування елементів громадянознавства у зміст шкільних предметів; відповідна організація позакласного виховного процесу; демократизація шкільного життя. Громадянське виховання передбачає як інтеграцію усіх ланок шкільного навчально-виховного процесу, так і активне залучення школярів до свідомої суспільної участі в позакласній та позашкільній діяльності.

Особливої ваги набуває громадянське виховання у позакласній та позашкільній діяльності старшокласників, метою якої є закріплення в учнів первинних навичок участі в суспільному житті, моделювання ситуацій соціальної поведінки, що дозволяють реалізувати громадянські права і свободи у малому та великому соціумі. Перевага надається активним формам діяльності, що передбачають безпосереднє знайомство учнів з роботою органів влади, місцевого самоврядування, судів, правоохоронних органів, виборчих комісій, засобів масової інформації, громадських організацій тощо.

Важливе значення у реалізації завдань громадянського виховання учнів у позакласній роботі відіграє ефективне використання новітніх форм, технологій, що забезпечують діяльнісний аспект навчально-виховного процесу. Активні та інтерактивні методи („розумовий штурм”, робота в групах, парах, ПРЕС, „знайди помилку”, бліц-опитування, „дерево рішень”, метод асоціацій, сократівська бесіда, дискусія, „мікрофон”, незакінчене речення, „акваріум”, „коло ідей”, „не розірви ланцюжок” та ін.) сприяють формуванню громадянознавчих вмінь та навичок школярів, збагаченню їхнього соціального досвіду. Велике значення має практична спрямованість діяльності учнів у місцевій громаді, проведенні благодійних акцій, здійсненні пошукової роботи.

Ефективною формою громадянського виховання старшокласників у позакласній роботі є проектувальна діяльність. В її основі лежить розвиток пізнавальних вмінь школярів, критичного мислення, вміння самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, активна соціальна практика. Соціальні проекти дають можливість школярам співвіднести загальні уявлення, отримані у ході навчально-виховної діяльності, із реальним життям, із суспільними та політичними подіями, що відбуваються у масштабах населеного пункту, області, країни, формують власний досвід участі у житті громадянського суспільства, громадянську мужність. Останнє завдання є чи не найважливіше. Адже причиною слабкості демократії на місцях є страх. Тут кожен знає всіх. Тому так важливо по краплині видушувати з себе раба. Не можливо одержати волю і впливати на владу не доклавши до цього зусиль і мужності.

Особлива роль у становленні національної гідності та громадянської активності належить соціальним інтернет-проектам, бо там молодь має можливість вільно спілкуватись з однодумцями, поширювати свій досвід співпраці з владою. Цей вид виховної діяльності досить ефективно застосовується черкаськими педагогами.

Результативність громадянського виховання значною мірою залежить не лише від спрямованості змісту, різноманітності форм і методів, а й від педагогічних умов його здійснення. Пріоритетними умовами виховання громадянина-патріота є:

- створення гуманістичного виховного середовища, спрямованого на визнання Дитини найвищою цінністю, гарантію її прав і свобод;
- формування морально-духовного Я зростаючої особистості (реалістичний образ „Я”, самопізнання, основою якого є рефлексія – осмислення свого внутрішнього світу (І.Д.Бех), самооцінка, самоповага, самозахист, саморегуляція, самореалізація);
- формування моральних регуляторів таких видів гідності: „людська гідність”, „особистісна гідність”, „національна гідність”, які передбачатимуть ціннісне ставлення до себе, до інших, до держави, нації;
- активна участь зростаючої особистості в різноманітних формах діяльності, спрямованої на національне відродження України та її становлення як демократичної правової держави, яка одночасно стимулює розвиток впевненості у власних силах, готовність виступати суб'єктом і стратегом власного життя, формує досвід приймати рішення та брати на себе відповідальність;
- підвищення педагогічної культури вчителів, вихователів та батьків;
- актуалізації почуття належності зростаючої особистості до своєї національної культури, ідентифікації себе з українським народом, нацією;
- оволодіння учнями технологіями проектування і поліпшення власного життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сухомлинський В.О. Народження громадянина / Вибрані твори: В 5-ти т. - Т. 3. – К., 1977.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ТУРИЗМУ І КРАЄЗНАВСТВА У ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Шелегеда В.І.

заступник директора з науково-методичної роботи Запорізького обласного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді, м. Запоріжжя

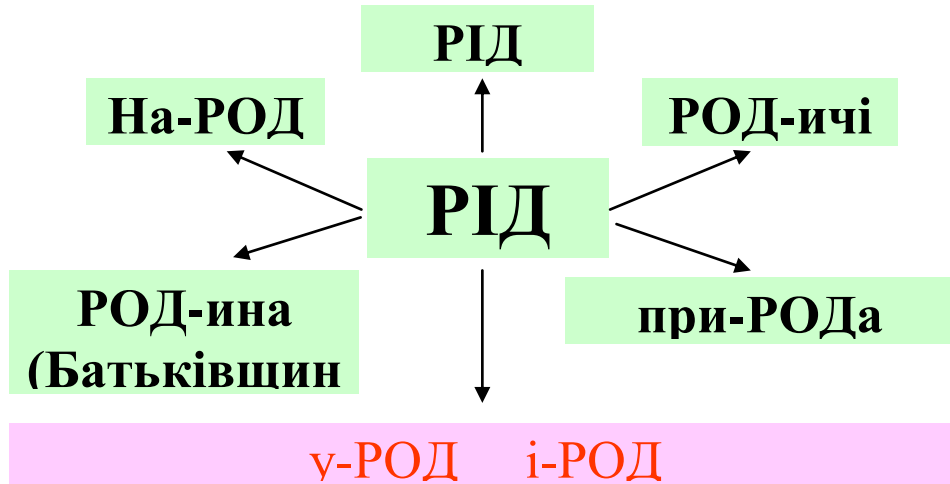
Є в російській і українській мовах корінь РІД, який є основою багатьох важливих для нас слів – РОДичі, РІДні, наРОД, уРОД або іРОД (відщепенець, зрадник, тиран), і, зрештою, РОДина (сім'я, Батьківщина).

Таким чином, РОДИНА, БАТЬКІВЩИНА – це місце, з яким ми зв'язані генетично, – через своїх близьких і дальніх предків, і історично, через ті або інші події, які відбулися з родом, родичами і народом (малюнок 1). Стародавній

філософ Цицерон повчав: «Нам дорогі батьки, дорогі діти, близькі родичі, але всі уявлення про любов до них з'єднані в одному слові – Вітчизна» [1].

Малюнок 1

Корінь РІД – основа важливих слів української і російської мов

Невіддільно від кореня РІД ще одне слово: приРОДа. Тому що природні особливості тієї або іншої території, на якій живе РІД (рельєф, ландшафт, гідрологія і так далі), найчастіше є формуючою основою менталітету, культури, особливостей побуту, тих або інших історичних подій, що стали доленосними в історії наРОДу, РОДини (Батьківщини).

А це означає, що вивчати і зберігати природу – це ні багато і ні мало – зберігати Батьківщину!

Для дитини, життєвий досвід якої невеликий, загальне поняття Батьківщина (по-російськи Родина) формується, перш за все, через його Малу Батьківщину – село, містечко або інший населений пункт, в якому кожен може упізнати знайоме і рідне, оскільки це є минулим і сьогоднішнім тих близьких людей, які нас оточують.

Тому, використання краєзнавчого (місцевого) матеріалу під час навчально-виховного процесу дозволяє готувати громадянина не на абстрактних, далеких від розуміння дітей поняттях, а на прикладах з життя. Саме історія сім'ї, села, міста, їх природне оточення створює ту атмосферу, яка дозволяє дитині усвідомити себе частинкою українського народу, продовжувачем культурних традицій, які зберігалися багатьма поколіннями наших предків. Пошук свого коріння, любов до свого краю (Малої Батьківщини), пошана до вітчизняної історії і усвідомлення відповідальності за свою діяльність – шлях, яким формується справжня громадянська позиція, національна самосвідомість, патріотизм, відчуття господаря на своїй землі, дбайливе відношення до природи, пам'ятників старовини, пошана до старших.

Патріотичне і громадянське виховання дітей засобами туристсько-краєзнавчої роботи – складний педагогічний процес, в основі якого лежить розвиток морально-етичних відчуттів, які передбачають формування у особистості ціннісного ставлення до навколишньої дійсності та самої себе, активної за формою та моральної, за змістом, життєвої позиції.

Визначення цінностей є надзвичайно важливим, базовим етапом у процесі організації освітньо-виховної роботи навчального закладу, окремого гуртка, оскільки саме цінності є рухаючим фактором роботи дитячого колективу та обумовлюють відповідно вибір форм організації роботи, практичних засобів її реалізації.

Серед головних цінностей, які були визначені педагогами і вихованцями КЗ «ЗОЦТКУМ» ЗОР є наступні :

- Доброта (вміння співчувати, бажання допомогти людям, повага життя у всіх його проявах).

- Істина (вміння об'єктивно оцінити отриману інформацію, довести свою точку зору, що дасть можливість бути вільним у виборі шляху).

- Національна гідність, почуття обов'язку до своїх корінь (до дому, навчального закладу, своєї країни).

Ефективне формування в учнів певних цінностей та моральних якостей неможливо без демонстрації їх у конкретній практичній діяльності, без втілення в усі напрямки, заходи, тематичні розділи, форми і прийоми навчального процесу.

Червоною лінією цінності проходять через перші атрибути, з якими стикається дитина, прийшовши до центру - «Кодекс життя туриста-краєзнавця ЗОЦТКУМ» і «Емблема туриста-краєзнавця ЗОЦТКУМ». [6-7, 9-10]. Наприклад, така цінність, як «Почуття обов'язку до своїх корінь», підкріплюється у Кодексі вимогою виконувати конкретні правила: «Будь готовим захищати свої країну – від історичного наклепу, від екологічного лиха, від культурної занедбаності – будь українцем», «Пізнавай свій рідний край, свій народ, свій рід – і ти навчишся його любити». А в емблемі туриста-краєзнавця ця цінність відображена графічно у вигляді книги з кольоровими сторінками - символу мудрості, безкінечного джерела знань (малюнок 2).

Сторінки книги чорного кольору – це історичні, культурні та природні пам'ятки та об'єкти, які більше не існують, втрачені назавжди через свавілля та бездумну, бездуховну діяльність людини. Це пам'ять, нагадування про можливі наслідки від дій, які не мають серця.

Сторінки білого кольору – це непізнані сторінки історії, природи, традицій, мови і культури рідного краю, свого народу, свого роду, які чекають на своїх дослідників. Білий колір – це чистота помислів і вчинків.

Сторінки червоного кольору – це сторінки яскравого, гарячого кольору.

Вони уособлюють повноту життя, свободу та енергію. Червоний колір - символ Божої любові до людей, до людського роду. І, одночасно - символ тривоги, який сповіщає: пам'ятай - ти у відповіді за те, що вивчив і дослідив! Будь готовий захищати свою країну – від історичного наклепу, від екологічного лиха, від культурної занедбаності – будь українцем!

Сторінки синього кольору – це знання, накоплені поколіннями про історію, традиції, культуру свого народу, свого краю, які є основою, ґрунтом, на якому зростають паростки любові до світу, який нас оточує.

Таким чином, Кодекс поведінки туриста-краєзнавця узагальнює ті правила особистої та суспільної поведінки, виконання яких є обов'язковим для всіх

вихованців гуртка і педагогів центру, а Емблема закріплює ці правила графічно, очно, спонукаючи до відстоювання обраних цінностей у реальному житті.

Атрибути, символи туристсько-краєзнавчої роботи центру з самого початку занять у гуртку дозволяють дитині зв'язувати різні тимчасові модули (минуле, сьогодні, майбутнє), задавати системи пріоритетів, способи соціального визнання, критерії оцінок, будувати складні і багаторівневі системи орієнтації в світі, обґрунтовувати сенси, переконання, які формують її відношення до всіх сфер життя.

Патріотизм (від грец. слова *patris* – вітчизна) – це стійка громадянська позиція, гордість за свою країну, шанобливе відношення до її історії, відчуття своєї нерозривності з навколишнім світом, бажання зберігати і примножувати багатство своєї країни. Але постає питання: як налагодити освітньо-виховну роботу у краєзнавчих гуртках, щоб під час навчального процесу повною мірою реалізовувалося патріотичне та громадянське виховання учнівської молоді?

Робота над вирішенням цієї складної проблеми стала основою для пошуку і створення **системи позашкільної роботи** з виховання національної свідомості, екологічної культури, духовного збагачення особистості **засобами туризму і краєзнавства**. Системи, яка б передбачала активне, свідоме залучення учнівської молоді до діяльності, спрямованої на вивчення, збереження і відродження історичної, природної і культурної спадщини Запорізького краю.

Головними напрямками діяльності системи були визначені туризм, краєзнавство, наукова творчість, суспільно-корисна робота (малюнок 3). Головними засадами системи стали організаційно-педагогічні принципи роботи позашкільного навчального закладу (кожного окремого краєзнавчого гуртка), спрямовані на створення умов **для активного навчання і виховання**, а саме:

- можливість самореалізації вихованців через вільний вибір змісту і способів діяльності (цілеспрямована активність вихованців);

- наявність педагогічно оформленого середовища (активного педагогічного середовища), в якому дитина може придбати індивідуальний соціальний досвід (сукупність соціальних рис і якостей), який допоможе їй виявляти, досліджувати, шукати рішення і потім – починати дії, спрямовані на вирішення як професійних, профільних, так і соціальних проблем у реальному житті [3-5].

Основою створення активного педагогічного середовища, спрямованого на формування у вихованців індивідуального соціального досвіду (комплекс соціальних рис, який включає інформаційний компонент, діяльнісний і ціннісно-оціночний) стали навчально-пошукові програми, спрямовані на вивчення, збереження і відродження історичної, природної і культурної спадщини Запорізького краю. Такими комплексними програмами стали „Моя Батьківщина Україна”, „Мій рідний край”, „Історія міст і сіл України”, „Моя мала Батьківщина”, «Заповідна Хортиця», «Край, в якому я живу: екскурсія для друга» тощо [2]. Методика реалізації навчально-пошукових програм різноманітна: це наукові, туристсько-краєзнавчі, природоохоронні чи просвітницькі проекти, масові заходи, колективні творчі справи, туристські подорожі і краєзнавчі експедиції тощо.

При цьому ми прагнемо, щоб діяльна сторона вихованців, тобто напрям внутрішньої активності при самореалізації і її результативність, була **СТВОРЮЮЧОЮ**. Ми прагнемо виховати людину-творця і за рівнем внутрішньої свободи, і за результатами діяльності. Людину-творця, а не руйнівника, людину, яка постійно самовдосконалюється, а не само руйнується.

Надання вихованцям можливості для самореалізації через вільний вибір змісту і способів діяльності реалізується в системі, як ми вже казали, за рахунок різних напрямків діяльності дитячо-юнацького туристсько-краєзнавчого об'єднання:

1. Туристсько-краєзнавчий - ознайомлення з територіями і об'єктами, що за своєю красою і цінністю є гордістю Запорозжя і України, вивчення історії, взаємин людини з природою рідного краю через господарство, побут, культурні, трудові, бойові традиції, організацію зустрічей з людьми - свідками тих чи інших подій, шляхом проведення туристсько-пізнавальних подорожей, експедицій, турів з використанням навичок з різних видів туризму.

2. Науково-дослідний - вивчення та оцінка стану місцевих територій, об'єктів і предметів історії, культури, живої і неживої природи рідного краю; визначення їх наукової, просвітницької, природоохоронної або культурної цінності.

3. Соціально-правовий – нормативно-правове забезпечення тривалого існування цінних природних, історичних, археологічних, культурних тощо територій і об'єктів, контроль за виконанням існуючого законодавства, практичні дії з охорони і відновлення порушених ландшафтів і об'єктів.

4. Просвітницький - інформування широких кіл громадськості про стан об'єктів і процеси, що сприяють їх стабільності, розвиток моральної (гуманізм, самообмеження, духовність) і утилітарної (зберегти, щоб в подальшому

використовувати) занепокоєності, викликаючи відповідні зберігаючі мотивації, пропаганда активного змістовного відпочинку.

5. Громадський - формування організаційних здібностей дітей, виконання громадських доручень, залучення до конкретної акції чи заходу однолітків, дорослих, батьків, знайомих і незнайомих людей тощо.

Наявність подібних напрямків роботи ми вважаємо необхідним для кожної навчально-пошукової програми, тому що сучасні проблеми – це конфлікт різних інтересів людини (і всього суспільства в цілому) – політичних, економічних, соціальних, екологічних. Тому дієва сторона діяльності учасників навчального процесу ПНЗ (вихованців краєзнавчих гуртків) повинна мати демократичний характер і бути спрямованою на все суспільство в цілому. Учні повинні вміти активно і критично оцінювати альтернативи, формулювати аргументи на основі не тільки знань, але й відповідних питань моралі і етики.

Прогнозування особистісного зростання вихованців під час навчання у туристсько-краєзнавчих гуртках знайшло відображення у діаграмі "Квітка особистісного зростання туриста- краєзнавця", яка пропонує низку кількісних показників, що забезпечують якісне зростання особистості (малюнок 4, додаток «Квітка росту еколога-краєзнавця групи ЮНЕКО ЗОЦКУМ»). Ця діаграма досить зрозуміло дає можливість як вихованцю, так і керівнику об'єднання, робити аналіз особистісного зростання, а також планувати подальший особистісний "маршрут" у оволодінні як профільними туристсько-краєзнавчими, так і соціально-громадськими знаннями і навичками.

Розглянемо діаграму "Квітка туриста-краєзнавця" з урахуванням 3-річного навчання у гуртку «Екологічне краєзнавство і туризм». У центрі квітки розміщений вихованець. Кожна з пелюсток квітки означає один з напрямів роботи гуртка: ТК - туристсько-краєзнавчий, НД - науково-дослідницький, Просвіта - просвітницький, Природа - природоохоронний, Громада - громадський. Кожне ділення - крок зростання за напрямком роботи.

У перший рік навчання вихованець піднявся на два кроки у науково-дослідницькому напрямку (підготував реферат і наукове повідомлення), на один крок у туристсько-краєзнавчому (здійснив подорож-експедицію I ступеня складності), на один крок у просвітницькому (підготував стінну газету за підсумками експедиції, виступив з доповіддю на занятті гуртка за виконаною темою), на один крок у природоохоронному (взяв участь у акції). Громадський напрямок залишився незайманим (див. малюнок 4).

У другий рік навчання зміни мали місце у трьох напрямках: НД - наукова робота і виступ на конференції (третій рівень), ТК - маршрутна експедиція II ступеня складності (другий рівень); Громада – виконання обв'язків лікаря у групі, залучення рідних до природоохоронної акції (перший рівень).

У третій рік: НД - участь у МАН і наукова стаття; ТК - екотур I категорії складності; Просвіта - підготовка творчого звіту про екотур, виступ з презентацією у навчальному закладі; Природа - участь у кампанії; Громада - виконання обв'язків командира групи, залучення до акції (кампанії) крім рідних своїх однолітків. Кожний рік квітка може обростати новими пелюстками індивідуальних справ вихованця, стимулюючи його до нових дій.

Малюнок 4 "Квітка особистісного зростання еколога-туриста"

Освоєння кожної зі сходинок – важливий етап у розвитку знань і культури учасників навчального процесу, а рубіж переходу з однієї сходинки на іншу означає розширення поняття оточуючого дитину природного і соціального середовища і, відповідно, об'єктів піклування і моральної відповідальності за їх стан. Ці, умовно кажучи, кількісні показники не завжди співпадають з показниками якісного зростання особистості. Але важливо, щоб, прагнучи до нової висоти, дитина робила хай невеличкі, але все ж таки помітні кроки у своєму ставленні до рідного краю, Батьківщини, щоб з кожною сходинкою все більше та більше виразно проявлялася її моральна, етична позиція, розширювалися знання про різноманіття і закономірності навколишнього світу, історії і природи рідного краю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко С.М. Система патріотичного виховання молоді та її місце в державотворенні сучасної незалежної України. / Проблеми освіти. - № 72. - 2012. – с. 14-19.
2. Умови туристсько-краєзнавчих експедицій і конкурсів КЗ «ЗОЦКУМ» ЗОР. // Вісник ЗОЦКУМ «Мандрівник –краєзнавець» №2 (16) – Запоріжжя, КЗ «ЗОЦКУМ» ЗОР, 2011. – С. 16-126.
3. Шелегеда В.І. Чи готові школярі і вчителі до активної природоохоронної діяльності? // Vita – Жизнь: экологическое образование. – 2003. - №9 – С. 4-6.
4. Шелегеда В.І. Експедиційна програма «Зелена мережа Запоріжжя» - мета, зміст, структура, метод. // Vita – Жизнь: экологическое образование. – 2004. - №10 – С. 6-8.

АКЦЕНТИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Шилова Л.Г.

*вчитель вищої категорії, вчитель-методист з географії ЗОШ № 14
м. Мелітополя*

Що таке патріотизм? Це не тільки слова «Я люблю свою Батьківщину, свій край, свою родину» і т.ін. Вважаємо патріотизм почуттям національної

самосвідомості, який потребує досконалого знання свого довкілля, країни, світу про економічний розвиток, про фізичний стан геопростору, культурні надбання, глобальні проблеми, які несуть загрози виживанню людства. Опановуючи цими знаннями, аналізуй, співставляй, роби висновки, працюй, відшукуючи шляхи поліпшення умов життя людей. Якщо бачиш якісь негаразди, недоліки, не ганьби владу, а виявляючи громадянськість іди на вибори і віддавай свій виважений довгими роздумами голос за кращих людей з патріотичним ставленням до Батьківщини, здатних на відповідальне відношення до праці. Якщо у тебе вже вирости діти, то хай не гроші твої вирішують де їм вчитися, а професорсько-викладацький склад університету направляє би їх удосконалювати знання за кордоном з обов'язковим розумінням того, що треба повертатися працювати додому, як це робили Петро I, М.В. Ломоносов, і А.В. Корвацький і ін.

«Патріотизм це емоціональне відношення до Батьківщини, яке виливається в готовність служити їй і захищати від ворогів» [1, 247]. Таке визначення патріотизму передбачає гордість за здобуття своєї країни, готовність підкорити свої інтереси інтересам держави і суспільства. Патріотизм є наслідком соціалізації, яка відбувається під впливом ідеології (патріотичного виховання) і повсякденної практики. 21 століття є епохою інформації і психології. За допомогою ЗМІ ідуть інформаційні війни, коли під загрозою опиняється набір стійких патріотичних цінностей та умови їх переведення із стану стереотипів на рівень переконань.

В нашому суспільстві існують економічні, соціальні, політичні негаразди: невдалі реформи, наприклад острах майбутнього продажу земель, коли наш селянин не в змозі обробляти її так як немає міні-техніки і початкового капіталу на добрива, елітне насіння і т. ін. і може стати кріпаком на землі, а не хазяїном; молода бізнес-еліта варварські відноситься до природи, надр; довкілля перетворюється на сміттєві звалища. В соціальній сфері швидко означився клас дуже багатих і дуже бідних, і не сформувався середній клас, який традиційно є оплотом та стабілізатором будь-якої політичної системи. Відсутність міцного середнього класу є економічною причиною несформованості третього сектору – громад, дієвих громадських організацій, які працюють задля «малої Батьківщини» (приклад ефективного втілення проекту Європейського Союзу та програми ООН «Місцевий розвиток орієнтований на громаду»). Розмаху це не набуло, бо населення знаходиться в умовах виживання, гальмується життя громадської патріотки. Тому відсутність таких громад з стійкими горизонтальними зв'язками дає ефект низького рівня солідарності, що унеможливорює функцію контролю за діями влади, політиків, державних бюрократів в громадянському суспільстві. Непокоїть наявність подвійного громадянства у владних мужів; існують проблеми в сімейних відносинах, іде дискредитація жінки-матері, берегині роду бо лунають прохання про легалізацію проституції.

В політичній сфері приймаються закони, які не слугують народу – у трудовому кодексі зменшується роль профспілок, у житловому кодексі значно урізані права мешканців. Існує проблема багаторівневої корупції. Не

вирішується питання відділення влади від бізнесу. Відсутня чітко сформульована та підтримана масами національна ідея, яка була при отриманні Україною незалежності. А зараз є перепона у відсутності загальнокультурних підвалин (хто друг, хто ворог, хто «герой», хто «зрадник») і т ін. [2]. Всі ці негаразди ведуть до низького рівня життя, але ж патріотам країни є що робити.

За Лепським М.А. «патріотизм» є системоутворюючим поняттям національної свідомості і самосвідомості народу, які відображаються у любові до України, надії та віри у краще майбутнє суспільства, знання історії та надбань народу, гордості та відданості своєї Батьківщині, в готовності до практичної діяльності заради України. Патріотизм відрізняється від національної ідеї тим, що має не тільки мотиваційну, рушійну, а й поведінкову та діяльнісну складові, які відображаються у служінні своєму народові та суспільству [4].

Лепський М.А. підкреслює, що патріотизм – це діяльнісне життя, яке формується через процес патріотичного виховання. Якщо це відбувається з позиції суб'єкт-об'єктної, коли старші покоління, які діяли і діють (суб'єкт) виховують молодь (об'єкт), на який спрямована дія. А це вже є проявом тоталітаризму, моделі «підкорення» у відношенні до молоді, та йде «прищеплення патріотизму». Тому потрібний суб'єкт-суб'єктний підхід, тобто спілкування поколінь, формування діяльнісної, усвідомленої та творчої особистості, що більше притаманне для креативної молоді.

Патріотизм – це наслідок, результат взаємозв'язку з боку суспільства як загального, та з боку людини - конкретного, однак, в цьому взаємозв'язку не вистачає особливого – спільного, спільнотного (тобто того, що утворилося при спільній дії). У патріотичному вихованні є формування культури особистого вчинку громадянина, здійснення соціально-значущої події, і масштаб впливає на значення відповідальності суб'єкта та авторитетності його діяльності у суспільстві. Патріотичний вчинок – це процес гармонізації особистісної громадянської творчості та самобутності у спільнотній суб'єктності заради України, як гідної частини людства [4].

Не всі є прихильниками патріотичного виховання, наприклад, Німеччина не бажає тиснути на молодь, щоб не зародився шовінізм. Вихованням, як вважають в Німеччині, повинна займатися родина, а держава втручається тільки тоді, коли родина не справляється, або коли ухиляється від своїх обов'язків. Ідеалами виховання дітей і молоді у ФРН є їх розвиток у суспільстві як відповідальних, критично мислячих, толерантних та соціальних особистостей. Вони орієнтуються на такі цінності: плюралізм, толерантність, верховенство права, демократія [3].

Для прикладу, цінності, на які орієнтуються у США: релігія, робота, родина, благодійність. В Болгарії важливими цінностями для молоді є: ринкова економіка, демократія, свобода, рівноправ'я [5].

ЗНУ – його факультет соціології і управління - проводять дослідження з вивчення патріотичних настроїв респондентів. Питання, які ставляться перед опитуваними та варіанти відповідей на них, на наш погляд, могли б бути більш вагомими, як наприклад ставлять їх болгарські колеги:

- Якій роботі ви віддасте перевагу – високодохідній чи цікавій?
- Чи працювали б ви, якщо у вас було достатньо коштів для проживання?
- Ви книги читаете? Які?
- Чи слідкуєте за політикою?
- Чи є образ Європейського Союзу позитивним?
- Які європейські цінності ви вважаєте важливими?
- Який негатив несе телебачення?

Респонденти ЗНУ у низькому рівні свого патріотизму серед інших причин виставляють те, що нема ідеалів для наслідування. Вважаємо, що студенти погано шукають, або взагалі не цікавляться цим питанням. Невже вони не читали у пресі, не чули про нашого земляка Федора Конюхова, який народився на півдні Запорізької області і який із своїх 60-років вже років 30 є прикладом, невгамовною творчою особистістю, який намагається пізнати всю планету Земля, по якій він пройшов тисячі кілометрів пішки, на велосипеді, на позашляховику, на собаках на Чукотці, Алясці, та Гренландії, на верблюдах, на буєрі, на плотях, на човнах, на парусній яхті 4 рази обігнув Землю. Один у світі звершив плавання яхтою навкруги Антарктиди, тричі побував на Північному полюсі (2 рази з командами, а третій самостійно), також самостійно підкорив і Південний полюс, піднявся на самі найвищі точки всіх континентів: Монблан, Ельбрус, Мак-Кінлі, Кіліманджаро, Аконкагуа, Косцюшко, масив Вінсон, Еверест. Наш сучасник Федір Конюхов – людина планети, він ще й письменник, художник, спортсмен. Гроші, які ним були зароблені, направляє на благодійність, будує храми, яхтменські школи, бібліотеки для сільських дітей, а існує за рахунок друку власних книг та картин яких він намалював більше 3000. Федір глибоко віруюча людина. Він каже, що і в море, і в гори йде тільки з молитвою, і Господь йому завжди допомагає. Він тисячі разів ризикував своїм життям, постійно ризикує здоров'ям. І не треба, щоб хтось намагався повторити його життєвий подвиг у його мандрах, а за приклад у нього треба брати його жагу до звершень, його мужність, витримку, здатність переносити надмірні навантаження. Хіба ця особистість не ідеал для наслідування?

ЛІТЕРАТУРА

1. Аверьянов Ю.И. Политология. Энциклопедический словарь. М.: Изд-во Московского коммерческого университета. 1993.
2. Глазунов В.В. Патриотическое воспитание молодежи в современных условиях. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції з питань патріотичного виховання молоді. 2011
3. Лепперд Мануэль. Внешняя культурная политика ФРГ на примере Украины и причины отсутствия патриотического воспитания в Германии. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції з питань патріотичного виховання молоді. 2011

4. Лепський М.А. Суб'єктність у патріотичному вихованні. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції з питань патріотичного виховання молоді. 2011

5. Симеонов Иван. Европейский выбор Болгарии и патриотическое воспитание молодежи. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції з питань патріотичного виховання молоді. 2011

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УМОВ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІНІЦІАТИВНОСТІ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НВК «ОСНОВА»

Шульга Л.В.

*д. ф.н., заступник директора з
навчально-виховної роботи ЗНВК «Основа» м. Запоріжжя*

Розвиток і реалізація ініціативності підростаючого покоління сьогодні є актуальною науково-практичною проблемою, до вирішення якої звернено дослідження представників багатьох галузей науки і практики. Всебічний розвиток творчих здібностей і громадської ініціативності визначено в якості одного з пріоритетних завдань держави. В Концепції виховання дітей і молоді в національній системі освіти одним із основних напрямків національного виховання зазначено «активність, самодіяльність і творча ініціатива учнівської молоді, об'єднання педагогічного керівництва з ініціативою і самодіяльністю учнів, утвердженням життєвого оптимізму, розвиток навичок позитивного мислення» [1, с.103]

Але процес формування ініціативності сьогодні ускладнюється недостатністю уваги до проблем підростаючої дитини та переводить його до негативних, асоціальних проявів.

Для забезпечення повноцінного формування в учнів феномену «я – ініціативна особистість» у Запорізькому навчально-виховному комплексі «ОСНОВА» з відділенням для реабілітації дітей хворих на цукровий діабет Запорізької міської ради Запорізької області розроблено Концепцію інноваційного розвитку Запорізького навчально-виховного комплексу «ОСНОВА» на 2011-2014 рр.

Пріоритетним напрямком Концепції інноваційного розвитку ЗНВК «ОСНОВА» визначено створення збагаченого освітнього середовища для самореалізації особистості дитини в сучасному соціумі.

В основі механізмів реалізації Концепції покладено принципи:

партнерства;

відповідності суспільним потребам;

гуманізації;

індивідуалізації;

диференціації;

демократизації;

інноваційності та орієнтації на провідний досвід.

Одним з основних завдань Концепції є формування конкурентноспроможної особистості, здатної до реалізації громадської ініціативності.

Під ініціативністю ми розуміємо здатність особистості до самостійних вольових проявів, які виражаються в самостійній постановці мети і в самостійній організації дій, спрямованих на досягнення цієї мети.

Для прояву ініціативи необхідно:

Зрозуміти сформовану обстановку, в якій доводиться діяти.

Продумати, що треба зробити для того, щоб найкращим чином досягти поставленої мети, розробити план дій.

Зважитися на самостійну дію, на те, щоб виконати її і взяти на себе відповідальність за здійснювані дії.

Збагачене освітнє середовище ми розглядаємо як сукупність гуманістичних принципів та підходів, інтерактивних педагогічних форм і методів, системи позаурочної діяльності гуртків, клубів, курсів за інтересами, єдиного інформаційного простору для активної творчої взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу НВК, необхідних для успішного формування конкурентноспроможної, ініціативної особистості, здатної до творчої самореалізації.

Визначено напрямки змісту організації позаурочної діяльності в освітньому процесі НВК:

Створення виховної системи освітнього закладу з позашкільними закладами за наступними напрямками: художньо-естетичний, природничо-науковий, науково-технічний, фізкультурно-спортивний, туристсько-краєзнавчий, соціально-економічний, культурологічний, еколого-натуралістичний.

Організація позаурочної діяльності учнів у класному колективі з залучення батьків, педагогів позашкільних та громадських організацій за потребами і інтересами учнів.

Додаткова освіта в структурі позаурочної діяльності учнів.

Взаємодія і партнерство освітнього закладу з державно-суспільними закладами, культури, науки, спорту, соціуму в організації позашкільної роботи учнів.

Різноманітність механізмів реалізації змісту позаурочної роботи з учнями з урахуванням їх віку, полу, здібностей і потреб.

Формування культури дозвілля школярів через організацію ігрових і розважальних програм.

Створення умов для формування конструктивної позиції педагогічного колективу до організації позаурочної діяльності освітнього закладу

Реалізація напрямків концептуальних положень здійснюється через проектну діяльність:

I. «Школа успіху» - дошкільно-початкова школа;

II. «Школа самопізнання» - середня школа (5-9 класи);

III. «Школа професійного самовизначення» - старша школа (10-11 класи).

Виховання ініціативності учнів - педагогічний процес, побудований на основі цілеспрямовано модельованих учителем, класним керівником, вихователем ГПД, психологом, соціальним педагогом, педагогом-організатором, керівником гуртка соціально-культурних умов, що забезпечують суб'єктивні ситуації формування ціннісного ставлення до соціальної ініціативи як рушійну силу та фактор перетворення дійсності. Виховання ініціативності можливо тільки шляхом залучення вихованців у самостійне рішення доступних їм за труднощами завдань.

Не всяке самостійне виконання тієї чи іншої роботи сприяє виробленню ініціативності, а тільки те, яке вимагає дійсної та повної самостійності, тобто, попереднього продумування завдання, складання плану дій, свідомого і самостійного підбору засобів, і, нарешті, перевірки всього цього на практичному досвіді. Дії по наказу, по команді мало сприяють розвитку ініціативності, оскільки вони здебільшого обмежені вузькими завданнями і короткочасними діями, спрямованими на їх дозвіл.

Структуру ініціативної поведінки учнів складають мотиваційно-вольовий, процесуально - діяльнісний, рефлексивно-оцінюючий компоненти, які представляють собою особливий алгоритм прояву ініціативності, націленої на вдосконалення діяльності та поведінки людини, а в кінцевому підсумку на зміну його особистості, умов соціальної дійсності.

Одним з ефективних засобів формування активної громадянської позиції та виховання ініціативності є включення особистості в соціально-культурну діяльність школи. Соціально-культурна діяльність - системоутворююча умова для виховання ініціативності учня, яка реалізується в культурно-дозвілевих програмах.

Процес навчально-виховної діяльності в НВК націлено на повноцінно реалізовані наступні соціально-культурні умови, що сприяють самореалізації учнів, становленню їх ініціативності:

група загальнопедагогічних умов:

врахування вікових, індивідуальних особливостей учнів та комплексне використання методів педагогічного і психологічного впливу;

реалізація загальнопедагогічних принципів індивідуального підходу, наступності, систематичності і цілеспрямованості, самодіяльності та цікавості;

здійснення поетапного формування ініціативної поведінки особистості та включення її в реальні соціально значущі відносини, модельовані в соціально-культурній діяльності в НВК;

наявність підготовлених педагогічних кадрів, здатних здійснювати керівництво учнівським колективом і кваліфіковано здійснювати психолого-педагогічну підтримку ініціатив учнів.

група організаційно-методичних умов:

організація соціально-культурної діяльності учнів НВК з опорою на особистий життєвий досвід її учасників і чіткої ув'язкою з особливостями соціальної ситуації (розв'язуваними соціальними проблемами); всебітне використання в виховному процесі розвиваючого потенціалу технологій соціально-культурної діяльності (культурозбереження, культуротворчі, рекреативно-оздоровчі, інформаційно-освітні тощо), що дозволяють поширити

простір для реалізації ініціатив учасників, активно залучаючи можливості організації дозвілля, культурно - дозвіллевих заходів; реалізація принципів соціально-культурної діяльності, що створює основу для цілеспрямованого виховання ініціативності учасників освітнього простору НВК (принцип нерозривного зв'язку з життям, практичними завданнями реформування нашого суспільства; принцип диференційованого підходу; принцип опори на самодіяльність людей; принцип соціалізації та індивідуалізації; принцип доступності; принцип послідовності; принцип системного підходу до вирішення культурно - дозвіллевих завдань на методичному рівні; принцип єдності рекреації та пізнання; принцип спільної діяльності);

група соціально - психологічних умов:

формування соціально-психологічної ситуації, яка сприяє селекції ініціатив учасників НВП, підтримці позитивних і соціально схвалюваних ініціатив, блокування негативних, асоціальних ініціативних дій в учнівсько-педагогічному середовищі;

поєднання, з одного боку, соціально-психологічних методів підтримки та стимулювання особистісного зростання, а з іншого-розвиваючих форм соціально-культурної діяльності, в яку включені учасники НВП;

створення в учнівсько-педагогічному колективі відчуття успіху, стимулюючого закріплення навичок ініціативної поведінки і реалізації їх в наступних ситуаціях соціально-культурної діяльності.

Одним з ефективних засобів формування активної громадянської позиції і виховання ініціативності є включення особистості учня в діяльність структури самоврядування НВК.

Самоврядування в навчально-виховному комплексі організовано як спосіб особистісної самореалізації педагогів, учнів і батьків з подальшою розробкою моделей взаємодії дитячо-дорослих громадських об'єднань як інноваційних суб'єктів формування сучасного освітнього простору (модель досвіду роботи Центру освіти № 1601 м. Москви).

Ефективна робота в системі «учень-учень», «учень-учитель», «учитель-учитель», «учитель-батьки», «вчитель-адміністрація», «адміністрація - батьки» забезпечує організацію батьківського, учнівського та педагогічного самоврядування, дозволяє вирішувати поставлені перед комплексом завдання єдиною командою, підвищує рівень мотивації життєдіяльності учнів і професійного росту педагогів, позитивно впливає на формування іміджу НВК «ОСНОВА».

В основу роботи креативного самоврядування покладено участь учнів у роботі креативних рад і груп.

Слово «креативний» означає «творчий», пошук нових, неординарних шляхів. Група - коло людей, діяльність яких заснована на принципах самоврядування, погодженої взаємодії.

Креативні ради та групи активно взаємодіють на конференціях, форумах, у спільних проектах і акціях. Курують креативні ради та групи творчі педагоги у співпраці з дітьми - лідерами креативних рад і груп.

Креативна група має профільну спрямованість. Групи сформовані за провідними напрямками: навчально-дисциплінарна, спортивна, культурно-естетична, інформаційно-видавнича, виробничо-технічна діяльність. У свою чергу, креативні групи входять до складу креативних рад за напрямками. Креативна рада за напрямом є свого роду «вищою інстанцією». Рада аналізує, координує, корегує роботу груп, що входять у напрям. До складу ради входять найбільш активні учасники креативних груп.

Вищим органом учнівського самоврядування є учнівська конференція. Вона скликається 2 рази на рік. У період між конференціями робочим органом є координаційна рада. Вона обирається на 1 рік.

Органи учнівського самоврядування мають реальні права і несуть реальну відповідальність за свою роботу.

Креативні ради:

1. Координаційна креативна рада.
2. Креативна рада з навчальної діяльності.
3. Креативний рада з науки.
4. Культурно-естетична рада.
5. Інформаційно-видавнича рада.
7. Креативна рада зі спорту
8. Креативна рада зі здоров'я
9. Психолого-соціальна рада
10. Економічна рада

Діяльність органів учнівського самоврядування створює чудові умови для ефективного формування активної громадянської позиції, ініціативності та самореалізації в учнів.

Групове співробітництво, командне суперництво, мозковий штурм, ділові ігри, самоврядування в організації та багато інших форм виховують творчість, свободу, відповідальність, толерантність, ініціативність і багато інших, необхідних сучасній молодій людині якостей.

Таким чином, учень в різних формах діяльності має можливість усвідомити себе, а також проявити власний особистісний потенціал, творчі здібності й ініціативність. В учня є свобода вибору і свобода подальшої діяльності. Свобода дій проявляється в позитивному підкріпленні його діяльності, надання їй суспільної значимості, що, безсумнівно, формує свободу особистості в її інтелектуальному, особистісному, соціальному планах. Соціально-культурна діяльність забезпечує радість спілкування з однолітками, спілкування з тими, хто зайнятий тим же ділом. Ця умова розвитку взаєморозуміння, співробітництва, позитивної взаємодії. А це, в свою чергу, найважливіша передумова формування та реалізації ініціативності особистості. Доречно пригадати слова російського публіциста і літературного критика Миколи Шелгунова: «Тільки чесне натхнення, тільки чесна пристрасть створює людську велич. Де ця пристрасть пригнічена, не шукайте ні людини, ні громадянина».

III СЕКЦІЯ

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ. ТРАДИЦІЇ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

АРХЕТИП ГЕРОЯ В ПАТРІОТИЧЕСКОМ ИСКУССТВЕ

Дружинина Е. С.

*аспирант кафедры культурологи философского факультета Таврического
национального университета
им. В. И. Вернадского (Симферополь)*

Человек существует в рамках культуры. Совокупность разнообразных моделей и алгоритмов постижения мира и передачи информации о нём, действующих в тесном переплетении рационального и эмоционального, логического и образного, научного и мифического, является содержанием культурного сознания. Одна из древнейших его особенностей – повторяемость некоторых представлений, мифов, образов, сюжетов как во множестве индивидуальных сознаний, так и в различных обществах и культурах. Для объяснения этого феномена в начале XX века швейцарским психологом К. Г. Юнгом был введён термин «архетип».

Изначально представление об архетипе зародилось в русле философского дискурса. В культурологии этот термин утвердился относительно недавно и постепенно стал отождествляться с комплексом ценностных установок и культурных идеалов (Г. Башляр, Э. Фромм, С. Б. Крымский, В. А. Марков, Ю. В. Доманский, В. О. Шекелета и др.). Будучи «смыслообразующими центрами», архетипы конденсируют духовно-практический опыт человечества. Представление о ценностях любой культурной эпохи воплощается, как правило, в образах героев, объединённых закономерно повторяющимися чертами, что позволяет говорить о наличии соответствующего архетипа.

Героическое объединяет этические и эстетические идеалы. Это «нравственно-эстетическая категория, отражающая явления социальной жизни, основывающаяся на нравственно совершенных связях личности с обществом. Сущностью героического является способность субъекта к особой форме самовыражения, которая характеризуется готовностью к совершению или совершением значительных по своему общественному значению действий, отвечающих потребностям исторического развития, прогрессивным гуманистическим идеалам» [1, с. 28].

Миф о герое является одним из наиболее распространённых в древности и востребованных в современности, а архетип, лежащий в его основе, является сложным многофункциональным комплексом мотивов и образов, поскольку, с одной стороны, корнями уходит в прошлое к фигурам первопредков, demiургов и культурных героев, а с другой – имеет множество различных

активизаций в виде архетипических образов и мотивов в истории культуры. Архетип героя – это целая система представлений, функционирующая в культурном сознании. Эта система, с одной стороны, сохраняет связь с природным началом в человеке, его инстинктами, а с другой – вбирает новые смыслы в процессе развития культуры.

Некоторые основания героического поведения заложены уже на уровне инстинктов. С раннего детства воспитание культурного человека (независимо, в какой цивилизации или даже в какой стадии развития варварства или дикости) начинается с выработки умения не подчиняться некоторым инстинктам в их примитивном и грубом проявлении, в умении подавлять их или видоизменять. Но не менее известна и другая сторона отношения этих начал: некоторые инстинктивные модели поведения бережно сохраняются, выращиваются, развиваются культурой. Ещё основатель эволюционной теории происхождения и развития человека Ч. Дарвин (1809–1882) отмечал, что источником всех этических понятий и развития нравственных чувств является «общественный» инстинкт (родительские и сыновние привязанности, чувство товарищества, взаимная впечатлительность, удовольствие в обществе сотоварищей, выполнение по отношению к ним разных услуг, общительность), который сильнее личного инстинкта [3]. Поэтому в нравственном чувстве учёный не видел ничего мистического, трансцендентного. Ч. Дарвин был не первым, кто обозначил первостепенность общественного инстинкта, до него об этом говорил Ф. Бэкон (1561–1626). П. А. Кропоткин (1842–1921) продолжил эту традицию, называя природу «первым учителем этики, нравственного начала для человека». Необходимо отметить, что инстинкт – это модель поведения, а не комплекс представлений. Инстинкт поддержания и защиты жизни сообщества, рода присущ не только людям, но и многим живым существам. Животным свойственно предкультурное поведение, которое предполагает самоотверженность и отвагу в защите не только своей жизни, но и жизни представителей своей стаи. П. А. Кропоткин находил инстинктивную природу в самопожертвовании (идеале христианской добродетели): «Самопожертвование для блага муравьиного гнезда или для безопасности стаи птиц, стада антилоп или общества обезьян есть факт зоологический, ежедневно повторяющийся в природе, для которого в сотнях и тысячах животных видов ничего другого не требуется, кроме естественно сложившейся взаимной симпатии между членами того же вида, постоянной практики взаимной помощи и сознания жизненной энергии в индивидууме». Таким образом, инстинкт – это поведенческая модель, которую можно признать лежащей в основе представлений о должном поведении членов племени, рода. Однако образное воплощение этих представлений принадлежит уже культуре и выделяет людей, способных всегда осуществлять подобное поведение, в особый разряд – разряд героев. Представления об облике героя, его устремлениях и действиях складываются на разных этапах истории культуры не в едином магистральном направлении, они нередко противоречивы, их путь можно скорее назвать зигзагообразным. Однако на любом этапе развития культурных представлений о герое они, как правило, окрашены положительными эмоциями, облик героя

эстетизируется и способствует развитию представлений о прекрасном, возвышенном и нередко о трагическом.

Героическое содержит несколько аспектов. Во-первых, героизм требует человеколюбия, способности найти свое личное счастье в счастье другого, умения пожертвовать своими духовными и физическими силами в бескорыстной борьбе за высокие идеалы, цели, – то есть требует определенных личностных качеств. Во-вторых, героический подвиг заключается в совершении поступка, имеющего историческое или общественное значение, то есть подвиг предполагает борьбу во имя общественного долга, жизни, добра, счастья, свободы отдельного человека или человечества в целом. В-третьих, в героическом преодолевается чувство страха. Героем считается не тот, кто не знает страха, а тот, кто умеет победить его в себе. Героическое – это борьба за идею, предполагающая наличие в человеке-герое таких качеств, как активность, решимость, действенность, целеустремленность.

Таким образом, героическое имеет гуманистическую основу. Высокие идеалы – служение людям, стремление выполнить свой долг по отношению к ним, самопожертвование во имя их блага – сближают героизм с гуманизмом.

Патриотизм развивается параллельно с героизмом, поскольку гуманистические ценности, выступающие определяющими для героизма, являются определяющими и для патриотизма. Уже в мифологии Древней Греции мы находим яркие примеры патриотического чувства. Тезей идет на бой с Минотавром, чтобы спасти девушек и юношей своего города. Гомер, описывая Троянскую войну, заставляет нас восхищаться не только мужеством героев, но прежде всего готовностью действовать на благо своих народов. В славянской культуре распространены былины о богатырях (Илье Муромце, Добрыне Никитиче, Алёше Поповиче), защищающих Русь-матушку. Подобные примеры свидетельствуют о том, что издревле судьба человеческая соотносилась с судьбой народной (проблема массового героизма поднимается в рассказе М. Шолохова «Судьба человека», в батальной живописи военных художников-грековцев П. Кривоногова, Е. Вучетича, И. Евстигнеева, В. Богаткина, Ф. Усыпенко, П. Мальцева, М. Самсонова, Н. Присекина и др.).

Патриотическое необходимо рассматривать в неразрывной связи с категорией трагического, поскольку последняя предполагает не пассивное страдание человека от враждебных ему сил, а его свободную активную деятельность, выражающуюся в сопротивлении судьбе и борьбе с ней. Платон говорил о бессмертии павших в бою и считал такую смерть «прекраснейшим завершением» жизни. Аристотель описывал феномен катарсиса – очищения через страдание. Напомним, что в древнегреческой мифологии герои обретали бессмертие и отправлялись после смерти на остров блаженных (Элизиум). О героической смерти многими веками позже рассуждал Дж. Бруно в трактате «О героическом энтузиазме» (1585). Бессмертие истинного героя утверждал Гегель. Другой аспект трагического заключается в диалектике свободы и необходимости, поэтому субъектом такого выступает героическая личность. Участники архаического ритуала инициации подвергались испытаниям и

временной символической смерти, что воспитывало мужество, необходимое для охоты и защиты интересов племени. Уже в мифах древних цивилизаций формируется категория трагического, предполагающая не только борьбу героя за высшие ценности и идеалы, но также и смерть за них. Но культура идет дальше. Символом новой эры становится Иисус Христос. Его страдания трагичны, смерть трагична, но за ними следует воскрешение. Новая культура, культура христианская, даёт понимание того, что подвиг во имя людей – это высшая ценность. героическая личность обретает статус святости и ореол бессмертия. Христианство утверждает новый уровень гуманизма, в котором любовь к людям приобретает характер самоотверженного служения им. Изображения Георгия Победоносца, Святого Михаила, Дмитрия Салунского подчёркивают их героичность.

Нравственными основаниями патриотизма являются осознание общественных интересов, мужество и чувство долга. В мирное время патриотизм заключается в исполнении гражданского долга, умении направить свои действия на благо народа. Но в мирное время патриотизм может быть не так заметен, как на войне. Война требует героизма, и архетип героя начинает доминировать в общественном сознании. Этот архетип подразумевает совершение героического деяния, подвига во имя своей Родины и жизни своего народа, что становится главной ценностью во время войны. Обратившись к истории мировой культуры, мы обнаруживаем множество примеров, когда традиция диктовала готовность к самопожертвованию и требовала от воина забывать обо всем в бою, чтобы не отвлекаться от битвы. Истоки подобной модели поведения ученые находят в древнегреческой мифологии (Геракл, Ахилл). В древнегерманской и древнескандинавской культуре это были берсерки, или берсеркеры, – воины, посвятившие себя служению богу Одину. В «Слове о полку Игореве» Всеволод, брат Игоря, сражаясь с врагами забывает всё остальное: «почет и жизнь, и город Чернигов, отчий золотой стол и свичаи и обычаи своей милой жены». У самураев в одном из пунктов бусидо (кодекса) – полное самозабвение в бою. В рыцарской доблести соединяются эти две традиции: рыцарь сражается и воюет против иноверцев. Первый и самый главный пункт кодекса чести средневекового рыцаря гласит: «Рыцари обязаны бояться, почитать, служить, любить Бога искренно; сражаться всеми силами за веру и в защиту религии, умирать, но не отречься от христианства» [2, с. 437]. Речь идет о крестовых походах. У М. Пастуро читаем: «Война — смысл жизни рыцаря. Конечно, будучи посвященным в это звание, он становился воином Божьим, и ему надлежало умерять свой вкус к войне, подчиняя его требованиям веры». В мусульманской культуре существует понятие джихада. Это проявление общекультурного архетипа Воина – одного из трансформаций архетипа героя, требующего полной самоотдачи и храбрости. Помимо архетипа воина, в «эпохи и времена, насыщенные общественными проблемами и характеризующиеся дезориентацией», активизируется и архетип спасителя, отмеченный мотивом самопожертвования во имя человечества (Иисус Христос).

Война приводит в действие противоречие, которое «проявляется в вооруженной борьбе с врагами, ненависти к захватчикам, в уничтожении не только военной техники, но и живой силы противника», но «снимается мотивацией героического поведения, направленного на освобождение человека, на свободу народа и Родины» [1, с. 33]. Война заставляет человека выбирать (жизнь или смерть, добро или зло, милосердие или жестокость) и обнаруживает важность человеческой нравственности – оставаться человеком даже в бесчеловечных ситуациях, или «предельных ситуациях» (Ю. Бондарев). В искусстве мы находим два варианта обращения к героизму и патриотизму. Первый – прославление подвигов («Война под крышами», «Сыновья уходят в бой» А. Адамовича, «Брестская крепость», «Рассказы о неизвестных героях» С. С. Смирнова, «Люди остаются людьми» Ю. Пиляра, «Пропавшие без вести» С. Злобина и др. – в литературе; «В бою за Советскую Родину» М. И. Самсонова, «Подвиг младшего лейтенанта Николая Шевлякова» А. Н. Семенова, «Советская конница в боях под Москвой» П. А. Кривоногова, «Оборона Севастополя» А. Дейнеки, «Таня» Кукрыниксы, «Фашист пролетел» А. Пластова, «Мать партизана» С. Герасимова, «Александр Невский» П. Корина, «Утро на Куликовом поле» А. Бубнова, «Поединок Пересвета с Чолубеем» М. Авилова, «Трофеи русского оружия» Е. Лансере – в живописи). Другой аспект – проблемы нравственности, проявления сущности человека в таких предельных ситуациях, как война («Севастопольские рассказы», «Война и мир» Л. Н. Толстого, «Судьба человека» М. Шолохова, «Молодая гвардия» А. Фадеева, «Живые и мертвые», «Солдатами не рождаются», «Последнее лето» К. Симонова, «Горячий снег» Ю. Бондарева, «Дожить до рассвета» В. Быкова и др. – в литературе, многие из которых были экранизированы).

Одной из функций искусства является воспитательная. Воплощению этой функции способствуют, в первую очередь, использование и манипуляция (как в положительном, так и негативном смыслах) архетипами в человеческом сознании. Так, архетип героя как выразителя и носителя патриотического чувства воплотился во многих кинолентах. В «Храбром сердце» (реж. М. Гибсон, 1995) отражена история легендарного национального героя Уильяма Уолласа (XIII в.), посвятившего себя борьбе с англичанами при короле Эдварде Длинноногом за независимость Шотландии. Существуют многочисленные фильмы о трагической судьбе национальной героини Франции Жанны д'Арк (XV в.), которая командовала французскими войсками в Столетней войне с Англией. «Ветер, который качает вереск» (реж. К. Лоуч, 2006) – фильм, повествующий о бунте Ирландии против британских властей и разгоревшейся революции. Вспомним и многочисленные фильмы о Великой Отечественной войне («Во имя Родины» (1943), «Звезда» (1949), «Сталинград» (1949), «Баллада о солдате» (1959), «Иваново детство» (1962), «Щит и меч» (1968), «Перед рассветом» (1989), «Брестская крепость» (2010) и др.). Теме войны были посвящены и произведения известного украинского писателя и кинорежиссёра А. П. Довженко (1894-1956). Это публицистика («До зброї», «Душа народна недовольна», «Я бачу перемогу»), рассказы («Стій, смерть, зупинись», «Мати», «На колючому дроті», «Ніч перед боєм», «Незабутне»), киносценарии

(«Визволення», «Повість полум'яних літ», «Україна в огні»). О гражданской революции Довженко снял фильмы «Арсенал» (1928) и «Щорс» (1939).

Героические характеры, отраженные в литературе, изобразительном искусстве, кинематографе, активизируют сложившийся в культурном наследии человечества архетип героя – как правило, с учётом его национальных проявлений. Именно поэтому они могут оказывать благоприятное влияние на формирование комплекса представлений о гуманизме, героизме и патриотизме.

Быть патриотом в условиях войны – это одно, но быть патриотом в мирное время часто оказывается более сложной задачей. И от каждого человека зависит, насколько эта задача станет разрешимой.

ЛИТЕРАТУРА

1. Берестовская Д. С. Героическое и трагическое в литературе о Великой Отечественной войне: (по страницам книг писателей-фронтовиков) / Д. С. Берестовская. – С. : ДиАйПи, 2005. – 119 с.
2. Гриненко Г. В. Хрестоматия по истории мировой культуры. Учебное пособие / Г. В. Гриненко. – М. : Высшее образование, 2005. – 940 с.
3. Дарвин Ч. Происхождение видов путём естественного отбора / Ч. Дарвин ; [пер. с. англ.]. - М. : Наука, 2001. - 569 с. - (Классики науки).

МУЗЕЇ БОЙОВОЇ СЛАВИ, ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Константинов В.В.

*голова Ради Центру патріотичного виховання дітей та молоді
«Юний прикордонник»*

У своєму виступі мені хотілося б розкрити одну з ефективних організаційних форм військово-патріотичного виховання допризовної молоді, як музеї бойової слави. Це пояснюється високою соціальною значимістю їхньої організаційної діяльності з військово-патріотичного виховання юнаків у період підготовки їх до служби в армії; формування у старшокласників патріотичних, духовних і громадянських цінностей та соціальних потреб; підвищення рівня освіченості учнів старших класів з допризовної підготовки; правильним використанням вільного часу на самостійну підготовку до військової служби в армії; залученням допризовної молоді до військово-патріотичної виховної роботи в шкільних музеях бойової слави та до участі в пошуку членів своїх сімей, родин, які полягли на фронті у роки Великої Вітчизняної війни. Тобто, здійснюючи ці організаційні функції, шкільні музеї бойової слави відіграють важливу роль у військово-патріотичному вихованні допризовної молоді на бойових традиціях старших поколінь, являються ефективною формою увіковічення пам'яті героїв Великої Вітчизняної війни, що полягли, визволяючи рідну землю від німецько-фашистських загарбників.

Літературні джерела засвідчують [6], що перші кімнати бойової слави виникли в середніх школах на основі краєзнавчих музеїв і кімнат, що почали створюватися на початку 20-х років минулого століття. Вони були необхідні в школах для зберігання експонатів і показу результатів проведеної краєзнавчої і пошукової роботи учнів старших класів, окремих педагогів, учительських колективів і батьків. Перші шкільні музеї бойової слави виникли наприкінці 50-х років, коли в краєзнавчому русі школярів широкий розвиток отримала пошукова діяльність червоних слідопитів, головною метою якої було вивчення героїчних подвигів полеглих воїнів за свою рідну Батьківщину в роки Великої Вітчизняної війни. На початковому етапі червоні слідопити розшукували матеріали, на основі яких вивчали історію дитячих організацій, подвиги юних героїв у роки воєнного лихоліття. Логічним завершенням їхнього пошуку було створення музеїв піонерської слави при Палацах і Домах піонерів. В 1962 році першим в Україні було відкрито музей піонерської слави в Палаці піонерів м. Горлівки Донецької області, а потім музей юних партизанів у Палаці піонерів м. Шепетівки Хмельницької області. На початку 60-х років минулого століття слідопити та допризовна молодь різних середніх шкіл України почали активно збирати матеріали для вивчення історії героїчної боротьби односельчан, жителів районів, міст і областей у партизанських загонах у роки Великої Вітчизняної війни. Для цього вони здійснювали регулярні мандрівки місцями бойових дій партизанів, котрі діяли на території району, області, й збирали цінні документальні підтвердження їхньої героїчної діяльності під час військового лихоліття. На їх основі в середніх школах та інших навчально-виховних закладах починають поступово відкриватися музеї партизанської слави. Одним з перших відкрився у квітні 1961 року музей партизанської слави під назвою «Слідами героїчного рейду» при Львівській обласній туристичній станції. У ньому експонувалися історичні матеріали про бойовий шлях партизанського з'єднання М.І. Щукаєва [5]. 10 вересня 1958 року в Соколовській середній школі на Харківщині було відкрито музей радянсько-чехословацької дружби. В трьох залах новоствореного музею демонструвалися близько 5 тисяч експонатів, які розкривали бойове хрещення чехословацьких воїнів під командуванням Людвіга Свободи в роки Великої Вітчизняної війни, яке вони отримали 8 березня 1943 року поблизу м. Соколове Харківської області. Високу оцінку шкільному музею дав генерал армії, президент Чехословаччини Л. Свобода, котрий відвідав Соколове у червні 1961 року [4]. У середині 60-х років у середніх школах посилюється увага до розвитку краєзнавства, як важливого засобу військово-патріотичного виховання допризовної та призовної молоді. Це було пов'язане з тим, що в цей час ухвалюється рішення про видання багатотомної «Історії міст і сіл областей України». Підготовка її томів по областях до видання розпочалася в 1963 році. 25 квітня ухвалюється постанова про підвищення ролі музеїв у вихованні трудящих, у якій були визначені конкретні завдання для цих організацій у пропаганді бойових і трудових традицій нашого народу. Ставилось завдання, щоб найбільш високі досягнення людських рук і людського руху були старанно відібрані й увіковічені в експозиціях музеїв. Реалізація цих завдань

сприяла вдосконаленню різних форм краєзнавчої роботи в середніх школах та громадських краєзнавчих музеях. Активними організаторами проведення пошукової роботи, створення музеїв, кімнат бойової слави в середині 60-х років минулого століття були шкільні, партійні та громадські організації. З їхньої ініціативи восени 1965 року в середній школі № 128 м. Запоріжжя було ухвалено рішення про створення шкільного музею бойової слави. Основна організаційна робота була покладена на директора школи П.Д. Пасічника і вчителя Г.П. Матющенка. Одночасно було вирішено організувати для проведення пошукової роботи 23 експедиційні загони під керівництвом учителів. Поряд з організаційною діяльністю вчителів школи почали залучати й до пошукової роботи. В 1968 році, наприклад, у школах України числилося понад 3 тисячі вчителів організаторів проведення пошукової роботи серед учнів. Відбулися позитивні зміни і в збільшенні кількості музейних активістів. Наприклад, якщо в 1965 році в західних областях України було 569 музейних активістів, то на 1 січня 1971 року їх числилося понад 14 тисяч. А в цілому в Україні кількість музейних активістів з 1967 по 1970 рік зросла з 12 до 50 тисяч. У 1966-1967 роках в рамках Всесоюзного походу по місцям революційної, бойової і трудової слави в Україні проводилися обласні огляди шкільних музеїв бойової слави. У Тернопільській області в огляді взяли активну участь 557 середніх шкіл, Сумській – 375, Львівській – 357, Одеській – 300, Полтавській – 240, Хмельницькій – 189 шкіл. У процесі огляду кількість музеїв, кімнат і кутків бойової слави збільшилась в областях у 1967 році в два з лишнім рази й становила 6158 . У Донецькій області нараховувалося 163 музеї й 400 кімнат і кутків бойової слави, в Харківській відповідно 103 музеї й 400 кімнат і кутків бойової слави, Дніпропетровській – 100 музеїв бойової слави, Запорізькій – понад 100 музеїв бойової і трудової слави. У 1974 році затверджується «Положення про шкільні музеї бойової і трудової слави». Відповідно до його вимог у країні проводиться паспортизація шкільних музеїв бойової і трудової слави. У 1975 році їх кількість в українських середніх школах склала 12 тисяч. Такий широкий розвиток у ці роки отримали шкільні музеї бойової і трудової слави завдяки постійній увазі до їх створення партійних організацій, комітетів комсомолу, ДТСААФ, товариства охорони пам'яток історії і культури, державних органів освіти [3]. На становлення й розвиток шкільних музеїв, кімнат бойової слави великий вплив мали державні музеї та їх наукові співробітники. Вони надавали їхнім організаторам і керівникам необхідні консультації, розробляли завдання слідопитським загонам, навчали методики проведення пошукової роботи, створення експозиції музеїв, збереження фондів, активно допомагали військово-патріотичному вихованню допризовної молоді. В міру поглиблення діяльності шкільних музеїв зростала й ефективність організаційної роботи державних музеїв. Цьому сприяла й постанова Міністерства культури УРСР 1965 року про організацію й створення народних музеїв на Полтавщині. В цій постанові рекомендувалося всім державним музеям України підтримувати творчі зв'язки з краєзнавцями з метою надання їм необхідної допомоги. Одним з перших проявив у цьому ініціативу Центральний музей Збройних Сил СРСР. Лише в

1964 – 1965 роках його наукові співробітники надали 11 тисяч консультацій загонам червоних слідопитів, які вивчали подвиги героїв, бойові шляхи військових частин і підрозділів, конкретні бойові операції у роки Великої Вітчизняної війни. Великий вклад в організацію музеїв бойової слави внесли в 60-70-х роках минулого століття учасники Великої Вітчизняної війни. Вони очолювали ради шкільних музеїв, разом з юними слідопити ходили в походи місцями бойової слави, надавали допомогу в плануванні пошукової роботи, брали участь у зльотах переможців Всесоюзних походів місцями революційної, бойової і трудової слави. Створені шкільні музеї бойової слави вносили великий вклад у посилення пошукової роботи юних слідопитів, спрямованої на увіковічення пам'яті учасників Великої Вітчизняної війни. Під час проведення пошуку юні патріоти відкривали нові імена невідомих героїв, уточнювали факти їхньої героїчної діяльності, виступали ініціаторами увіковічення подвигів героїв. Наприклад, юні слідопити Конотопської середньої школи № 4 з 1963 року почали вивчати бойову біографію партизанки Надії Волкової. На основі зібраних ними матеріалів було порушено клопотання про присвоєння їй звання Героя Радянського Союзу. В 1965 році Указом Президії Верховної Ради СРСР Надії Волковій це високе звання було присвоєне посмертно. В цьому ж році Указом Президії Верховної Ради СРСР звання Героя Радянського Союзу було посмертно присвоєно секретарю Харківського підпільного обкому партії Івану Івановичу Бакуліну [1]. Свій вклад в увіковічення подвигу безстрашного патріота внесли юні слідопити Харківської школи-інтернату № 3. Вони отримали дозвіл користуватися матеріалами обласного партійного архіву і архіву Харківського сільськогосподарського інституту, де до Великої Вітчизняної війни працював викладачем І.І. Бакулін. Повну картину оборони міста Рава-Руська в 1941 році відновили учні Рава-Руської школи-інтернату Нестерівського району Львівської області. Обороняли місто в перші дні Великої Вітчизняної війни бійці 17-ї застави 91-го Червонопрапорного Рава-Руського прикордонного загону і 41-а стрілецька дивізія. Для глибокого вивчення оборони міста юні пошуковці зібрали великий документальний матеріал, який свідчив про те, що в перші дні боїв захисники міста знищили понад 2 тисячі німецьких загарбників. У результаті зібраних школярами матеріалів і записаних свідчень учасників оборони міста начальнику 17-ї прикордонної застави лейтенанту Федору Моріну було посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу [8]. Також юними пошуковцями середньої школи № 2 м. Устілуг було проведено пошукову роботу, щодо героїчного подвигу старшого сержанта, старшини 3-ї застави 90-го Володимир-Волинського прикордонного загону, уродженця м. Запоріжжя - Івана Івановича Пархоменка. За результатами роботи юних слідопитів село Видранка Володимир – Волинського району Постановою Верховної Ради СРСР від 4 серпня 1958 року перейменована в село Пархоменкові, а 21 жовтня 1967 р. ім'я Івана Пархоменка було присвоєно заставі де він служив і на якій загинув, вулиці й 27-й школі в місті Запоріжжя де й досі функціонує його музей. Нещодавно на всеукраїнському з'їзді ветеранів представники Луцького комітету ветеранів розповіли мені цікаву

річ про те, що деякий час на іменній заставі була меморіальна дошка, на якій було написано, що застава названа на честь Героя Радянського Союзу І.І. Пархоменка. На жаль це не так, але подвиг старшини Пархоменко був дійсно героїчним. Цей та інші приклади засвідчують про велику пошукову роботу, яку регулярно проводили учні середніх шкіл на території України. Великий виховний вплив на підростаюче покоління мало й те, що в музеях бойової слави у святковій обстановці вручалися атестати зрілості про закінчення середньої школи, посвідчення про виконання спортивних розрядів, значків комплексу «Готовий до захисту Батьківщини». У 80-х роках минулого століття роль шкільних музеїв, кімнат і кутків бойової слави значно підвищилася як у системі військово-патріотичного виховання, так і в підготовці допризовної молоді до військової служби в армії. Це було пов'язано з підготовкою до 40-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні. У рамках проведення пошукової експедиції «Літопис Великої Вітчизняної», наприклад, у Донецькій області учні середніх шкіл, допризовна і молодь охопили постійною турботою і увагою 27640 учасників Великої Вітчизняної війни, постійно вели шефську роботу в госпіталях, будинках-інтернатах для інвалідів війни і праці. У 90-х роках ХХІ століття створення нових музеїв бойової слави в загальноосвітніх школах у зв'язку зі складними фінансовими умовами майже призупинилося. Немало в ці роки й закрилося шкільних музеїв бойової слави. Наприклад, у школі-інтернаті № 23 м. Києва музей бойової слави 40-ї армії у зв'язку з капітальним ремонтом приміщення зовсім припинив своє існування. До слова, у цьому музеї з початку 90-х років розміщувалася єдина в Україні картотека загиблих воїнів, створена у 70 – 80-х роках у відділі пошукової роботи Українського товариства охорони пам'яток історії і культури. Як бачимо, шкільні музеї, кімнати і кутки бойової слави відіграють важливу роль у військово-патріотичному вихованні учнів загальноосвітніх шкіл і підготовці допризовної молоді до військової служби в армії і на флоті. Вони сприятимуть формуванню патріотичної свідомості сучасної молоді, її світоглядних позицій, критичного ставлення до явищ і сучасних подій, що відбуваються в країні і в світі. Практика роботи музеїв попередніх років засвідчує, що навіть яскраві й цікаві експозиції, умілі й розумні розповіді музеєзнавців, найталановитіше мистецтво спілкування з учнями не досягне поставленої мети, якщо їх зміст не наповнений глибокими патріотичними ідеями й тісно не пов'язаний з військовими подіями і реальностями сьогоденного життя Збройних Сил України, що вказують шляхи подальшого руху вперед у справі військово-патріотичного виховання допризовної молоді. Аналіз практики також засвідчує, що в діяльності сучасних шкільних музеїв бойової слави є невирішені проблеми, певні недоліки й дискусійні питання. Не завжди зміст експозицій музеїв і проведених ними військово-патріотичних заходів носить системний характер. Інколи експоновані матеріали відбираються без необхідної вимогливості, суворої наукової перевірки, а тому вони не завжди точно відбивають події минулого і реальної дійсності сучасної армії і флоту. Прогалиною є те, що в музейних експозиціях не завжди є наявні дані про ветеранів війни і праці – вчителів, вихователів, викладачів допризовної

підготовки, батьків, колишніх учнів. Зустрічаються випадки недооцінки фактів сучасного життя воїнів, рідко відбиваються в експозиціях побут і бойове навчання шефських військових частин, успіхи й досягнення випускників загальноосвітніх шкіл, що проходять термінову службу в армії і на флоті або присвятили своє життя військовій професії. Це вказує на те, що шкільні музеї бойової слави потребують удосконалення експозиції і змісту військово-патріотичної роботи з допризовною молоддю. Насамперед, необхідно періодично спільно з органами освіти аналізувати стан роботи шкільних музеїв на спільних засіданнях з педагогічними колективами, де визначати заходи щодо підвищення їх ролі у військово-патріотичному вихованні допризовної молоді. Багаторічна практика діяльності шкільних музеїв бойової слави засвідчує, що в їх експозиціях зосереджено найцінніші історичні документи, матеріали й рідкісні реліквії періоду Великої Вітчизняної війни. Тому необхідно все робити так, щоб зберегти ці експонати для майбутніх поколінь, організувавши їх строгий облік. Слід також розвивати тісні зв'язки шкільних музеїв бойової слави з державними музеями і найцінніші документи й матеріали передавати в їхні фонди, де створені необхідні умови для їх збереження. Цьому сприятиме й залучення до розкриття цінностей цих музейних експонатів молодіжної і педагогічної преси. Велику увагу має приділяти преса й поширенню досвіду роботи шкільних музеїв, зміцненню їх зв'язків з державними, діяльності музейних комісій, проведенню оглядів музеїв. Активна, творча реалізація всіх цих заходів допоможе педагогічним колективам шкіл, громадським організаціям, позашкільним навчальним закладам виявити нові невикористані резерви у виховній роботі. Посилення керівництва діяльністю шкільних музеїв бойової слави дозволить підвищити їх вплив на виховання у підростаючого покоління патріотичних почуттів, послужить реалізації відповідних державних завдань щодо вдосконалення військово-патріотичного виховання й підготовки допризовної молоді до військової служби в армії і захисту Батьківщини [2]. Але є і позитивна інформація з музейної тематики. У Кременчуці Полтавської області після ремонту відкрили музей імені Антона Макаренка. Тепер у будинку, де жили батьки А. Макаренка і кілька років він сам, з'явилося опалення. Приміщення відремонтували і зовні, й усередині. При цьому постаралися максимально точно зберегти зовнішній і внутрішній вигляд будинку того часу. Зараз у музеї Макаренка представлено 34 тисячі експонатів. Серед них - особисті речі А. Макаренка, меблі та книги його батьків. Багато експонатів представлені вперше. Свого часу вони чекали у фондосховищах. Тепер екскурсії можна проводити і взимку, оскільки раніше на зиму експонати з музею виносили.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боброва В.Е. Репортаж о красных следопытах Харькова / В.Е. Боброва // Вожатый. – 1966. - № 2. – С. 7.
2. Зубалій М.Д. Форми військово-патріотичного виховання допризовної молоді / М.Д. Зубалій. – К., 2010. – С. 272.

3. Ігнатенко Н.С. Молодь вивчає героїчне минуле Вітчизни / Н.С. Ігнатенко // Рад. школа. – 1960. - № 10. – С. 69.
4. Куц О.М. Виховання учнів на традиціях радянсько-чехословацької дружби / О.М. Куц // Рад. школа. – 1968. - № 15. – С. 72.
5. Левицький С.Г. Слідами героїчного рейду / С. Г. Левицький, Т.О. Левицька // Рад. школа. – 1962. - № 7. – С. 73.
6. Рубан-Задольський М.Л. З іменем «Партизанської іскри»/М.Л. Рубан-Задольський// Рад. школа. – 1976. - № 1. – С. 31.

КАЗАЦКАЯ ПЕДАГОГИКА

Лапенков О. Н.

военный руководитель Самойловской ООШ

(из опыта работы в казацких кадетских классах Самойловско ОШ)

Пять лет назад в Самойловской ОШ на базе 5-го класса был начат педагогический эксперимент по созданию допрофильных классов с усиленной военной и физической подготовкой. По инициативе учителя физической культуры и защиты Отечества, походного атамана, казацкого полковника Лапенкова О.Н., при поддержке родителей данного класса и педагогического коллектива школы был создан первый казачий кадетский класс. Опеку над классом взял Приазовский казачий полк Международного союза казачьих войск Украины и зарубежья во главе с головным атаманом Гладким Н.В. Класс стал структурным подразделением Приазовского казачьего полка как учебная сотня. Для курсантов была разработана специальная униформа со знаками различия Приазовского казачества. Были разработаны такие образцы формы одежды: парадная летняя, парадная зимняя и полевая повседневная. Самоорганизация в классе устроена по воинскому принципу согласно требованиям Уставов ВС Украины. Кадетский класс (сотня) стал называться взводом. Взвод соответственно поделен на три отделения. Два отделения мальчиков по принципу приезжие и местные, и одно отделение девочек. Отделения формировались с учетом компактного проживания курсантов, чтобы по месту жительства курсантов легче было организовывать для внешкольной работы. Во главе каждого отделения командиры, которые были избраны непосредственно курсантами. Вся организаторская деятельность во взводе, в отличии от армейских структур, определяется не приказами а по старой казацкой традиции, волеизъявлением большинства самих казаков. Во главе взвода (сотни) из числа курсантов избирается (атаман) командир взвода. По общешкольным меркам - это староста класса. Командир первого отделения является заместителем командира взвода. Командир взвода является первым помощником классного руководителя. Во взводе еще есть такая должность как старшина, он является походным атаманом (сотни). По школьным меркам - это завхоз класса. Все остальные обязанности, которые существуют во

внутришкольном самоуправлении, распределяются между личным составом взвода по принципу добровольности. Весь командный состав взвода избирается сроком на один учебный год 1-го сентября на первом классном часе(общем круге сотни) с учетом результатов деятельности самоуправления за прошлый учебный год. Всем младшим командирам присваивается очередное воинское звание (казачий чин) и вручается соответствующий отличительный знак на погон. Также очередные звания(чины)присваиваются как поощрения по итогам учебного года за высокие показатели в учебно-тренировочном процессе, а также за активное участие в общественной жизни класса, школы, громады, казачества. Распорядок учебного дня построен следующим образом: за 10 минут до начала первого урока взвод строится в коридоре школы в две шеренги по отделениям для развода на занятия. После доклада и ответа на приветствие, проводится утренний осмотр внешнего вида курсантов, назначается дежурный по взводу (классу), доводится расписание уроков, назначается ответственный для выполнения общешкольных поручений, время и место проведения учебных тренировок, объявляется форма одежды на следующий учебный день и решаются другие орг.вопросы. Далее курсанты расходятся по учебным классам и готовятся к очередному уроку, занимают свои места за школьными партами. В учебном классе курсанты размещаются по отделениям. Первый ряд парт занимает первое отделение, второй ряд второе отделение, третий ряд третье отделение. Командиры отделений и взвода размещаются за первыми партами, старшина взвода за последней партой, если позволяет рост и зрение. После звонка на урок, когда в класс входит учитель, дежурный курсант подает команду: «Встать! Смирно!» и докладывает преподавателю о готовности взвода к занятиям. На приветствие учителя взвод отвечает согласно требованиям Строевого Устава ВС Украины. Дальнейшее общение курсантов с учителем также осуществляется согласно требованиям Уставов ВС. Теперь, за счет чего происходит усиленная военная и физическая подготовка. Согласно учебной программы по физической культуре, администрацией школы установлено максимальное количество уроков (три в неделю), а в некоторых классах еще дополнительно индивидуальный урок или факультатив. Во внеурочное время в школе работает кружок «Будущий воин» по авторской программе учителя защиты Отечества. С учетом специфики кадетских классов разрабатывается и план военно-патриотического воспитания. Во время занятий спортом уклон делается в сторону военно-прикладных видов спорта, таких как: гимнастика, акробатика, рукопашный Бой гиревой спорт и атлетизм, пешеходный туризм и др. На занятиях по военной подготовке курсанты изучают Уставы ВС, строевую, огневую, тактическую, медико-санитарную, психологическую подготовку и военную топографию. Курсанты учатся владеть холодным и огнестрельным оружием, приемами самообороны и нападения, минно-взрывному делу, маскироваться на местности , выживать в полевых и экстремальных условиях. Классные часы носят тематический характер. Это уроки мужества, встречи с ветеранами войны и участниками военных конфликтов, с людьми мужественных профессий, казаками, ведущими

спортсменами, воспитанниками военно-патриотических клубов и объединений. Курсанты постоянно участвуют в патриотических слетах, фестивалях, и конкурсах народной, военной, казацкой и патриотической песен. Принимают активное участие в работе школьного музея. В школе создан кадетский театр эстрадных миниатюр КаТЭМ «Самоволочка». Работает вокальный ансамбль военно-патриотической песни. Постоянно проводятся экскурсии по историческим и культурным местам, в воинские части и т.п. Развито волонтерское движение по охране и благоустройству исторических памятников, по оказанию помощи ветеранам и престарелым людям. Все курсанты являются членами военно-патриотического клуба «Долг». Создана детская организация «Юные друзья пограничников». В интернете создан свой сайт «Защитник Отечества» (www.vpkdolg.at.ua) Вся учебно-воспитательная работа с кадетскими классами направлена на воспитание гражданина, казака-воина, защитника Отечества, патриота. Может быть, поэтому все больше и больше родители и дети изъявляют желание учиться в кадетских классах. По просьбе родителей и учащихся сегодня в школе уже создано шесть казачьих кадетских классов. То, что инициатива в этом направлении идет снизу, говорит о том, что казацкая педагогика пришлась по душе и имеет право на существование в системе общешкольного образования. Анализируя пятилетний опыт работы с кадетскими классами можно отметить специфические положительные моменты . Возьмем к примеру внешний вид школьника. Строгая военная форма мотивирует и соответственное поведение школьника. Одев учащихся в одинаковую форму, мы, таким образом, уравнили бедных и богатых. А выделиться ученик теперь может не дороговизной или модностью одежды, а опрятностью, знаками различия, успеваемостью. Таким образом, мы убираем один из комплексов неполноценности, который часто возникает у детей из бедных и малообеспеченных семей. Ношение военной формы требует специфики ее обслуживания. Это и пришивание шевронов, пагонов, присоединение эмблем, кокард и т.п. Все это на начальной стадии обучения требует помощи от родителей. Такую специфическую, квалификационную помощь может оказать только тот, кто служил в армии, а это или отец, или старший брат, или дедушка, дядя и др. Таким образом, мы автоматически подключаем к воспитательному процессу мужчин, что немаловажно в современной педагогике. Ведь у нас уже так сложилось, что отец занимается зарабатыванием денег, а воспитанием подростка занимаются или мама, или бабушка. Может быть, поэтому дефицит мужского воспитания и приводит к тем негативным явлениям, которые часто имеются у подростков. С кем, как не с отцом можно поговорить после школы о тактико - технической характеристики автомата Калашникова, или спросить у отца за сколько секунд он в армии разбирал автомат и похвастать своими достижениями. Ученика появляется еще один мотив идти в школу, пройтись по улице в красивой форме курсанта, ощущая на себе заинтригованные взгляды окружающих, ощущая свою необычность, неформальность, побуждая в себе самоуважение, что так любят подростки. Таким образом, убирается необходимость выделиться серьгой в носу или какой-то другой гламурностью. Форма одежды

влияет и на поведение при общении учащихся с учащимися и учащих с учителями. Поведение различно, когда общаются обычный ученик и ученик в курсантской форме, курсант с курсантом, курсант с учителем в гражданской одежде и с учителем в военной форме. При общении работе с младшими казачатами, учителю приходится прибегать к помощи старшекурсников. Таким образом, формируется шефская работа. Закрепленные за младшими курсантами старшекурсники с удовольствием проводят курс «молодого казака». Обучая младших тем навыкам и умениям, которые сами уже умеют выполнять. Старшекурсники выполняя роль учителя, непосредственно сталкиваются с трудностями преподавательской деятельности, что также положительно влияет на дальнейшие взаимоотношения ученика и учителя. Отсюда начинается уважение младших к старшим. У старших курсантов формируется чувство ответственности за младших. Младшие начинают подражать старшим. Образуется такая вот положительная «дедовщина» со взаимопониманием и взаимовыручкой. Это положительный прототип дворового и уличного воспитания. Во время воспитательных мероприятий, курсанты знакомятся с подвигом, мужеством людей в погонах и себя причисляя к этой касте людей, т.к. на плечах имеют такие же погоны. Так формируется самосознание воина, защитника Отечества, патриота. Как лодку назовешь, так она и поплывет. Когда к курсанту относятся как к будущему защитнику, готовому на геройские поступки, это побуждает на соответствующие поступки. Этот опыт воспитания необычен, нестандартен для современной общеобразовательной школы, требует научного изучения и анализа. Но уже сейчас «на вскидку» «невооруженным взглядом» виден положительный эффект в воспитании гражданина с активной жизненной позицией, казака-воина, патриота, будущего резерва вооруженных сил, хорошего солдата запаса.

ВОЕННО-ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В СИСТЕМЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА, ПРОБЛЕМАТИКА И ПУТИ ПРАКТИЧЕСКОГО ПРИМЕНЕНИЯ

Лобас А. А.

член правления ВОО «НИКТО КРОМЕ НАС»

Вопросы:

1. Проблемы национальной безопасности
2. Система военно-патриотического воспитания в Украине, роль и место общественных организаций в этой системе.
3. Перспективные пути решения проблем национальной безопасности.

1. Начнем с простейшего:

Цель военно-патриотического воспитания — развитие у молодежи гражданственности, патриотизма как важнейших духовно-нравственных и

социальных ценностей, формирование у нее профессионально значимых качеств, умений и готовности к их активному проявлению в различных сферах жизни общества, особенно в процессе военной и других, связанных с ней, видов государственной службы, верности конституционному и воинскому долгу в условиях мирного и военного времени, высокой ответственности и дисциплинированности.

Теперь рассмотрим эту цель в преломлении нынешней обстановки в Вооруженных силах Украины, других воинских формированиях. Также интересно взглянуть на другие проблемы, которые так или иначе касаются вопросов национальной безопасности нашего государства.

1. По состоянию на 27.01.2012 по данным Министерства юстиции в Украине насчитывалось 3526 общественных организаций. Точно же числа общественных организаций и движений военно-патриотического направления не установлено, но у всех на слуху такие организации как ОСОУ, «Память», «Пласт», «Спас», «Красная Звезда» и «Воин», «Бастион». Но ведь при всей многогранности патриотических организаций опрос, проведенный Институтом Горшенина в течение 2011 в Украине, Польше, Казахстане и России, показал, что уровень патриотизма среди молодых граждан худший именно в Украине. По последним данным, только 55,4% украинской молодежи считают себя патриотами. В Казахстане таких респондентов - 68,2%, в России - 66,5%, в Польше - 61,9%.

Общая численность Вооружённых сил Украины (ВСУ) на 2012 год составляет 184000 человек, в том числе до 139 000 военнослужащих, являясь 5-й по размеру армией Европы. Разработанная Министерством обороны Украины реформа ВСУ предполагает сокращение численности армии в течение 5 лет до 2017 года с 184 тысяч (из которых 136 тысяч военнослужащих и 48 тысяч гражданского персонала) до 70 тысяч человек.

В рейтинге регионов Украины Запорожская область по уровню преступности занимает 25 из 27 мест.

И самое главное, самыми главными богатствами любого государства являются ее недра и ее народ. Так вот какая картина у нас с молодежью. Медики, которые принимают участие в работе военно-врачебных комиссий украинских военкоматов, бьют тревогу из-за неудовлетворительного состояния здоровья призывников, их поголовно низкой грамотности и многочисленных случаев нарушения логического мышления.

Это лишь малый срез проблем, прямо влияющих на поддержание национальной безопасности. Я сделал акцент на этих проблемах лишь по одному признаку: общественные организации, представители которых присутствуют здесь, в полной мере могут принять участие в решении их.

2. Система военно-патриотической работы представляет собой установленные или сложившиеся порядки, содержание воспитательной деятельности на всех ее уровнях, начиная с первичного коллектива, группы и заканчивая высшими органами управления.

Основным институтом, обеспечивающим организацию всей системы данного направления воспитания, ее функционирование и контроль за его

эффективностью и конечными результатами, является государство. Система военно-патриотического воспитания включает:

1. Формирование и развитие социально значимых ценностей, гражданственности и патриотизма в процессе воспитания и обучения в детских дошкольных учреждениях, в общеобразовательной и высшей школе, в других типах учебных заведений.

а) Формирование у учащихся общеобразовательной школы готовности к действиям в специфических и экстремальных условиях (в том числе к военной и другим видам государственной службы на занятиях по ОБЖ и физической культуре).

2. Массовую патриотическую и военно-патриотическую работу, организуемую и осуществляемую государственными и общественными органами и организациями, органами местной власти и управления, органами и организациями Вооруженных Сил, военкоматами, организациями и объединениями воинов запаса, ветеранов, правоохранительными органами и организациями, соответствующими структурами других войск, воинских формирований и органов, ОСОУ, Министерство образования и науки, молодежи и спорта, Минздрава, некоторыми общественными движениями и организациями молодежи и др. (патриотические и военно-патриотические, культурно-исторические и военно-исторические, военно-технические и военно-спортивные и другие клубы и объединения, специальные школы, курсы, различные кружки, спортивные секции; клубы, , поисковая деятельность, военно-спортивные игры, походы и т. д.).

Осуществление патриотического воспитания предполагает использование системы средств, которая включает три основных компонента: материально-технический, образовательный и организационный.

К материально-техническим средствам относятся учебные аудитории, классы и кабинеты для занятий по начальному военному обучению, музеи, места сражений, памятники, захоронения, специализированные школы, патриотические и военно-патриотические клубы, техника, специальное оборудование, оружие, макеты, учебные поля, спортивные городки, тир, тренажеры, а также соответствующие средства массовой информации, произведения литературы, искусства.

Образовательные средства включают основные теоретические и научно-практические рекомендации по организации и проведению военно-патриотического воспитания, по формированию взглядов, убеждений, потребностей и интересов, воспитанию любви к родине, готовности к отстаиванию ее свободы и независимости, по выработке общественного мнения о проблеме обеспечения и укрепления стабильности и безопасности общества, о государственных и социальных институтах, участвующих в реализации функции защиты Отечества, о военной и альтернативной службе и др.

Организационные средства патриотического воспитания — это весь комплекс мероприятий, осуществляемых с использованием материально-технических и образовательных средств, проводимых в соответствующих

формах, максимально реализующих общие и специфические задачи по формированию и развитию личности гражданина и патриота.

Все три группы средств патриотического воспитания тесно взаимосвязаны, дополняют друг друга, и только комплексное их использование в процессе взаимодействия субъекта и объекта этой деятельности способствует достижению ее главной цели.

Военно-патриотическое воспитание — многоплановая, систематическая, целенаправленная и скоординированная деятельность государственных органов, общественных объединений и организаций по формированию у молодежи высокого патриотического сознания, возвышенного чувства верности к своему Отечеству, готовности к выполнению гражданского долга, важнейших конституционных обязанностей по защите интересов Родины.

Для достижения этой цели требуется выполнение следующих основных задач:

- проведение научно обоснованной управленческой и организаторской деятельности по созданию условий для эффективного военно-патриотического воспитания молодежи;

- утверждение в сознании и чувствах молодежи патриотических ценностей, взглядов и убеждений, уважения к культурному и историческому прошлому Украины, к традициям, повышение престижа государственной, особенно военной, службы;

- создание новой эффективной системы военно-патриотического воспитания, обеспечивающей оптимальные условия развития у молодежи верности к Отечеству, готовности к достойному служению обществу и государству, честному выполнению долга и служебных обязанностей;

- создание механизма, обеспечивающего эффективное функционирование целостной системы военно-патриотического воспитания молодежи, в том числе проходящей службу в рядах Вооруженных Сил Украины, других воинских формирований и органов.

В современных условиях в содержании военно-патриотического воспитания молодежи в качестве приоритетных выделяются следующие духовно-нравственные ценности:

- гражданственность ;
- общенациональное в государственном масштабе;
- приоритет общественно-государственных интересов над личными;
- лояльность к основам государственного и общественного строя;
- патриотизм, преданность своему Отечеству;
- преемственность, сохранение и развитие лучших традиций ВСУ, других силовых структур и органов;
- самоотверженность и способность к преодолению трудностей и лишений;
- гуманизм и нравственность, чувство собственного достоинства;
- социальная активность, ответственность, нетерпимость к нарушениям норм морали и права.

Система этих и других ценностей является важным фактором создания современных войск и сил, характеризующихся высоким морально-психологическим состоянием, боевой выучкой, мобильностью, готовностью к выполнению сложных и ответственных задач по защите Отечества в условиях реформирования общества, и может быть условно разделена на три сферы:

Общественно-государственную — защита социально-экономических, духовных, геополитических и других интересов граждан Украины, их свободы и независимости, а также суверенитета и целостности страны. Патриотическую — любовь к Родине, своему народу, национальное самосознание, верность гражданскому и воинскому долгу, готовность к достойному служению Отечеству.

Военно-профессиональную — добросовестное отношение к военной службе, стремление к образцовому выполнению функциональных обязанностей, высокий уровень овладения воинской специальностью, честность, коллективизм и взаимовыручка, сохранение и развитие лучших воинских традиций, уважение к старшим, достоинство и соблюдение требований воинского этикета.

Патриотизм — это олицетворение любви к своей Родине, сопричастность с ее историей, природой, достижениями, проблемами, притягательными и неотделимыми в силу своей неповторимости и незаменимости, составляющими духовно-нравственную основу личности, формирующими ее гражданскую позицию и потребность в достойном, самоотверженном, вплоть до самопожертвования, служении Отечеству. Патриотизм представляет собой фундамент общественной и государственной систем, духовно-нравственную основу их жизнеспособности и эффективного функционирования.

Готовность к достойному служению Отечеству - это многокомпонентное образование, соответствующее системе требований, предъявляемых обществом и его военной организацией к личности, являющееся результатом ее воспитания и подготовки к выполнению функций по защите общества и государства и выражающееся в реальной способности к их осуществлению в специфических условиях военной или иной связанной с ней государственной службы. К числу ценностей, на которых основывается военная и иные виды государственной службы в Вооруженных Силах Украины, других воинских формированиях и органах, относятся:

- гражданский долг - постоянная внутренняя потребность личности в высоконравственном отношении к воинским и иным социально значимым требованиям своего государства;

- воинский долг - система социально значимых ценностей и морально-правовых обязанностей военнослужащих, выражающая готовность отстаивать интересы страны, изложенная в Конституции, законах, Военной присяге, воинских уставах, приказах командиров и начальников;

- профессионализм - степень овладения различными категориями личного состава Вооружённых Сил Украины, других воинских формирований и органов своими служебными обязанностями и умение успешно выполнять поставленные задачи;

- воинское мастерство - уровень профессиональной подготовленности военнослужащего (воинской части, подразделения), характеризующийся высокой степенью готовности к выполнению задач военной службы в мирное время, в период подготовки и ведения боевых действий.

Военно-патриотическое воспитание, как один из видов многоплановой, масштабной и постоянно осуществляемой деятельности, обладает высоким уровнем комплексности, то есть охватывает своим воздействием практически все категории молодежи, пронизывает многие стороны жизни общества, особенно Вооруженные Силы Украины, других воинских формирований и органов.

Среди основополагающих принципов военно-патриотического воспитания, представляющих собой исходные руководящие положения при осуществлении практической деятельности в этой сфере, выделяются: научность; гуманизм; демократизм; приоритетность исторического, культурного наследия Украины, ее духовных ценностей и традиций; системность, преемственность и непрерывность в развитии молодежи, с учетом особенностей ее различных категорий; многообразие форм, методов и средств, используемых в целях обеспечения эффективности воспитания; его направленность на развитие возможностей, способностей и качеств каждой личности на основе индивидуального подхода; тесная и неразрывная связь с другими видами воспитания.

Благодаря формированию и развитию у молодежи таких важнейших социально значимых качеств, как гражданская зрелость, любовь к Отечеству, ответственность, чувство долга, верность традициям, стремление к сохранению и приумножению исторических и культурных ценностей, готовность к преодолению трудностей, самопожертвование, намного возрастут ее возможности к активному участию в решении важнейших проблем общества в различных сферах его деятельности, в том числе в военной и в других, связанных с ней видах государственной службы.

Одним из результатов улучшения состояния патриотического воспитания молодежи должен стать социально-экономический подъем, сменяющий спад и депрессию, укрепление правовой и политической мощи государства, обеспечение обороноспособности и безопасности страны, достижение социальной стабильности в обществе, преодоление причин социальных, этнических, региональных, религиозных и иных конфликтов. Особое значение имеет то обстоятельство, что в лице патриотически воспитанной молодежи современное общество приобретет ценнейший компонент созидательного потенциала, который будет определяться прежде всего ее готовностью взять на себя ответственность за будущее страны, за дело успешного реформирования Вооруженных Сил и других силовых структур и органов.

Исходя из проблем, озвученных в первой части и системы военно-патриотического воспитания в нашем государстве можно построить модель участия общественных организаций Запорожского региона в решении данных вопросов. За основу беру общественные организации, которые в своей деятельности делают упор на патриотическое и военно-спортивное воспитание подрастающего поколения:

Запорожский областной центр патриотического воспитания молодежи
Запорожского областного совета – дальше Центр;

Общество содействия обороне Украины – дальше ОСОУ;

Всеукраинская федерация «Спас» - дальше Спас;

Общественная организация “Никто кроме нас” – дальше НКН;

Войско Запорожское низовое «Запорожская Сечь» - дальше Сечь;

Авто-Мото клуб «Фаэтон» им. Л.Е. Хлевногo – дальше Фаэтон;

Историко-патриотический клуб военной реконструкции “Воин” –
дальше Воин;

Союз ветеранов Афганистана Запорожья – дальше Союз;

При этом учитываю имеющийся у Центра, ОСОУ, Спаса, НКН, Союза организационный компонент, наличие у ОСОУ, Спаса, НКН, Сечи, Фаэтона, Воина материально-технического компонента. И самое главное – каждая из указанных организаций имеет свой, проверенный практикой неповторимый образовательный элемент.

Именно слаженной работой этих организаций можно влиять на решение вопросов национальной безопасности, поднятых в первой части, по крайней мере в Запорожском регионе.

Например. сокращение ВСУ не должно отражаться на способности государства в случае нарушения неприкосновенности и территориальной целостности оказать отпор агрессору и защитить свою независимость. Поэтому количество сокращенного личного состава ВСУ должно быть сразу восполнено таким же количеством резервистов и добровольцев. Если формирование военного резерва является задачей ВСУ, то создание добровольных подразделений, состоящих из числа лиц призывного состава – это уже нужно рассматривать как задачу для общественных организаций. Как пример, здесь можно рассмотреть такие страны как Канада и Эстония:

Вооруженные силы Канады строятся на профессиональной основе, и их численность в случае возникновения военного положения может быть резко увеличена за счет набора добровольцев.

Движение курсантов Канады — это крупнейшая молодёжная инициатива, поддерживаемая правительством Канады посредством Министерства государственной обороны. Будучи объединением более 50 000 молодых людей, курсанты контролируются 5 000 офицеров Командного состава инструкторов военных училищ (СИС). Движение курсантов Канады предлагает занятия, обогащающие всех молодых канадцев в возрасте 12—19 лет, и является движением с военизированной организацией. Молодой человек, интересующийся Движением, может записаться в одну из трёх существующих ветвей: курсанты Авиации, курсанты Военно-морского флота и курсанты Армии. В северных областях федеральное правительство предлагает молодёжные занятия посредством Juniors Rangers.

Несмотря на то что структура Движения интегрирована в структуру Министерства государственной обороны, ДКК не имеет своей целью ни вербовку, ни пополнение кадров с его помощью. Важно отметить, что происхождение Движения курсантов совсем иное; «курсанты Авиации» были основаны в 1941 для

подготовки молодых лётчиков, их дальнейшей вербовки при достижении ими 16-летнего возраста и скорейшей отправки в действующие силы. Тем не менее, Движение модернизировалось и изменилось в соответствии с канадскими обычаями и ценностями; однако, без отказа от своего прошлого.

Сегодня целью Курсантов является формирование лучших граждан, продвижение хорошей физической формы и поддержание интереса к той области, в которой занимается молодой человек (Авиация, Военно-морской флот, Армия). Летние лагеря управления, подготовки, выживания, физического воспитания, музыки, пилотажа, парусного спорта и много другого предлагаются бесплатно. я подчиняется Министерству обороны. Основной целью Союза обороны является защита независимости и конституционного порядка, в том числе в случае военной угрозы, на основе свободного волеизъявления граждан.

"Союз обороны" состоит из 15 территориальных подразделений, зоны ответственности которых в основном совпадают с границами округов Эстонии. "Союз обороны" насчитывает более 12 000 членов, а вместе с аффилированными организациями - более чем 20 000 активистов. "Союз обороны" принимает участие в учениях эстонской армии, кроме того, его активисты участвуют в обеспечении общественного порядка в качестве добровольных помощников полицейских, принимают участие в тушении лесных пожаров и выполняют некоторые иные общественные функции.

Кроме того, не стоит забывать печальный опыт наводнений в США, РФ и в Закарпатье. Части национальной гвардии, МЧС, ВС не могут в первые минуты и в полном объеме приступить к спасению людей, материальных ценностей и ликвидации последствий природных катастроф. А если к этому прибавить возможность возникновения техногенной катастрофы, что в Запорожском регионе имеет особое значение в силу присутствия на его территории Запорожской АЭС, ДнепроГЭСа, то картина может стать просто убийственной. И здесь выходит на первое место вопрос создания и постоянного функционирования народных дружин (ополчения) с четко выраженными и утвержденными правами и обязанностями, пусть даже на муниципальном уровне. Тут не стоит забывать опыт России по формированию муниципальных казачьих дружин.

В нашем случае отбор, первичную подготовку и формирование подразделений добровольцев можно возложить на Сечь, Спас, НКН, ОСОУ, Союз. Этому способствует наличие в этих организаций представителей, имеющих боевой опыт, навыки обучения военному делу, боевым единоборствам, образование военных преподавателей и воспитателей, психологов, умноженное на дух казачества, православия и патриотизма.

Подготовительной базой может служить функционирующий лагерь на Хортице. В последующем необходимо создать специальный лагерь для проведения военно-патриотических сборов молодежи, «Зарницы», летних лагерей, мероприятий по работе с допризывной молодежью. На базе можно также проводить инструкторские занятия с привлечением специалистов по

ликвидации чрезвычайных происшествий, сотрудников правоохранительных органов, медицинских работников.

Учитывая декларируемый государством переход на контрактную армию, уменьшение количества призываемой на действительную воинскую службу молодежи, выходит на новый уровень качественный показатель подготовки призывного контингента срочной службы. Призывники, прошедшие подготовку в наших общественных организациях, лучше подготовлены к исполнению обязанностей воинской службы. К тому здесь же включается фактор личной ответственности солдата перед товарищами по организации и ответственность организации перед воинской частью за своего представителя. Для улучшения подготовки молодого пополнения возможны следующие действия:

- обращение к Министру обороны, Министру внутренних дел, Министру по чрезвычайным ситуациям с просьбой присвоить определенным подразделениям в каждом роде войск наименования «казачий», «Запорожский» с целью комплектования этого подразделения уроженцами Запорожской области, которые подготовлены в наших общественных организациях (например, роту в одной из частей высококомобильных десантных войск);

- соответственно уже допризывную подготовку можно проводить по программе боевой подготовки этих родов и видов войск (например, пластуны – разведподразделения и подразделения спец.назначения, с первичной воздушно-десантной, морской, технической подготовкой);

- при наборе личного состава в части отдавать предпочтение призывникам, которые имеют ходатайства общественных организаций, участвующих в этой программе;

- предоставление общественным организациям право направлять наиболее подготовленных, способных по своим морально-деловым и физическим данным членов организации в высшие военные учебные заведения, учебные заведения МВД, МЧС, ГПС и т.п.

Парни, отслужившие срочную службу, возвращаются в организацию и включаются в состав подразделений добровольцев, передают свой опыт подрастающему поколению. В таком же ключе организации могут готовить и военнотружущих военной службы по контракту. Высказанные предложения не новы, они прошли проверку практикой в середине и конце 80 годов, когда были созданы и работали клубы под руководством воинов-афганцев. Кроме качественной подготовки к службе в армии, эти клубы многих подростков вытянули из подвалов и тюрем.

И здесь стоит обратить внимание на работу с подростками, склонными к девиантной форме поведения. В 2011 году Одесская областная организация ОСОУ, по договоренности с подразделением уголовной милиции по делам несовершеннолетних, провела трехнедельные сборы с детьми, находящимися на учете. И это одна из форм влияния на криминогенную обстановку в регионе. Запорожские общественные организации имеют весь необходимый арсенал для проведения подобных мероприятий.

Все вышеназванное возможно при одном условии – четкое, постоянное взаимодействие между общественными организациями, совместное участие в проводимых мероприятиях, поддержка со стороны органов исполнительной власти и органов местного самоуправления.

Реализация теоретических предложений и практических рекомендаций, изложенных в докладе, являющихся основой для решения важнейших задач воспитания молодежи, улучшения ее качественных характеристик, повышения уровня ее готовности к выполнению социально значимых функций в различных сферах жизни общества и его военной организации в интересах их успешного реформирования и укрепления, предполагает сосредоточение огромных усилий на всех уровнях и направлениях этой деятельности. Необходимо сделать все возможное для того, чтобы становление и развитие каждого молодого человека как гражданина и патриота обеспечивалось гармонично взаимодействующими в достижении данной цели социальными и государственными институтами, макро- и микроусловиями, факторами. Только в этом случае можно рассчитывать на успешное решение одной из наиболее важных проблем нашего общества и его военной организации, значение которой в сложный и противоречивый период их развития трудно переоценить.

ОПЫТ РАБОТЫ ВОЕННО-ПАТРИОТИЧЕСКОГО КЛУБА «ВИТЯЗЬ»

Мочула О. А.

руководитель военно-патриотического клуба «Витязь»

Жизнь общества сегодня ставит серьезнейшие задачи в области воспитания и обучения нового поколения. Государству нужны здоровые, мужественные, смелые, инициативные, дисциплинированные, грамотные люди, которые были бы готовы учиться, работать на его благо и, в случае необходимости, встать на его защиту. В работе Амвросиевской общеобразовательной школы 1-111 ступеней № 4 одной из главных задач является воспитание подрастающего поколения. Важнейшая составляющая процесса воспитания – формирование и развитие патриотических чувств. Без наличия этого компонента нельзя говорить о воспитании по-настоящему гармоничной личности.

В свете этих задач повышается значимость военно-патриотического воспитания молодежи, так как именно оно должно внести весомый вклад, а в некоторых случаях и решающий в дело подготовки умелых и сильных защитников Родины.

Военно-патриотическое воспитание тесно связано с воспитанием патриотизма. Оно – образовательная технология двойного назначения, поскольку всеми доступными формами вооружает юного гражданина важнейшими морально-психологическими качествами, необходимыми как будущему защитнику Родины, так и вполне мирному человеку. Ведь смелость, твердость характера, физическая выносливость необходимы как защитнику Родины, так и врачу, инженеру. В школе, ребята получают первую

профориентацию, нередко и практически знакомятся с будущей военной специальностью связиста, кинолога, водителя, санинструктора. Ведь освоение штатной боевой техники в войсках пойдет успешнее, если молодой человек до призыва на службу в ряды украинской армии уже ознакомился с устройством и эксплуатацией мотоцикла, автомобиля, трактора. Разве не укрепляют силу воли, не вырабатывают у молодых людей терпение походы, состязания, военизированные игры.

Как видим, задача подготовки защитников Родины, стоящая перед нами, педагогами, весьма сложная и ответственная. Каждый учитель в школе должен пересмотреть как, с помощью каких средств, методов и приемов привить современному школьнику чувство патриотизма, которое гарантировало бы укрепление территориальной целостности Украины ; любовь к ней; защиту Родины, как в мирное, так и в военное время (а не предательство и уклонение от службы в армии).

Военно-патриотическая работа со школьниками – это проверенный временем способ внушения молодым поколениям глубокого понимания нашей силы и веры в планетарную устойчивость Украины. Работа по военно-патриотическому воспитанию в нашей школе идет по трем системообразующим направлениям:

I направление. *Воспитание на боевых традициях народа и Вооруженных Сил.* Данное направление включает в себя следующие мероприятия:

1. Мероприятия по увековечиванию памяти павших в борьбе за независимость нашей Родины (шефство над братскими захоронениями; вахта памяти - выставление почетного караула в мемориале; участие в автопробегах по местам Боевой Славы (Степано-Крынское подполье. Историко-мемориальный комплекс Саур – Могила. По Миус - фронту; участие в митингах и других патриотических мероприятиях на братском захоронении и в других памятных местах города и района.) проведение Уроков Мужества и Памяти.

2. Проведение экскурсий , встреч с ветеранами Великой Отечественной войны. Поздравление и выступление с концертами перед ветеранами войны и труда.

3. Празднование памятных дат, проведение выставок, викторин, конкурсов, просмотров видеофильмов. Составление альбомов Памяти, презентаций и видеофильмов на основе собранных поисковой группой клуба материалов. Отображение о проделанной работы в средствах массовой информации (районная газета Луч Информ и областная газета Донецкий Кряж, в сети Интернет)

4. Проведение конкурсов военно-патриотической песни, а также других праздничных мероприятий (концертов) посвященных великим праздникам.

II направление. *Военно-спортивные игры.*

Прежде всего, это “Зарница” и “Будущий воин”, которые в комплексе решают задачи почти всех компонентов системы военно-патриотического воспитания. Практическая значимость игр четко прослеживается с помощью

обратной связи “ШКОЛА – АРМИЯ”. Опыт проведения игр “Зарница” и « Будущий воин» показал популярность и важность этой формы военно-патриотического и физического воспитания обучающихся. Игры оказывают положительное влияние на организационное укрепление коллектива класса, способствует развитию общественной активности детей, формирует качества, необходимые будущему воину, защитнику Родины.

Не менее важную роль в военно-патриотическом воспитании играют месячники оборонно-массовой и спортивно-оздоровительной работы, военно-спортивные эстафеты, военно-спортивные праздники, День Защитника Отечества.

III направление. *Взаимосвязь школы и общественных организаций*

Работа по данному направлению осуществляется через сотрудничество с районными организациями воинов интернационалистов, чернобыльцев и Красного Креста. Данные направления являются военно-патриотическими воспитательными комплексами, так как проводятся совместные сборы, практические и теоретические занятия, мероприятия к юбилейным и памятным датам.

Считаю, что урок стоит во главе всего воспитательного процесса. Каждый общеобразовательный предмет объективно располагает большим патриотическим потенциалом. Специальный раздел в предмете « Защита Отечества»– военно-исторические, правовые и политические основы защиты Отечества призван закрепить уже имеющиеся у обучающихся знания по допризывной подготовке, привести их в систему, дополнив новыми знаниями, научить применять на практике, полученные на уроках знания и умения – иными словами, сформировать в умения и навыки военно-прикладного характера.

Наличие в школе подобного воспитательного центра военно-патриотической работы способствует приданию всей проводимой работе системности, закреплению позитивных традиций. Имеется уголок боевой Славы, где помещены материалы по поисковой работе, способствующие воспитанию школьников на героических традициях старших поколений.

На базе центра военно – патриотической работы проводятся:

1. Уроки истории, литературы, а также других предметов по материалам военно-патриотической направленности. Это способствует тесной взаимосвязи военно-патриотического воспитания на уроках и вне уроков.

2. Встречи школьников с военнослужащими, ветеранами. Осуществляется координация всей работы по воспитанию школьников на боевых традициях.

3. Организуется учеба юнармейцев.

4. Уроки Мужества, вечера, сборы, беседы, классные часы, просмотры видеofilьмов, презентации материалов , собранных поисковой группой .

Данная система военно-патриотического воспитания, созданная в нашей школе, реально помогает управлять процессом подготовки обучающихся к защите Родины, придает всей проводимой работе системность, последовательность и целенаправленность, обеспечивает преемственность в организации и развитии военно-патриотической деятельности школьников. Понимая всю сложность вопроса патриотического воспитания, я считаю, что школа должна принять на себя основную нагрузку по патриотическому

воспитанию подрастающего поколения, ведь именно здесь наше будущее, будущее нашей Родины. Остаюсь при мнении, что воспитание гражданина – патриота стратегическая цель школы, была, есть и будет. Патриотическое сознание наших граждан остается важнейшей ценностью, одной из основ духовно – нравственного единства общества. Воспитать человека любящим свою землю, свой народ, быть готовым к защите своей Родины – очень непростая задача. Но она, безусловно, осуществима, если мы, педагоги, будем выполнять ее с любовью и добротой, не забывая мудрых слов: “Ученик – это не сосуд, который нужно наполнить знаниями, а факел, который нужно зажечь!”

От того, как будет поставлена работа по патриотическому воспитанию во всех школах нашей страны, и зависит во многом выполнение этой сложной проблемы современной жизни. Очень хотелось, чтобы данная система военно-патриотического воспитания была постоянно действующей и направленной на конечный результат – воспитывать гражданина – патриота своей страны. Мне кажется, что нам это удалось и мы на правильном пути. Вся работа, проводимая по военно-патриотическому воспитанию, дает свои положительные результаты. Ребята учатся в школе с увлечением, и это, пожалуй, радует больше всего. За последние годы не один выпускник нашей школы не пытался уклониться от службы в Вооруженных Силах Украины. При встрече с выпускниками, которые проходят службу в армии, курсантами военных училищ приятно слышать лестные отзывы о нашей работе в школе по военно-патриотическому воспитанию.

Дети хорошо усвоили главное, что любовь к Родине – это проявление патриотизма, а защита Отечества – это долг и обязанность патриота.

РОЛЬ ВОЕННО-СПОРТИВНЫХ ИГР В ПАТРИОТИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ МОЛОДЁЖИ

Токарь С. Н.

председатель Заводской районной организации ОСОУ.

Воспитание ребёнка начинается, в семье. Позже будут дошкольные учебные заведения, далее школы, высшие учебные заведения. Всё это время ребёнок получает огромные объёмы информации, но всё начинается с игры, в процессе которой обогащается накопленный детьми жизненный опыт, углубляются представления об окружающем мире, приобретаются навыки, необходимые им для успешной деятельности. Игра является исторически сложившимся средством военно-патриотического воспитания детей.

Главная цель современных военно-патриотических игр - пропаганда здорового образа жизни, разностороннее развитие молодых людей. Помимо этих, важных задач, ребята получают от процесса игры массу удовольствия и хорошего настроения, приобретают полезные знания и опыт.

Сегодня органами власти и нашим Центральным комитетом ОСОУ (ДОСААФ) принимаются специальные программы военно-патриотического

воспитания молодежи, привлечения детей и юношества к спорту и здоровому образу жизни. Наши клубы, принимают в этой работе активное участие.

На сегодняшнем заседании предлагаю рассмотреть, какая работа ведётся в рядовой районной организации Общества содействия обороне Украины (ДОСААФ). Заводская районная организация выполняла и продолжает выполнять свою основную задачу по военно-патриотическому воспитанию молодёжи. Встречи с ветеранами, месячники оборонно-массовой работы, проведение соревнований, участие в автопробегах и выставках, вот неполный перечень нашей работы.

В Заводском районе уже семь лет работает пневматический мультимедийный тир оборонного общества. В нём проводятся соревнования интересные для самых различных возрастных категорий граждан. Благодаря совместным усилиям районной администрации, отдела образования и районного оборонного общества, доброй традицией стало проведение соревнований между учащимися школ района.

В 2008 году районным обществом приобретены, два макета автомата Калашникова. Комитет принял такое решение, чтобы дать возможность юношам и девушкам нашего района, собственноручно принять участие, в сборке и разборке автомата. Также приобретены макеты гранаты Ф-1, противотанковой мины, гранатомёта РПГ - 26.

Стараясь идти в ногу со временем, наша организация знакомит юношей и девушек с таким командным видом спорта как пейнтбол. В пейнтболе нет оружия и пуль, но есть специальные устройства - пневматические маркеры и желатиновые шарики, заправленные безвредной краской. Правила просты - попала на тебя краска, ты поражен и покидаешь поле до следующей игры. По сравнению с другими видами спорта, пейнтбол имеет особенную привлекательность, как военно-спортивное мероприятие.

Именно благодаря сотрудничеству, такие соревнования были организованы для курсантов школы патриотов Областного центра патриотического воспитания молодёжи. Все участники получили массу удовольствия и огромный заряд энергии. Также сотрудничая с Запорожским областным союзом журналистов, состоялись первые областные соревнования по пейнтболу среди журналистов Запорожского региона.

В 2012 году мы приступили к работе по восстановлению стрелкового тира районной организации. Все присутствующие здесь понимают глобальную разницу между пневматическим и стрелковым 50 метровым тиром. Надеюсь в скором времени наша организация сможет проводить огневую подготовку, используя мелкокалиберное оружие.

Хочу выразить огромную благодарность Центру патриотического воспитания молодёжи за то, что мы имеем возможность собраться на данной конференции поделиться своим опытом работы, познакомится и возможно в дальнейшем сотрудничать.

Так за последние несколько лет мы провели большое количество совместных мероприятий.

Благодаря совместным усилиям таких организаций как Областной центр туризма, Запорожский областной лицей «Защитник», Областной организации ОСОУ ДОСААФ, всеукраинской общественной организации «Никто Кроме Нас», состоялся Запорожский областной этап всеукраинской военно-патриотической спортивной игры «Зарница». Участники игры показывали свои знания и умения в конкурсах строя и песни, огневой и топографической подготовки, доврачебной помощи и спортивных состязаниях. Проведением конкурса – «огневая подготовка» занялись представители Запорожской областной организации ОСОУ (ДОСААФ). Обеспечение оружием, мишенями, судейством, надзором за выполнением мер безопасности занимались руководители районных организаций ОСОУ (ДОСААФ).

Запомнилась военно-спортивная эстафета, организованная совместными усилиями, с Запорожской федерацией казацкого боевого искусства Спас, с Запорожским центром казацкого военно-патриотического воспитания Школа Джур. Ребятам, отдыхающим на острове Хортица в летнем казацком лагере, было предложено пройти полосу препятствий, состоящую из следующих элементов: Переправа - она представляла собой две параллельно натянутые ленты, закреплённые на высоте двух метров со страховочным тросом над ними. Двое участников балансируя на лентах, держась за руки друг друга преодолевали расстояние в десять метров.

Разборка сборка автомата Калашникова

Бег сто метров

Стрельба по мишеням из пневматического оружия

Преодоление водной преграды вброд

Стрельба из пейнтбольного оружия

Метание гранат

Нападение на вооруженного условного противника

Метание ножей в мишень

Стрельба по мишени из арбалетов

Уверен, что данные мероприятия остались в памяти участников надолго.

Напомню, что военно-спортивная эстафета была организована при сотрудничестве Общества содействия обороне Украины (ДОСААФ) Запорожской федерацией Спас, Запорожским центром Школа Джур. Такие яркие насыщенные мероприятия убеждают нас в необходимости сотрудничества.

Организация ОСОУ является правопреемником организации ДОСААФ с более 80 летней историей и опытом работы по патриотическому воспитанию молодёжи. Наши организации присутствуют практически, в каждом городе Украины и готовы к сотрудничеству.

IV СЕКЦІЯ

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ У ВИЗНАЧЕННІ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

ПРОБЛЕМАТИКА ЛЮДСЬКИХ ПОТРЕБ У ФІЛОСОФІЇ ХІХ СТ.

Андріанов П.П.

аспірант, кафедра соціальної філософії та управління ЗНУ

У ХІХ ст. світова цивілізація переживає низку серйозних випробувань. У провідних європейських країнах під час криз надвиробництва вимирають від голоду тисячі людей. Ще у ХVІІІ ст. великий французький просвітитель Жан Жак Руссо (1712-1778) сумнівався в прогресі сучасної цивілізації. Він вказував, що існує величезний шар населення, позбавлений можливості нормально задовольняти найпростіші базові потреби - промисловий пролетаріат. У ХІХ ст. злидні робітничого класу сягають таких масштабів, що в Європі починаються збройні повстання й революції. Саме життя ставить перед наукою завдання: зрозуміти, що відбувається з цивілізацією, передбачити її майбутній розвиток і допомогти хоча б послабити виниклі конфлікти і суперечності. Вирішення цього завдання вимагало великомасштабних наукових досліджень, зокрема поглиблення концепції людини.

Наука ХІХ ст. досягає досить високого рівня зрілості і починає розкривати глибинні закони суспільного розвитку. У полеміку про природу людини і шляхи еволюції суспільства включаються мислителі історичного масштабу. До них належали великі німецькі філософи Георг Вільгельм Фрідріх Гегель (1770-1831) і Карл Маркс (1818-1883).

Обидва німецьких вчених - найбільші діалектики, прихильники філософської концепції розвитку. Тому людину і людські потреби вони вивчають не статично, як в епоху Просвітництва, а в динаміці та у постійній зміні. Однак на розвиток людини і суспільства вони дивилися з діаметрально протилежних точок зору, пов'язаних з відмінностями в їх світоглядах: як відомо, Гегель був послідовним ідеалістом, Маркс - послідовним матеріалістом.

З точки зору Гегеля, в основі реального світу лежить абсолютна ідея - духовне начало, знеособлена надлюдська свідомість. Її можна образно уявити собі, наприклад, як якесь невидиме випромінювання, яке пронизує Всесвіт і управляє процесами, які в ньому відбуваються. Створивши людину, абсолютна ідея перетворюється на світовий дух. Світовий дух має непереборну потребу до пізнання самого себе (з матеріалістичної точки зору це просто потреба суспільства в пізнанні світу, якій надано якесь надприродне, містичне значення). Для пізнання себе світовий дух розгортає свій внутрішній зміст, проходячи довгий шлях історичного розвитку. При цьому він створює все різноманіття проявів та структурних елементів суспільства - релігію, мистецтво, науку, філософію, сім'ю, державу, мораль, право. Історія

товариства - це історія самопізнання світового духу. У німецького філософа виходить, що історією рухає потреба в пізнанні, яка відірвана від людини і перетворена уявою Гегеля в якусь таємничу надлюдську силу. Звідси випливає і своєрідне розуміння всіх інших потреб. Головні серед них, за Гегелем - потреби духовні, матеріальні ж (наприклад, потреба в їжі, питті, одязі) хоч і існують, але не мають впливу на хід розвитку цивілізації. За всіма людськими потребами і засобами їх реалізації, життя і діяльність людей трактується як задоволення потреби світового духу в саморозвитку і самопізнанні.

Гегель не розробив закінченої концепції потреб, але висловив ряд глибоких нових ідей про їх природу. Якщо французькі просвітителі туманно міркували про те, що одна людина «доставляє» іншій кошти для виконання її бажань, то Гегель ясно і чітко вказав на джерело їхнього задоволення: «Людський піт і людська праця добувають для людини засоби задоволення її потреб». Потреба в праці - невід'ємний атрибут і найважливіше досягнення цивілізації.

Ідею історичного розвитку потреб Гегель ілюструє порівнянням людини і тварини: «Тварина має обмежене коло засобів і способів задоволення своїх теж обмежених потреб. Людина доводить свою загальність, насамперед створенням різноманіття потреб і засобів, а потім розрізненням в конкретній потребі окремих частин і сторін...». Потреби не просто змінюються й ускладнюються. Німецький філософ вважає, що вони будуть змінюватися нескінченно: «Немає межі спрямованості суспільного стану на невизначене збільшення різноманітності і специфіки потреб, коштів і задоволень, так само як немає і межі відмінності між природними потребами і потребами культурних людей». Більш детальному аналізу потреб у Гегеля перешкоджало уявлення про них як про продукт універсального духовного начала - абсолютної ідеї.

Учень Гегеля Людвіг Фейєрбах повернувся до концепції філософського матеріалізму і став пояснювати потреби з природної, матеріальної природи людського організму. Але піднятися вище трактування людини як продукту світового духу і як природи судилося іншому, найвидатнішому учневі Гегеля - Карлу Марксу.

У своїх ранніх роботах Маркс по-новому описує ставлення людини і природи, Гегелівська концепція світового духу повністю заперечується. (Ця духовна надлюдська реальність визнається у марксистів спотвореним, фантастичним зображенням людської свідомості). Головні людські потреби формуються і проявляються в стосунках людини з природою, і у відносинах між людьми.

Гегель писав про особливе становище людини у світі, про його «загальність», «універсальність». У матеріалістичній концепції Маркса цей підхід має більш конкретний і певний сенс: «Практично універсальність людини проявляється саме в тій універсальності, яка всю природу перетворює в його неорганічне тіло, оскільки вона служить, по-перше, безпосереднім життєвим засобом для людини, а по-друге, матерією, предметом і знаряддям її життєдіяльності. Природа є - неорганічне тіло людини...». Дивовижна здатність, яка дозволила людині задовольняти свої потреби за рахунок нескінченної, необмеженої «універсальної» переробки всіх речовин навколишньої природи - це праця.

У чому головна відмінність праці від діяльності тварин? По-перше, праця починається з виготовлення знарядь праці. Знаряддя праці - це особливий предмет, який людина поміщає між собою і речовиною природи для посилення свого впливу на неї. Саме знаряддя праці дозволяє людині піднятися в деякому сенсі над природою, встати вище за всіх живих істот. По-друге, праця - це цілеспрямована діяльність. Вона невіддільна від свідомості. На початку процесу праці людина формулює мету, уявний образ створюваного їм потрібного майбутнього, а потім матеріалізує його, втілює у відчутну речову форму. Нагадаємо відоме міркування Маркса про механізм трудової діяльності: «Павук здійснює операції, що нагадують операції ткача, і бджола будівництвом своїх воскових осередків осоромлює деяких людей-архітекторів. Але й найгірший архітектор від найкращої бджоли з самого початку відрізняється тим, що, перш ніж будувати осередок із воску, він уже збудував її у своїй голові. Наприкінці процесу праці виходить результат, який вже на початку цього процесу був в уявленні людини, тобто ідеально».

Всі специфічно людські, соціальні потреби задовольняються за допомогою предметної цілеспрямованої трудової діяльності. Тому сама праця перетворюється в головну, фундаментальну потребу людського роду. Без трудової діяльності, що створює весь світ штучних речей («другу природу», за висловом Маркса), людський спосіб життя в принципі неможливий.

Поняття потреби займає центральне місце в обґрунтуванні головної філософської ідеї Маркса - концепції історичного матеріалізму, або матеріалістичного розуміння історії. Відповідно до цієї концепції, визначальну роль у розвитку суспільства, в кінцевому рахунку, грають матеріальне виробництво і матеріальні потреби людини, які воно задовольняє. Духовні потреби вторинні, похідні від матеріальних, вони залежать від матеріального виробництва, хоча і роблять на нього менш сильний зворотний вплив. Викладаючи свою філософську концепцію суспільства, Маркс підкреслює, що «перша передумова будь-якої людської історії - це, звичайно, існування живих людських індивідів». Люди, по-перше, починають задовольняти свої потреби, обумовлені їх фізичною, природною організацією: добувати їжу, облаштовувати житло, виготовляти одяг. Таким чином, біологічні потреби є вихідними, первинними стимулами людської діяльності. По-друге, у людей виникають нові, більш складні соціальні потреби, які теж вимагають задоволення. Так починає діяти закон узвишся потреб, в більш примітивній формі помічений ще Гольбахом і Гегелем. Механізм піднесення потреб не виникає в живій природі, оскільки взаємодія тварин того або іншого виду з навколишнім середовищем залишається весь час однаковим, воно не може ускладнюватися і вдосконалюватися, як людська праця. По-третє, люди виробляють інших людей, задовольняючи тим самим і свої особисті потреби (біологічні та соціальні), і загальну потребу всього людського роду в підтримці власного існування. Нарешті, по-четверте, між людьми в процесі виробництва і споживання незалежно від їхньої волі і свідомості формується об'єктивний, матеріальний зв'язок. Цей зв'язок викликаний їх потребами та способом виробництва матеріальних благ. Таким чином, у концепції Маркса

встановлюється залежність між біологічними і соціальними, духовними і матеріальними, особистими і суспільними потребами.

Економічний аналіз потреб людини був продовжений Марксом у «Капіталі» та ряді інших робіт.

Загальнофілософська концепція людини у марксизмі розвиває і уточнює ті уявлення про людину, які формувалися в науці останніми століттями. Маркс і його однодумець Фрідріх Енгельс (1820-1895) розглядали людину як «вищий колір», «вищий продукт», вершину розвитку матерії. Він виникає «з залізною необхідністю», матерія породжує мислячі істоти «в силу самої своєї природи». Ця концепція відтворює на більш високому, вже науковому рівні наївне давньогрецьке розуміння людини як мікрокосму, мініатюрної копії всього Всесвіту. Саме тому, що людина містить в собі всі рівні складності матеріального світу, його потреби спрямовані на всі сфери цього світу і він може всі ці сфери перетворювати. Розвиваючи традицію гуманізму епохи Відродження, марксизм уперше дає йому суворе економічне обґрунтування. Так, вищою метою і сенсом історичного процесу вважається не зближення з Богом, не самопізнання абсолютної ідеї, не задоволення всіх можливих потреб, а гармонійний (в ідеалі - всебічний) розвиток людської особистості і суспільства, що створює сприятливі умови для розкриття здібностей індивіда. Задоволення та розвиток потреб - інструмент для розкриття творчого потенціалу людини. З точки зору Маркса, економічні закони діють таким чином, що поступово посилюється потреба у високоосвічених, всебічно розвинених працівниках. Гуманістичні перетворення всього суспільного життя, в кінці кінців, стануть економічною необхідністю. Вони відкриють можливості для вільного розвитку людських здібностей і глибоко взаємозалежних з ними потреб.

К. Маркс і Ф. Енгельс одними з перших досліджували вплив економіки і всього соціального середовища на розвиток людської особистості. Людина та її потреби історично змінюються, еволюціонують. Їх задоволення до цих пір було прямо пов'язане з класовою боротьбою - жорстким суперництвом різних класів і соціальних груп у боротьбі за володіння власністю і за доступ до вироблених суспільством матеріальних і духовних благ. Марксизм, таким чином, зосередив свою увагу переважно на зовнішніх соціальних детермінантах розвитку особистості. Внутрішні психологічні механізми формування потреб більш детально вивчалися вже у ХХ ст. в рамках інших наукових напрямків - насамперед у фрейдизмі, неофрейдизмі та екзистенціалізмі.

Після смерті К. Маркса і Ф. Енгельса їх концепції людини і людських потреб широко обговорюються, піддаються критиці, але в той же час розвиваються і використовуються в науках про суспільство.

Крім поділу на біологічні та соціальні, матеріальні, духовні, індивідуальні і суспільні, людські потреби можуть бути розділені на рутинні і творчі. Рутинні потреби полягають у споживанні, використанні вже вироблених предметів і послуг, причому давно установленими методами, а творчі - це потреби у створенні нових матеріальних і духових цінностей або в самостійному осмисленні й переробці вже пізнаного або створеного.

Ця група потреб не має загальновизнаної назви. Так, з точки зору філософії їх можна назвати потребами у функціонуванні і в розвитку, або споживчими і креативними. А. Маслоу ділить потреби на дефіцитарні (до них відносяться найпростіші, насущні) і буттєві (потреби у творчому розвитку особистості). Виділені Е. Фроммом два модуси буття - «мати» і «бути» теж висловлюють аналогічну відмінність у системі потреб. Модус володіння орієнтує на споживання і задоволення тільки рутинних потреб, модус буття - на задоволення складних творчих потреб, пов'язаних не з простим підтриманням фізичного існування і розвагами, а з удосконаленням особистості і суспільства в цілому, з розкриттям творчих здібностей людей.

У будь-якому суспільстві існують і задовольняються як рутинні, так і творчі потреби. Між ними встановлюється певний баланс. Якщо необхідність задоволення рутинних потреб очевидна для всіх (багато з них - насущні), то задоволення творчих потреб до цих пір не стало суспільною нормою і наштовхується на всілякі труднощі і спеціально встановлені бар'єри. Опис фрустрації творчих потреб можна знайти в творах майже всіх великих письменників - наприклад, коли їхні герої займаються нецікавою, нудною роботою, живуть в оточенні людей, які їх не розуміють і не цінують і т.п.

Широко поширена думка, що існують межі розвитку та задоволення матеріальних потреб, так як всі вони нібито є рутинними. Духовні потреби розглядаються як творчі і тому не мають меж. Справді, ще К. Маркс зазначав: «Певні предмети можуть бути спожиті і є предметом потреби лише до певної міри; наприклад, споживати лише певну кількість хліба і т. д. Тому продукт в якості споживчої вартості має в собі якусь межу, - а саме, межу існуючої потреби в ньому...». Однак тут йдеться лише про сферу споживання і про базові, рутинні потреби. Людина ж володіє потребою в матеріальній творчій діяльності з перетворення природи і суспільства. Всупереч думці Гегеля, творчість не є прерогативою духу, сферою суто духовної діяльності. Як вже зазначалося, вся ноосфера, або друга природа, перетвориться не на духовну, а на матеріальну діяльність людини. Її потреби в матеріальній, творчій діяльності не мають кордонів. Необмежені в своєму розвитку духовні потреби можуть існувати саме на основі необмежених матеріальних потреб суспільства в перетворенні світу. Тому завданням сервісної діяльності виявляється обслуговування не тільки рутинних потреб у використанні вже існуючих матеріальних благ, але і творчих потреб у їх створенні. Цим займається, наприклад, науковий, освітній, туристичний і інформаційний сервіс, а також деякі види сервісу, пов'язані з обслуговуванням машин і устаткування.

Взаємодія рутинних і творчих потреб має свої закономірності. Так, задоволення рутинних потреб створює необхідні, хоча й недостатні умови для розвитку творчих. В історії цивілізації, мабуть, відбувається повільне підвищення ролі творчих потреб. Так, класик теорії менеджменту Пітер Друкер звертає увагу на те, що в умовах сучасної економіки підвищення продуктивності працівників розумової праці вимагає максимально творчого підходу до їхньої діяльності. «Відповідальність за продуктивність цілком покладається на самого працівника. Працівники розумової праці повинні самі

собою керувати (вони, так би мовити, самі собі менеджери. Їм необхідна незалежність ... Безперервна інноваційна діяльність має стати невід'ємною частиною розумової роботи включатися у виробниче завдання працівника розумової праці; він повинен відповідати за впровадження нововведень... Працівнику розумової праці треба, з одного боку, постійно вчитися, а з іншого - постійно вчити... Треба, щоб працівники розумової праці хотіли працювати на дану організацію і воліли цей варіант усім іншим можливостям».

Практика сучасного менеджменту, узагальнена в цих рекомендаціях, переконливо показує: сама економічна реальність постіндустріального суспільства робить затребуваними творчі здібності людини. Підприємцю вигідно залучати працівників розумової праці з яскраво вираженим творчим підходом до роботи. Усі сформульовані П. Друкером рекомендації повною мірою відносяться і до підприємств служби сервісу. Вона, як відомо, входить у постіндустріальний сектор економіки. Однак підвищення творчої складової в діяльності людей має інші, більш глибокі наслідки для сервісної діяльності. Творчі працівники пред'являють специфічні вимоги сфері послуг, пов'язані, наприклад, з підвищеною потребою в знаннях та інформації, з прагненням звільнитися від рутинної роботи у сфері побуту, цікавіше і змістовніше організувати свій відпочинок і дозвілля. Зміни характеру праці настільки глибоко змінюють особистість, що за ними неминуче слідує зміна потреб у сфері побуту та послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маслоу А. «Мотивація і особистість». СПб.: Пітер, 2003 р .
2. Маркс К., Енгельс Ф. Твори. 2 - ге вид. Т. 3. с.19.
3. Гегель Г. В. «Філософія права». М.; Л.: Соцекгіз, 1934 р. с. 218
4. Черніков В. Г. «Людина та її потреби». Рибінськ: РГАТА, 2003 р.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК АСПЕКТ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В НАПРЯМКУ ГАРМОНІЗАЦІЇ ВІДНОСИН МІЖ ДЕРЖАВОЮ І НАСЕЛЕННЯМ

Бабарикіна Н.А.

викладач кафедри соціальної роботи ЗНТУ

Соціальні пріоритети повинні бути в усіх ланках сучасних трансформаційних перетворень суспільства, у тому числі в політичних процесах, структурних та інституційних зрушеннях, сучасній політиці регіонального розвитку. У зв'язку з цим у статті найбільш актуальні проблеми соціального розвитку досліджуються в широкому контексті основних стратегічних напрямів розвитку громадянського суспільства.

Підвищення якості життя населення України є нагальною потребою, зумовленою необхідністю консолідації суспільства, об'єднання зусиль усіх його верств для реалізації цілей соціального розвитку з орієнтацією на досягнення високих соціальних стандартів та нормативів. Необхідно критично переосмислити

світовий досвід формування нового соціально-економічного простору відповідно до національних потреб і запитів, передбачивши заміну старих способів розв'язання соціальних проблем принципово новими, більш ефективними.

Основна ідея національного соціального розвитку повинна полягати у досягненні самодостатнього рівня соціодинаміки в суспільстві, усвідомленні та реалізації того, що повноцінне відтворення людського потенціалу, соціуму загалом є прерогативою не тільки держави і владних структур, але й кожного з громадян України, що здійснюється на основі узгодженості соціально значущих інтересів громадян, суспільних об'єднань, органів державної влади та місцевого самоврядування.

За будь-яких обставин утвердження громадянського суспільства в молодих демократіях не проста і тривала справа. Народження та відродження громадянського суспільства завжди пов'язане з небезпеками воно дарує свободу деспотам та демократам рівною мірою.

Тривале накопичення теоретичного та практичного досвіду трансформаційних перетворень зумовило еволюцію поглядів на сутність соціального розвитку, захисні функції держави, принципи і методи формування та реалізації її соціальної політики. Актуалізація наукової проблематики з питання розвитку громадянського суспільства відбувається в контексті євроінтеграційних намірів України. Формування соціально орієнтованої ринкової економіки європейського типу, що відповідає міжнародним стандартам якості життя, формування середнього класу як гаранту стабільності в країні й ефективного фактора прискорення економічного зростання. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки та наукового обґрунтування комплексної стратегії соціального розвитку України, пошуку нових механізмів та інструментів його забезпечення, зниження надмірної соціально-економічної диференціації регіонів та соціальної напруги.

Здійснення громадянського суспільства у західній цивілізації є невід'ємною складовою забезпечення добробуту людини і високого стандарту життя. Упродовж кількох століть покращення умов життя людини в Європі супроводжується сталим посиленням демократичних соціальних норм, гарантією прав людини та поступовим усуненням насилля й політичного авторитаризму. Відбувається розширення сфери свободи людини в приватному й соціальному вимірах, що загалом прийнято називати розвитком громадянського суспільства.

Громадянське суспільство є спільним знаменником демократії та ринкового господарства. Воно також виступає у ролі посередника між індивідом і державою, даючи змогу кожному членові суспільства співпрацювати з іншими або з державою на підставі добровільного об'єднання, зберігаючи при цьому незалежність від політичних структур. У такий спосіб стає можливою інтеграція індивідуальних інтересів та поглядів у загальну мережу людської взаємодії. Західний досвід продемонстрував, що демократичні інституції, ліберальні переконання та ринкова економіка мають шанс розвинутися лише там, де таке громадянське суспільство формувалося століттями [1].

Сучасне українське суспільство усе ще знаходиться перед цивілізаційним вибором, переживає історичний перелом, сутність якого полягає в переході від одного якісного стану до іншого: від монополії однієї форми власності до багатуокладності, від суспільних зв'язків, заснованих на тоталітаризмі, на принципах авторитарної держави, до моделі, що ґрунтується на нових принципах суспільного розвитку.

Громадянське суспільство, тобто відносини між громадянами та їхніми асоціаціями (групами), які формуються на принципах самостійності і автономії щодо держави, — це щось таке, що за своєю суттю повинно протистояти замкнутості і непрозорості сучасного політичного процесу. Громадянське суспільство — це відносини між людьми, сконструйовані таким чином, що сама влада відчуває межі свободи і права громадян, які вона не може порушити.

Громадянське суспільство активізується, коли виявляє, що політик бере участь у корупційних аферах, або якщо поліція не може зловити небезпечного злочинця, або якщо кошти Платників податків ідуть на непотрібні війни, або якийсь промисловець вирішив побудувати у тихому зеленому містечку завод із переробки сміття тощо. Тоді розпочинаються активні форми протесту, які ставлять владу “на місце”, і зазвичай влада на масову активізацію реагує адекватно, бо знає, що невдовзі обов'язково будуть вибори і їхній результат залежатиме від довіри громадян до конкретних політиків [6].

Подальше становлення демократичної, правової держави з соціально орієнтованою економікою вимагає гармонізації відносин між державою і населенням, усіма інститутами громадянського суспільства, відновлення престижу органів, які здійснюють державне управління. Нагальним є проведення реформування регіонального рівня. Але цьому на заваді стає ментальність радянських часів, небажання, а іноді і побоювання запровадити механізми делегування функцій і повноважень на нижчі рівні державної влади.

Забезпечення прозорості у підготовці і прийнятті державних рішень можливе лише за умов формування повноцінних інститутів громадянського суспільства, зокрема, незалежних засобів масової інформації; мережі неурядових аналітичних центрів; впливових політичних партій, які беруть участь у формуванні органів влади і несуть публічну відповідальність за їх діяльність.

Специфіка сучасних тенденцій розвитку України свідчить, що процес формування громадянського суспільства та правової держави проходить паралельно, під взаємним впливом і контролем. Необхідність дослідження громадянського суспільства, як самостійної наукової категорії, зумовлюється насамперед необхідністю реформування суспільного життя та формування основних рис майбутньої організації суспільства.

Громадянський сегмент у суспільстві існує завжди (навіть при жорсткому тоталітаризмі знаходяться окремі індивіди, які проявляють активну громадянську позицію), важливо вірно оцінити його позиції, адже від того, сильні вони чи слабкі, залежить їхня здатність протидіяти владі у разі, якщо дії останньої схилитимуться до сваволі. Важливо вбачати у громадянському суспільстві не просто сферу, відокремлену від держави, чи мережу громадських організацій, а й чинник, який реально впливає на реалізацію

громадянської свободи. З цієї точки зору громадянське суспільство може бути сильним чи слабким, активним або пасивним, мобілізованим або автономізованим, радикальним або поміркованим тощо. У випадку України ми радше говоритимемо про пасивне і автономізоване громадянське суспільство, і саме такі його якості сприятливі для правління олігархії [7]. Це відбувається тому, що громадянське суспільство не виконує ролі протипаги державній владі, а просто “підіграє” владі олігархів, причому почасти не свідомо, а на рівні підсвідомого визнаючи правила гри і поведінкові рамки, визначені для своєї ролі в публічній політиці.

Проблематика громадянського суспільства доволі складна, вона не обмежується структурними моментами у його функціонуванні та розвитку. Важливе місце у дослідженні даного поняття належить узагальненню тих особливостей, які притаманні громадянському суспільству. Громадянське суспільство розглядається як сукупність вільних індивідів.

Процес формування громадянського суспільства умовно поділяють на певні етапи. В основу такого поділу покладено співвідношення громадянського суспільства і держави та визначення місця громадянського суспільства у загальній структурі людського суспільства. Перший: громадянське суспільство розглядається як найбільш якісний етап розвитку людського суспільства; і держава є складовою громадянського суспільства. Другий: громадянське суспільство виступає як механізм, що зв'язує особу, її інтереси, потреби і державу як політичну організацію суспільства. Третій: громадянське суспільство і держава розглядаються як окремі елементи суспільної структури. При цьому обидва утворення можуть розглядатись чи як рівноправні партнери, чи як нейтральні щодо одне до одного елементи, чи як антагоністичні структури.

Сьогодні українське суспільство вступило до соціокультурних трансформацій, пов'язаних з процесами становлення постіндустріального суспільства. Тому становлення нового суспільства потребує нових механізмів взаємозв'язку людини в соціумі. Сам процес становлення громадянського суспільства відбувається в контексті суспільних закономірностей. А умовою життєдіяльності суспільства є достатньо високий рівень соціального, інтелектуального, психологічного розвитку особистості, її внутрішньої свободи і здібності до повної самодіяльності.

В Україні розвиток громадянського суспільства знаходиться ще на початковій фазі, але перспективи подальшого розвинутого існують вже сьогодні. Хоча низький рівень добробуту населення і нерозвинена соціальна структура, науково-технічне і культурне відставання ще довгий час будуть гальмувати розвиток суспільства. В сучасних умовах політичне життя наповняється новим змістом, що відрізняється різноманітністю політичних процесів. Для успішного функціонування громадянського суспільства необхідно перетворення посттоталітарного суспільства в цивілізоване, демократичне. А сучасна демократія являє собою не тільки форму організації влади, а й спосіб зв'язку між владою й громадянським суспільством. Тому, як дехто з політологів

вважає, що держава зможе стати правовою лише разом із становленням громадянського суспільства. Тобто, правова держава - це його продукт [3].

Як підструктура суспільної системи, громадянське суспільство, у свою чергу, має складну внутрішню структуру, до якої входять компоненти інституційного плану і певний тип культури.

Громадянське суспільство має свою силу і владу. І саме його сила є однією із найважливіших умов демократії. Відповідно, центральне завдання розвитку демократії - це надання сили цьому суспільству. Методу вирішення цього завдання потребують не лише країни, які перебувають на стадії розвитку, а й нації, що витворили своє власне громадянське суспільство.

Громадянське суспільство вкрай необхідне для утвердження демократичного врядування. Чим розвинутішим є громадянське суспільство, тим легше громадянам захищати свої інтереси, тим більшими є їхні можливості щодо самореалізації в різних сферах суспільного життя і тим меншою є небезпека узурпації політичної влади тими чи іншими її органами, або окремими особами. Відстоюючи матеріальну і духовну незалежність людини від держави, домагаючись правової гарантії такої незалежності, захисту приватних і суспільних інтересів людей, громадянське суспільство активно сприяє процесам політичної демократизації, набуття державою ознак правової держави. Рівновага між громадянським суспільством і державою є важливим фактором стабільного демократичного розвитку, а порушення її веде до гіпертрофії владних структур, відчуженості й політичного безсилля народу.

Але, з іншого боку, громадянське суспільство залежить від держави і не може набути розвинених форм в умовах політичного насильства й тиранії. Тому зворотній зв'язок у стосунках громадянського суспільства і правової держави дуже важливий. Визнаючи автономність громадянського суспільства, правова держава має реагувати на запити і потреби асоційованого громадянства, видавати відповідні законодавчі акти та слідкувати за їх виконанням, іншими словами, вона повинна створити ситуацію правової захищеності громадян, сформувані сприятливе правове поле для діяльності створюваних ними громадських інститутів. Захищеність конституційних прав є фундаментальною умовою автономності громадянського суспільства і заборолом проти беззаконного правління.

Існує взаємозалежність, взаємна обумовленість правової держави і громадянського суспільства. Правильне і нормальне справляння державних функцій у правовій державі залежить від самодіяльності суспільності і народних мас. Без активного ставлення до правового порядку і державних інтересів, що виходить із надр самого народу, правова держава немислима. Але так само й громадянське суспільство неможливе без правової держави, яка неодмінно передбачає широкі громадянські та народні організації, завдяки яким зростає і її власна зорганізованість.

Динамічні зміни, що зараз відбуваються у всіх сферах суспільного життя в процесі становлення громадянського суспільства, запровадження різних форм власності, побудова ринкової економіки вимагають реформування органів державного управління, вдосконалення його структури, форм і методів

роботи. В окремих чітко визначених конституцією та законом випадках втручання центрального рівня у внутрішні справи місцевого допускається. В свою чергу, в унітарній державі за наявності децентралізованих відносин таке втручання здійснювати легше, оскільки її складові не вважаються “початково” незалежними самостійними суб’єктами [4]. Головним є нормативне та конституційне врегулювання цих питань.

Виконавчу владу в Україні необхідно перетворити із владно-репресивного механізму на підконтрольну суспільству організацію і створити на цій основі ефективну систему державного управління, яка б надавала якісні послуги громадянам. Права і свободи людини повинні забезпечуватися незалежно від місця її проживання; держава також повинна гарантувати мінімальні соціальні стандарти громадян. Система послуг має бути зручною в першу чергу для громадян, а не для держави, кількість довідок, плату за послуги і витрачений населенням час необхідно звести до мінімуму.

Отже, ефективний розвиток сучасного українського суспільства залежить від унеможливлення антагонізму у відносинах громадянського суспільства і держави. Як без громадянського суспільства не може бути правової, демократичної держави, так і без такої держави не може ефективно функціонувати і динамічно розвиватися громадянське суспільство. Тому громадянське суспільство та демократична держава нині стають двома складовими життя кожної окремої людини і сучасного загально цивілізаційного розвитку суспільства.

Таким чином, формування уявлень щодо визнання поняття громадянського суспільства, його структури та особливостей відкрите для подальшого обговорення і наукового аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1 Нагребецька І. Підмурівки європейської демократії: погляд зі Страсбурга. // Урядовий кур’єр. – 2003. – 31 травня, №99. – с.6

2 Толстоухов А. Алгоритм місцевого самоврядування. // Урядовий кур’єр. – 2003. – 2 грудня, №227. – с. 5

3 Цветков В.В., Кресіна І.О., Коваленко А.А. Суспільна трансформація і державне управління в Україні: політико-правові детермінанти: Монографія. – К.: Концерн “Видавничий Дім” Ін Юре, 2003. – 496с.

4 Сурмин Ю.П. Системные аспекты государственного управления и местного самоуправления // Новая парадигма, Запоріжжя. – 2003. - № 29. – С. (85) 84-101

5 Василенко И.А. Административно-государственное управление как наука. // Социс, 1993. - № 8. С. 94

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК У СТУДЕНТІВ СОЦІАЛЬНО СПРЯМОВАНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Бойко Г.В.

к. п. н., доцент кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

Волонтерство є важливим ресурсом вирішення соціальних проблем у сучасному українському суспільстві, адже одним із напрямків соціальної допомоги є участь волонтерів у здійсненні цілого ряду соціальних послуг для тих, хто її потребує. Особливою групою серед волонтерів є студенти соціально спрямованих спеціальностей (соціальна робота, психологія, соціальна педагогіка), яким волонтерство дозволяє розширити діапазон набуття досвіду професійної діяльності в період підготовки у ВНЗ..

Як зазначає Т.О.Рудякевич, студентів у виконанні волонтерської діяльності цікавлять питання набуття фахових знань з майбутньої спеціальності, напрацювання навичок роботи, Їх певною мірою хвилює проблема міжособистісної комунікації, особливо спілкування з професіоналами в обраній спеціальності, знайомство з новими методиками і технологіями, все, що може їм допомогти у подальшому стати висококваліфікованими фахівцями [43, 11]. Їх приваблюють ті види роботи, які безпосередньо пов'язані із майбутньою професією, при цьому перевага належить індивідуальній роботі або роботі у невеликих групах. Для студента-волонтера важливе визнання його колег, входження в колектив професіоналів (1).

Можемо цілком погодитись із Т.Л.Лях, що волонтерство сприяє професійному становленню через: перевірку власної теоретичної та практичної підготовки на практиці; самодіагностику професійної придатності та професійних пристрастей; набуття додаткових фахових знань з майбутньої спеціальності; напрацювання навичок спілкування з майбутніми клієнтами, спілкування з професіоналами в обраній спеціальності; знайомство з новими методиками і технологіями; відпрацювання власного набору професійного інструментарію; формування індивідуального стилю професійної поведінки й діяльності [30, 31].

Виходячи з досвіду організації волонтерства на факультеті соціології та управління ЗНУ в межах діяльності сектору студради «Студентське серце» студенти-волонтери отримують цінний досвід встановлення та розвитку контактів із представниками різних категорій споживачів соціальних послуг : дітей-сиріт, інвалідів, людей похилого віку і т.і. Не можна залишити поза увагою і реальний досвід формування та розвитку відносин із колегами при роботі в команді, адже волонтерство – це переважно командна робота, яка передбачає розподіл обов'язків, контроль за їх виконанням, вміння вчасно реагувати на ситуативні зміни і корегувати плани щодо виконання конкретної діяльності.

Таким чином, залучення студентів ВНЗ до волонтерського руху є ефективним засобом активізації їх саморозвитку в професійній діяльності і спілкуванні, а також формування у них професійно важливих якостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лях Т.Л. Критерії відбору студентів-волонтерів для здійснення соціально-педагогічної роботи / Т.Л. Лях // Соціальна робота і сучасність: теорія та практика : зб. ст. V міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 22–23 трав. 2008 р.) / [відп. ред. : Б. В. Новіков та ін.]. – К. : Політехніка, 2008. – С. 28–36.
2. Організація волонтерського руху у вищих навчальних закладах: Діагностичний інструментарій: Методичні розробки / Укладач Рудякевич Т.О. – Житомир: ЖДУ, 2004. – 20 с.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ОСІБ, ЗВІЛЬНЕНИХ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Борцова А.П.

магістрант факультету соціології та управління ЗНУ

Щоб зрозуміти, що таке громадянські якості, потрібно згадати звичайні людські почуття по відношенню до інших людей: почуття обов'язку перед нашими батьками, почуття колективізму, співчуття до хворих і немічних тощо. Також слід згадати про суспільну активність, патріотизм, громадянську совість, порядність, які характеризують почуття до рідної держави.

Отже, тепер доцільно розглянути, чому ж виникає проблема формування громадянських якостей осіб, звільнених з місць позбавлення волі (далі МПВ).

По перше, проблема криється в тому, що люди, які звільнилися з МПВ, зовсім не захищені з боку держави. Дані численних досліджень свідчать, що вони мають проблеми з житлом, працевлаштуванням, в більшості випадків відсутністю можливості створення родини, негативним відношенням з боку оточення, що спричиняє «соціальне виключення» колишніх ув'язнених. У такому випадку можна стверджувати, що процес ресоціалізації проходить неефективно, а як наслідок: базові потреби цієї категорії людей не задовольняються.

Що робить людина, яка не має коштів, щоб себе прогодувати, яка не отримує підтримки з боку сім'ї (у більшості випадків)? Навряд чи вона у цю мить замислюється про суспільну активність, патріотизм, громадянську совість, порядність. В результаті, не знайшовши ані державної, ані суспільної підтримки на волі, така людина знову здійснює злочин, щоб прогодувати себе, або щоб знову повернутися за ґрати, де вона буде відчувати хоч якусь стабільність.

Отже, виходячи з усього вищезазначеного, можна виділити такі шляхи вирішення проблеми ефективної ресоціалізації, а як наслідок і проблеми формування громадянських якостей осіб, які повернулися з МПВ.

1) На законодавчому та фінансовому рівні:

- з метою вирішення проблем працевлаштування колишніх ув'язнених доцільно було б закріплювати різні підприємства (установи, організації) за виправними установами. Підприємства при цьому надавали б посильну

допомогу виправній установі, у тому числі організували б роботу з підготовки кадрів з числа засуджених на вакантні робочі місця свого підприємства, що природно підвищувало б можливості працевлаштування осіб, що вийшли на волю. Також додатково стимулювати підприємців щодо прийняття на роботу осіб, які вийшли з МПВ не тільки за допомогою штрафів, але й пільг та заохочень.

- підвищення рівня фінансування (краще направити кошти на ефективну ресоціалізацію, аніж на повторне ув'язнення);

- внесення змін до законодавства з приводу передачі або розширення повноважень соціальних працівників, щодо контролю виконання законодавства з надання робочих місць колишнім ув'язненим (мають більше розуміння проблеми, більш повно володіють інформацією про клієнта).

2) На рівні структурних підрозділів:

- створення в Запоріжжі центра ресоціалізації, який дає людині можливість повернення до нормального життя.

3) На суспільному рівні:

- доцільним є формування позитивного образу колишніх засуджених шляхом розробки та випуску соціальної реклами, здійснення соціальних акцій, мітингів.

Хочеться зробити наголос на тому, що громадянськими якостями перш за все повинні володіти ми з Вами, формуючи таким чином комфортні умови для існування та розвитку не тільки осіб, які вийшли з МПВ, але й для всіх нужденних. Бо у народі кажуть: «Що посієш, те й пожнеш»!

МІСЦЕ ПАТРІОТИЗМУ В СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ ПРЕДСТАВНИКІВ НЕФОРМАЛЬНИХ МОЛОДІЖНИХ ОБ'ЄДНАНЬ

Бренер М.О.

студентка факультету соціології та управління

Проблема виникнення, діяльності та впливу на формування особистості молодіжних об'єднань різного спрямування є досить новою для науковців. Проте вже є вивченими різні її аспекти. Історію виникнення, розвитку та діяльності неформальних молодіжних об'єднань розглядали М. Малютін, В.Лісовський, Ф. Штибіц, А. Яковлев та ін. У роботах І. Башкатова, Т. Егорової, А. Запесоцького, І. Зверевої, О. Карпенко, С. Косарецької, С. Левікової, В.Лукова, Д. Ольшанського та ін. вивчалися окремі різновиди неформальних об'єднань, процеси їх становлення та взаємодії з соціальними інститутами та формами суспільної свідомості.

Незважаючи на наявність наукових робіт з проблеми участі молоді у неформальних молодіжних об'єднаннях, у наукових дослідженнях не знайшла поки що належного висвітлення проблема формування почуття патріотизму у представників неформальних об'єднань.

Патріотизм визначається більшістю людей як одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до батьківщини, відданість

своєму народові, гордість за надбання національної культури. Він виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів.

Важливою є думка В.О. Сухомлинського що патріотизм, як діяльна спрямованість свідомості, волі, почуттів, діалектично пов'язаний з освіченістю, етичною, естетичною, емоційною культурою, світоглядною стійкістю, творчою працею. Виховання патріотичної свідомості, почуттів і переконань неможливо відокремити від складного цілісного процесу формування особистості.

Зв'язок патріотичної сфери з етичною, естетичною і емоційною приводить нас до неформальних об'єднань молоді. Адже важко знайти когось, хто був би більш емоційним, творчим чи вольовим, ніж представники цих об'єднань. Проте, різні види неформальних об'єднань мають в своїй основі віру в певний ідеал поведінки, думок та стилю життя. Саме це робить їх прибічниками і патріотами інших націй та країн.

Однак не варто замикатися тільки в національних межах. Певна нація є органічною частиною всього розмаїття народів, які населяють планету. Кінець ХХ – початок ХХІ століття характеризується бурхливим розвитком міжнародних зв'язків і відносин. Глобалізація, як зазначає академік В.Г. Кремень, – це тенденція до єдності світу й до загострення в цивілізованих рамках конкуренції між державами-націями. Тому освіта, уся система виховання повинна готувати людину, що буде органічно адаптованою до життя у світі багатоманітних зв'язків та контактів. Треба навчити молоде покоління культурі плюралізму думок. Виховання молодого покоління має будуватися в такий спосіб, щоб воно відчувало себе і патріотом своєї Батьківщини, і громадянином світу.

Отже, не можна називати представників неформальних об'єднань стовідсотковими «непатріотами» власної країни. Вони є прибічниками певної віри у щось, що робить їх патріотом світу як такого. А намагання зробити з них патріотів України має лежати на плечах нашої держави. Адже історично склалося, що за роки незалежності України влада не приділяла належної уваги процесу виховання патріотів та не створила загальнодержавних програм патріотичного виховання. Це призвело до того, що велика кількість молодих людей готова за першої нагоди покинути країну, не знає історичного минулого та байдуже ставиться до майбутнього нашої країни.

Саме влада повинна, мабуть, побудувати концепцію патріотичного виховання молоді України як систему поглядів на формування громадянина – патріота Вітчизни в сучасних умовах, що створить правову основу для реалізації державної політики в галузі патріотичного виховання.

СОЦІАЛЬНО-ПРОЕКТНІ ЗАСАДИ ФЕНОМЕНА ПАТРІОТИЗМУ

Бутченко Т.І.

д. ф. н., професор кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

Актуальність теми доповіді зумовлюється необхідністю подальшого поглиблення методологічних засад програмування патріотичного виховання українських громадян як на рівні всієї держави, так і окремих територіальних громад. Практичне вирішення цієї складної проблеми не рідко засновується на спробах механічної екстраполяції техніцистських проектних стратегем, що не враховують підвищену рефлексивність такого складного соціального феномена як патріотизм. Як наслідок, ті або інші реформаторські дії часто-густо не лише не сприяють зміцненню патріотичних цінностей в суспільній свідомості, а навпаки, руйнують їх.

Своєю чергою, подібні невдачі дають підстави окремим дослідникам ставити під сумнів можливість соціально-проектної підтримки різноманітних громадських та державних програмних ініціатив патріотичного виховання населення. Наприклад, П. Бергер та Т. Лукман встановлюють підґрунтя соціальної спільноти в комунікаціях, що конструюють самі себе, забезпечуючи досягнення раціональної згоди між індивідами, які беруть участь у комунікативних актах [34]. Саморух цих комунікативно-когнітивних процесів розгортається в складних системах легітимації, де окремий соціальний суб'єкт має доволі обмежені можливості регулювати розвиток соціальної ідентичності спільноти. Це пояснюється тим, що жодна підсистема соціальних комунікацій не має всеохоплюючої перспективи цілого, а може лише продукувати його вузьке відображення з власної позиції. Отже, виявляється, що в суспільстві відсутній не лише спільний центр управління, але і спільна мова комунікативних обмінів – будь-яка соціальна підсистема вживає власні знаки і значення, трансляція яких в інші підсистеми пов'язана з великими труднощами, оскільки неможливо передбачити, яке повідомлення вони сприймуть як «інформацію», а яке відкинуть як «шум». Звідси випливає невизначеність можливих наслідків цілісного конструювання соціальних систем на рівні всього суспільства.

У цілому зазначена концептуальна схема підводить до правомірних висновків про те, що проектування тих або інших форм актуалізації цінностей у суспільній свідомості повинно враховувати процеси саморегуляції соціальних інститутів та уникати спрощення реформаторської дії до схеми: «команда – контроль». Водночас, як нам видається, індивідуалістсько-конструктивістський пафос ідей німецьких соціологів перебільшує стихійність, нерегульованість циркуляції проективно-конструктивних ідей у комунікаційних системах соціальної реальності. Зрештою, соціальний зв'язок не може бути зведений лише до суб'єкт–суб'єктних, комунікативних відносин.

Розгортаючись на підґрунті освоєння об'єктивних закономірних зв'язків, рефлексивність феномена патріотизму має власну закономірну міру саморозгортання, яка, своєю чергою, може освоюватися, забезпечуючи

дослідників і проєктантів відповідними дороговказами запуску системних соціально-проєктних перетворень. Соціально-значуща сутність останніх має прояв, звісно, не в підготовці завершених рецептів «доброго соціального життя», але виробленні цілісних моделей підйому колективної та індивідуальної суб'єктності учасників суспільних відносин на новий якісний рівень і, тим самим, виведення на новий рівень рефлексивності соціальної сфери як особливого простору, де суспільні, групові та індивідуальні «суб'єкти-в- собі» розгортаються в «суб'єктів-для-себе» і «для-інших».

На нашу думку, в суспільно-історичному вимірі становлення проєктних засад феномена патріотизму відбувалося в процесі розгортання взаємозв'язку між суспільством і державою, де стихійні механізми формування соціальних спільностей поступово знімалися в ході творення державно-правових механізмів цілеспрямованої гармонізації соціально-економічних відносин. Звісно, це не означає, що витoki патріотизму зводяться лише до проєктної нормотворчості держави: вона лише закріплює ті зовнішні динамічно-діалогічні конструктивні межі, дотримання яких дозволяє громадянським патріотичним ініціативам уникати свого самозаперечення у конфліктних зіткненнях з інтересами та проєктами інших соціальних суб'єктів. Відтак держава не здатна цілком «підмінити» собою громадян, від соціально-проєктної самодіяльності яких, зрештою, і очікується вирішальний поштовх до активізації патріотичних цінностей у свідомості суспільства.

АДАПТАЦІЯ МОЛОДІ ДО СЛУЖБИ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Василенко К.О.

випускниця факультету соціології та управління ЗНУ

Становлення нової військової доктрини та істотне скорочення чисельності армії, негативний вплив на боєздатність збройних сил нестабільності суспільно-державних і політичних цінностей вимагають адекватних компенсуючих зусиль по підтримці високої ефективності бойової діяльності особового складу. Важливим періодом у військовій службі є адаптаційний період, в якому відбувається перебудова внутрішнього світу особистості, пристосування його життя і побуту до вимог військового середовища. Від того, наскільки успішно пройде цей період, залежатиме і подальший перебіг служби.

В даний час, більшість призовників не відповідають критеріям фізичного, психічного і соціального розвитку, що дозволяють безболісно адаптуватися в нових умовах. У зв'язку з цим на заступника командира роти з виховної роботи покладається завдання пошуку оптимальних шляхів здійснення процесу адаптації з урахуванням вихідних якостей і можливостей особистості та шляхів розвитку цих якостей відповідно до норми.

Питання адаптації, як процесу активного пристосування індивіда до нового середовища, привертали увагу науки з 30-40-х років ХХ століття, коли

вони стали предметом аналізу в філософії, психології, педагогіці, медицині. Піонерами пошуку в цій сфері наукового знання стали фахівці в області необіхевіоризму, культурної антропології, психостатичної медицини.

Спираючись на фундаментальні дослідження в галузі загальної та соціальної психології, педагогіки і соціології (Ж.Піаже, А.Н.Леонтьєв, В.Н.Мясищев, Б.Д.Паригін, В.А.Ядов та ін.), вчені, які присвятили себе дослідженню проблем Збройних сил (А.В.Барабанщиків, Г.Д.Луков, К.К.Платонов, А.А.Таланкін, Г.І.Царегородцев), в 60-90-і роки ХХ століття внесли суттєвий внесок у вивчення специфіки соціальної адаптації [1, 103].

Аналіз наукової літератури надав можливість з'ясувати, що в останні роки проблемні питання, які пов'язані з адаптацією особистості у складних умовах життєдіяльності, розглядали у своїх працях такі дослідники як: Н.Агаєв (адаптація військовослужбовців миротворчого контингенту до діяльності в особливих умовах), В.Кислий (адаптація офіцерів-випускників до діяльності в особливих умовах), І.Ліпатов (адаптація військовослужбовців до бойової діяльності), О.Самохвалов (адаптація інспекторів прикордонної служби), О.Сафін (адаптація військовослужбовців до службової діяльності) та інші.

Розглядаючи генезу даної теми, можна сказати, що стан проблеми дослідження процесу адаптації молоді до служби в Збройних Силах мав місце у всі часи людського існування. Найяскравішим прикладом цього є Спартанська та Японська системи військового виховання, особливостями яких було виховання самовідданих воїнів, які службу в армії сприймали як сенс життя. У часи Країни Рад сприйняття служби в армії мало дещо інший характер. Постійна загроза війни вимагала від юнаків постійної готовності та відмінної фізичної форми, що досягалось за допомогою підтримки практичних навичок у віськово-спортивних секціях. Також, не менш важливе місце в історії вивчення даної проблеми належало організаціям, створених у 1927-1948рр., в яких кожен бажаючий міг отримати військово спеціальність (парашутист, радист, аквалангіст і т.д.) [2, 203-205].

Основними масовими, груповими та індивідуальними формами виховної роботи з військовослужбовцями в період несення ними військової служби є: індивідуальні та колективні бесіди, різні види інформування особового складу, лекції, доповіді, вечори запитань і відповідей, вечори (дні) знання техніки (озброєння), збори і наради з різними категоріями військовослужбовців, пропаганда передового досвіду, усні журнали, тематичні вечори, диспути, вікторини, «круглі столи», показ озброєння і техніки, науково-практичні, теоретичні та читацькі конференції, перегляд та обговорення кінофільмів, сеанси психологічної релаксації і т.д. [3, 203-205]. Однак психологічні особливості адаптації юнаків строкової служби до навчальної, службової та громадської діяльності враховуються далеко не всіма командирами і офіцерами виховних структур, часом вони не володіють необхідними військово-психологічними знаннями. Їм потрібні психологічно обґрунтовані методичні рекомендації та поради [2, 302].

Дані досліджень підтверджують те, що ефективність адаптації багато в чому залежить від того, наскільки реально людина оцінює себе і свої соціальні

зв'язки, точно порівнює свої потреби з наявними можливостями й усвідомлює мотиви своєї поведінки. Спотворене або недостатньо розвинене уявлення про себе веде до порушення адаптації, що може супроводжуватися підвищеною конфліктністю, порушенням взаємин, зниженням працездатності і зміною стану здоров'я. Випадки глибокого порушення адаптації можуть призводити до грубих порушень військової дисципліни, правопорядку, суїцидальних спроб (вчинків), зриву професійної діяльності і розвитку хвороб.

Напрями соціальної роботи з молоддю є найважливішим, інтегруючим і системоутворюючим компонентом виховання та адаптації молодшої людини до проходження строкової служби в Збройних Силах. Необхідно підвищити інтерес юнаків до служби у Збройних Силах, потрібно вдосконалити культурне та моральне виховання молодого покоління шляхом проведення «Днів відкритих дверей», спартакіад, бесід, ігор та тренінгів, спрямованих на розвиток особистості допризовника. За допомогою комунікативних технік навчити юнаків пом'якшувати негативні риси свого характеру. Все це допоможе сформувати у молодого покоління більш позитивне ставлення та сприйняття служби в армії та відродити те патріотичне виховання, яке було притаманне молоді часів Радянського Союзу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авдеев В.В. Теория и практика воспитательной работы: учебное пособие. / С.А. Чернов, Л.В. Глемба. – Новосибирск: НВВКУ, 2008. – 200 с.
2. Абрамова Г.С. Возрастная психология. – М.: Аспект Пресс, 2005. – 321 с.
3. Барабанщиков, А.В. Военная педагогика и психология: учебное пособие./ В.П. Давыдов, Э.П. Утлик, М.Ф. Феденко; под ред. Н.И. Резник. – М: Воениздат.

ОСОБЛИВОСТІ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СУЧАСНИХ УКРАЇНЦІВ

Головенкіна К.

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

Самогубство – одна з вічних проблем людства, адже існує як явище практично стільки ж, скільки існує на Землі людина. Ця тема актуальна в усі часи, тим паче сьогодні, коли близько мільйону людей щорічно покінчують життя самогубством. Суїцид забирає більше життів, ніж злочинність та війни. Кожні 40 секунд комусь з жителів Землі вдається покінчити з собою, а кількість невдалих спроб взагалі досягає 10-20 мільйонів у рік. Такі невтішні цифри наводяться в звіті Всесвітньої організації охорони здоров'я. Якщо людина вирішує позбавити себе життя – це означає, що в її свідомості виникли серйозні зміни фундаментально-етичної категорії – сенсу життя. Людина приходиться до самогубства, коли під впливом тих або інших обставин вона

втрачає сенс жити. Втрата сенсу життя – це необхідна, але не достатня умова суїцидальної поведінки. Потрібна ще переоцінка смерті. Смерть повинна придбати етичний сенс – тільки тоді уявлення про неї може перетворитися на мету діяча.

Причини та фактори, що підштовхують людей на самогубство, глибоко досліджувалися в роботах А. Камю, Е. Дюркгейма, З. Фрейда, К. Меннінгера, К. Г. Юнга, Е. Шнейдмана, В. Франкла, Я.І. Гилінського та ін. [1, 117].

Усім добре відомо, що життя людини поділяється на декілька етапів, тому ми пропонуємо роздивитися особливості суїцидальної поведінки сучасних українців саме у такій послідовності: дитинство, юнацькі роки, зрілість та старість.

Суїцидальна поведінка являє собою глибинні переживання людини, розуміння своєї безпорадності та розгубленості, серед актуального для неї та серед уявних заборон.

Основним фактором формування суїцидальної поведінки особистості у дитинстві та юнацтві є її взаємовідносини у сім'ї. Причиною відхилення від нормальної поведінки дитини можна вважати: розлучення батьків (згідно з даними європейської статистики розлучень, Україна є лідером за кількістю розлучень серед європейських країн), неповноцінні сім'ї, недостатнє матеріальне забезпечення та багато інших. Якщо діти мають коло оточення людей, що здійснювали спробу самогубства, то це спричинює вищий рівень загрози суїцидальної поведінки самої дитини. 80% дітей, що замислили вчинити самогубство, завчасно дають змогу прорахувати свої майбутні дії.

Часто можливі суїциденти виражають свої думки щодо смерті, свого безнадійного становища, аналізуючи епізоди з книжок та фільмів. Нерідко ці розмови є передумовою суїциду. Діти восьмирічного віку ще не мають життєвих цінностей, а тому не мають страху перед смертю. Виходячи з результатів досліджень МОЗ, близько 30% дітей підліткового віку не мають бажання продовжувати життя, 20% впевнені, що нікому не має до них діла, майже 26% не розраховують на підтримку близьких, та більше 50% не в змозі приборкати себе у разі психічного зриву [4].

Скоюючи напад на себе, дитина звертається до останнього аргументу у сутичці з батьками. Одною з основних причин дитячих переживань є неодноразове пригнічення дитини. Ускладнюють життя молодому поколінню недоречні претензії з боку родичів – так вважає 70% молоді [4].

Найбільший ризик суїциду пов'язаний з самозвинувачення, почуттям безвихідності, безнадії та самотності, поява якого найчастіше відбувається в періоди зрілості та старості. Частіш за все, думки, що мають зв'язок із самогубством, виникають у зрілих та похилого віку людей при поєднанні депресії з важким тілесним хронічним недугом. Не зумівши впоратися з цією депресією, людина не витримує, та зводить рахунки з життям. Не відчуючи підтримки близьких, літня людина відчуває себе самотньою і нікому не потрібною. Вона може звинувачувати в цьому себе, і на це може знайти безліч причин. Людина похилого віку, на відміну від підлітка, йде на самогубство усвідомлено. Підліток не замислюється про те, що своєю загибеллю він

спричинить біль іншим, він позбавляє від болю і страждань тільки себе. Літня ж людина думає не тільки про себе, але і дорогих їй людей.

Існують три основні ознаки суїцидальної поведінки:

- значна кількість конфліктних ситуацій, які супроводжуються стресом та гнівом (людина переживає важку втрату, дратується з різних дрібних причин, замикається у собі);

- постійнедомінуюче почуття безпорадності, низької самооцінки, пригніченості;

- підштовхування, натякання з боку оточуючих людей, або події, що впливають на страждаючу особистість.

В Україні, за даними МОЗ, суїцидальну поведінку зумовлюють частіш за все такі фактори як:

- політична нестабільність;

- економічна криза;

- соціальні відносини (сім'я, оточуюче суспільство, соціальна нерівність та ін.);

- культура, віра (протиріччя індивіда з іншою вірою, неможливість прижитися та взаємодіяти з представниками протилежної культури та ін.).[4]

Таким чином, Україна – це країна із середнім показником самогубств. Безумовно, вона не потребує спеціальних заходів для стабілізації цього показника. Самогубства не є катастрофою для України, як про це полюбляють голосити деякі представники преси. Враховуючи повідомлення населення МОЗ, більш важливою є проблема смертності внаслідок хвороб (ВІЛ, СПІД і т.д.). Цілком зрозуміло, що повністю позбавити суспільство такого явища як суїцид не вдалося ще жодній державі світу, адже у багатьох країнах навіть у вкрай стабільні періоди спостерігалися різкі сплески самогубств. Все, треба Україні, так це забезпечувати постійних моніторинг та відповідний аналіз статистичних даних для вчасного втручання та запобігання підвищенню рівня скоєних суїцидів в країні.

ПАТРІОТИЗМ – ЯК МОРАЛЬНИЙ ФУНДАМЕНТ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Голоднова В.

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

Побудова державних відносин, їх усвідомлення повинно відбуватися тільки через призму духовно-історичних традицій, прийнятних для всіх його громадян. Цей синтез повинен стати контуром української національної ідеї, яка виражає систему цінностей для об'єднання всього народу, але при цьому не ігнорувати традиції регіонів, держави, які встановлювались споконвічно.

Одні ідеї можуть допомагати побудові благополучного суспільства, а інші можуть його руйнувати і загальмувати розвиток. Тому держава і

суспільство повинні бути зацікавлені в підтримці цінностей, сприятливих для суспільного розвитку.

Патріотизм складає найважливішу ціннісну основу будь-якого, самого демократичного суспільства і виступає не лише інтегруючим початком, а й суттєвим внутрішнім мотивом для саморозвитку і розкриття всіх потенціальних соціальних можливостей в духовній, економічній і соціальній сферах життя суспільства.

В Україні патріотизм повинен бути введений в ранг національно значимої і об'єктивно необхідної цінності, тому що він являє собою одне з найбільш глобальних людських почуттів, закріплених віками і тисячоліттями. Патріотизм поєднує в собі любов до своєї Вітчизни, за свій народ, гордість за їх минуле і сьогодення, готовність до її захисту.

Патріотизм являє собою свого роду моральний фундамент суспільної і державної будівлі, опору його життєспроможності, одна із першочергових умов ефективності функціонування системи соціальних і державних інститутів.

Г.Спенсер вважав, що патріотизм в національному сенсі є те ж, що егоїзм у розумінні індивідуальному; обидва, по суті, випливають з одного джерела і приносять однорідні лиха. Повага до свого суспільства є відблеск поваги до самого себе. І справді, доти поки народ, а особливо молодь, не почнуть цінувати, любити й захищати свою країну, свою сім'ю та самих себе, вони й самі не зможуть стати щасливими та розвивати своє суспільство у майбутньому.

Патріотизм починається з любові до рідних і близьких і не закінчується на любові до свого народу. Патріот зобов'язаний цінувати свою історію, бути відданий своїй країні, готовий заради неї до самопожертви, всіма силами служити інтересам своєї країни.

Розуміння патріотизму має глибоку теоретичну традицію, що йде корінням в глибину століть. Вже у Платона є міркування про те, що батьківщина дорожче батька і матері. У більш розробленому вигляді любов до батьківщини є вища цінність усього що існує у світі.

За останній час все більшого поширення в рамках даного напрямку набуває погляд на патріотизм як на найважливішу цінність, інтегруючу не тільки соціальний, але і духовний, моральний, культурний, історичний та інші компоненти.

«Патріотизм - одна з найбільш значущих, вічних цінностей, притаманних усім сферам життя суспільства і держави, є найважливішим духовним надбанням особистості, характеризує вищий рівень її розвитку і виявляється в її активно-діяльній самореалізації на благо Вітчизни».

Патріотизм уособлює любов до своєї Вітчизни, нерозривність з його історією, культурою, досягненнями, проблемами, привабливими і невіддільними в силу своєї неповторності й незамінності, складовими духовно-моральну основу особистості, що формують її громадянську позицію і потреби в гідному, самовідданому, аж до самопожертви, служінні Батьківщині.

Тому можна сказати, що патріотизм виступає в єдності духовності, громадянськості та соціальної активності особистості, яка усвідомлює свою неподільності, нерозривність з Вітчизною.

У сучасних умовах суспільного розвитку надзвичайно зростає роль моральної відповідальності особистості у всіх сферах суспільного життя. Цілеспрямований процес формування духовності особистості передбачає одночасно і виховання та самовиховання в людині непримиренності до будь-яких відхилень від норм моралі, всього того, що гальмує духовно-моральний прогрес суспільства.

Чим вища зрілість особистості в сфері суспільних відносин, тим міцніша її моральна свідомість та самосвідомість, і навпаки, чим глибший, багатший моральний світ людини, тим вища її громадянська відповідальність. Моральна свідомість особистості найкраще проявляється в її активній життєвій позиції, бо справжня мораль — це мораль активної патріотично забарвленої діяльності.

В історії було багато періодів спаду і зростання почуття патріотизму в українського народу і треба зауважити, що в тяжкі часи патріотизм об'єднує людей, надає їм віру в себе і свою країну.

На даний момент мало людей замислюється про любов і повагу до своєї Батьківщини, далеко не всі знають її історію і готові боротися за її незалежність і збереження, а все більше ми дивимося на життя з позиції особистої вигоди, хоча ми були народжені в цій країні, наші предки створили її для нас, а наш обов'язок це бути їм вдячними і зробити свій внесок у розвиток Батьківщини, адже тільки так ми зможемо продовжити їх справу, підтвердити свій сенс існування і залишити гарну спадщину своїм дітям.

Сьогодні радує той факт, що у людей з'явилося тенденція до повернення в серцях почуття патріотизму, хоча його ще не можна порівняти з рівнем відданості своїй країні в попередні часи, але все ж вони є і потрібно на цьому робити акцент розвитку суспільства.

Отже, істинний патріотизм за своєю сутністю гуманістичний, включає в себе повагу до інших народів і країн, до їх національних звичаїв і традицій і нерозривно пов'язаний з культурою міжнаціональних відносин. У цьому сенсі патріотизм і культура міжнаціональних відносин найтіснішим чином пов'язані між собою, виступають в органічній єдності і визначаються як «така моральна якість, яка включає в себе потребу віддано служити своїй батьківщині, прояв до неї любові і вірності, усвідомлення і переживання її величі і слави, своєї духовного зв'язку з нею, прагнення берегти її честь і гідність, практичними справами зміцнювати могутність і незалежність своєї держави та суспільства.

«Важливо, щоб ти був готовий померти за свою країну; але ще важливіше, щоб ти був готовий прожити життя заради неї». Я вважаю, що такий девіз допоможе українським громадянам побудувати на основі патріотизму сильну, демократичну, розвинену державу, яка зможе подолати усі перешкоди на шляху побудови щасливого майбутнього.

ПАТРІОТИЗМ ЯК ФАКТОР ОПТИМІЗАЦІЇ ІМІДЖУ ДЕРЖАВИ

Гортинич А.А.

студентка 5 курсу факультета соціології та управління

«Ми так довго говоримо про це, і слова наші так мало дієві, і так незначні їх практичні наслідки, що скоро ніхто вже не буде вірити щирості і серйозності наших слів. Всі слова втратили свою питому вагу і перестали бути дієвими. Відбувається лише швидка зміна міністрів, які судорожно намагаються утворити сильний національний уряд, але ця перестановка атомів справляє враження хворобливого безсилля, і ніщо суттєве від неї не змінюється» [1].

М.Бердяєв писав на початку ХХ століття, а таке враження, що дана цитата точно описує квінтесенцію поняття «патріотизм» в сучасному розумінні. Приходимо до висновку, що відомий афоризм «патріотизм – останній притулок негідника» в умовах сучасних принципів ведення політики стає надзвичайно актуальним, адже «патріотизмом» прикриваються політики як ширмою в руслі популістичних гасел, це в свою чергу формує імідж не тільки української політичної еліти, а й імідж України в цілому.

Сучасне уявлення про Україну показує її як маловідому і невливову європейську державу, яка після розпаду СРСР досі шукає своє місце в світі. У європейського співтовариства виникають стійкі асоціації України з аварією на Чорнобильській АЕС, політично та економічно нестабільною, інвестиційно непривабливою через часту зміну влади, а також з молододержавою, в якій відбуваються процеси демократизації й трансформації політичної системи (країна «помаранчевої революції») одночасно з процесами централізації та скандальних арештів. Ці стереотипи та міфи склалися десятиріччями і викоренити їх важко, особливо якщо знаходяться такі самі негативні підтвердження їх правдивості в дійсності. Гірше те, що такі думки наповняють не тільки свідомість іноземців, а й наших співвітчизників. Це трансформується в відсутність єдиної консолідуючої національної ідеї, не патріотичність населення.

Національний центр дослідження громадської думки при Чикагському університеті (NORC) провів дослідження національної гордості в різних країнах світу. Респонденти повинні були відповісти на два питання: наскільки сильно вони пишаються тим, що живуть в тій чи іншій країні, і як вони оцінюють свою країну в порівнянні з іншими державами світу. Самими патріотичними країнами світу, таким чином, стали наступні держави: 1 і 2 місця поділили між собою непримиренні суперники: США і Венесуела, 3 місце Австралія, 4 місце ПАР, 5 місце – Австрія [3]. Україна в цей рейтинг не ввійшла, щоправда і в рейтинг «ненайпатріотичніших» також. Молодість, здається, збільшує почуття національної гордості, згідно директору опитування Тому Сміту. Багато хто з більшості патріотичних країн світу – як Ізраїль, Південна Африка та Філіппіни – є відносно новими націями. Крім того, кілька з цих країн були сформовані після завоювання незалежності від колоніальних держав або інших окупаційних сил. "Ці країни були сформовані через акт політичної волі, каже Сміт, що, в свою чергу, підвищує лояльність

їхніх громадян". Стосовно України, з паном Смітом можна подискутувати. Бурхливий патріотизм в нашій країні має непостійний, «маятниковий» ефект. Здебільшого це пов'язано з окремими персонами – спортсменами, митцями, які прославляють нашу державу, але ці досягнення нівелюються гучними скандалами, бійками в парламенті, підкупними судами і т.д.

П. Хем, в своїй праці доказує ідею про те, що кожна держава повинна бути індивідуальною, тобто з лише їй властивим іміджем. Важливим моментом за думкою автора є наявність чи то позитивного чи негативного іміджу, відсутність будь-якого може привести до комунікаційної ізоляції цієї держави. «Мати негативний імідж, так само, як і не мати його зовсім – велика втрата для того, хто хоче конкурувати на міжнародній арені. Нікому невідомій державі, або державі без іміджу, буде потрібен довгий час, щоб зацікавити представників сучасних політичних та економічних міжнародних відносин», – зазначає П. Хем [2].

Постає питання: як особи, що не мають уявлення про істинний патріотизм можуть сформувати гідну іміджеву концепцію, яка б не тільки позиціонувала Україну як гідного партнера на міжнародній арені, а ще й задовольняла потреби не «тіньових структур», а пересічного громадянина, породжувало почуття гордості за власну країну, патріотичний підйом? Питання складне. Очевидною є одна умова: це повинні бути продуктивні ідеї, не ефемерні, декларативні, а практично направлені, відчутні для населення. Якщо раніше на свідомість населення впливала релігія, потім пропаганда, то зараз це формат суто власної вигоди і благополуччя (це не стільки питання менталітету, скільки світова тенденція).

Підводячи підсумок можемо виділити яскравий причинно-наслідковий зв'язок: патріотизм населення прямо пропорційний до рівня життя населення, наявністю постійного фактичного доказу власної значущості і обернено-пропорційний до голослів'я, неефективності державної політики, що в свою чергу стихійно формує імідж держави.

ЛІТЕРАТУРА

1.Бердяєв М. Патріотизм і політика // Народоправство, № 10, С. 2-4, 25 вересня 1917

2.Гордиенко Т. Использование брендинга для повышения конкурентоспособности Украины // Вісник Хмельницького національного університету. (Серія: "Економічні науки"). – 2010. – № 3, Т.1. – С.34

3.Forbes: Самые патриотичные страны мира [WWW document]. URL [http:// korrespondent.net/world/515408-forbes-samye-patriotichnye-strany-mira](http://korrespondent.net/world/515408-forbes-samye-patriotichnye-strany-mira)

ЗАГАЛЬНІ ТА ВІДМІННІ ОСОБЛИВОСТІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ ТА США

Долженко А.

студентка факультету соціології і управління ЗНУ

Патріотичне виховання – це багатопланова, систематична, цілеспрямована діяльність педагогічного колективу стосовно формування високої патріотичної свідомості у вихованців, готовності до виконання громадянських та конституційних обов'язків щодо захисту Вітчизни, дбайливого ставлення до рідної мови, культури, традицій. Патріотичне виховання має застосування як у родині та школі, так і в державних та громадських організаціях. Для більш детального розуміння сутності патріотичного виховання розглянемо основні особливості цього феномену на прикладі двох країн: України та США.

Основними державними інституціями в Україні, що забезпечують питання формування і реалізації політики у сфері патріотичного виховання молоді є Міністерство освіти та науки, Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту та ін. Так, патріотичне виховання в українських школах здійснюється через систему позакласних заходів, зокрема організовуються табори патріотичного спрямування, здійснюються екскурсії по «місцях пам'яті», проводяться відповідні науково-практичні конференції.

Розглядаючи систему патріотичного виховання в США, також видно, що патріотичні принципи у дітей формуються ще зі школи. Вони, вивчаючи засади Декларації Незалежності, розігрують вистави, вивчають головні цитати батьків-засновників та американських президентів [3, 54]. В деяких школах України застосовується подібний принцип – наприклад, як система шкільного самоврядування за подобою управління в Козацькій державі, що свідчить про запал патріотизму у школярів. Ще одним інститутом, через який здійснюється система патріотичного виховання в Україні, є армія. Міністерство оборони України реалізує ряд заходів з патріотичного виховання особистого складу української армії. Під супроводом Міністерства оборони України проходять різноманітні військово-патріотичні акції як, наприклад, «Офіцер честі інституту», де вшановуються офіцери, які досягли значних успіхів у навчанні та патріотичному вихованні підлеглих. У навчальних закладах міністерства патріотичне виховання є невід'ємною складовою формування моральних засад майбутніх захисників Батьківщини [1, 266].

Особливий внесок у патріотичне виховання у США здійснює скаутський рух. Усі скаутські організації об'єднані у Союз скаутів США, який керується національним комітетом, до якого, у свою чергу, входять представники ділових округів, духовенства та вищого військового керівництва країни. У програмі цього руху основна увага робиться на ознайомленні дітей з військовою літературою та пресою, відвідування музеїв і меморіальних комплексів, туризм, воєнізовані ігри, заняття з військової техніки (вивчення зразків стрілецької зброї, артилерійського та бронетанкового озброєння), на

фізичні вправи (полегшені комплекси, призначені для солдат та офіцерів), способи виживання в екстремальних умовах, марш-кидки і т.д. Збройні сили США надають свої об'єкти, бази, навчальні центри, полігони для організації роботи зі скаутами, проводять спільні навчальні заняття підрозділів організованого резерву та скаутських формувань, беруть на себе їх матеріально-технічне забезпечення. У військових частинах та з'єднаннях практикується проведення «Днів скаутів», коли дітям дозволений вільний доступ до бойової техніки і спілкування з військовослужбовцями. Поряд з громадськими організаціями величезна роль у військово-патріотичній освіті учнів належить державі. Так, все більше число американських шкіл відкриває юнацькі курси з підготовки офіцерів запасу. Це свого роду спеціальні кадетські класи при школах, створювані з дозволу міністерства освіти командуваннями виду збройних сил США [2, 134].

Як і в США, в Україні існують скаутські організації. Найбільш масовою і активною є Національна скаутська організація України «Пласт». Метою «Пласту» є сприяння всебічному, патріотичному вихованню та самовихованню української молоді на засадах християнської моралі. Будучи неполітичною і позаконфесійною організацією, «Пласт» виховує молодь як свідомих, відповідальних громадян місцевої, національної та світової спільноти, провідників суспільства [4]. Отже, як в Україні, так і в США існують скаутські рухи, які координують діяльність системи патріотичного виховання.

Проте слід звернути увагу на певні проблеми, які виникли в системі патріотичного виховання в обох країнах. Так, в Україні відсутня Загальнодержавна програма патріотичного виховання молоді, не визначена інституція, яка б здійснювала координацію діяльності всіх структур у забезпеченні патріотичного виховання. Це призводить до нестабільності та розлагодженості взаємодії органів державної влади з громадськими організаціями. Для того, щоб уникнути цих проблем, треба впровадити єдиний закон, який регулював би діяльність системи патріотичного виховання. А також треба підвищити рівень інформаційно-пропагандистського забезпечення патріотичного виховання молоді шляхом висвітлювання героїчних сторінок української історії.

У США існує проблема іншого характеру. Після трагедії 11 вересня 2001 року задля неповторення цієї події знову та збереження спокою американських громадян, уряд США у жовтні цього ж року прийняв федеральний закон «Патріотичний акт». Цей акт розширив права ФБР стосовно підслуховування та електронного стеження в соціальних мережах, що являє собою порушення прав та свобод людини. Після цього випадку в свідомості американських громадян почали згасати пристрасті щодо патріотичного вшанування своєї країни, почались масові невдоволення, котрі фактично підірвали систему патріотичного виховання.

Таким чином, в системі патріотичного виховання в Україні та США є багато спільних особливостей. Формування патріотизму у громадян України та США відбувається ще зі школи, завдяки різноманітним культурно-просвітницьким заходам, які висвітлюють історію країни та ін. Як в українській системі патріотичного виховання, так і в американській військова

служба є одним з провідних соціально-політичних інститутів у формуванні патріотизму. Проте, у США, порівняно з Україною, більш розвинена діяльність скаутських організацій, і вони відіграють значущу роль у формуванні у громадян патріотичних засад. Однак, такі вимушені, кардинальні зміни, як прийняття Патріотичного акту, викликають зниження довіри американського суспільства до заходів з формування патріотичної національної свідомості, не дивлячись на те, що ці зміни в основі своїй мали позитивні наміри уряду у створенні системи соціально-політичних гарантій безпеки своїх громадян. Тому у США на порядку денному стоїть завдання переосмислення і оновлення стратегії патріотичного виховання. В Україні ж, на наш погляд, така проблема має такі шляхи до вирішення: вдосконалення нормативно-правової бази патріотичного виховання молоді шляхом розробки і затвердження Загальнодержавної концепції національно-патріотичного виховання молоді; сприяння посиленню співпраці органів державної влади та органів місцевого самоврядування з громадськими об'єднаннями національно-патріотичного спрямування; активізування інформаційно-пропагандистського забезпечення патріотичного виховання молоді шляхом розроблення рекомендацій щодо підвищення патріотичної спрямованості програм радіомовлення та телебачення; підготовка спеціалістів («вихователь-патріот»), які відповідають за патріотичне виховання молоді і т.ін. Патріотичне виховання молоді має здійснюватися не тільки на основі диференційованого підходу, а й на основі індивідуального, тобто в інтересах кожної особистості, розвитку в неї індивідуальних якостей патріоту та громадянина своєї країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьєв. А. Педагогічні основи військово-патріотичного виховання військовослужбовців строкової служби Збройних Сил України. – К., 2005. – 266 с.
2. Георгиева Т.С. Высшая школа США на современном этапе: Монограф. – М.: Высш. шк., 1989. – 134 с.
3. Малькова З.А. Двенадцатилетняя американская школа: организация и особенности учебно-воспитательной деятельности, их результаты. – М., 2000. – 54 с.
4. Пласт – Національна скаутська організація України [Електрон. Ресурс]. – Режим доступу: // Пластовий портал – режим доступу: [http:// www. Plast . org. ua /plast/fact-list/](http://www.Plast.org.ua/plast/fact-list/)

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВИПУСКНИЦЯМИ ВНЗ, ЯКІ МАЮТЬ ПРОБЛЕМИ У ПРАЦЕВЛАШТУВАННІ

Живолуп М.О.

магістрант спеціальності «соціальна робота» ЗНУ

Після закінчення ВНЗ багато випускників перебувають у стані тривоги та страху, оскільки залишили стіни рідного університету, де вони привчилися

жити за його правилами, а невпинний розвиток суспільства диктує свої нові та досі незнайомі вимоги. Не встигнувши схаменутись від цього, стикаються ще із однією проблемою реальності – пошуком роботи. Жінки-випускниці, опинившись у такій ситуації, мають свою специфіку проблеми, яка включає багато факторів впливу на вирішення їх майбутнього, в тому числі і професії.

Тому актуальність даної проблеми пов'язана з потребою у необхідності вивчення та оптимізації можливостей для допомоги жінкам, які мають право на своє визначення в суспільстві, реалізації себе у професійній діяльності, але на шляху до цього мають певні проблеми. Підтримка з боку держави у даній ситуації повинна бути направлена на те, щоб створити найбільш сприятливі умови для успішного працевлаштування випускниць ВНЗ на території України. Адже рівень патріотичного відношення в більшій мірі залежить від готовності держави підтримувати кожного його члена, що відіграє роль об'єднуючого фактора у суспільному розвитку, спрямованого на вироблення життєвої позиції індивіда, ставлення до нього як особистості, а не просто одного із числа інших, як громадянина даної держави.

Після закінчення ВНЗ випускники стикаються з перешкодами, які в більшій мірі негативно впливають на їх подальшу долю в професійній сфері. На сьогоднішній день в Україні жінці важко прийняти рішення стосовно своєї кар'єри через низку причин, які постають у вигляді різноманітних бар'єрів, подолання яких складає для багатьох з них суттєві складнощі. Проаналізувавши наукову літературу, можна виокремити низку таких бар'єрів: культурно-історичні, політико-правові та соціально-психологічні.

Спостережується тенденція відносно того, що роботодавці довіряють і сприймають серйозніше чоловіків при прийомі на роботу чи при вирішенні певного робочого питання, ніж жінок, керуючись при цьому стереотипами, що чоловіки більш активні, логічні, мужні, незалежні, прогресивні, реалістичні тощо, а жінки більш емоційні, вразливі, м'які, непостійні, що робота для жінки – це завжди щось другорядне. Тому в сучасній Україні накопичується проблема економічної та політичної нерівності, оскільки жінки переважно працюють в таких галузях, як освіта, медицина, соціальна сфера, культура, де заробітна плата є значно нижчою, ніж в інших секторах економіки.

Інша сторона полягає в тому, що сумніви жінки у своїх здібностях поєднувати роботу і сім'ю, будувати особисте життя, в недооцінці своїх можливостей, у недостатній інформації про механізми кар'єрного зростання. Важливою є проблема страху перед майбутніми здобутками, можливістю бути більш успішною, ніж чоловік. Успіх викликає у жінки тривогу, асоціюється з небажаними наслідками: втратою жіночності, більшими витратами часу на роботу, зменшенням шансів побудувати особисте життя. З огляду на зазначені обставини жінка підсвідомо намагається відмовитись від професійної кар'єри, тим більше, що культурні традиції не схвалюють жінок, які досягнули більшого успіху в порівнянні із їх чоловіками [2;133].

Соціально-демографічний аспект професійної самореалізації жінки пов'язаний із проблемами віку. Досить часто роботодавці обмежують коло потенційних кандидатів молодими фахівцями, оскільки у них немає досвіду.

Розпочинаючи пошук роботи після закінчення ВНЗ, жінки нашоувуються на психологічну стіну. Дізнаючись про її вік, роботодавець прагне уникнути подальшої співпраці. Роботодавці вважають, що жінка у віці 20-28 років характеризується відсутністю стійкої життєвої позиції, ще не вироблений професійний стиль, немає потрібних напрацьованих контактів в тих чи інших професійних сферах. З цього також випливають такі проблеми як відсутність досвіду і стажу роботи, бажано за фахом, оскільки на сьогоднішній день це є одним з істотних вимог до кандидатів на заміщення пропонованих на ринку праці вакансій. Відповідно, не маючи досвіду роботи і стажу випускниць ВНЗ у цьому випадку на роботу найчастіше беруть неохоче. Отже, випускниці не мають не тільки досвіду роботи, але й можливості отримання такого досвіду.

Розглядаючи соціально-психологічні проблеми, з якими стикаються жінки після закінчення ВНЗ, не менш важливим буде такий аспект як інфантилізм при пошуку роботи. Жінки, які тільки закінчили ВНЗ часто не мають активної позиції в пошуку роботи, а відповідно не використовують багато з існуючих можливостей знаходження роботи. Неабиякою мірою це пов'язано з небажанням потрапляти в некомфортні і жорсткі ситуації ринку праці. Важливим моментом є необхідність наявності у випускниць високого рівня самоорганізації з тим, щоб у пошуку роботи мати можливість відповідно зустрічати і долати труднощі, пов'язані з не комфортністю пропонованої праці. Адже, під час навчання студенти, знаходячись в університеті, проживають уже за встановленими правилами, чітко знають свої обов'язки та права. Виходячи на ринок праці, який пропонує їм жорстку конкуренцію, новий колектив, правила та обов'язки, з якими на перший погляд досить складно справитися, загальний процес пошуку роботи дещо пригальмовується. Помилково думаючи, що з цією реальністю неможливо впоратися, більшість випускниць починають пошук такої роботи, яка має менше вимог, при цьому «закопуючи» свої потенціал та можливості.

Означені бар'єри професійного просування жінок після закінчення ВНЗ є не вердиктом, а викликом сучасній представниці інформаційної доби. На основі наведеного матеріалу пропонується підхід, за якого на основі кар'єрної компетентності стає можлива дієва участь кожної жінки у конструюванні успішної кар'єри. Під кар'єрною компетентністю розуміється характеристика суб'єкта кар'єри, яка визначає його здатність вирішувати типові та нестандартні професійні та позапрофесійні завдання, які виникають у реальних виробничих, життєвих, комунікативних ситуаціях. Названа компетентність – багатовимірне утворення, яке складається з окремих компетенцій, втілюваних в індивідуально-особистісних, соціально-комунікативних та професійних особливостях і навичках, важливих для досягнення успіху в реалізації кар'єрної програми [1;82-91].

Розвиток та набуття означеної компетентності є вільним вибором тих жінок, які орієнтовані як на активне освоєння та опанування професійних, виробничих, ділових аспектів соціального життя, так і спрямовані на гармонізацію приватного, сімейного життя.

Соціальна робота проводиться з даною категорією клієнтів, враховуючи весь спектр проблеми та її індивідуальну форму. Вона задовольняє потреби в

проведенні консультацій, надає конкретну допомогу в здобутті професійної освіти, отриманні роботи, стажуванні. У разі необхідності залучаються психологи, які при використанні ефективних методів та методик уточнюють нахили, здібності клієнта. На основі цього жінку можуть направити, залежно від результатів тестування, особистих побажань і можливостей служби, на курсову підготовку або перекваліфікацію.

Основне завданням соціального працівника полягає у тому, щоб отримати якомога повнішу інформацію щодо проблем клієнтки, а потім в ході взаємодії з нею, стимулювати її внутрішній потенціал, сформулювати бажання допомогти собі, визначити подальші перспективи життя, можливі виходи із ситуації, що склалася. Важливо визначити причини, які є основними детермінантами у появі проблем [3;199].

Важливою складовою кожної соціальної допомоги жінкам є психологічні тренінги, курси, які допомагають подолати комплекс неповноцінності, повірити в себе. З цією метою приділяють увагу демонстрації «живих прикладів» із числа жінок, котрі, наприклад, у минулому мали проблеми у професійному розвитку, а в даний час досягли чималих успіхів у даній сфері. Метод тренінгу є достатньо ефективним при роботі з жінками, які мають проблеми у професійному розвитку після закінчення ВНЗ, оскільки допомагає вирішенню основних проблем, з якими стикається жінка на шляху до професійного становлення.

У західній практиці приділяється велика увага підготовці жінок до підприємницької діяльності. Розвиток та підтримка жіночого бізнесу сприяє поліпшенню добробуту суспільства з одного боку; з іншого – жінка-підприємець стає економічно незалежною й при цьому часто отримує можливість працювати за гнучким графіком, що полегшує виконання професійних і материнських обов'язків.

Не менш ефективною формою соціальної допомоги жінкам з проблемами у професійному розвитку є бізнес-інкубатори, які одночасно виступають як підприємства, соціальні служби і навчальні центри. Адміністрація бізнес-інкубатора реалізує навчальні програми, організовує консультації спеціалістів. Використовуються також принцип взаємодопомоги, здійснюється обмін досвідом і контактами.

Однією з головних функцій соціальної роботи з жінками, які мають проблеми у працевлаштуванні після закінчення ВНЗ є посередництво. Даний тип допомоги полягає у тому, що соціальний працівник виступає у ролі посередника між клієнтом та організацією, яка безпосередньо залучається для вирішення проблем клієнта. Такими організаціями можуть бути служби зайнятості з якими співпрацюють соціальні служби, організації з надання юридичних послуг тощо. Направивши клієнта до служби зайнятості, з ним починають працювати спеціалісти, які відповідно до вимог та побажань безробітної допомагають у пошуку роботи. Соціальний працівник при цьому повинен спостерігати за самим процесом та у разі необхідності допомагати.

Спираючись на все вище сказане, можна визначити основні суттєві напрямки соціальної роботи з жінками, що мають проблеми у професійному розвитку. Зокрема, це:

- Надання допомоги клієнткам для розпізнання проблемної ситуації та знаходження ефективних шляхів виходу із неї;
- Сприяти самовизнанню та самоствердженню для реалізації своїх потенційних професійних можливостей;
- Соціальних працівник повинен виконувати роль посередника між організаціями та клієнтами для залучення останніх до професійної діяльності;
- Широке залучення жінок до активної участі в усіх сферах життя суспільства, сприяти розкриттю їх інтелектуальних і творчих можливостей;
- Підготовка інформаційно-аналітичних матеріалів про становище жінок на ринку праці;
- Допомога у зниженні рівня і тривалості безробіття серед жінок;
- Здійснення ефективного розв'язанні соціальних проблем працівниць, які виховують дітей тощо [7;238].

Даний досвід дослідження різних аспектів професійного становлення жінок дає досить вагому теоретичну та практичну базу для проведення дослідження щодо визначення основних проблем, з якими стикаються сучасні жінки після закінчення ВНЗ.

Для проведення названого дослідження було використано комплекс методів. За основу нами було взято комплексний анкетний тест розроблений Е. Н. Ілларіоною та Н. Л. Меньшиковою, в авторській модифікації. Модифікований варіант комплексного анкетного тесту складається з 138 питань та завдань, що об'єднані у 7 завершених за цілями та результатами смислових блоків. Він включає самооцінні питання і проєктивні завдання (малюнковий блок і блок, побудований на основі методу «завершенні речення»).

Таким чином, дана комплексна анкета, яка була використана для проведення дослідження стосовно визначення основних проблем, з якими стикаються випускниці при працевлаштуванні після закінчення ВНЗ, дає змогу більш детально та ґрунтовно визначити основні детермінанти, що безпосередньо впливають на професійне становлення жінок, їхнє особисте ставлення до даної ситуації та вплив інших факторів (індивідуальних, психологічних, соціальних) на становлення особистості в професійній сфері.

За допомогою методики ми провели дослідження серед жінок даної категорії. Вік респондентів був від 21 до 32 років. Загалом у дослідженні взяли участь 20 жінок, які мають проблеми у працевлаштуванні після закінчення ВНЗ. Усі учасниці дослідження були зареєстровані в регіональному центрі зайнятості м. Запоріжжя.

Проведене нами дослідження говорить про те, що загалом на даний момент розвитку суспільства такі проблеми різноманітні. Вони носять різних характер, кожна з них має свою специфіку та джерела виникнення. Як показали відповіді респондентів при працевлаштуванні основною причиною відказу є відсутність досвіду роботи. Ми не можемо повністю стверджувати дану позицію, оскільки правдивість відмови не можливо підтвердити. Можна лише припустити, що підґрунтям могли слугувати різні чинники (сімейний стан, поведінка під час співбесіди, відповіді на питання роботодавця, невідповідність запропонованій посаді тощо). На основі інших відповідей, які були спрямовані на визначення відношення до життя, до себе, роботи,

готовність для працевлаштування, можна сказати, що жінки мають і інші проблеми, які заважають їм працевлаштуватися. Загалом, більшість учасниць дослідження свідомо готові до такого кроку, але несвідомо існує певна перешкода, яка витікає з власної бере в невпевненості, деякі з жінок можливо ставлять під сумнів те, що робота може бути способом для самореалізації; інші, навпаки, вважають, що саме зайнятість допоможе розкритися їм у професійному сенсі, але поки що не готові до такого кроку.

Таким чином, можна стверджувати, що на сьогоднішній день випускниці ВНЗ потребують підтримки з боку держави. Вона безпосередньо може проявлятися у розвитку соціальних служб, де вони зможуть отримати кваліфіковану допомогу з боку соціальної роботи. Це необхідно для того, щоб випускниці навчилися справлятися з тими перешкодами, які стоять на шляху до професійного становлення. Діяльність соціальних працівників повинна бути направлена на те, щоб допомогти жінкам, які мають проблеми у працевлаштуванні після закінчення ВНЗ, визначитися із своїм призначенням, подолати перешкоди психологічного характеру та надавати підтримку та опору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біскуп В. Декомпозиційна структура інтегральної кар'єрної компетентності та її складові / Біскуп В. // Психологія і суспільство. – 2010. – №4. – С. 82 – 91.
2. Москаленко О.В. Акмеология профессиональной карьеры личности: Учебное пособие / Под общ. Ред. А.А.Деркача. // Москаленко О.В. – М.: Изд-во РАГС, 2007. – 352с.
3. Соціальна робота в Україні: Навч. Посіб./ І.Д. Зверева, О.В.Безпалько, С.Я.Харченко та ін.; За заг. ред.: І.Д.Зверевої, Г.М.Лантіонової – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 256с.
4. Социальная работа /Под ред. В.И.Курбатова. – Ростов-на-Дону, 1999. – 230с.
5. Соціальна робота: технологічний аспект / За заг. ред А. Й. Капської. – К.,2004. – 352с.

САМООСВІТА ПОСАДОВЦІВ ТА НАСЕЛЕННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ СТРАТЕГІЇ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯН

Калашиник Н.С.

*к. п. н., докторант кафедри державного управління та місцевого самоврядування
Дніпропетровського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України*

Повноцінний розвиток суспільства не можливий без ідентифікації себе як частини державності громади в цілому та кожного громадянина окремо. З іншого боку, неможливо побудувати правову соціальну державу без поваги

громадян до її цінностей, розуміння державницьких процесів та пошани за належність до неї. Одним з шляхів досягнення цього є вірна державна політика у сфері патріотичного виховання громадян.

Патріотичне виховання громадян одночасно виступає як категорія педагогічна та соціологічна. Як педагогічна категорія, патріотичне виховання розглядається як планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму, тобто доброго відношення до батьківщини та до представників спільних культури або країни. Таке виховання включатиме розвиток любові до батьківщини, національної самосвідомості й гідності; дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій; відповідальність за природу рідної країни; потребу зробити свій внесок у долю батьківщини; інтерес до міжнаціонального спілкування; прагнення праці на благо рідної країни, її народу та інше. [2]

Як соціологічна категорія, патріотичне виховання громадян розглядатиметься як явище, що впливає на процеси в суспільстві, формує та детермінує ставлення суспільства до тих або інших подій. Як будь-яке явище державотворення, патріотичне виховання громадян є об'єктом державної політики та державного управління. Воно реалізується через сім'ю, школу або інші навчальні заклади, державні і громадські організації, засновуючись на впевненості в позитивному ефекті такого ж відношення.

До сфери інтересів патріотичного виховання відносяться національна ідея, національна культура, рідна мова, історія народу і держави, самовизначення, само ідентифікація, категорії Батьківщини (мала і велика Батьківщина), лідери та герої народу, нації, держави, рідний край, місто, село, родина [2]. Як бачимо, сфера інтересів патріотичного виховання є досить широкою. Для опрацювання таких великих обсягів інформації з різних сфер діяльності, її оновлення та підтримання на належному рівні тільки інституалізованої освіти недостатньо. Також необхідно застосовувати нестандартні форми навчання, в тому числі і самоосвіту.

Самоосвіта, як частина освітнього процесу та самостійний вид діяльності, виступатиме дієвим засобом розширення освітнього поля людини або спільноти. У випадку формування патріотизму у посадовців та населення ключовими питаннями будуть управління самоосвітніми процесами: організація, планування, забезпечення ресурсами, моніторинг та аналіз, а також забезпечення постійності та безперервності цих процесів. Об'єктом управління самоосвітою можуть виступати як окрема людина, так і професійна група та суспільство в цілому. Питання полягає у тому, як можна органічно вписати самоосвіту в систему патріотичного виховання, яка існує в Україні, та забезпечити її ефективність.

Стратегію можна розгляди як довгостроковий, послідовний, конструктивний, підкріплений ідеологією, стійкий до невизначеності умов середовища план, який супроводжується постійним аналізом та моніторингом в процесі реалізації та спрямований з певною метою на досягнення успіху в кінцевому результаті. Стратегія має здатність переходити від абстракції до конкретики у вигляді конкретизованих планів для функціональних підрозділів

[2]. Тому, виховання патріотизму громадян повинно починатися з вірно визначеної стратегії. На сьогодні питання патріотичного виховання у різних сферах не оминуті увагою органів державної влади – різні аспекти цього питання регламентує близько десяти тисяч нормативних документів у вітчизняному законодавстві. Таких як, Концепція допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді, затверджена Указом Президента України від 25.10.2002 № 948/2002, Про заходи щодо дальшого вдосконалення системи патріотичного виховання молоді Розпорядження Президента України від 29.06.2001 № 173/2001-рп, Національна програма патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 15.09.1999 № 1697 тощо [1].

Одним з програмних чинних документів є Концепція проекту Загальнодержавної цільової соціальної програми "Молодь України" на 2009-2015 роки, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11.06.2008 № 825-р. Цей нормативно-правовий акт основними причинами виникнення проблем у сфері патріотичного виховання називає низький рівень громадянської свідомості молоді; відсутність системи формування ціннісних орієнтацій; низький рівень поінформованості молоді з питань участі в усіх сферах суспільного життя, процесі формування і реалізації державної молодіжної політики та нелегальна зовнішня трудова міграція молоді; зменшення протягом останніх років кількості спортивних закладів та закладів культури; недостатня узгодженість між цільовими державними і регіональними програмами, спрямованими на забезпечення соціального становлення та розвитку молоді [1]. З шести основних причин, визначених в програмі, три безпосередньо пов'язані з відсутністю належної поінформованості, а ще дві – з недоліками організаційно-управлінської діяльності. Проблема розглядатиметься ще з одного боку – питання поінформованості стосуються безпосередньо людини або спільноти, питання недоліків в організаційно-управлінській діяльності вже лежать у площині підготовленості та сформованості патріотичних почуттів державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, для зручності ми вживатимемо в тексті термін «посадовці». До них висуваються особливі вимоги, як до громадянина і як посадовця наділеного владними повноваженнями та такого, що представляє державу.

Причини неефективності існуючої системи патріотичного виховання свідчать про їх політичний і соціально-економічний характер, що тісно пов'язано з розвитком суспільних відносин у державі. Розв'язання наявних проблем можливе за умови тісної співпраці громадських, благодійних та інших неурядових організацій, органів державної влади і органів місцевого самоврядування. В діяльність кожного з учасників формування та реалізації державних програм та стратегій патріотичного виховання необхідно впроваджувати самоосвіту. Це стосується кожної з сфер інтересів патріотичного виховання. Дуже важливо, щоб посадовці та соціально активні громадяни шляхом самоосвіти розширяли свої знання про розвиток та

компоненти національної ідеї, про національну культуру, її витoki та розмаїття, досконало володіли рідною мовою та вільно і грамотно спілкувалися нею, були обізнані в історії українського народу і держави в цілому та регіонів (особливо де живуть та працюють), знали лідерів та героїв народу, нації, держави, їхні вчинки та переконання, не фанатично, а обґрунтовано самоідентифікували себе як українці. Все це потребує постійної роботи над собою з одного боку, та забезпечення ресурсами – з іншого.

Вже згадана вище Концепція проекту Загальнодержавної цільової соціальної програми "Молодь України" на 2009-2015 роки, передбачає, що її виконання можливе такими шляхами: удосконалення нормативно-правової бази у сфері реалізації державної молодіжної політики; врегулювання питань міжнародного молодіжного співробітництва; підвищення рівня громадянської свідомості молоді, виховання патріотизму, формування та розвитку особистості на засадах духовності, загальнолюдських цінностей, толерантності, правової культури; пропагування здорового і безпечного способу життя; сприяння розвитку самозайнятості та підприємницької діяльності молоді; збереження та розширення мережі спортивних закладів та закладів культури, що мають на меті організацію та забезпечення змістовного дозвілля, відпочинку, навчання молоді; налагодження ефективної співпраці органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з дитячими та молодіжними громадськими організаціями у формуванні та реалізації державної молодіжної політики; розвитку міжнародного молодіжного співробітництва, сприяння інтеграції молоді до світової та європейської молодіжної спільноти; формування позитивного ставлення молоді до фізичного та інтелектуального самовдосконалення, морально-етичної поведінки; вдосконалення роботи з професійної орієнтації молоді відповідно до потреб ринку праці [1].

Ми б хотіли звернути особливу увагу на такі два аспекти: формування та розвитку особистості на засадах духовності, загальнолюдських цінностей, толерантності, правової культури і формування позитивного ставлення молоді до інтелектуального самовдосконалення. Вони є надзвичайно важливими для патріотичного виховання посадовців та громадян, оскільки, на наш погляд, виступають тією віссю, навколо якої групуються всі інші шляхи.

Отже, підсумовуючи викладене, зазначимо, що управління самоосвітою з метою патріотичного виховання посадовців та населення повинно бути частиною національної стратегії та державних програм цього напрямку. Державні стратегії патріотичного виховання повинні містити заходи щодо організації самоосвіти та управління нею. Це можливо завдяки таким заходам: цільове інформаційне забезпечення самоосвіти, система заходів щодо забезпечення доступності ресурсів самоосвіти (повинні знати де, як і яку інформацію щодо власної країни можна отримати, її достовірність та толерантність), оновлення і доповнення змістовного блоку патріотичного виховання, моніторинг потреб суспільства та побудова організації самоосвітньої діяльності з виховною метою відповідно до них, стимулювання та мотивація до самоосвіти, формування звички до самоосвіти з виховною

метою тощо. Зазначимо, що виховний вплив на посадовців, через специфічність їх повноважень, повинен здійснюватися додатково від вже переліченого. Особлива увага повинна бути приділена історії державності в Україні з акцентом на взаємозв'язок подій та соціальних процесів, правовим аспектам, дотриманню толерантності в проявленні національних почуттів різних груп населення тощо.

У якості висновку додамо, що як дієвий спосіб самоконструювання особистості самоосвіта виступає ефективним методом патріотичного виховання та самоіндетифікації як громадян України населення та посадовців, з урахуванням специфічних потреб особистості, спільноти та суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1.Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws>

2.Патріотичне виховання // [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://uk.wikipedia.org/wiki/Патріотичне виховання](http://uk.wikipedia.org/wiki/Патріотичне_виховання).

ДУХОВНЕ ВІДРОДЖЕННЯ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ЯВИЩА.

Капріцин І.І.

к. ф. н., доцент кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

Поняття «духовне відродження» часто використовується в контексті повернення сучасної людини до загальнолюдських засад моральності. Приймаючи до уваги сучасний пріоритет релігійної духовності, контекст розуміння поняття «духовне відродження» включає також відродження релігійності. Проте, незважаючи на широке використання цього терміну, він не втрачає свою внутрішню суперечливість та парадоксальність пов'язану з протиставленням релігійного та світського.

Духовність як стан, вважається вихідним для людини, і є однією з засад її соціальності. Історично поняття «духовність» походить від слова «дух», що має безпосередній зв'язок з християнською релігійною доктриною, згідно якої, бог християн має три іпостасі, однією з яких і є «дух». Проявлення дії духа описується в Біблії в епізоді хрещення Апостолів у П'ятидесятницю духом божим, який зійшов з неба язиками пломеню. Тобто, приймаючи християнське хрещення, утаємничено, дух божий сходиться на наверненого і перебуває в ньому, забезпечуючи зв'язок людини з богом. Тобто, «духовність» в релігійній першоджерельності, це втаємничена просякнутість духом (диханням) божим, яка забезпечує захист божий від зовнішніх та внутрішніх спокус антихриста. *«Мы знаем, что всякий, рожденный от Бога, не грешит; но рожденный от Бога хранит себя, и лукавый не прикасается к нему»* (1Иоан.5:18). Зовні така близькість (відстань подиху) до бога проявляється у богнадхненності, повсякчасних проявах заповідних добродішностей в людині.

В ХІХ-ХХ сторіччі, з виходом європейської цивілізації з під щільного християнського патронування, формується світська мораль, утворюючись головним чином через перетлумачення релігійних установлень (заповітів) на світську мову хартій та кодексів. Таким чином, відбувалася трансформація віри в бога – у віру в людину. З того часу поняття «духовність» характеризує особистість з точки зору міри освоєння нею духовної культури людства.

Поняття «відродження» означає повторне народження, знову ж біблійний контекст цього поняття пов'язаний з міфом про перворідний гріх, вигнання перших людей з раю та спокутування того гріху їх нащадками. Саме прийняття людиною духу божого інтерпретується як повернення в лоно боже, друге (духовне) народження.

Попри теологічне тлумачення, «відродження» в світській європейській цивілізації позначає повернення до культурних зразків минулого. Зокрема, Відродження в європейській історії – період повернення до культурного спадку Античності, його переосмислення, яке мало світський, антиклерикальний характер, ґрунтувалося на гуманістичному світогляді.

Підводячи підсумки розгляду мисленевої моделі «духовного відродження» зазначимо, що вона має переважно теологічне наповнення, пізньо-світська інтерпретація її як повторного звернення до гуманістичних засад духовної культури, виглядає парадоксально з точки зору поступального руху людського розвитку. Гуманізм епохи Ренесансу не може бути більш гуманний за сучасний гуманізм.

Перевіряючи поняття «духовне відродження» на частоту використання в текстах теологічної чи світської тематики нами проведено аналіз даних інтнет-пошуку за опорними словами «духовне відродження», – перевага залишилася за релігійною галуззю. Окрім того, виявилася певна національна специфіка: російські матеріали з частим згадуванням поняття окрім релігійної, мають націонал-патріотичну тематику. Серед українських матеріалів головним чином, згадування поняття присутні у текстах, що мають *протестантську* тематику.

Таким чином, поняття «духовне відродження» має завуальовано релігійне забарвлення. Розкриває зростання ваги протестантизму в сучасному українському суспільстві та слугує центральною ідеєю російського національного відродження.

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА КОНКУРЕНТІСНОГО ПОЗИЦІЮВАННЯ УКРАЇНИ У СВІТОВІЙ ПОЛІТИЦІ

Коваль М. О.

студентка факультету соціології і управління ЗНУ

Проблема формування національної ідеї є відкритою для сучасного українського суспільства. Її актуальність виявляється у декількох площинах. По-перше, у з'ясуванні феномену національної ідеї в Україні, її детермінації у формуванні національної ідентичності громадян українського суспільства. По-друге, у контексті впливу національної ідеї, як складової патріотизму, на ставлення до державних та національних цінностей. По-третє, у глобальному

розрізі винесення національної ідеї на терени міжнародної політики та її впливу на формування національного іміджу України.

Існує багато визначень національної ідеї. На наш погляд, найбільш об'ємне, емоційно-забарвлене тлумачення цього феномена в Україні надають Л.Івшина та В.Білецький. Так, Л.Івшина доводить, що національна ідея «це – ідентичність і модернізації, тобто – розвиток, збільшення кількості українців – красивих, здорових, розумних та духовних, завоювання конкурентних позицій у своєму регіоні й світі, утримування духовного потенціалу»; дослідниця вважає за необхідне «...зберегти себе в кращій формі, яка нам дісталась за цивілізаційні періоди, і примножити той спадок» [5, 7]. На думку В. Білецького «напевно найхарактернішим для кожного українця є життєве кредо «Зроби себе!». Можливо це і є серцевиною нашої «національної ідеї», яка формує будь-який народ, виділяє його з інших, є базисом розвитку, процвітання держави і культури, гарантом «довголіття» нації» [6].

У більш широкому й узагальненому значенні національна ідея розглядається як акумулятор прогресивних національних програм, політичних ідей, гасел, цінностей, як рушій національного прогресу, основа національно-визвольних рухів, національної самосуверенізації, що становить платформу національної ідеології, визначає теоретичні засади національної свідомості [3, 67-81].

З наведених визначень стає зрозумілим, що національна ідея є важливим елементом національної самосвідомості. В свою чергу це впливає на формування особливих, характерних лише для українців, рис менталітету та самобутньої культури.

Позиції кожної держави на міжнародній арені визначаються великою сукупністю чинників: військовою силою, географічним положенням, політичними відносинами та ін. Однак, всі країни, що представлені у міжнародних відносинах, перш за все виступають у якості акторів міжнародної комунікації. В даному контексті важливого значення набуває рівень популяризації та розповсюдження інформації, яку надають ці актори світовій спільноті.

Серед безпосередніх учасників, що виконують представницьку роль акторів у світовій політиці, варто розглядати представників вищого рівня керівництва країн, міжнародні дипломатичні інститути вищого рангу. Виконуючи свої функції, пов'язані з широкою сферою міжнародної комунікації з підтримання миру, вирішення глобальних конфліктів й проблем, розгляду глобалізаційних питань та під час прийняття економічних рішень, ці актори виступають представниками інтересів країн на міжнародному рівні. При цьому, серед визначальних характеристик можна визначити саме рівень сформованої національної ідеї у самосвідомості представників держави, її лідерів задля найбільш ефективного виконання поставлених завдань.

Але питання національної ідеї не формується за один день й не виникає за довільним бажанням. Перш за все – це складний та багаторівневий процес, що бере свій початок у найголовнішому з базових інститутів сучасного суспільства – сім'ї. Саме з сім'ї починається формування патріотичних цінностей, ставлення до власної культури, мови й в цілому до Батьківщини. Продовжується цей поступальний розвиток в інститутах виховання: дитячих

садках, школах, вищих навчальних закладах. Подальший процес соціалізації поглиблює усвідомлення національної ідеї, надає можливість кожній особистості рефлексивно сприймати її сутність у фокусі культурно-історичних особливостей свого народу. Ще американський філософ Ральф Емерсон зазначав, що «нація не може загинути інакше, окрім як від самогубства». А відсутність національної ідеї може розглядатися як одна із загроз для її розвитку.

Національна ідея протягом тривалого часу є предметом активного обговорення серед представників політичної еліти, суспільно-громадських організацій, науковців та широкого загалу. Проте крапку у цій дискусії ставити зарано. Яку національну ідею потрібно обрати Україні, виходячи з історії, традицій і водночас сучасних тенденцій розвитку українського суспільства? За двадцять років існування незалежної держави України ми так і не маємо відповіді на це питання.

У той же час, поняття національної ідеї багатоаспектне та існує на перетині різних систем координат. Його варто розглядати у декількох вимірах.

По-перше, треба відкрито ставити питання про національну ідею, виходячи не стільки з минулого, і навіть сьогодення. Потрібно будувати проєкцію на майбутнє. Національна ідея – стратегічне бачення розвитку держави на перспективу, яке ґрунтується на реальних наших досягненнях: незалежність, суверенітет, культурні традиції та цінності.

По-друге, поняття національної ідеї необхідно перемістити з категорії філософської у категорію практичну. Воно повинне ґрунтуватися не на утопічних образах, символах і яскравих гаслах, а стати фундаментом прогресивного суспільства та формування нової парадигми його розвитку, проведення реформ. Перш за все це стосується економічного і соціального добробуту громадян України [4, 123-245].

По-третє, незалежно від обраної формули національної ідеї, в її центрі має знаходитися людина, її інтереси, дотримання прав і свобод.

Проте формуванню національної ідеї України перешкоджають такі чинники:

1. Глобалізація. При всіх її можливостях і надбаннях, процеси глобалізації приховують безліч загроз для національних держав. Стосовно України – це її неконкурентоспроможність і аутсайдерські позиції на світових ринках, інформаційна експансія з боку лідерів світової політики та інші.

2. Тероризм як чинник великої політики і втручання у внутрішні справи суверенних держав.

Основою української національної ідеї може стати лише подолання бідності і безумовна повага до прав людини незалежно від поглядів на історію, рідну мову тощо [2, 136-167].

Тільки такі ключові принципи національної ідеї, помножені на інноваційну політику держави і завзяту системну працю всіх українців, можуть вивести нашу країну з цивілізаційного глухого кута, в якому вона зараз перебуває.

Саме від темпів розвитку й інтеграції України в систему міжнародної спільноти з її демократичними цінностями гуманізму залежить формування міжнародного іміджу країни. Створення позитивного іміджу України у світі

дозволить нашій країні прискорити розвиток у сферах науково-технічного прогресу, забезпечить стабільне положення України на світовій арені [1, 47-68]. Перспективи позитивного ставлення світової спільноти до України відкриють багато можливостей для проведення ефективної міжнародної політики, підтримання дружніх відносин з розвиненими країнами світу та покращення ставлення до українських громадян закордоном.

ЛІТЕРАТУРА

1. Оксана Забужко. Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період.— К.:Факт,2006.
2. Ліпкан В. А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України: Монографія. — К.: Текст, 2003. — 459с.
3. Черненко А. Українська національна ідея: Монографія. — Дніпропетровськ, 1994. — 144 с.
4. Фартушний А. Українська національна ідея як підстава державотворення: Монографія. — Львів, 2000. — 308 с.
5. Тисячна Н. Нове покоління українців ідентифікує себе з незалежною Україною. // «День». – 2011. – № 62-63, 8-9 квітня.

ЛЮБОВ ЯК СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ

Ковтун О.

*студентка факультету соціології та
управління Запорізького національного університету*

Проблема духовного розвитку сучасного українця набуває особливої актуальності у технократичному, інформаційному типі суспільства, яке все більше віддаляє людей від любові. Особистісні орієнтири змінюються, відбувається моральний занепад, втрачаються духовні цінності. Виникає необхідність усвідомлення любові як фундаментального аспекту людського існування, що проявляється в різних історико-культурних контекстах.

Громадський діяч та політик М. В. Томенко зазначає: «Патріотизм – це не лише вміння говорити українською мовою чи повага до української держави. Патріотизм – це стан рідше емоційний, аніж раціональний» [12, с. 10]. Досліджуючи особливості української нації, найяскравіший прояв емоційності та духовності втілюється у коханні, що є складовою любові. Українська любов є тим фактором, що об'єднує народ. Аналізуючи діяльність Б. Хмельницького, О. О. Бузина стверджує: «Якби поляки не відібрали в хазяйновитого Богдана його хутір з карасями та жінку, ні за що б він не вступився за права співвітчизників» [3, с. 125].

Сучасне українське суспільство на перетині двох шляхів. З одного боку, відбувається руйнація цінностей та етичних засад людських відносин, з іншого, - тиск західної культури, результатом чого є панування «псевдоукраїнської» культури.

Спроби теоретичного обґрунтування української любові мали місце у творчості багатьох мислителів, суспільних діячів, представників мистецької сфери. Так, філософія серця, започаткована Г. С. Сковородою, знайшла своє відображення у М. В. Гоголя, М. О. Максимовича, П. Д. Юркевича та інших. Г. С. Сковорода обґрунтував «етичне кохання», що мало на меті моральність стосунків [10, с. 81]. Дослідник української та слов'янської культури Д. І. Чижевський зазначав, що філософія серця – це специфічна українська риса.

Автор концепції українського кохання М. В. Томенко, у якості основної характеристики української любові вказував, що її символом є душа, точніше серце. Тіло ж, на відміну від культур інших народів, ніколи не було самодостатнім ідеалом обожнювання.

Серед інших вітчизняних дослідників української любові слід відзначити: І. О. Меліхову, Н. П. Веселову та С. В. Мартинек (сприйняття концепту любові), К. В. Кіреєнко (втілення любові у фольклорі), Л. М. Амджадін (трансформація українських інтимних відносин та інституту сім'ї).

Відмінність любові українців та росіян у ХІХ столітті вивчалася М. Костомаровим у дослідженні «Дві руські народності». Основне досягнення роботи – обґрунтування того, що росіянам, на відміну від українців, притаманна закоханість у «тілесну красу», жіноча краса «рідко коли підноситься над матерією». У даному випадку через ставлення до жінки М. Костомаров намагається аналізувати українську любов, але не розмежовує поняття закоханості та любові. Дослідник не розглядає такого аспекту, що закоханість не залежить від національних рис, вона є станом, який за якістю є нижчим від любові як особливих стосунків між партнерами, зацікавленість тілесною красою – одна з її характеристик.

Схожість між слов'янськими любовними культурами полягає в інтимності, що вимагає від партнера глибинного співпереживання, та відсторонення від інших. «Питання про любов між чоловіком та жінкою є питання особистості та не стосується суспільства. Якщо французу сказати про свободу любові, то він уявляє собі перш за все статеві стосунки. Росіяни ж, менш чуттєві за природою, уявляють собі зовсім інше – цінність почуття, не залежного від соціального закону, свободу та правдивість» [5, с. 150]. Такі характеристики властиві і українському народу: сексуальний зв'язок не асоціюється з втратою моралі, а фізичні відносини у будь-якій формі не призначені для суспільного аналізу.

У Росії лірична література стала розвиватися у ХІІ столітті, коли і відбувався процес індивідуалізації світобачення, що втілювалося у билинах. Російська жінка не пасивно чекає свого коханого з бою, а активно йому допомагає. Після його загибелі, вона не виходить заміж за вбивцю, як це було у лицарських романах, а намагається помститися за жертву [7, с. 83]. Аналогічною є «Легенда про княгиню Ольгу», датовану 946 роком у «Повісті временних літ», коли дружина чинить помсту над древлянами за смерть чоловіка Ігоря.

Спільна слов'янська культура обумовлює подібність між особистими стосунками українців та росіян, але не ідентичність.

Фольклор є одним із основних джерел знань щодо слов'янської любові, зокрема української. В українській фольклорно-магічній картині світу любов – це передусім залежність, страждання (плач і неволя) та хвороба (трясіння й трепет, тяжкість, біль, неспокій, безсоння, апатія, смерть), а вже потім ласка, доброта, прихильність [6]. В українській мовній картині світу ознаки любові як хвороби чи страждання зовсім не представлені, натомість вона витупає в якості сердечної прихильності, внутрішнього душевного потягу, поваги і шанобливого ставлення до людини, пестування, захоплення та милування [6, с. 232]. Останні характеристики можна вважати, рисами української любові, а страждання та хвороба – втілення кохання, емоційної складової стосунків. За М. М. Слюсаревським, глибинна емоційність, на ряду з іншими, є характерною рисою української ментальності [11, с. 209-211].

В. Янів у «Нарисах до історії української етнопсихології» зазначав, що українські молоді люди одружувалися за взаємною згодою, на перший план висувалися моменти духовного порядку, фізіологічна любов була менш значима. Така ситуація мала місце, оскільки молоді українці усвідомлювали те, що мають увесь вік жити разом [13, с. 83]. Крім того, зазначалося, що громадська думка відігравала велику роль у збереженні статевої моралі.

Підтвердження тієї тези можна побачити у давньоукраїнських звичаях, особливо женихання (або сватання).

«Весільний» ритуал українців є наслідком своєрідної системи дошлюбних стосунків, яка проявлялася у формі знайомства, залицяння, сватання та ін.

Вибір судженого відбувався на вечорницях, де молодь мала змогу познайомитися між собою. Шлюби з розрахунку були нетиповими і засуджувалися.

Не виключалися ситуації, коли вибір нареченого цілком залежав від волі батьків. «Змовини», як певна угода, укладена між батьками молодого та молодої за посередництвом сватів є основою шлюбу у XIV -XIX ст. Відомо, що у разі отримання згоди, наречена подавала молодому хустку, у разі відмови – гарбуз. Після сватання відбувалися оглядини, заручини, запросини, проведення дівич-вечора, безпосередньо відбувалося весілля з подальшим гулянням та «дякуванням» як завершальним етапом поріднення двох сімей [4, с. 26]. Причому, тільки до заручин шлюбний процес ще можна припинити, оскільки їх вважали правовим вирішальним кроком, після якого повинно бути весілля. У цей час розповсюджувалося і церковне освячення шлюбу, що втілювало в себе важливість стосунків для люблячих, їх серйозні наміри.

Ці звичаї залишаються незмінними і до сьогодні. Хіба що, видозмінилися етапи весільного ритуалу, але їх сутність залишається сталою. Так, М. Дмитренко зазначає, що спрощується обряд, спримітизовується, часом зводиться до бездуховного черевоугодницького застілля. «Прогонка» гуртів людей при урочистій реєстрації шлюбів у палацах одруження, «мікрофонний диктант» організатора-розпорядника (тамади) в кафе чи ресторані, гроші в конвертах – не найкраще видовище сучасних весіль [2]. Весільне дійство не було розвагою, головне завдання полягало в морально-етичних настановах

молодим, що стверджували дві споконвічні істини – возвеличення добра і заборона зла у відносинах між чоловіком та жінкою. Але у той же час, традиційна весільна вистава продовжує ґрунтуватися на весільних піснях, весільних обрядах, різноманітних побажаннях, висловлених у художній формі. Що стосується обрядів, то у сучасному весіллі можна виділити три етапи: передвесільний, власне весілля, післявесільний.

Окрім того, у радянські роки історії країни з огляду на панівну ідеологію виникають поняття: «червоне весілля», «робітниче весілля», «комсомольське весілля». Парадоксальності набуває «безалкогольне весілля» на початку 1980-х рр. у період чинності «сухого закону» [2].

Духовний аспект відносин втілюється в святкуванні Івана Купала, святі літнього сонцестояння 7 липня. Так, один з головних обрядів того дня – юнакові з дівчиною разом перестрибнути через багаття, що означало прожити все життя у любові та злагоді. Стежили за поведінкою вінків зі свічками на воді: пливли разом – молоді одружаться у цьому році, нарізно – не вдасться пізнати любові. Відома традиція на свято шукати квітку папороті, що означала успіх, у тому числі і у любовних стосунках.

Загалом українська любов починаючи з ХХ століття потерпає від змін, спричинених трансформацією її на Заході (поява «вільної любові»). Під впливом західноєвропейських концепцій українська любов набуває фізіологічного забарвлення, трактується в статевому, еротичному сенсі. Це не відповідає традиційній українській моделі любові, але передає настрій тогочасного сучасного суспільства, «є відгуком на потребу дня» [12, с. 34]. Аморальність такої української любові виражається у літературних творах. Зокрема у поезії «Гріх» В. Кобилянський підіймає питання про тілесний прояв любові між сестрою та братом. Українська еліта ХХ століття, у відповідності до європейської, була настроєна революційно щодо традиційних норм моралі, але стверджувати, що духовний аспект любові зник є порушенням принципу об'єктивності дослідження.

Після Жовтневої революції ситуація змінюється, організується просвітницька робота щодо нової культури статевої відносин. 20-ті роки ХХ століття є часом вибору між кар'єрним успіхом у новому суспільстві чи стосунками з коханою людиною. З'являються моделі автономності жінки, створені ідеологами фемінізму. Але, суспільна свідомість продовжує залишатися орієнтованою на збереження патріархального типу стосунків, з притаманними йому завищеними вимогами до чоловіків [1, с. 74]. Наявність у суспільстві гендерних стереотипів має вплив на характер любовних стосунків українців, свідчить про те, що відбувається трансформація поглядів, цінностей. Так, потреба у статевої близькості виражається сильніше, з'являється прагматичний підхід до любові [9]. Незважаючи на це, зберігаються традиційні уявлення про любов, для українців вона, перш за все, є суспільною цінністю, для якої характерні доброта, краса, вірність та відповідальність [8]. Отже, бачимо, що головна роль в українській любові досі продовжує відводитися емоційній складовій, кохання як почуттю.

Для збереження стародавніх звичаїв, повернення уявлень про неповторний світ любовних стосунків, треба повірити у любов та не відрікатися від того «людського», що є у людині. Любов здатна зміцнити суспільство, недарма П. О. Сорокін зазначав, що любов збільшує довготривалість життя суспільства. Утворення щасливої родини є проявом консолідації. Соціальна цінність сім'ї полягає у вихованні, формуванні та розвитку особистості. Саме через сім'ю людина відчуває свою причетність до народу, усвідомлює єдність з історичною долею покоління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амджадин Л. Трансформационные изменения института семьи и брачных отношений в украинском обществе: гендерный анализ / Л. Амджадин // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2007. - №3. – С. 60-75.
2. Бугайова В. О. Українське весілля як вистава народного життя / В. О. Бугайова // Культура України. – 2011. - №33.
3. Бузина О. Тайная история Украины-Руси / О. Бузина. – К.: Довіра, 2066. – 319 с.
4. Висоцький О. Ю. Історія української культури: Навчальний посібник / О. Ю. Висоцький. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2009. – 130 с.
5. Голод С. Карнавальность любви и оргийность секса / С. Голод // Рубеж (альманах социальных исследований). – 1994. - №5. – С. 142-158.
6. Кіреєнко К. В. Концепт «кохання» в українській фольклорно-магічній картині світу / К. В. Кіреєнко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2012. – №14.- С.228-234.
7. Климова С. В. Социальный феномен любви / С. В. Климова // Социологические исследования. – 2009. - №9. – С. 79-88.
8. Мартинек С. В. Амбивалентность концепта любви (по результатам ассоциативных экспериментов) / С. В. Мартинек // Культура народов Причерноморья. Научный журнал №49. Т.1. 2004. – С. 33-36.

СОЦІАЛЬНІ МЕДІА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Козаченко О.О.

к. соц. н., асистент кафедри історії та теорії соціології Львівського національного університету ім. Івана Франка

У сучасному світі технологічний розвиток дав поштовх виникненню ряду змін у середовищі медіа, особливо в Інтернет середовищі. В контексті постійного вдосконалення ІТ-технологій та розвитку ЗМК з'являються ряд понять, які позначають медіа контент, створений не професійними журналістами, а користувачами. Наприклад, громадські чи соціальні медіа пов'язані саме з текстами, фото чи відео, які створюються простими користувачами та засновані на їхній взаємодії. Серед найбільш поширених

форм користувацького контенту є блоги (Livejournal, Twitter), сайти соціальних мереж (Facebook, Вконтакте), відеохостинги (Youtube), сайти для одночасно спільної роботи над документами (Wikipedia) тощо. Проте дуже часто відбувається стирання меж між блогами, сайтами та ЗМК. Поширеність та доступність платформ зробила можливим створювати блог, але позиціонувати його як ЗМК, або навпаки, електронним медіа використовувати блоги як власну складову. Так, наприклад, провідні українські Інтернет-видання чи портали новин («Кореспондент.net», «Українська правда», «Тиждень.ua», «Новинар», «Gazeta.ua») містять розділ блогів (як відомих людей, так і простих користувачів). Окрім того, все частішими стають звернення Інтернет-видань до соціальних мереж, відеохостингів, блогів, мікроблогів як до джерел інформації (публікації на персональних сторінках відомих людей в Facebook, відео на Youtube, публікації в Twitter тощо). Взаємодія між самими соціальними медіа стає також тіснішою, адже коментарі до статті чи відео, позначки «мені подобається (лайк)», ретвіти стали позначати успішність певної статті чи публікації. Такий інструмент корисний, по-перше, читачеві, адже дає йому змогу зрозуміти чи стаття варта уваги (чим більше рекомендують, тим більша ймовірність що публікація є достатньо цікавою), по-друге, авторові, який може отримати та зрозуміти оцінку власної статті від аудиторії. Окрім того, ряд електронних видань уже мають розділ, у якому прості користувачі можуть розміщувати власні репортажі з фото чи відеоматеріалами (наприклад, розділ «Я-кореспондент» на Кореспондент.net).

Певні кількісні показники комунікативної активності аудиторії можна опосередковано простежити за допомогою аналізу результатів соціологічного дослідження, проведеного КМІС у 2012 році². На питання «З якою метою Ви відвідували Інтернет протягом останніх 6 місяців?», респонденти серед інших варіантів вибрали такі: «спілкуватися в соціальних мережах (Facebook, Вконтакте, Twitter, LiveJournal і т.ін.)» – 29,7%; «читати новини на порталах новин» – 25,6%; «читати Інтернет-видання» – 9,8%; «спілкуватися на форумах, у блогах і чатах» – 7,6% [1]. Варто зазначити, що такі результати лише опосередковано вказують на те, яку роль відіграє аудиторія у формуванні як професійних, так і соціальних медіа. Проте вищезазначені кількісні дані вказують, по-перше, на зацікавленість аудиторії Інтернет-порталами новин та соціальними мережами, які можуть бути платформами для розвитку громадських медіа; по-друге, на незначний рівень участі респондентів у таких формах активності як спілкування на форумах та блогах. А це частково підтверджує те, що в Україні лише формується культура активної комунікації між Інтернет користувачами в сфері, що пов'язана з розвитком соціальних медіа.

На наш погляд, соціальні медіа як інструмент патріотичного виховання можуть бути використані в наступних аспектах. По-перше, створення віртуальних груп/спільнот, які б пропагували патріотизм в соціальних мережах

² Дослідження було проведено Київським міжнародним інститутом соціології в період з 6 по 24 лютого 2012 року. Методом особистого інтерв'ю було опитано 2029 респондентів віком від 18 років, що мешкають в усіх областях України. Помилка вибірки становить 2,2%.

(Facebook, Вконтакте тощо). Наприклад, у жовтні 2012 року в мережі Вконтакте зареєстровано 1105 спільнот та 1099 відеозаписів, які пов'язані з патріотизмом та містять ключове слово пошуку «патріот». Проте у діяльності таких груп важлива їхня активність, адже у певних випадках, Інтернет-спільнота може бути цілком пасивною і не продукувати жодного медіа продукту. По-друге, розміщення в Інтернет мережі українських фільмів (включаючи художні, анімаційні і документальні), музики, літературних творів, а також відео та фото, які б розкривали тему патріотизму. Варто зазначити, що дотримання авторських прав є обов'язковою умовою завантаження такого медіа контенту. По-третє, залучення «лідерів думок» (відомих діячів з сфери культури, політики, релігії, спорту тощо) до процесу патріотичного виховання в контексті висвітлення цієї теми в блогах, мікроблогах, форумах, коментарях до публікацій та на персональних сторінках в соціальних мережах тощо.

Таким чином, увагу науковців заслуговує тема розвитку соціальних медіа як інструменту патріотичного виховання, адже представники аудиторії можуть бути просьюмерами, які не лише споживають, але й виробляють медіа продукт, не являючись професійними журналістами. Проте вивчення розвитку комунікативної активності української аудиторії потребує спеціальних досліджень з використанням як кількісних, так і якісних методів (масового соціологічного опитування, контент-аналізу, глибинного інтерв'ю тощо).

ЭМОТИВНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИТИЧЕСКИХ МНЕНИЙ

Корниенко Е. Г.

*студент факультета социологии и управления
Запорожский национальный университет*

Нынешнее, ускорившееся развитие событий в социально-политической жизни общества показывает, что немаловажным для понимания её особенностей является исследование лабильных, быстроменяющихся ситуаций, в некоторых случаях с размытым влиянием институтов власти, с одной стороны, с другой, - доминирующим влиянием трудноуправляемой «настроенческой» самодеятельности широких масс. Определённые настроения, накопившись в рамках стабильной социально-политической системы, приводят к её значительному изменению и перемене в мировоззрении людей. Приобретая мощный характер, настроения могут на долгое время определять социально-политическую жизнь, и требуется относительно длительное время для их «умиротворения» и соответственно для стабилизации (отметим, *новой* стабилизации) системы.

В данном случае видится необходимым уточнение оснований исследования политических настроений как эмотивной составляющей формирования политических мнений, выступающих как феномен

коллективного сознания, оценочные суждения социальных субъектов, в которых выявляется их отношение к содержанию и способам разрешения проблем, касающихся их социально-политических интересов. При рассмотрении коллективного мнения необходимо исходить из анализа составляющих последнего, основными компонентами которого является рациональная, синтезирующая в себе знания, суждения, размышления, эмотивная компонента, основу которой составляет настроение (как определенное психическое состояние, отличающееся сложной эмоционально-когнитивной природой, интегрирующее влияние объективных событий на их субъективное переживание) и конативная (поведенческая) в различных её проявлениях.

В социально-политическом измерении массовые настроения – это однородная для достаточно большого множества людей субъективная сигнальная реакция, особые переживания комфорта или дискомфорта, в интегрированном виде отражающие три основных момента: во-первых, степень удовлетворенности или неудовлетворенности общими социально-политическими условиями жизни; во-вторых, субъективную оценку возможности реализации социально-политических переживаний людей при данных условиях; в-третьих, стремление к изменению условий ради осуществления притязаний. Массовые настроения – это особые психические состояния, охватывающие значительные общности людей, – состояния переходные от непосредственных эмоций к более или менее осознанным мнениям, исходящие из повседневных эмоций, рационализированные условиями социально-политической жизни, ее нормами и устоями.

Массовые настроения, таким образом, выступают как политико-психологический феномен, включающий не только социально-нормативные, но и иные составляющие, определяющиеся результатом переживания соответствия социальных, политических и иных притязания реалиям общественной жизни. Возможно, что главная или, по крайней мере, первая сфера, реагирующая или на которую направленно воздействие, это сфера чувств, эмоций, переживаний, настроений. Чувственная ступень отражения стоит ближе к внешнему миру, чем мышление, и реагирует быстрее, непосредственнее. Поэтому ее легче «эксплуатировать». Если необходимо в чем-либо убедить массу, заставить сформировать мнение, склонить к принятию решения, то этот процесс может быть начат с воздействия на эмоции, – на освоение логической аргументации масса не пожелает тратить ни усилий ни времени.

В социально-политическом измерении возникновение массовых настроений и степень их явственности, очевидности, зависят от уровня однородности социально-политической структуры общества. Чем плюралистичнее, дифференцированнее эта структура, тем больше, и это очевидно, существует в обществе различных групп, обладающих специфическими потребностями и интересами, и каждая из них может иметь свои настроения; чем четче, сильнее, явственнее и однороднее представляются общественные отношения, тем более «концентрированнее» структуры и тем сильнее однородно-нормативный, общественный «компонент настроений».

Возникновение и развитие настроений в общем виде зависит, прежде всего, от степени очевидности расхождения притязаний людей, социальных общностей с предоставляемыми социально-политической системой возможностями их удовлетворения. Определенное опережение притязаниями реальной жизни необходимо, поскольку создает мотивацию, стимулы движения вперед, усиливает социальную и политическую активность. Однако любые притязания должны сочетаться со знанием путей их реализации или с верой в наличие такого знания. Синтез веры и знания, сочетающийся с оценочной компонентой, формирует убеждения. В данном случае возможна определенная степень отсроченности реализации притязаний. Если же подобное знание отсутствует или носит слишком абстрактный, лозунго-декларативный характер, то возникают сомнения в подлинности целей тех, кто обещает невозможное или кажущееся возможным. При сравнительно небольшом рассогласовании это не замечается, но при резком расхождении между притязаниями и возможностью их реализации становится очевидным.

Возникает ситуация, когда декларируемые цели, нормы и ценности жизни бы повисают в пустоте или не подкрепляются существующей реальностью, и определенные слои населения перестают в них верить (электоральная абсенция, как мотивированная оппозиция общественному статус-кво, реакция на состояние социальной аномии). Вместо ориентации на общественные нормы, ценности и смыслы люди начинают жить индивидуальными или узкогрупповыми, корпоративными интересами. С одной стороны, развиваются иждивенческие, потребительские настроения. С другой, появляются новые или оживают старые идеалы, притязания и ожидания, которые становятся основой для массовых оппозиционных настроений. Постепенно развивается прежняя однородность, усиливается социальное, политическое и психологическое расслоение общества. Развивается социальная дезадаптация, поскольку привычные механизмы социальной адаптации оказываются нарушенными. Появляется дезадаптивная масса, охваченная антисистемными настроениями.

Подытоживая, отметим, что оппозиционные настроенческие общности людей возникают еще до осознания ими причин объединения, до «выработки» программ и идеологических конструктов. Настроения окрашены негативным по отношению к существующим условиям тоном, когда притязания и действительность особенно расходятся, и тогда на передний план выступают настроения беспокойства, усталости, недовольства. Особенно это усиливается в кризисные периоды общественно-политического развития.

Сложно ожидать детального описания будущих массовых настроений (ни один теоретический прогноз не в состоянии учесть то огромное количество факторов, которые влияют на психику людей). И поэтому в перспективе разработки этой проблематики необходимо понимание механизмов возникновения вероятных ситуаций настроений, что должно вытекать из анализа тех тенденций и предпосылок, которые наблюдаются воочию.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОБ'ЄКТИВНОГО Й СУБ'ЄКТИВНОГО У ПРОЦЕСІ ІДЕОЛОГІЇ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Краснокутський О. В.

к. ф. н., доцент кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

Формування дійсно наукової ідеології державотворення - сукупності теоретично обґрунтованих ідей і поглядів на державно-політичне буття, які сприймаються суб'єктом як правильні й потрібні у вирішенні практичних завдань зі створення якісно нової держави, - відкриває стратегічний шлях до оптимізації суспільно-політичної життєдіяльності України, патріотичного виховання її громадян.

Дослідження проблеми формування ідеології державотворення передбачає осягнення діалектики державотворчого ідеологічного процесу, її специфіки, що виявляється, зокрема, при осмисленні взаємозв'язку об'єктивного й суб'єктивного у даному процесі. Як свідчать дослідники ідеологічних процесів [1, 77-82], відповіді на питання співвідношення об'єктивного й суб'єктивного чинників в ідеологічному явищі у ідеологознавчій літературі залишаються досить неоднозначними, що й обумовлює актуалізацію цього проблемного питання, посилення дослідницького інтересу до нього.

У зв'язку з цим доречно відзначити, що концептуалізація процесу ідеології державотворення як сукупності специфічно-історичних, державотворчо-ідеологічних станів, що послідовно змінюють один одного, знаходячись у взаємозв'язку, взаємопереходах попереднього й наступного, яка об'єктивно складається і у якій знаходить свій вираз маюча певну спрямованість зміна суттєвих властивостей і відношень, притаманна ідеології державотворення, що перебуває у розвитку, зовсім не означає нівелювання, а тим паче ігнорування людського, суб'єктивного чинника у формуванні й протіканні такого процесу. Адже, як відомо, завдяки саме активній діяльності людини в історичному просторі-часі відбуваються усі соціальні процеси, у тому числі духовні, ідеологічні: «...без людського чинника, людської діяльності історичний процес не може ані зародитися, ані розвиватися» [2, 149]. І в цьому аспекті, безумовно, солідаризуємось у думці з засновниками діалектичного матеріалізму, які свого часу наголошували, що «історія – не що інше, як діяльність людини, що переслідує свої цілі» [3, 98].

Цікаво відзначити, що діяльнісний феномен, постаючи у якості невід'ємного атрибуту, способу існування соціальної матерії, соціального буття, утворює надскладну систему, у якості основних несучих структуроутворюючих елементів якої правомірно виділяти матеріальну діяльність і духовну. У складі останньої якраз і виокремлюється ідеологічна діяльність у цілому, що зумовлює усі ідеологічні процеси, що відбуваються в суспільстві, і ідеологічно-державотворча діяльність зокрема, яка й детермінує наявність процесу ідеології державотворення. Зрозуміло, що при цьому поняття духовної діяльності й

ідеологічної (ідеологічно-державотворчої) виступають у якості видових по відношенню до родового поняття «діяльність».

До речі, слід зауважити, що поряд із поняттям діяльності дослідники соціальних (ідеологічних) процесів, у першу чергу, прихильники діалектичного матеріалізму, активно використовують поняття виробництва. При цьому і перше поняття (діяльність), і друге (виробництво) має досить широке трактування. Так, К. Маркс і Ф. Енгельс у своїй фундаментальній праці «Німецька ідеологія» говорять, по-перше, про «...вироблення самого матеріального життя» [4, 25], розуміючи під ним (вказаним виробничим феноменом) не тільки виробництво засобів до життя (предметів харчування, одягу, житла, необхідних для цього засобів), але й «...виробництво життя... чужого, через народження...» [4, 27], а, по-друге, про виробництво ідей, свідомості: «виробництво ідей, уявлень, свідомості з самого початку безпосередньо вплетене в матеріальну діяльність і в матеріальні стосунки людей, в мову реального життя. Утворення уявлень, мислення, духовні стосунки людей є тут ще безпосереднім породженням матеріальних відносин людей. Те саме стосується духовного виробництва, як воно проявляється в мові політики, законів, моралі, релігії, метафізики і т.д. того чи іншого народу. Люди самі виробляють свої уявлення, ідеї і т.д., – але мова йде про дійсних, діючих людей, зумовлених певним розвитком їх продуктивних сил і – відповідним цьому розвиткові – спілкуванням, аж до його найдальших форм» [4, 23-24].

Одначе, незважаючи на те, що поняття діяльності й виробництва досить близькі за своїм змістом, було б суттєвою помилкою, як справедливо вказує В. Воловик, говорити про їх тотожність, адже поняття «виробництво» віддзеркалює тільки один із різнобічних аспектів діяльнісного явища. До речі, до цього висновку підштовхує нас і теза К. Маркса, що була генерована на підставі аналізу суспільного виробництва як цілісної системи, що існує у взаємозв'язку, взаємообумовленості утворюючих його елементів: «результат, до якого ми прийшли, полягає не в тому, що виробництво, розподіл, обмін і споживання ідентичні, а в тому, що всі вони становлять частини єдиного цілого, відмінності всередині єдності».

У зв'язку з цим видається цілком доречною дослідницька думка [2, 149], що у якості такого єдиного цілого виступає матеріальна діяльність людини, яка розуміється як суспільний, соціальний процес, що не може бути зведений до якогось одного із утворюючих його елементів. Доцільно зауважити, що не можна обмежувати й ідеологічну діяльність одним тільки виробництвом ідей, бо «вона (ідеологічна діяльність – О.К.) включає у себе і пропаганду ідей, засвоєння їх або, навпаки, заперечення». «Одним із проявів і результатів ідеологічної діяльності, - правомірно обґрунтовує В. Воловик, - виступає сукупність форм суспільної свідомості, що позначається класиками терміном «ідеологія». Дійсно, адже, як слушно зазначає Л. Москвичов, «коли засновники марксизму хотіли підкреслити загальну залежність духовного життя від економічних відносин, вони відносили до ідеології усю філософію, політичні, правові, художні та інші погляди...».

Продовжуючи роздуми про діалектику об'єктивного та суб'єктивного у державотворчому ідеологічному явищі, зауважимо, що кожне нове покоління людей, що вступає до свідомого дорослого життя, активно здійснює свою життєдіяльність, задовольняючи різноманітні потреби як матеріального, так і духовного характеру. Ясна річ, природа й рівень останніх зумовлюють факт того, що повноцінне задоволення їх можливе лише шляхом, який спирається на результати діяльності попередніх поколінь, у першу чергу матеріальної діяльності, що задовольняє первинні вітальні потреби молоді генерації, а також духовної, ідеологічної діяльності, яка здатна вгамувати потяг молоді до духовних потреб.

Думається, що вказана обставина принагідно й формує незалежність процесу ідеології державотворення від волі, бажань окремих людей, детермінуючи його об'єктивність. Справді, оскільки державотворчий процес, практика державного будівництва існує об'єктивно, обумовлюючись загальною потребою суспільства як соціальної системи, детермінуючи в цілому й об'єктивний характер державотворчого ідеологічного явища, процесу протікання останнього. Зокрема, вказуючи на діалектику, взаємозв'язок об'єктивного й суб'єктивного у соціальному процесі, що розгортається в історичному просторі-часі, до якого, звісно, належить і державотворчий ідеологічний процес, К. Маркс підкреслює: «люди самі роблять свою історію, але вони роблять її не так, як їм спаде на думку, при обставинах, що їх не самі вони вибрали, а що безпосередньо вже є, дані їм і перейшли від минулого».

У цьому контексті слід зазначити, що цілий ряд дослідників, серед яких К. Мангайм, В. Парето, М. Шелер та ін., у своїх роботах зазвичай дещо абсолютизують роль суб'єктивного чинника у концептуалізації ідеологічного явища, ігноруючи при цьому значення об'єктивного моменту у розвитку ідеології. Критикуючи з цього приводу їхні мисленнєві моделі, на підставі обґрунтованого вище зауважимо, що між об'єктивним і суб'єктивним у процесі ідеології державотворення існує тісний діалектичний взаємозв'язок, його виявлення й осягнення – ключовий момент у дослідженні діалектики цього процесу, з'ясуванні її специфіки. Без наявності суб'єктивного фактора – активної ідеологічно-державотворчої діяльності процес ідеології державотворення не може повноцінно відбуватися, забезпечити існування, буттєвість самотнього державотворчого ідеологічного феномена, з однієї сторони, а, з іншої, цей процес існує об'єктивно, незалежно від волі, бажань окремих людей, що зумовлює наявність його об'єктивного чинника. Взаємозв'язок об'єктивного й суб'єктивного факторів і спричиняє до життя, обумовлює розвиток процесу ідеології державотворення. Тут видається можливим погодитись у цілому із думкою окремих дослідників, зокрема В. Тарана, які стверджують, що «...в ідеології присутні і суб'єктивний, і об'єктивний моменти... Доцільніше говорити про її суб'єктивно-об'єктивну природу, де співвідношення суб'єктивного і об'єктивного не є постійним, а змінюється залежно від суб'єкта ідеології, а також від змісту її конкретно-історичної форми» [1, 82].

ЛІТЕРАТУРА

1. Таран В. О. Ідеологія перехідного суспільства: (соціально-філософський аналіз ідеологічного процесу в пострадянській Україні) : [монографія] / Володимир Олександрович Таран. – Запоріжжя : ЗІОІ МВС України, 2000. – 316 с.
2. Соціальна філософія : монографія / [Воловик В. І., Лепський М. А., Бутченко Т. І., Краснокутський О. В.]. – Запоріжжя : Просвіта, 2011. – 376 с.
3. Маркс К. Святе сімейство, або критика критичної критики. Проти Бруно Бауера і компанії / К. Маркс, Ф. Енгельс // К. Маркс і Ф. Енгельс. Твори / [пер. із 2-го рос. видання] ; Інститут історії партії ЦК КП України – філіал інституту марксизму-ленінізму при ЦК КПРС. – К. : Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1958. – Т. 2. – С. 3-220.
4. Маркс К. Німецька ідеологія. Критика новітньої німецької філософії в особі її представників Фейєрбаха, Б. Бауера і Штірнера і німецького соціалізму в особі його різних пророків / К. Маркс, Ф. Енгельс // К. Маркс і Ф. Енгельс. Твори / [пер. із 2-го рос. видання] ; Інститут історії партії ЦК КП України – філіал інституту марксизму-ленінізму при ЦК КПРС. – К. : Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1959. – Т. 3. – С. 7-521.

ПАТРІОТИЗМ В УМОВАХ БРАКУ ЯКОСТІ ЖИТТЯ

Криворучко А. Ю.

магістрант факультету соціології та управління ЗНУ

Доволі часто ми вживаємо в повсякденному житті словосполучення «якість життям», часто чуємо, що відсутність любові до Батьківщини пов'язана з тим, що умови життя не задовольняють.

Спочатку необхідно зрозуміти, що ж представляє собою категорія «якість життя».

Якість життя - це системне поняття, яке визначається єдністю його компонентів: самої людини як біологічного і духовного істоти, його життєдіяльності та умов, в яких вона протікає. Звідси випливає, що номенклатура показників якості життя повинна включати як об'єктивні характеристики самої людини (або соціуму), його життєдіяльності й умов життя, так і суб'єктивні оціночні характеристики, що відображають ставлення суб'єкта до реалій його життям [1, 3].

Так як брак якості життя у нас в країні породжує брак патріотизму, то необхідно прослідкувати взаємозв'язок цих двох понять.

Отже, під якістю життя ми розуміємо інтегральну характеристику фізичного, психологічного соціального і емоційного стану людини, її благополуччя у всіх сферах життя.

Поняття «якість життя» є предметом зацікавлення представників різних дисциплін науки. Психологів цікавить якість життя в аспекті почуття задоволення,

щастя, благополуччя чи добробуту. Соціологів – ступінь задоволеності життям кожного індивіда окремо і вплив кожного на якість життя усього суспільства.

Якщо якість життя — ступінь задоволення фізичних, соціальних і духовних потреб людини, то вона визначається співставленням фактичного рівня задоволення потреб із базовим. Такі процедури можна розділити на дві основні групи:

- 1) засновані на суб'єктивній (власній) самооцінці;
- 2) засновані на зовнішній об'єктивній оцінці.

Згідно визначення Всесвітньої організації охорони здоров'я, якість життя – це суб'єктивне співвідношення людьми свого положення в житті залежно від культурних особливостей і системи цінностей та в зв'язку з їх цілями, очікуваннями, стандартами, потребами, цінностями і турботами. Також вона (ВООЗ) пропонує оцінювати якість життя по параметрах:

- 1) фізичні: енергійність, втома, фізичний дискомфорт, сон і відпочинок;
- 2) психологічні: самооцінка, концентрація, позитивні емоції, негативні переживання, мислення;
- 3) ступінь незалежності: повсякденна активність, працездатність, залежність від ліків і лікування;
- 4) життя в суспільстві: повсякденна активність, соціальні зв'язки, дружні зв'язки, суспільна значущість, професіоналізм;
- 5) навколишнє середовище: житло та побут, безпека, дозвілля, доступність інформації екологія (клімат, забрудненість, густонаселеність);
- б) духовність і особисті переконання.

Якість життя прямо залежить від стану здоров'я, комунікацій в соціумі, психологічного та соціального статусу, свободи діяльності та вибору, від стресів і надмірної стурбованості, організованості дозвілля, рівня освіти, доступу до культурної спадщини, соціальним, психологічним та професійного самоствердження, психотипу і адекватності комунікацій і взаємин.

Що стосується патріотизму, то саме брак якості життя породжує низький рівень патріотизму. З патріотизмом не народжуються, він явище соціальне по своїй природі і тому не успадковується, а формується. Саме тому є важливим акцентуація уваги на патріотизмі, на його формуванні у кожної особи, на підтримці його на державному рівні. Саме для цього необхідне підвищення умов життя і якості життя як кожного громадянина в його неповторності, так і всього населення в цілому. Якщо держава буде намагатися забезпечити високу якість життя, то, відповідно, у громадян буде високий рівень патріотизму, бо ці поняття прямо пропорційні.

Якщо держава буде робити все для забезпечення українців усім необхідним, починаючи від матеріальних благ і закінчуючи духовними цінностями, то громадяни будуть задоволені власним життям, будуть вдячні державі і будуть любити її, робити все необхідне для її розвитку.

Безумовно, патріотизм являє собою складне і багатогранне явище. Будучи однією з найбільш значущих цінностей суспільства, він інтегрує у своєму змісті соціальні, політичні, духовно-моральні, культурні, історичні та багато інших компонентів (рангові позиції за результатами дослідження це підтвердили). Проявляючись в першу чергу як емоційно-піднесене ставлення до Вітчизни, як

одне з вищих почуттів людини, патріотизм виступає як важливої складової духовного багатства особистості, характеризує високий рівень її соціалізації.

Тому якість життя визначається, перш за все: першим фактором, притаманними певній людині (або соціуму) внутрішніми можливостями здійснювати життєві процеси - життєвим потенціалом. Другим чинником якості життя є процесуально-результативні характеристики життєдіяльності по відношенню до наявних у людей потребам, інтересам, цінностям і цілям. Третім чинником якості життя виступають зовнішні можливості, тобто властивості навколишніх середовищ, об'єктів і суб'єктів. Вони повинні бути такими, щоб життєві функції першої спрямованості могли здійснюватися безумовно, а функції другої спрямованості мали б значиму ймовірність досягнення цілей для людей, які хочуть це зробити і готові докласти для цього необхідні зусилля [2, 6].

Отже, в умовах браку якості життя рівень патріотизму незмінно спадає, що призводить до деградації кожної особи і громадянського суспільства в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильев В.П. Качество и уровень жизни населения Российской Федерации / В.П. Васильев. – М.: ЭКОС, 2007. – 117 с.
2. Злобина Г.Ю. Качество жизни: структурные составляющие и перспективные направления развития / Г.Ю. Злобина. – М.: Социум, 2007. – 96 с.
3. Зотова О.И., Бобнева М.И. Ценностные ориентации и механизмы социальной регуляции поведения // Методологические проблемы социальной психологии. – М., 1975.

МІСЦЕ БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ В УКРАЇНІ

Куватов А.

студент 3-го курсу факультету соціології та управління

Актуальність теми заключається в тому, що на сучасному етапі в Україні рівень патріотичного самовідчуття та національної ідентифікації молодих людей перебуває на досить низькому рівні. У відповідності з цим росте розуміння необхідності кардинального переосмислення розвитку духовності наших співгромадян, зміст і характер моральних цінностей та ідеалів населення. Цей процес потребує активізації зусиль не тільки органів виконавчої влади, громадських і релігійних об'єднань, а також і благодійних організацій.

Метою цих наукових тез є визначення специфіки місця благодійних організацій в патріотичному вихованні молоді на сучасному етапі в Україні.

Патріотичне виховання є складовою частиною загального виховного процесу, являє собою систематичну і цілеспрямовану діяльність органів державної влади і громадських організацій з формування у громадян високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, готовності до виконання

громадянських і конституційних обов'язків. Патріотичне виховання включає у себе соціальні, цільові, функціональні, організаційні та інші аспекти, володіє високим рівнем комплексності, тобто охоплює своїм впливом усі покоління, пронизує усі сторони життя: соціально-економічну, політичну, духовну, правову, педагогічну, спирається на освіту, культуру, історію, державу, право.

Основними державними інституціями, що забезпечують питання формування і реалізації державної політики у сфері патріотичного виховання молоді є: Міністерство освіти і науки України, Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерство оборони, та інші. Однак, виходячи із сучасних реалій у сфері патріотизму молоді можна стверджувати, що робота цих державних структур є малоефективною[2,ст.3].

Негативно на формування патріотичних якостей у молоді впливають наступні фактори:

- відсутність державно орієнтованої моделі формування патріотизму;
- нерозуміння всієї складності і протиріччя діяльності по формуванню військово-патріотичних якостей без врахування духовної єдності поколінь і спільного загалу культурної спадщини;
- невизначеність, розмитість змісту, відсутність теоретично розроблених основ формування військово-патріотичних якостей;
- авторитарний, той що виключає взаємодію та співпрацю стиль, який як правило, викликає у молоді протест і протидію;
- негативний характер соціально-педагогічного впливу засобів масової інформації на молодь.

Виникає логічне питання: можливо благодійні організації зможуть продуктивніше розвивати роботу у патріотичному руслі і їх слід стимулювати?

Згідно чинного законодавства до основних напрямків благодійництва та благодійної діяльності відноситься: сприяння розвитку культури, в тому числі реалізації програм національно-культурного розвитку, доступові всіх верств населення, особливо малозабезпечених, до культурних цінностей і т.д[1,ст.4]. Відповідно, благодійні організації можуть безперешкодно проводити різноманітні заходи стосовно укріплення патріотизму. Проблема постає в іншому, чи потрібно це самим благодійним організаціям? Основною місією цих організацій є безкорисна допомога нужденним групам населення. Благодійництво не має на меті безпосереднє патріотичне виховання. Однак, ця задача виникає поступово в процесі задоволення першорядних проблем.

Місце благодійних організацій в патріотичному вихованні молоді можна окреслити як допоміжне, оскільки головну нішу у цьому питанні має займати держава. Саме вона має необхідний ресурс та важелі впливу у цій сфері суспільного життя. Проте, благодійники можуть виконувати ряд функцій які можуть суттєво вплинути на здвиг цієї проблеми з мертвої точки, а саме:

- виховання у молодих людей культури поведінки, поваги до старших поколінь, розвинутої правосвідомості, дбайливого ставлення до природи;
- розширення молодіжного туризму;

- залучення юнаків і дівчат до вивчення культури, історії корінних народів і національних меншин України, пропагування кращих здобутків національної культурної і духовної спадщини, підтримка професійної та самодіяльної художньої творчості, діяльності творчих об'єднань, клубів за інтересами, фольклорних колективів;
- виховання у молоді національної свідомості, яка ґрунтується на українській національній ідеї;
- сприяння молодим людям у реалізації ними інтелектуальних та творчих здібностей на благо України;
- створення відповідних умов та залучення молодих людей до регулярних занять фізичною культурою і спортом, спрямування фізичного виховання на підготовку молоді до праці та захисту Батьківщини;
- сприяння розширенню контактів з українцями, які проживають за межами України;
- підтримка засобів масової інформації, які діють при молодіжних і дитячих громадських організаціях та висвітлюють проблеми патріотичного виховання дітей і молоді;
- сприяння роботі клубів за місцем проживання, інших організацій, які здійснюють заходи з патріотичного виховання молоді та ін.

Реалізація цих, на перший погляд незначних, завдань не потребує непомірних матеріальних затрат, що досить суттєво для благодійних організацій, а виконуються вони насамперед завдяки вдалому підбору виконавців безпосередньо у роботі з клієнтами (педагоги, волонтери, психологи, соціальні працівники).

Відтак, патріотизм являє собою свого роду моральний фундамент суспільної і державної будівлі, опору його життєспроможності, одна із першочергових умов ефективності функціонування системи соціальних і державних інститутів. Основним інститутом, що забезпечить організацію і функціонування всієї системи формування патріотичних якостей має стати держава, але важливу роль повинні відігравати і інші складові патріотичного виховання, такі як сім'я, школа, армія, громадські та благодійні організації. Саме вони формують позитивний приклад для наслідування. Ефективність даного процесу залежить від послідовності проведення єдиної політики і скоординованості дій всіх соціальних інститутів, від їх функціональної готовності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про благодійництво та благодійні організації» »// відомості Верховної Ради України, 16 вересня 1997 р.
2. Закон України «Про загальнодержавну програму "Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини" на період до 2016 року» »// відомості Верховної Ради України, 5 березня 2009 р.

ТРАДИЦІЇ ОСМИСЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ У КОНТЕКСТІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Кулик М.А.

аспірант кафедри соціології ЗНУ

Динамічний характер суспільного розвитку, глобальні перетворення обумовлюють розширення кола ідентичностей особистості, ускладнення самого процесу громадянської ідентифікації. Соціальна пам'ять, в даному аспекті, виступає стабілізуючим фактором суспільного розвитку, оскільки уособлює в собі усталені форми соціальних практик та традиції їх передачі. Міждисциплінарний характер досліджень соціальної пам'яті відображає значну зацікавленість науковців у розумінні особливостей функціонування, структурних складових та детермінантів розвитку цього феномена. В розумінні особливостей патріотичного виховання молоді, а саме, особливостей формування їх громадянської ідентичності, долучення до соціальної пам'яті громадян держави нові шляхи відкриває осмислення феномена соціальної пам'яті. Необхідно зауважити на психологічних, філософських та соціологічних традиціях осмислення соціальної пам'яті, що скеровуючи дослідження у нові площини, можуть бути застосовані у розумінні процесу патріотичного виховання та його оптимізації.

Психологічна традиція осмислення феномену соціальної пам'яті зорієнтована на дослідження особливостей протікання процесів запам'ятовування, зберігання та забування інформації. Наприкінці ХІХ-го, початку ХХ століття психологами А. Біне та К. Бюлером було обґрунтовано значення осмислення того матеріалу, що запам'ятовується. Особливо важливим висновком, до якого вони дійшли, є той факт, що при відтворенні осмислених текстів, особливо складні конструкції замінюються більш легкими та звичними, але так, щоб смисл при цьому зберігався [8, с. 266]. Обґрунтування значення осмислення в запам'ятовуванні та механізму заміни складних конструкцій легкими і зрозумілими, окреслили у подальшому дослідження соціальних міфів та образів в соціальній пам'яті. Оскільки розуміння соціальних міфів та образів соціальної пам'яті визначає ефективність процесу громадянської ідентифікації особистості, патріотичне виховання молоді має враховувати особливості сприйняття українською молоддю історії свого народу, розуміння тих чи інших історичних перетворень, а також процесів міфологізації історії.

В концепції пам'яті радянського психолога С.Л. Рубінштейна визначається, що в процесі пригадування, об'єкт не тільки відтворюється, але й формується, і саме його словесне, мовленнєве оформлення надає йому значеннєвий зміст [8, с. 257]. Це дає можливість констатувати, що особливе значення для патріотичного виховання, має міжособистісне спілкування, і не лише в сенсі обміну певною інформацією, але і як можливість власне самій особистості для себе сформулювати будь-які положення, розуміння, взаємозв'язки в процесі мовлення.

Безпосередньо соціологічні дослідження соціальної пам'яті починаються з робіт М. Хальбвакса, який в книзі, що стала класичною для даного напрямку «Соціальні рамки пам'яті» вперше дає розгорнутий аналіз змісту поняття «колективна пам'ять» у його співвідношенні з історичною пам'яттю та індивідуальною [11, с.6]. Відстоюючи думку про те, що пам'ять не може бути суто індивідуальною, він наголошує на її колективному характері, оскільки минулий досвід особистості визначається і особистим спілкуванням, і прочитаними книгами, вивченим матеріалом, професійною діяльністю, що являють собою своєрідні «рамки пам'яті» особистості. Для патріотичного виховання молоді важливим є включення молоді до цих «соціальних рамок» за допомогою здійснення освітніх, виховних та дозвіллевих практик.

У дослідженні засобів передачі соціальної пам'яті значним є доробок французького історика П. Нора. На його думку, засобами, що спроможні забезпечити передачу певних значущих символів через покоління можуть виступати природні, або інтелектуально сконструйовані об'єкти, що сприяють та обумовлюють здійснення комеморативних практик, які в роботах французького дослідника П. Нора отримали назву «місця пам'яті» [14, с.26]. Патріотичне виховання молоді має обов'язково включати «знайомство» з цими місцями пам'яті, що можуть бути представлені як духовними об'єктами: розповіді очевидців, літературні образи, так і матеріальними: пам'ятники природи, культури та архітектури.

Російські дослідниці О. Рождественська та В. Семенова, зауважили на принциповій відмінності між публічною пам'яттю та колективною. Суб'єктами публічної пам'яті є переважна більшість населення, вона виступає ресурсом та продуктом державного маніпулювання. Носіями ж колективної пам'яті є невеликі соціальні групи (в дослідженні цих авторів прикладом є «афганці»). В контексті патріотичного виховання молоді дана концепція може бути корисною у питаннях національних меншин та особливостей місцевого розвитку.

Дослідження соціальної пам'яті, в контексті патріотичного виховання молоді скеровують аналіз проблематики в площину соціальної ідентичності. Важливим, в цьому контексті, вважаємо висновки досліджень українських авторок Ю.О. Зерній та В.В. Середи, які зазначають певну неузгодженість розуміння образу минулого у громадян держави. Ця неузгодженість образів минулого не є винятковою для України, але потребує уваги з боку держави, оскільки нерозуміння, неспівпадання образів минулого чинить певні перепони у формуванні цілісної громадянської ідентичності молоді.

Філософська традиція осмислення соціальної пам'яті переводить предмет її дослідження у поле її структурних характеристик та функціонального навантаження. Французький філософ П. Рікьор визначає характерну лише для колективного рівня пам'яті феномена «політики справедливої пам'яті», що визначається моральним обов'язком здійснювати справедливість або допускати її здійснення відповідно до аналізу історичних подій, політичних режимів, діяльності суб'єктів історії. Ця концепція розкриває важливі у патріотичному вихованні питання ушанування пам'яті, визначення національних героїв громадськістю. Особливої уваги, серед

пострадянських досліджень, заслуговують роботи Ж. Тощенко. Аналізуючи стан громадської думки щодо розуміння та тлумачення історичного минулого, він доходить висновку, що не зважаючи на певну логічну невідповідність відношення населення до певних історичних подій, це відношення є дуже сталим, обумовлюючи характер та методи вирішення суспільних проблем.

Отже, дослідження соціальної пам'яті в рамках психологічної традиції розкриває можливості оптимізації процесу патріотичного виховання молоді через осмислення, мовленнєве оформлення значеннєвої інформації. Соціологічний аналіз феномену соціальної пам'яті зауважує на необхідності активного долучення молоді до об'єктів, образів «соціальних рамок» пам'яті, що є можливим через освітні, виховні та дозвіллеві практики. Акцентується увага також на проблемі неспівпадання образів минулого в соціальній пам'яті, що обумовлюють певні проблемні моменти у формування громадянської ідентичності української молоді. Філософська традиція осмислення соціальної пам'яті зосереджує дослідницьку увагу на функціональному навантаженні соціальної пам'яті та особливостях реалізації політики пам'яті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб: Питер, 2000. – 712 с.

ГЕРОЇЧНИЙ ПАТРІОТИЗМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Кіндратець О.М.

д. п. н., професор кафедри політології ЗНУ

Під «героїчним патріотизмом» розуміють готовність людини принести своє життя в жертву, якщо цього вимагають інтереси Батьківщини. Героїчний вчинок, коли людина свідомо позбавляє себе життя, являється самогубством, а отже і девіацією, тобто відхиленням від нормальної поведінки. Однак самогубство ради спасіння життя інших, заради Батьківщини – це особливий вид девіації. Така девіація завжди схвалювалася суспільством. Героїв пам'ятають, їм ставлять пам'ятники, про них складають пісні, героїчні вчинки описуються в художній літературі та інших творах мистецтва.

Дж. Віко, який вперше поставив питання про історичну природу героїзму, вважав, що час героїв минув, в «розумний» період історії йому місця немає. Зігмунт Бауман, також вважає, що героїчний патріотизм справа минулого, сьогодні на нього немає попиту, а також немає пропозиції. На його думку, європейцям не зрозуміти мотиви терористів-смертників, які віддають життя «за праве діло». Європеєць скоріше пояснить це тим, що проповідники релігійних віросповідань обіцяли посмертні блага. І це для багатьох звучить більш переконливо ніж принесення в жертву свого життя ради Бога чи нації. З.Бауман пов'язує послаблення героїчного патріотизму з часом, коли національна держава, народженню і становленню якої він допоміг, знайшла

для забезпечення свого подальшого існування інші, менш дорогі ресурси, ніж нагнітання емоцій народних мас.

Однак в «розумний» час теж є попит на героїчний патріотизм. Визнаючи існування такого попиту, слід вказати на певну відмінність між героїчним патріотизмом, що проявляється в часи війни, в часи боротьби із зовнішнім ворогом, і героїчним патріотизмом, який проявляється в мирний час. Перший зумовлений двома почуттями – любов'ю і ненавистю (любов'ю до «своїх» і ненавистю до «чужих»), а героїзм в мирний час – лише почуттям любові. Навіть якщо уявити світ без війни, «вічний мир», то все рівно попит на героїчний патріотизм буде існувати. Свідченням цього є патріотизм тих, хто добровільно став ліквідатором аварій на атомних станціях – аварії на Чорнобильській станції в СРСР та аварії на атомній станції в Японії.

Людей, яким притаманний героїчний патріотизм, небагато. Очевидно, кількість людей готових ризикувати власним життям заради благородних цілей, залежить від багатьох чинників: особливостей політичної соціалізації; патріотичного виховання; ставлення громадян до своєї країни; гордості за свою Батьківщину; рівня довіри до інших; задоволеності життям тощо.

Чи можливий героїчний патріотизм при існуванні серйозних соціально-економічних проблем? Так, можливий. Сформувати такий патріотизм вдалося ідеологам Радянського Союзу. Вони володіли досить досконалыми технологіями впливу на свідомість людей. Ці технології включали залякування зовнішніми і внутрішніми ворогами, формування культу особи, приховування інформації, ізоляцію або навіть фізичне знищення небезпечних для режиму людей, закритість кордонів, патерналістську політику держави (коли людина без держави не уявляє свого життя), пропаганду соціалістичного способу життя з використанням кінопродукції, літературних творів і т.д.

Нині в Україні політичні опоненти в боротьбі за владу занадто захоплюються негативною інформацією щодо стану українського суспільства – ті, хто нині при владі, говорять про негативні наслідки правління тих, хто нині в опозиції, а опозиціонери говорять про те, що ніколи люди в Україні не жили так погано як нині. Політики при цьому не задумуються над тим, як ця інформація впливає на політичну свідомість людей. Розчарованість, втрата надії на краще, змушує багатьох людей шукати кращої долі за кордоном.

Нинішній етап глобалізації характеризується небаченою до цього міграцією населення. Кількість людей, які вважають себе громадянами світу невинно зростає. Розмивання кордонів, послаблення державного суверенітету впливає на ставлення до країни свого народження. Емігрувати українців змушують перш за все соціально-економічні проблеми, незадоволення потреб.

Проблеми, без вирішення яких складно формувати «пропозицію» героїчного патріотизму в Україні наступні: незадоволеність життям через незатребуваність, особливо людини молоді, яка усвідомлює свою непотрібність; не задоволення базових потреб, в тому числі потреби в безпеці; тривога за завтрашній день, що прийшла на зміну впевненості у завтрашньому дні; формуванню патріотизму заважає відчуття приниженості. В Україні за часи незалежності з'явилися не тільки «нові багаті», але і «нові бідні».

Прийнятість, нездатність захистити свої інтереси і права «новими бідними» приводить до розчарування, пригночення, іноді до роздратування і т.п.; соціальний страх, тобто страх перед тими, хто має владу.

Соціальні негаразди до деякої міри нівелюються пропагандою. Однак цього недостатньо. Потрібні зрушення у всіх сферах життя, які б викликали гордість українців за свою Батьківщину.

КОМПЕТЕНТІСНІ ІМПЕРАТИВИ СУЧАСНОЇ ПАТРІОТИЧНОЇ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ

Лепська Н.В.

*к. п. н., викладач кафедри політології
Запорізького національного університету*

Сучасна система освіти України стрімко інтегрується у світовий освітній простір. Цей процес супроводжується системною модернізацією освіти у напрямку відбору кращих світових зразків, які сприяють формуванню контурів цивілізації, здатної розроблювати і впроваджувати стратегії забезпечення добробуту суспільства. Разом з тим система освіти не може впроваджувати світові новації, що не забезпечують суверенітет у політичній, економічній, культурній сферах та є неадекватними щодо перспектив розвитку українського суспільства. Тому освітня політика держави з акцентом на перероблення великої кількості знанневих ресурсів без їх осмислення з урахуванням діалектики глобального, як нового формату суспільних відносин, і етнічного, як унікальності культури, може загальмувати процес подолання відставання нашої країни в соціально-економічному і політичному розвитку.

Отже, одним з провідних завдань освіти поряд з соціалізацією, професіоналізацією і самореалізацією за умов сучасного ущільнення соціальної динаміки є розвиток національної і патріотичної самосвідомості людини, таких її якостей, як громадянськість, громадянська активність і відповідальність, толерантність до виявлень національних і регіональних особливостей культури. На наш погляд, ці завдання можливо вирішити лише за умов цілісної компетентізації процесів як державотворення, так і формування інститутів громадянського суспільства, що є фактором успішного вирішення суспільно значущих проблем життя країни, обґрунтування та вибору альтернативних варіантів політичних рішень та програм розвитку країни. Компетентізація політики є мобілізуючим та «селективним» процесом відносно політичних суб'єктів, запобігає деформаціям їх політичної діяльності. А громадянська місія компетентізації полягає в «об'єктивуванні вимог суспільства» відносно суб'єктів прийняття рішень та визначенні їх повноважень у політичному житті країни.

Специфіка розвитку патріотизму у такому випадку полягає у поєднанні двох пріоритетних напрямів (і Україна не є тут винятком): з одного боку, визначення сталого розвитку політичної сфери і, з іншого боку, здійснення

цілісного розвитку України, у межах якого відбувається гармонізація усіх сфер життєдіяльності суспільства. Тобто, не можна редукувати поняття патріотизму лише до атрибутивної характеристики політичної діяльності особистості, чи то до її культурно-ментальних властивостей, чи то до виявлення її національної гідності і т.ін. Патріотизм є інтегративною, системостворюючою характеристикою особистості (соціальної спільноти, суспільства загалом), яка має генетичні корені, відображує об'єктивно і історично створений зв'язок «людина (спільнота) - середовище мешкання і розвитку» і морально-емоційний зв'язок названих суб'єктів з комплексом географічних, етнічних, історичних, культурних, релігійних і т.ін. уявлень, власне і втілених у понятті «батьківщина», має ціннісно-діяльнісну природу і виявляється у намірі відстоювати, захищати і збагачувати ці цінності [1]. Як слушно відзначав П.Я.Чаадаєв ще у 1836 році, справжній патріотизм не повинен пристосовуватися усе бачити в рожевому світлі і «носитися зі своїми ілюзіями», він має містити критичне ставлення до дійсності, не зводячись, проте, до цього. Як стверджувально звучать сьогодні зізнання Чаадаєва: «Я не навчився любити свою Батьківщину із закритими очима, із схиленою головою, із закритими вустами. Я знаходжу, що людина може бути корисною своїй країні лише у тому випадку, якщо добре розуміє її; я думаю, що час сліпих закоханостей минув, що тепер ми зобов'язані батьківщині істиною» [2, 533]. Тобто, патріотизм – це не просто любов до вітчизни, це її ціннісний орієнтир, це усвідомлення своїх обов'язків перед нею та адекватне їх виконання.

Зараз істотно зростає роль соціокультурної функції патріотичної освіти і виховання молоді, від реалізації якої залежить створення і розвиток інтелектуально-професійного потенціалу суспільства, здатного забезпечити успішне входження країни в авангард світового співтовариства. Фокус уваги має зміщувати акцент з державно-силового, військово-політичного змісту на відродження українського багатонаціонального культурного організму. Адже патріотизм історично є породженням культури, яка містить в собі як загальнолюдські цінності, так і конкретні традиції і здобутки кожного народу, це своєрідний соціокультурний капітал народу, його міць і один з найважливіших ресурсів розвитку. Тому, наскільки в суспільстві гармонійно і системно взаємопов'язані та «переплетені» ці складові культури, а отже і «культури патріотизму», настільки воно життєздатне і орієнтоване у майбутнє. У цьому контексті саме компетентнісні імперативи в стратегії державної політики забезпечують гомеостазис суспільної системи як процес реагування її на вхідні імпульси та її морфогенез як процес цілеспрямованих змін.

Отже, компетентізація сучасної патріотичної освіти і виховання відповідає таким принципам, як інтегративно-діяльнісний, згідно якого патріотичне виховання містить і моральні, і трудові, і естетичні засади; гнучкість і варіативність у реагуванні на соціальні зміни; об'єктивний і системний підхід до пізнання і аналізу минулого; об'єктивно історичний оптимізм; координація взаємодії різних освітніх закладів, родини та суспільних інститутів; відповідність методів і форм освітньої роботи віковим особливостям дітей і підлітків. Дуже важливо, щоб діяльнісний компонент

патріотичної освіти і виховання максимально унеможлиблював політичні і ідеологічні маніпуляції та відповідав принципам раціональності і наукової обґрунтованості політичної діяльності. Це може відбуватися лише за умов впровадження у практику суспільної, насамперед політичної, діяльності критеріїв об'єктивності і адекватності у вирішенні протиріччя між широким горизонтом розуміння загально-світових і державних тенденцій розвитку України; формування системи законодавчого обмеження привласнення тих або інших компетенцій, як ресурсу перерозподілу влади, чи то окремими особами, чи то фінансово-промисловими групами; формування політичних компетенцій громадян в залежності від культурних кодів суспільно-політичного життя; забезпечення послідовності компетентнісної традиції як усталеності соціального розвитку України та вирішення проблеми політичної соціалізації людини, протягом якої відбувається формування і розвиток патріотизму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козлов А.А. Современные тенденции в образовании и задачи патриотического воспитания [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.npravstvennost.info/library/news_detail.
2. Чаадаев П.Я. Апология сумасшедшего. // П.Я. Чаадаев. Полное собрание сочинений и избранные письма в 2 т. – М.: Наука, 1991. – Т. 1. – С. 523-538.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ НА ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ МОЛОДІ

Ломакіна В.

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

Проблема патриотизма, которая актуализировалась во время формирования национальных государств, находится в диалектическом противоречии с процессами глобализации и занимает особое место в воспитании будущего поколения нашей страны. Очень часто понятие «патриотизм» воспринимается формально как абстрактная любовь к Родине, верность ей, готовность к самопожертвованию во имя своего Отечества. В таком отношении теряется содержательная, существенная сторона патриотизма, деятельного и дееспособного.

Эти процессы связаны с тем, что патриотизм требует с одной стороны самоорганизации гражданского общества, с другой стороны, сформировавшийся патриотизм означает государственную институционализацию, результатом которой должно быть развитие жизни людей.

Это развитие во многом определено возможностью самореализации человека, его комфортным самочувствием в своей стране, его готовностью быть активным участником развития общества. Поэтому цель социальной политики государства в условиях социально-ориентированной рыночной экономики – это предоставление каждому члену общества возможности

свободно развиваться, реализовывать свои способности и наследовать опыт других людей, получать доход, улучшать благосостояние. Заданием социальной политики является улучшение жизни людей, повышение качества жизни, утверждение социальной справедливости и обеспечение реализации социально значимых потребностей, таких как образование, здоровье, безопасность жизни и доступность возможностей самореализации в своей стране. Важным критерием социального развития страны является сокращение диспропорции между богатыми и бедными, наличие системы рекрутирования талантливых и дееспособных людей, их вертикальная и горизонтальная мобильность, создание мощного среднего класса в стране. А значит, необходимым является переход на новый уровень социального развития и улучшения качества благосостояния общества.

Таким образом, стратегическими целями социальной политики государства, как фактора развития патриотического воспитания является:

- 1) улучшение материального благосостояния и условий жизни людей;
- 2) обеспечение полной продуктивности и занятости населения, подъем качества и конкурентоспособности рабочей силы;
- 3) гарантирование конституционных прав на работу, социальную защиту, образование, охрану здоровья, жилье;
- 4) переориентация социальной политики на поддержку семьи, обеспечение прав и социальных гарантий, которые предоставляются семьям.
- 5) обеспечение социальной политики незащищенных слоев населения;
- 6) осуществление стратегии развития в демографической политике;
- 7) улучшение социальной инфраструктуры;
- 8) повышение культуры общества и нравственности населения.

Патриотизм – важнейший механизм консолидации общества, который свидетельствует о духовном здоровье социума и личности, отражает социальное самочувствие граждан. В то же время патриотизм присущ обществу, которое исцеляется, в проявлении готовности не только требовать благосостояния от государства, но готовностью это благосостояние создавать, как осуществление своего гражданского долга перед своей страной, отстаивая её престиж на международной арене. Передаче любви к Родине последующему поколению, воспитание у него политической культуры и патриотизма - всё это возможно только в стратегии развития целостной социальной политики государства.

КОНЦЕПЦІЯ НАЛЕЖНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ

Ломова А.С.

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

В наш час існує істотна проблема: більшість політиків не виправдовує очікувань населення стосовно належного управління державою. Зв'язок між

керованими та тими, хто керує послаблено. Цей факт продемонстрував Центр соціологічних досліджень «Геллап Інтернешнл», яким у 2005 році було проведено всесвітнє опитування. Останнє показало, що 50% опитуваних наголосили на тому, що вони задоволені процесом виборів в своїй країні. З них 30% респондентів зазначили, що вибори є не тільки вільними та справедливими, а ще і керованими народною волею. І такої думки дотримується лише 25% громадян країн колишнього СРСР [1]. До того ж, суттєвим є той факт, що акти, в яких прописана діяльність вищих органів, містять лише їх функції, а не показники оцінки їхньої діяльності. Отже, це доводить унікальність даної проблеми.

Мета цієї роботи – з'ясувати, наскільки належне управління є популярним в багатьох країнах світу та яким чином ця концепція впливає на формування патріотичної свідомості.

Один з інструментів подолання протиріч між населенням та державною владою є належне управління. Саме поняття «управління» означає певний процес розпорядження владою відповідними публічними інститутами, до якого можуть залучитися зацікавлені суспільні групи, громадяни. «Належне» наголошує саме на якості цього державного управління [2].

Дж. Локк, Т. Гоббс, Ж.-Ж. Русо, які розробили теорії суспільного договору, зазначають, що держави, які не виконують належним чином свої функції, можна назвати державами-невдахами, або неспроможними державами. [4, 27-28]. Тому держава має в першу чергу виконувати свої функції, здійснюючи належне управління.

Цей принцип належного управління є певним угрупованням окремих правил, що об'єднанні навколо ідеї належного управління з одного боку, а з іншого – певний поштовх для створення цих нових правил. Належне управління – це походження прав та обов'язків [3].

Розглядаючи це поняття, доцільним є визначення його основних характеристик. Наприклад, словник ключових термінів Політичного Документу ПРООН «Управління для сталого людського розвитку» визначає такі: прозорість, верховенство права, участь, підзвітність, оперативність, стратегічне бачення, справедливість, стратегічне бачення майбутнього, орієнтованість на консенсус та ін. [5].

Економічна та соціальна комісія ООН для Азії та Океанії також виділяє свої параметри розуміння належного управління. Вони схожі певним чином на характеристики Політичного Документу ПРООН, проте можна додати ще ефективність, дієвість та включеність.

Світовий банк виділяє такі характеристики, як ефективність влади, голос і підзвітність, відсутність регуляторних обтяжень, верховенство права, незалежність судової влади, боротьба з корупцією та ін. [6].

Разом з тим, Рада Європи у 1977 році в своїй Резолюції наголошувала на те, що державна влада повинна виконувати свої функції не тільки стосовно законності, правопорядку, а і спрямовувати свою діяльність на забезпечення високої якості життя громадянам. І тому Рада Європи бажала докласти зусиль до того, щоб зблизити та зміцнити відносини між державною владою та

громадянами. Ці зусилля проявились у певних принципах, що викладені в Резолюції Ради Європи: право бути заслуханим; допомога та представництво; доступ до інформації, вказівка на засоби захисту, мотивування [7].

Європейський Союз також цілком залучений до проблеми відносин між владою та громадянами. Концепція належного управління на сьогодні втілена в таких двох документах ЄС як Хартія основних прав Європейського Союзу та Кодекс належної адміністративної поведінки. В них чітко та справедливо описуються основні права громадян стосовно звернень до вищої влади зі своїми думками [8]. До того ж принцип належного управління безпосередньо пов'язаний з боротьбою з корупцією.

Для того, щоб створити систему належного управління в суспільстві, потрібне партнерство влади та населення. І важливим інструментом регулювання цих стосунків є відкрита публічна політика. Якщо ж таких відносин в державі не існує, то гальмується як економічне зростання, так і людських розвиток, порушується певна демократія. Внаслідок цього відбувається зниження почуття патріотизму зі сторони громадян до країни взагалі, адже саме влада уособлює собою державу.

Патріотизм передбачає не тільки любов та відданість країні, а і зіставлення себе з іншими членами свого народу. В Україні ж більшість людей намагаються рівнятися на Західні країни. Тому важливим показником тут є також показник міграції українців в інші країни. Точніше в ті країни, державна влада яких спроможна забезпечити принципи належного управління, а отже забезпечити почуття спокою та безпеки. Адже громадяни мігрують не через краще життя.

З вищесказаного можна зробити висновок, що формування державної політики відповідно до основних засад концепції належного управління може стати фактором зниження не лише рівня міграції населення, а й сприятиме збільшенню почуття любові та поваги до влади, а з рештою і до країни (чи хоча б до певної території проживання).

ЛІТЕРАТУРА

1. Куюмджиєва А. Міжнародна практика заходів, спрямованих на зміцнення довіри між державою та організаціями громадянського суспільства: дослідження; проект на замовлення Координатора проектів ОБСЄ в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.osce.org/uk/ukraine/75885](http://www.osce.org/uk/ukraine/75885).

2. Abdellatif Adel M. Good Governance and Its Relationship to Democracy & Economic Development Governance Programme [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pogar.org/publications/governance/aa/goodgov.pdf>.

3. Váczí Péter. The Institution of Good Administration in the Council of Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/sprava/vaczi_peter.pdf](http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/sprava/vaczi_peter.pdf)

НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Македонська С.І.

*здобувач кафедри соціальної філософії та управління
Запорізького національного університету*

Сучасна українська культура за своєю історичною долею має трохи інші проблеми, ніж культури багатьох європейських країн, але є в них і щось спільне: сучасне українське суспільство перебуває в такому ж стані, який можна визначити, як відчайдушні пошуки ідентичності. Перед культурою час від часу виникає й «вічне» питання, до якого вона повертається, як на зламі епох, так і в ситуації стабільного життя, позбавленого турбот, в очікуванні майбутніх випробувань.

Сьогодення України, що вирізняється, можливо, дещо передчасним торжеством ренесансних настроїв, актуалізує всі ці питання, акцентуючи на необхідності з'ясування ознак справжності культури. Україна майже несподівано здобула незалежність. Це збентежило не тільки її неприхильників і супротивників, а й громадян України, спонукало українську націю й українську культуру стверджувати свою сутність. Але цю сутність ще тільки необхідно буде відкрити та усвідомити.

Коли наша країна пройшла перші етапи ствердження, перед нашою культурою постала необхідність розвіяти морок невідомості над своїм минулим, сьогоденням та майбутнім, коректно та незаангажовано визначити свою автентичну сутність, відкрити справжні традиції, на які можна було б спиратися в подальшому розвитку.

Справа у тому, що історичні умови становлення української культури призводили до того, що розривалися зв'язки між поколіннями, між західною і східною частинами України. Знищувалися кращі представники українства, носії віковичних національно-культурних цінностей, внаслідок чого переривалася традиція, як одна з форм концентрації культурної автентичності.

Природне бажання сучасної української культури відшукати свої коріння, поставити себе на ґрунт традиції, що, зрештою, збігається із зверненням до джерел, як засобу досягнення справжності, є цілком зрозумілим. Але справжність, що її необхідно відновити, реалізується лише через адекватну, тобто справжню, роботу духу.

Культура, що втратила свою автентичність, у прагненні повернутися до неї часто не здатна мобілізувати всі ті засоби та методи, котрі тільки й могли б забезпечити це повернення. Тоді їй залишається один вихід, тобто відтворити форму, а не зміст справжності, задовольнившись копією замість оригіналу. Саме через втрату автентичності та несправжність теперішнього буття нашої культури повернення до справжності часто перетворюється на легковажне зовнішнє уподібнення традиції минулого [4, с. 64].

Сучасна культура не повинна буквально запозичувати будь-що із своєї давнини, більше того, вона просто не може запозичити та перенести в сьогодення свою власну частину, що належить їй минулому, незмінною.

Наша країна відкрилася для зовнішніх впливів. Позитивними результатами цього були свобода ознайомлення з невідомими нам до цього часу науковими та філософськими текстами, що сприяло розширенню нашої ерудиції та залученню до загальносвітової культури. Проте ця відкритість світові мала і негативні наслідки. Значно складнішою є проблема шаленого вливання в український культурний світ продуктів культурного споживання, де адекватна відповідь України не може бути такою оперативною.

Йдеться, зокрема, про настирливе поширення мас-культурних стандартів якості масового мистецтва та заниженої технологічності митецької творчості взагалі, конкретним проявом чого є домінування на екранах телевізорів голлівудських кінострічок не кращого ґатунку, конвеєрне виготовлення західних пісень і мелодій, перекручених на наш лад англійських термінів у назвах фірм, магазинів, телеканалів, певних звичаїв та прикмет чужого нам способу життя.

Внаслідок цього українська культура значно прискорила формування елементів масової культури, у межах якої людина як носій масової свідомості здатна лише до некритичного наслідування стандартних, нав'язаних їй через систему соціальних маніпуляцій форм поведінки й мислення.

Інакше кажучи, до України вдерлася нічим не стримувана масова культура, що внаслідок маркетингової визначеної інтенсивності свого поширення відразу посіла основні місця з її диктатом несправжніх речей, цінностей та нормативів. За цих умов прагнення до справжності, як реакція на засилля масової культури, починає значно посилюватися. Однією з форм цього посилення стає звернення до наших традицій з метою ствердження власної автентичності на протигагу несправжності масової культури.

Конкурентне протистояння традиційної та масової культур за умов технологічно-маркетингового характеру сучасного масового духовного виробництва іноді призводить до того, що традиційна культура починає запозичувати засоби свого ствердження в суспільному житті у свого антипода, у масової культури. Внаслідок цього тяжіння до автентичності подекуди починає виступати у формах, притаманних перш за все масовій культурі [5, с. 87].

Одним з прикладів такого впливу є модернізація української пісенної культури завдяки створенню синтетичних музичних творів, де традиційні українські гармоніки та лади перекладаються на сучасні музичні стилі. Друга форма впливу маскультури полягає в тому, що тенденція посилення потягу до автентичності асимілюється гнучкою та здатною до мімікрії масовою культурою: виникає мода на традицію.

Драматизм подібного стану справ полягає у тому, що у цьому світі, світі примар, де замість справжньої роботи та справжніх досягнень особливої значущості набуває здатність до «розкрутки» та до купленого у різний спосіб посідання перших місць у всіляких сумнівних рейтингах та конкурсах, дочекатися повноцінної справжності, як здійсненості реальної автентичності, дуже проблематично.

Мода минуща та швидкоплинна, вона втягує індивіда у світ безперервного виробництва та споживання підробок, некритично відтворює

стандартні форми діяльності, стереотипи поведінки, банальні думки, оточуючи себе речами, що з самого початку вже втратили свою справжню сутність.

Насправді, ми можемо стати свідками досягнення нашої культурою реальної автентичності та справжнього, істинного буття лише після того, коли феномени сучасного культурного буття України стануть зрілими та ґрунтовними, а різні їх прояви зможуть гармонійно взаємодіяти, зазвучавши у симфонії своїх чітких поєднань відповідно до ладу єдиного традиційного підґрунтя, укоріненого в історії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кармин А.С., Новикова Е.С. Культурология: Учебник. – СПб.: Питер, 2005. – 464 с.
2. Гриценко В. Людина і культура. – К.: Либідь, 2000. – 188 с.
3. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура. – К.: ЦНЛ, 2005. – 584 с.
4. Лазарев Ф.В. Вселенная культуры: стратегемы и ценности. – Симф.: Соната, 2005. – 190 с.
5. Ігнатенко П. Український національний характер. – К.: ЦНЛ, 1997. – 240 с.

ЕКСТРАПОЛЯЦІЯ СПОДІВАНЬ ЯК СКЛАДОВА ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО КОНГЛОМЕРАТУ

Масюк О.П.

к. ф. н., доцент кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

Представники різних культурних конгломератів мають власну специфіку формування соціальної перспективи. Культура майбутнього виступає домінантою у формуванні оптимістичних соціальних сподівань. Рівень конструктивності поглядів в майбутнє є запорукою патріотичної ідентифікації в суспільному просторі. Відтак, дослідження екстраполяції сподівань в процесі функціонування соціокультурних конгломератів є актуальною темою цієї наукової розвідки.

Дослідженням темпоральних параметрів культури в процесі формування гармонійних проєкцій соціальної перспективи займались П. Сорокін [3], О. Шпенглер [4]. До визначення бажаних перспективних станів людського існування звертались В. Даль [1], В. Смолкін [2]. Метою цієї роботи є висвітлення основних напрямків екстраполяції сподівань в контексті існування соціокультурних об'єднань.

Власне під сподіванням слід розуміти форму оціночно-вольової активності, яка ґрунтується на комплексній екстраполяції суб'єктивних образів майбутнього задля систематизації шляхів досягнення бажаних результатів, виходячи з умов сьогодення.

В різних культурах господарювання по різному планують перспективне життя. Очікування більш характерні для представників аграрної культури. “Вростаючи в землю”, людина починає орієнтуватись на довгострокову перспективу. О. Шпенглер стверджує: “Глибинні зміни починаються лише з землеробством, бо воно є чимось штучним для мисливців та пастухів: ті, хто копає та оре, хоче не грабувати природу, але її змінювати” [4, 91]. Аграрії колективно змінюють систему забезпечення ресурсами життєдіяльності та очікують на більш якісні для себе умови життя.

“Людина міста” позбавлена можливості чекати і має формувати своє майбутнє самостійно. О. Шпенглер пише: “Цивілізована людина, цей інтелектуальний кочівник, - знов цілком мікрокосм, він повністю безрідний та вільний духовно, як були чуттєво вільні мисливці та пастухи” [4, 92]. Саме культура міста дає людині нематеріальній можливості організації власного майбутнього. Урбаністична культура на буденному рівні має переважно персоніфікований темпоральний вектор та обмежено використовує досвід минулих поколінь.

Визначальною складовою у створенні та реалізації сподівання в житті соціокультурного конгломерату є пошуки щастя. В. Даль бачить щастя як дієву співучасть та володіння долею у справі, а також сприйняття успіху, вдачі у житті [1, 371-372]. Автор підкреслює важливість традиції колективної співучасті як основи реалізації спільних людських сподівань.

Цю позицію потрібно доповнити фундаментальними енциклопедичними здобутками Великої Радянської Енциклопедії. В ній щастя описується як “чуттєво-емоційна форма ідеалу” [2]. Вказане визначення розкриває відстань екстраполяції сподівання як різновид процесу пошуку щастя. Ця відстань є сукупністю вольової активності людини щодо досягнення ідеалу. Вона може бути і “марафоном”, і “спринтом”.

П. Сорокін виділяє два різновиди накопичення людських благ, які роблять різні акценти на матеріальному та духовному в житті соціокультурного конгломерату. Так, він пише: “Чуттєве суспільство повернуто до цього світу, а в ньому – особливо до поліпшення економічного стану як головної умови чуттєвого щастя” [3, 663]. Відтак, ідеальним станом для подібного об'єднання людей є споживання соціальних благ. Перспектива задоволення стає визначальною тенденцією суспільного розвитку та забезпечує основну складову патріотизму: “Добре там, де краще годують”.

Разом з цим, П. Сорокін визначає наявність протиріччя в формуванні економічних умов розвитку подібних утворень. На його думку: “Всупереч негативного ставлення до багатства і матеріального благополуччя, ідеаціоналізм породжує сили, які сприяють поліпшенню економічного положення не тільки самих носіїв ідеаціональної культури, але і набагато ширшого суспільства” [3, 665]. Духовний патерналізм наставників соціокультурного конгломерату забезпечує позитивне сприйняття перспективи існування в майбутньому: “Світлий шлях та рай на землі”.

Формування механізму екстраполяції сподівань має враховувати унікальні ознаки соціокультурного конгломерату. П. Сорокін пише: “Якщо б

ми взяли парламентську систему в її англійському варіанті, з принципами договірних відносин, рівністю всіх громадян перед законом з іншими постулатами вікторіанської Англії і перенесли б її в індійське кастове суспільство, то результат був би плачевним” [3, 39]. Спираючись на це твердження, можна зробити висновок, що наша країна має створити власну унікальну модель формування традицій гармонізації суспільних відносин.

Підбиваючи підсумки цієї наукової розвідки зазначимо, що екстраполяція сподівань має прив'язуватись до соціокультурних ідентифікаторів, які відображають привалюючі проекції бажаних результатів. Стабільність та врегульованість в формуванні соціальної перспективи виступають запоруками розвитку патріотизму в нашій країні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даль В. Счастье // Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. – М.: Рус.яз., 1991.- Т.IV: Р-Я. – 683 с.
2. Смолкин В.М. Счастье// Большая Советская Энциклопедия в 30 т. – М.: Советская энциклопедия, 1976. – Т.25: Струнино-Тихорецк. – С. 376.
3. Сорокин П.А. Социальная и культурная динамика / [Пер. с англ., вст.статья и комментарии. В.В. Сапова]. – М.: Астрель, 2006. – 1176с.
4. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологи мировой истории/ [Пер. с нем. и примеч. И.И. Маханькова]. – М.: Мысль, 1998.- Т.2. Всемирно-исторические перспективы.– 606, [1] с

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Матвієнко В.

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

Однією з *найактуальніших* проблем сьогодення є проблема пошуку нових шляхів щодо виховання почуття патріотизму у дітей дошкільного віку. Дошкільний вік – період становлення особистості. У цей період відбувається формування культурно-ціннісних орієнтацій, духовно-етичної основи особистості дитини, розвиток її емоцій, відчуттів, мислення, механізмів соціальної адаптації в суспільстві, починається процес національно-культурної самоідентифікації, усвідомлення себе в навколишньому світі.

Варто також додати, що дошкільний вік є найсприятливішим для емоційно-психологічної дії на дитину, оскільки образи сприйняття дійсності, культурного простору дуже яскраві і сильні, і тому вони залишаються в пам'яті надовго, а іноді і на все життя, що дуже важливо у вихованні почуття патріотизму.

Виходячи із актуальності проблеми, *мета дослідження* полягає у виявленні умов виховання любові до Батьківщини у дітей дошкільного віку.

Одним із найсуттєвіших показників моральності людини є патріотизм. Патріотизм (грец. *paths* - батьківщина) - любов до Батьківщини, відданість їй і своєму народові.

В «Українському педагогічному словнику» патріотизм розглядається як «одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури».

Виходячи з цього важливе місце у сучасній педагогічній системі відводиться національному вихованню, яке згідно з положеннями Національної доктрини розвитку освіти «...має здійснюватися на всіх етапах навчання дітей та молоді, забезпечувати всебічний розвиток, цілісність особистості, розвиток її здібностей та обдаровань, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності й культури...».

Аналіз наукової літератури показує, що виховати свідомого громадянина й патріота означає сформувати у дитини комплекс певних знань і умінь, особистісних якостей і рис характеру. Зокрема, йдеться про: повагу до батьків, свого родоводу, традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї належності до нього як його представника, спадкоємця і наступника; патріотичну самосвідомість та громадянську відповідальність, готовність працювати для розквіту Батьківщини, захищати її; повагу до Конституції, законів Української держави; досконале знання державної мови.

У цьому зв'язку величезного значення набуває визначення мети, завдань, змісту та засобів патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

До основних завдань патріотичного виховання дошкільнят належать:

- формування любові до рідного краю (причетності до рідного дому, сім'ї, дитячого садка, міста);
- формування духовно-моральних взаємин;
- формування любові до культурного спадку свого народу;
- виховання любові, поваги до своїх національних особливостей;
- почуття власної гідності як представників свого народу;
- толерантне ставлення до представників інших національностей, до ровесників, батьків, сусідів, інших людей.

Завдання педагога разом з батьками - формувати любов, приязнь до рідного дому, бажання берегти його, робити кращим. Важливо, щоб у дитини в сім'ї були свої обов'язки, щоб її не звільняли через малі роки від спільної праці, - це сприяє зміцненню «почуття сім'ї».

Наведені вище вимоги стосуються також і дошкільного закладу. Життя дітей у дитячому садку повинне забезпечити їм емоційний комфорт. Дошкільний заклад повинен стати другим рідним домом, в якому б дитина себе добре почувала. Як показує практика, це відбувається далеко не завжди.

Засобом патріотичного виховання є мистецтво: музика, художні твори, образотворче мистецтво, народне декоративно-прикладне мистецтво. Також важливим напрямком роботи є формування у дітей уявлень про людей рідної

країни. Розповідати дітям про людей, які прославили нашу країну - художників, композиторів, письменників, винахідників, вчених, філософів.

Таким чином, засвоєння патріотичних цінностей і норм є тривалим процесом. Вони формуються цілеспрямовано, системно, із використанням певних принципів та методів діяльності з підростаючим поколінням. Сьогодні існує розуміння того, що виховати свідомого громадянина й патріота означає сформувати в дитини комплекс певних знань і умінь, особистісних якостей і рис характеру.

Отже, починаючи з дошкільного віку необхідно формувати у дітей високі морально-психологічні якості, серед яких важливе значення має патріотизм.

ПАТРІОТИЗМ, ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ

*Михалійенко І.І.
аспірантка кафедри соціології ЗНУ*

Патріотизм – одне з найголовніших почуттів для кожного громадянина країни, який поважає її традиції, звичаї, історію, прагне до розбудови сильної держави. Більше ніж будь-кому іншому, патріотизм як невід’ємна риса характеру, має бути властива державним службовцям усіх ланок. Адже саме державний службовець. Який безпосередньо близький до громадян, створюю в їх очах позитивний (або негативний) образ влади. Відповідальність та патріотизм державних службовців, які виконують управлінську діяльність та впливають таким чином на розвиток держави та суспільства, має стати головною цінністю у формуванні нових традицій державної служби в Україні, адже сильна відповідальна влада є необхідною складовою для збереження принципів демократизму, гуманності та верховенства права в країні.

Актуальність вивчення проблеми патріотизму, як складової соціальної відповідальності державних службовців визначається також можливістю розробки механізмів мотивації роботи державних службовців, їх заохочення до сумлінної праці на користь держави.

Визначено основні поняття доповіді. Згідно зі статтею 1 Закону України «Про державну службу», державним службовцем є особа, яка займає посаду в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави, має відповідні службові повноваження, та одержує заробітну плату за рахунок державних коштів.

Патріотизм – це моральністний та політичний принцип, соціальне почуття, змістом якого є любов до батьківщини, відданість їй, гордість за її минуле та сьогодення, прагнення захистити її інтереси.

Соціальна відповідальність державного службовця -це категорія, що визначає свідомо-вольове прийняття особою законодавчих та суспільних вимог щодо діяльності суб’єкту на державній службі, усвідомлення можливих

наслідків своєї діяльності та готовність понести покарання визначене законом, у разі невиконання посадових зобов'язань. Таке визначення соціальної відповідальності державного службовця містить у собі дві складові, які умовно можна розділити на чуттєво-емоційну, та дієву. Перша складова, дає можливість розуміти соціальну відповідальність державного службовця, як одну з його внутрішніх емоційно-вольових характеристик (свідоме прийняття на себе обов'язку служіння народу та державі). І дієва складова, яка характеризує суб'єкта, як діючого ціленаправлено, сумлінно і у рамках передбачених законом.

Визначимо, які ж складові компоненти складають структуру соціальної відповідальності державного службовця. Для цього, спочатку розглянемо принципи на яких базується державна служба. А саме: принцип служіння народу; демократизму і законності, гуманізму і соціальної справедливості; пріоритету прав людини і громадянина; професіоналізму, компетентності, ініціативності, чесності, відданості справі; персональної відповідальності за виконання службових обов'язків і дисципліни; дотримання прав та законних інтересів органів місцевого і регіонального самоврядування; дотримання прав підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян.

Отже, аналізуючи зміст принципів державної служби, а також визначення соціальної відповідальності державного службовця, можемо сказати, що до складу соціальної відповідальності державного службовця, як такої що є його невід'ємною характеристикою, входять такі компоненти, як законослухняність, професіональна компетентність та патріотизм.

Перші дві компоненти соціальної відповідальності, законослухняність та професіональна компетентність, відображають гносеологічну складову в структурі відповідальності, адже передбачають наявність знань законів та посадових обов'язків. Патріотизм же, є чуттєво-емоційною складовою соціальної відповідальності та визначає специфіку діяльності державного службовця, його обов'язки служити народу України, формувати і відтворювати образ відповідальної влади в очах громадян.

Патріотизм є невід'ємною складовою соціально пілотажного і відповідальності державного службовця. Про це свідчать і данні пілотажного соціологічного дослідження на тему: «Місце патріотизму у державній службі». В опитуванні прийняли участь державні службовці середньої ланки, яким було задано два відкритих питання : «Що особисто для Вас є патріотизм?» та «Як Ви вважаєте, чи повинен державний службовець бути патріотом. Поясніть, будь-ласка, свою відповідь». Більшість респондентів (49 %) визначили патріотизм як любов до Батьківщини, а 28% - як служіння народові. На питання: «Чи повинен державний службовець бути патріотом?», усі респонденти надали позитивну відповідь. При цьому було зазначено, що почуття патріотизму у державного службовця впливає на його відношення до сумлінного виконання службових обов'язків, а також створює позитивний імідж влади в очах громадян. Крім того, деякі респонденти відмітили, що саме почуття патріотизму виступає основною мотиваційною силою в ситуаціях

недостатнього забезпечення умов праці (малося на увазі низька заробітня платня державних службовців середньої та нижчою ланки та інше).

Подальші дослідження місця патріотизму у державній службі, дозволить розробити ефективні механізми підвищення соціальної відповідальності державних службовців, для подальшого використання і впровадження у діяльність органів державної служби.

Підсумовуючи зазначимо, що соціальна відповідальність державних службовців є комплексною характеристикою, яка охоплює професійну компетентність, законслухняність та патріотизм суб'єктів управління. Взаємозв'язок та взаємодія зазначених компонентів дозволяє втілювати у життя принципи на яких базується державна служба України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Краткий философский словарь // Ред.- составитель В.И. Воловик, Г.В. Воловик. – Запорожье: Просвіта, 2004. – 140 с.

2.«Про державну службу» Закон України від 16.12.1993 №3723 (із змінами і доповненнями) [WWW документ]. URL www.rada.gov.ua

УЧАСТЬ СТУДЕНТІВ У ВОЛОНТЕРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ФАКТОР УСПІШНОГО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

Мокроусова М.

магістрант кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

Волонтерство є досить поширеним явищем в сучасному світі. За даними європейських моніторингових, більш ніж половина працездатного населення задіяна до волонтерського руху, а це означає в ціннісному аспекті, що допомагати іншим, бути соціально активним та займатися суспільно корисною справою є престижним. Подібна соціально активна гуманістична позиція заохочується сучасним раціональним цивілізованим світом. Цього потребує сьогодні і наше суспільство, що спонукає до пошуку заходів заохочення людей до волонтерської діяльності [1, 146].

Особливість волонтерської діяльності в Україні полягає у тому, що найчисельнішою групою волонтерів, які працюють у соціальній сфері, є учнівська та студентська молодь. Особливою групою серед волонтерів є студенти соціально спрямованих спеціальностей «Соціальна робота», «Психологія», «Соціальна педагогіка», яким волонтерство дозволяє розширити діапазон набуття досвіду професійної діяльності в період підготовки у ВНЗ. При цьому слід відзначити, що волонтерська діяльність має переваги у порівнянні з навчально-професійною діяльністю, у тому числі з практикою, основними з яких є: добровільність участі, а звідси більш стійка мотивація до діяльності; більше самостійності, а звідси більш динамічне та якісне особистісне та професійне зростання; більше свободи вибору об'єктів волонтерської діяльності, її змісту, форми, а звідси більше умов для побудови

індивідуального шляху професійного становлення; більше каналів соціального порівняння (інші волонтери, професіонали соціальної сфери тощо), а звідси умови для формування більш об'єктивно-критичного ставлення до себе як в особистісному, так і в професійному плані [2, 85].

У плані загальної соціалізації завдяки волонтерській діяльності студенти отримують: більш глибокі знання з соціальних проблем, реальні уявлення про спосіб життя різних верств населення, нові навички й досвід загального характеру; розвиток комунікативних навичок, досвід ділового спілкування та поведінки; самоактуалізація й самореалізація завдяки переходу до нового більш активного способу життя; самоствердження через відчуття себе корисним, отримання більш соціально поважного статусу тощо [3, 80].

У плані професійного становлення надбання волонтерів включають:

- перевірку власної теоретичної та практичної підготовки на практиці;
- самодіагностику професійної придатності та професійних пристрастей;
- стійку динаміку соціально-ціннісної складової у системі професійної мотивації;
- набуття додаткових фахових знань з майбутньої спеціальності;
- напрацювання навичок спілкування з майбутніми клієнтами, спілкування з професіоналами в обраній спеціальності;
- знайомство з новими методиками і технологіями;
- відпрацювання власного набору професійного інструментарію;
- формування індивідуального стилю професійної поведінки й діяльності [4, 31].

Волонтерів цікавлять ті види робіт, які безпосередньо пов'язані із майбутньою професією, при цьому перевага належить індивідуальній роботі або роботі у невеликих групах. Для студента-волонтера важливе визнання його колег, входження в колектив професіоналів, де вони є реальним кадровим потенціалом [5, 10].

Як вказує Г. Крайг, професійна підготовка у ВНЗ повинна мати дві складові: формальну, як, насамперед, процес засвоєння студентом знань в конкретній професійній сфері, та неформальну, що передбачає формування настанов, вмінь та навичок, які відповідають такій професійній діяльності. Участь студентів ВНЗ у волонтерській діяльності є ефективним засобом активізації саморозвитку особистості в діяльності і спілкуванні, як культурному процесі, а також у формуванні професійно важливих якостей у соціальній роботі шляхом самопізнання, саморегуляції та самовиховання [6, 720].

Можна зробити висновок, що студентів-волонтерів більшою мірою хвилює проблема міжособистісної комунікації, особливо, спілкування з професіоналами в обраній спеціальності, знайомство з новими методиками і технологіями роботи, з тим, що може їм допомогти у подальшому стати висококваліфікованими фахівцями і працевлаштуватися [7, 11].

ЛІТЕРАТУРА

1. Грига І., Брижовата О., Дувія Л., Лисенко О. Досвід волонтерської роботи та напрями її вдосконалення // Соціальна робота в Україні: Перші кроки / Під редакцією В.Полтавця –К:"КМ Academia", 2000. – С.145 – 173
2. Історія, теорія та практика волонтерського руху в Україні / С.Я. Харченко, В.О. Кратінова, Н.Б. Ларіонова, О.П. Песоцька, О.Л. Караман, С.В. Горенко, Я.І. Юрків, Н.О. Островська : наук.–метод. навч. посіб. – Луганськ : Альма – матер, 2008. – 410 с
3. Кратінова В.О., Ларіонова Н.Б. Волонтерство як засіб соціального та професійного становлення студентів спеціальностей «соціальна педагогіка» та «соціальна робота» //Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2006. – №1. – С.76-81

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Мофа С.О.

к. ф.н., старший викладач кафедри соціології ЗНУ

Про патріотизм та патріотичне виховання сьогодні говорять дуже багато але дуже часто це питання так і залишається у сфері теоретичних пропозицій, поза конкретними справами та реальними освітніми процесами. Без усвідомлення того, що національно-патріотичне виховання – це багатопланова, систематична, цілеспрямована і скоординована діяльність державних органів, освітніх закладів, суспільних організацій та об'єднань по формуванню у молоді патріотичної свідомості – ми не зможемо забезпечити успішність проведення глобальної перебудови суспільства відповідно до вимог сучасності.

Система освіти, на всіх її щаблях, повинна сприяти формуванню у молоді на основі національно-патріотичного виховання системи громадянських цінностей, розвивати критичність їх мислення та широту кругозору, сприяти тому, щоб молодь визнавала рівноправність та рівноцінність різних точок зору, була здатна захищати власну Вітчизну та приймати відповідальність за свої слова та вчинки. Виховання громадянина, що живе в демократичній державі – одне з головних завдань освітніх інститутів, не менш важливе ніж надання фахових знань та розвиток певних професійних навичок. Такий громадянин, що живе в демократичній державі, має національно-патріотичні основи світогляду, повинен володіти певними знаннями (про права людини, про державу, про національну єдність, про вибори і т.д.), вміннями (критично мислити, аналізувати політичну ситуацію, знаходити ефективні шляхи співпраці з іншими людьми), привити такі цінності як: повага до прав інших людей, толерантність, готовність до

компромісу, а також бажання брати участь в суспільно-політичному житті. Національно-патріотичне виховання обов'язково потребує синтезу плекання національних почуттів з пропагандою загальнолюдських цінностей.

Всім відомий той факт, що з розпадом Радянського Союзу була зламана діюча в той час система ідеологічного та етичного виховання. Однак, замість неї в незалежній Україні практично не було створено цілісної системи національно-патріотичного виховання. На початку 90-х років ХХ с. в ідеологічній сфері українського суспільства з'явилися значні прогалини. А ми постійно повинні пам'ятати, що роль ідеології в житті нації, держави надзвичайно велика, отож не можна не визнати цілком природну залежність: «В основі кризи будь-яких цивілізацій і суспільних систем лежить в кінцевому підсумку ідеологічна криза, так саме як і будь-яке суспільне відродження починається з очищення і оновлення суспільних ідеалів, з утвердження нової системи цінностей, тобто з формування нової ідеології» [3].

Певна ідеологічна пустота, що з'явилася в умовах трансформації суспільства, сприяла деформаціям суспільної етики та моралі, нівелюванню патріотичних почуттів та почуття громадянської відповідальності за рахунок бездумного «імпортування» не найкращих зразків масової західної культури (кінопродукція, література тощо), які пропагували жорстокість, насилля, жадібність, марнославство, вседозволеність і т.д. Та згодом для всіх очевидним стало те, що без продуманої системної роботи у галузі національно-патріотичного виховання молоді у суспільства, у країни не має майбутнього.

В сучасних умовах потрібен процес мобілізації ресурсів патріотизму та громадянської відповідальності на основі реалізації їх основної функції – захисту цілісності суспільства на фоні процесів глобалізації, кризової соціально-економічної ситуації, локальних військових конфліктів. Однак, на відміну від воєнного положення, яке стимулює стихійну мобілізацію патріотичних почуттів, відносин, настанов – сьогодення потребує впровадження різних соціальних технологій стимулювання патріотизму, що здатний значно підвищити рівень продуктивних сил країни та інтегрувати її в цілісний суб'єкт історичного розвитку.

Структуру української системи освіти, на всіх її рівнях, слід переглянути, залишаючи сучасні знання, методики, технології, але значно розширюючи соціальну базу і національно-патріотичний зміст самого навчально-виховного процесу. Освітні інститути, поряд з іншими державними інституціями та громадськими організаціями повинні відновити свою значущість як впливового агента соціалізації молоді, плекання і виховання у особистості соціально значимих та бажаних характеристик: чесності, почуття обов'язку, відповідальності перед суспільством, засвоєння основних принципів національного співжиття, сприйняття свої батьківщини-України як «спільного будинку», у якому співмешкають представники різних конфесій, етносів з власною мовою та культурою тощо.

Національно-патріотичне виховання – це виховання особистості на основі системи ідеалів, традицій, звичаїв, переконань, створених народом і

спрямованих формувати ціннісні орієнтації молодих поколінь у дусі розвитку матеріальної й духовної культури української нації. Воно забезпечує духовну єдність, наступність і спадкоємність поколінь минулих, сучасних і майбутніх. Суттєво, що в процесі патріотичного виховання формується національна самосвідомість, яка сприяє усвідомленню індивідом самоідентифікації зі своєю нацією, утвердженню самоцінності історичної пам'яті, побудові на її засадах відповідної світоглядної системи, що, у свою чергу, є життєво необхідною передумовою повноцінної самореалізації особистості, а відповідно успішного розвитку українського суспільства в цілому.

Слід обов'язково зазначити, що патріотизм як ресурс гармонізації та інтенсифікації розвитку суспільства не потребує великих «інвестицій». Він є внутрішньою властивістю будь-якого суспільства, а тому лише слід віднайти оптимальні шляхи його активізації, направленості на масову соціально корисну діяльність різних верств населення. Патріотична складова повинна бути відображена в мотиваційній сфері молоді постійно, а не мати лише декоративний характер, коли національно-патріотичні почуття проявляються періодично при нагоді свят чи певних резонансних подій.

Отже, національно-патріотичне виховання на сучасному етапі має забезпечити передумови формування особистості, які стали б спонукальною силою її самореалізації, сформували б у неї настійну внутрішню потребу в безперервному самовдосконаленні. Кінцевим результатом національно-патріотичного виховання має бути сформована цілісна особистість – повноправна, самостійна та творча, яка відчуває свою співпричетність до української національної культури, ідентифікує себе з українською нацією й реалізує свої потенційні можливості на благо України. Важливою умовою оптимізації національного виховання є створення цільової культурно-мистецької програми з урахуванням української культурної спадщини й архетипів національної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавриленко І. Ідеологічна ситуація в Україні. Ресурси соціальної взаємодії // Віче. – 1997. - №4. – С. 3-12.
2. Євшан М. Національне виховання // Україна. – 1991. – № 9.
3. Лановенко О. Будь-яке суспільне відродження починається з формування нової ідеології // www.niss.gov.ua/analit/Seminar/02.htm
4. Національна Доктрина розвитку освіти України // Освіта. – 2002. – № 26 (24 квітня – 1 травня). – С. 2 – 4.
5. Чижевський Б.Г. Актуальні проблеми побудови національної системи виховання в умовах державотворчого процесу в Україні / Цінності освіти і виховання: Наук.-метод. зб. / За заг. ред. О.В. Сухомлинської, ред. П.Р. Ігнатенка, Р.П. Сеульського, упор. О.М. Павліченка. – К., 1997. – С. 79-83.

ВПЛИВ ПАТРІОТИЧНОГО ФАКТОРУ НА ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Мільченко О.

студентка факультету соціології та управління

Одвічне питання патріотизму було і залишається актуальним протягом вікової історії існування людства. Сучасна реальність примушує нас знов і знов звертатися до цієї теми, тому що сьогодні необхідна єдина Україна, яка буде мати міцну економіку и розвинуту духовну культуру суспільства. Патріотизм є моральною основою життєздатності держави і виступає в якості важливого внутрішнього мобілізуючого ресурсу розвитку суспільства, активної громадянської позиції особистості, готовності її до самовідданого служіння своїй Вітчизні.

Діяльність соціальних працівників реалізується у географічному, політичному, соціально-економічному, культурному і духовному контекстах, на які обов'язково мають звертати увагу справжні професіонали. Саме політичний аспект включає в себе усвідомлення суспільного устрою, держави та політики, знання національних особливостей та зацікавленість особистості соціального працівника у подальшому розвитку цих складових, що буде виявлятися у практичній діяльності спеціаліста в інтересах держави.

Соціальний працівник – це професія, яка безпосередньо залежить від розвитку держави, від державної соціальної політики. Навчаючи людей самостійно вирішувати свої проблеми, соціальний працівник підіймає цим суспільну свідомість на новий рівень, він використовує свої професійні та особистісні можливості, щоб впливати на зростання самосвідомості конкретної особистості, спільності, нації, суспільства і людства. Виходячи з цього, ми бачимо опосередкований зв'язок між соціальним робітником та суспільством. Таким чином ефективність діяльності соціального працівника буде впливати на позитивний розвиток суспільства та держави в цілому [2, 47].

Від чого ж залежить ефективність діяльності соціального працівника? Звичайно, що тут потрібно згадати професіоналізм, компетентність, сукупність духовних та психологічних якостей. А патріотизм? Чи є важливою патріотична складова у цілісному образі соціального працівника?

Виявити залежність патріотизму та соціальної роботи допоможе метод порівняння портретів саме патріота та, відповідно, соціального працівника. Патріотом найчастіше є соціально-активна особистість з певною життєвою позицією та з певним набором позитивних навичок поведінки, така особистість орієнтована на культурні цінності держави, що може проявлятися у реалізації певної діяльності саме в інтересах держави. Зазвичай, патріот готовий підпорядкувати особисті інтереси суспільним, проявляючи альтруїзм. Така людина дуже часто співвідносить досягнення держави зі своїми особистими перемогами, ідентифікуючи себе з суспільством, в якому ця людина перебуває.

Зіставивши професійний портрет соціального робітника з визначенням патріота ми можемо знайти певні подібності та відмінності. По-перше, як і патріот, так і соціальний працівник діють в інтересах держави і суспільства. Але соціальний працівник провадить дещо якіснішу працю ніж патріот, забезпечуючи соціальний захист населення шляхом надання певних соціальних послуг. По-друге, узагальнюючи, можна стверджувати, що соціальний працівник по суті є альтруїстом, тому що він постійно вирішує сторонні справи та працює на користь інших людей. Але у цьому зв'язку, слід зауважити, що в цьому і полягає сутність роботи соціального працівника, за яку безпосередньо він отримує кошти. По-третє, від рівня розвитку держави та суспільства залежить існування та безпосередня діяльність патріотів та соціальних працівників [3, 14].

Патріотизм, як особистісна якість грає неабияку роль в успішності діяльності соціального працівника. Поняття обов'язку та відповідальності безпосередньо пов'язані з поняттям патріотизму, яке виступає одним з формуючих елементів цих якостей. Поняття обов'язку є одним з найважливіших категорій як загальної так і професійної етики. Обов'язок соціального працівника можна розуміти як моральну необхідність, фіксовану в якості суб'єктивного принципу поведінки стосовно конкретної професійної ситуації. Борг виражає імперативність моралі і змушує людину діяти у відповідності зі своїми моральними цінностями та обов'язками. Свідоме і творче ставлення до виконання професійного обов'язку є запорукою успішної діяльності соціального працівника. Виконуючи свій моральний борг, соціальний працівник до своїх обов'язків ставиться творчо, у більш широкому обсязі, ніж це диктується вимогами професійного обов'язку [3, 14].

На ефективність виконуваної практичної діяльності працівника вагому роль грають мотиви, як спонукальні сили для реалізації соціально-орієнтованої діяльності. Виходячи з того, що професія соціального працівника є дуже багатовекторною, спеціаліст з соціальної роботи повинен мати певний комплекс мотивів, які б надихали особистість використовувати весь ресурсний потенціал для вирішення певних професійних питань. Розглядаючи вплив патріотизму на діяльність соціального працівника, дуже велику увагу привертає альтруїстична мотивація, яка, зазвичай, веде до поліпшення ситуації для інших людей. Альтруїстична мотивація завжди внутрішньо усвідомлена, вона може базуватися на різних мотивах. Наприклад, співчуття, моральний обов'язок, патріотичний дух. Якщо основою для подібної мотивації виступає патріотичний дух, як результат патріотичного виховання особистості, то провідним почуттям буде виступати почуття відповідальності за свої вчинки перед собою та іншими людьми, суспільством, державою. Високий рівень розвитку патріотизму в особистості соціального працівника стимулює також соціальну мотивацію, що веде за собою усвідомлення соціальним працівником важливості виконуваної праці як для окремої особистості так і для суспільства в цілому [1, 112].

Отже, розглядаючи патріотизм як складову цілісного образу соціального працівника, ми визначили її важливість для професійної діяльності останнього.

Саме патріотизм впливає на такі поняття як професійний обов'язок соціального працівника, відповідальність за скоєні вчинки перед самим собою, перед окремою особою, перед суспільством взагалі. Патріотизм впливає на активність соціального працівника та на його особисте бажання реалізовувати суспільно-корисну діяльність. Було визначено, що патріотизм може впливати на альтруїстичну мотивацію соціального працівника та на соціальну, які є запоруками успішної діяльності професіонала і вирішенні складних питань. Таким чином, патріотизм можна визначити як важливий критерій ефективності діяльності соціального працівника, який постійно спонукає спеціаліста з соціальної роботи до активних, якісних, суспільно-корисних дій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Капська А.Й. Соціальна робота: технологічний аспект К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 352 с.
2. Теория социальной работы: Учебник / Под. ред. проф. Е. И. Холостовой. - М.: Юристъ, 2001. - 334 с.
3. Ю.В. Троцкий. О патриотическом воспитании / «Русский Вестник» № 16 (644) 2004 – с.14

ПРОФЕСІЙНІ ЦІННОСТІ І ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Мірошніченко Г.О.

к. п. н., доцент кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

Мурзіна О.А.

старший викладач кафедри економіки і підприємства Інститут освіти інженерно-педагогічних технологій Бердянського державного педагогічного університету

Серед найважливіших утворень у структурі спрямованості особистості, що визначає її ставлення до об'єктів соціального оточення, є ціннісні орієнтації. Вивчення суті та функцій ціннісних орієнтацій вважається частиною значно ширшої проблеми - само оцінювання, що формулюється як „образ Я" (а це один з найдійовіших регуляторів поведінки особистості) і формується в процесі діяльності особистості в результаті відображення і засвоєння соціальних цінностей.

Формування адекватної самооцінки, ціннісних орієнтацій та особистісних якостей завжди було важливою психологічною, філософською і соціальною проблемою.

Розвиток суспільства - не абстрактний хід історії; він передбачає активне прилучення кожного індивіда до суспільних процесів. Ця участь базується на

суспільних цінностях, що пройшли крізь „сито" власного досвіду індивіда, обумовлюється вихованням людини, її оцінкою того, що відбувається, і, в результаті, позначається на індивідуальних цінностях.

Серед внутрішнього світу особи цінності разом із самооцінкою, само ставленням, ціннісними орієнтаціями, а також життєвими настановами, є чи не найважливішими.

Аналізуючи експериментальні дані й теоретичні дослідження у сфері становлення особистості професіонала, можна зробити висновок, що для ефективної роботи правоохоронців важливого значення набуває не тільки брак протипоказань до роботи в органах МВС, але й наявність у структурі особистості необхідних якостей і, головне, наявність потреб, інтересів, мотивів, цінностей та ідеалів, які сприяють процесові адаптації в новому соціальному середовищі і прискорюють ідентифікацію працівника зі своєю професією [1, С.82; 4, С.241-255]. Вплив на особистість соціально-психологічних чинників професійної діяльності є одним із найсуттєвіших, оскільки ці чинники впливають на сутнісні ознаки людини та ключові аспекти її життєдіяльності. Вони не тільки можуть сприяти формуванню специфічного стилю комунікації, але й призводити до викривлення соціальних та особистісних якостей людини. Саме з цим викривленням пов'язана професійна деформація особистості. Ймовірність її посилюється під впливом таких специфічних норм військової служби, як єдиноначальність і суворота підпорядкованість молодших старшим. Оскільки вік студентів і курсантів перших трьох курсів припадає на один з найскладніших етапів психічного розвитку, коли в особистості інтенсифікуються процеси свідомого управління собою, то актуальність створення умов для запобігання небажаному розвитку особистості майбутніх працівників правоохоронних органів набуває особливого значення. Чим виразніше виявляється у професійному середовищі посадова влада, субординація, розподіл посадових ролей та наголос на беззаперечність авторитету керівника, тим не сприятливішим може бути перебування у цьому середовищі з точки зору ризику професійної деформації, особливо для молодої людини.

Крім того, аналіз досліджень С. Безносова [2, С.69-74], Г. Попової [5], В. Васильєва [3, С.104-109] та інших дозволяє говорити, що середовище, в якому діють співробітники правоохоронних органів, є переважно агресивним, а відтак воно може негативно впливати на їх особистісні характеристики. Це засвідчують несприятливі емоційні компоненти ставлення співробітників органів внутрішніх справ до системи службового соціального оточення, висока напруженість та агресивність контактів, що особливо боляче переживається більшістю співробітників ОВС (Г. Попова).

Вивчення ціннісних орієнтацій, самооцінки студентів, а також соціально-психологічних факторів, що впливають на їх становлення, відкривають перед вихователями нові шляхи розвитку свідомої молодої людини, підвищення її активності та успішності в навчанні, реалізації творчого потенціалу.

Система ціннісних орієнтацій особистості не залишається незмінною упродовж усього життя людини, включаючи і зрілий вік. Стосовно динаміки

системи цінностей в зрілому віці адекватнішим є не термін "формування", що припускає деякий кінцевий підсумок, а термін "розвиток", який має, на нашу думку, більш ширше значення. Тут ми не згодні, зокрема, з А.В.Петровським, який займає в цьому питанні протилежну позицію - "формування" розуміється їм і як розвиток особистості, і як цілеспрямоване виховання, тобто цьому терміну ним надається більш ширший сенс [6, С.45]. Ми вважаємо, що по відношенню до дорослої людини, система цінностей якого вже в основному сформована, слідує, ймовірно, говорити не про чітко розмежовані стадії формування, а, швидше, про індивідуальний рівень її розвитку. Об'єктивні, підтвержені експериментальними дослідженнями критерії оцінки рівня такого розвитку, не прив'язані до певного віку, а що носять універсальний, "невіковий" характер, нині недостатньо розроблені.

На різних вікових стадіях ті або інші аспекти розвитку системи ціннісних орієнтації особистості з певною періодичністю виходять на перший план. Очевидно в той же час, що різні умови або механізми, що визначають суть цієї стадії ціннісного розвитку, можуть (хай і у меншій мірі) проявлятися і на інших етапах. Так, що лежить в основі періодизації Д.Б.Ельконіна чергування пріоритетного розвитку мотиваційно-спожитої або когнітивної сфери, по суті, відбиває лише циклічний, фазовий характер паралельних процесів мотиваційного і когнітивного розвитку. В зв'язку з цим положення про обов'язковість послідовного проходження усіх вікових стадій стосовно ціннісного розвитку представляється нам занадто спрощеним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андронов В. П. Психологические основы формирования профессионального мышления. - Саранск: Изд-во Мордовского ГУ, 1991. - 82 с.
2. Безносков С. П. Особенности деятельности сотрудников органов внутренних дел // Психологическое обеспечение трудовой деятельности. / Под ред. А. А. Крылова, Л., 1987. С. 69 -74.
3. Васильев В. Л. Юридическая психология. - М.: Юридическая литература, 1991, Гл. III, с. 104 - 109.
4. Зотова О. И., Бобнева М. И. Ценностные ориентации и механизм социальной регуляции поведения // Методологические проблемы социальной психологии. - М.: Наука, 1975. - С. 241 – 255.
5. Попова Г. В. Професійна комунікативна компетенція працівників ОВС: Автореф. дис. канд. пс. наук. - Харків, 1997. - 20 с.
6. Психология развивающейся личности / Под ред. Петровского А.В. - М., 1987. - 240 с.

ВИТОКИ ПРОБЛЕМИ ЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ

Налапиша О.В.

Зростання кількості актів відкритої нетерпимості у всьому світі, свідком якого стало людство наприкінці ХХ ст., а особливо на початку ХХІ ст., ставить проблему толерантності у якості одного з пріоритетів серед інших проблем, що виникають перед світовим співтовариством. ООН проголосила Міжнародний рік примирення і терпимості, метою якого є надання можливості індивідам розвивати в собі культуру мирного співіснування у повсякденному житті, а інститутам і організаціям – керуватися нею у своїй філософії і діях [1]. З 1995 р. почалося запропоноване ООН десятиліття знань про права людини, оскільки, як відзначив Генеральний директор ЮНЕСКО, толерантність є обов'язковою і ключовою умовою для реалізації прав людини і забезпечення миру [2, с. 32].

Витоки сучасних проблем етнічної толерантності пов'язані не лише з міжетнічними та міжконфесійними відносинами, а й зі зміною уявлень про світ.

Поліетнічна Україна, що перебуває у стані трансформації всіх державних систем і інститутів, має свою специфіку конфліктного поля, що складається в одночасному розвитку економічних, політичних, ціннісних конфліктів, які породжують ситуацію всеосяжної кризи суспільства. Особливо небезпечними є міжнаціональні конфлікти, які є такими за формою, але найчастіше виникають з накопиченого у суспільстві конфліктного потенціалу [3, с. 91]. В епоху глобалізації загострюється ціла низка протиріч, що надає суспільству характер конфліктного середовища. До них можна віднести протиріччя: між державною і приватною формами власності; між державним механізмом розподілу матеріальних благ і тіньовою економікою; між офіційним принципом розподілу внаслідок праці та неформальним перерозподілом; між суспільним стандартом людини та індивідуальною унікальністю особистості; між політичною і моральною свідомістю у сфері ідеології та багато у чому іншому. Загострилися як внутрішньоформаційні протиріччя, так і протиріччя на цивілізаційному рівні, що проявляється у невідповідності громадських порядків новим сформованим реаліям у світі.

К. Гусаєва подає різноманіття протиріч перехідного суспільства, у вигляді системи, у яку входять: протиріччя мікро-, мезо- і макрорівневі; вертикальні і горизонтальні; локальні, регіональні, загальнонаціональні, міжнародні, міждержавні і глобальні; між елементами нового, що тільки народжуються, і такими елементами старого, що вже минають; між традиціями і новаціями; протиріччя становлення, розвитку і зростання; протиріччя потреб, інтересів, цінностей тощо. Автор виділяє наступні рівні протиріч, що обумовлюють соціальну напруженість і формують конфліктність: протиріччя у соціально-економічній сфері, у політичній і правовій сферах, в етнічній сфері, соціально-територіальні протиріччя, у духовній і релігійній сфері [4, с. 68].

Міжнаціональні та міжконфесійні протиріччя складно вплетені у систему соціальних протиріч, що певним чином ускладнює їх класифікацію. Проте, на основі реальних національних і конфесійних конфліктів, їх можна

поєднати за такими ознаками: 1) У багатонаціональній державі той або інший етнос прагне ідентифікувати себе і визначити свій статус на основі мови, раси, релігії, що пов'язано з вимогами перерозподілу економічних і владних важелів. 2) Друга група протиріч характерна для багатонаціональних країн, коли зазначені вище прагнення і протиріччя сприяють етнічній або релігійній консолідації соціально-історичної спільноти, що пов'язане зі спробою етносу використати державний апарат для досягнення і зміцнення своєї національної ідентичності, одержання культурної автономії, статусу рідної мови тощо. 3) Третя група протиріч пов'язана з міждержавними відносинами, виходить за межі країни – це тяжіння етносу до суміжної країни, до зближення з родинним етносом, з яким він може злитися, або, об'єднавшись, скласти більш значну історичну силу; або це ситуація, пов'язана з мігрантами, що потребують підтримки країни колишнього проживання тощо. У всіх трьох ситуаціях можуть бути різні підстави для виникнення соціальної напруженості і конфлікту, де, в цілому, найпоширенішою причиною виявляються політичні (прагнення до влади) і економічні (поліпшення добробуту) інтереси. Не менш розповсюдженою виявляється етномовна і національно-релігійна проблема [5, с. 193].

Л. Дробіжева виділяє як вихідні підстави для аналізу даної проблеми дві основні позиції причин етноконфесійних конфліктів у теоретичному плані: «У першій позиції етноконфесійні конфлікти генетично пов'язані із природою самого суспільства і мають природно-історичне походження. У другій позиції стверджується, що етноконфесійні конфлікти виникають не мимовільно, не самі по собі, тобто не природно-історичним шляхом, а на певному етапі розвитку суспільно-історичної практики, у результаті зіткнення політичних цілей та інтересів, що перетинають етнічну, конфесійну, економічну та інші сфери життя суспільства» [6, с. 49].

Глобальні геополітичні, економічні, соціокультурні зміни у світі, звичайно, впливають на трансформаційні процеси в Україні. У свою чергу, вони не могли не торкнутися і сфери етноконфесійних відносин. Глобалізація торкнулася і таких найбільш чутливих сфер суспільного розвитку, як етнічна і релігійна свідомість. Проявом глобалізаційних тенденцій у релігійній і національній сферах стало розширення релігійної свідомості, підвищення релігійного фактора у житті суспільства. З іншого боку, спостерігаються процеси регіоналізації, локалізації, що виступають як зворотний бік глобалізації. Тенденції глобалізації проявляються у розширенні міжетнічної та міжконфесійної взаємодії людей. Локалізація проявляється: 1) в етнічній сфері – в етнічній мобілізації, підвищенні етнічної самосвідомості; 2) у конфесійній сфері – у посиленні релігійної замкнутості [7, с. 25]. Крайнім проявом процесів локалізації стають етнічний сепаратизм, націоналізм, релігійний фанатизм, екстремізм.

Протиріччя соціально-економічного, етнічного та релігійного розвитку сучасних країн, зокрема України, несуть значний потенціал конфліктності, а тому зростає необхідність виховання етнічної толерантності громадян.

ВЛИЯНИЕ СМИ НА ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ МОЛОДЁЖИ

Науменко К. П.

студентка факультета социологии и управления ЗНУ

У каждого человека существуют собственное понимание и отношение к патриотизму. Для одних патриотизм — это осознанное и добровольное посвящение результатов своей ежедневной работы стране, в которой живешь и которую называешь Родиной. Для других — сохранение языка, традиций и обычаев своего народа. В одном мы все едины — нужно гордиться своей страной. Немаловажную роль в воспитании патриотизма играют средства массовой информации. Насколько велико влияние наших СМИ на патриотическое воспитание молодого поколения? Что нужно сделать, чтобы повысить их эффективность в этом важном для страны и народа вопросе?

Данная тема особенно актуальна сегодня, когда речь заходит об отсутствии контроля над рынком средств массовой информации, неконтролируемой подаче информации различной аудитории, что в конечном счете пагубно сказывается на формировании морально-нравственных ценностей подрастающего поколения.

Мы живем в интересную эпоху, которую современные исследователи называют по-разному. Для одних это период развития "постиндустриального общества", для других - "информационная эпоха", кто-то определяет ее как "постмодернистскую ситуацию", период "постмодернизационной революции" или "глобализации".

Современная Украина находится в периоде кардинальной трансформации социального, культурного, информационного устройства общественных отношений. Под влиянием глобализации, системной открытости возникают новые ценности и приоритеты, меняются стандарты поведения, исторически используемые обществом в повседневной деятельности. Наиболее динамичной средой и мобильной частью социума, которая быстро реагирует на все происходящие изменения, является молодежь, и, конкретно, учащаяся.

Важнейшими условиями, основаниями и одновременно механизмами реального роста, развития подростков, юношества и вписывания их в мир взрослых являются процессы индивидуализации, социализации и идентификации растущего человека в онтогенезе, развития его самости как важнейшей образующей базовых оснований становления и развития человека. Социальный и духовный мир молодого поколения формируется как продукт противоборства конкурирующих социальных институтов, важнейшими из которых являются семья (система и среда воспитания), школа (образовательная система и среда), государство (политическая система и среда), средства массовой информации (медиа-система и среда).

Патриотизм можно и нужно воспитывать посредством СМИ. Молодежь включается в культуру массового потребления, и подражает Западным

образцам: в музыке, в одежде, в образе жизни, теряя социокультурную специфику. Другая крайность — это «закрытость» социокультурных ценностей подмена - шовинизмом. Поэтому вместо патриотизма воспитывается СМИ неприятие других стран и культур, чем отрицаются общественные ценности. Потому что надо делать ставку не на ненависть к чужому, а на любовь к своему. Нельзя постоянно критиковать свою страну — это очень сильно мешает развитию патриотизма, в основе которого лежит не только любовь, но и гордость за свою страну, свой народ. Самокритика, конечно, нужна, но она не должна носить характер поношения всего, что нас окружает.

Глобализационные процессы являются разрушительными, если происходит отказ от национальной самоидентификации. И в этом определенную роль играет технология массовой коммуникаций.

Эпатаж СМИ нацелен на кратковременный эффект внимания зрителей, поэтому часто используются конфликтные технологии, «гламур». Крайние формы, разная мораль(например эпатаж «Фемен». Но постоянные исполнения кратковременных эффектов превращается в эволюцию, украинских ценности и патриотизм потоков информации.

Именно по этому СМИ, которые находятся под влиянием стратегии собственников, нацелены на повышение количества аудитории не воспринимать патриотизм, а разрушать его. Потому что, по большому счету, патриотизм начинается с того, чтобы знать и уважать свою культуру и искусство. Вот наша печатная пресса постоянно обсуждает жизнь эстрадных звезд, критикует их за манеры и поведение. Лучше бы она столь же рьяно критиковала юношей, которые отлынивают от армии.

На формирование нравственных ценностей общества большое влияние оказывают средства массовой информации (СМИ), и, прежде всего – телевидение, интернет, особенно социальные сети в значительной степени определяющее содержание и качество современной социокультурной среды. СМИ, являясь самой эффективной формой общения людей, должны подходить к своей работе наиболее ответственно, заботиться о воспитании и просвещении населения и в полной мере использовать все свои ресурсы и возможности для воспитания чувства патриотизма. Основной целью государственной политики в информационной сфере является духовное обновление Украины, сохранение и укрепление нравственных ценностей общества, традиций патриотизма.

РОЛЬ ПОЛИТИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ И ТЕХНОЛОГИЙ В ФОРМИРОВАНИИ ПОЛИТИЧЕСКОГО СОЗНАНИЯ И ПАТРИОТИЗМА ИЗБИРАТЕЛЯ

Николаева Т.Е.

к. ф. н., доцент, заведующий кафедрой политологии ЗНУ

Политическое сознание формируется в определенном политическом пространстве и времени, в которых функционируют различные процессы,

становящиеся факторами влияния. Политическое пространство - это сфера политической культуры и политические процессы, происходящие в ней, являются отражением и проявлением этой культуры. Политическое время для любого человека - это определенные периоды его политической социализации и политического развития.

В детстве основополагающими факторами являются семья, воспитатели и школьные учителя. Политический мир для маленького человека еще слабо понятен, персонифицирован (он может узнавать знакомые по TV и разговорам родителей лица и имена), а в школе эти лица и имена приобретают определенный эмоциональный оттенок и у ребенка формируется ярко выраженный патриотизм.

По мере взросления новыми факторами выступают окружение друзей, книги, интернет, начинает формироваться критическое сознание, возникают первые сомнения и к 18-25 годам формируется личность, в которой в той или иной мере преобладает бунтарство, фрондерство, обостряется чувство несправедливости и протест против нее или, напротив, политическая апатия и пассивность. Эти черты политического сознания еще не являются решающими, т.к. этот возраст связан с поиском профессии, своего места в жизни, первыми неудачами и жизненными проблемами, болезненным восприятием этих неудач, недостатком знаний и жизненного опыта.

После получения образования или профессии, создания семьи, определенной финансовой и экономической независимости от родителей в человеке нарастает рационализм и прагматизм. Не исключено, что по-прежнему в его сознании и поведении будет преобладать критическое настроение или политическая апатия, но они будут приобретать рациональный и аргументированный характер.

В зрелом возрасте на политическое и электоральное поведение человека влияет множество других факторов: собственные убеждения, уровень образования и эрудиции, аналитические способности, политическая реклама, электоральные технологии и т.д. Воздействие этих факторов в каждом человеке образует уникальную комбинацию и результат, т.е. у разных людей воздействие этих факторов вызывает разный результат, в том числе разное чувство патриотизма. Это чувство в зрелом возрасте тоже становится более рациональным, ситуационным. Определенные кризисные моменты в жизни человека могут вызывать процесс регрессии к более ранним этапам развития и то, что было заложено в семейном воспитании, становится решающим в эти кризисные моменты. Не исключено, что процесс регрессии является поддержанием чувства патриотизма, которое закладывается в детстве.

Воздействие вышеперечисленных факторов на политическое и электоральное поведение зависит от всей политической культуры, свойственной всей стране или конкретному региону. Например, высокий уровень образования и эрудиции в США напрямую коррелирует с активным электоральным поведением. В Украине напротив высокий уровень образования и интеллекта может сосуществовать с политической пассивностью или повышенным критицизмом. Возможно, это связано с

высоким уровнем политической конфликтности в Украине, что вызывает у высокообразованных людей отторжение и неприязнь к политике.

Политическая реклама и электоральные технологии сегодня призваны «взбодрить» население, т.к. электоральная активность в целом в мире падает. Эффективность этих технологий в свою очередь зависит от мастерства и инновационных находок создателей, с другой стороны от политической культуры, в которой формируется отношение людей к этим технологиям. В Украине население демонстрирует если не равнодушие, то сдержанное отношение к ним. Поэтому эффективность политических технологий в Украине зависит от их способности быть незаметными и воздействовать на подсознание граждан.

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Овчарова В.С.

студентка спеціальності «Соціальна роботи» ЗНУ

Сьогодні становлення молоді відбувається за умов реформування українського суспільства, ускладнення його соціальної структури, зміни ідеалів і цінностей, утвердження ідейного й морального плюралізму, що впливає на формування свідомості, духовності та культури. Загальний рівень культури молоді знижується, зникає інтерес до вселюдських цінностей, класичної літератури, музики, театру, знань. Водночас підвищується попит на масову культуру, зростає рівень злочинності, гостро постають питання жорстокості, насильства, поширення шкідливих звичок у молодіжному середовищі. Соціальні негаразди і труднощі сучасного життя є наслідком морального зубожіння, загальнокультурного невігластва, бездуховності. Тому зараз надзвичайно актуальним є виховання свідомого громадянина, патріота, набуття молоддю соціального досвіду, високої культури міжнародних взаємовідносин.

Громадянське та патріотичне виховання є головними складовими національного виховання. Патріотичне виховання здійснюється шляхом встановлення і підтримки балансу державного, сімейного і громадянського виховання, формування різноманітних виховних систем, сучасного досвіду українського народу, його історико-культурних традицій, духовності, моралі, ідеології. Однак серйозних досліджень, які б розкривали основні підходи, нові форми та методи, шляхи, технології процесу виховання юних патріотів України, поки що недостатньо [4].

Теоретичні передумови патріотичного виховання громадян України закладені у працях В.О.Сухомлинського, Г.Ващенко, які підкреслювали діяльний характер патріотизму, необхідність учить дітей шукати своє місце в житті країни, залучати їх у боротьбу з недоліками в житті суспільства. Не залишилась проблема

виховання патріотизму молодих поколінь поза увагою сучасних українських науковців, таких як Ю.В.Троцький, К.Д.Ушинський, І.О. Ільїн та інші.

У наш час процес патріотичного виховання, з одного боку, полегшується тим, що світогляд сучасних учнів і студентів, на відміну від попередніх поколінь, не обмежений вантажем застарілої ідеології. Тому молодь несе в собі потужний потенціал життєдіяльності, відкритості, налаштованості на єдність національних і загальнолюдських пріоритетів. Саме для цього покоління міра відповідальності за долю незалежної України є особливою [3].

У процесі формування патріотичних рис та якостей особистості варто звернути особливу увагу на відбір методів виховної діяльності, які стимулюють процес засвоєння патріотичних знань та патріотичної поведінки. Можна виділити деякі ефективні методи, що сприяють формуванню патріотичних переконань: методи організації навчально-пізнавальної діяльності; методи формування свідомості особистості; стимулювання навчально-пізнавальної діяльності; методи організації діяльності і формування досвіду поведінки; методи контролю та самоконтролю в навчанні. Наведені методи навчання та виховання допомагають організувати внутрішню, тобто психологічну, діяльність студентів, систематично впливати на формування їх свідомості, світогляду, духовності та виховання патріотичних рис [1].

До методів організації діяльності і формування досвіду поведінки можна віднести зайняття волонтерською діяльністю. Як зазначають І.В. Козубовська та І.І. Мигович, волонтерство – добровільне прийняття обов'язків по наданню безоплатної соціальної допомоги, послуг, патронажу над інвалідами, хворими та людьми похилого віку, а також особами і соціальними групами, які опинилися в складній життєвій ситуації [2,18].

Проводячи деякі паралелі між узагальненими портретами волонтера та патріота, слід зазначити, що патріотом найчастіше є соціально-активна особистість з певною життєвою позицією та з певним набором позитивних навичок поведінки, така особистість орієнтована на культурні цінності держави, що може проявлятися у реалізації певної діяльності саме в інтересах держави. Зазвичай, патріот готовий підпорядкувати особисті інтереси суспільним, проявляючи альтруїзм. Говорячи про волонтера, слід зауважити, що у сучасному розумінні суб'єктом волонтерської діяльності виступає свідомий громадянин, який бере активну участь у житті спільноти шляхом надання практичної соціальної допомоги, яка може бути спрямована як на користь конкретної людини, так і на користь суспільства взагалі [2]. Виходячи з цього, можна прослідкувати певний взаємозв'язок між такими двома соціальними феноменами як патріотизм та волонтерство. З одного боку, патріот займається волонтерською діяльністю, причиною якої слугує складове почуття патріотизму – біль за всі негаразди, що існують в державі, включаючи соціальні, а з іншого, волонтер, допомагаючи суспільству, певною мірою допомагає державі у виконанні своїх функцій, що безперечно є в її інтересах, а діяльність в інтересах держави – це теж певною мірою патріотизм. Таким чином, можна стверджувати про те, що патріотизм на практиці може проявлятися шляхом реалізації волонтерської діяльності, а волонтерська

діяльність допомагає сформувати у її суб'єкта позитивні навички поведінки, притаманні патріоту.

В. О. Сухомлинський зазначав, що усі, хто готується стати корисним громадянином, повинні спочатку навчитися бути людьми. Справді, якщо патріотизм – це почуття приязні, відданості, відповідальності і т.д. до своєї Батьківщини, то людину (бажано ще в дошкільному віці) необхідно навчити бути приязною, відповідальною в її малих справах, вчинках. Захоплення просторами країни, її красою та природними багатствами виникає тоді, коли людину навчили бачити красу безпосередньо навколо себе. Також, перш ніж людина навчиться трудитися на благо Батьківщини, необхідно навчити її добросовісно виконувати трудові доручення, прищеплювати любов до праці. Перш ніж людина навчиться співпереживати бідам та проблемам Батьківщини, вона повинна навчитися співпереживанню взагалі як людському почуттю [5]. Саме цьому вчить волонтерська діяльність, яка передбачає формування і розвиток соціально значущих цінностей – співчуття, доброта, сердечність, любов, які розкривають особистісний потенціал людини.

Таким чином, базовим етапом у формуванні в дітей любові до Батьківщини необхідно вважати накопичення людиною соціального досвіду проживання у своїй Вітчизні та засвоєння усталених норм поведінки, взаємовідносин. У цьому контексті волонтерська діяльність може виступити ефективним способом виховання не тільки суспільно-корисної, моральної людини, а ще й людини з яскравими практичними проявами людських почуттів та людини з активною життєвою позицією.

Патріотичне почуття за своєю природою багатогранне, воно об'єднує всі сторони особистості: моральну, трудову, розумову, естетичну, а також фізичний розвиток і передбачає вплив на кожну із сторін для отримання єдиного результату. Безоплатна основа волонтерської діяльності та ті почуття, що утворюють її базис (доброта та співчуття) розвивають моральність, безпосередня практична діяльність впливають на трудову сферу особистості, отримання нового досвіду – на розумову, впровадження творчих аспектів у діяльність волонтера – на естетичну, постійна активність суб'єкта волонтерської діяльності безперечно може виступати джерелом фізичного розвитку особистості.

Таким чином, ми бачимо, що саме волонтерська діяльність має можливість комплексно та системно вплинути на всі зазначені сторони особистості та розвинути національно-орієнтовані думки. Саме зайняття волонтерською діяльністю дасть змогу говорити про людину як про справжнього патріота, який доводить свою любов не словом, а ділом, роблячи конкретні вчинки для поліпшення стану своєї Батьківщини, допомагаючи своїм співвітчизникам та землякам, бо справжній патріотизм – це вічний біль за все погане, що коїться в твоїй Батьківщині.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безбородова Я. Н. Роль патриотического воспитания в добровольческой деятельности // [Електронний ресурс] : [http:// ms-417](http://ms-417)

solutions.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=2954:2012-05-03-19-06-59&catid=114:2012-05-03-18-37-25&Itemid=140

2. Понятійно-термінологічний словник з соціальної роботи / За ред. І.В. Козубовської, І.І.Миговича. — Ужгород: Мистецька лінія, 2001. — 152 с. — С.24.
3. Троцкий Ю.В. О патриотическом воспитании //Русский Вестник/ Ю.В. Троцкий. — 2004. — № 16. — С.14
4. Шарафанов А.Ю. Патриотичне виховання молоді// Таврійський вісник освіти / Шарафанов А.Ю. — 2011. — №3 (35) — С. 8
5. Чупрій Л.В. Патриотичне виховання в Україні: стан і перспективи [Електронний ресурс] : http://sd.net.ua/2009/11/05/patrotichne_vikhovannja_v_ukran_stan_perspektivi.html

ВПЛИВ БОРОТЬБИ МІЖ ПОЛІТИЧНИМИ ПАРТІЯМИ НА РОЗВИТОК ПАТРІОТИЗМУ

Окул Л.О.

здобувач кафедри політології ЗНУ

Ніколаєва Т.Є.

к. ф. н., доцент, завідувач кафедри політології ЗНУ

Що, взагалі, несе в собі слово «патріотизм»? Це відданість певній країні, розуміння своєї приналежності до неї, свого громадянства. Саме фактор патріотизму часто використовували та продовжують використовувати різні політичні сили, що приходили до влади у країні або хотіли її здобути. Ціллю цього дослідження є аналіз боротьби партій та вплив цієї боротьби на розвиток патріотизму.

В Україні ми можемо спостерігати швидку зміну політичних сил, що стають до керма керування державою. Задля отримання цієї влади у гаслах політичних партій ми часто можемо почути слова, наприклад «Велика Самостійна Об'єднана держава», «Національна спільнота» і т.ін. У політичних програмах партії відображаються бажання відновити національну ідентичність та самостійність держави, насправді ж, якщо спостерігати за політичною боротьбою між українськими партіями, то можна побачити поглиблення розколу у країні.

Наприклад, апелюючи до патріотизму, до історичних коренів та традицій, політики призводять до поділення українського народу на російськомовних та україномовних громадян. Але треба пам'ятати, що саме історично склався таких мовний аспект.

В основі своїй, багато гасел та закликів у партійних програмах, у тому числі і заклики до патріотизму є лише засобом отримання владного керма, як наслідок, велика кількість програмних обіцянок не виконуються взагалі.

Виховання патріотизму у громадян має бути на більш високому рівні. Це повинна бути довга робота усіх представників влади, а не засіб для

політичної боротьби. Патріотизм необхідно розвивати не класово, а об'єктивними національними та загальнодержавними ідеями. Важливу роль тут відіграє не постановка обличчям до обличчя певних прошарків суспільства, певні громадянські спільноти, а знайти шляхи об'єднання цих спільнот, за допомогою компромісних вирішень певних існуючих проблем.

Партійні об'єднання пропонують певні комбінації змін, при цьому нічого не міняючи на більш глобальному рівні. Наприклад, мовне питання вже на протязі багатьох років є одним з ключових у програмах партій, але як правило, це не може призвести до різького підвищення рівня відчуття патріотизму у громадян. Це взагалі призвело до більшого незадоволення певної частини народу, яка, наприклад, не володіє українською мовою.

Якщо направити сили на об'єднання західної та східної культур нашої держави, то це принесе більші плоди і у майбутньому призведе до зняття напруги між цими частинами України. Адже великий вплив на появу такої ворожнечі мають саме політичні діячі та партії, які пропагують не загальні національні ідеї, а відмінні між собою, приземлені ідеї.

Політичний діяч – це представник від народу, який перш за все сам повинен мати внутрішнє усвідомлення національного боргу. Але на практиці можна спостерігати, що таких представників не багато. Сучасна політична боротьба спрямована на інтереси різних соціальних груп, класів, що сприяє поглибленню прірви між громадянами. В основі сильної національної влади повинні лежати вищі інтереси – об'єднання, покращення, поширення національних цінностей, не шляхом примусу, або маніпуляції, а шляхом цілеспрямованого та мирного донесення до народу позитивних якостей сильної національної держави.

У багатьох програмах партій ми можемо побачити заклики та посилання на нашу історію, на те що Україна завжди прагнула бути незалежною та намагалася звільнитись від гніту інших держав. Опираючись на ці аргументи партійні представники закликають не об'єднуватися із Європою, чи Росією. Але треба розуміти, що це об'єднання може принести певні позитивні плоди для покращення життя усього суспільства. При цьому, український народ може не втрачати своєї національної ідентичності та національних цінностей.

Постійне використання політиками теми патріотизму вже стало звичним для українського народу. Цей факт впливає на поступову зневіру та незадоволеність політичними діячами. Постійна інфляція, низький рівень життя населення все частіше спонукає людей замислюватися про покращення свого матеріального стану. На перший план постають питання виживання та покращення свого життя, а не питання патріотизму та спільності нації. Громадяни емігрують до інших країн, задля більш гідного життя і в цей момент питання патріотизму та єдності їх турбують менш за все. При цьому заможні прошарки населення не надто переймаються розвитком патріотизму в країні, а спрямовують свої сили на примноження своїх статків, часто шляхом впливу на діючі політичні сили.

Якщо переглянути політичні програми різних партій, можна побачити багато спільного між ними. То чому ж не об'єднати зусилля та дійсно

поставити мету створення сильної національної держави, шляхом врахування інтересів усього народу, а не окремих його частин.

Отже, можна зробити висновок, що боротьба між партіями має негативний вплив на розвиток патріотизму в країні. Нажаль, частіше за все питання патріотизму гостро підіймається лише напередодні політичних виборів, для збільшення маніпуляційного впливу на громадян. Після ж виборів це питання відходить на другий план та забувається до наступного виборчого періоду. Різні партії по різному апелюють до теми патріотизму; у політичних програмах можна знайти велику кількість трактувань патріотизму та шляхів досягнення національної єдності. Але насправді, на мою думку, представники різних політичних сил повинні об'єднати свої зусилля для побудови сильної національної держави та підвищення рівня патріотизму у свідомості громадян.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК УПРАВЛІННЯ ТА САМООРГАНІЗАЦІЇ В ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ

Павленко І.О.

аспірантка 2го року навчання кафедри соціології ЗНУ

Сучасний етап розвитку України можна охарактеризувати як перехідний, у якому перехід від неорганізованого капіталізму має щонайменше дві тенденції або до цивілізованого демократичного суспільства, або до руйнації досягнутого рівня – архаїзації. У цей час виникають порушення соціальної системи, дестабілізуються процеси державного управління, країна втрачає свій авторитет серед громадян. Тому актуальним є дослідження сутності і змісту взаємозв'язку управління та самоорганізації в контексті патріотичного виховання. Методологічно важливими для дослідження взаємозв'язку управління та самоорганізації є роботи Михальченка М., Андрущенка В., Беха В., Воронкової В., які визначили специфіку управління та самоорганізації; наукові здобутки Князевої О., Курдюмова С., Малінецького Г., Капіци С., в центрі аналізу яких знаходяться синергетичні процеси; дослідження управління Атаманчука Г., Сибірякова С., Бакуменка В. Проблематика патріотичного виховання та національної ідеї висвітлювалась Лепським М., Кресіною І. та іншими вченими.

Тому логічним в тезах є акцентування уваги на взаємозв'язку самоорганізації та управління, його проявах саме у патріотичному вихованні. Перш за все, визначимо у загальному вигляді поняття «управління», яке на думку Віханського О. та Наумова О., відображає певний тип взаємодії, існуючий між двома суб'єктами, один із яких в цій взаємодії знаходиться в позиції суб'єкта управління, а інший – в позиції об'єкта управління. Суб'єкт управління надає об'єкту імпульси, які містять інформацію, щодо того, як повинен функціонувати об'єкт управління. Такі імпульси можна називати управлінськими командами, які отримує об'єкт і функціонує згідно змісту цих команд [1, с. 36]. У цьому визначенні відбувається підміна суб'єкт- суб'єктних

відносин на суб'єкт-об'єктні, об'єктом перетворюється підлеглий, він латентно позбавляється здатності пізнавати та здійснювати цілепокладання. З цим механістичним визначенням ролі суб'єкта діяльності, яким є підлеглий ми погодитись не можемо. Управління є раціональною, осмисленою взаємодією в соціальному просторі, в якій спостерігаються суб'єкт-суб'єктні відносини: суб'єкт діяльності – родове, суб'єкт управління – видове. Існує суб'єкт, який здійснює управлінську діяльність, навіть на різних щаблях управління, при цьому об'єктом може бути проблема, питання, які необхідно вирішити, або власне предмет діяльності, носій цієї проблеми.

Існує і біологізаторське визначення поняття «управління», яке трактується як результат взаємодії будь-яких об'єктів – починаючи від інертних до біологічних (включаючи організм людини), технічних і соціальних систем [2, с. 34]. У цьому визначенні відбувається зайве розширення предметного поля у бік біологічного, до того ж соціобіологічна сутність людини відображена у тому, що біологічне є лише базовими передумовами, саме соціальне визначає видоспецифічне у людині. До того ж технічний розвиток як інформування технічної системи є частиною, яка забезпечує соціальні відносини.

На наш погляд, у найбільш загальному вигляді поняття «управління» відображає такий тип взаємодії між суб'єктами діяльності, у якому один суб'єкт (керівник) надає іншому (підлеглому) імпульси, що збільшують силу діяльності, яка має цілеорієнтований вплив (управлінські команди) на функціонування об'єкта, носія проблеми. Якщо суттєвим в управлінні є цілеорієнтований вплив, направлений на вирішення проблеми, як розриву між дійсним та бажаним, самоорганізація, як протилежне, визначена спонтанними, неусвідомленими, не орієнтованими на цілі процесами.

Самоорганізація – це властивість системи самостійно (тобто без керуючого впливу ззовні) реалізовувати процеси, що забезпечують функціонування й розвиток системи [3]. Отже, самоорганізація є нерациональною взаємодією, неусвідомленим, спонтанним, самоздійснюваним процесом соціального регулювання, у якому взаємодіють актори, регуляція яких відбувається у реактивній або соціокультурній поведінці.

Якщо управління виступає як фактор посилення цілеспрямованого впливу на соціум, то самоорганізація протистоїть та взаємодоповнює цей раціональний вплив, ірраціональною взаємодією. Управління, як і самоорганізація, може бути деструктивним, яке руйнує соціальні відносини, суспільство загалом, та конструктивним – виробляє нові якості в розвитку соціуму. Але коли другорядні потреби переважають над стратегічними, виникає небезпека деструктивного чинника. Абсолютизація управління веде до деформації й насилля над суспільством, відносно патріотичного виховання – це нехтування любові до країни та патріотизму. Та навпаки, абсолютизація самоорганізації веде до розпорошення патріотичного виховання, зведення його до анархічної, стихійної складової у втраті цілісності, у здійсненні свавілля різних акторів

Україні об'єктивно необхідна ґрунтовна політика патріотичного виховання, як міри діалектичного взаємозв'язку управління та самоорганізації.

У наш час самоорганізація громадянського суспільства вимагає єдності з державним управлінням. У Запорізькій області це призвело до розроблення програми патріотичного виховання молоді, проведення науково-практичних конференцій як суб'єктивації акторів патріотичного виховання. Головною темою обговорення у взаємодії громадянського суспільства та регіональних органів державної влади є вироблення стратегічних завдань, окреслення кола основних проблем теоретичних досліджень механізмів патріотичного виховання, гармонізації загального, особливого та конкретного у ньому.

«Патріотизм» визначено як «системоутворююче поняття національної свідомості і самосвідомості народу, яка відображається у любові до України, надії та віри на краще майбутнє суспільства, знанні історії та надбань народу, гордості та відданості своєї Батьківщині, служіння Вітчизні заради України [4, с. 291]. Разом із цим, патріотизм є вищим проявом ідейності та політичної свідомості в країні.

Оскільки взаємозв'язок управління та самоорганізації, як діалектичне протиріччя, є джерелом розвитку патріотичного виховання, окреслимо основні критерії міри розвитку останнього. По-перше, критерієм розвитку патріотичного виховання є ускладнення, вдосконалення форм виховної роботи, інноваційної діяльності у вихованні громадян, дієздатних особистостей, розвиток людино-центризму, гармонізація відносин людина-суспільство, громадянин-суспільство. По-друге, якісно нової міри життя у визначені стратегії життя особистості з домінацією розвитку своєї країни. Це є перехід від системи самоорганізації, пов'язаний із фрагментарною діяльністю ентузіастів до цілісної діяльності масштабних суб'єктів патріотичної діяльності держави і громадянського суспільства. По-третє, що щільно пов'язане з попередніми критеріями, це покращення життя, основний критерій патріотичної діяльності як державних інституцій, так і громадянського суспільства, який має прояви у підвищенні рівня сталого людського розвитку, зростання міри життя громадян України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Менеджмент : учебник / [О.С.Виханский, А.Н.Наумов]. — [4-е изд., перераб. и доп.]. — М. : ЭКОНОМИСТЪ, 2006. — 670 с.
2. Абдеев Р. Ф. Философия информационной цивилизации. / [ред. Совет Международной Академии Информатизации (МАИ)]— М.: Владос, 1994. — 336 с.
3. Мельник Л. Г. Научные основы самоорганизации экономических систем. Часть 1 / Л. Г. Мельник. — Режим доступа: [http:// www. nbuv. gov. ua/ portal/ Soc_ Gum/ Mre/ 2010_3/0_1.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mre/2010_3/0_1.pdf)
4. Лепський М. А. Методологічні аспекти патріотичного виховання/ М. А. Лепський // Матеріали ІV міжнародної науково-практичної конференції з питань патріотичного виховання молоді : міжнар. наук.-практ. конф., 2-3 груд. 2010 р. : статті — Запоріжжя, 2010. — С. 291—294

ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА ЯК СУБ'ЄКТ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ГРОМАДЯН

Панченко А.

магістрант факультету соціології та управління ЗНУ

Формування патріотичних цінностей громадян є одним з головних аспектів ефективного розвитку української держави. Провідну роль в цьому процесі відіграє політична еліта як політичний інститут, що регулює відносини у суспільстві в різних його сферах. Відповідно, доцільним є розгляд політичної еліти з точки зору тих її елементів, що формують цінності суспільства та громадян.

Говорячи про інституційні суб'єкти політичної влади, що впливають на патріотичне виховання громадян, потрібно звернути увагу на політичні партії та проаналізувати їхню роль у системі управління. Загалом, політичні партії виконують у системі управління декілька ролей. По-перше, вони є каналом рекрутування у політичній системі, в тому числі у процесах елітоутворення. Відповідно, партія як об'єднання людей зі спільними цінностями може агрегувати та артикулювати інтереси цієї групи для подальшої реалізації цих інтересів у процесі управління.

По-друге, політична партія є одним з елементів законодавчої гілки влади України. Відповідно, партійні діячі можуть приймати участь у напрацюванні політичних рішень, а також приймати їх у вигляді нормативно-правових актів. Це говорить про подвійну роль політичної партії: як учасника управління, так і суб'єкта прийняття рішень.

Відповідно, політичні партії є одним з головних суб'єктів державного і політичного управління в контексті виховної функції. Цьому сприяє як рівень повноважень партійних органів у законодавчому органі влади, так і структура партій, в якій можна виділити групи тиску та інтересів. Ці неформальні групи фактично корегують процес політичного управління та є центрами напрацювання політичних рішень, які є системоутворюючим чинником існування політичної системи в Україні.

Говорячи про інституційні суб'єкти політичного управління, варто сказати, що прийняття рішень ними характеризується певною колегіальністю, груповою динамікою. Це має як позитивні, так і негативні моменти. Наряду з більшою професійністю та виваженістю можна спостерігати довготривалість процесу прийняття рішень через необхідність узгодження всіх інтересів. Це дає підстави дослідити індивідуально-групових суб'єктів політичного управління.

Одним з таких ключових суб'єктів управління в Україні є Адміністрація Президента. В даному випадку потрібно розділяти посаду Президента, Президента як окрему особу та апарат, систему, яка, з одного боку, є допоміжним елементом, з іншого – значним чином впливає на систему політичного управління.

Якщо розглядати та аналізувати саму посаду Голови держави, то наділення цією роллю забезпечує арсенал функцій та методів, за допомогою

яких здійснюється процес державного управління та патріотичного виховання у суспільстві. Можна відмітити, що Адміністрація Президента як окремий суб'єкт політичного та державного управління є впливовим центром, який розповсюджує цей вплив не тільки в межах виконавчої влади, але і на інші відносини у культурній сфері в Україні.

Важливий вплив на політичне управління в українських реаліях можуть здійснювати суб'єкти місцевого самоуправління. При цьому, потрібно наголосити, що вплив мають лише ті громади, які є конкурентоздатними в економічному аспекті або мають сильні лобістські групи на рівні держави в регіоні. Органи місцевого самоврядування безпосередньо пов'язані з сильною політичною елітою регіону, що говорить про її важливість як на державному, так і на регіональному рівні в контексті патріотичного виховання.

Відповідно, політична еліта України є важливим суб'єктом формування патріотичних цінностей громадян завдяки ресурсному потенціалу та наявності механізмів впливу на думку соціальних груп та суспільства загалом.

ОСОБЛИВОСТІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ

Пирожкова А.М.

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

Формування громадянина, патріота своєї Батьківщини, починається в дитинстві з почуття любові до близьких людей, дому, рідного краю та народних традицій. Кожна людина приходиться у доросле життя з дитинства, і від того, яким воно було, залежить його майбутнє.

Байдужість підростаючого покоління до патріотичних ідеалів найчастіше виникає від незнання. Діти і підлітки не завжди знають історію рідного краю, культуру міста, його почесних громадян.

Виникнення патріотизму як соціального явища, його життєвість пояснюється тим, що за своєю природою і походженням він має об'єктивну основу. Людина завжди має місце свого народження, свою історичну Батьківщину. Вона завжди пов'язана різними узами з тим оточенням, в якому живе, розвивається, отримує можливість для продовження роду тощо. Саме ці та інші фактори невід'ємно пов'язані з поняттям патріотизму.

В умовах корінних змін в політичному житті нашої країни, наявності складних соціально-економічних проблем як ніколи стає важливим забезпечення виховання у молодих людей якостей громадянина і патріота.

Специфіка сьогодення полягає в тому, що руйнування традиційних систем цінностей випереджає процес становлення і засвоєння нових. Старі ідеали «вичерпали себе», а нових ідеалів поки немає. Стала все більш помітною поступова втрата нашим суспільством традиційно української патріотичної свідомості. Численні соціологічні, педагогічні та психологічні дослідження свідчать про розгубленість молодого покоління, песимістичне сприйняття життя.

В умовах руйнування колишніх ідеалів пріоритетним напрямком діяльності в системі освіти на сучасному етапі розвитку суспільства має стати духовно-моральне становлення дітей і молоді, яке невіддільне від патріотизму.

Особливої уваги щодо духовно-морального становлення вимагають діти-сироти, що виховуються в дитячих будинках.

Психологічна та педагогічна наука довела, що вихованці дитячих будинків гірше розвиваються, у них пізніше і з деякими особливостями формується інтелект, в соціальному плані вони виростають неповноцінними, випробовуючи почуття відчуженості від інтересів і справ навколишнього світу і несумісності з ним (І.В. Дубровіна, Е.М. Мастюкова). Певний дефіцит духовності породжує у багатьох з них, в кращому випадку, пасивне, а іноді й агресивно-негативне ставлення до життя. Основним суспільно-педагогічним завданням є засвоєння дітьми-сиротами систем знань, норм і моральних цінностей, найважливішою складовою яких є патріотичне виховання.

Найбільш важливим представляється виховання патріотизму у дітей-сиріт молодшого шкільного віку, оскільки наймолодший шкільний вік, на думку ряду дослідників (Л.І. Божович, В.С. Мухіна, Д.І. Фельдштейн), характеризується підвищеною сприйнятливостю до виховних впливів, обумовленої віковими особливостями молодших школярів: довірливістю, наслідуванням, високою пізнавальною активністю, емоційністю. У цей віковий період розвитку особливо інтенсивно формуються моральні якості дитини, що дозволяє розвивати патріотизм, любов і відданість своїй Батьківщині.

Метою патріотичного виховання дітей-сиріт, як спеціально організованої і свідомо здійснюваної педагогічної діяльності, є формування у дітей ціннісного ставлення до своєї малої батьківщини, що ґрунтується на єдності почуттєвого, пізнавального, естетичного, патріотичного та раціонально-споживчого аспектів.

Ефективність функціонування соціокультурного середовища дитячого будинку як фактора виховання патріотизму залежить від:

- насиченості соціально-культурного середовища на основі культивування загальнолюдських цінностей і гуманних відносин;
- підтримання «естетичного» в матеріальній та духовній сфері на основі визнання самотності й самоцінності кожної дитини;
- надання дитині свободи у виборі місця, ролі та ступеня участі у виховних справах з урахуванням її інтересів, здібностей і можливостей.

Соціально-культурне середовище стане ефективним в патріотичному вихованні дітей-сиріт, якщо під соціально-культурним середовищем буде розумітися складна сукупність факторів і умов, що впливають на людину, що визначають його розвиток і самореалізацію, а також дозволяють йому накопичувати ціннісні орієнтації, норми та ідеали.

Таким чином, у дитячих будинках повинні проводитися різні заходи, створюватися програми та акції, які дозволяють дітям-сиротам, підліткам, які опинилися в соціально-небезпечному становищі, побачити проблеми іншої людини, проявити співчуття і милосердя до ближнього, а також свята, які

сприяли б згуртуванню різновікових груп дітей, емоційному насиченому спілкуванню один з одним, інтеграції дітей-сиріт у суспільство.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПОЧУТТЯ ПАТРІОТИЗМУ

Романець А.Ю

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

Сучасна державна політика будується на принципах демократизму, гуманізму та спрямована на суспільне благо. Важко визначити мірило даних процесів, але результати їх реалізації можна простежити й помітити у повсякденному житті. Одним із таких індикаторів конструктивної державної політики, на наш погляд, може бути почуття патріотизму, що особливо актуальне для молодшої України. З одного боку, частина населення із пошаною ставиться до історії та культурних надбань, оберігає традиції минулих поколінь незважаючи на майже безперервну політичну та економічну нестабільність. Але з іншого, не мало хто говорить про те, що важко жити та любити країну, в якій невирішеним залишається блок політико-економічних питань та не забезпечується належний рівень життя громадян.

Отже, необхідно визначити, наскільки пробудження у людині почуття патріотизму обумовлене ефективною державною політикою, чи взагалі існує така взаємозалежність. Для з'ясування цього питання внесемо ясність у розуміння таких понять як державна політика та патріотизм.

Державна політика – це відносно стабільна, організована та цілеспрямована діяльність органів державної влади стосовно певного комплексу питань, яка здійснюється ними і впливає на життя суспільства. Також, державну політику визначають як напрям дій, регуляторних заходів, законів, бюджетних пріоритетів стосовно певної теми, що здійснюється державним органом чи його представниками. Отже, державна політика втілюється за допомогою законів, наприклад - Указ Президента України № 212/2012 «Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації». Але на основі законодавчих актів неможливо прижити громадянам почуття патріотизму. Таким чином, виходить, що заходи державних органів влади навряд чи можуть пробудити істинний патріотизм, але в їхніх силах використовувати всі можливі засоби, щоб це почуття набувало максимального поширення. Для цього під керівництвом державних органів, служб, комітетів створюються програми патріотичного виховання населення як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

Що ж до іншої досліджуваної категорії, то патріотизм - (від грец. *Patris* - батьківщина, вітчизна), любов до Батьківщини, відданість їй, прагнення своїми діями служити її інтересам, відчуття нерозривного зв'язку зі своїм народом, з його мовою, культурою, побутом та звичаями. Н.М. Карамзін виділяє 3 види

любіві до Батьківщини - фізичну, моральну і політичну. Людина апіорі ставиться з пошаною до місця, де вона народилась і виросла. Ця прихильність є спільна для всіх людей і народів - це фізичний прояв любові до Батьківщини. Другий вид любові моральний – це любов до співгромадян, або до людей, з якими ми росли, виховувалися і живемо. Якщо в першому випадку любов виступає, як прихильність до певного місця, то в другому випадку любов виражається до тих людей, які пов'язані з цим місцем, тобто до друзів, родичів, близьких людей. Що стосується політичної любові до Батьківщини, то це є любов до блага і слави вітчизни і бажання сприяти їм у всіх відносинах. В даному контексті патріотизм виступає синонімом слова «любов», прекрасного почуття, яке неможливо спровокувати та змусити відчувати. Значить, патріотизм виникає з почуття любові до рідних і близьких і не закінчується на любові до свого народу. Патріот цінує свою історію, відданий своїй країні, готовий заради неї на самопожертву, всіма силами служить інтересам своєї країни.

Патріотизм в основному зустрічається у формі духовного прояву, а що до реально – дієвого, то тут набагато менше випадків. Основною причиною цього є буквально розуміння основних цінностей ліберальної ідеї. Люди все більше тяжіють до егоцентризму та індивідуалізму. Таким чином, патріотизм виявляється вплетеним в коло цінностей переважно приватного, індивідуального характеру. Індивідуалізація стала новим вектором змін у сфері життєвих цінностей і це не могло не вплинути на сучасне розуміння патріотизму.

Ось чому на допомогу мають приходити державні програми патріотичного виховання населення. Імпульс «зверху» в силі стимулювати поширення почуття патріотизму. В першу чергу вони будуються на принципі згуртованості, об'єднують громадян на основі почуття любові до національних цінностей. Державні програми патріотичного виховання, мають бути грамотно структурованими та реалістичними. Тобто, мало простого викладу ідей, необхідний чіткий план та методи їх реалізації. Вони в основному розроблюються спеціалістами різних галузей, педагогами, психологами, соціологами. Але громадські ініціативи в даній справі мають бути по максимуму заохочувані.

Отже, від держави очікуються логічні, поступові та послідовні дії практично-прикладного характеру у напрямку реалізації політики патріотичного виховання. Одна з проблем практичної реалізації заключається в тому, що отримавши програму та розпоряджаючись на місцях про способи її виконання, реальна ефективність дій значно знижується. Таким чином, не виходить конструктивного діалогу між різними рівнями органів державної влади, та між владою і населенням. Це свідчить про відсутність об'єднуючої платформи. Через це, не рідко, владні дії не приносять очікуваного результату. Значить, дані програми можуть бути редаговані або наново створені конкретно на місцях, а відповідальні за їх реалізацію мають бути самі зацікавлені в успішності проекту. Тобто, щоб провести дійсно ефективні заходи щодо реалізації програми, керівництву необхідно бути самим патріотами та

ставитись до справи не лише з діловою хваткою, але й з почуттям толерантності до громадян та любові до держави.

РЕЖИМИ МОБІЛІЗАЦІЇ СОЦІЕТАЛЬНОГО КАПІТАЛУ РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА

Ротарева І.В.

*кан. філ.н., старший викладач кафедри соціології
Запорізького національного університету*

Актуальною тенденцією сучасності є перетворення людства в глобальну систему, становлення його як соціетальної спільноти. При всій своїй суперечливості сучасне людство знаходиться в тісному взаємозв'язку, взаємозалежності і являє собою цілісність. Показником існування і підсилення інтегративних процесів у світі є виникнення глобальних проблем розвитку людства, відмінною рисою яких є їх планетарний масштаб і можливість вирішення цих проблем завдяки колективним зусиллям усього людства.

Парадигмально значущими у дослідженні соціетального капіталу є вивчення концепцій економічного капіталу К. Маркса; єдності суспільства і спільнот Ф. Тьонніса; соціетальної спільноти Т. Парсонса; соціального та символічного капіталів П. Бурдьє; соціального капіталу Р. Інґхланда, Г. Лурі, А. Портеса, Р. Патнема, Д. Томас, Ф. Фукуями, а також Л. Гайнундінової, А. Єпанчіцева, А. Ланцман, Н. Тихонової, Л. Федотова; форм капіталу В. Радаєва; культурного капіталу В. Лі; соціального та людського капіталів Дж. Коулмана, людського капіталу Г. Беккера; всеєдності в російській філософії (В. Соловйов, С. Булгаков, В. Моїсеєв та ін.); соціетальної трансформації російського суспільства Т. Заславської; соціетального рівня соціальної пам'яті Л. Логунової; комунікативної концепції соціетального капіталу О. Русакової та ін.

Поняття соціетального капіталу конвенційно стало вживатися в другій половині ХХ століття, але зміст цього поняття аналізувався філософами в латентний період становлення його предметного поля. Дослідження етимології поняття «соціетальний капітал» здійснюється у визначенні його родових та видових характеристик, смислових аспектів, які відображають його сутність. «Соціетальний капітал» – це соціально-філософське поняття, яке відображає духовно збагачений ресурс формування та відтворення цілісності суспільних відносин людства, який має здатність до самовідтворення, самонакопичення, конвертації ресурсів та здійснення їх у життєдіяльності суспільства.

Мобілізація і здійснення соціетального капіталу відбувається в умовах однорідності суб'єктів суспільних відносин, яка виражає схожість або подібність членів соціальної групи.

У мережевому режимі функціонування соціетального капіталу розвитку людства відбувається об'єднання однорідних членів суспільних відносин. Даний режим являє собою розмаїття зв'язків суб'єктів суспільних відносин,

які існують завдяки різноманітним соціальним взаємовідносинам. Його особливістю є те, що атрибути окремих суб'єктів суспільних відносин менш важливі, ніж стосунки та зв'язки з іншими суспільними суб'єктами. При цьому залишається менше простору для індивідуальних дій, можливостей індивідів впливати на власний успіх, тому що багато залежить від інших суб'єктів суспільних відносин. У мережевому режимі функціонування соціального капіталу суспільні відносини ґрунтуються на горизонтальних соціальних зв'язках. Основою такого режиму є соціальні мережі, а не ієрархічні взаємозв'язки. Мережевий режим є сприятливим середовищем для формування соціального капіталу суб'єктів суспільного життя. Наприклад, мережевістю соціального капіталу є соціальні мережі в Інтернеті. У таких Інтернет-спільнотах група користувачів надсилає запрошення членам соціальних мереж приєднатися до спільноти сайту. Нові члени повторюють цей процес та збільшують загальну кількість учасників і зв'язків у мережах. Також відбувається змішування реальних та віртуальних соціальних мереж.

Прикладом мережевого режиму функціонування соціального капіталу є українська діаспора, стрижневим моментом якої є «фіксація факту перебування частини українського етносу за межами території його ядра – України. ...Українська діаспора частково розселена компактно, а частково – розсіяно, її походження, з одного боку, автохтонне (оскільки частина українського населення опинилася в складі інших держав внаслідок територіальних поділів і перерозподілів), з іншого, – іммігрантське» [2, с. 28].

Соціетальність діаспори виражається у функціонуванні соціальних інститутів для підтримки і розвитку своєї спільноти. Відповідно до цього, соціетальний капітал є властивістю суб'єктів суспільних відносин, які знаходяться за межами материнського етнічного регіону, та які усвідомлюють свою генетичну або духовну єдність із ним.

У кризові моменти розвитку українського суспільства актуалізуються питання про здатність держави до самоорганізації. Говорячи про самоорганізацію складних систем як механізму соціетального капіталу, зазвичай передбачається їх прагнення до збереження своєї цілісності, гомостатичної стійкості, мінімізація стану хаосу та ентропії. Але, з іншого боку, самоорганізація складних систем передбачає, що без нестійкості немає розвитку. Розвиток відбувається через нестійкість, стреси, випадковість. Нестабільність та кризи є чинниками виявлення та відбору кращого. Самоорганізуюча система контролює межі цієї сфери нестійкості, тому вводить себе в кризовий стан, щоб активізувати процеси самоорганізації.

Органістичний режим функціонування соціетального капіталу характеризується розумінням суб'єктів та об'єктів суспільних відносин людства як систем, які саморозвиваються. Тобто передумови та умови їх розвитку є результатом цього розвитку. Формування суб'єктів соціетального капіталу, як систем, які саморозвиваються, відбувається шляхом конструювання цілим своїх власних частин на основі певних передумов, а не шляхом складання цілого з частин. Тому функція системи як цілого виникає раніше, ніж необхідний для неї елемент, який буде сама система. В

органістичному режимі функціонування соціетального капіталу відбувається структурна диференціація, спеціалізація різних частин органічної системи, їх функціональний зв'язок. У даному режимі відбувається взаємозв'язок кризових ситуацій, визнається різноманіття частин і регіонів світу.

Органістичний режим соціетального капіталу людства в Україні представлений діяльністю конкретних суспільних діячів, науковців та митців, які у своїй діяльності прагнули досягнення незалежності і цілісності України, та про вклад яких у становлення незалежного українського суспільства відомо у всьому світі. Так, В. Мономах у своєму відомому «Повчанні дітям» дає настанови на праведне життя, справедливий соціальний устрій, закликає долати міжусобиці заради єдності рідної землі, громадянського миру. І. Вишенський прагнув обґрунтувати вимоги свободи, рівності, справедливості у сфері духа, покласти їх в основу життєдіяльності, громадського життя людини і народу. Соціальним ідеалом Г. Сковороди був лад, де всі співжитимуть у співпраці, волі, рівності, де закони будуть протистояти тиранії. Людину вчений розглядає як мікрокосм, частину цілого – макрокосму, і для пізнання інших світів людина, по-перше, повинна пізнати саму себе. Т. Шевченко освітлював долю різних суспільних верств. М. Драгоманов вважав, що прогрес особистості здійснюється в тісному зв'язку з розвитком людства в цілому. М. Грушевський обґрунтував власну схему історії України як самостійного процесу розвитку українського народу та інші [5].

Кризові процеси в Україні негативно впливають на відтворення людського потенціалу, його біологічної складової, але не на відтворення людського потенціалу як соціальної сили. У таких умовах можлива деформація суспільних відносин, наслідком якої є викривлення взаємовідносин між суб'єктами суспільних відносин, зміна їх взаємного положення, яке пов'язане із їх постійним переміщенням один відносно одного. Змінюється соціальна відстань між соціальними суб'єктами. Можна спостерігати їх перегрупування в інші соціальні групи.

Тому соціетальний капітал є захисним механізмом, який активізується з появою соціальної напруги і є чинником формування соціального опору. Підсилюється міцність та витривалість суспільних відносин, українське суспільство набуває властивість протистояння руйнуванню під впливом внутрішньої напруги, яка виникає внаслідок дії зовнішніх сил. Відбувається мобілізація соціетального капіталу розвитку українського суспільства, як органічної складової людства.

О. С. Столярчук відзначає, що «трансформацію творять люди, які самі в своїй масі є представниками попереднього фрактального стану. Щоправда, не усі вони переходять у цей новий стан, їхня частина чинить опір новому, навіть зі зброєю залишає старий лад, бо вони у разі перемоги нових сил втрачають все, що їм належало, передусім владу, панування. Та ось відбулася перемога нового фракталу... Відбувається в цей час і трансформація елементів старого фракталу» [1].

Таким чином, ми спостерігаємо діалектику революції та еволюції у здійсненні фрактального режиму функціонування соціетального капіталу. Не

існує абсолютних меж між революцією та еволюцією. Революції, включаючи в себе деякі особливості еволюційного розвитку людства, у багатьох випадках здійснюються в еволюційній формі. У свою чергу еволюція не зводиться лише до постійних змін, а включає також і якісні стрибки.

Фрактальність забезпечує зародження, розвиток, зміну і когерентність взаємодії всіх підсистем, що виражають складну цілісність людини і всього людського співтовариства, які безперервно вдосконалюються.

На думку О. С. Столярчука, «фрактальність людської історії, суспільства в цілому, так і життя окремої людини не є вигаданою аналогією. Адже суспільство – це люди з усім їхнім буттям, а окрема людина несе в собі це загальне, що притаманне суспільству» [1].

Фрактальний режим соціального капіталу являє собою багатоманітність та своєрідне відтворення історії людства. «Фрактальність історії, зрозуміло, це поняття – метафора, але вона дає можливість збагнути, що суспільне та індивідуальне буття – це постійні зламні періоди, є такі, що мають досить тривалий і доленосний період, а тому їх називають епохами, а є й такі, що охоплюють короткі проміжки часу, але їх накопичення призводить до тих чи інших поворотів...» [1].

Фрактальність соціального капіталу розвитку українського суспільства в дослідженні Н. Ходорівської, на нашу думку, розкривається в понятті «рефлексивності громадян». «У скрутних обставинах рефлексивність активізується стосовно тих об'єктів, суб'єктів, процесів, які більш дотичні до ситуації життєвого негаразду; активізується також переосмислення «Я» - духовного; простір свідомості певним чином «звужується», й «абстрактні» уявлення набувають ще більшої розмитості» [4, с. 307].

За таких умов соціальний капітал розвитку особистості, соціальної групи, суспільства чи людства в цілому тиражується, і, відповідно до цього, суб'єкти соціального капіталу є складними соціальними фракталами, тобто такими суб'єктами суспільного життя, які мають властивість подібності один до одного.

Тому українське суспільство, конкретний його представник або людство в цілому складається із подібних суб'єктів суспільного життя, кожен із яких подібний суспільству в цілому. При цьому географічний чи соціальний масштаб суб'єкта суспільного життя не веде до спрощення чи ускладнення його структури. Фрактальність соціального капіталу суб'єктів суспільно життя забезпечує їх однаковою складною картиною.

Якщо країна у своєму розвитку опинилася в кризовій ситуації, не знає, як себе вести, то зразком поведінки її виступають схожі, тобто фрактальні об'єкти і явища. Наслідування є різновидом подібної, образної, фрактальної поведінки. Україна, втілюючи деякі ознаки іншої країни, тим самим буде себе, використовуючи її образи. Таким чином, країна буде себе самостійно. Але поряд із цим Україна сама виступає зразком розвитку та самоорганізації для інших країн світу. Прикладом є феномен українського козацтва. Українське козацтво є соціальним фракталом для формування кубанського, терського та інших козацтв. Це соціальне утворення виступає формою

соціальної організації людей, об'єднаних спільними цілями, які формуються на основі єдиних правил і норм.

Українське козацтво є органічною частиною українського суспільства в територіальному, релігійному, економічному, політичному, правовому, моральному аспектах, соціетальним інститутом, діяльність якого здійснювалася в механізмах самоорганізації та управління на основі системи норм, установ і спеціалізованих функцій як у внутрішньому, так і зовнішньому житті українського суспільства.

Важливим для аналізу мобілізації соціетального капіталу в Україні є вивчення основи світоглядної позиції українського народу – кордоцентризму. «...Кордоцентризм українців – це екзистенція, що виступає основою самого буття або й частиною природи українського народу: українець живе, а все його світобачення, поведінка життєвої вартості та культурні надбання узгоджуються з притаманним йому кордоцентризмом» [3, с. 99].

Почуття співпереживання, жалості виникають якраз на основі існуючих у людині фрактальних почуттів. Розуміти і сприймати іншу людину, поставити себе на місце того, хто страждає, являє собою подібність почуттів, тобто соціальну фрактальність. Ціле є не тільки природним, або соціальним, але ще й олюдненим та одухотвореним. Фрактальне бачення полегшує пізнання світу, тому що соціальні фрактали дозволяють компактно «стискати» інформацію, зручно будувати моделі, ефективніше складати прогнози, описувати самоорганізаційні процеси.

Таким чином, громадянське суспільство України формує мережеві відносини з іншими громадянськими суспільствами в цілісності людства, об'єднуючись у вирішенні глобальних проблем. Мережевий режим функціонування соціетального капіталу України визначений консолідацією суспільних капіталів суб'єктів суспільних відносин, основою якого є соціальні мережі, які ґрунтуються на горизонтальних соціальних зв'язках.

Самобутність України формувалася фрагментарно у складі різних держав, але отримала цілісність у незалежності. Соціетальний капітал України здійснювався у сферах суспільного буття в дискретній діяльності конкретних людей (В. Мономаха, Г. Сковороди, Т. Шевченка та ін.). Дискретність як ознака органістичного режиму функціонування соціетального капіталу означає, що діяльність заради людства повинна бути згармонізована з діяльністю заради сім'ї, друзів, країни, в якій живеш, та заради себе, тобто поєднання діяльності «для-інших», «для-себе», «для-всіх».

У кризові моменти свого розвитку країна наслідує фрактальні зразки розвитку. Шляхи розвитку окремих суспільств пов'язані один з одним, що утворює єдиний соціальний фрактал розвитку людства. У фрактальному режимі відбувається тиражування нового або іншого соціального фракталу як патерну.

Громадянське суспільство України формує мережеві відносини з іншими громадянськими суспільствами в цілісності людства, об'єднуючись у вирішенні глобальних проблем. Мережевий режим функціонування соціетального капіталу України визначений консолідацією суспільних

капіталів суб'єктів суспільних відносин, основою якого є соціальні мережі, які ґрунтуються на горизонтальних соціальних зв'язках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Столярчук О. С. Фрактальність та біфуркація людської історії [Електронний ресурс] / О. С. Столярчук. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/totallogy/2010_23/stolyr.htm.30/06/2011.
2. Трощинський В. П. Українці в світі / В. П. Трощинський, Шевченко А. А. – К. : Альтернатива, 1999. – 352 с.
3. Україна: етнонаціональна палітра суспільного розвитку : слов.-довід. / УАДУ при Президентові України ; відп. ред. Ю. І. Римаренко. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – 272 с.
4. Ходорівська Н. Суспільна свідомість українців: деякі особливості рефлексії / Н. Ходорівська // Українське суспільство 1992-2010 : Соціологічний моніторинг / за ред. В. Ворони, М. Шульги. – К. : Інститут соціології НАН України, 2010. – С. 297–307.
5. Черниш Н. Соціологія : курс лекцій / Наталія Черниш ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Вид. 4-е, перероб. і доп. – Львів : Кальварія, 2004. – 543 с.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В СТРУКТУРІ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Руднєва А. О.

асистент кафедри політології ЗНУ

Сучасний світ – простір непередбачуваних трансформацій та зміни сенсу існування майже будь-якого поняття, явища чи процесу. Закономірності, які були притаманні його розвитку навіть у не такому далекому минулому – ХХ сторіччі – втратили свою актуальність сьогодні. Бурхливий розвиток інформаційної складової сучасного суспільства, процеси глобалізації та одночасно регіоналізації поставили під загрозу існування цілісності та суверенітет національно-культурної спадщини, яка все більше набуває рис фрагментарності, починає втрачати свою індивідуальність та аксіологічне навантаження.

Будь-яке суспільство не може адекватно існувати без духовної його складової, зрізом якої є культура, у тому числі політична. Розвинена політична культура – це фундаментальна основа дієвого громадянського суспільства. Стан політичної культури суспільства позначається на загальному стані функціонування соціуму в цілому. Особливе значення набуває її консолідуюча та цементуюча складова – патріотизм. Патріотизм – явище надзвичайно багатогранне, доволі складне та важко вловиме, яке має доволі тонку та витончену структуру та, на жаль, наділено сьогодні переважно архаїчним значенням. В ньому кристалізуються і ставлення соціальних спільнот до організації життя соціуму і рівень соціально-психологічної комунікації. Тому

вкрай актуальним залишається дослідження політичної культури, особливо її інтегруючої складової – патріотизму в просторово-часових умовах сьогодення.

В умовах системної кризи нашої країни особливий акцент першочергово треба зробити на духовній та інституційній інтеграції соціуму, яка вкладається в понятті «патріотизм». Патріотизм в структурі політичної культури є відображенням ідентифікації та самоідентифікації на державному рівні – складові політичної свідомості, результат та процес зіставлення особистості себе із існуючими у суспільстві політичними ролями, функціями та інститутами, ідеологічними течіями та ін. Тому посилюється роль та значення патріотичного виховання та національної гідності, як основи національної безпеки держави.

Патріотичне виховання молоді, основної енергії держави, як один із чинників формування громадянської культури України повинно функціонувати на засадах високої культурної, історичної, національної самооцінки. Цей процес повинен включати в себе конструктивний вплив на «вхідні» елементи структури політичної культури – політичну свідомість, усталені традиції та символи, моделі та норми політичної поведінки, соціальні цінності, політичну мову. Що в свою чергу посилить процеси «вихідних» елементів структури – ідентифікації та самоідентифікації.

Конструктивний вплив на політичну свідомість опирається на її два взаємопов'язані блоки елементів – мотиваційний та пізнавальний. Перший елемент відповідальний за політичну поведінку молоді, тому вплив на нього дає можливість задавати вектори спрямування цієї поведінки. Другий блок включає політичну інформованість, політичні знання, теорії, уявлення, політичну ідеологію. Через систему освіти та через засоби масової інформації відбувається «фільтрація» політичної інформації, задається характер та об'єм інформованості, формуються «необхідні» уявлення стосовно світу політичного. В цьому ключі важливим є формування патріотичної свідомості на основі посилення феномену «національно-культурної гідності».

Національні традиції, звичаї, ритуали та символи є могутнім інструментом підтримки національної самосвідомості та самоідентифікації. Ще у Стародавньому Китаї Конфуцій постійно наголошував на беззаперечній ролі ритуалу у житті суспільства. Підтримання історичної пам'яті, прищеплення поваги до свого коріння та до символів національної гідності – фундаментальна основа патріотизму.

Моделі та норми політичної поведінки є певними кліше у політичному просторі. Вплив патріотичного виховання на даний елемент структури політичної культури виявляється у формуванні у молодого покоління культури особистої відповідальності на всіх рівнях, поваги до інших суб'єктів соціально-політичного простору, конструктивного діалогу та здорової конкуренції замість «закулісних ігор», які, нажаль, стали «нормою» поведінки політичних акторів.

Соціальні цінності – як аксіологічна основа патріотичного виховання – один із основних чинників конструктивності даного процесу. Соціальні цінності добра та справедливості, поваги до Батьківщини, до всіх живих істот,

високої правової культури та відповідальності та ін. справляють колосальний вплив на свідомість молоді.

Політична мова є одним із основних джерел ідентифікації та самоідентифікації, але, нажаль, її ролі приділена сьогодні зовсім незначна увага. Мова – невичерпний ресурс патріотичного та політичного виховання. Назвемо це «мовним кодуванням», тобто цілеспрямованим введенням у комунікаційний простір певних особливостей та мовних структур, які здатні викликати позитивні або негативні зрушення. У рамках інструментальної функції політична мова здійснює соціальний контроль, легітимацію та відтворення влади, формує систему орієнтацій [1; 72]. Політична мова віддзеркалює особливості політичної культури певної держави. В той же час мова – це могутній каталізатор політичної дії, яка конструює та змінює соціально-політичну реальність, та, в свою чергу, може призвести до трансформації самої політичної культури. В контексті патріотичного виховання політична мова може бути використана як консолідуючий та мобілізуючий чинник певного суспільства та держави. В цьому ключі вона спрямована на:

1. Створення єдиного консолідованого мовного, культурного та ін. просторів з атмосферою співробітництва, згуртування та єдності, дискурсу толерантності.

2. Введення до лексики молоді патріотичних, громадянських закликів, здатних укріпити духовний потенціал суспільства.

3. Конструювання «мовних фільтрів», здатних протистояти негативним інформаційним впливам.

Також треба зробити особливий акцент на інформаційній складовій патріотичного виховання в структурі політичної культури. В умовах інформаційного суспільства посилюється ризик негативного інформаційного впливу на процес патріотичного виховання та функціонування політичної культури суспільства. З метою зниження даного ризику необхідно зосередити увагу на формуванні «інформаційних фільтрів», що орієнтують свідомість на характер вхідної інформації. Одним із дієвих фільтрів для патріотичного виховання є розвиток «культури сім'ї», який здатен захистити, особливо дітей та молодь, від деструктивного впливу інформаційних загроз.

Таким чином, конструктивно функціонуюча система патріотичного виховання молоді є запорукою стабільності процесів ідентифікації та самоідентифікації, що захищає від перетворення України на безкласове індивідуалізоване суспільство, запорукою формування громадянської політичної культури та сильної незалежної національної держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нагорна Л.П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики / Лариса Нагорна. – К.: Світогляд, 2005. – 315 с.

ПРОБЛЕМА ВПЛИВУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ЖИТТЄУСТРІЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Скворець В. О.

к. ф. н., докторант кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

В сучасній Україні протягом останніх двох десятиліть відбувається перехід від радянського до пострадянського життєустрою народу, що характеризується домінуванням негативних тенденцій практично у всіх сферах життя нашого суспільства. Україна перейшла із розряду країн «другого світу» до розряду країн «третього світу», перетворилася на країну масової бідності та масштабних соціальних проблем, переживає глибоку демографічну кризу. Всі ці соціальні зміни відбувалися під безпосереднім впливом глобалізаційних центрів.

Вплив глобалізації на життя народів вивчають Б. Аксюмов, О. Білорус, В. Геєць, М. Дробноход, Ю. Збітнєв, С. Кара-Мурза, С. Кримський, Ю. Павленко, М. Павловський, О. Панарін, Ю. Пахомов, О. Платонов, М. Сенченко, Дж. Стігліц, С. Хантінгтон та ін., але цей вплив ігнорують правлячі кола України.

В роботах науковців відображені тенденції, які засвідчують необхідність оптимізації впливу глобалізації на життєустрій українського народу.

Життєустрій народу постає як історично утворений порядок взаємозв'язку людини, природи і суспільства в соціальному організмі певної країни, що відображає систему забезпечення самовідтворення і розвитку цього організму. Форма життєустрою народу відображена відтворювальними процесами, які є складовими та формоутворюючими процесу суспільного відтворення і надають життєустрою властивості системної цілісності: 1) відтворення людини; 2) відтворення виробництва і споживання; 3) відтворення виробничих відносин і соціальної структури; 4) відтворення політичної системи суспільства; 5) відтворення техносфери; 6) відтворення соціокультурної сфери соціуму; 7) відтворення способу життя соціальних суб'єктів.

Сутність кожної цивілізації виявляється в певній специфіці уявлень про оточуючий світ, що склалися в суспільній свідомості народу (групи народів). М. Сухарев доводить: «цивілізація – це цілісний комплекс уявлень суспільства про світ і своє місце в ньому, це колективна думка суспільства, усвідомлюючий себе і конструюючий своє майбутнє дух народу або спільноти народів».

Обґрунтоване розуміння соціальної суті глобалізації з'явилося лише в 90-х рр. ХХ ст., коли її, за оцінками фахівців, почали розглядати як комплексне геополітичне, гео економічне, геосоціальне і геокультурне явище і головний процес світового розвитку. Виявилися два ключових аспекти глобалізації. По-перше, глобалізація неминує веде до соціально-економічного устрою, який є новим імперіалізмом – глобалізмом. Якщо «старий» імперіалізм базувався на національних монополіях і був обмеженим, то глобалізм спирається на силу всесвітніх, глобальних монополій. По-друге, якщо суверенні нації-держави хочуть вижити в умовах глобалізму, вони

можуть протиставити йому лише два контраргументи – величезну силу народного підприємництва у формі малого і середнього бізнесу та регіоналізм у формі висококонкурентних регіональних виробничо-економічних структур кластерного типу. Тільки в такому разі потуга внутрішньої соціальної інтеграції націй-держав буде більшою за тиск зовнішніх факторів, що покликані зруйнувати національну оболонку, відкрити кожну країну як новий сегмент ринку, де панують глобальні монополії [2, с. 3-4].

Існуюча система світоустрою характеризується гострими цивілізаційними конфліктами, які С. Хантінгтон назвав «зіткненням цивілізацій». *Захід дедалі більше натрапляє на протистояння країн, які мають бажання, волю та ресурси будувати життя за своїми, а не західними зразками* [6, с. 12-13]. Б. Аксюмов доводить, що концепт «конфлікт ідентичностей» є ключовим для пояснення феномену «конфлікт цивілізацій», а «конфлікт цивілізацій – це конфлікт між різними культурними парадигмами світоосмислення, моделями цивілізаційного життєустрою» [1, с. 36-37, 97].

На початку XXI ст. людство виявилось поділеним на якісно відмінні між собою цивілізаційні кластери (О. Шнипко): 1) *країни «золотого мільярда»* – близько 30 країн – технологічних лідерів, які генерують високі технології та інтелектуально експлуатують весь світ. 2) *країни «другого класу»* – близько 20 країн, які до певної міри можуть використовувати високі технології та хоча б гіпотетично ставлять перед собою цілі розвитку; 3) *країни-аутсайдери («третьій світ»)* – понад 150 країн, не здатних до конкурентного саморозвитку в глобалізованому світі й приречених на незворотну бідність, прогресуючий занепад і деградацію. За рівнем технологічного розвитку Україна до 1991 р. входила до числа провідних держав, за оцінкою М.А. Павловського – до першої десятки країн-лідерів, за оцінкою О.Г. Білоруса – до першої двадцятки, а вже до 2000 р. вона перемістилася за цим показником до другої сотні.

Глобальним центрам за допомогою корумпованої верхівки та утримуваних на кошти США неурядових громадських організацій в Україні вдалося швидко вмонтувати Україну на периферію сучасної світової капіталістичної системи. С. Кримський і Ю. Павленко доводять, що обраний Україною, «за вказівкою МВФ та інших «міжнародних» (фактично – західних) організацій, курс призвів до її системної деградації, яка охопила всі сфери життя від промислового і сільськогосподарського виробництва до охорони здоров'я, освіти, науки і культури, від галузей, що забезпечують життя суспільства, до сфер його біологічного і соціокультурного відтворення» [3, с. 255].

Розкриваючи механізм впливу глобальних центрів Заходу на розвиток країн периферії капіталістичної системи, М. Сенченко показує, як «працюють» нові технології. Для «обґрунтування» своїх расистських планів нового світового порядку закулісна влада розробила декілька теорій, обновивши старі, точніше наповнивши їх новим змістом. Серед них важливе місце займає теорія «золотого мільярда», включаючи зміст глобалізації щодо народів периферії. «Процеси глобалізації (установлення нового світового порядку) значною мірою засновується на нових технологіях влади. Підпорядкування країн периферії досягалось гальмуванням їх розвитку. Для

цих країн три складові прогресу (соціальна, цивілізаційна, модернізаційна) перетворилися у складові зі знаком мінус. По-перше, проводилася демодернізація країн – утискання високих технологій, «втеча мізків», перетворення країн в сировинний придаток. По-друге, зречення від традицій, від основ своєї цивілізації, прийняття західної цивілізації, американського способу життя за єдиний зразок. По-третє – організація соціальних протиріч, національних і конфесійних конфліктів. Таким чином, умови розвитку перетворювалися на умови деградації» [4, с. 30, 35].

Під впливом глобальних центрів режим Л. Кучми швидко втілював соціал-дарвіністську програму неоліберальних реформ в реальність для мільйонів громадян України. Незабаром А.М. Фесенко констатував, що реформаторська еліта жорстоко проводить лінію на приватизацію, комерціалізацію соціальної сфери, зниження реальних стандартів соціального захисту й споживання, знімаючи з держави й себе відповідальність за соціальну підтримку населення. Неоліберальні проекти в цій сфері є класичним прикладом соціальної політики ліберальної моделі. «Сфера послуг та благ, побудована виключно на бізнес-засадах, на принципі орієнтації на платоспроможного клієнта, позбавлена головного – соціальності. Ринок соціальних послуг сприяє не об'єднанню, а роз'єднанню людей, не солідарності, а соціальній конкуренції (відомої також як соціал-дарвінізм). Для України з її культурною матрицею такий життєустрій є неприйнятним насамперед з цивілізаційної точки зору» [5, с. 112-113].

Отже, подолання українським суспільством цивілізаційної кризи потребує розробки Стратегії розвитку України, яка спирається на життєустрій народу та здатна протистояти руйнівним впливам глобалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аксюмов Б.В. Конфликт цивилизаций в современном мире: дис. ... докт. филос. наук: 09.00.13 – Религиоведение, философская антропология, философия культуры / Аксюмов Борис Владимирович. – Ставрополь: Ставропольский государственный университет, 2009. – 418 с.
2. Білорус О.Г. Глобалізація та глобальний менеджмент: аналіз і реальність сучасних концепцій / О.Г. Білорус // Економічний часопис – XXI. – 2003. – № 9. – С. 3-7.
3. Кримський С.Б. Цивілізаційний розвиток людства / Сергій Борисович Кримський, Юрій Віталійович Павленко. – К.: Вид-во «Фенікс», 2007. – 316 с.

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕОРІЙ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ

Скорик К.Ю.

здобувач, кафедра соціальної філософії та управління ЗНУ

У останні декілька десятиліть проблеми справедливості, в першу чергу соціальної, займають істотне місце в соціальній філософії. Збільшений інтерес до даної теми викликаний багатьма причинами, у тому числі пошуком

оптимальної моделі соціальної держави, яка відповідатиме вимогам часу, а також інтеграційним процесам в Європі, що ставлять питання про знаходження нової ідентичності.

Дослідники виділяють три парадигми справедливості – що віддає, розподільчу і мінову. Перша з них трактує справедливість як суб'єктивну міру подяки за добро і зло. Згідно з даною парадигмою, справедливість не в тому, щоб порівнювати кожного з кожним, а в тому, щоб оцінювати кожного по його особистій гідності відповідно до якогось об'єктивного стандарту. Останнім часом цієї парадигми дотримуються філософи, близькі до постмодернізму. Так, Н. Фрейзер і Л. Янг передрікають неминучість переходу від справедливого розподілу до справедливого „визнання”, гідної подяки всім членам суспільства, включаючи маргіналів, незалежно до їх вкладу або участі в обмінах. У свою чергу, М. Уолцер, вказуючи на відмінності в критеріях справедливості в окремих підсистемах суспільства Модерна, підкреслює, що ці критерії похідні від соціальних благ, що є центральним елементом в інституційній конструкції „сфер справедливості”.

Розподільча парадигма справедливості складається в епоху Модерна. Найбільш послідовний розвиток вона отримала в працях Дж. Ст. Мілля, що бачив в розподільчій справедливості раціональну і етичну основу суспільних стосунків [1]. Дж. Мілля зробив спробу співвіднести корисність із справедливістю. Згідно із теорією Дж. Мілля, поняття „справедливість” дуже мінливе й суперечливе. Крім того, уявлення про вічну справедливість несумісне із поняттям корисності та інтересу, які постійно змінюються. Тому він пропонував використовувати поняття „почуття справедливості” як засіб узгодження справедливості й корисності. Почуття справедливості є відчуттям „правильності” в душі індивіда, яке саме по собі змушує його протиставитися всьому неприємному і негативному, але пом'якшується під впливом соціального почуття. Мислитель запропонував ідеально справедливих людей, які не бажають завдавати шкоди суспільству, навіть тоді коли такі їхні дії завдають шкоди їм самим. Почуття справедливості, отже, об'єднує особисте самоствердження із усвідомленням суспільного блага [2].

Сутність мінової парадигми пізнішого походження розглядає соціальну справедливість як вільний обмін на основі взаємної вигоди і добровільності. Згідно з цим суспільство є механізмом універсального обміну, а державне втручання допустиме виключно для протидії обдурю і насильству. Дані установки характерні для класичного лібералізму, лібертарізму і анархізму. Одним з найбільш рішучих прибічників мінової парадигми був Ф. Фон Хайек, який проголосив віру в соціальну справедливість „квазірелігійним забобоном”, вважаючи її „головною загрозою для більшості інших цінностей вільної цивілізації”[1].

Критика Ф. Хайеком соціальної справедливості – одна з найлютіших серед всіх, які колись існували. Ф. Хайек називає її „міражем”, „антропоморфною ілюзією”, „онтологічним абсурдом”, одним словом, повною нісенітницею, за винятком випадку родового суспільства. Те, що Ф. Хайек називає ринком, визначається суспільною грою. Її правила неупереджені і в

рівній мірі дійсні для всіх. Всі гравці рівні, але не всі виграють; суспільство складається з тих, що виграли і програвших. Його не можна визначити як „справедливе” або „несправедливе”, бо ніхто не знає, які будуть наслідки його дій. Оскільки суспільна гра не була ніким задумана, то ніхто і не відповідальний за її результати. Говорити про „несправедливість безробіття” настільки ж абсурдно, як жалкувати, що ти, а не я виграв в лотереї. Як справедлива або несправедлива може бути описана лише поведінка, але ніяк не її результати. Ніхто не повинен відповідати за невдачі іншого. Невезіння лежить в самій природі речей і нерозумно повставати проти нього [3].

Спектр сучасних ліберальних концепцій справедливості досить широкий. Дана проблематика розробляється, зокрема, в рамках утилітарного лібералізму, скептичного лібералізму, лібералізму природних прав. Але найбільш перспективною на сьогоднішній день представляється деонтологічна концепція Дж. Роулса. Ідеї, висловлені в його праці „Теорія справедливості”, досі викликають гострі дискусії. Однак практично всі сходяться в тому, що концепція Дж. Роулса увібрала в себе найсильніші сторони нормативної філософії лібералізму і по праву може вважатися найбільш яскравим зразком застосування розподільчої парадигми справедливості. Базуючись на деонтології, ця концепція багато в чому стала відповіддю на кризу позитивізму [1].

Теорія справедливості Дж. Роулса багатоаспектна і складна за своїм змістом. Ми зупинимося на основних положеннях цієї теорії, що характеризують її як субстантивну концепцію справедливості. Поняття справедливості представлено Дж. Роулсом у вигляді аксіоматизованих правил і принципів, нібито обраних учасниками суспільного договору в стані деякої первісної ситуації. Вчений вказує на два головних змістовних принципа справедливості. Перший: кожна особа повинна володіти рівним правом на свободу. Другий: соціальні і економічні нерівності мають бути такими, щоб вони могли стати перевагою кожного, були пов'язані з позиціями і службами, відкритими для всіх на умовах чесної рівності можливостей. Функціонально ці принципи призначені регулювати основні соціальні структури шляхом розподілу прав і обов'язків, вигод та витрат соціальної кооперації. Для кожного з цих двох принципів може бути умовно визначена сфера дії, система соціальних інститутів, до яких вони в основному застосовуються. Перший принцип стосується реалізації основних політичних свобод громадян – свободи права голосувати, бути обраним, свободи слова, зібрань, думки і совісті, а також свобод, пов'язаних з правом власності, свободи від свавільного арешту, захоплення майна і т. д. Другий принцип поширюється на розподіл доходів і багатств, на інститути, що базуються на нерівності влади і відповідальності [4].

Проти такої абстрактної моделі справедливості і, особливо, проти теорії Дж. Роулса Р. Нозік висуває авторську історичну теорію справедливості. Вона містить три аргументи. Перший відноситься до проблеми початкового придбання власності. Другий аргумент стосується передачі власності однією особою іншій: добровільний обмін, дарування і, як крайній випадок, насильницьке вилучення. Третій аргумент відноситься до справедливості

власності. Така, в основних рисах, історична теорія справедливості. Її можна підсумувати так: „Власність особистості виправдана, якщо встановлені права на неї за допомогою принципів справедливості в придбанні, передачі та ректифікації від можливої несправедливості” [5].

Підводячи підсумок, можна констатувати, що сучасні теорії соціальної справедливості націлені на пошук алгоритму розв'язання нинішніх соціальних проблем, а також вірного напрямку подальшого розвитку суспільства та держави. Філософські теорії того чи іншого часу є закономірним продуктом суспільства і його структури, в рамках якої вони виникли. Історія категорії справедливості свідчить про необхідність розгляду філософсько – соціального знання в двох нерозривно пов'язаних площинах - виявлення його внутрішнього логічного руху, збільшення і збагачення та відображення певних соціальних потреб.

ЛІТЕРАТУРА

1. И. Гаврилова Современные теории социальной справедливости - [Електронний ресурс].URL [http:// www.lawinrussia.ru/ sovremennye-teorii - sotsialnoi-s pravedlivosti](http://www.lawinrussia.ru/sovremennye-teorii-sotsialnoi-spravedlivosti)
2. Філософсько-правове вчення Ієремії Бентама. Філософсько-правові погляди Джона-Стюарта Мілля - [Електронний ресурс].URL [http:// books .br.com.ua /41949](http://books.br.com.ua/41949)
3. Хайек: закон джунглів - [Електронний ресурс].URL [http:// elem 2000. tripod. com/ 5hayek .htm](http://elem2000.tripod.com/5hayek.htm)
4. Р. Шамилева Проблема справедливости в социальной теории Дж. Роулса [Електронний ресурс]. URL <http://www.socionauki.ru/journal/articles/130097/>
5. Дж. Реале, Д Антисери Западная философия от истоков до наших дней - [Електронний ресурс]. URL http://sbiblio.com/biblio/archive/reale_sapadnaja4/16.aspx

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЯК ПРОЯВ ПАТРІОТИЗМУ

Струк О.

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

Початок ХХІ століття в житті українського суспільства являється періодом вагомих змін. Поряд із досягненнями різних сфер виробництва, знаходиться розвиток не менш важливого соціального феномена, а саме волонтерства – явища, коли людина добровільно, без примусу витрачає свій час, талант та енергію на допомогу іншим.

Волонтерський рух є, по суті, частиною кожної цивілізації. У загальному розумінні – це той внесок, який робиться фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної платні, без просування по службі, для добробуту і процвітання спільнот та суспільства загалом [2, с. 186].

Тому неабиякої *актуальності* набуває питання волонтерської діяльності студентів як прояву патріотизму. Це не випадково, оскільки перебуваючи в

стані політичної та економічної кризи, Україна не в змозі провадити повноцінну соціальну політику стосовно вразливих верств населення. Як наслідок – починають створюватися волонтерські загони студентів, члени яких на добровольчих засадах надають допомогу тим людям, котрі цього потребують, демонструючи при цьому милосердя, співпереживання, співчуття до долі громадян країни.

Мета нашої роботи полягає у дослідженні волонтерської діяльності студентів як прояву патріотизму на теренах України.

Поняття «волонтерська діяльність» має різне тлумачення. На думку І.Д. Бега, це своєрідна школа життя, росту і саморозвитку, що допомагає виховувати, формувати себе як гуманну, високодуховну, культурну, ціннісно-орієнтовану особистість із здатністю та бажанням творити в душі найкращих гуманістичних надбань людства [1, с. 203].

Феномен волонтерської діяльності студентів цікавить багатьох вітчизняних науковців. У ході їх досліджень виокремився ряд причин, що спонукають студентів до волонтерства, а саме:

- соціальні контакти з іншими людьми;
- особистісний розвиток;
- набуття певних умінь та навичок;
- особистісний внесок у розвиток суспільства;
- виклик державній політиці [3, с. 149].

Студентська молодь являє собою рушійну силу розвитку суспільства. Події, які відбуваються в Україні, прямо чи опосередковано впливають на життя студентства. Порушення прав людини, низький рівень заробітних плат, пенсій, стипендій, неналежне фінансування спеціалізованих соціальних служб, несприятливі умови життя у закладах інтернатного типу, дорога медицина, погіршення екологічного стану, економічні перипетії, постійний безлад в політиці змушують небайдужих студентів ставати на передову до лав захисників інтересів скривджених співгромадян.

Волонтерська діяльність студентської молоді носить активний характер. Там, де держава закриває очі на певні проблеми, волонтери надають їм ще більшого розголосу; там, де держава не в змозі надати повноцінну допомогу, добровольці готові всупереч долі знайти шлях до виходу із найтяжчих ситуацій; там, де держава не може налагодити партнерські відносини з іншими країнами, українські волонтери тісно співпрацюють зі своїми однодумцями у всьому світі.

Озброївшись альтруїзмом та самовідданістю, студенти-волонтери поспішають на допомогу. На їх рахунку чимало врятованих життів, гектари прибраних територій, закупівля на тисячі гривень виробів медичного призначення, відвідання усіх можливих закладів інтернатного типу, роздавання великої кількості продовольства малозабезпеченим, організація численних обідів для бездомних тощо.

Таким чином, волонтерська діяльність студентів виступає проявом патріотизму в нашій державі. На перший погляд може видатися, що роль волонтерства в житті українського суспільства перевищена. Проте якби не

діяльність добровольців, безліч людей так і залишилися б наодинці зі своїми проблемами, не відчувши при цьому доброти та піклування з боку небайдужих співгромадян.

Отже, завдяки принципам волонтерської діяльності, якими керуються студенти-волонтери, а саме альтруїзму, безкорисливості, гласності, гуманізму, добровільності, законності, милосердя, чуйності, самовідданості, співчуття, партнерства, реалізується чимало програм стосовно покращення життя громадян України. Студентська молодь переймається долею українців, намагаючись покращити її за допомогою добровольчих акцій. А хіба це не є вищим проявом патріотизму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: Навч. метод. посіб. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.
2. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І.Д. Зверева, О.В. Безпалько, С.Я. Харченко та ін.; За заг. ред. І.Д. Зверевої, Г.М. Лактіонової. – К.: Науковий світ, 2003. – 233 с.
3. Соціальна робота в Україні: перші кроки / Під ред. В.Полтавця. – К.: Видавничий дім «KM Academia», 2000. – 236 с.

ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Терещенко А.О.

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

Актуальність питання патріотичного виховання на сучасному етапі розвитку українського суспільства полягає в тому, що на жаль патріотичне виховання й сьогодні не є моральною основою державності, як умови сили українського народу, єдності і величі України, могутності держави.

Насамперед треба згадати, що патріотизм - це почуття прив'язаності до тих місць, де людина народилася і виросла; усвідомлення обов'язку перед Батьківщиною, відстоювання її честі та гідності, свободи і незалежності; гордість за соціальні і культурні досягнення своєї країни; гордість за свою Вітчизну; шанобливе ставлення до історичного минулого Батьківщини, свого народу, його звичаїв і традицій.

Багатогранні аспекти патріотичного виховання особистості знайшли своє відображення у працях педагогів Х.Алчевської, Г.Ващенко, О.Духновича, І.Огієнка, С.Русової, К.Ушинського, Я.Чепіги, які велику увагу приділяли вихованню любові до своєї землі, рідної мови, формуванню національної самосвідомості, поваги до історичного минулого. А.Макаренко, В.Сухомлинський радили прищеплювати учнівській молоді високі почуття вірності й відданості Батьківщині, пошани до її трудівників. Письменники,

історики, філософи та літературознавці М.Бердяєв, М.Грушевський, С.Єфремов, І.Огієнко, Г.Сковорода, І.Франко, Д.Чижевський визначали основні складники патріотичного виховання свідомого українця; методисти Т.Бугайко, В.Водовозов, В.Острогорський, В.Стоюнін, М.Рибникова розробляли шляхи формування патріотичних почуттів, переконань засобами художнього слова.

Проблему дослідження визначили: потреба суспільства у вихованні патріотизму в учнівській молоді та недостатня вивченість можливостей використання в цих цілях шкільних дисциплін; можливість використання процесу вивчення української літератури в школі як засобу патріотичного виховання учнів і недостатня розробленість даного питання; багатство ідей патріотичного виховання у вітчизняній культурі та їх недостатня розробленість стосовно вирішення сучасних проблем виховання.

М.Стельмахович зазначає: «Звичайно, немає окремо, скажімо, національної хімії, фізики, математики, біології чи кібернетики. Зате національними є ті науки, що стосуються етносу, природи, екології, мови, фольклору, історії, держави, матеріальної і духовної культури, географії, виховання, громадського устрою, побуту, літератури, філології, релігії, права, війська, міжнародних відносин, ментальності (склад розуму, самотнього способу мислення та світосприймання)» [2, 10].

Великими потенційними можливостями у патріотичному вихованні володіє українська художня література, яка є першоосновою духовного та соціального розвитку суспільства. Ця істина підтверджується усім ходом розвитку людської цивілізації. Рідна література, відкриваючись перед учнями новими гранями, є могутнім джерелом, своєрідним генетичним кодом, пам'яттю народу. Вона нерозривно пов'язана з національними і культурними традиціями. Це своєрідний художній літопис українців. Національний тип особистості виростає на ідеях національної філософії, народних ідеалах, традиціях, звичаях, обрядах, морально-етичних цінностях, які тією чи іншою мірою показані у творах художньої літератури [1, 2].

Вивчення творів В.Барки, О.Гончара, О.Довженка, П.Загребельного, Л.Костенко, І.Котляревського, Т.Осьмачки, У.Самчука, В.Симоненка, В.Сосюри, В.Стуса, Лесі Українки, Т.Шевченка та інших письменників передбачає виховання любові до Батьківщини, рідної мови, історії та культури, почуття національної самосвідомості, господаря власної землі, повагу до славних синів і дочок України, шанобливе ставлення до культур усіх народів світу, відповідальність кожного за долю нації.

Значним підґрунтям патріотичного виховання є введення до програм з літератури у школі письменників, твори яких були з певних причин вилучені з літературного процесу. Це могутні постаті І.Багряного, В.Барки, Є.Маланюка, О.Ольжича, Т.Осьмачки, У.Самчука, О.Теліги, творча спадщина яких донесе до майбутніх поколінь українців повну правду про страшну трагедію, пережиту їхнім народом. В даному випадку, українська література у школі має допомогти учням подолати принизливе почуття національної меншовартості,

разом з історією України допомогти повернути їм історичну пам'ять і виплекати природне почуття національної гордості за свою Батьківщину.

Але патріотичне виховання продовжує трактуватися в душі радянського, соціалістичного, інтернаціонального, тому вчителі відчують гостру потребу в нових методичних рекомендаціях.

Патріотичне виховання має здійснюватись на основі проблемного вивчення текстів, їх системності, де домінантою є настанови до національного відродження.

У процесі патріотичного виховання засобами літератури повинні формуватися складники патріотичної вихованості, які ґрунтуються на життєвих стереотипах українського народу і узгоджуються з народними уявленнями про високі виміри морального, естетичного, етичного, духовного, гуманістичного, відображення національного менталітету.

На уроках української літератури необхідно моделювати ситуації, які сприятимуть розумінню школярами суспільно-політичних явищ, змальованих автором у творі; через мистецтво слова будити національну свідомість, протидіяти русифікації та асимілятивним процесам, які зсередини розкладають націю, тощо.

Необхідно знання, ідеї, теорії, які подаються учням, розкривати в логічній послідовності і системі, супроводжувати обґрунтованими і переконливими літературними і літературознавчими фактами і аргументами.

Учні повинні навчатися самостійно аналізувати твір, виділяти основні патріотичні почуття героїв, їхні патріотичні вчинки та переконання. Школярам повинна надаватися змога висловлювати власну думку про патріотичні мотиви твору, вміти їх відстояти і аргументувати, вести дискусію, узагальнювати, робити висновки.

Одним з найважливіших педагогічних умов підвищення ефективності патріотичного виховання є вміле поєднання урочної та позаурочної діяльності, забезпечення наступності навчальної та позакласної роботи, яку я розглядаю як органічне продовження процесу навчання.

В основу системи патріотичного виховання на уроках української літератури в старших класах потрібно покласти правдиве слово про свій народ, його споконвічне прагнення вибороти Україну.

ПАТРІОТИЗМ У ШКІЛЬНОМУ ВИХОВАННІ

Товкач Д.

студент факультет соціології та управління ЗНУ

Патріотизм, патріотичне виховання – це на сьогодні актуально як для держави, так і для суспільства в цілому. Політичні негаразди у державі призвели до втрати значення таких рис суспільної свідомості як честь,

обов'язок, відійшли на другий план ідеали любові до Вітчизни і до людей, що було характерно для старших поколінь.

Актуальність обраної теми визначається потребою цілеспрямованого виховання патріотизму у школярів. Вони якнайкраще усвідомлюють і засвоюють основні пріоритети і цінності, які в подальшому житті скеровують їх діяльність.

Об'єктом роботи являється патріотизм сучасних українських школярів, а предметом – виховання патріотизму сучасних українських школярів.

На даний час у нашій, досить молодій державі, патріотизм розвинутий на досить низькому рівні. Основою виховання патріотизму у школярів є:

1. Виховання правової культури, поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки — Герба, Прапора, Гімну України та історичних святинь;

2. Формування мовної культури, оволодіння та вживання української мови як духовного коду нації;

3. Формування духовних цінностей українського патріота: почуття патріотизму, національної свідомості, любові до українського народу, його історії, Української Держави, рідної землі, родини, гордості за минуле і сучасне на прикладах героїчної історії українського народу та кращих зразків культурної спадщини;

4. Відродження та розвиток українського козацтва як важливої громадської сили військово-патріотичного виховання молоді;

5. Забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, людей похилого віку, турбота про молодших та людей з особливими потребами;

6. Сприяння розвитку фізичного, психічного та духовного здоров'я, задоволення естетичних та культурних потреб особистості;

Таким чином, патріотизм складає найважливішу ціннісну основу будь-якого демократичного суспільства і виступає не лише інтегруючим початком, а й суттєвим внутрішнім мотивом для саморозвитку і розкриття всіх соціальних можливостей. У формуванні патріотизму молоді велику роль відіграють ЗМІ. Сьогодні інформація значно впливає на суспільне життя, формує установки, ціннісні орієнтації, впливає на моральний стан та ступінь відчуження в суспільстві, активізує будь-яку діяльність.

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ПАТРІОТИЗМУ В УКРАЇНІ

Фролова Н. В.

студентка спеціальності політологія факультету соціології та управління ЗНУ

Сьогодні дослідники і пересічні громадяни відмічають вплив на розвиток особистості, соціалізацію, засвоєння базових цінностей та норм

величезне значення засобів масової інформації. Під засобами масової інформації (ЗМІ) розуміють шляхи і способи систематичного поширення інформації, що проходить через друковану пресу, радіомовлення, телебачення, кіно, звукозапис, відеозапис, Інтернет. Мас-медіа здійснюють збір, обробку і поширення інформації на масову аудиторію.

Російські дослідники Г.В. Грачев, І.К. Мельник, Р.Р. Гарріфулін визначають ЗМІ як сукупність каналів поширення інформації, адресованої необмеженому колу осіб, соціальних груп держави з метою оперативного інформування їх відносно подій і явищ у світі, державі, регіоні, виконання спеціальних функцій комунікації в суспільстві, соціалізації, виховання та освіти громадян, засвоєння норм, цінностей, притаманних конкретному суспільству.

Засоби мас-медіа завдяки широкому охопленню аудиторії, технічним можливостям транслювання передач на далекі відстані дають можливість громадянам споживати медійну продукцію на власний вибір (обирати телеканал, газету, інтернет-сторінку, мову, подачі інформації, можливість вибору медіа відповідно до світоглядних позицій). Це є позитивним, але паралельно ЗМІ стають найбільш ефективною формою комунікації в суспільстві, визначають зміст і якість сучасного соціокультурного середовища.

Споживаючи медіа-продукти тривалий час людина сприймає норми, цінності та ідеали, запропоновані ЗМІ, вважає їх правильними, привабливими та популярними. Одними із таких почуттів для громадян України, які відчули на собі негативний вплив мас-медіа, стали самоідентичності громадян нашої держави, поваги та пошани до Вітчизни, патріотизм.

Безперечно, ЗМІ є комерційною системою і повинні насамперед приносити прибуток та відробляти вкладені в них кошти, але не варто забувати, що мас-медіа мають ставитися до своєї роботи більш відповідально, не відкидаючи, що вони несуть не просто новини і розважають населення, а серйозно впливають на думки і вчинки людей, відповідно їм варто розглядати питання виховання і просвітництва людей, використовувати свої ресурси та можливості для розбудови нового українського суспільства, виховання громадянина вільної та незалежної України, адже від становлення повноцінного соціуму виграє і сам медійний комплекс, адже маючи розгалужену структуру і якісний контент, він буде мати широку аудиторію, яка буде віддавати перевагу саме вітчизняним мас-медіа, а не закордонним, бо вони будуть подавати інформацію та медіа-продукцію, популярні саме в даному суспільстві.

Після розпаду СРСР став очевидним занепад духовної сторони українського суспільства, що призвело до девальвації цінностей, часом негативного сприйняття образу патріотів України. Криза економічного, політичного та соціального життя призвели до знецінення понять «патріот», «Вітчизна». Додавали свого мас-медіа, які пропагували нові цінності та норми та відповідно знижували рівень поваги, пошани до держави, призвели до проблем в сфері духовності.

Аналізуючи сучасні українські ЗМІ можна сказати, що вони не виконують повністю свої функції. Це видно із того, скільки кінофільмів,

телепередач та телесеріалів вітчизняного виробництва транслюється на українському телебаченні (сюди включається питання про те, скільки фільмів виробляється в нашій державі, їх якість, поширення та наявний попит із боку наших телеканалів та кінотеатрів – наявна дуже низька підтримка українського кінематографу, що є не припустимим, оскільки ми змушені споживати медіа-контент, вироблений за кордоном із чужими для нашого суспільства нормами, цінностями і паралельно закладеним вихованням молодих патріотів іншої держави). Є важливою мова, на якій подається медіа-продукт – одночасно взяти і перевести всі мас-медіа на українську мову не можна, але робити це поступово і систематично необхідно. Це набуває особливої актуальності в контексті прийняття російської мови як регіональної в ряді регіонів держави, так як підтримку рідної української мови в будь-якому випадку здійснювати необхідно.

Засоби масової інформації на теренах України є достатньо розвинутими як в технічному відношенні, так і стосовно якості контенту, взятого із-за кордону, або різних ток-шоу вітчизняного виробництва, але, на жаль, вони не переслідують мети освіти та духовного росту громадян, пропагування цінностей саме українського суспільства, виховання патріотів. Така робота повинна вестися систематично і в тісній співпраці із громадськими організаціями та об'єднаннями, закладами освіти, так і з органами державної влади, місцевого самоврядування, потребує об'єднання зусиль всіх ведучих ЗМІ, як телеканалів, так і друкованих, і Інтернет мас-медіа, так як це не справа кілька місяців чи років, тут роботи на найближче десятиліття вистачить без сумнівів.

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ ЯК КАТАЛІЗАТОР РОЗВИТКУ ПАТРІОТИЗМУ В УКРАЇНІ

Філіповський В.

магістрант факультету соціології та управління ЗНУ

Процес формування та становлення України як незалежної держави супроводжувався складними та багато в чому суперечливими обставинами, котрі значним чином вплинули на сучасне українське суспільство. Сукупність цих факторів обумовили фрагментацію країни за мовними, культурними, в певній мірі ментальними показниками, а також в аспектах сприйняття історичних подій.

В той самий час, слід розуміти, що патріотична спорідненість українців може сформуватися тільки завдяки їх політичній та ідейній єдності. Така єдність може бути досягнута тільки шляхом формування політичної нації.

Автор вважає за доцільне виділити наступні системні принципи, на підставі котрих має реалізуватись державна політика в цьому напрямі:

Принцип компромісності. Його суть має полягати в зацікавленості державної влади в стабільності та єдності суспільства. Досягнути цього можна

тільки шляхом відходу від категоричних формулювань в оцінках та напругах реалізації економічної, соціальної і особливо гуманітарної політики. Держава має стати гарантом дотримання можливості кожного громадянина реалізовувати своє право на використання власної мови та традицій на локальному рівні. В той самий час, держава має сформулювати і єдиний каркас державності у вигляді єдиної державної української мови (при автономному регіональному використанні інших мов) у діловодстві, державній службі тощо. Подібний підхід, з одного боку, має звести до мінімуму суспільні суперечки в гуманітарній сфері, з іншого боку, один раз і назавжди закріпити статус української мови, поступово прививаючи суспільству повагу до неї та її загальнообов'язковість в певних сферах життя. Подібний компроміс має бути сформований політичною елітою, за для мінімалізації політичного тиску в цих питаннях, а потім відобразитися на суспільстві у вигляді діалогу між громадянським суспільством та державою.

Принцип стратегічності. Всі дії держави по консолідації мають супроводжуватися виробленням загальнодержавної стратегії, яка містила в собі завдання та пріоритети, які поділяє все суспільство, а не окрема його частина. Подібне стратегічне узгодження має торкатися питань від регіональної політики до зовнішнього курсу. В протилежному випадку реалізації будь-якої цілей буде знівельована відсутністю суспільної підтримки.

Принцип суспільної домінантності. Держава має орієнтуватися на конкретні потреба суспільства та враховувати громадську думку. В практичному вимірі це має реалізуватись через встановлення постійного діалогу з суспільством. Державний пріоритет – розвиток країни та захист прав громадянина виглядає найбільш загальною національною ідеєю, однак вона має вагомий прикладний аспект і, що найголовніше – вихід на реальні проблеми, котрі підлягають вирішенню.

Враховуючи значний рівень ідеалізації цих принципів, держава має взяти на себе свого роду ідеологічну функцію, формуючи таким чином і політичні міфи, які в даному випадку будуть позитивно впливати на суспільну свідомість. Історія знає безліч прикладів, коли саме в кризові періоди суспільство мала високий потенціал до об'єднання. Це дає відповідь на тактику державних дій. Щодо глобального виміру сутнісних протиріч між Сходом та Заходом країни, то формат їх вирішення може лежати тільки в площині компромісу.

ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Хапілова В.П.

к. псих. н., доцент кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ.

Аналіз літератури свідчить, що останнім часом все більш стає актуальним вивчення проблеми патріотичного виховання в Україні. Ідея патріотизму за всіх часів займала особливе місце не тільки в духовному житті

суспільства, але й у всіх найважливіших сферах його діяльності - в ідеології, політиці, культурі, економіці, екології тощо. Питання, пов'язані з розумінням феномена «патріотизм» (від грец. *patris* - батьківщина) – це відданість та любов до своєї батьківщини, до свого народу), завжди викликали велику зацікавленість із боку фахівців різних сфер: філософії, соціології, педагогіки, психології та ін. Патріотизм завжди розглядався як символ мужності, доблесті й героїзму, чинності народу, як необхідна умова єдності, величі й могутності держави, основне ствердження про те, що патріотизм є основа життєвих орієнтацій, що визначає стратегію розвитку особистості, суспільства, держави, зміст і самоцінність життя громадянина України.

Сучасні глобалізаційні зміни і трансформаційні перетворення в українському суспільстві суттєво впливають на соціалізаційні особливості особистості та формування відчуття патріотизму в молодого покоління. Відбувається злам ідеологічних традицій, перегляд моральних, правових норм і духовних цінностей у суспільстві та у світогляді людей. Чупрій Л.В. зазначає, що проблеми соціально-економічного становища українського суспільства на сучасному етапі, зниження рівня життя більшості населення, його розшарування, знецінення традиційних моральних норм і цінностей, пропаганда жорстокості, бездуховності, насильства, невизначеність в оцінці подій історичного минулого українського народу негативно вплинули на моральні цінності підростаючого покоління.

У контексті соціалізації в глобалізаційний період виростає покоління молодих людей, позбавлених почуття національної гідності, гордості, якому насаджується безкультур'я, нівелюється совість, деградується мораль, честь, справедливість тощо. У цих умовах постає необхідність розв'язання на державному рівні найгостріших проблем, пов'язаних із вихованням патріотизму та формуванням національної свідомості населення України як основи консолідації суспільства і зміцнення держави.

В. О. Сухомлинський під патріотичним вихованням розуміє сферу духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується.

Враховуючи *актуальність та соціальну значущість проблеми* на сучасному етапі розвитку суспільства, *метою дослідження* є з'ясування ознак, що в сукупності характеризують патріотизм і виявлення чинників, які впливають на відчуття патріотизму під час процесу соціалізації особистості.

Соціалізація є не тільки свідомим засвоєнням дитиною готових форм і способів соціального життя, способів взаємодії з матеріальною і духовною культурою, адаптацією до соціуму, але й виробленням власного соціального досвіду, ціннісних орієнтацій, свого стилю життя

Виховання – це система цілеспрямованих, педагогічно організованих взаємодій дорослих із дітьми, самих дітей одне з одним. Саме в такій особистісній взаємодії відбувається зміна мотиваційно-ціннісної системи особистості дитини, виникає можливість репрезентувати дітям соціально значимі норми і способи поведінки, оскільки виховання є одним з основних шляхів

організованої соціалізації. Виховання, як цілеспрямований процес організації оволодіння соціальним досвідом, є необхідною складовою процесу соціалізації.

У дитячому, підлітковому та юнацькому віці, в підготовчий період соціалізації, важливо сформувати в покоління нової генерації національно-патріотичні якості, такі як: доброта, чесність, вірність, хоробрість, працездатність, готовність до виконання громадянських і конституційних обов'язків, повага до української історії, почуття любові до України тощо.

Кожне покоління по-своєму проходить школу патріотизму. Патріотичне виховання - це завдання не тільки держави й школи, але й обов'язок батьків. Головне завдання патріотичного виховання - це культивування вищих ідей, пов'язаних з нашими суспільними цінностями, з існуванням і захистом Батьківщини. Саме в цьому полягає продуктивна, творча чинність патріотизму: з ранніх років у дитини повинна закладатися готовність боротися й вистояти, перебороти будь-які труднощі в ім'я обов'язку, в ім'я ідейних завоювань нашого народу. Ці важливі якості неможливо сформувати тільки на уроках у школі. Вони прищеплюються й дома - у родині, у звичайних обставинах щоденного буття. Насамперед батьки повинні формувати патріотичні почуття в дітей. Першими наставниками в пробудженні патріотичних прагнень у дітей завжди були батьки, їхня поведінка, моральна чистота, справи й вчинки.

Для того, щоб патріотизм став справжньою серцевиною виховання, щоб виявився його вплив на розум і серце дитини, потрібні постійні й глибокі зусилля всіх дорослих членів родини. Адже міцніше й легше всього дитина засвоює погляди, судження й звички від найближчих їй людей. Варто говорити з дітьми про Батьківщину, її неповторну красу, про відданість служіння їй, захист. Ефективність виховного впливу зростає при таких умовах: батьки орієнтують дітей на перегляд телепередач, читання періодичної преси, підкреслюючи значимість матеріалу, з яким треба ознайомитися; після ознайомлення з інформацією організують її обговорення. Важливу роль у патріотичному вихованні молоді відіграє відношення батьків до їхньої участі в роботі різних клубів, секцій, гуртків, спрямованих на формування патріотичного почуття. Поступово до дитини приходять відчуття гордості за належність до великої країни, прагнення розділяти її турботи, брати участь у здійсненні цілей, за які вона береться.

Дитина не народжується патріотом, вона поступово стає ним залежно в якому середовищі живе і яке виховання одержує. Патріотичне виховання починається ще в дошкільному й молодшому шкільному віці. Батьківський приклад - велика чинність у формуванні патріотизму в дітей і підлітків [3, с.178]. Школа та батьки відіграють значну роль у процесі становлення, соціалізації людини та формування патріотизму. Патріотичне виховання у школі також здійснюється через систему як навчальних (дискусія; рольові, ділові ігри; метод довірчого міжособистісного спілкування, метод створення виховних ситуацій; тренінги тощо), так і позакласних заходів, зокрема організуються табори патріотичного спрямування, здійснюються екскурсії по «місцях пам'яті», проводяться відповідні дискусії на тему патріотичного

виховання, застосовуються методи стимулювання - заохочення, змагання, схвалення, нагородження тощо.

На початку третього тисячоліття ознаками патріотизму громадянина України, на наш погляд, є: відчуття зв'язку з Батьківщиною; відношення до Батьківщини; гордість за героїчне минуле Батьківщини; прихильність ідеалам, цінностям і традиціям свого народу, почуття обов'язку перед Батьківщиною, готовність захищати, зберігати й збільшувати честь і славу своєї Батьківщини; служіння інтересам Батьківщини; відповідальність за долю Батьківщини й свого народу, за їхнє майбутнє; прагнення використати свої власні чинності в збереженні й збільшенні її слави; подолання особистого, національного й релігійного егоїзму; високий рівень особистої духовності; гуманізм, милосердя, загальнолюдські цінності, що йдуть на благо Батьківщини, тощо.

До чинників, що впливають на відчуття патріотизму, можна віднести: мову; державні символи; культуру та звичаї народу; національні події; національних героїв; національну аудіо – відео продукцію; норми поведінки керівництва країни тощо.

Отже, успіх формування патріотизму в контексті соціалізації особистості проявляється в гордості юної людини своєю країною, її державними символами - Прапором, Гербом, Гімном, у точності дотримання законів держави, правил спілкування, у готовності захищати Батьківщину, своєю працею сприяти її процвітанню.

ВПЛИВ ІНСТИТУТУ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА НА ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ

Хорішко Л.С.

к. політ. н., доцент кафедри політології ЗНУ

В сучасних умовах глобалізаційного розвитку зростає значення політичного лідерства як особливого політичного інституту, що надає можливість на персональному чи груповому рівні впливати на процес прийняття політико-управлінських рішень, володіючи при цьому необхідними ресурсами, авторитетом та сприяючи їх реалізації на практиці. Структура даного інституту представлена двома компонентами: 1) статусний компонент, який вказує на наявність формальних можливостей здійснювати визначені посадові обов'язки та нести відповідальність; 2) морально-етичний компонент, що характеризує рівень моральної відповідальності політичних лідерів перед суспільством [1]. Загалом, інститут політичного лідерства виконує наступні функції: інтеграція суспільства на основі спільних ідей, цінностей, направлена на виконання політичних програм; знаходження та прийняття оптимальних політичних рішень; соціальний арбітраж і патронаж, тобто гарантування дотримання прав і свобод людини та громадянина; налагодження комунікації з суспільством з метою запобігання відчуження громадян від політичного керівництва та врахування їх потреб, інтересів [2]. Відповідно, ефективність

реалізації функцій залежить від здатності діяти в межах своєї компетенції, сприяючи реалізації окреслених стратегій розвитку відповідно до суспільно визнаних цінностей та норм. Патріотизм можна розглядати як своєрідну умову успішної реалізації довгострокової політичної стратегії, що сприяє консолідації суспільства, формування відносин довіри до інститутів влади та спрямованості на активну політичну діяльність.

Аналіз структури та функцій інституту політичного лідерства дає можливість визначити основні напрями його впливу на формування патріотизму. Морально-етичний структурний компонент обумовлює формування аксіологічного рівня патріотизму, тобто системи цінностей, які розкривають його зміст (любов до Батьківщини, відчуття постійного зв'язку з нею, захист її інтересів, збереження та примноження традиції свого народу, прагнення до забезпечення безпеки особистості, суспільства, держави). Інститут політичного лідерства повинен забезпечувати умови самореалізації особистості згідно її інтересів та потреб; сприяти створенню концептуальних засад патріотичного виховання населення, використовуючи можливості органів державної влади; підтримувати традиції та сприяти інноваціям у сфері патріотичного виховання; використовувати особистісний потенціал політичного лідера для спонування суспільства до патріотично-орієнтованої діяльності, направленої на досягнення суспільного блага.

Статусний компонент даного інституту обумовлює формування функціонального рівня патріотизму, що характеризується патріотичною діяльністю, обумовленою поетапним історичним процесом переходу від ідеї патріотизму до створення патріотичного ідеалу, його впровадження в суспільну свідомість, в уявлення та свідомість окремого індивіда. Відповідно, даний інститут має формувати нормативно-правові, інституціональні, організаційні засади активізації діяльності та використання можливостей взаємодії органів державної влади і місцевого самоврядування з суспільством для забезпечення взаємної відповідальності за виконання поставлених цілей і завдань державного розвитку. Отож, інститут політичного лідерства, виходячи з покладених на нього функцій, має сприяти виробленню концептуальних засад патріотизму, підкріплюючи їх особистісним потенціалом та патріотично-орієнтованою діяльністю політичного лідера, що сприятиме консолідації суспільства з метою практичної реалізації стратегій державного розвитку.

ПАТРІОТИЗМ ЯК УМОВА ЦІЛІСНОСТІ ОБРАЗУ МАЙБУТНЬОГО СУЧАСНОЇ ІДЕОЛОГІЇ

Цапліна І.С.

к. філ. н., викладач кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

Структура образу майбутнього може бути розглянута, виходячи з його знакової сутності, що дозволяє виділити в ній означник як конкретно-чуттєву форму і означуване як зміст. Означуване було досліджене як складне ціле, що

має абстрактно-раціональні (поняття, значення, ідеї), ірраціональні (фантазми, вірування, інтуїції, архетипи), аксіологічні (мета, ідеал, смисл), емоційні (емоції, почуття), праксеологічні (досвід, вольові рішення, алгоритми, конструкції) складові. Достовірність образу майбутнього визначається його цілісністю і системністю побудови. Ядро образу майбутнього в ідеології, що поєднує означуване та означник в єдине ціле та має системоутвірні властивості, складається з рівнів людини як одиничного, соціальних груп та держави як особливого, суспільства та людства, в глобальному сенсі, як загального.

Характерними рисами образів майбутнього в ідеологіях індустріальної епохи є заходоцентризм, еталонність, наукова раціональність, підпорядкування соціальної реальності ідеалу. Формуються ідеології з різноплановими образами майбутнього: «людиноцентризм» – ліберальна ідеологія, «соціоцентризм» – комуністична ідеологія, «теоцентризм» – консервативна, «державоцентризм» – трансформована у соціальній практиці соціалістична та комуністична ідеології тощо. Їх специфіка відображена через співвідношення у структурному ядрі ідеології рівнів людини, соціальної групи чи держави і суспільства та міри їх суб'єктності.

Демократичний образ майбутнього як найбільш актуальний в теперішній час формується як людиносоціоцентричний.

Трансформації сучасного образу майбутнього відображають єдність темпорального та просторового у таких його компонентах як локальне – топічне – тектонічне, які об'єднуються або фрагментуються в ідеологічній діяльності. Руйнування класичних ідеологій пов'язане з деформацією їх ядра і втратою цілісності, обумовлених розкладом їх центру, а також технологічною та соціоінженерною діяльністю.

Постмодерністські світоглядні тенденції у сучасному образі майбутнього в ідеології, що обумовлені процесами глобалізації та формуванням інформаційного суспільства, спрямовані на утвердження свободи окремої людини в контексті плюралізму і заперечення авторитетів, пізнавального і ціннісного релятивізму, іронії, інтертекстуальності мислення.

Під впливом цих змін формуються некласичні ідеології, що мають нечітке ідейне ядро, синкретичну соціальну базу, спрямовані на вирішення ситуативних проблем, є наукоємними та технологічними. В розвитку цих тенденцій виникають постнекласичні ідеології як ідеології знання, що характеризуються центризмом знань як високоякісної влади у відкритому глобалізованому просторі інформаційної цивілізації.

Трансформація ідеології відображає вектори еволюції людства через тенденції посилення значення соціальних технологій у побудові і реалізації образу майбутнього, зростання масовості та змістовного розгалуження образів майбутнього, осмислення та включення в соціальну перспективу нових соціальних інститутів, розвитку та ускладнення теоретичних концепцій майбутнього, акцентування гуманістичних тенденцій, зокрема, у пріоритетності поступових соціальних змін перед революційними.

Постмодерністські світоглядні тенденції у сучасному образі майбутнього в ідеології, що обумовлені процесами глобалізації та

формуванням інформаційного суспільства, спрямовані на утвердження свободи окремої людини в контексті плюралізму і заперечення авторитетів, пізнавального і ціннісного релятивізму, іронії, інтертекстуальності мислення.

Під впливом цих змін формуються неklasичні ідеології, що мають нечітке ідейне ядро, синкретичну соціальну базу, спрямовані на вирішення ситуативних проблем, є наукоємними та технологічними. В розвитку цих тенденцій виникають постнеklasичні ідеології як ідеології знання, що характеризуються центризмом знань як високоякісної влади у відкритому глобалізованому просторі інформаційної цивілізації.

Під впливом глобалізаційних тенденцій і постмодерністських ідей образ майбутнього неklasичних ідеологій набуває еkleктичності і втрачає однозначність ціннісної спрямованості. Це спричиняє його фрагментарність та неспроможність формувати адекватну картину світу. Патріотизм як одна з домінант національної ідеї структурує співвідношення рівнів людини, соціальної групи чи держави і суспільства та міру їх суб'єктності, забезпечуючи визнання цінності загального (нації), яке б включало одиничне (громадянина), в контексті всезагального (людства). Утверджуючи цінність національної ідеї, що є концентрованим усвідомленням минулого, теперішнього і майбутнього нації як соціального суб'єкта, патріотизм стає важливим фактором формування образу майбутнього нації і тому має бути взятий за ціннісну основу наукоємних постнеklasичних ідеологій.

БАЗОВІ ЦІННОСТІ ПАТРІОТИЗМУ – ТЕОРЕТИКО-ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Цвяткова Т.

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

Проблема патріотизму в сучасному глобалізованому світі, сповненому процесів взаємної інтеграції між національними державами, є дуже актуальною. Про це яскраво свідчить світова історія. Її хід сприяв поступовому усвідомленню людством того факту, що основною детермінантою існування держави є консолідація зусиль усіх верств суспільства на основі базових цінностей патріотизму

Найкращим підґрунтям для формування патріотизму в суспільстві є базові цінності, які є характерними для певного регіону. Вони створюють непохитну платформу у світогляді людей і підтримуються історичною пам'яттю, помноженою на еволюційні процеси, які відбувалися в державі. Саме ця база, яка формується за допомогою ціннісного ресурсу, допоможе сучасним державам і державам майбутнього зберегти свою самобутність і при цьому ефективно інтегруватися у світову спільноту.

Найбільш влучне обґрунтування поняття «базові цінності», на нашу думку, надається в менеджеріальній літературі. Під базовими цінностями розуміються керівні принципи в групі, які керують діями та поведінкою її

членів та закріплюють організаційну культуру і корпоративний дух [1]. Виходячи з цього положення, можна вважати, що базові цінності суспільства – це основні принципи суспільного життя, які через морально-етичні та правові засади впливають на життя суспільства та формуються в результаті еволюційних процесів розвитку суспільства. Саме розвиток ціннісного потенціалу громадян національної держави обумовлює розвиток такого феномену, як патріотизм.

Поняття «патріотизм» вперше було обґрунтоване в Давній Греції і походить від грецьких слів *patriótes*–співвітчизник, *patrís*–батьківщина, вітчизна. Велика Радянська Енциклопедія визначає патріотизм як любов до Батьківщини, відданість їй, прагнення своїми діями служити її інтересам [2]. А В.Ленін зазначав, що це «...одне з найбільш глибоких почуттів, закріплених віками та тисячоліттями відокремлених вітчизн» [3, с.639]. Тобто, аналізуючи генезу поняття, можна сказати, що патріотизм – це соціальне та емоційне почуття людини, виражене в любові до Батьківщини, цінуванні її, прагненні активізувати процеси розвитку в ній та готовності принести в жертву власні інтереси заради інтересів Батьківщини.

Виходячи з вище визначених понять, можна конкретизувати поняття «базові цінності патріотизму» – це керівні принципи нації, що формуються в національній державі в результаті її еволюційного розвитку та обумовлюють культивування в громадянах патріотичних почуттів.

Першою базовою цінністю патріотизму можна визначити людиноцентризм. Його сутність в зазначеній проблематиці пояснюється первинністю людини, як елементу світу, без якого останній неможливий. Саме вона реалізує усі суспільні процеси і є носієм почуття патріотизму. Хотілося б підтримати тезу В.Г.Белінського про те, що саме «...жива людина несе в своєму дусі, в своєму серці, в своїй крові життя суспільства...» [4, 180]. Необхідно зазначити, що патріотична людина – це та, яка вихована в морально здоровому світі, для якого цінність людського життя та задоволення потреб і прав громадян є понад усе. А дотримання цих законів, в свою чергу, формує передумови для формування патріотизму.

З концептуального положення про первинність людини у світі випливає друга цінність патріотизму – честь та гідність. Ще з античних часів саме їх верховенство визначалося передумовою честі та гідності держави, як політичного та суспільного утворення. Любов до Батьківщини формується в середовищі людей, які пишаються та поважають її, де немає місця зневазі прав та свобод людини. В сучасному світі запорукою дотримання честі та гідності людини є не лише морально-етичні, тобто нерегламентовані устої, а й конкретні правила людського співіснування в державах, що є чітко закріпленими в правових нормах. Лише поважаючи людську гідність та честь, держава може виховати патріотично налаштоване суспільство, яке буде культивувати любов до Батьківщини та всіляко сприяти її розвитку.

Наступною ціннісною запорукою патріотизму є повага до свободи особистості з боку держави. Культивування вільного суспільства та відчуття людиною того, що вона сама є хазяїном свого життя, створює необхідні

передумови для взаємодії суспільних, політичних, тощо інститутів. Батьківщина, яка дарує людині можливість вільного вибору, може розраховувати на відповідну віддачу з боку останньої. Свобода є досить рухомою категорією і може мати як позитивні, так і негативні наслідки. При здоровому прогресивному розвитку суспільства, в якому враховані усі вищезазначені базові цінності патріотизму, вона перетворюється на додатковий стимул національного підйому в державі і розвиває любов до Батьківщини. Але свобода в будь-якому, навіть в найбільш самосвідомому розвинутому суспільстві, має стримуватися законодавчою базою. Отже, свобода за умов правильного її розподілу та використання, створює в людини почуття свідомості вибору патріотичних почуттів та довіри до своєї Батьківщини.

Підсумовуючи нашу невеличку наукову розвідку, відзначимо, що патріотизм є одним з найнадійніших засобів для підтримки функціонування сучасних національних держав в період глобалізації. Тому об'єктивною необхідністю є комплексний розвиток базових цінностей патріотизму задля досягнення збереження самобутності окремих країн та їх неповторних характеристик. Такі загальнолюдські цінності, як людиноцентризм, честь, гідність і свобода є підґрунтям моральних устоїв світу, які існували вже протягом кількох сторіч. Тому, на нашу думку, саме вони є провідними у формуванні патріотичної ідеї в державі, сприяють підйому патріотичних почуттів серед її громадян.

ДЕРЖАВОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПАТРІОТИЗМУ

Цокур Є.Г.

доцент кафедри політології ЗНУ

Сучасна система державотворення ґрунтується на поєднанні різних елементів та складових суспільно-політичної діяльності.

Патріотизм як поняття важко віднести до наукових, але при цьому його роль у державотворчих процесах надзвичайно велика.

Розбудова держави починається з ідеї та ентузіазму, рідко доповнюючись необхідними управлінськими чи матеріальними ресурсами. В цій ситуації патріотична налаштованість та почуття суспільства компенсує відповідну нестачу ресурсів.

Вміння генерувати та використовувати патріотизм в державотворенні та політичному управлінні вирізняє ефективні політичні системи та режими з поміж інших.

Традиції застосування ідеї патріотизму має кожна країна яка пройшла шлях власного державотворення. Ідеологічне і патріотичне збурення передують творенню чи реконструкції державності.

Патріотизм – ірраціональна складова державотворення, що ґрунтується на емоційності, а не на конкретичі.

Ресурс патріотизму мінливий і непередбачуваний. Патріотизму необхідно мати коріння та традиції. Окрім того досягнення мети державотворення сприяє укріпленню патріотизму, а невдача призводить до падіння ролі патріотизму та зневіри.

Втім за певних історичних та суспільно-політичних умов деякі політичні сили можуть намагатися використовувати патріотизм не лише для творення державності, але і як політичну технологію отримання та утримання політичної влади. В такому випадку, можна говорити, про квазі (вдаваний) патріотизм, який характеризується абсолютною нежиттєвістю та неефективністю.

Патріотизм не може бути примусовим, оскільки в такій ситуації він перетворюється на державну ідеологію масового (несвідомого) характеру, що нівелює головну його цінність – особистісну складову та ініціативу.

У тоталітарній державі, наприклад, сутністю явища, яке описується можновладцями як патріотизм, є шовінізм, несприйняття будь-якої інаковості. Примусово-адміністративна модель патріотизму виявляється не лише не ефективною, але і згубною для державності та суспільства, оскільки породжує зневіру та неприйняття пропонованої ідеї та моделі державності, призводячи до особистісної та суспільної апатії, руйнації політичної культури та державотворчих традицій.

Державотворчий потенціал патріотизму реалізується лише за наявності певних умов:

- свідоме сприйняття та прийняття ідеї державотворення;
- особистісне переконання;
- поєднання раціоналізму та емоційності;
- підкріплення патріотичного почуття успішністю державотворчої діяльності;
- політична та соціальна рівність суспільства та влади;
- демократичний режим.

Фактори ефективності державотворчого потенціалу патріотизму:

- високий рівень розвитку політичної культури суспільства та наявність елементів політичної соціалізації;
- патріотизм як традиція державотворення та модель взаємодії суспільства та органів управління.

Суттєве значення має і циклічний характер взаємодії патріотизму та процесу державотворення, що може бути описаний такою схемою:

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ СПІВПРАЦІ СОЦІАЛЬНИХ ПАРТНЕРІВ У ГЕНЕРАЛЬНІЙ УГОДІ – ГОЛОВНА УМОВА ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Чабан Ю.С.

молодший науковий співробітник, ДУ НДІ СТВ Мінсоцполітик України

Світовий досвід виробив найбільш ефективний засіб досягнення консолідації та соціальної злагоди в суспільстві. Це – соціальний діалог на державному, галузевому та виробничому рівнях. В Україні основні аспекти трудових відносин регулює Генеральна угода, яка укладається між Кабінетом Міністрів України, всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців і підприємців та всеукраїнськими профспілками й профоб'єднаннями.

Повноваження сторін щодо розроблення та підписання Генеральної угоди встановлено в Законі України «Про колективні договори і угоди». У цьому ж Законі визначено зміст Генеральної угоди [6]:

- гарантії праці й забезпечення продуктивної зайнятості;
- мінімальні соціальні гарантії оплати праці й доходів усіх груп і верств населення, які забезпечували б достатній рівень життя;
- розмір прожиткового мінімуму, мінімальних нормативів;
- соціальне страхування;
- трудові відносини, режим роботи та відпочинку;
- умови охорони праці та навколишнього природного середовища;
- задоволення духовних потреб населення;
- умови зростання фондів оплати праці та встановлення міжгалузевих співвідношень в оплаті праці.

Актуальність дослідження проблеми обумовлюється недостатнім ступенем вивченості процесу заміни старої системи колективно-договірних відносин у трудовій сфері на нову, яка формується в ході ринкових економічних і соціальних перетворень в країні. Даний процес не можна визнати досконалим і завершеним, оскільки він знаходиться ще на стадії розвитку.

Аналізу ролі соціального діалогу у вирішенні проблем розвитку та регулюванні трудових відносин присвячені роботи С. Бакуменка, Д. Богині, А. Колота, Е. Лібанової, Г. Осового, Ю. Привалова, В. Соболева, А. Андрющенко, І. Дубровського та ін.

Інтерес викликають дослідження російських соціологів та економістів С. Белозерової, Б. Генкіна, Р. Капелюшнікова, які безпосередньо присвячені питанням інституційних перетворень у сфері праці. Трансформаціям у трудовій сфері в умовах глобалізації та становлення інформаційного суспільства приділяли увагу такі зарубіжні теоретики як Д. Белл та М. Кастельс.

Метою статті є – розробка та виокремлення головних рекомендацій з метою підвищення рівня співпраці соціальних партнерів під час розробки та реалізації положень Генеральної угоди.

На відміну від інших угод, наприклад від галузевих тарифних, що набули значного поширення, Генеральна угода встановлює не умови праці, а загальні принципи регулювання соціально-трудова відносин на державному рівні. Відповідно до цього Генеральна угода посідає особливе місце в механізмі регулювання трудових відносин.

За роки незалежності, можна виділити тенденцію звуження змісту Генеральної угоди [9], надання йому більшої конкретності й прив'язування винятково до правового забезпечення трудових відносин, а не із здійсненням соціально-економічної політики в цілому. Генеральна угода встановлює деякі загальні позиції, напрямки соціально-економічної політики (наприклад, проголошується необхідність забезпечити дотримання права громадян України на соціальне страхування як однієї з основних форм соціального захисту працюючого населення) та перелік заходів щодо її реалізації. Вироблений підхід відображає сформовані суспільні потреби: інститути громадянського суспільства прагнуть брати участь у визначенні напрямів розвитку соціуму, співпрацювати з державними структурами, намагаючись висловити й захистити інтереси відповідних соціальних груп.

Поряд з цим, у спеціальній літературі Генеральна угода часто-густо піддається критиці за її декларативність, пропонуються шляхи її (декларативності) подолання. Вважаємо, що подібний, суто утилітарний, підхід до оцінки ролі Генеральної угоди в механізмі правового регулювання не є цілком обґрунтованим. По-перше, декларації Генеральної угоди відображають досягнення певних узгоджених позицій між урядом, працівниками й роботодавцями, що само по собі в складний трансформаційний період має велике значення, сприяє соціальній згоді і стабільності. По-друге, декларація певною мірою свідчить про готовність соціальних партнерів керуватися у своїй діяльності тими положеннями, які закріплені в Генеральній угоді. І, нарешті, "декларація про наміри" формулює соціальне завдання, для розв'язання якого сторони розробляють комплекс заходів.

Докір у декларативності Генеральної угоди не може бути прийнятий і тому, що вона містить не тільки і не стільки декларації, скільки план, та програму діяльності.

До переваг реалізації Генеральної угоди на 2010-2012 роки можна віднести таке [10]:

1. Інформація з регіонів засвідчує збільшення кількості колективних договорів, які містять зобов'язання щодо підвищення кваліфікації та навчання працівників новим професіям. У 2010 році в Донецькій області підвищило кваліфікацію 136 тисяч осіб, або 11,5% працівників, дві третини з них – безпосередньо на виробництві. Цьому сприяє норма Регіональної угоди Донецької області стосовно спрямування не менше 3,0% від фонду оплати праці на професійну підготовку та перепідготовку кадрів.

2. Зростання реальної заробітної плати в Україні значно випереджає темпи росту валового внутрішнього продукту (у 2010 році відповідно 9,0% та 4,2%, у I кварталі 2011 року – 10,8% та 5,3%).

3. У 2011 році 42 тисячам працівників, що працювали на економічно активних підприємствах, погашено заборгованість із заробітної плати. Заборгованість ще мають близько 150 тисяч працівників. З огляду на це, Кабінет Міністрів України зобов'язав Міністерство соціальної політики України разом з іншими органами виконавчої влади вжити негайних заходів стосовно щомісячного погашення не менш як на 15,0% заборгованості із заробітної плати (протокол засідання КМУ від 27 липня 2011 року).

Проте, не зважаючи на великий досвід укладання Генеральних Угод в Україні³ та певні здобутки, соціальні партнери стикаються з багатьма труднощами в процесі підготовки, укладання та прийняття Угоди, що перешкоджають підвищенню ефективності взаємодії соціальних партнерів. Серед них (труднощів) – низька дисципліна дотримання домовленостей, недостатньо ефективний державний контроль; відсутність належної відповідальності сторін соціального партнерства за порушення або невиконання колективних договорів, угод, рішень органів соціального партнерства; недооцінка роботодавцями ролі соціального діалогу, який забезпечує збалансований економічний розвиток та соціальну згуртованість суспільства, тощо.

З моменту підписання соціальними партнерами Генеральної угоди про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики й трудових відносин в Україні на 2010 – 2012 роки пройшло достатньо часу, тому стороною роботодавців відповідно до Регламенту здійснення контролю за виконанням Генеральної угоди було проведено оперативний моніторинг виконання її положень усіма сторонами соціального діалогу.

На жаль, роботодавці вимушені констатувати, що аналіз зазначеної інформації засвідчив, що стан виконання низки положень Генеральної угоди є незадовільним. Про це йшлося й у листі керівництва Спільного представницького органу (далі – СПО) роботодавців від 31 травня 2011 року до Кабінету Міністрів України та СПО профспілок. Так, на їхню думку, залишається майже повністю невиконаним розділ Угоди, присвячений сприянню розвитку вітчизняного виробництва, забезпеченню продуктивної зайнятості. Для українських роботодавців цей розділ Угоди є ключовим, оскільки в ньому закладені положення, спрямовані на підтримку та захист вітчизняного товаровиробника. Загалом роботодавців непокоять числені факти порушення процедури здійснення соціального діалогу при розробленні проектів законів та інших нормативно-правових актів, визначеної Генеральної угоди.

Профспілки також відзначили низку положень Генеральної угоди, які не виконуються в повному обсязі [10]:

³ Перша Генеральна угода була укладена 30 квітня 1991 року, між Урядом Української РСР і Радою Федерації незалежних профспілок України на 1991 рік, у якій простежується розширення сфери інтересів соціальних партнерів.

1. Є приклади порушення домовленостей (пункт 1.42 ГУ) щодо реалізації спільних заходів сторін для забезпечення зайнятості працівників, які підлягають вивільненню в разі невідворотності масових звільнень. Для прикладу: на початку минулого року з Комунального підприємства «Теплоенергетик» (Кіровоградська область) було звільнено 30 працівників, а в червні були спроби звільнити ще 20, що перевищує 5,0% чисельності працівників і відповідно до обласної регіональної угоди вимагає реалізації спільних заходів для забезпечення їхньої зайнятості. Жодних заходів із працевлаштування звільнених працівників та реалізації пропозицій профкому роботодавцем не було вжито. Також масові скорочення відбулись і на підприємствах буровугільної галузі Кіровоградської області. Залишаються законодавчо неурегульованими трудові відносини понад 600 працівників Олександрійського буровугільного комплексу, який повернуто державі після оренди.

2. Не скрізь дотримується норма Генеральної угоди щодо розміру заробітної плати працівників (пункт 2.2 ГУ). За даними Державної служби статистики України за станом на 31 березня 2011 року колективними договорами для 1,9% працівників мінімальна тарифна ставка (оклад) була встановлена нижче законодавчо визначеної (на той час 941 гривня). Лише для 21,7% працівників профспілкам вдалося через угоди та колективні договори встановити вищу, ніж передбачено законодавством мінімальну тарифну ставку (оклад), а для 76,4% працівників цей показник встановлено на законодавчо визначеному мініальному рівні.

3. Не виконується норма щодо поступового наближення розміру мінімальної заробітної плати до 45,0% від середньої заробітної плати в економіці (пункт 2.4 ГУ). Якщо наприкінці 2010 року була позитивна тенденція цього показника, то вже у 2011 році співвідношення погіршилося (січень – 40,9%, червень – 35,5%), що вимагає підвищення розміру мінімальної заробітної плати більш високими темпами.

4. Невирішеною залишається проблема повного погашення заборгованості з виплати заробітної плати (пункт 2.21 ГУ). Більше 143 тисяч працівників економічно активних підприємств своєчасно не отримали заробітну плату. Кожному з них у середньому заборговано більше 4 тисяч гривень. Залишилась не реалізованою домовленість (за Угодою – 2010 рік) щодо підготовки та внесення на розгляд Верховної Ради України законопроекту про здійснення належної компенсації працівникам втрати частини доходів у зв'язку з порушенням строків виплати заробітної плати (пункт 2.16 ГУ).

5. Не виконано зобов'язання Уряду щодо розроблення й внесення до Верховної Ради України законопроекту про ратифікацію Конвенції МОП № 152 «Про техніку безпеки та гігієну праці на портових роботах» (пункт 3.7 ГУ).

6. Не розглянуто на засіданні Уряду (Угодою передбачено щороку в травні за участю Сторін соціального діалогу) стан забезпечення умов праці, питання виробничого травматизму й професійних захворювань в Україні (пункт 3.13 ГУ). Нагальність розгляду цього питання підтверджують аварії на

шахтах, складна ситуація з умовами та безпекою праці. В Україні щорічно на виробництві гине близько тисячі працівників, більше 15 тисяч – отримують травми. Майже 30,0% працівників працюють у шкідливих для здоров'я умовах праці, внаслідок чого збільшується кількість професійних захворювань (6 – 7 тисяч за рік).

7. Не реалізовано зобов'язання Кабінету Міністрів України «опрацювати протягом 2010 року запровадження дієвого механізму підвищення пенсій з метою усунення диспропорцій у розмірах пенсій, призначених у різні роки» (пункт 4.23 ГУ).

8. Не виконується домовленість сторін щодо збільшення чисельності працівників та членів їхніх сімей, які оздоровлюються в санаторно-курортних закладах, передусім за рахунок коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності (пункт 4.2 ГУ). Витрати фонду відповідного спрямування в 2011 році зменшилися на 60,0%, а чисельність оздоровлених працівників може скоротитися до 80 тисяч осіб, проти 230 тисяч осіб у попередньому році.

9. Не виконується зобов'язання Кабінету Міністрів України щодо удосконалення нормативно-правової бази з актуальних питань державної підтримки студентської та працюючої молоді (пункт 5.18 ГУ). Досі не вирішено питання щодо встановлення залежності розміру стипендій від прожиткового мінімуму, працевлаштування випускників професійно-технічних та вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалася за державним замовленням.

Таким чином, у багатьох випадках сторони мають різні уявлення як про методи, так і терміни реалізації положень Угоди. Тож, на нашу думку, першим кроком до вдосконалення положень Генеральної угоди та врегулювання взаємовідносин між соціальними партнерами має бути спільна конструктивна робота за кожним пунктом угоди, яка припускає розроблення законопроекту, програми, системи заходів. На сьогодні важливим є забезпечення єдиної концептуальної спрямованості Генеральної угоди, угод галузевого та регіонального рівнів, колективних договорів, що укладаються в організаціях, в яких положення цієї Угоди конкретизуються, найбільш повно відображають інтереси різних соціальних груп і конкретних людей.

Необхідно зазначити, що існують питання, які повинні розглядатися у Генеральній угоді, та за якими соціальні партнери можуть дійти згоди на початку впровадження положень Угоди, а саме:

- принципи формування ефективної бюджетної системи;
- принципи формування тарифної політики;
- реформування податкової системи;
- забезпечення умов для створення нових робочих місць за рахунок державної підтримки та розвитку вітчизняного виробництва.

Серед питань, з приводу яких Страни можуть дійти згоди тільки після переговорів, слід виокремити:

- різне уявлення соціальних партнерів як про методи, так і строки реалізації положень Генеральної угоди;
- розподіл сфер соціальної відповідальності українського Уряду, організацій роботодавців та профспілкових об'єднань;
- визначення мір та дієвих механізмів підвищення відповідальності соціальних партнерів за виконання податкових зобов'язань, норм трудового законодавства, соціальних зобов'язань, щодо умов праці, виробничу дисципліну, підвищення рівня кваліфікації найманих працівників, мотивації до роботи та якості робочої сили.

В той же час, існують і питання, за якими організації роботодавців, об'єднання профспілок та Уряд не в змозі знайти компромісних рішень. Серед них:

- гідна оплата праці;
- строки виведення заробітної плати найманих працівників до рівня прожиткового мінімуму працездатного населення.

Аналіз викладеного вище матеріалу свідчить про те, що на сьогодні головними завданнями із розробки Генеральної угоди повинні стати використання переваг економічної стабілізації та зростання виробництва на користь суспільства шляхом:

- створення цивілізованого та збалансованого ринку праці, значного збільшення кількості створюваних конкурентоспроможних робочих місць для забезпечення ефективної зайнятості населення;
- удосконалення механізмів оплати праці на всіх рівнях та викорінення бідності серед працюючих;
- підвищення ефективності систем соціального страхування та соціального захисту населення;
- забезпечення здорових та безпечних умов праці на кожному робочому місці;
- підвищення ефективності соціального діалогу, сприяння охопленню колективними договорами та угодами максимальної кількості суб'єктів сторін соціального діалогу відповідного рівня.

А також:

- виведення норм Генеральної угоди на рівень Закону прямої дії;
- удосконалення законодавчої бази, що регламентує соціальне партнерство за напрямком підвищення статусу організації системи соціального партнерства, статусу їх рішень;
- передати частку повноважень у сфері нагляду за додержанням законодавства про оплату праці об'єднанням профспілок;
- визначити спільні конкретні заходи із сприяння соцпартнерами входу України до ТОП-20 найрозвинутіших країн світу (зокрема за індексом людського розвитку);
- здійснити підготовку національної програми соціального розвитку, в якій передбачити реформування оплати праці для забезпечення більш справедливого розподілу результатів праці між бізнесом і працівниками. Перехід від дешевої праці до висококонкурентної, рентабельної праці, яка

забезпечить відтворення робочої сили та виконання родинних і суспільних обов'язків;

- прискорити скорочення розриву в оплаті за однакову роботу громадян України та ЄС;

- здійснити перехід від застарілого стандарту «прожитковий мінімум» до більш раціонального й оптимального стандарту «споживчий бюджет»;

- сформувати чітку програму підвищення конкурентоспроможності і продуктивності із визначенням зон відповідальності соціальних партнерів;

- провести підготовку національної програми створення сучасних робочих місць з гідними умовами праці;

- запровадити державну програму поширення ідеології соціального діалогу, постійні теле- й радіопрограми, що висвітлюють результати виконання Генеральної угоди, пропагувати позитивну практику виконання галузевих і регіональних угод;

- підтримати ініціативи роботодавців в галузі корпоративної соціальної (корпоративної) відповідальності, практику підготовки організаціями соціальних (нефінансових) звітів та сприяння у розповсюдженні Міжнародного стандарту соціальної відповідальності, прийнятого Міжнародною організацією стандартизації;

- забезпечити розгляд проектів законодавчих, нормативних та інших актів у сфері праці, які подаються Урядом, Тристоронньою комісією до їх внесення до Верховної Ради України або прийняття рішення Урядом України.

Як висновок треба відмітити, що нинішній рівень соціального діалогу в Україні може розглядатися як недостатній. Майбутні широкомасштабні соціально-економічні реформи вимагають наявності більш ефективної системи. Існує широкий круг проблем, які ще належить вирішити (одні з них сягають корінням глибоко в минуле, інші пов'язані, наприклад, з обмеженнями, що виникли у зв'язку зі вступом України до Світової Організації Торгівлі). Необхідно відзначити, що Україна все ще переживає період кризи, яка робить вирішальний вплив на розвиток соціального діалогу та підвищення його ефективності. Формування цивілізованих трудових відносин багато в чому залежить від умов і динаміки розвитку продуктивних сил, а також від можливостей соціальних суб'єктів реально брати участь у розробці соціальної та трудової політики, формуванні промислової демократії та подальшому вдосконаленні правової бази для регулювання трудових відносин. У країнах з перехідною економікою конкурентоспроможність і співпраця відіграють дуже важливу роль. Удосконалення участі працівників в управлінні та розвиток співробітництва є важливими для підвищення мотивації робочої сили та підвищення ефективності системи виробництва. Українські підприємства, що бажають підвищити продуктивність, залучити іноземні інвестиції і вирішити проблеми, повинні активно працювати над формуванням ефективної системи трудових відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бонвичини Р. Социальное партнерство и трудовые отношения в Европе. Приемлимы ли для России европейские модели? / Роберто Бонвичини // – М.: «Права человека», 2005. – 196 с.

2. Генеральна угода про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні на 2010 – 2012 роки.

ТЕХНОЛОГІЇ ЕЛЕКТРОННОГО ВРЯДУВАННЯ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Чайка І. Ю.

*докторант кафедри управління та євроінтеграції Національного
педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*

У міру розвитку суспільства, накопичення ним матеріальних благ, появи механізмів самоорганізації, цивілізованого інструментарію вирішення конфліктних ситуацій, створення відповідних інститутів (партій, профспілок, засобів масової інформації і т. д) і механізмів громадянського суспільства сформувалася нова ситуація у взаєминах громадян та їхніх об'єднань з державою. Не тільки громадяни та їхні об'єднання виявилися залежними від державних структур, але й навпаки. У ситуації, що склалася, держава вже не могла виконувати свої функції, не взаємодіючи на паритетних засадах з громадянським суспільством і пересічними громадянами. У всьому світі сьогодні ефективність державного управління пов'язують із здатністю до такої взаємодії, що забезпечує стійкий та динамічний соціальний розвиток за найменшої витрати суспільних ресурсів. Досягнення такої ефективності реалізується завдяки організації державного управління за принципом ринку публічних послуг.

Одним з проявів такого типу організації є феномен електронного врядування.

Електронний уряд – концепція здійснення державного управління, характерна для інформаційного суспільства. Базується на можливостях інформаційно-телекомунікаційних технологій і цінностях відкритого громадянського суспільства. Характеризується спрямованістю на потреби громадян, економічною ефективністю, відкритістю для суспільного контролю і ініціативи [1].

United Nations Division for Public Economics & Public Administration разом з American Society for Public Administration визначили наступні стадії розвитку електронного уряду:

- формування присутності держави в Мережі (emerging web presence): у країні один або декілька офіційних урядових сайтів, що пропонують користувачам статичну інформацію, і є інструментом для зв'язку уряду з громадськістю;
- підсилювана присутність держави в Мережі (enhanced web presence): кількість урядових сайтів збільшується, інформація, що надається, стає динамічнішою, при цьому користувачі дістають більше можливостей для доступу до державної інформації;
- інтерактивна присутність держави в Мережі (interactive web presence): здійснюється формальний обмін інформацією між користувачами і урядовими органами (заповнення форм, відправка заяв он-лайн);
- присутність держави в Мережі на рівні транзакцій (transactional web presence): користувачі мають легкий доступ до даних, пріоритетність яких визначається на основі їх потреб; існують транзакції, здійснювані он-лайн (сплата податків, сплата реєстраційного збору і митних зборів);
- повністю інтегрована присутність держави в Мережі (fully integrated web presence): завершена повна інтеграція всіх державних Інтернет-ресурсів в рамках єдиного порталу [1].

Електронний уряд, будучи в певному сенсі новою філософією державного управління, став результатом загальної для розвинених демократичних країн у 70-90 рр. ХХ століття тенденції перетворення держави із зверхньої керівної системи, що використовує переважно примусові регуляторні методи, на своєрідну не бізнесову клієнтоорієнтовану організацію. В цьому контексті електронний уряд є вищою формою прояву цієї новітньої парадигми, і, звичайно, ефективним може бути лише за умови наявності розвиненої, орієнтованої на інтереси громади, держави. В умовах же країн з історично недавньою демократичною традицією, і відповідно, із значним рівнем корупції, що пронизує практично всі форми відносин в системі «держава-громада», концепція електронного уряду, будучи реалізованою, може слугувати зовсім протилежним цілям. Основні загрози, на нашу думку, можуть виявитися у наступних аспектах. По-перше, вирішення питань, з якими до державних органів звертаються громадяни, як фізичні, так і юридичні особи, через систему мереж електронного уряду, відбувається нібито прозоро, проте необов'язково стає позитивним, оскільки чиновник зберігає можливість оперувати формальними бюрократичними підставами відмов. По-друге, доступ до технічних засобів, що забезпечують зв'язок із відповідними державними сайтами, для багатьох громадян є обмеженим, що створює певну нерівність у доступі до державних органів. По-третє, рівень обізнаності у інформаційних технологіях не є рівним, що знов таки ставить питання про рівність громадян у реалізації їхнього права на звернення до державних установ. По-четверте, за відсутності соціальної орієнтованості як провідного принципу функціонування держави, електронний уряд фактично формує образ її, як деякої абстрактної сили, рішення якої є анонімними, і в силу цього не можуть бути розглянуті, як результат діяльності певної особи – чиновника. Отже, негативна реакція громадян вже не може каналізуватися в

бік останнього, і поширюється на державу в цілому, формуючи феномен відчуженості суспільства від держави, яка стає ніби віртуальним об'єктом, що може стати одним з перших кроків, або до масового невдоволення, або до формування авторитарного політичного режиму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голобуцький О. П. Електронний уряд / О. П. Голобуцький, О. Б. Шевчук. – К. : ЗАТ «Атлант UMS», 2002. – 174 с.

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК ФАКТОР ПАТРІОТИЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ

Черкун Я. С.

випускниця факультету соціології та управління ЗНУ

Питання патріотичної соціалізації молоді в сучасних умовах є доволі актуальним на сьогодні, адже патріотизм (особливо серед молоді) є необхідною умовою для становлення нашої країни, розвитку громадянського суспільства та існування українців як єдиної нації.

Проблема патріотичної соціалізації молоді досліджувалася багатьма науковцями, серед яких відомі дослідники XVIII-XIX ст. Ж-Ж. Руссо та Ф. Гегель. Педагогічні висловлювання Ж.Ж. Руссо пронизані глибокою любов'ю до молоді, турботою про її всебічний розвиток, виховання любові до своєї Батьківщини. Ф. Гегель розумів патріотизм, як прагнення до загальних цілей та інтересів держави, які є, безумовно, пріоритетними по відношенню до будь-яких інших, будь то інтереси особи, групи людей або суспільства в цілому.

Вагомий внесок у розгляд проблем патріотизму та патріотичного виховання був зроблений Я.А. Коменським, М.О. Добролюбовим, О.М. Радищевим. За Добролюбовим, патріотизм є не що інше, як бажання працювати на користь своєї країни, і походить не від чого іншого, як від бажання робити добро, найбільше і найкраще. Коменський підкреслював, що патріотизм в людині виховується на самих ранніх рівнях його становлення: спочатку це любов до батьків, потім до свого дому, місця, де він народився, а потім – до Батьківщини. [1]

Сучасне розуміння патріотизму характеризується різноманітністю і неоднозначністю. Багато в чому воно пояснюється складною природою даного явища, багатим його змістом і розмаїттям форм прояву. Одна із спроб розкрити зміст даного поняття є в монографії І.Е. Кравцова, який говорить що, патріотизм – це любов до своєї Вітчизни, до рідних місць («землі батьків»), до рідної мови, до культури і традицій, до продуктів праці свого народу, до прогресивного суспільного і державного устрою. Патріотизм – це відданість своїй Батьківщині, готовність захищати її незалежність. [3, 168-169]

Патріотичне виховання молоді сьогодні є одним з найголовніших пріоритетів гуманітарної політики в Україні, важливою складовою національної безпеки України.

Метою національно-патріотичного виховання є формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, пошани до видатних вітчизняних історичних діячів, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків. Головною складовою патріотичного виховання є формування у молоді любові до рідної країни, що здійснюється в першу чергу сім'єю, безпосереднім соціальним оточенням через передавання певних культурних традицій, звичаїв, обрядів, вірувань. [2]

Існують різноманітні інститути патріотичного виховання, від яких і залежить патріотична соціалізація молоді.

Найпершим інститутом патріотичної соціалізації є родина. Найважливіша функція сім'ї - виховання та розвиток дітей, соціалізація підростаючого покоління. Перші уроки громадянськості діти отримують в родині. В родинях, де є реліквії старших поколінь, і діти захоплюються їх героїчними вчинками - виховання патріотичних почуттів дитини на високому рівні. Головний фактор успішного виховання дітей - цивільна поведінка, моральна чистота, справи і вчинки дорослих, які їх оточують, і, перш за все, батьків і вчителів. Витоки громадянськості і патріотизму дітей - знаходяться в поведінці дорослих, у любові до Батьківщини, почутті гордості за її успіхи та щире прагнення розділити всі її біди, встати на захист, надати їй допомогу, діяльно, активно розділити всі її турботи, в їх прагненні зберегти і примножити духовну і матеріальну культуру свого народу.

Наступним інститутом патріотичної соціалізації виступає школа. Патріотичне виховання у школі здійснюється через систему позакласних заходів, зокрема організуються табори патріотичного спрямування, здійснюються екскурсії по «місцях пам'яті», проводяться відповідні науково-практичні конференції, реалізуються дослідно-експериментальні роботи.

Інститутами патріотичної соціалізації виступають також держава, громадські організації, найближче оточення людини та інше, але докладніше ми зупинимось саме на громадських організаціях, та їх впливі на патріотичну соціалізацію молоді.

В умовах кризового стану традиційних соціальних інститутів (сім'ї, школи) формування патріотизму, як цінності у молоді, можливо за допомогою включення молодих людей в інтерактивне соціальне середовище, в якості якого виступають громадські організації, у яких забезпечується реалізація патріотично соціально спрямованої корисної діяльності, активними суб'єктами якої є вони самі.

Громадська організація - це цільова некомерційна і неполітична формалізована група людей, яка сприяє зміні положення молоді в соціумі шляхом саморозвитку, самоосвіти та самореалізації. Таким чином, система формування особистості патріота в умовах молодіжних громадських організацій являє собою сукупність напрямків суспільно корисної діяльності, що передбачають в кінцевому результаті виховання патріотичних якостей і цінностей молоді.

У сучасних умовах українського суспільства молодіжні громадські організації являють собою соціокультурне середовище, що сприяє формуванню патріотизму як цінності у молоді через реалізацію патріотично соціально спрямованої корисної діяльності.

До сучасних українських громадських молодіжних організацій національно-патріотичного спрямування відносяться: «Пласт», «Молода просвіта» Дитяче-юнацьке товариство «Січ» (ДЮТ), Асоціація гайдів України (АГУ), Асоціація скаутів України (АСУ) та інші.

Вагомий внесок в патріотичну соціалізацію запорізької молоді вносить Запорізький обласний центр патріотичного виховання молоді. Центр проводить уроки мужності, дні пам'яті великих патріотів, воєнно-спортивні змагання та інші заходи спрямовані на патріотичну соціалізацію сучасної молоді.

Ще одна відома громадська організація, яка займається патріотичною соціалізацією запорізької молоді є громадська молодіжна патріотична організація «Слов'янська гвардія», яка активно залучає сучасну молодь до благодійних заходів, які спрямовані на формування у сучасної молоді любові до своєї Батьківщини, також організація проводить уроки мужності та інше.

Таким чином патріотична соціалізація молоді в сучасних умовах набуває особливої актуальності і значимості. Система патріотичного виховання передбачає формування і розвиток соціально значущих цінностей, громадянськості, патріотизму та інтернаціоналізму в родині, освітніх закладах та в системі громадських організацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Столяренко Л.Д. Основы психологии. 5-е изд., перераб. и доп. – Ростов н/Д.: Феникс, 2002. – 672 с.
2. Чупрій Л.В. Патріотичне виховання в Україні: стан і перспективи/ Л. Чупрій [Електронний ресурс].
3. Шарафанов А.Ю. Патріотичне виховання молоді // Таврійський вісник освіти. – 2011. – №3 (35). – С. 167-172

МЕЖІ ФУТБОЛЬНОГО ФАНАТИЗМУ: ВІД ПАТРІОТИЗМУ ДО САМОЗНИЩЕННЯ

Чернета Л. В.

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

Вже більше ніж 140 років футбол є найпопулярнішим спортивним змаганням багатьох країн світу. Він об'єднує навколо себе мільйони відданих фанів з різних країн, які палко підтримують свої команди. Таке явище як футбольний фанатизм, а саме питання існування певної межі футбольного фанатизму, стає проблемою сучасного суспільства, яка потребує дослідження.

Футбольний фанатський рух можна розглядати з декількох сторін: по-перше, як феномен, що активно сприяє національній самоідентифікації та

патріотичному вихованню молоді, а по-друге, як форму девіантної поведінки фанатів певних футбольних клубів, фанатські заворушення та бійки на стадіонах.

Як і сам футбол, перші фанатські рухи виникли на теренах Англії. Футбол в Англії – явище не тільки масове, але й глибоко соціальне. Відвідування футбольного матчу для більшості людей стало таким же звичним заняттям, як, наприклад, похід в кіно, паб або театр. Нерідко на трибунах можна побачити цілі родини, активно підтримують свій клуб. Любов до рідного клубу - поняття сімейне, що передається від батька дітям разом з життєвими настановами [2].

Згодом виникають, так звані, «спеціалізовані» вболівальницькі молодіжні рухи «ультра»: « Це фанати певної футбольної команди, що здійснюють її підтримку на футбольних матчах. Від мирних «ультрас» відгалужуються ще одні представники футбольного фанатського світу: «футбольні хулігани» («hooligans», «хули») – організовані групи радикально налаштованих фанатів, що мають відмінний спосіб вираження своєї відданості улюбленій команді, який полягає у застосуванні агресії та вчиненні насильства по відношенню до аналогічних прихильників інших футбольних клубів » [3].

Залучившись до футбольного руху, людина відчуває єдність на основі любові до рідного клубу. На стадіонах лунають скандування в підтримку улюбленого клубу, а лідери фанатських рухів активно пропагандують ідеї відданості своєму місту та клубу, а під час міжнародних змагань ідеї національної єдності та любові до рідної країни.

Але є і інша сторона футбольного клубного фанатизму. «Туманний Альбійон» « знайомий з інцидентами, пов'язаними з футбольними заворушеннями, коли шанувальники команд та й самі гравці нерідко сходилися «стінка на стінку» після фінального свистка арбітра. У другій половині ХІХ століття футбол став супроводжуватися футбольними фанатами, які провокували навколофутбольне насильство »[1].

«На сучасному етапі англійський «навколофутбол» набрав риси так званого стилю «Casuals» (тобто звичайний). Основним принципом будь-якого англійського фаната є непомітність, відсутність клубних кольорів в одязі, символіки, що виділяє його із загальної маси зовнішності» [4].

Але Англія не єдина країна, де широко розвинене футбольне фанатство. Усі країни Європи та чимало країн Америки мають таку ж систему підтримки футбольних клубів. Україна не є винятком.

Фанатський рух в Україні поділяється на «ультрас» та «хуліганів». Самі ультрас говорять про себе так: «Дуже часто ультрас плутають з хуліганями, але ultras і hooligans – це абсолютно дві різні речі. Хуліганські угруповання, в першу чергу, спрямовані на знаходження й фізичне усунення таких же фірм іншого клубу, а потім вже підтримку клубу на стадіоні й т.д. Тобто, якщо вибір буде поїхати на футбол або поїхати побитися з заклятими ворогами, то відповідь очевидна – другий варіант. Перед ультрас таке питання навіть виникнути не може. Якщо таке питання виникає, це значить тільки одне – це вже не ультрас, а хуліганс. Тому Ultras – це не насильство! Це підтримка й творення – підтримка клубу й створення тієї неповторної атмосфери на

стадіоні, заради якої футболісти готові віддавати своє здоров'я, а люди будь-які гроші, щоб це побачити й зануритися в цю атмосферу» [5].

Українські фанатські футбольні рухи активно пропагують не лише підтримку рідного футболу, а і любов до рідної країни, мови, культури. На стадіонах скандуються лозунги рідною мовою в підтримку улюбленого клубу. Фанатські сектори майоріють національною українською символікою, фанати співають національний гімн та українські пісні. Наприклад, на стадіоні запорізького Металургу найчастіше можна почути такі музичні твори як «Ой на горі та й жінці жнуть» або «Червона рута».

Що ж до українських «футбольних хуліганів», то вони піддаються моді англійських «хулс», наслідують їх як у одязі, так і у поведінці, що заснована на агресивному ставленні до «чужих» фанатських угруповань. Основним завданням «футбольного хулігана», незалежно від результату матчу, є довести силою першості свого футбольного клубу.

Отже, проаналізувавши витoki та стан сучасного футбольного фанатства, можна стверджувати, що популярний серед молоді фанатський рух знаходиться на певній межі між підтримкою рідного клубу, вихованням патріотизму та процвітаням фанатського насилля, через існування такого негативного аспекту сучасного футболу, як «футбольне хуліганство».

ЛІТЕРАТУРА

1. Древнейшие истоки фанатизма. [WWW document]. URL http://journal-vk-club.at.ua/publ/drevnejshie_istoki_fanatizma/1-1-0-131.
2. Молодежная субкультура современной России: футбольный фанатизм [WWW document]. URL <http://www.footballguru.org/articles/nid/157/>.
3. Футбольный фанатизм сьогодні... [WWW document]. URL http://www.гусятин.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1475:2012-05-05-04-42-45&catid=107:2011-01-08-20-27-18&Itemid=395.

ДО ЗМІСТУ ПОНЯТЬ «ВИХОВАННЯ», «ПАТРІОТИЗМ», «ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ»

Чернуха Т.М.

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

На сучасному етапі проблеми соціально-економічного становища українського суспільства, знецінення традиційних моральних цінностей, пропаганда жорстокості, бездуховності, насильства, зокрема через засоби масової інформації, невизначеність в оцінці подій історичного минулого українського народу негативно впливають на моральні та патріотичні переконання населення. Патріотичне виховання покликане дати новий імпульс духовному оздоровленню народу, формуванню в Україні громадянського суспільства, яке передбачає трансформацію громадянської свідомості, моральної, правової культури особистості, розквіту національної

самосвідомості і ґрунтується на визнанні пріоритету прав людини. Актуальність патріотичного виховання зумовлюється процесом формування в Україні єдиної політичної нації. Цей феномен спрямований на забезпечення цілісності, соборності України, що має слугувати підґрунтям української національної ідеї.

Значна частина сучасних учених кваліфікує патріотизм та патріотичне виховання як визначальний духовно-моральний принцип вітчизняної школи (Є.Белозерцев, І.Ільїн, Б.Кобзар, Є.Старовойтов), як морально-політичний принцип (О.Докукіна, Л.Канішевська), як принцип національної системи виховання(В.Кіндрат,О.Вишневський).

Отже, для більш мширокого огляду цих соціальних феноменів, треба уточнити в широкому розумінні поняття «виховання», «патріотизм» та «патріотичне виховання».

Розвиток, актуалізація духовності особистості, її соціальної, комунікативної та інших компетентності на основі самотворчості (самопізнання, самовиховання, самовдосконалення, самоактуалізації) особистості - ці слова утворюють сутність соціального феномена як виховання.

Виховання має ряд істотних ознак. Цей процес носить суб'єкт-об'єктний характер. Ця риса його знаходить свій вираз у тому, що вплив вихователя на об'єкт виховання приводить до формування активноїючого суб'єкта. Також феномен має конкретний характер. Це знаходить свій прояв у тому, що виховання завжди виступає як життєдіяльність конкретної особистості, конкретного класу, більш дрібної соціальної групи, конкретного суспільства або людства на певній стадії його розвитку. Треба відмінити, що виховання як процес носить специфічні риси: системність, цілісність, двосторонність, комплексність, гуманність, планомірність, націленість на конкретний результат, неперервність, тривалість і організованість. Глибоке і правильне їх розуміння сприяє якісній організації та ефективності цього процесу. [1;6]

«Виховання» постає у якості одного із понять соціальної філософії, соціальної психології, педагогіки та соціології, що позначає процес формування особистості, для її фізичного, психологічного та соціального розвитку в своєму житті та житті суспільства.

Іншим важливим соціально-філософським феноменом виступає патріотизм. Його сутність проявляється в об'єднанні держави та збереженні нації як цілісної єдності (культурного, територіального, державно-політичного, економічного). Це та духовна сила, яка приводить в дію потенціали і засоби, що підтримують єдність народу: мову, національну культуру, почуття, традиції т.ін.[4]

Патріотизму притаманні ряд ознак. По-перше, це явище має суспільно-історичний характер, який виникає і змінюється при розвитку суспільства. По-друге, носить суб'єктивний характер, що виражається в залежності від свідомості людини чи окремого суспільства, нації. По-третє, містить багатоаспектність, котра представляє складний комплекс властивостей і характеристик, які по-різному проявляються на різних рівнях функціонування соціальної системи. По-четверте, патріотизм є одною зі складових

національної самосвідомості народу, яка виражається у любові до своєї Батьківщини.

Таким чином, з наведеного матеріалу треба сказати, що патріотизм постає у якості одного з понять соціальної філософії, політології, соціології, психології, що позначає почуття любові до своєї Батьківщини, відданість своєму народу задля збереження та об'єднання держави, як цілісної єдності.

Уточнивши два родових поняття такі як «виховання» та «патріотизм», приступимо до розгляду видового поняття щодо феномену виховання – патріотичне виховання.

Патріотичне виховання як і виховання в цілому, носить суб'єкт-об'єктний характер, який виявляється у впливі вихователя на об'єкт виховання при якому формується активнодіючий суб'єкт. Також містить конкретний характер, де патріотичне виховання завжди виступає як життєдіяльність конкретної особистості, конкретного класу, конкретного суспільства або людства на певній стадії його розвитку. Цей феномен має ознаки патріотизму як елемент самосвідомості народу, який висвітлюється у любові до своєї країни. Розглянувши спільні властивості, віднайдемо риси, які робить це явище специфічним.

До особливих рис патріотичного виховання на різних етапах історії української молоді віднесемо наступне:

Принцип національної спрямованості патріотичного виховання, що передбачає формування національної свідомості, виховання любові до рідного краю, толерантність до культур усіх народів, які населяють країну, здатність зберігати свою національну ідентичність.[2;34]

По-друге, принцип гуманізації виховного процесу, яке означає, що вихователь, викладач зосереджує увагу на дитині як вищій цінності, враховує її вікові та індивідуальні особливості і можливості, спонукає до самостійності, стимулює свідоме ставлення до своєї поведінки, діяльності, патріотичних цінностей.

По-третє, принцип самоактивності та саморегуляції, який сприяє розвитку у вихованця суб'єктивних характеристики, до прийняття самостійних рішень, виробляє громадянську позицію особистості.

По-четверте, принцип соціальної відповідності, яка обумовлює необхідність відповідності змісту і методів патріотичного виховання реалій соціальної ситуації, в якій організовується виховний процес.[3;54]

По-п'яте, принцип включення кожної особистості в конкретну діяльність із творення й примноження багатства і краси своєї Батьківщини

На сучасному етапі трансформації українського суспільства важливу роль відіграє патріотичне виховання, яке сприяє оптимізації виховання та подоланню негативних явищ у суспільній свідомості, зокрема відсутності у деякого з молодих людей чітких світоглядних основ поведінки і діяльності, байдужості до державних проблем, низького рівня моральності та культури. Це, у свою чергу, потребує системного підходу до патріотичного виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави //Педагогічна газета . – 2000. - № 6 (72), червень –С.6
2. К.І.Чорна .Виховання громадянина, патріота, гуманіста : Навч.- метод. посібник– К.: ТОВ «ХІК», 2004.- С.96 .
- 3.Харахаш Б. Націоналізм як філософська концепція і політичний принцип//Розбудова держави, 1998. - № 1-2.- С.54-61
- 4.Патріотизм як психологічний феномен <http://ua-referat.com>

ПАТРІОТИЧНІ ВИГОДИ ЧЕМПІОНАТУ ЄВРО 2012

Шевелєва О.

студентка магістратури факультету соціології та управління ЗНУ

Чемпіонат Європи з футболу 2012(Євро 2012), що проходив з 8 червня по 1 липня, став важливою подією для України, яка разом з Польщею виступила приймаючою країною. На Євро 2012 покладалися надії, що були пов'язані з національними інтересами – насамперед, покращення загального враження про Україну як дійсно розвинену європейську державу, зміна вектору геополітичного розвитку країни тощо. Очікувалося також і отримання низки інших вигод: економічних, інвестиційних, туристичних. Питання, наскільки ці надії виправдалися, цікаве, проте нас наразі хвилює інше – соціальне значення Євро 2012, а саме його патріотичний вплив на громадян країни.

Євро 2012 став подією, що викликала вибух патріотизму, не лише у приймаючих чемпіонати містах, а й по всій країні. ЗМІ відзначали велику кількість українців, що були вдягнені у національні кольори, крім того жовто-блакитний колір та національна символіка з'являлася на автівках громадян, маршрутних автобусах, у вікнах будинків. Перша гра з участю України (футбольний матч Україна - Швеція), що завершилася перемогою, викликала підвищення патріотичних почуттів, які не зникали аж до завершення чемпіонату. Невдалі ігри з Францією та Англією не вплинули на поширення національної гордості – патріотичні настрої та символіка не зникали ані з вулиць міст, ані з соціальних мереж. Така реакція українців на Євро 2012 виявилася неочікуваною і примушує замислитися над тим, яке значення для підвищення патріотичних настроїв відіграють подібні події в житті країни.

Питанням впливу Євро 2012 на українців та світ зацікавилася одразу декілька дослідницьких центрів. Серед них - GfK Ukraine (проведення Першого Євро екзит-полу), Research & Branding Group, Інститут Горшеніна та соціологічна група «Рейтинг». Незалежним аналітико-дослідницьким центром «Інститут Горшеніна» було проведено телефонне опитування, що виявило ставлення українців до Євро 2012. Так, 57,3% опитаних українців вважає, що проведення Євро-2012 сприяло об'єднанню країни, 40% відчули гордість за свою країну, 83,5% опитаних хотіли б, щоб і надалі в Україні проводилися

спортивні заходи міжнародного рівня [http://nstitute.gorshenin.ua/news_884_ukraintsi_gordyatsya_uspeshnim.html]. Подібні результати отримали і соціологи з Research & Branding Group. Соціологічною групою «Рейтинг» у серпні 2012 року проводилося дослідження українського патріотизму. Соціологи виявили, що у регіонах, де відбувалися матчі Євро, помітне значне зростання патріотизму. Крім того, результати дослідження показали, що до патріотично налаштованих приєдналася значна частка молоді та жінок, і це також можна пов'язати з Євро 2012 та виникненням «моди на патріотизм» [<http://ratinggroup.com.ua/products/politic/data/entry/14017>].

Виникає питання, чому Євро 2012 справив таке враження на мешканців України. На наш погляд, можна виділити принаймні три фактори для пояснення цього явища: національне спортивне вболівання, присутність іноземних гостей, а також значення Євро для України, що тиражувалося ЗМІ.

Отже, патріотичний успіх даної події полягає, насамперед, у спортивній складовій. Соціальне значення спорту, в тому числі і як фактора єднання нації неодноразово відзначалося науковцями: Візітеєм М.М., Еліасом Н., Захаровим М.А., Лукашуком В.І. та ін. Вболівання за одну команду здатне зблизити людей, а у випадку з Євро 2012 зближення відбувалося саме за національною ознакою. Вболівання за національну збірну має набагато більше значення для підвищення саме національної гордості та самосвідомості, тоді як спортивні змагання всеукраїнського масштабу відіграють значення скоріше для патріотизму «малої Батьківщини».

По-друге, важливе значення відіграла і присутність іноземних вболівальників. Бажання виділитися серед них, ідентифікуватися в окрему когорту прихильників власної збірної, а також представити своє місто та країну в кращому вигляді призвело, на наш погляд, до підсилення патріотичних настроїв.

Нарешті, тиражування ЗМІ надзвичайного значення Євро 2012 для країни (не тільки спортивного, а й політичного та економічного), а також постійне висвітлення цієї події у новинах відобразилося у зацікавленні українців. За результатами того ж опитування інституту Горшеніна, 86,3% українців цікавилися ходом Євро 2012, 42,9% з них робили це постійно. Такий високий рівень включеності у подію пояснює небайдуже ставлення до Євро 2012 та щире зацікавлення у справленні позитивного враження на європейців.

Таким чином, навіть загальний розгляд патріотичного аспекту Євро 2012 відкриває дослідницькі можливості для аналізу впливу подібних подій на громадян, вікового розподілу зацікавлених громадян, тривалості їх патріотичних почуттів з даного приводу. Наразі ж очевидно тільки те, що Євро 2012 здатний був вплинути позитивним чином не тільки на євроінтеграцію України, а й на її національну свідомість та патріотизм. Велике соціальне значення Євро 2012 проявилось в тому, що незважаючи на політичну та економічну нестабільність, протиріччя між заходом та сходом країни, дана подія дозволила громадянам відволіктися та відчувати єдність, засновану на національній приналежності.

СТАН ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Шедловська М.В.

асистент Львівського національного університету ім. Івана Франка

Сучасне українське суспільство характеризується трансформацією ціннісно-нормативної системи, одним з індикаторів якої є екологічна свідомість. Це один з тих показників, що свідчить про зміни, які відбуваються. Не дивно, що екологічна проблематика все більше актуалізується як тема для обговорення серед представників влади, членів недержавних громадських організацій, широких кіл науковців та пересічних громадян. Виникає необхідність і конкретних досліджень екологічної свідомості. Така необхідність зумовлена тим, що зокрема емпіричні соціологічні дослідження дають матеріал не лише для теоретичних узагальнень, але і для рекомендацій, які покликані практично вирішити посталі проблеми. Крім того, ефективність способів та засобів захисту природного середовища, окремих управлінських рішень значною мірою залежить від змісту екологічної свідомості. Одержувана в ході такого дослідження оцінка населенням окремих екологічних реалій містить важливу інформацію про стан навколишнього середовища, сприйняття джерел екологічної напруги, шляхи вирішення екологічних проблем, які часто не можуть бути отриманими іншими шляхами.

В Україні починаючи з 1994 р. щорічно проводиться масштабний всеукраїнський соціологічний моніторинг громадської думки “Українське суспільство: моніторинг соціальних змін”. Для проведення моніторингу була розроблена система показників, яка уможливорює відстеження як загальних тенденцій змін, що відбуваються в українському суспільстві, так і особливостей соціальних процесів у різних сферах життя людей і суспільства, зокрема є ряд питань екологічної спрямованості [1]. Результати дослідження дозволять проаналізувати відповідь на питання, яке стосується оцінки екологічної ситуації місця проживання (Як Ви оцінюєте екологічну ситуацію в населеному пункті, де проживаєте). Середній бал для населення України, на 2010 рік, за п’ятибальною шкалою є достатньо низьким та становить 2,9, (1– крайня негативна оцінка екологічної ситуації, 5 – крайня позитивна її оцінка). 41,2% респондентів оцінили ситуацію негативно, 37,6% - позитивно. Якщо подивитись на динаміку цих оцінок у часовій перспективі, то спостерігатимемо наступну картину (рис.1)⁴.

⁴ В негативні оцінки об’єднаємо тих, хто відповів “вкрай неблагополучна” та “не благополучна”, а в позитивні: “відносно благополучна” та “цілком благополучна”, нас цікавлять передусім позитивні та негативні характеристики, тому проміжний варіант відповіді “важко сказати благополучна чи ні” не розглядатимемо.

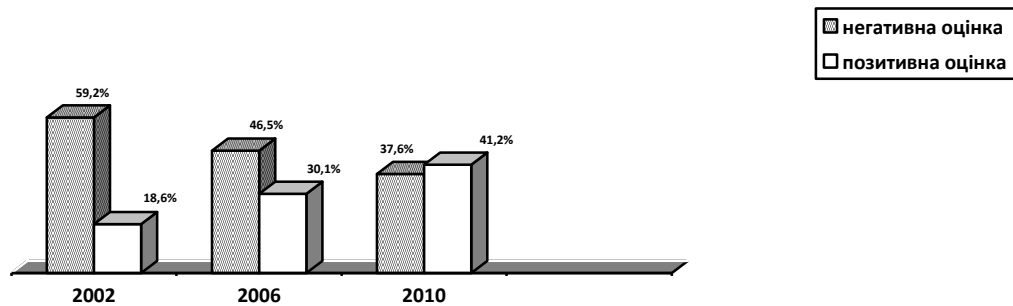

Рис. 2. Оцінка респондентами екологічної ситуації в населеному пункті, де проживають (за даними Українського моніторингу, 2002, 2006, 2010 рр.)

Таким чином дані опитуванням є свідченням позитивних тенденцій в оцінках екологічної ситуації населеного пункту проживання, тобто протягом останніх років спостерігаються зменшення негативних оцінок в часовому вимірі 2002/2006/2010, хоча їх частка й далі лишається на доволі високому рівні.

Крім того, варто наголосити, що існує певний зв'язок між оцінками екологічної ситуації та регіоном проживання респондентів (на основі результатів дослідження у 2010 році). Так, на Сході країни виявилось більше тих, хто негативно характеризує екологічну ситуації в місті проживання (до них ми віднесли тих, хто обрав варіанти відповідей “вкрай неблагополучна” та “не благополучна”, розподіл відповідей відповідно – 20,5% та 39,9%), лідером серед східних областей є Донецька область, де практично три чверті респондентів негативно характеризують екологічну ситуацію (“вкрай неблагополучна” та “не благополучна”, відповідно – 24% та 49,7%). Найбільш позитивно оцінюють екологічну ситуацію більше половини мешканців Південного регіону (варіанти відповідей “відносно благополучна”, “цілком благополучна” - відповідно 45,7% та 9,2%), лідирує в оцінках Крим, де більше 70% населення дали позитивні відповіді (“відносно благополучна”, “цілком благополучна” - відповідно 59,3% та 17,6%). Такі результати, на наш погляд є закономірними, зважаючи на рівень екологічної забрудненості цих областей, адже саме Донецька область є лідером серед промислово забруднених регіонів України.

Варто наголосити, що існує залежність між типом поселення та оцінкою екологічної ситуації населеного пункту проживання. За результатами того ж опитування негативно характеризують екологічну ситуацію, саме мешканці великого міста (понад 250 тис. жителів), серед яких 37,7% охарактеризували ситуацію як “неблагополучна” та 13,9% - “вкрай неблагополучна”, закономірними є й відповіді мешканців села, серед яких більше 50% дали позитивні оцінки (“відносно благополучна”, “цілком благополучна” - відповідно 44,9% та 13,9%). Такі результати ще раз підтверджують феномен екологічної концентрації, який провокує солідарну свідомість, згідно якого екологічна стурбованість зазвичай вища у великих містах, в середовищі осіб з вищою освітою, які зорієнтовані на постматеріальні цінності [2].

Іншим показником, який є доступним в межах Соціологічного моніторингу є оцінка характеру змін, що сталися в житті за останні 12 місяців. В тому числі респондентам було запропоновано дати оцінку екологічної ситуації (стану навколишнього середовища). Середній бал для населення України за п'ятибальною шкалою, де 1 – крайня негативна оцінка екологічної ситуації, 5 – крайня її позитивна оцінка становить 2,4. Так, 51,6% респондентів обрали варіант відповіді «залишилися не змінними», 45,3% - обрали варіанти, що стосуються погіршення екологічної ситуації і та лише 3,1% відмітили покращення.

Простежуючи динаміку в оцінках характеру змін стану навколишнього середовища, можна говорити про те, що негативні оцінки є переважаючими для більшої частини населення України. Та не зважаючи на це відбувається, хоча й дуже поступовий, проте все ж таки їх спад. Тобто в десятилітній часовій перспективі відбувається позитивний рух в сторону зменшення негативних оцінок характеру змін екологічної ситуації (рис.2)⁵.

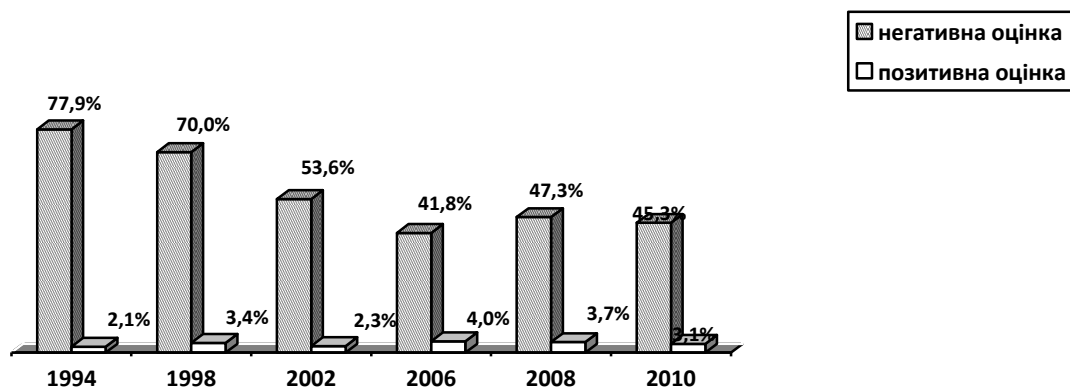

Рис. 2. Оцінка респондентами характеру змін екологічної ситуації (стану навколишнього середовища) за останні 12 місяців (за даними Українського моніторингу, 1994, 1998, 2002, 2006, 2008, 2010 рр.)

Такі оцінки, на наш погляд, можуть бути проінтерпретовані як позитивна тенденція сучасних реалій українського суспільства, бо незважаючи на те, що поліпшення стану довкілля в оцінках немає, проте є передумови для їх появи, адже зменшення одного полюсу відповідей передбачає збільшення іншого або принаймні росту нейтральних позицій, що так само у світлі цієї ситуації можуть розглядатись як позитивні.

Перед дослідниками, які займаються питаннями соціоекологічної сфери постають завдання, котрі передбачають більш активне дослідження соціальних аспектів екологічної проблематики як в теоретико-методологічному, так і конкретно-емпіричному контекстах, завдання, що стосуються як інформування громадськості про сучасний стан екологічної свідомості, так і необхідності

⁵ Зважаючи на те, що нас цікавлять позитивні та негативні оцінки в контексті дослідження даного питання випустимо проміжний варіант «залишились такими ж».

заохочувати дослідницькі наукові кола до проведення конкретних досліджень соціальних аспектів екологічної тематики для її більш повного вивчення. Вивчення громадської думки і навіть громадських настроїв з приводу екологічних загроз і стурбованості екологічною проблематикою та, щонайважливіше, реагування на виявлені “критичні точки” – важливий елемент забезпечення високого рівня довіри громадян до владних інститутів та соціального розвитку країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українське суспільство 1992 – 2010: Соціологічний моніторинг / За ред. д.е.н. В. М.Ворони, д.соц.н. М. О. Шульги. – К.: ІС НАНУ, 2010. – 636 с.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В СРСР І СЬОГОДНІ

Шостак О. В.

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

Актуальність питання патріотичного виховання полягає в тому, що у нинішній Україні патріотизм постійно є предметом суперечок, розмов і дискусій. Справжніх патріотів своєї країни дуже мало і їх число потрібно збільшувати, патріотизм повинен бути важливою складовою у серці кожного українця.

Патріотичне виховання - планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму, тобто доброго відношення до батьківщини та до представників спільних культури або країни. Таке виховання включатиме розвиток любові до батьківщини, національної самосвідомості й гідності; дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій; відповідальність за природу рідної країни; потребу зробити свій внесок у долю батьківщини; інтерес до міжнаціонального спілкування; прагнення праці на благо рідної країни, її народу. Має застосовуватися як у сім'ї та школі, так і в державних і громадських організаціях.

Основною проблемою дослідження виступає втрата сучасною Україною патріотичних засад серед населення держави в порівнянні з Радянським Союзом.

Серед представників патріотичного виховання у СРСР яскраво виділяються А.С. Макаренко та В.О. Сухомлинський, які повністю посвятили свою діяльність і себе вихованню і, зокрема, патріотичному вихованню. В. О. Сухомлинський казав: «Патріотичне виховання - це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується».

В незалежній Україні також існують свої дослідники і представники патріотичного виховання, серед яких: Л.В Чупрій., Н. Ковган, Т. Сопова, соціологічна група «Рейтинг», В. І Воловик., М. А. Лепський та інші.

В СРСР патріотичне виховання дійсно включало в себе всі перелічені вище компоненти і це було ефективно тому, що насправді люди вважали свою

країну найкращою, а життя у ній правильним. Вони усіма силами намагалися розвивати свою країну, захищали її.

На жаль у сьогоденній Україні патріотизм її жителів залишає бажати кращого. Робота частини уряду та національних організацій зустрічає опір як о двомовність та принижують молодь, яка бореться за Україну та українське.

Діяльність радянського уряду була ефективною та ціленаправленою на патріотичне виховання: не лише пропагування російської, як мови міжнародного спілкування на терені СРСР, як і поширення поняття спільної радянської вітчизни, прагнення формувати «радянця», людини із затертими національними ознаками.

Патріотизм сприяв всесторонньому розвитку Радянського Союзу, а через боротьбу, яка існує у сучасній Україні, наша країна не розвивається і ми маємо негативні наслідки цього (трудова еміграція, величезне розшарування населення, невідповідність дій влади обіцянкам, які вона давала спочатку).

Національні культура, рідна мова, національна ідея, самоідентифікація українців – все це було у патріотичному вихованні СРСР на першому місці, а зараз ми можемо почути такі слова лише у передвиборчій компанії певної партії. Наш народ перестав шанувати рідних батька та матір, забуває власну історію та не може назвати жодного національного героя за багато десятків років. Це все потрібно прищеплювати українцям, розвинути та відновити рідну мову, віру у свою Батьківщину та бажання захищати і любити її.

Можна назвати такі бажані результати патріотичного виховання:

- Людина повинна розуміти і поділяти сутність національної ідеї, рідної мови та національної культури
- Своєю діяльністю вона повинна сприяти розвиткові країни у всіх напрямках, а не її занепаду та виродженню нації
- Любити рідну країну, захищати її, у першу чергу, не цуратися військової служби
- Зберігати традиції свого народу, передавати їх молодшим поколінням
- Підтримувати співгромадян у важкій справі поширення патріотизму та відчувати гордість за свої дії
- Батьки та оточення повинно гідно виховувати своїх дітей та молодь, прививаючи їм усе вище сказане.

У СЕКЦІЯ

РОЛЬ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

РОЛЬ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ТРЕНИНГОВ В ФОРМИРОВАНИИ ЛИЧНОСТИ МОЛОДОГО ГРАЖДАНИНА

Гетманчук Е. И.

директор Тренинговой компании «Стратегема»

Проблема адекватного патриотического воспитания молодежи на современном этапе с каждым днем приобретает все большую актуальность.

Если вспомнить времена СССР, то там система патриотического воспитания была достаточно отлажена. Благодаря продиктованной идеологии выделялись и пропагандировались ключевые фигуры, которые служили примером истинного патриотизма. Из дореволюционного прошлого это были деятели революционно-освободительных движений, а также известные полководцы, добывшие славу украинскому оружию. Советский период принес с собой героев революции, Великой Отечественной войны и передовиков производства.

Данная система создавала идеалы патриотизма и высоких морально-нравственных ценностей, основываясь на главном человеческом чувстве - вере в лучшее будущее. Однако, уже к середине 1980-х гг. патриотическая пропаганда начала давать сбои по нескольким причинам:

1. во-первых, началось активное распространение идеологии общества потребления, когда ценится не самоотдача во имя коллектива (архетипическая ценность ряда цивилизаций, в том числе и православно-советской), а уровень потребления, прежде всего – материального

2. во-вторых, преобладание малодетных семей, когда ребенок учится прежде всего получать заботу, но не давать ее, как это было в многодетных крестьянских семьях недалекого прошлого

3. в-третьих, сам по себе развивался кризис коммунистической идеологии, в том числе развивались классовые противоречия в позднесоветском обществе

4. в-четвертых, поражение в холодной войне, когда под влиянием западной пропаганды стало возобладать изначально скептическое, а вслед за ним и резко негативное отношение к собственным историческим достижениям.

Эти и ряд других причин предопределили кризис государственности в целом и патриотического воспитания молодежи в частности. В современной демократической Украине, постоянно находящейся в условиях политических и гражданских противоречий, для повышения качества патриотического воспитания представляется необходимым принятие современных методов воспитания, которые принесут максимальную эффективность.

Понятия «самореализация личности», «самоактуализация», «личностный рост» становятся сейчас очень широко применимыми.

Однако необходимо четко понимать, что данные идеи возникли не сами по себе, а являются следствием более глубоких установок, задающих вполне определенный подход к человеку и его развитию. В самом общем понимании, развитие личности (так называемый, личностный рост) – это процесс закономерного изменения личности как системного качества индивида в результате его социализации, осуществляется в деятельности, управляемой системой мотивации, присущей данной личности. Это процесс вхождения человека в новую социальную среду и интеграцию в ней.

Последовательное направляющее воздействие на каждое из звеньев этого процесса позволит достичь желаемых результатов максимально толерантными и естественными способами.

В качестве самого эффективного и приемлемого метода позитивного воздействия на личностный рост личности является применение тренингов. В последнее время психологические и навыки программы обретают все большую популярность среди молодого населения.

Тренинг в рамках деятельности по развитию личности представляет собой разнообразные формы групповой психологической работы, объединяющие в себе элементы обучения, когнитивно – поведенческой и позитивной терапии и психологической коррекции.

Прежде всего, это подразумевает использование активных групповых методов практической психологии для работы со здоровыми людьми с целью решения задач по развитию и совершенствованию качеств, необходимых для улучшения их социального бытия.

Тренинги личностного роста, проводимые нашей компанией, позволяют каждому участнику приобретать необходимые теоретические знания и практические навыки социального взаимодействия.

Это можно назвать «эффектом Кубика Рубика» - благодаря позитивным изменениям в личной сфере, неизбежно повысятся результаты и на профессиональном поприще, что даст обществу лично зрелых молодых людей, которые готовы к сознательному исполнению гражданского и патриотического долга перед своей страной.

Одной из основных скрытых задач разработанных нами программ личностного роста является пропаганда не потребительства, а максимальной самореализации личности.

СМИ И МОЛОДЁЖЬ

Горшкова Е.Г.

к.п.н., доцент кафедры теории и методики воспитания КУ «ЗОИППО» ЗОР

Украинское общество переживает сложный и противоречивый этап в своем развитии. На наших глазах произошла кардинальная ломка практически

всех сфер социальной жизни. В условиях постоянной борьбы между различными политическими силами методом проб и ошибок идет мучительный и болезненный процесс формирования нового сообщества. Однако при любом варианте развития возврата назад нет.

При оценке перспектив развития нашего общества особый интерес представляют умонастроения молодежи. Известно, что эта часть населения наиболее живо и непосредственно реагирует на все происходящие в обществе изменения. К тому же, с развитием молодежи прямо связаны и общие перспективы развития общества.

Вот почему, внимание к молодежи, ее социальным проблемам должно быть резко усилено. Определение средств, форм и методов работы с молодежью находится в прямой зависимости от знания экономических, возрастных, психологических и социальных особенностей данной группы населения, ее социального статуса, проблем и основных тенденций развития молодежной субкультуры в современных условиях. Образ, “социальный портрет” современных молодых людей, регулярно подаваемый средствами массовой информации и входящий в нашу жизнь, необычайно противоречив, иногда надуман, а порой и вовсе не соответствует действительности. Изучение ценностной ориентации этой группы, образа современного молодого человека представляет значительный практический и теоретический интерес, так как позволяет выяснить основные ценности и приоритеты, социальное самочувствие современной молодежи.

Проблемы формирования морально-нравственных ценностей общества, в том числе и молодежи, начали рассматриваться учеными, начиная с 60-х годов XX века. В современной литературе можно встретить достаточно много работ, посвященных данной теме. Так, проблемы ценностных ориентаций молодежи рассматриваются в работах таких ученых, как С.В. Алещенок, П.И.Бабочкина, И.В. Бестужев-Лада, И.Д. Бех, В.А.Бунич, Ю.А.Зубок, А.Г. Здравомыслов, И.А. Зязюн, В.Н.Ксенофонтов, Ю.С.Колесников, В.Т.Лисовский, М.Н. Руткевич, Т.И. Сущенко, З.А. Ужегова, В.И. Чупров.

Анализируя их труды, приходим к выводу, что *ценностные ориентации* – это предпочтения или отвержения личностью определенных смыслов как жизнеорганизующих начал и (не) готовность вести себя в соответствии с ними. Следовательно, ценностные ориентации задают общую направленность интересам и устремлениям личности, иерархию её индивидуальных предпочтений и образцов; целевую и мотивационную программы деятельности; уровень притязаний и престижных предпочтений; меру готовности и решительности к реализации собственного “проекта” жизни. Они проявляются и раскрываются через оценки, которые человек дает себе, другим, обстоятельствам, через его умение структурировать жизненные ситуации, принимать решения при возникновении проблем и выходить из конфликтных ситуаций, через избираемые линии поведения в экзистенциально и морально окрашенных ситуациях, через умение задавать и изменять доминанты собственной жизнедеятельности. Личностные кризисы (часто дополнительно провоцируемые кризисами социальными) вызывают, как

правило, необходимость в подтверждении или переосмысливании систем ценностных ориентаций преодолении возникающих в них противоречий, т.к. связаны со сменой векторов активности, пересамеоидентификацией и рефлексией, мерой самореализации, обнажением смысловых оснований жизни. В этих случаях успешность разрешения кризисов и минимизация потерь во многом зависят от степени отрефлексированности, динамизма и открытости ценностных ориентаций.

Таким образом, ценности, как справедливо отмечал Ч.Кули, являются «энергетическими узлами», точками эмоционального приложения в отношениях с миром, и, в то же время, основой механизма мотивации социального поведения людей. Именно ценности обеспечивают интеграцию общества, помогая индивидам осуществлять социально одобряемый выбор своего поведения в жизненно значимых ситуациях.

Исследования ценностных ориентаций среди молодежи показал, что у молодых людей представления о ценностных ориентациях размыты, нет грамотного механизма формирования и способа воздействия на сознание и поведение личности. Соответственно изменилось отношение к образованию, труду, близким, семье. Ломка ценностных ориентаций привела к падению престижа общественно значимого труда, росту девиантного поведения, безразличия, социальной пассивности.

Особенно ярко выражено снижение ценностных ориентаций молодежи в ее *отношении к образованию* как базовой социальной ценности. Современная система образования в основном ориентирует на самостоятельное обучение и самообучение, развитие творческих способностей учащихся. Это проявляется в обобщении, критическом анализе, выработке знаний на основе предшествующего опыта. Однако, современная молодежь не готова к таким индивидуальным шагам. Большинство из них не умеет самостоятельно выработать суждения, устанавливать причинно следственные связи, выявлять закономерности, логически правильно мыслить, стройно и убедительно формулировать свои идеи, грамотно аргументировать выводы.

Несмотря на то, что современное общество активно внедряет информационные технологии, молодежь, особенно учащиеся, в качестве пользователей интернета далеко не всегда эффективно их используют. Молодые люди не готовы к работе с первоисточниками, будучи склонны пользоваться сокращенными версиями, непонятно кем интерпретируемыми. Нужно отметить, что в своем подавляющем большинстве молодежь ориентирована на получение любого образования с минимальными усилиями – лишь бы получить диплом. Высокий уровень притязаний к образованию носит инструментальный характер, образование рассматривается как средство перспективного конкурентоспособного положения на рынке труда и лишь затем как способ приобретения знаний, что способствует их образованности.

В стороне остаются устойчивая мировоззренческая и нравственная позиции, проявляющиеся в социальной ответственности, порядочности, искренности.

Доминантой жизненных ценностей и поведенческих приоритетов остается *материальное благополучие*, которое у большинства молодых людей является стимулом их жизненной активности. Умение сколачивать состояние для большинства является мерилем человеческого счастья. Полезность труда для большинства молодых людей определяется достижениями собственного экономического достатка. Причем, ставится в основном цель зарабатывания денег любым доступным путем, лишь бы этот путь приносил доход и, чем больше, тем лучше. И поэтому, жизненный успех связывается с предприимчивостью и деньгами, а не с талантом, знаниями и трудолюбием. Как видим, здесь прослеживается четкая ориентация экономических ценностей, связанных со скорейшим обогащением, а успешность определяется наличием дорогостоящих благ, славы, известности. В сознании нынешней молодежи четко выражена мотивационная установка на собственные силы в реализации жизненных целей и интересов в духе новых условий рыночного хозяйствования, ну, а тут, как известно, возможны любые пути.

В отношении *семейных ценностей* молодежь превыше всего ставит независимость и карьеру, достижение высокого статуса. Семью же планируют в далекой перспективе, после создания успешной, на их взгляд, карьеры, что приводит к падению рождаемости и вымиранию генофона страны.

Коммуникативные ценности отодвигаются по мере взросления. Вектор изменения ценностных норм и правил, характеризующих поведение, обусловлен рыночными отношениями. Верные друзья, надежные товарищи остаются в детстве. Отношение к близким носит все более устойчиво корыстный, коммерческий характер. В молодежной среде эгоистичный индивидуалистический настрой («сам за себя») выше гуманных отношений, взаимопонимания, взаимоподдержки и взаимопомощи. Высокую коммуникативность проявляют с нужными, влиятельными людьми, отражающими определенный желаемый статус.

Возникает вопрос: «Что же делать? Как повернуть молодёжь к поднятию морально - нравственного уровня?» Начинать надо с пересмотра системы ценностей, позволяющей выработать перспективные жизненные позиции, стратегию в своей профессиональной, познавательной, социальной деятельности; культуры мышления, представляющей духовное образование и характеризующей меру социального развития и чувства ответственности; интегративности ценностных установок, проникновение которых сформирует тот образ жизни, который обеспечит гарантированную надежность в различных сферах деятельности.

Внимание к формированию ценностей и ценностных ориентаций должно стать первоосновой любого общества. И начинать её надо с целенаправленной работы со средствами массовой информации с целью освещения позитивных моментов образа жизни.

Надо отметить, что весь процесс формирования социальных ценностей средствами массовой информации можно условно разделить на три этапа. *Первый* - синтез определенной ценности на основе наблюдения за отдельными фактами общественной жизни и показа этих фактов. *Второй* –

популяризация или включение в систему уже существующих в обществе ценностей способом анализа уже синтезированного идеала или отрицательного явления. И *третий* -заключительный - инклюзия путем пропаганды данной ценности в обществе.

Для *первого* *этапа* характерно когнитивное отражение действительности в средствах массовой информации. Он включает в себя также несколько стадий: универсальный охват социальных явлений, чем обусловлены мозаичность, разноплановость, разнозначимость, многоинертность публикаций и передач; достоверность, документальность публикаций; периодичность обновления пропагандируемых или отбираемых ценностных фактов в сочетании с непрерывностью их отражения; динамизм, обусловленный ускорением социального времени и факторами познания; включенность в систему исторических знаний; опора на научные знания. Этим путем идет отбор и формирование основополагающих ценностей общества, однако, особое значение в их формировании имеет подтверждение фактами. Факты, привнесенные в сознание человека с помощью средств массовой информации, всегда более весомы и сильнее влияют на ценностный выбор, чем полученные любым иным путем. Факт, как фундаментальная информационная единица, несет достоверные знания о том или ином - с актуальной точки зрения общества - явлении в его органическом единстве рационального и чувственного моментов познания действительности. Однако, не все факты ложатся в основу формирования ценности, поскольку они сами по себе различны по степени общности и сложности, во времени (освещение от прошлого к настоящему и их комбинации), по динамике (факт, как знание о свершившемся, отражение процесса или формирование тенденции, как первичное отражение действительности или отражение отражения), по своему образному воплощению, по соотношению элементов рационального и чувственного. Кроме того, фактам, отобраным СМИ, свойственна индивидуальная окраска автора, в связи с чем крайне необходимо при изучении аксиологически-креативных функций их проследить авторское влияние. Существует учение о ценности (аксиологический трансцендентализм), разработанное Виндельбандом и Риккертом, которое «выходит в осознании источника ценностей на уровень единства исторически преднаходимой культуры с ее общезначимыми предпосылками и уникальным отличием от природы». Это значит, что науки о культуре имеют своим предметом индивидуальную действительность, и что в противоположность наукам о природе они пользуются индивидуализирующим методом. Это наблюдение необходимо учитывать при изучении СМИ, проследивая творчество отдельных авторов.

В процессе отбора ценностных фактов постепенно возникает определенный идеал и потребность его анализа. Это *уже второй этап* синтеза ценности. В ходе анализа, т.е. публикаций аналитических статей и теле- и радиопередач, продолжается выработка ценностной ориентации как идеи, версии, гипотезы, проблемы, подводящих общество к осознанию новых ценностей. В процессе слияния рациональных и чувственных моментов

анализа вырабатывается положительное или отрицательное отношение к предлагаемой ценности, т.е. размещение ее в системе ценностей данной культуры и общества. Причем, как отмечает П.В. Копнин, «...это единство означает не следование одно за другим, а непременно участие того и другого в нашем познании» .

После выработки определенного отношения общества к ценности наступает *заключительный этап* ее формирования - инклюзия. Ценность начинает влиять на мировоззренческие и деятельные установки общества и отдельных его индивидов. А средства массовой информации на данном этапе ощущают влияние общественного мнения на свою деятельность, т.е. происходит процесс «замыкания круга» ценностной ориентации общества, после чего начинается трансляция данной ценности либо внутри данного социума, либо последующим поколениям.

При изучении культуронаследовательной функции СМИ можно выделить два аспекта трансляции ценностей: исторический (передача ценностей от поколения к поколению) и актуальный (процесс передачи культурной и социальной информации внутри данного социума). Далее необходимо размежевать их цели. Ретрансляция культуры от поколения к поколению служит для умножения культурного фонда человечества и включение ценностей прошлого в обращение современного общества. А трансляция внутри данного общества - для творческого производства новых культурных ценностей и передачи их широкой аудитории. В современных средствах массовой информации существуют как каналы моментальной доставки и тиражирования культурной информации, что является условием массового общения в рамках данного социума и потому определяет процесс аксиологической социорегуляции, так и формы консервации информации создающие предпосылки для передачи ценностей от поколения к поколению. Поэтому средства массовой информации можно охарактеризовать как объективно-исторический процесс трансляции культурного фонда, осуществляемый тремя методами: материального воплощения социальной и культурной информации (пресса), вербального (радио) и аудиовизуального (телевидение), а кроме того при помощи технических средств тиражирования. .

Совокупность всех перечисленных методов трансляции, образует единую культурно-коммуникативную систему, которая влияет на ценностную ориентацию общества при помощи различных типов культурных сообщений: печатных, телевизионных, радиотрансляционных, включающих ценности разнообразных порядков - экономические, социальные, моральные, эстетические и т.д., и разнообразных культурных жанров - публицистики, беллетристики, фотографии, музыки, изобразительного искусства, кино, театра.

Но трансляция социальных ценностей миллионным аудиториям - только одна из форм влияния на социум и на культуру. Второй формой после репродуктивных компонентов являются творческие аспекты СМИ. И третьим, наверное, самым фундаментальным моментом, который определяет влияние СМИ на формирование ценностной ориентации общества и личности, выступает то, что благодаря своей технической природе средства массовой

інформації не тільки забезпечують можливість масового охоплення великих аудиторій, документальної фіксації цінностей і демонстрації їх впливу, але і привносять в суспільство цілий ряд нових естетических якостей, які впливають на формування цінностей. Цей процес обогачення культури за рахунок освоєння нових естетических якостей засвідків масової інформації, відкритих і впроваджених в практику завдяки їх технізації, суттєво впливає не тільки на аксіологічно - креативну область їх діяльності, але і розширює горизонти духовного обогачення особистості, що в свою чергу впливає на прискорення процесів інтеграції цінностей. В повсякденне мислення людей впроваджуються образи, символи, знаки художественних форм, створених на базі засвідків масової інформації, що сприяє углубленню і розширенню світогляду, виробленню нових образів і способів мислення, які наближають людство до загальнопланетарної концепції ціннісної орієнтації.

З вищесказанного приходимо до висновку, що роль засвідків масової інформації в формуванні ціннісної орієнтації суспільства і особистості визначається трьома взаємопов'язаними компонентами. Накопичувальна здатність ЗМІ вбирати в себе найкращі і найвищі досягнення світової культури робить їх життєстійкими і життєстверджувальними. Тому в питанні приобщення мас до вершин культури, а разом з цим і основопологаючим цінностям культури, ніщо з ними не може суперничати.

ЛИТЕРАТУРА

1. Грушин Б.А. Мнения о мире и мир мнений. М., 1980.
2. Запесоцкий, А.С. Дети эпохи перемен: их ценности и выбор/ А.С. Запесоцкий // Социологические исследования. - 2006. - №12. - С. 98-104.
3. Луман Н. Реальность массмедиа // Отечественные записки. -№ 4. - 2000. С.431.
4. Мудрик А.В. Социальная педагогика. М.: Академия, 2000.194 с.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Горшкова О.Г.

к.. пед. н., доцент кафедри теорії та методики виховання КЗ «ЗОШПО» ЗОР

Громадянська освіта є одним із головних напрямків освіти в Україні. Воно завжди знаходилося в центрі уваги як влади, так і суспільства, як науковців, так і учасників освітньої практики.

На сучасному етапі ця освіта здійснюється в соціально-політичних і соціокультурних умовах, що змінюються. Зокрема, в умовах становлення нових конституційно - правових основ державності та форм суспільної солідарності, розвитку демократичної громадянськості, формуванню громадянської позиції.

Враховуючи міждисциплінарний статус проблеми особистості, слід відмітити, що дефініція «*громадянська позиція*» знаходиться у полі зору суспільних наук, психології, педагогіки та духовної культури.

Так, на філософському рівні розкривається зміст поняття «громадянська позиція» та виявляються її ціннісні аспекти (О.А.Михаліна, М.Мамардашвілі, В.М.Сагатовський), розробляється проблема соціальної активності й оцінюється її значення для суспільного становлення особистості (Л.М.Архангельський, С.М.Іконнікова, В.Т.Лисовський, К.О.Магомедов, С.Д.Ратник, Г.Л.Смирнов, Т.К.Чурилова, В.М.Шепелев).

На соціологічному рівні досліджується, яким чином положення особистості в суспільстві визначається системою її прав і обов'язків, місцем індивіда в системі соціальних відносин (Г.Г.Дилигенський, І.С.Кон, Ю.М.Резник).

На психологічному рівні (К.А.Абульханова-Славська, Б.Г.Ананьєв, А.Г.Асмолов, А.А.Бодальов, Л.І.Божович, Т.С.Воропаєва, М.Д.Лаптева, О.М.Леонтєв, В.М.Мясищев, С.Л.Рубінштейн) розглядаються різні аспекти цілісної позиції особистості, які залежать від специфіки діяльності людини, осмислюються передумови та підстави її цивільного становлення, обґрунтовуються механізми формування громадянської позиції.

Аналіз педагогічної літератури виявив, що в залежності від того, як проблема формування громадянської позиції вписана в коло наукових інтересів дослідників, вибираються основні аспекти вивчення: розкриваються можливості громадянської освіти в формуванні громадянської позиції (Т.В.Болотіна, Н.М.Воскресенська, Г.В.Карягина, Є. Чорна).

Особливо слід відмітити дослідження, які визначають шляхи формування громадянської позиції учня в процесі вивчення суспільно-політичних дисциплін і предметів гуманітарного циклу (Н.Я.Мещерякова, В.І.Попов), залучення до культурно-історичних цінностей регіону, в процесі трудової підготовки, пошукової діяльності з увічнення пам'яті тих, хто загинув у роки війни, в рамках діяльності суспільної організації, в тренінгах і ділових іграх.

Разом з тим, теоретичний аналіз показує, що в педагогічній літературі не знайдено єдиного підходу до визначення дефініції «громадянська позиція».

Головна причина її інтегрованого характеру полягає в об'єктивно зростаючому впливі людини на історичний процес і тієї колосальної відповідальності за нього перед людством.

Отже, проявом громадянської позиції особистості є відношення її до суспільства, людей, самої себе. Під відношенням більшість психологів і педагогів розуміють психологічний феномен, який поєднує у собі результати пізнання, конкретного об'єкту дійсності, емоції та поведінку[2].

При цьому ядром відносин, які лежать в основі громадянської позиції, є моральні відносини, так як відносини до людини є стрижньовими, оскільки сама людина в суспільстві з'являється найвищою цінністю, самоціллю. Так, за словами Щуркової Н.Є., «нравственностью человека опосредуются все социальные отношения личности: политические, правовые, эстетические, научно-познавательные, трудовые, половые и другие. Мир современного

человека выступает для него как мир очеловеченный именно потому, что через призму отношений к человеку стоятся все его отношения с миром»[3,32].

Громадянська позиція виявляється та формується у діяльності. Саме через неї людина пізнає світ, себе, формує своє самопізнання, моральні та соціальні установи, реалізує своє «Я». У відповідності з тим, на які сфери життєдіяльності спрямовані інтереси індивіда, в яких формах і наскільки соціально ціннісно й особистісно значимо він реалізує себе, можна говорити про успішність і соціальну значимість прояву громадянської позиції особистості. Як підкреслює О.С.Газман, «научиться жить — значит выработать свою позицию в жизни, свое мировоззрение, отношение к себе, к окружающему миру, понять себя, других, общественные процессы, поставит себе задачу, чтобы действовать в соответствии с ней» [1, 19].

Таким чином, у структурі громадянської позиції особистості виділяються три компоненти: пізнавальний, мотиваційно-орієнтований, поведінковий.

Пізнавальний компонент включає формування базисних ціннісних орієнтацій, які передбачають свідоме відношення людини до соціальної дійсності. Вони визначають сенс життя людини, що для неї є особливо значимим. Даний компонент характеризується повнотою етичних, правових, політичних і інших знань людини; глибиною їх осмислення, що відображає суб'єктивне відношення людини до засвоєваних вимогах життя.

Мотиваційно-орієнтований компонент розкриває відношення людини до подій, суспільства, людей, самого себе, які опосередковані системою моральних норм, які виступають у вигляді установ, вимог, суспільних розпоряджень, а також системою законів, які прийняті державою. Моральність полягає в тому, що вона вказує не на те, що треба робити, а на те, як треба робити (у етичному сенсі: відповідально, чесно, сумлінно тощо).

Поведінковий компонент громадянської позиції характеризується реальною поведінкою людини, її умінням дотримуватися важливих правил, виконувати основні соціально-моральні обов'язки. Важливість і значимість цього компоненту обумовлені засвоєнням і формуванням суспільних цінностей з урахуванням особистої діяльності людини в сфері самореалізації, коли їх правильність і значимість підтверджуються реальними життєвими процесами. Форми його можуть бути соціально цінними, соціально корисними, соціально прийнятими, асоціальними і антисоціальними. Саме у процесі самореалізації проявляється та перевіряється громадянська позиція особистості, здатність індивіда охороняти та реалізовувати її в різних умовах, володіти певним імунітетом до впливів, які мають протиріччя з його особистими поглядами та переконаннями.

Виходячи з вищезазначеного, ми бачимо, що розвиток трьох компонентів громадянської позиції особистості тісно пов'язані між собою та розглядаються як єдине ціле, та сприяють взаємозбагаченню один одного.

Слід зазначити, якщо громадянська позиція особистості є інтегративною системою відношення її до держави, права, громадянського суспільства, самого себе як громадянина, визначаючого орієнтацію на суспільне благо, то її

формування буде успішним тоді, коли система формування громадянської позиції буде реалізовуватися за допомогою соціального проектування, яке забезпечує:

- включення особистості в реальну діяльність із позитивної зміни соціальної ситуації в активній взаємодії з представниками влади, суспільних організацій, громадянами;
- цілеспрямоване створення умов емпатичної спрямованості, яка дозволяє кожній особистості проявляти своє відношення до людей і соціальних груп, які мають потребу в вирішенні проблем політичного, правового, соціального характеру;
- розвиток здібностей особистості до рефлексії по відношенню до держави, праву, громадянському суспільству, самого себе як громадянина.

Основними напрямками системи формування громадянської позиції є:

1. «Я й я» - формування громадянської правосвідомості та виховання громадянської відповідальності.
2. «Я та сім'я» - формування поваги до членів сім'ї.
3. «Я та культура» - виховання почуття прекрасного, розвиток у особистості творчого мислення, художніх здібностей, формування естетичного смаку.
4. «Я та школа» - формування у особистості усвідомлення себе членом колективу; прагнення до поєднання особистих і суспільних інтересів; виховання осмисленого відношення до навчання.
5. «Я та моя Держава» - розвиток суспільної активності учнів, виховання в них політичної культури, почуття відповідальності та гордості за свою державу.
6. «Я та планета Земля» - формування екологічної культури.

Отже, формування громадянської позиції особистості покликано забезпечити інтеграцію, єдність і цілісність самосвідомості особистості як громадянина полікультурного суспільства на основі засвоєння нею системи людських моральних цінностей, свободи самовиявлення на основі соціальних установ, норм і цінностей.

ПРО НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Жадько В.А.

*д. ф. н., професор, завідувач кафедри суспільних дисциплін
Запорізький державний медичний університет*

Бідзіля П.О.

к. і. н., доцент кафедри суспільних дисциплін Запорізький державний медичний університет

Попередньо визначимо суть національно-патріотичне виховання. Це, насамперед, формування у населення будь-якої країни знання, поваги й любові

до історичної матеріальної й духовної спадщини тих народів, які є її громадянами. Тепер спробуємо навести основні положення, на яких має формуватись і фактично формується почуття патріотизму. В даному випадку йтиметься про студентську молодь, яка свідомо обрала духовно-пізнавальний спосіб життя після закінчення загальноосвітньої школи. Саме тому ми відносимо до патріотизму як певного почуттєвого стану людини знання, маючи які в першу чергу про історію свого власного народу, можна виховати в собі усвідомлену та стійку життєву патріотично спрямовану позицію.

1. Слід виходити з аксіоматичного положення про те, що студент – це сформована особистість, яка має право на вільний вибір світоглядних орієнтацій, гарантованих йому Конституцією України як її громадянину. Не слід забувати, що процес виховання насправді являє собою процес перевиховання. По-перше. Характер людини, який багато в чому визначає її життєву долю, за даними соціальної психології й педагогіки, є усталеною величиною вже десь у віці п'яти років. По-друге. Усталеність характеру визначена психофізіологічно – генетичним кодом людини. По-третє. Виходячи з цього, завдання соціалізації людини полягає в подоланні природно-біологічно визначеного егоцентризму (асиміляція домінує над дисиміляцією) в необхідний для суспільного способу життя соціоцентризм. Тому важливо, по-четверте, реалізувати гуманістичний підхід до виховання як перевиховання. Це можна здійснювати на шляху засвоєння (асиміляції) духовно-практичного досвіду людства загалом, починаючи, звичайно, із засвоєння історичного досвіду власного народу.

Складність патріотичного виховання в сучасній Україні в тому, що ідеї гуманістичної педагогіки в ній розвивались за логікою розвитку народу, який не мав власної держави як того необхідного інституту, який би підтримував і закріплював властиву їй політичну сутність як сутність громадську, народну. Вже Аристотель зазначив, що становлення людини в якості моральної істоти, що має почуття патріотизму, здійснюється на шляху «людина в родині – поселення – декілька поселень – держава». Це означає, що її становлення в якості політичної істоти проходить в напрямку від родини/сім'ї до суспільства, до народу. Отже, процес виховання має органічно перевести любов до батьків у любов до Батьківщини. Таке переведення вже здійснює система освіти, яка долучає людину до історії свого народу у всіх її проявах.

Проблеми, з якими зіштовхується новітнє українське суспільство, зумовлені нерозвиненістю у свідомості його громадян почуття національної ідентичності. Такий її стан маємо через історично сформований комплекс політико-державної неповноцінності, який виробив стійку «хутірську» філософію у вигляді максими здорового глузду «моя хата скраю», а не в країні.

Завданням гуманістичної педагогіки вищої школи якраз і має стати підготовка людини-громадянина, свідомої й свідомого як власне індивідуальної, так і народної та загальнолюдської сутності. Свідомість людини тривимірне, тому така педагогіка *зобов'язана пов'язати в ній нинішнє з розумом минулого і на його основі вказати перспективи майбутнього, того, що має бути*. Історичним народом є той, для кого індивідуальна свідомість

громадян чітко й виразно визначена змістом історії його народу в його історичних зв'язках з іншими народами. Так індивідуальне піднімається до загально родового понятійно-категоріального способу мислення. Адже саме мислення є нічим іншим, як умінням об'єднати різноманітне не лише для органів відчуття, але й для просвітленого розуму. Ось чому «знання – сила». Як відзначав Гегель, маючи на увазі людину в зародку, потенційну, новонароджену, ще не актуалізовану: «для себе він (зародок – авт.) такий лише як розвинений розум, який перетворив себе в те, що він є в собі» [1,с.11].

Вищий навчальний заклад якраз і покликаний поставити молоду людину вище себе самої в тому сенсі, що вона володіє не лише знаннями, а розвинула з себе самої засобами навчальних дисциплін, в першу чергу суспільно-гуманітарних, **Вміння, Навички, Знання** до професійного рівня застосування. У цьому сенсі, очевидно, слід розуміти абревіатуру **ВНЗ**.

2. Зважаючи на сказане та на положення Конституції України, згідно яких «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» (Ст. 1), що кожна людина «має право на повагу її достоїнства» (Ст. 28), «на свободу та особисту недоторканість» (Ст. 29), що «ніхто не може піддаватись втручанню в його особисте і сімейне життя» (Ст. 32), що «кожному гарантується право на свободу мислі і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань» (Ст. 34) і що «кожен має право на свободу світогляду та віросповідання» (Ст. 35), більше того, «кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і розповсюджувати інформацію усно, письмово або іншим способом – за власним вибором» (Ст. 34), ми повинні виходити з того, що виховна робота зі студентами як право-суб'єктивними громадянами має вестись виключно через вплив на їх свідомість всього комплексу навчальних дисциплін, серед яких пріоритетними, а не лише єдино можливими, є суспільно-гуманітарні навчальні дисципліни.

3. Крім того, вплив має бути чітко підпорядкований правовим визначенням змісту навчальних дисциплін як вплив не примусовий, а просвітницький, не моралізаторський, а здійснюваний в координатах «проступок – належне покарання», «гарний вчинок – винагорода». Це також відповідає вимогам Ст. 59 «Кожен має право на правову допомогу», як і Ст. 68, яка зазначає, що «незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності», і Ст. 61, згідно якої «юридична відповідальність особи має індивідуальний характер».

4. Як висновок з наведених конституційних норм: вся система освіти, навчання і виховання має здійснюватись під кутом трансформації правосвідомості у правозастосування. В.Ленін говорив про те, що вона має здійснюватись на основі комуністичної моралі і ми бачили, що з цього вийшло. Той же К.Маркс погоджувався з Ш.Фур'є про те, що мораль – це безсилля в дії, а Л.Фейєрбах вбачав недолік моралі в тому, що вона багато обіцяє, але мало що здатна виконати, тому закликав довірити свою долю праву, яке мало обіцяє, але неодмінно виконує те, що обіцяє.

5. Не є виключенням і національно-патріотичне виховання, яке має здійснюватись на основі максимально ефективного і водночас відповідального

навчально-освітнього процесу, а не як система проведення якихось заходів у вільний від навчання час, який вже не належить навчально-освітньому закладу, а студенту. Звичайно, що можна організовувати якісь громадські заходи національно-патріотичного спрямування. Але пам'ятати, що на них примусово в жодному разі не потрібно «приводити, привозити, примушувати до участі» аудиторію. Тут варто слідувати В.Маяковському, який у виразній поетичній формі писав: «Я счастлив, что я этой силы частица, Что общее – даже слёзы из глаз. Сильнее и чище нельзя причаститься К великому чувству по имени класс». В нашому випадку це клас, спільний за почуттям патріотизму. Ідеї, як відзначав К.Маркс, завжди осоромлювали себе, тільки-но відривались від інтересу людей. А інтерес – це щось внутрішнє, те, що йде від душевної схильності людини, завжди схильної до наповнення цілим, загальним, спільним.

6. Національно-патріотичне виховання під правовим і навчально-освітнім кутом зору означає:

- розуміння того, що таке народ як етнокультурна й соціокультурна і нація як політико-правова спільноти;
- знання історії народу та закономірностей його трансформації в націю;
- свідомо обрану народну й національну ідентичність;
- розуміння необхідності завершення народного й національного розвитку створенням держави національного політико-правового типу;
- стійку любов до таких спільнот як об'єктивних умов індивідуального розвитку;
- сформоване почуття толерантності до людей з іншою народно-національною ідентичністю.

Щодо останнього хочемо зауважити наступне. В попередній радянській період патріотизм корелювався з інтернаціоналізмом. І це мало свої підстави, оскільки держава була інтернаціональною. Причому, визнавалось право кожної національної республіки на самовизначення засобом виходу з її складу. Що, врешті, й відбулось мирним правовим способом – через народні референдуми в більшості республік. Щодо інтернаціонального складу України таких безумовних об'єктивних підстав немає. Справді, в ній проживають *представники* понад ста народностей і національностей. Але представники будь-якого народу, що існує як цілісність *за межами* держави їх проживання, це не народ як цілісний автономний суб'єкт політичного, економічного, духовно-культурного історичного розвитку. Звичайно, що вони мають право на національну самоідентифікацію, окрім права на державне самовизначення навіть у випадку компактного проживання. Якраз останнього в Україні не мають майже всі представники різних народностей і національностей. Тому вона унітарна республіка і, за міжнародними критеріями, не поліетнічна, а моноетнічна країна, оскільки в ній 78% українців, а межа визначена у 70%.

Безумовно, що це питання досить складне. Головне, щоб його вирішення відбувалось не за емоційними вимогами націоналістично чи шовіністично орієнтованих партійних політиків, а в колі об'єктивно налаштованих науковців як представників чистого від проявів суб'єктивізму розуму.

7. Якщо таким чином буде здійснюватись навчально-освітній процес, можемо розраховувати на формування у студентів стійких патріотичних почуттів. Зазначимо, що вони і мають стати змістом національної ідеї. Більше того, вони складають її зміст у країнах, громадяни яких пишаються тим, що вони французи, німці, ізраїльтяни, американці чи росіяни. Так, аби стати громадянином Сполучених Штатів Америки, потрібно скласти три обов'язкових іспити: з історії країни; англійської мови як єдиної державної, хоча майже 80 млн. її громадян є іспаномовними; Конституції США. Не випадково, що майже 80% громадян цієї країни, що мешкають у власних будинках, починають день з підняття символу держави – національного прапору. З іншого боку, вказана кількість іспаномовних громадян, за прогнозами фахівців, може спричинити до розпаду країни десь на межі 2040 року. Нам варто добре подумати над тим, чи це саме не загрожує розпадом нашої ще зовсім молоді держави.

8. У чому проблема вищих навчальних закладів при реалізації завдань національно-патріотичного виховання? – До нас приходять молоді люди зі вже сформованим і багато в чому деформованим розумінням своєї національно-патріотичної сутності. Адже «моральне право» на виховний вплив у формуванні їх свідомості має родина, оскільки з неї «начинається Родина». І впливати на неї поза родини-сім'ї, поза батьків вже можна тільки навчально-освітнім чином, на що ми і наголосили у пп. 2 і 3.

9. Оскільки традиційно навчально-освітнє виховання покладається на кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін (хоча це неправильно, адже учня, студента виховує вчитель прикладом втілення в собі знань і адекватних їм способом життя: моральне тотожне об'єктивному закону, а не якомусь етичному вченню), не зовсім правильно видається практика МОЗ і МОН України, які постійно зменшують кількість навчальних годин на них, а деякі навіть просто знімають з навчальних програм. Між тим навчитись мисленню можна лише засобами тих дисциплін, які потребують формування навичок абстрагування, формалізації та ідеалізації.

10. Заключне положення. Головне правило навчально-освітнього способу виховання гласить: вихователь, вчитель, викладач зобов'язані бути вихованими і освіченими. Інакше довіри до них не буде, а вона складає фундамент системи освіти. А вихователями є не лише викладачі суспільно-гуманітарних кафедр. Тому виховний вплив мають і зобов'язані здійснювати всі ті, кого відносять до професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів.

Висновок. Молодь є тією соціальною структурою будь-якого суспільства, для якої духовне самоствердження засобами розумно-вольового мислення є першочерговою проблемою. Саме для неї органічним є аксіоматичне визначення себе як центру, довкола якого твориться власна історія як водночас історія суспільна. Це впливає з особливостей міфологічного світогляду як вихідного й первинного, засобами якого людина самостверджується не лише як істота, що творить богів та практику ідолопоклонства, але й змагається з богами, які суть ніщо інше, як

персоніфіковані власні душевні й духовні потенції. Якщо релігія в її церковно-інституціональному вигляді принижує цей потенціал («змирись горда людино!»), то філософія підносить, закликаючи до розвитку в кожній людині автономно-суб'єктного способу мислення як тієї максими, до якої вона здатна піднятися в тому випадку, коли саму себе зробить об'єктом пізнання і водночас предметом всебічного вивчення.

Філософ №1 ХХ ст. М.Гайдеггер звертав увагу на необхідність зважати на те, що має бути «елементарна готовність до внутрішньої небезпеки філософії», адже лише вона здатна «підняти власну присутність і присутність інших до плідної запитальності». Це тому, що «філософія – протилежність будь-якій заспокоєності та забезпеченості. Вона вирва, всередину якої затягує людину, щоб тільки так вона без фантазування змогла зрозуміти власну присутність. Через те, що правда такого розуміння є щось останнє і граничне, вона має постійним і небезпечним сусідом найвищу недостовірність. ...і все загострюється ще тим, що це останнє і граничне має бути таким, що саме по собі розуміється і є найбільш вірогідним для кожного, адже в такому вигляді філософія тільки й виступає» [3,с.342].

У зв'язку з цим бажано, щоб проблема патріотизму вирішувалась не стільки присутністю в залі учасників конференції, скільки спільним розумінням сутності цього важливого духовно-практичного феномена, щоб у свідомості якомога більшої кількості людей, особливо ж освітян і вихователів, було сутнісне розуміння. На жаль, філософія як навчальний предмет у такому своєму вигляді не може сформувати у студентів навичок свободомислення. Цьому заважає те, що підхід до неї такий же, як і до інших предметів – тобто внормований. Між тим вона як процес «мислення про мислення» (Аристотель) за своїм призначенням покликана розвивати навички автономного мислення про сутнісні виміри метафізичних, а не фізичних сутностей. До таких якраз і відноситься проблема патріотизму в його народознавчому етнокультурному і соціокультурному визначеннях. Метафізичні об'єкти пізнання, не маючи просторово-часових вимірів свого буття, розвивають мислення, не даючи йому можливості зупинитись на якихось усталених значеннях. Патріотизм як такого роду об'єкт пізнання і є тією вирвою, яка затягує в себе кожного, хто наважується «без фантазування зрозуміти власну присутність». Йдеться про духовну присутність індивіда до об'єктивного історичного духу народу, засобами чого можна стати родовою істотою, яка діє так, як їй *на роду* велено *народом*. Але для цього потрібно знати історію власного народу, його суб'єктивний дух, що, ставши історичним, діє як об'єктивний дух, як закон тяжіння до нього.

Виходячи з цього, неприпустимо постійно скорочувати навчальні години на суспільно-гуманітарні дисципліни. В першу чергу на історію України та філософію як школу, яка розвиває мислення, дає простір для думки, творить простір свободи. Тому нам незрозуміло, чому історія України виведена з числа обов'язкових для складання іспиту на атестат зрілості. Адже зрілість не вимірюється віком біологічного життя людини. Зрілою, *дорослою* людиною є та, яка *доросла* до духовної зрілості свого народу, вік якого – історія, а не сучасність. Знову пошлемось на видатного мислителя, який був

директором гімназії і професором університету, Гегеля. «Суть справи вичерпується не своєю *метою*, а своїм *здійсненням*, і не *результат є дійсне ціле*, а *результат разом зі своїм становленням*; мета сама по собі є нежиттєве загальне. Голий результат є труп, що залишив позаду себе тенденцію» [1,с.2]. Це означає, що мета може бути досягнута лише на шляху формування історичної свідомості, адже кожне наступне покоління стоїть на плечах своїх пращурів і попередників. Людина не може ефективно діяти без натхнення. А найбільш ефективний натхненник патріотичних почуттів – історичне знання, отримане засобами автономного мислення, а не засобами вправління пам'яті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гегель Г.В.Ф. Феноменологія духа. – М., 1959. – Т.ІУ. – 440 с.
2. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – ВАТ «Дніпрокнига», 1996.
3. Хайдеггер М. Время и бытие. – М., Политиздат, 1993. – 483 с.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З СІМ'ЯМИ, ДІТЬМИ ТА МОЛОДЦЮ: ПАТРІОТИЧНИЙ АСПЕКТ

Мещан І. В.

*начальник головного управління праці та соціального захисту населення
Запорізької облдержадміністрації*

Особливе місце в соціалізації підростаючого покоління займає сім'я у формуванні і розвитку духовно-моральної сфер особистості дітей. Ефективність заходів соціалізації по формуванню патріотизму і моральності у дітей у вирішальній мірі залежить від сімейного виховання. Через сім'ю дитина отримує ази любові до «малої» Батьківщини, саме через сім'ю передається генетичний зв'язок поколінь, патріотична ментальність народів в оригінальному поєднанні їх етнічних і релігійних особливостей. Пріоритетна роль сім'ї у формуванні і розвитку духовно-моральної та емоційно-чуттєвої сфер особистості дітей проявляється по декількох напрямках.

По-перше, саме в період проживання в сім'ї дитиною засвоюються основні духовні патріотичні цінності та ідеали. Оволодівають дитиною духовні та патріотичні цінності мають деякі особливості, що характеризують сензитивність їх сприйняття на етапі проживання людини в батьківській сім'ї. Духовні і патріотичні цінності онтологічно, оскільки іманентно притаманні людині. Вони дано їй від народження і є природним середовищем особистості (неможливо не любити свою Батьківщину-мати). Вони не дані безпосередньо і не явно виражені, ледь вловимі раціонально. Тому в гносеологічному аспекті їх пізнання й наступна реалізація в поведінковій практиці здійснюється за допомогою культурних механізмів: через традиції, звичаї, норми, ритуали.

Духовні і патріотичні цінності, пріоритетно формуються в сім'ї, відносяться до базових цінностей, що становлять фундамент особистості. Вони

тісно переплетені і з загальнолюдськими, і з соціоцентричними цінностями. Вони представлені насамперед такими поняттями: Батьківщина, батьківщина, держава, державність, служіння, національна свідомість.

Важливим ціннісно-смысловим простором патріотизму виступають такі онтологічні цінності, як: природа, батьки, Батьківщина, родичі, народ. Ці слова складають основу вкоріненості особистості в культурі. За своєю суттю ці поняття архетипічних і предзадани людині за фактом його народження. Ця неусвідомлена, інтуїтивна патріотичність дуже важлива для формування особистості. Філософ І. А. Ільїн з цього приводу писав: «Мабуть, люди купують цей патріотичний досвід без всяких пошуків і досліджень: він приходить як би сам собою. Люди інстинктивно, природно і непомітно звикають до навколишнього їхньому середовищі, до природи, до сусідів і культури своєї країни, до побуту свого народу. Але саме тому духовна сутність патріотизму залишається майже завжди за порогом їхньої свідомості».

Наша душа ірраціональна і джерела її патріотизму лежать, перш за все, в глибоких пластах народної пам'яті, в досвіді попередніх поколінь, дбайливо зберігають традиції, перекази, заповіді, звичаї предків. Тому розвиток шанобливого ставлення до спадщини свого народу є важливою умовою формування внутрішньої, духовної, психологічної культури людини.

По-друге, в сім'ї формуються базові особистісні якості та соціальні почуття дітей духовно-моральної та патріотичної спрямованості. У період домінантного впливу сім'ї (від народження до 10 років) формуються основні духовні і патріотичні ціннісні орієнтації; закладається ставлення до релігії; формуються основи морально-правової поведінки. З позицій формування духовності і патріотизму у дітей дуже важливо, щоб сім'я сприймалася не тільки як сімейна група з 2-4 осіб, а як соціальна група родичів, пов'язаних кровними узами по вертикалі і по горизонталі, тобто як спорідненість поколінь і сукупність всіх родичів - як живих, так і мертвих. Важливість цього пов'язана з необхідністю знати своє коріння, своє походження, відчувати свою причетність до майбутнього. Сімейна родовід - невичерпне джерело патріотичного виховання дітей та підлітків.

По-третє, в сім'ї формуються навички соціально корисної духовної і патріотичної діяльності. Виховання в сім'ї дозволяє здійснювати соціалізацію особистості дитини, з одного боку, через адекватне відображення в його свідомості та поведінці традицій, звичаїв, звичок, укладу, з іншого - за допомогою критичного осмислювання дитиною своєї позиції в системі сімейних відносин, їх аналізу, оцінки і самооцінки.

По-четверте, сім'я має найпотужнішим потенціалом природного, гуманістичного соціалізаційного впливу на підростаюче покоління. Сім'я на відміну від інших соціальних інститутів здатна непомітно (поволі), але вельми дієво формувати у дітей людські почуття до своїх батьків, дідуся, бабусі, членам сім'ї, майбутнім дітям та через них до всіх інших людей, свого народу, всього людства. Емпатійності переживання дитиною конкретних сімейних зв'язків, підтримуваних потужним чинником - інстинктом, є самим унікальним засобом і джерелом для виникнення і зміцнення почуття зв'язку із

суспільством, своїм народом, усім людством. Ці загальнолюдські зв'язку представляються дітьми, перш за все за аналогією з родиною, з родинними зв'язками. Наявність природної теплоти любові і сердечності в сімейному спілкуванні і у відносинах служить потужним фундаментом для формування морально-емоційної сфери особистості дітей, особливо в складних переломних соціальних умовах, коли рівень морального розвитку суспільства суперечливий і коли діти в силу життєвої недосвідченості не підготовлені до того, щоб зробити правильний вибір між загальнолюдськими якостями гуманістичної моралі (громадянськості, патріотизму, шанобливого до батьків, старших, співвітчизникам до всіх людей планети і їх культурам, працьовитістю, гуманністю, добротою, милосердям, чесністю, доброчесністю) і анти загальнолюдськими проявами (націоналізмом, нешанобливим ставленням, антигуманністю, немилосердністю, безчесністю і непорядністю). Переважно сім'я, сімейні родинні зв'язки і відносини олюднюють вчинки і дії дітей.

На виконання Закону України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», наказу Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 29.12.2009р. № 4569 «Про затвердження Примірною галузевого стандарту надання соціальних послуг сім'ям з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах» постійно вдосконалюється робота соціальних служб шляхом повного охоплення соціальними послугами вразливих категорій населення, раннього виявлення проблемних сімей та своєчасного надання їм підтримки, задля виведення сім'ї зі складних життєвих обставин.

У 2012 році соціальними ініціативами Президента України наданий значний поштовх у розвиток роботи з сім'ями. Для покращення надання соціальних послуг найуразливішим верствам населення введено 262 штатні одиниці «фахівців з соціальної роботи» у центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Виявлення, оцінка потреб, надання соціальних послуг та здійснення соціального супроводу сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах – стануть основними напрямками роботи цих фахівців.

Протягом 2011 року на обліку центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Запорізької області перебувало 2764 сім'ї, що опинились у складних життєвих обставинах, в яких 5466 дітей. Під соціальним супроводом спеціалістів центрів протягом року перебувало 843 сім'ї, що опинились у складних життєвих обставинах, яким було надано 34320 послуг. Введення 262 посад фахівців з соціальної роботи дозволить збільшити охоплення сімей, що опинились у складних життєвих обставинах у 2,5 рази.

У Концепції патріотичного виховання має бути чітко зазначено, що сім'я це «основна соціальна осередок суспільства, в якій закладаються основи морального, духовного, культурного, фізичного розвитку особистості. У сім'ї відбувається формування її життєвих орієнтирів і цінностей, відносин до себе, до інших людей і до Батьківщини». Соціально-виховний потенціал, здійснюваний сім'єю, розвивається надалі в діяльності освітньо-виховних, трудових, військових колективів, культурно-просвітницьких установ, громадських організацій.

Сім'я як базисний соціальний інститут є невід'ємною цінністю для життя і розвитку кожної людини. Вона відіграє важливу роль в житті суспільства і держави, у вихованні нових поколінь, забезпеченні суспільної стабільності та прогресу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ільїн, І. А. Шлях до очевидності / І. А. Ільїн. - М.: Республіка, 1993. - С.218.
2. Климов, С. Н. Ціннісний потенціал патріотичного виховання / С. Н. Климов // Ціннісні пріоритети освіти ХХІ століття: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Луганськ, 2-4 жовтня 2007 р. - Луганськ: ЛДП, 2007. - С.22-27
3. Сім'я в соціально-психологічній парадигмі дослідження: колективна монографія / під заг. ред. Академіка РАН В. І. Жукова та проф. Є. А. Петрової. - Москва, РІЦ АІМ, 2008. - С.13-15

КУЛЬТУРНЫЕ ПРОБЛЕМЫ МОЛОДЕЖИ И МОЛОДЕЖНАЯ ПОЛИТИКА В УКРАИНЕ

Пашков В.В.

к.филос.н., доцент, ректор Запорожского областного института последипломного педагогического образования

Актуальность проблемы в научном и практическом планах определяется наличием социально-демографической группы, которая составляет более трети населения страны, постоянно обновляющимся её составом, обострившимися проблемами в сфере труда, образования, досуга, появлением в условиях рынка целого ряда совершенно новых проблем. Учет особенностей, интересов и потребностей столь значительной части граждан объективно является делом политики и науки.

Среди современных украинских исследователей молодежной проблематики весомый вклад сделали О. Балакирева, В. Барабаш, В. Бебик, М. Головатий, В. Головенько, В. Криворученко, О. Корниевський, В. Кулик, Є. Косенко, О. Яременко и другие. В частности, нормативно-юридический характер и особенности функционирования молодежных формирований исследовали І. Карпец, В. Пертцик, Г. Федоров, О. Ямпольська. Представители отечественной науки предлагают рассматривать молодежное движение как «своеобразную политическую систему, главное задание которой – определение и реализация молодежной политики общества» [1, с. 18].

Исторический опыт свидетельствует, что разработка и реализация молодежной политики – дело всего общества, но как справедливо подчеркивается в научных исследованиях, наиболее действенное участие в этом должна принимать сама молодежь. Более того, во имя своего настоящего и будущего

молодежь ответственна за формирование и осуществление молодежной политики, как со стороны государства, так и общественных движений.

Разработка и эффективность молодежной политики не может быть достигнута без научного осмысления места и роли молодежи в обществе, возникающих в процессе ее жизнедеятельности проблем. Опыт говорит о необходимости изучать положение и состояние молодежи, регулярно обсуждать эти вопросы в государственных властных органах и общественных организациях.

Таким образом, молодежь, как таковую, и проводимую государством, партиями, другими структурами общества по отношению к молодежи политику необходимо исследовать постоянно. Этот процесс не может оказаться завершенным в силу объективных факторов развития человеческой цивилизации, динамичности самого процесса развития, выработки и реализации молодежной политики. При этом разработка теории, методологии молодежной политики и самих мер этой политики возможна только на основе познания тенденций и закономерностей её развития.

Во всех государствах молодежная политика является неотъемлемой частью общегосударственной деятельности. Различия лишь в том, в каком объеме, в какой форме эта политика формировалась и реализовывалась. Вопросы всестороннего развития молодежи, ее образования, физической закалки, трудовой деятельности, разностороннего досуга государства и общества решают в меру своих социально-политических, экономических и других условий и возможностей.

Исходным звеном развития молодежного движения является, как и должно быть, законодательство Украины. Основным законом государства – Конституция Украины – устанавливает базовые принципы, которые определяют и гарантируют существование общественных организаций, в том числе и молодежных, в Украине (статья 36, и 37), там же подан перечень запретов на создание и деятельность объединений граждан [6]. Нормативные акты, которые регулируют уставную деятельность организаций, называются статусным законодательством. В Украине на данный момент молодежное движение регулируется следующими законами: Закон Украины «Об объединении граждан»; Закон Украины «О молодежных и детских общественных организациях» [2]; Закон Украины «О содействии социальному становлению и развитию молодежи в Украине» [5].

Молодежная политика в Украине осуществляется через органы государственной исполнительной власти, учреждения, институты и объединения молодых граждан и является важным и специфическим направлением деятельности государства в интересах молодых граждан возрастом от 14 до 35 лет независимо от происхождения, социального и имущественного состояния, расовой и национальной принадлежности, пола, образования, языка, отношения к религии, рода и характера занятий [5].

Молодежь играет важную роль в процессах экономического, социально-экономического и культурного развития государства и общества. Молодое поколение, являясь преемником традиций, норм культуры и морали, при благоприятных условиях становится одной из наиболее активных социальных

групп и может выполнять функции общественного контроля над действиями органов власти.

Однако на современной этапе государственного развития Украины молодежь оказалась перед рядом трудноразрешимых практических проблем, осложненных крайне неблагоприятными условиями социальной жизни: экономический спад, перманентный социально-экономический кризис, противоречие исторической и собственной самоидентификации. Проблемы социального характера: утрату уверенности в завтрашнем дне, социальная отстраненность, нестабильная социально-политическая ситуация в государстве неизбежно приводят к возрастанию негативных тенденций, пессимистических настроений части молодых людей. При этом наблюдается поляризация молодежных идей и настроений на основе идеологии, истории, культуры. Невозможность в предыдущие годы конструктивного диалога между молодыми людьми и государством вело к снижению социальной активности молодежи, ее маргинализации, протестным действиям, нередкому игнорированию общепринятых норм морали и ценностей общества.

Отсутствие возможности поддержки своих инициатив со стороны государства, приводит к пессимизму среди молодежи относительно использования имеющихся путей решения тех или других проблем, приводит к социальной пассивности или, наоборот, к радикализации деятельности. Таким образом, не происходит привлечения широких масс молодежи к участию в организованном молодежном движении.

В последние два десятилетия возвеличивание культа силы, финансового положения, атрибутов власти и лидерства привело к общему упадку моральности и культуры. Начавшая активно распространяться потребительская психология утверждает материальное обогащение одним из основных смыслов жизни современного человека. Как следствие, потребительское отношение человека к другим индивидам, природе и окружающему миру. Знания, самосовершенствование и духовное развитие рассматриваются как второстепенные ценности. Политизация вопроса патриотизма ведет к распространению антоганистических настроений в молодежной среде, что в свою очередь способствует появлению различных национал-патриотических идей и организаций, которые иногда приобретают крайние формы, вплоть до нацизма и расизма. Есть тому и объективные причины: низкий социально-экономический уровень жизни, короткая продолжительность жизни, постоянное ухудшение экологической ситуации, снижение качества продуктов питания и питьевой воды, низкая рождаемость и высокая смертность. Очевидно, что государственная молодежная политика в Украине требует реформирования и стратегического переосмысления. Ее главными задачами становятся:

- повышение качества современного образования молодежи;
- разработка и внедрение механизма привлечения молодежи к научной и научно-технической деятельности, улучшение системы поддержки молодых ученых;

- использование системы профориентации в работе с молодёжью с целью сбалансирования потребностей рынка работы и рынка образовательных услуг;
- формирование здорового образа жизни, профилактика распространения ВИЧ/СПИДа, алкогольной, наркотической зависимости;
- внедрение механизмов государственного и общественного контроля за сохранением существующих и строительством новых физкультурно-спортивных и оздоровительных объектов, прежде всего в малых городах и сельской местности;
- национально-патриотическое воспитание молодого поколения, направленное, прежде всего, на преодоление взаимной отчужденности молодежи разных регионов Украины и консолидацию украинской нации, формирование толерантности в молодежной среде;
- поддержка инициативы молодежи относительно ее участия в общественной жизни страны, содействие укреплению функционирующих и образованию новых общественных молодежных объединений.

Значительным консолидирующим фактором в реализации вышеуказанных инициатив может стать объединение усилий многочисленных молодежных организаций, объединений и движений, а прагматичная молодежная политика государства позволит эффективно выполнить взятые на себя обязательства, поможет побороть социальную апатию, даст возможность молодежи почувствовать себя востребованной в государстве и необходимой обществу.

Молодежные организации, охватывая своей деятельностью разные сферы общественной жизни, лучше понимают сущность и специфику соответствующих проблем и пути их преодоления, являются универсальными посредниками между гражданами и государством.

ЛИТЕРАТУРА

1. Головенько В.А. Украинское молодежное движение в XX веке (историко-политологический анализ основных периодов) [Текст] / В.А. Головенько. К.: А.Л.Д., 1997. — 160 с.

2. Закон Украины «О молодежных и детских общественных организациях» (1 декабря в 1998 г.) [Электронный ресурс] — Режим доступа. — URL: <http://www.minjust.gov.ua/0/11720>.

3. Закон Украины «О содействии социальному становлению и развитию молодежи в Украине» (в 05.02.2003 г.) [Электронный ресурс] — Режим доступа. — URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?ureg=2998—12>.

4. Закон Украины «Об объединении граждан» (16 июня в 1992 г.) [Электронный ресурс] — Режим доступа. — URL: <http://www.minjust.gov.ua/0/11719>.

5. Информационно-аналитическая справка о результатах деятельности Министерства юстиции и его территориальных органов по вопросам легализации объединений граждан, других общественных формирований [Электронный ресурс] — Режим доступа. — URL: <http://www.minjust.gov.ua/0/13796>.

РОЛЬ ФОРМУВАННЯ ЦЕНТРІВ ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ЯК АСПЕКТУ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ШКОЛІ НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ БЕРДЯНСЬКОЇ ЗОШ І-ІІІ СТУПЕНІВ №6

Пилишенко О. М.

*директор Бердянської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 6 Бердянської
міської ради Запорізької області*

Постановка проблеми. Загальновизнаним є той факт, що політичних та економічних успіхів досягають саме ті держави, які приділяють підвищену увагу молоді, стійкий розвиток демонструють суспільства, які переглянули систему традиційних поглядів на нові покоління, систему взаємин між ними та на їх значення для політичного, та соціально-економічного розвитку всієї держави. Сьогодні особливу роль необхідно відводити аспектові патріотичного виховання в школі, де молодь визнається не тільки об'єктом, але й активним суб'єктом державної молодіжної політики, який пропонує власні шляхи розв'язання молодіжних проблем і може дієво впливати на ключових суб'єктів політики в центрі та на місцях. Наділення учнів не тільки правами, але й повноваженнями та обов'язками - це розвиток та використання потенціалу молоді для оновлення не тільки школи, але й суспільства загалом. Для дієвого використання потенціалу сучасної молоді та для вдалої реалізації можливостей покоління школярів постає необхідність створення нових ефективних шляхів, форм патріотичного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Молодіжна політика держави, аспекти реалізації її в патріотичному вихованні неодноразово ставали об'єктом дослідження сучасних українських науковців. Зокрема цьому питанню приділили увагу в своїх роботах М.Ф. Головатий, А.О. Васильєв, О.В. Кулініч, Н.Б. Метьолкіна, В.В. Орлов, Л.В. Чупрій, І.О. Парубчак, Р.П. Сторожук та ін. Проте в своїх працях науковці не ставлять за мету комплексний аналіз формування центрів громадської ініціативи учнів, як форми реалізації патріотичного виховання в школі.

Метою даної статті є аналіз формування центрів громадської активності учнів як аспекту молодіжної політики на прикладі діяльності Бердянської ЗОШ №6 та скаутського клубу «Нова цивілізація», як форми реалізації патріотичного виховання, та виявлення основних тенденцій, визначення перспективних напрямів розвитку реалізації патріотичного виховання в школі.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні особливо актуально постає проблема патріотичного виховання молоді. На думку академіка С.І. Гончаренка, «Педагогічна драма виховання стрімко перетворюється на загальнонаціональну трагедію». За висловом заслуженого вчителя України, ветерана війни та праці Петра Щербаня, в державі "відбувається процес

деморалізації, дебілізації і денационалізації сучасної молоді, яка втрачає не тільки національне, а й людське обличчя" [5] На нашу думку, для вирішення цієї проблеми особливу роль необхідно відводити аспектові патріотичного виховання в школі, де молодь визнається не тільки об'єктом, але й активним суб'єктом державної молодіжної політики, який пропонує власні шляхи розв'язання молодіжних проблем і може дієво впливати на ключових суб'єктів політики в центрі та на місцях. Варто зазначити, що чимало публікацій соціальних досліджень свідчать про спад рівню патріотизму українських громадян. На наш погляд, вирішувати цю проблему в школі варто шляхом створення не просто дієвих, але й непересічних, цікавих форм реалізації патріотичного виховання, наділення учнів не тільки правами, але й повноваженнями та обов'язками, покладених в основу формування центрів громадської ініціативи, - це розвиток та використання потенціалу молоді для оновлення не тільки школи, але й суспільства загалом.

У формуванні ініціативної позиції учня на перший план висуваються гуманістичні ідеї та орієнтири, що ґрунтуються на повазі до особистості дитини, турботі про її розвиток. Такий підхід передбачає визнання кожного вихованця як унікальної особистості, його прав, ставлення до нього як до суб'єкта власного розвитку, опору у його вихованні на сукупність знань про людину та високий професіоналізм.

Молодіжна політика є одним із пріоритетних напрямків реалізації патріотичного виховання, звичайно, що першозначенним аспектом є ініціативність та активність учнів у загальношкільній виховній системі, адже саме учнівська молодь є тією соціальною групою, яка вирішальним чином визначає зміст і характер майбутнього, концентрує в собі перспективні тенденції суспільного розвитку. Сьогодні ми живемо у світі, який неймовірно стрімко розвивається, де кожен ранок нового дня народжує нові ідеї для побудови майбутнього. Основа цього світу - це суспільство, людина, яка має в собі високий потенціал, вірить у себе, свою справу, твердо й окреслено знає, чого хоче від життя.

Ініціативна діяльність, участь у скаутському клубі надає школярам великого досвіду, стає своєрідною базою лідерства, осередком патріотичної активності учнів. Особистісно-зорієнтована педагогіка патріотичного виховання нашої школи передбачає принципово нове ставлення до учня, до демократичних стосунків у класі, шкільному колективі. Клуб «Нова цивілізація» за своєю сутністю організація, створена учнями та для самих учнів.

На жаль, ми не можемо повністю вичерпати такі проблеми, як спад успішності в школах, зниження мотивації до навчання, погіршення дисципліни. Безсумнівно, у певній мірі це відбивається на рівні девіантної поведінки - як у школі, так і за її межами. Заохочення ініціативної політики учнів у Бердянській ЗОШ №6 стало дієвим кроком на зустріч вирішенню цих проблем. Особлива увага приділяється потенціалові молодіжного лідерства. Мотивується участь школярів у суспільно-політичних процесах, виробленні та реалізації державної молодіжної політики, створюються умови для розвитку

культури відповідальної громадянської поведінки, заохочується участь школярів у об'єднаннях громадян, відбувається інформування молоді з питань участі в усіх сферах суспільного життя; проблема низького рівня правової освіти молоді та знання шляхів захисту своїх прав вирішується не тільки за рахунок створення правових гуртків чи факультативів, але й завдяки мотивації учнів до самоосвіти з цього питання. Таким чином, уже зі шкільного віку учнів готують до освідомлення того, що самостійність – синонім розвитку, ініціативність - синонім успіху, а поєднання цих двох понять – вірний шлях до реалізації не тільки своєї мети, але й життєвої мрії загалом.

Окрім того, скаутське угруповання розглядається школою як один із провідних чинників вирішення стратегічних завдань становлення громадянського суспільства, формування патріотично свідомої особистості школяра.

Безумовно, патріотичне виховання підростаючого покоління - це основа стабільного розвитку країни в майбутньому. Цей процес тривалий за часом, складний за змістом існує чимала кількість форм, методів реалізації цього питання. Варто зазначити, що формування патріотичних відчуттів школярів багато в чому залежить від розвитку емоційної сфери. Патріотичне виховання завжди було та залишається одним із найважливіших завдань сучасної школи, адже дитинство і юність —найбільш дієвий час для виховання відчуття любові та поваги до Батьківщини. Виховання учнів-скаутів спрямоване на освідомлення молоддю того факту, що патріотизм — одна з найважливіших рис всебічно розвиненої особистості. У молоді повинне вироблятися відчуття гордості за свою Батьківщину та свій народ, пошана до його великих звершень і гідних сторінок минулого. Звісно, що роль школи в реалізації цього питання неможливо переоцінити.

На жаль, на думку деяких науковців, сьогодні шкільне патріотичне виховання знаходиться в стані занепаду. Звісно, цьому за останні роки сприяли немало чинників: посилене насадження ЗМІ думки про помилковий шлях розвитку України, відсутність загальної державної, базової ідеології. Але ж якщо вчитель у повсякденній роботі почне регулярно звертатися до цих матеріалів, погоджуватиметься з вищезгаданою думкою, тоді ця проблема дійсно перетвориться в масову. Але ж не варто забувати про загальновідомий факт, що в міру дорослішання в школярів, як відзначають учені-дослідники, починає формуватися так зване «джерельце героїзму», що вимагає реалізації, варто ж лише обрати вірний шлях його розвитку. А що може бути правильніше, ніж заохочення до розвитку, плекання ініціативності дитини? Можна знайти чимало визначень поняттю «Патріотизм». На наш погляд, найбільш влучно розкрито зміст даного поняття в монографії І.Е. Кравцова: «Патріотизм - це любов до своєї Вітчизни; до рідних місць ("землі батьків"), до рідної мови, до культури і традицій, до продуктів праці свого народу, до прогресивного суспільного і державного устрою. Патріотизм - це відданість своїй Батьківщині, готовність захищати її незалежності» [3]

Варто зазначити, що акцентна політика створення центрів громадської ініціативи учнів не є епізодичним явищем, а постійним процесом, що й надалі

здійснюватиметься за всіма тими основними, стратегічними напрямками реалізації патріотичного виховання в ЗОШ, оскільки є цілою системою діяльності школи у відносинах з особистістю дитини, учнівською молоддю, загальношкільним молодіжним рухом, що ставить за мету створення необхідних умов не тільки для формування патріотичної свідомості дитини, але й для її життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку, реалізації творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах школи, міста, України.

Загальноновдомим є той факт, що патріотичне виховання повинне гармонійно поєднуватися із залученням учнів до кращих досягнень світової цивілізації. Таким чином скаутська молодіжна політика як діюча ініціативна система сприяє виробленню наступного мислення, прихильності своїй національній спадщині і усвідомленню його ролі та місця в світовому духовному розвитку, також пошані і відвертості до всіх інших систем і традицій. Тож, «Нова цивілізація» дає можливість виховання в шкільній молоді скаутів розуміння того, що тільки глибока і усвідомлена любов до своєї спадщини спонукає людину з повагою відноситися до відчуттів інших, бути нечутливим до трагедій вітчизни і народу.

Говорячи про особливості молодіжної політики в аспекті патріотичного виховання в нашій школі, варто зазначити про створення своєрідного алгоритму її реалізації серед учнів-скаутів: мати власну позицію - гідно поваги, уміти її відстояти - крок до успіху, бути патріотом своєї держави - не тільки модно, але й престижно.

На нашу думку, патріотизм починається зі свідомого, відповідального, патріотичного ставлення до рідного класу, рідної школи. І його виховання повинно починатися з початкових класів. Не можна не зазначити той факт, що громадянська освіта учнів - це навчання демократії, важливий засіб формування політичної культури. І в цьому напрямку важливою є робота педколективу ЗОШ №6 з учнями-скаутами, проведення виборів президента Шкільної республіки (пропонуються передвиборчі програми, дебати, таємне голосування). Окрім того в школі раз на два тижні збирається шкільний парламент, де, окрім інших, є комісія - військово-патріотична, що координує патріотичну роботу на рівні учнівського самоврядування; існують загальношкільні закони про президента республіки і про права та обов'язки членів Шкільної скаутської республіки. Таким чином вже зі шкільного віку формується свідомо громадянська позиція, заохочується політична обізнаність.

Необхідно зазначити високу самостійність молодіжного руху в ЗОШ, зростання його можливості для розбудови своєрідних партнерських відносин не тільки з рідною школою, але й з лідерськими осередками міських закладів освіти. Самостійність учнівської молоді ЗОШ №6 визначається наявністю конструктивної діяльності, можливістю приймати рішення на основі власних інтересів, здатністю ефективно розвиватися.

Варто згадати про те, що практика провідних європейських держав свідчить про доцільність мати сильні, високоавторитетні молодіжні організації, які мають власні програми та проекти з розв'язання молодіжних

проблем і є провідниками державної молодіжної політики. На нашу думку існування скаутського клубу «Нова цивілізація» є не просто необхідним, тому що є важливою ланкою самореалізації особистості, соціалізації молоді, набуття нею організаційної культури, але й дієвим у формуванні патріотично свідомої молоді з власною громадянською позицією.

Якщо дивитися на питання розвитку дієвої патріотичної організації, як аспекту молодіжної політики загалом, то включення школярів до скаутського клубу є засобом залучення учнів до процесів прийняття рішень, що є основною умовою розвитку потенціалу країни, оскільки саме держава покликана сприяти самоорганізації та самореалізації молоді, розвитку її творчого потенціалу, запровадження ініціатив у різних сферах діяльності, залученню до процесів реформування українського суспільства та економіки, формуванню її відповідальності за сьогодення та майбутнє.

Таким чином, політика формування центрів громадської ініціативи учнів скаутського клубу Бердянської ЗОШ №6 спрямована на виховання гармонійно розвиненої, високоосвіченої соціально активної та національно-свідомої особистості, наділеної громадянською відповідальністю, високими духовними якостями, патріотичними почуттями, здатної до саморозвитку й самовдосконалення. Вона здійснюється в інтересах шкільної молоді, суспільства, держави та базується на багатолітніх традиціях школи, історичному та культурному надбанні українського народу з урахуванням світового досвіду підтримки молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апраксина О.А. Позакласна робота в школі, К., Освіта 2007. - 130 с.
2. Арчажникова Л.Г. Теорія і методика виховання. Програма для вищих педагогічних учбових закладів - Ужгород, 1991. 309.С.
3. Гнатюк В.М. "Управління системою національного виховання учнів загальноосвітньої школи", Методичний посібник, "Оріяни", Київ, 1998.
4. Настенко.Н.В. Громадянсько-патріотичне виховання учнівської молоді: здобутки та проблеми освітян Полтавщини. - Полтава: ПОІГГЛО, 2005. - 96 с.
5. Щербань П. Проблеми сучасної освіти//Літературна Україна. - 13 липня 2006.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ШКОЛЬНОГО ПРЕСС-ЦЕНТРА, КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЧАСТЬ СИСТЕМЫ ВОСПИТАНИЯ БУДУЩЕГО ЖУРНАЛИСТА

Пришпетливый Г.Н.

куратор пресс-центра «Аделаида» запорожской гимназии № 107

Восемь лет назад группа творческих (и не побоюсь этого слова – талантливых) учеников запорожской гимназии № 107, приехав из

экологического лагеря, почувствовала необходимость поделиться своими впечатлениями о днях, проведённых на острове Хортица. В результате коллективной работы, проходившей часто в довольно горячих спорах, родилась первая наша статья. И сразу возникли проблемы размещения этой статьи в СМИ. Дети познакомились с таким понятием как неформат. Оказалось, что статья, написанная школьниками, не нужна была ни одному областному изданию.

Собравшись вместе и посоветовавшись, мы приняли, наверное, одно из самых судьбоносных решений в жизни нашей гимназии и своего краеведческого объединения «Аделаида» - создали свою газету и придали ей экологическую направленность. Через год стало понятным, что одной экологической газеты нам мало, возникла необходимость выражать свои мысли не только об экологии, но и о жизни школы, спорте, культуре. И потому был сделан ещё следующий шаг – создали школьную газету «Pupils Home». За восемь лет работы приобрели хоть и небольшой, но опыт, свои наработки, о которых и можем рассказать.

В наше быстротекущее время с огромным количеством информации, получаемой человеком из разных источников, может сложиться впечатление, что такой вид СМИ как газета, изжил себя. Ведь не всегда газета успевает за событиями, исключение составляют, возможно, ежедневные газеты, но они дают информацию с задержкой, как минимум, на день, учитывая специфику производства. Еженедельные, ежемесячные газеты вынуждены привлекать читателей, бороться за них либо глубоким и всесторонним анализом событий, либо подбором интересной информацией. Лучшей ситуацией является такая, когда газета имеет постоянного читателя, преданного ей, но даже в этом случае, она стремится поддержать его интерес.

Всё это в большей степени относится и к школьной газете. Единственное исключение – более или менее постоянный коллектив читателей: ученики, учителя, родители. Нашу школьную газету мы решили использовать не только (а возможно и не столько) носителем школьных новостей (их можно всегда узнать на сайте гимназии), а как источник развития культуры, вкуса, интеллекта. Работа над газетой проходит несколько этапов. Вначале, на заседании пресс-центра, я, как куратор, оговариваю те несколько тем номера, которые должны быть в газете. Это не значит, что полностью задаю тематику номера – только оговариваю наличие нескольких тем. Например, сентябрь – это 1-й звонок, октябрь – День города и День учителя, ноябрь – Мисс «Золотая осень» и т.д. Дальше в дело вступают главные редакторы – это школьники, как правило 10-х, 11-х классов, и уже они оговаривают структуру номера с представителями классов и всеми желающими. Так как, на мой взгляд, школьная газета - это элемент развития школьной демократии: я считаю, что школьники имеют право сами выбирать темы и выражать свои мысли. Моя задача состоит только в том, чтобы дать правильное направление. Всё остальное, включая фотографии и вёрстку, делают сами дети.

За собой, как за куратором, я оставил три полосы из 16. Это рубрики: «Что? Где? Когда?» - уже более десяти лет команда гимназии играет в

городском турнире школьной игры, и в учебном заведении работает кружок интеллектуальных игр, поэтому в каждом номере мы предлагаем интересные вопросы. Плюс одной из задач газеты есть развитие интеллекта учащихся. Вторая рубрика – «Под небом голубым есть город Z» - где рассказываем об истории города, его улиц и площадей. Давайте говорить честно: у нас большинство жителей города очень мало знают его историю. Мы можем много говорить о патриотизме, но, на мой взгляд, именно с этого начинается любовь к Родине – с любви к своему городу, улице, дому, школе.

Третья моя рубрика – «Притчи», где я излагаю не только христианские притчи. А также рассказы о великих людях, истории о создании известнейших произведений. Именно со школьного возраста (возможно и раньше, но я работаю со школьниками) прививается любовь к прекрасному. Я никогда не ставлю задачу вырастить и воспитать именно журналистов (хотя у меня есть выпускники – студенты факультетов журналистики). Самое главное воспитать интеллектуально развитую творческую личность, патриота, в первую очередь, своего города, своего родного края. И просто хороших людей.

ПАТРИОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ ЯК ОДИН З ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ У ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Семенова О.В.

юрист психолог ОКЗО «Загальноосвітня санаторна школа інтернат № 3 для дітей, хворих на скаліоз» ДОР

Першочергове завдання держави – забезпечити громадянам України рівні стартові можливості для самовизначення та самоствердження через досягнення суб'єктивно привабливих і водночас соціально значущих цілей.

Сучасні суспільні перетворення супроводжуються не тільки трансформацією соціально-економічних процесів, але й трансформацією культури, соціально значущих цілей та шляхів їх реалізації. Відповідно змінюються і ціннісні орієнтації, стереотипи і норми поведінки кожної людини та суспільства.

Період незалежності для нашої країни характеризувався певною зміною динаміки ціннісних орієнтацій молоді, що було пов'язано з соціально-економічною кризою, активізацією політичних процесів, запровадженням Болонського процесу в сфері освіти тощо.

Постановка проблеми:

Духовний і фізичний розвиток молоді, виховання у неї почуття громадянської свідомості і патріотизму, формування свідомого громадянина-патріота української держави, активного провідника національної ідеї, представника української національної еліти через набуття молодим поколінням національної свідомості, активної громадянської позиції, високих

моральних якостей та духовних цінностей потребують великих зусиль й уваги та вжиття диверсифікованих заходів реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій:

Питанню патріотичного виховання молоді і в цілому молодіжній політиці приділяють увагу значна кількість науковців, серед яких О.Л.Ануфрієва, Є.І.Бородін, В.О.Кулика, Є.М.Лібанова, Є.В.Сірий та багато інших. В їх дослідженнях висловлюються думки про вирішення проблем сучасної молоді. Надається аналіз та оцінка державної, регіональної та місцевих програм сприяння й розвитку молоді тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження:

За двадцять років, що минули після проголошення незалежності України, наша країна відбулася й ствердилась як суверена держава. В українському суспільстві сформувалось нове покоління молоді, яке суттєво відрізняється від усіх попередніх за цінностями та життєвими настановами. Саме тому, в 2011 році Кабінетом Міністрів України за погодженням з Комітетом Верховної Ради України з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму було прийнято рішення про підготовку щорічної доповіді Президента України до Верховної Ради України про становище молоді в Україні „Молодь в умовах становлення незалежності України (1991 – 2011 роки)” з метою здійснення порівняльного аналізу становища молоді в Україні часів незалежності, визначення основних проблем у розвитку молодіжного сегмента суспільства, ефективності державної молодіжної політики, пріоритетних завдань цієї політики та відповідних управлінських рішень.

Аналізуючи двадцятирічний досвід формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні часів незалежності можна виділити чотири основні періоди:

- 1) 1991 – 1996 рр. – період виокремлення та зміцнення „молодіжного сектора” державного управління та публічної політики;
- 2) 1996 – 2004 рр. – період розширення молодіжної складової соціально-гуманітарної політики та поступового її входження до інтегрованої державної політики стосовно сім'ї, дітей та молоді в Україні;
- 3) 2005 – 2009 рр. – період „інерційного” підходу до державної молодіжної політики та її поступового поглинання сімейно-дитячою політикою;
- 4) з 2010 р. – період вдосконалення державного управління у сфері державної молодіжної політики та пошуку інноваційних підходів до її реформування.

На сучасному етапі проблеми соціально-економічного становища українського суспільства, знецінення традиційних моральних цінностей, пропаганди жорстокості, бездуховності, насильства, зокрема, через засоби масової інформації, невизначеність в оцінці подій історичного минулого українського народу негативно впливають на моральні та патріотичні переконання населення.

Патріотичне виховання покликане дати новий імпульс духовному оздоровленню народу, формуванню в Україні громадянського суспільства, яке передбачає трансформацію громадянської свідомості, моральної, правової

культури особистості, розквіту національної самосвідомості і ґрунтується на визнанні пріоритету прав людини. Воно має стимулювати розвиток суспільства, яке функціонує на засадах гуманізму, свободи, верховенства права, соціальної справедливості, гарантує умови для зростання добробуту народу „держава сама себе засудила б на смерть, якби відмовилася від державно-громадянського виховання молоді та передала те виховання тим, що поруч або, частіше, проти держави схотіли б молодь виховувати...” [2].

Виходячи з цього, патріотизм сьогодні є нагальною потребою і держави, оскільки високий рівень патріотизму населення здатен забезпечити соціально-політичну стабільність та гідне місце країні в цивілізованому світі; і особистості, яка своєю любов'ю до рідного краю прагне досягти взаємної любові від неї з метою створення умов для вільного саморозвитку і збереження індивідуальності; і суспільства, яке зацікавлене в тому, щоб саморозвиток особистості, становлення її патріотичної самосвідомості здійснювався на моральній основі.

Тому діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування усіх рівнів покликана максимально сприяти створенню умов для самореалізації молоді людини: і як особистості, і як фахівця, і як громадянина України.

Вперше документ зі статусом загальнодержавної молодіжної програми „Молодь України” (Комплексні заходи Кабінету Міністрів України щодо реалізації державної молодіжної політики в Україні) було затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 1998 року.

Основними завданнями Комплексних заходів („Молодь України”) були: сприяння духовному і фізичному розвитку молоді, виховання у неї почуття громадянської свідомості та патріотизму, бажання активно сприяти утвердженню державності в Україні; сприяння реалізації творчого потенціалу молоді в інтересах її становлення і самореалізації, формування морально-правової культури та профілактика негативних явищ у молодіжному середовищі; захист молодих громадян від дискримінації з мотивів віку; створення сприятливих умов для повноцінної соціалізації та активного залучення молоді до соціально-економічного, політичного та культурного життя суспільства, подолання її соціально-політичної апатії; забезпечення прав молодих громадян, сприяння їх **підприємницькій** діяльності, врахування особливостей умов життєдіяльності та життєвих цілей різних соціальних груп молоді; підтримка молоді сім'ї, талановитої та обдарованої молоді, молодіжних громадських організацій; сприяння розвитку та поглибленню міжнародних молодіжних контактів.

Враховуючи те, що 2008 рік був останнім роком дії „Загальнодержавної програми підтримки молоді на 2004 – 2008 роки”, саме на рубіж 2008 – 2009 років випало завдання затвердити нову молодіжну програму загальнонаціонального масштабу.

Кабінет Міністрів України визначився зі статусом документу, ухваливши 11 червня 2008 р. “Концепцію „проекту загальнодержавної програми „Молодь України” на 2009-2015 роки”. Тоді уряд доручив Міністерству у справах сім'ї, молоді та спорту розробити та подати на

розгляд до 1 вересня 2008 р. проект відповідного закону. Але згодом ситуація кардинально змінилася: замість проекту закону наприкінці роботи з'явився проект урядової постанови.

„Державну цільову соціальну програму „Молодь України” на 2009-2015 роки Кабінет Міністрів України затвердив постановою від 28 січня 2009 р. Такий крок повернув практику ухвалення урядових молодіжних програм, яка існувала в Україні до 2004 р. На наш погляд, статус закону надав би програмі „Молодь України” більшої ваги, що перенеслося й на становлення влади та суспільства до молодіжної політики загалом.

Метою державної цільової соціальної програми „Молодь України” на 2009 – 2015 рр. було визначено створення системи всебічної підтримки громадянської активності молоді, спрямованої на самовизначення і самореалізацію, формування необхідних для цього правових, гуманітарних та економічних передумов, надання соціальних гарантій.

Назвавши два можливих варіанти розв'язання молодіжних проблем, розробники документа надали перевагу не здійсненню систематичних заходів державними установами за рахунок бюджетних коштів, а відходу від патерналістичної моделі державної політики щодо молоді та налагодженню співпраці органів державної влади та органів місцевого самоврядування з громадськими та благодійними організаціями.

Показниками завдання щодо утвердження патріотизму, духовності, моральності та формування загальнолюдських цінностей стали: кількість молоді, залученої до здійснення заходів, що спрямовані на патріотичне виховання; кількість молоді, що бере активну участь у житті суспільства; кількість установ культурно-просвітницького напрямку та патріотичного виховання молоді (з розрахунку одна установа на 2 тис. осіб); кількість молодих громадян, залучених до співпраці з установами культурно-просвітницького напрямку та патріотичного виховання молоді; кількість дітей та молоді, які беруть участь у заходах з підтримки пластового (скаутського) руху [1].

Головним програмним документом, спрямованим на реалізацію державної молодіжної політики в області, є регіональна цільова соціальна програма „Молодь Дніпропетровщини на 2012 – 2021 роки”, яка затверджена рішенням обласної ради від 03.02.2012 № 239-11/VI, на реалізацію завдань якої у 2012 році виділено 2996 тис грн, у 2011 році – 2112 тис грн.

Виконання заходів регіональної цільової соціальної програми „Молодь Дніпропетровщини на 2012 – 2021 роки” проводиться за такими напрямками:

- створення умов для інтелектуального самовдосконалення молоді, творчого розвитку особистості;

- утвердження патріотизму, духовності, моральності та формування загальнолюдських цінностей;

 - пропаганда та формування здорового способу життя;

 - створення сприятливих умов для забезпечення зайнятості молоді;

 - надання підтримки молодіжним і дитячим громадським організаціям.

 - інтеграція українських молодіжних організацій до відповідних європейських та світових організацій;

організаційне, науково-методичне та інформаційне сприяння здійсненню державної молодіжної політики;

правовий захист та правова освіта молоді;

Враховуючи зростаючі запити та потреби сучасної молоді, розвиток її інтелектуального рівня та орієнтуючись на загальнодержавні пріоритети розвитку молодіжної політики, а також, зважаючи на відсутність системної роботи у сфері ідейного, патріотичного, естетичного та правового виховання молодого покоління, що призводить до негативних змін у світоглядних пріоритетах молоді, виникає необхідність у збільшенні заходів патріотичного, естетичного та правового виховання молодого покоління, підвищення її громадської активності.

Військово-патріотичне виховання дітей та молоді лише визначено на обласному рівні одним з пріоритетних напрямків по роботі з молоддю. Для напрацювання спільного бачення в цьому напрямку традиційно проводяться засідання у форматі „круглих столів” за участю усіх зацікавлених сторін, де обговорюються нові підходи у вихованні підростаючого покоління.

Протягом звітного періоду у закладах освіти області проведені різноманітні заходи патріотичного спрямування щодо відзначення ювілейних дат та вшанування пам'яті визначних осіб України, до роковин Чорнобильської катастрофи, Дня Перемоги та початку Великої Вітчизняної війни, Дня Конституції України, Дня Незалежності України тощо. Впорядковано 337 меморіальних об'єктів, закріплених за середніми загальноосвітніми закладами (акція “Обеліск”), оновлено експозиції кімнат та музеїв Бойової слави, розташованих на базі навчальних закладів області.

Понад 1 тис. волонтерських загонів, з числа учнівської та студентської молоді (14 тис. осіб) надали допомогу 2 тис. ветеранам щодо упорядкування присадибних ділянок, подвір'я, закупівлі продуктів харчування (трудова акція „Доброго ранку, ветеране”, „Ветеран живе поруч”, „Ветеранське подвір'я).

Було створено відповідні виставки художньої, наукової, історичної літератури, документів, фотографій у бібліотеках, музеях та музейних кімнатах 977 загальноосвітніх, 59 професійно-технічних, 85 вищих навчальних закладів. З метою здійснення методичного забезпечення проведення вищевказаних заходів було розроблено та розміщено на сайті Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти методичні рекомендації. На базі Дніпропетровського обласного дитячо-юнацького центру міжнародного співробітництва у рубриці „Експерсії” створюються експерсійні цикли: „Ми пам'ятаємо!”, присвячені Дню Перемоги та початку Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років; „Золота підкова Черкащини”, „Кам'яна квітка України”, присвячених 21-річчю Дня незалежності України.

Командири військових частин спільно з військовими комісарами надають шефську допомогу навчальним закладам щодо організації та проведення заходів з питань допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді, щорічно організують і проводять з юнаками підшефних навчальних закладів стрільби з автомату, надають всебічну допомогу

навчальним закладам в проведенні навчально-польових зборів з юнаками, показних занять з викладами допризовної підготовки, а також в удосконаленні навчально-матеріальної бази допризовної підготовки.

В 2011 році проведені 2 обласних заходи для дітей з малообезпечених сімей в смт Гвардійське (Новомосковський район). Заходи включали відвідування військової частини А-1126 25-ої окремої повітрянодесантної бригади, огляд житлових приміщень військовослужбовців.

Всього заходами військово-патріотичного спрямування охоплено:

рік	кількість заходів	охоплено осіб
2010	5	250
2011	32	2200
2012	28	1800

Суттєву роль у вихованні майбутніх поколінь на теренах Дніпропетровщини відіграють різні дитячо-юнацькі центри, клуби за направленням інтересів тощо.

Висновки:

Досягнення значних здобутків у спорті, суспільному та особистому житті можливе за умов гармонії з самим собою та оточенням, симбіозу фізичного та інтелектуального розвитку та вірного вибору життєвих орієнтирів.

Отже, на Дніпропетровщині вже створено платформу, на основі якої є можливість долучити до системної роботи сучасну молоду людину.

З огляду на вищезазначене, необхідним є посилення роботи з військово-патріотичного виховання в містах і районах області, а саме:

розробити обласний комплекс заходів з військово-патріотичного виховання на 2013 рік;

визначити напрямок „Військово – патріотичне виховання дітей та молоді” одним із пріоритетних завдань програм соціально-економічного розвитку міст і районів на 2013 рік, передбачивши кошти на проведення комплексу заходів військово – патріотичного спрямування;

сприяти діяльності вже існуючих та створенню нових клубів, центрів, громадських об'єднань військово-патріотичного спрямування в містах і районах області.

Удосконалення державної молодіжної політики у контексті модернізації країни вимагає проведення системних фундаментальних та прикладних досліджень і молодіжного середовища, молодіжного та дитячого руху і внесення пропозицій стосовно розроблення економічних, соціальних, організаційно-правових механізмів здійснення цієї політики, вирішення нагальних проблем молодих людей. У цьому напрямі значних позитивних зрушень можна досягти шляхом розширення наукових досліджень з питань соціалізації молоді, проблем реалізації державної молодіжної політики, здійснення моніторингу соціального становища молодих людей; вивчення інтересів, запитів, настроїв, уподобань молоді з урахуванням її диференціації за соціальним становищем, статусом, за місцем проживання, віковим розподілом; активного використання соціальних мереж як можливого ресурсу

в розвитку системи інформування молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. „Молодь в умовах становлення незалежності України (1991 – 2011 роки)”: щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні/Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Державний інститут розвитку сімейної та молодіжної політики; [редкол.: О.В. Белишев (голова) та ін.]. – Київ, 2011, – 224 с.
2. Ярема Я. Українська духовність в її культурно-історичних виявах // Перший Педагогічний Конгрес у Львові (1935 р.): тези, висловлювання, ідеї (до 70-річчя з часу проведення). – Львів: ЛНУ, 2005. – С. 17 – 18.
3. Концепція проекту загальнодержавної програми: „Молодь України на 2009 – 2015 роки”.
4. Державна цільова соціальна програма „Молодь України на 2009 – 2015 роки”.
5. Закон України „Про загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004 – 2008 роки. – <http://www.sta.gov.ua/news.php3-3703>.
6. Аналітична довідка управління з питань сім’ї та молоді Дніпропетровської обласної державної адміністрації за 2011 та I півріччя 2012 років.
7. Закон України „Про соціальну роботу з дітьми та молоддю”(21 червня 2001 року).
8. Декларація „Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні (15 грудня 1992 рік).

ФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ЦЕННОСТЕЙ МОЛОДЕЖИ СРЕДСТВАМИ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ

Сыстеров В.Н.

*руководитель Запорожской областной молодежной организации «Акцент»,
директор издательства*

Средства массовой информации в сегодняшних исторических условиях имеют большое влияние на людей, процессы, происходящие в обществе, и ценностные ориентации во всех сферах жизни. В этих условиях главным качеством, которым должен обладать журналист, должна быть высокая степень ответственности перед своей аудиторией.

Перед обществом стоит очень важная задача – воспитание будущих журналистов, которые будут отстаивать справедливость и честь простых граждан и высказывать собственное мнение, опираясь на нормы морали и этики.

К личности журналиста предъявляются высокие требования как к интеллектуальному так и духовному уровню. Именно здесь важным вопросом

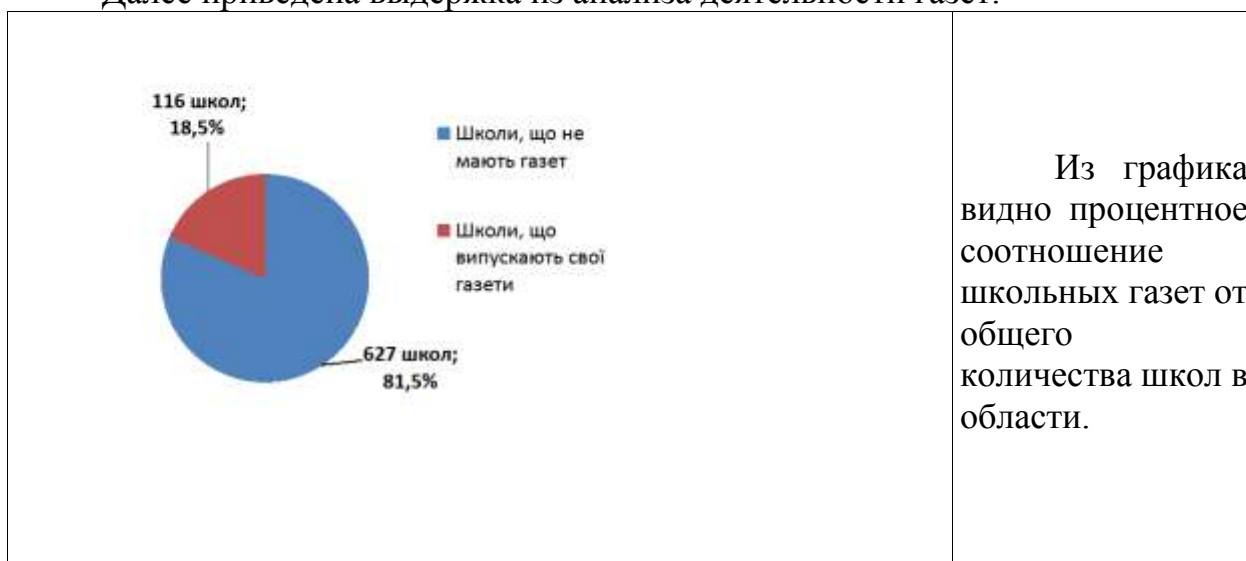
стает воспитание, образование и профессиональная подготовка молодежи, которая планирует связать с журналистикой свое будущее.

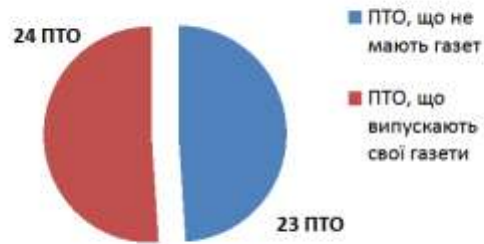
Запорожская областная молодежная общественная организация «Пресс-центр „Акцент“» занимается интеллектуальным развитием молодежи. Работу молодежного объединения можно разделить на два направления. Первое, развитие и поддержка молодежной прессы. Второе, организация и проведения турниров по интеллектуальному спорту (игры «Что? Где Когда?», «Брейн-ринг», «Своя игра», «Квест»).

Вектор работы по развитию и поддержке молодежной прессы направлен на формирование системы ценностей молодежи через участие в создании собственных СМИ на базе учебных общеобразовательных заведений, системы профессионально-технического образования, высшей школы и общественных организаций. Молодежная организация «Акцент», получившая регистрацию в 2005 году, провела систему мероприятий, которые по состоянию на 2012 год стали традиционными проектами. Наиболее яркие проекты: Выставка газетных изданий молодежи «Молодежный акцент» (1 городская, 2 областных, 1 межрегиональная и 3 всеукраинских), конкурс среди молодых журналистов «Наследники победителей» (8 городских, 4 областных, 1 всеукраинский), обучающие программы «Школа молодого журналиста» и «Школа молодежного редактора», круглые столы с кураторами газетных изданий молодежи.

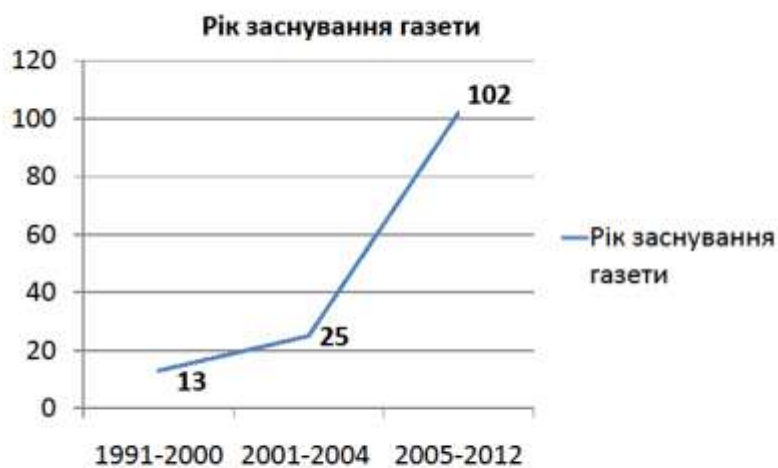
В 2012 году по инициативе молодежной организации «Акцент» и при помощи управления образования и науки Запорожской областной государственной администрации был проведен анализ деятельности газетных изданий молодежи. Согласно итогам анализа более 2000 педагогов и учеников в Запорожской области выпускают собственные газетные издания. Всего таких изданий и коллективов, которые приняли участие в анкетировании, насчитывается 140. Среди них 116 школ (что составляет около 18,5% от общего количества 627) и 24 учреждения профтехобразования (что составляет более 50% представителей ПТО).

Далее приведена выдержка из анализа деятельности газет.

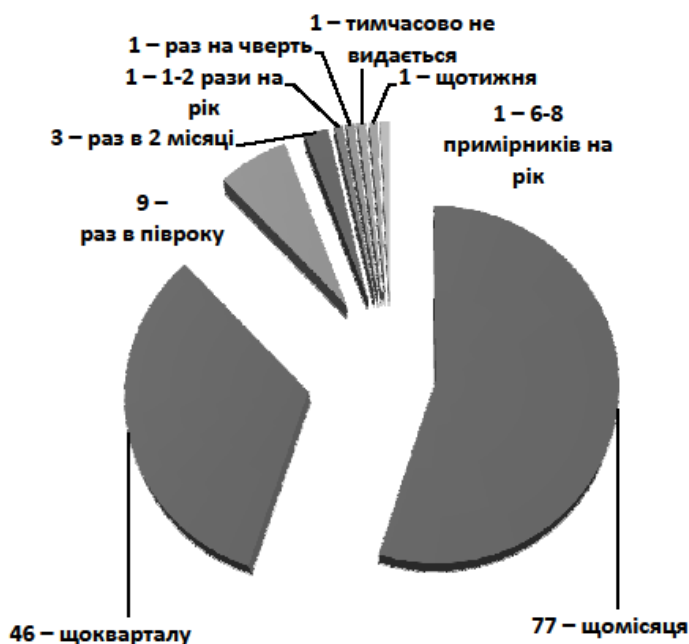

В середі учреджений ПТО половина издає собствение газети.

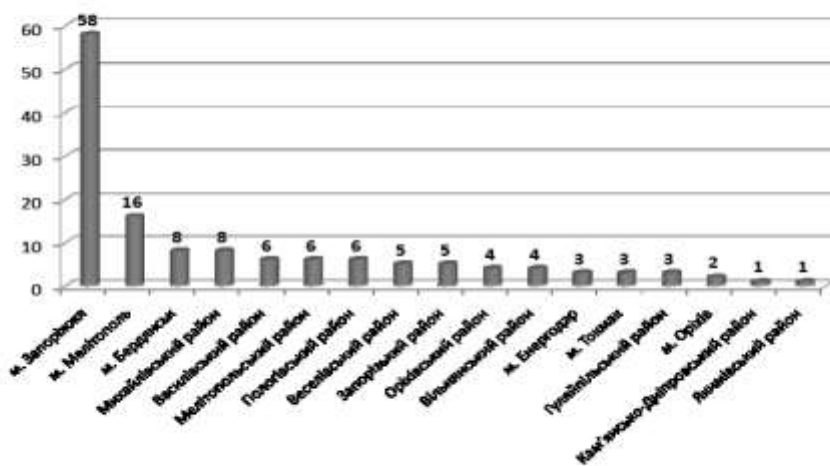
Етот графiк очень показателен. В 2005 году молодежная организация «Акцент» начала проводить семинары по созданию ученических газет. Именно с этого периода виден рост количества газетных зданий молодежи.

Періодичність виходу:

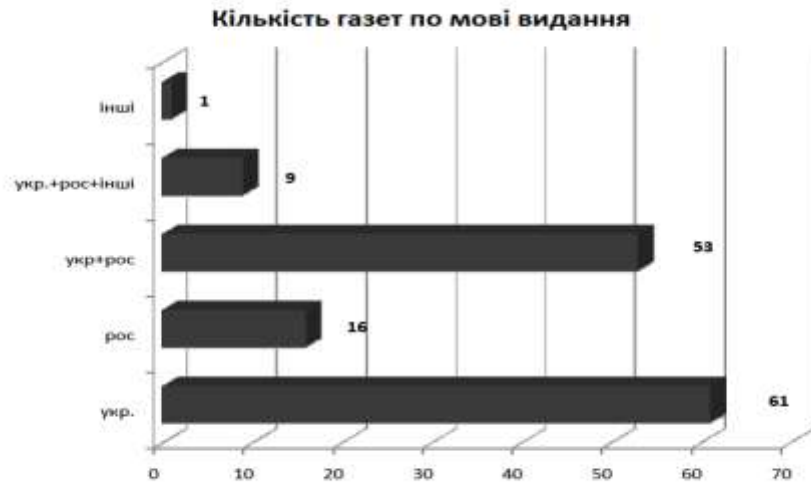

Подымая
вопрос
периодичности
выхода газет
можно отметить
основную
тенденцию к
ежемесячному
выходу и
ежеквартальному.

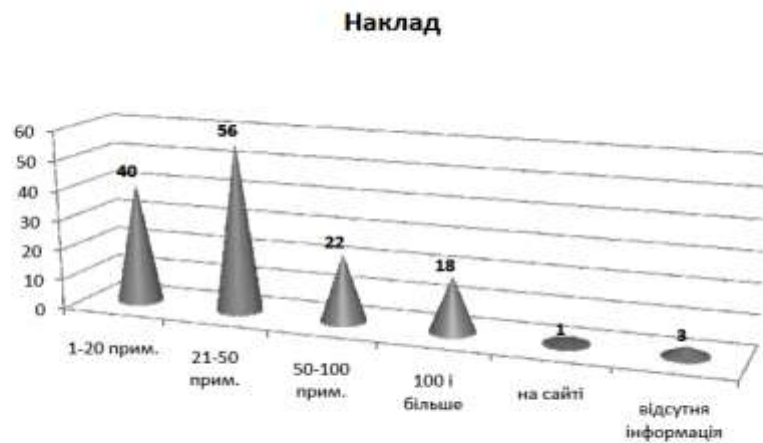
Кількість газет по регіонам Запорізької області

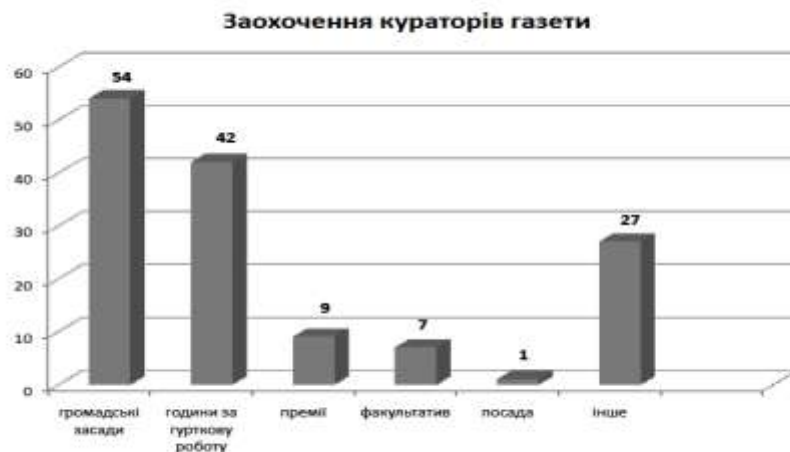
Большая часть школьных газет издается в Запорожье, но есть хорошие тенденции в Мелитополе, Берднске, Михайловке.

Анализ языка показывает отсутствие явных сильных предпочтений. При издании газет активно используется как русский так и украинский языки.

Основные тиражи газет попадают в сегмент от 21 до 50.

Вопрос поощрения работы кураторов до сих пор остается актуальным.

Анализ проводился в рамках подготовки к круглому столу «Актуальные вопросы формирования системы ценностей молодежи через журналистскую деятельность собственных газетных изданий», который состоялся в апреле 2012 года.

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В М. ЗАПОРІЖЖІ

Філіпенко І.С.

*начальник відділу Департаменту освіти і науки,
молоді та спорту Запорізької міської ради*

З метою здійснення повноважень, встановлених чинним законодавством у сфері роботи з сім'єю та молоддю, рішенням Запорізької міської ради від 23.02.2012 № 47 затверджені Програми з реалізації заходів з питань дітей, молоді, жінок та сім'ї м. Запоріжжя, а саме:

1. Програма „Надання соціальних послуг сім'ям, дітям та молоді м. Запоріжжя”.

2. Програма заходів місцевого значення стосовно сім'ї, дітей та молоді.

3. Соціальні програми і заходи у справах сім'ї та молоді.

4. Програма надання пільгового довгострокового кредиту громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла.

Пріоритетними напрямками роботи з молоддю у м. Запоріжжі:

5. створення умов та сприяння патріотичному, творчому, інтелектуальному, духовному та фізичному розвитку студентської та учнівської молоді, підтримка міжрегіональних та міжнародних молодіжних контактів;

6. пропаганда здорового способу життя та профілактика негативних проявів у дитячому та молодіжному середовищі;

7. підтримка підприємницьких ініціатив молоді, забезпечення постійної співпраці органів місцевого самоврядування з молодіжними, студентськими громадськими організаціями, пропагування серед молоді служби в органах місцевого самоврядування.

З метою реалізації державної молодіжної політики у м. Запоріжжі реалізується Програма підтримки молоді м. Запоріжжя до 2012 року, затверджена рішенням Запорізької міської ради від 13.02.2008 № 60.

В рамках реалізації програми щорічно проводяться заходи з метою сприяння ініціативі та активності молоді в усіх сферах життєдіяльності, підтримки молодіжних громадських організацій у реалізації проектів, спрямованих на вирішення проблем сім'ї та молоді. Так, протягом поточного року відділом проведено 64 заходи, спрямованих на поліпшення становища молоді міста.

З метою популяризації змістовного дозвілля дітей та молоді міста, підтримки талановитих та обдарованих дітей з 2006 року започатковано проведення міського чемпіонату з інтелектуальної гри «Що? Де? Коли?» серед учнів шкіл м. Запоріжжя. За результатами ігор, що проходять протягом року, команда-переможець бере участь у Чемпіонатах України з гри «Що? Де? Коли?». З 2007 року проводиться міський конкурс „Кращий учень року професійно-технічного навчального закладу м. Запоріжжя”.

З метою національно-патріотичного виховання молоді відділом по роботі з молоддю та сім'єю та позашкільної виховної роботи департаменту освіти і науки, молоді та спорту міської ради спільно з обласною молодіжною громадською організацією «Прес-центр Акцент» щороку проводяться конкурси молодих журналістів з нагоди відзначення Дня Перемоги та Дня визволення м. Запоріжжя.

З метою підвищення творчого та культурного потенціалу молоді, популяризації української мови та літератури шостий рік поспіль проводиться започаткований комітетом у справах сім'ї та молоді міської ради конкурс «Літературна перлина» серед студентської та учнівської молоді.

Щороку у м. Запоріжжі проводяться ігри Відкритої Запорізької ліги КВК за участю команд вищих навчальних закладів та промислових підприємств міста, а також команд КВК з інших міст України (м.м. Київ, Кривий Ріг, Бердянськ, Дніпропетровськ), що сприяє створенню позитивного іміджу міста.

З 2009 року започатковано проведення міського конкурсу соціальної реклами «Збережемо майбутнє молоді!», визначивши соціальну рекламу як важливу форму пропаганди здорового способу життя та профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі. Кращі зразки соціальної рекламної продукції розміщуються у місцевих засобах масової інформації та на сіті-лайтах міста. Міський конкурс соціальної реклами відзначений дипломом на II Всеукраїнському фестивалі соціальних проектів, який проходив 07 грудня 2009 року у місті Києві.

З метою залучення молоді до служби в органах місцевого самоврядування спільно з Всеукраїнською молодіжною громадською організацією “Молодіжна альтернатива” сьомий рік поспіль реалізовується

проект „Студенти – для органів місцевого самоврядування”, суть якого полягає у стажуванні студентів вищих навчальних закладів міста в постійних комісіях Запорізької міської ради.

У 2011 році утворена міська молодіжна рада, яка є колегіальним консультативно-дорадчим органом при Запорізькій міській раді та створена з метою сприяння взаємодії виконавчих органів місцевого самоврядування та молоді міста Запоріжжя, забезпечення узгодженості дій у вирішенні питань, пов'язаних із життям молоді та участю її в усіх сферах життя суспільства в місті.

До проблемних питань галузі слід віднести забезпечення молоді та молодих сімей міста житлом.

З метою сприяння поліпшенню житлових умов та надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям на будівництво (реконструкцію) та придбання житла відділом по роботі з молоддю та сім'єю та позашкільної виховної роботи департаменту освіти і науки, молоді та спорту міської ради спільно з Запорізьким регіональним управлінням Державної спеціалізованої фінансової організації «Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву» реалізується Цільова комплексна програма забезпечення молоді міста житлом, яка затверджена рішенням Запорізької міської ради від 24.12.2003 № 20. В рамках цільової комплексної програми забезпечення молоді міста житлом з 2004 по 2010 роки на придбання житла, за рахунок коштів міського бюджету, було надано 16 кредитів. На даний час об'єктом будівництва є житловий будинок по вул. Історичній/Алмазній, 73а/25, який рішенням виконкому Запорізької міської ради був переданий регіональному управлінню Фонду молодіжного житлового будівництва для завершення будівництва.

Відділ по роботі з молоддю та сім'єю та позашкільної виховної роботи департаменту освіти і науки, молоді та спорту міської ради запрошує ініціативну молодь до співпраці, спрямованої на підвищення соціальної активності та поліпшення становища молоді міста.

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ СИСТЕМИ ЦЕНТРІВ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ДЛЯ СІМ'Ї, ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ В ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯН

Хорошкова О.М.

*провідний спеціаліст відділу методичного забезпечення соціальної роботи
Запорізького обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді*

Протягом тривалого періоду Україна як незалежна держава намагається побудувати економічно ефективне, соціально захищене, політично стабільне суспільство. Сьогодні в Україні зароджується демократичне суспільство, яке має базуватися на принципах свободи, творчості та гуманізму. Формальні державні структури не в змозі реагувати на всі запити суспільства, тому особливої ваги набуває активна громадська позиція. Наразі в Україні активно розвивається волонтерський рух.

Згідно Закону України «Про волонтерську діяльність», волонтерська діяльність розуміється як добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги. Волонтерська діяльність ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, безкорисливості, неприбутковості.

В Україні волонтерській рух – одна з найефективніших форм роботи з різними категоріями клієнтів, в тому числі соціально незахищених верств населення. Саме тому вони активно залучаються до здійснення соціальної роботи центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (далі – центри СССДМ). При цьому, так звані «координаторами» волонтерської діяльності є спеціалісти Центрів. Сьогодні, на базі 17 центрів СССДМ Запорізької області діють спеціалізовані формування «Школа волонтерів», де з молоддю, студентами та іншими категоріями громадян проводяться навчання за спеціальною програмою «рівний-рівному», ведеться підготовка волонтерів до реалізації соціальних програм, в ході реалізації якої волонтери ознайомлюються з особливостями, видами та напрямками соціальної роботи. В рамках роботи «Школи волонтерів» Запорізького регіону фахівцями Центрів систематично проводяться спеціальні заходи, а саме: навчальні заняття для волонтерів, тренінги, круглі столи, лекції, відео лекторії тощо. Зазначимо, що протягом січня - вересня 2012 року навчання в «Школі волонтерів» пройшли 519 осіб, що майже на 14% більше, ніж у січні-вересні 2011 року (підготовку пройшли 445 волонтерів).

Слід відмітити позитивний досвід роботи з волонтерами. В ході навчання в Школі волонтерів слухачі отримують знання та відпрацьовують методики для ефективної роботи у молодіжному колективі, а під час тренінгових занять волонтери удосконалили навички спілкування, виявили лідерські якості учасників, навчилися правильно розуміти та виражати емоції, користуватися мімікою та жестами, спонтанно реагувати на різні задані ситуації.

Одна з основних завдань волонтера – повести за собою, переконати у можливості змін і показати своїм прикладом, що зміни на краще можливі. Волонтерство в середовищі здорового способу життя – одне з найважливіших, бо саме у цій сфері волонтери прикладають максимум зусиль для інформування людей про загрози та небезпеки пияцтва, наркоманії, інфекцій, що передаються статевим шляхом та інші. Волонтери центрів СССДМ постійно беруть участь в проведенні інформаційно - просвітницьких акцій до соціально значущих дат (Всесвітнього дня здоров'я, Міжнародного дня боротьби із наркоманією, Дня пам'яті померлих від СНІДу тощо) з метою пропаганди здорового способу життя, профілактики соціально небезпечних хвороб, формування у молоді відповідальності за власне здоров'я.

Крім того, для вмотивування та більшої зацікавленості у своїй справі спеціалісти Центрів СССДМ сприяють участі волонтерів у конкурсі, де змагаються команди, демонструючи свої вміння та знання щодо пропаганди здорового способу життя. Наразі, вже декілька років в Запорізькому регіоні стало традиційним проведення обласного конкурсу «Обери життя»,

започаткованого спільно з Запорізькою обласною організацією Товариства Червоного Хреста, який набув швидких темпів популярності серед молоді нашого краю. Метою та завданнями конкурсу є пропаганда здорового, активного способу життя, формування у підлітків позитивної мотивації на збереження та поліпшення свого здоров'я, пошук та підтримка обдарованої, талановитої молоді, розвиток волонтерського руху, сприяння всебічному розвитку дитини, її самопізнанню та самовдосконаленню. У цьому році фінал конкурсу «Обери життя» відбувся 26 квітня 2012 року. Всі команди здобули подяки та призи. Команда-переможниця мала честь представляти наш регіон на всеукраїнському конкурсі «Молодь обирає здоров'я».

На даний час в системі центрів СССДМ регіону працюють 859 волонтерів, кількість яких зросла майже вдвічі порівняно із аналогічним періодом минулого року (554 волонтери). З них, 351 особа – учні, 277 осіб – працюючі, 165 осіб – студенти, та інші (непрацюючі, пенсіонери) – 66 осіб. Зазначимо, що у порівнянні із аналогічним періодом 2011 року категорія працюючих волонтерів збільшилась на 35% (180 осіб у січні-вересні 2011 року), що свідчить про розвиток волонтерського руху серед дорослого населення Запорізької області.

Слід відмітити, що найважливіше у роботі волонтера – усвідомлення необхідності власної діяльності та наявність бажання працювати. Головна перевага волонтерів полягає в тому, що вони виконують роботу, яка їм подобається, й отримують задоволення, коли бачать результати. Саме тому, спеціалісти центрів СССДМ Запорізької області активно залучають волонтерів до участі в проведенні всеукраїнської благодійної акції «Серце до серця», метою якої є збір коштів для хворих дітей, яка в цьому році проводилась у квітні-травні. Центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Запорізького регіону до проведення акції було залучено 270 волонтерів, зусиллями яких було зібрано 63 928, 77 грн. Збір коштів по області був проведений під час святкування травневих свят (Дня перемоги, Міжнародного дня сім'ї, Дня матері) на центральних площах міст та селищ, у навчальних закладах, на підприємствах, в організаціях та безпосередньо на вулиці, під час якого пересічним громадянам волонтери центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді надавали більш детальну інформацію щодо мети акції та її хід. У 2011 році до проведення даної акції було залучено 298 волонтерів, зусиллями яких було зібрано 39 608,93 грн.

Крім цього, для кожної людини, котра виконує роботу, а тим більше на добровільних засадах, важлива оцінка її діяльності, розуміння того, що вони цінуються і визнаються. Тому однією з мотивацій для волонтерів системи центрів СССДМ є участь у спеціальних конкурсах волонтерів. Так, з метою визнання праці волонтерів, проголошення публічної подяки за їх внесок у розв'язання соціальних проблем населення області, інформування громадськості про результати та досягнення волонтерського руху в листопаді – грудні в регіоні стартуватиме щорічний обласний конкурс «Кращий волонтер року». Волонтери (групи чи окремі особи) змагаються у різних номінаціях. Конкурсанти, які займають призові місця здобувають грошову

премію. У минулому, 2011 році, у даному конкурсі центри СССДМ області представляли 5 команд та 15 волонтерів центрів СССДМ. Переможцями стали 8 волонтерів за різними номінаціями.

Хочеться зазначити, що результатом діяльності волонтера окрім соціальної допомоги різним категоріям сімей, дітей та молоді є конкретний результат розвитку власних здібностей, морального задоволення від своєї роботи, почуття, що він приносить користь, набуття нових знань і можливості реалізувати себе, самоутвердитися як професіоналу і як особистості. Вносячи свій, хоч і маленький, безкорисливий вклад до допомоги різним верствам населення, постійним залученням інших людей до волонтерського руху, волонтери сприяють у розв'язанні соціальних проблем сьогодення, заряджають надією на краще, чим прививають любов до своєї Вітчизни.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ФАКТОР ЦІЛІСНОГО ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ МІСТА ЗАПОРІЖЖЯ

Чухрай Р.В.

*директор департаменту освіти і науки, молоді та спорту
Запорізької міської ради*

Сучасний період розвитку Української держави вимагає постійного оновлення процесу виховання молодого покоління та передбачає всебічне утвердження в суспільному та індивідуальному бутті цивілізованих норм життя на основі загальнолюдських цінностей та духовних, моральних і культурних засад життя українського народу. Тому мета сучасного освітнього процесу – не тільки сформувати необхідні компетенції та надати ґрунтовні знання з різних предметів, а й формувати громадянина, патріота, інтелектуально-розвинену, духовно і морально зрілу особистість.

В навчальних закладах Запоріжжя склалася своя система виховання, яка спрямована на врахування національних рис і самобутності українського народу і здійснюється у відповідності до Програми «Основні орієнтири виховання», де ціннісне ставлення особистості до суспільства і держави виявляється у таких якостях як патріотизм, національна самосвідомість, правосвідомість, політична культура та культура міжетнічних відносин.

Виходячи з цього основними завданнями патріотичного виховання учнівської молоді, що стоять перед освітньою системою міста, є :

- визначення основних напрямів удосконалення патріотичного виховання молоді;
- забезпечення єдності навчання, виховання і розвитку школярів;
- вироблення єдиних поглядів на проблему виховання патріота і громадянина;
- визначення ролі сім'ї, державних органів та громадських організацій у патріотичному вихованні молоді.

Керуючись цими завданнями адміністрації навчальних закладів, класні керівники та вчителі об'єднують зусилля щодо створення виховного простору, який уособлює в собі не тільки середовище, а й духовний простір учня і педагога.

При організації роботи з патріотичного виховання навчальні заклади дотримуються принципу наступності та безперервності.

Для учнів молодшого шкільного віку необхідним є формування здатності пізнавати себе як члена сім'ї, родини, дитячого угруповання, учня, жителя міста; виховання любові до рідного дому, школи, вулиці, своєї країни, її природи, мови, побуту. Саме тому в навчальних закладах міста поширюються різноманітні форми виховної роботи, які культивують любов до рідного краю, свого народу, сім'ї та національної культури. Такі форми традиційно носять назви «ранок», «свято», «зустріч» та інші. Їм передують тривала підготовка, яка об'єднує зусилля педагогів, вихованців та батьків. При проведенні таких форм роботи традиційним є використання засобів народної педагогіки. У молодшому шкільному віці проводиться цикл заходів із знання свого родоводу: «Моя сім'я», «Свято нашого роду», «Що в імені твоєму», «Моя матуся», «Ми всі українці – єдина сім'я», «Сторінки сімейного альбому». Проводяться тематичні екскурсії, на яких учні знайомляться з фольклором тієї чи іншої національності; проводяться вікторини «Чи знаєш ти своє місто/вулицю?». Особливе місце займають заходи, присвячені козацтву та проведення ритуалу «Посвята в козачата».

Для підліткового віку характерним є виховання духовно осмисленого, рефлексивного патріотизму, який поєднує любов до свого народу, нації, Батьківщини з почуттям поваги до інших народів, своїх і чужих прав і свобод. З метою усвідомлення себе частиною своєї сім'ї проводяться свята «Бути гідним сином (дочкою) своєї сім'ї», «Хата моя, біла хата», «Батько та ненька, то хата тепленька», бесіди «Шануй батька, матір», на яких учні розповідають про історію свого родоводу, про цікаві події та факти, готують сімейні альбоми, виставки виробів та спільні концерти. Важливим напрямком виховної роботи з учнями цього віку є прищеплення їм шанобливого ставлення до історії, культури, звичаїв, традицій українського народу та народів що населяють Україну. З метою формування об'єктивного сприйняття сучасних і історичних подій в навчальних закладах проводяться заходи до річниць визволення України та м. Запоріжжя від німецько-фашистських загарбників. Це, насамперед, зустрічі з ветеранами війни та організація допомоги їм (загони «Милосердя» у Шевченківському районі), проведення мітингів біля пам'ятників, організація екскурсій, проведення конкурсів малюнків та плакатів, виставок, проведення пошукової роботи та оновлення експозицій шкільних кімнат і музеїв бойової слави. Велика увага приділяється організації і проведенню учнівських конференцій з історії та участі школярів у міських, обласних та Всеукраїнських творчих конкурсах патріотичного спрямування: Шевченківські дні, «Патріотами не народжуються», «Хортиця – перлина землі Запорізької», «Запоріжжя моє кохане» та інші. Організуються і проводяться різноманітні заходи до державних і регіональних пам'ятних дат,

свят та ювілеїв: до Дня незалежності України, до Дня Соборності України, Дня Конституції, пам'яті жертв політичних репресій і Голодомору та інші. Традиційними стали заходи присвячені вшануванню козацтва у жовтні місяці, в рамках яких проводяться різноманітні конкурси, інтелектуальні ігри та вікторини, військово-спортивні ігри («Джур» - Заводський район, «Допризовник» - Комунарський район). Збірні команди Центру козацького військово-патріотичного виховання «Школа джур» є постійними учасниками змагань з техніки туризму під час проведення обласних заходів до Всесвітнього Дня туризму та військово-спортивних естафет, присвячених визволенню міста Запоріжжя від німецько-фашистських загарбників, в урочистостях до Дня Українського козацтва. Джури виступають у Міжнародних фестивалях козацьких бойових і традиційних мистецтв «Спас на Хортиці», та в міських змаганнях з боротьби «Спас», Всеукраїнських фестивалях національних бойових мистецтв України «Дніпровські пороги». Вихованці закладу є активними учасниками Відкритих козацьких військово-патріотичних вишколів «Джура», які проводяться регулярно з 1993 року «Школою джур» та департаментом освіти і науки, молоді та спорту Запорізької міської ради. В Хортицькому районі продовжує свою активну діяльність молодіжний дискусійний клуб «Ми – terra козакоріум». Під час канікул у більшості навчальних закладів проводяться військово-патріотичні ігри «Січові діти», «Джури козацькі», «Козацькі забави» та спортивні змагання «Козацький гарт» у Жовтневому районі, «Козаку найперше воля – козаку найперше честь» у Орджонікідзевському районі. В деяких навчальних закладах робиться акцент не вихованні молоді на патріотичних, історичних та бойових традиціях українського народу через створення умов для внутрішнього прийняття учнями якостей українського козака як особистісних цінностей. Тісна співпраця із Всеукраїнською федерацією «СПАС» дала початок розвитку ще одній складовій виховних систем, а саме організації та функціонуванню спеціалізованих класів з українського національного бойового мистецтва «СПАС».

Старшому шкільному віку притаманне формування відповідальної та дієвої позиції, прагнення жити в Україні, служити їй, працювати на її благо, володіти рідною та державною мовою, визнавати пріоритети прав людини, поважати свободу, демократію та справедливість. Громадянсько-державний рівень становлення національної свідомості учнів передбачає також турботливе ставлення до національно-культурних цінностей інших народів. У виховній роботі зі старшокласниками використовуються такі форми, як вечори, конференції, диспути: «Україно! Ти моя молитва», «Без верби та калини нема України», «Вони були українцями» «Український патріотизм як стан душі українця», «Цінності моєї сім'ї – цінності України», на яких звучить тема України, критично осмислюються історичні та сучасні події і явища та виховується почуття гордості за героїчне минуле свого народу. З метою формування світоглядних позицій та позитивної мотивації учнівської молоді до вивчення історії свого краю проводяться творчі заходи, серед яких гра-естафета «Школа – місто – сім'я», «Моє рідне місто», конкурс «Мій рідний район», «Моє Запоріжжя»; фестивалі патріотичної пісні; презентації пошукової роботи учнів щодо вивчення назв вулиць міста, історії власних

навчальних закладів; організація та проведення екскурсійних програм, експедицій еколого-натуралістичного та археологічного спрямування. З метою прищеплення поваги до прав і свобод людини і громадянина, Конституції України та державних символів в навчальних закладах міста проводяться такі заходи як: церемоніал внесення прапору України і його використання на офіційних церемоніях та урочистих заходах; використання Державного Гімну України на відкритті державних і урочистих заходів, при відзначенні державних свят, вшануванні переможців спортивних змагань; проведення конкурсів по розробці символів (прапору, гімну, гербу) навчального закладу; діяльність правових лекторіїв для учнів «З історії походження українських державних та національних символів»; обладнання куточків національної символіки в школах тощо. Важливим напрямом патріотичного виховання є прилучення до народознавства - вивчення культури, побуту, звичаїв рідного народу. В комплексі «Запорізька Січ» працює музей-майстерня «Берегиня» під керівництвом заслуженого вчителя України, народного майстра України Харлової В.Г. Вихованців ознайомлюють з культурними і матеріальними цінностями українського народу, пояснюють зв'язок з минулими і майбутніми поколіннями, виховують розуміння смислу життя, інтерес до родинних і народних традицій.

Загальноосвітні навчальні заклади міста надають великого значення розвитку учнівського самоврядування, мета якого полягає в тому, щоб через розвиток активності учнів виховувати в них почуття власної гідності, надати їм можливість виявити себе на ділі дбайливими господарями класу, школи, а в подальшому країни, розвивати вміння співпрацювати. В цьому сенсі заслуговує на увагу досвід роботи щодо організації діяльності районного учнівського парламенту Комунарського району, молодіжного клубу «МАХ - юніт» Хортицького району, зльоту органів учнівського самоврядування навчальних закладів Жовтневого району та робота інтелектуального клубу «IQ» Заводського району. Слід відзначити співпрацю територіальних відділів освіти з державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування щодо проведення спільних заходів патріотичного спрямування.

Наризним каменем патріотичного виховання є його військово-патріотичне спрямування. Переймаючись цією проблемою, вирішуючи її практично, живуть і працюють педагогічні та дитячі колективи Запорізького центру козацького військово – патріотичного виховання «Школа джур» та Запорізького навчально-виховного комплексу «Запорізька Січ», які є базовими освітніми закладами в місті з питань військово-патріотичного виховання молоді. Запорізький центр козацького військово-патріотичного виховання «Школа джур», виконуючи державну Програму військово-патріотичного виховання молоді, займається вихованням засобами козацької та національної педагогіки громадянина та патріота Батьківщини, підготовкою юнаків до служби в Збройних Силах України. Основною метою Центру є відродження та збереження козацьких традицій, успадкування духовних надбань українського народу, військово-патріотичного, спортивного, культурного та екологічного виховання дітей та підлітків.

Достатньо уваги приділяється навчальними закладами формуванню політичної та правової культури учнів засобами громадянської освіти, що дає знання про владу на всіх рівнях суспільного життя, про закони і законодавчу систему України. Завдяки впровадженню технології критичного мислення у навчально-виховний процес учні вчаться усвідомлювати та відстоювати власну позицію, знаходити нові ідеї та критично аналізувати проблеми, передбачати можливі наслідки дій та вчинків. Про це свідчить поступове зниження кількості вчинених протиправних дій школярами навчальних закладів міста. Змістова характеристика предметів соціально-гуманітарного циклу сприяє формуванню патріотичної компетентності учнівської молоді та їх включенню у загальноукраїнські заходи та акції. Яскравим прикладом слугує підтримка учнями навчальних закладів Запорізької команди проекту «Майданс».

Питання патріотичного виховання є одним із найбільш гострих та важких. Саме тому школи співпрацюють з сім'єю, церквою та іншими суспільними інституціями. Така співпраця допомагає виховати гідного громадянина своєї країни, який усвідомлює свою належність до неї та пишається цим, любить свою землю, мову і культуру.

Одним із ключових питань освітньої системи міста є підготовка педагогів до розв'язання проблем патріотичного виховання. Департамент додержується принципу диференціації в підготовці кадрів з урахуванням специфіки та умов освітнього закладу. В системі семінарів, методичних нарад та круглих столів опрацьовуються шляхи вирішення завдань патріотичного виховання, технології оптимізації виховного процесу та вивчається і поширюється педагогічний досвід з означеного питання через методичні збірники. З метою удосконалення змісту, методів, форм роботи з патріотичного виховання у місті створено консультпункти для освітніх закладів, проводяться практикуми для координаторів дитячого самоврядування та семінари-практикуми для організаторів виховного простору, створено міський клуб «Лідер» для представників дитячого самоврядування позашкільних навчальних закладів міста та стартує творчий проект громадянського спрямування «Коло друзів».

Ми маємо ті ж самі проблеми, що і інші регіони України. Проте, ціннісні орієнтири учнівської молоді, свідомий вибір поведінки доводить неформальний підхід до здійснення роботи з означеного питання. Педагогічна спільнота міста до свого активу з гордістю може захарувати шанобливе ставлення до державної символіки та національних традицій, обрядів, що продемонстрували учні під час святкування Дня міста. Затребуваними у сучасної молоді стали окремі елементи національного вбрання.

Патріотичне виховання, що є складовою частиною всього навчально-виховного процесу потребує постійної уваги з боку держави, органів управління освітою та педагогічної спільноти і знаходиться під постійним контролем з боку департаменту.

VI СЕКЦІЯ

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ФАКТОР ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

МУЗЕЙНОЕ ДЕЛО КАК УДАЧНЫЙ ИНВЕСТИЦИОННЫЙ ПРОЕКТ ПАТРИОТИЧЕСКОГО НАПРАВЛЕНИЯ

Армяновский В. Н.

*заместитель председателя совета общественной организации
«Автомоботоклуб «Фаэтон».*

Неравнодушные.

Патриотизм, патриот – в корне этих слов лежит греческое «patria» - отечество, родина. В СССР не любить родину было небезопасно, поскольку советские психиатры разработали интереснейшую концепцию о том, что любой человек, критикующий свое государство (а значит не любящий родину), психически больной. «Любовь требует больших эмоциональных затрат – констатируют медики. А у шизофреника с эмоциональностью большие проблемы. И они начинают отторгать то, что для них наиболее энергетически затратно – любовь. Этот внутренний конфликт вызывает агрессию. То же самое происходит и по отношению к Родине». Что касается патриотизма в Украине, то его по большому счету не существует. Причина – отсутствие справедливости в общественно-государственном устройстве страны. Можно терпеть бедность, но отсутствие справедливости – нет. Трудно говорить о любви к отечеству, в котором, по большому счету, нет справедливости. Искусственно насаждаемым патриотизмом правительство отвлекает наше внимание от насущных экономических и социальных проблем.

Что же тогда мы испытываем, глядя как по завершении, например, международного футбольного матча под звуки государственного гимна к небу поднимается национальный флаг? Гордость. «Человеку для полного счастья необходимо гордиться отечеством», - сказал классик. И гордость эту можно испытывать не только за сегодняшнюю страну, но и за ее прошлое. Именно такое чувство испытывают посетители музея ретротехники общественной организации «Автомоботоклуб «Фаэтон» имени Леонида Хлевного.

Открылся он 15 февраля 2008 года. День открытия экспозиции выбран совсем не случайно. 15 февраля - день чествования участников боевых действий на территории других государств, а 23 - День Защитника Отечества. К этим двум датам как представленные экспонаты, так и члены клуба имеют самое прямое отношение. К тому же 19 февраля - начало официального существования клуба «Фаэтон», а 13-го - день рождения Леонида Хлевного, чье имя носит организация. Если бы основатель и первый президент ретроклуба был жив, ему бы исполнилось 72 года.

Согласитесь - это не возраст, и жить бы Леониду Ефтихиевичу еще и жить. Да, как говорится, не судьба.

В довольно просторном помещении собрано более пятидесяти автомобилей. Есть отопление и освещение. Этим обеспечиваются хорошие условия хранения и возможность осмотра техники всеми желающими в течение всего года, а не два-три раза, когда «Фазтон» устраивает выездные экспозиции на свежем воздухе в День Победы, День города или День автомобилиста.

Есть среди экспонатов — грузовик ЗИС-5, 1939 года выпуска. Точно такой же стоит на постаменте памятника воинам-автомобилистам, что у южного въезда в Запорожье. Но, в отличие от своего неподвижного собрата на вечной стоянке, он ездит и, являясь материализованной частицей ушедшей эпохи, стал своеобразной «машиной времени», в которой можно как бы перенестись на время в ушедшие годы. И таких «машин времени» в автоклубе собрано немало. Еще ряд автомобилей-раритетов находятся в стадии реставрации.

Вход в музей платный. Работает лавка сувениров. Техника вся на ходу и ее сдают в аренду киношникам, для проведения массовых мероприятий и всем желающим.

Заработанные деньги вкладываются в поддержание коллекции, покупку новых экспонатов, оплату труда реставраторов, поездки на выставки. А что делать? Коллекционировать себе в убыток могут позволить либо сумасшедшие, либо миллионеры. Ни тех, ни других среди нас нет.

Как-то на выставке в Киеве к нам подошел народный депутат и «главный по автомобилестроению» Таризл Васадзе. Его очень заинтересовали экспонаты. В беседе с председателем президиума совета клуба Дмитрием Позняком он пообещал подсказать депутату Запорожского облсовета, председателю правления ЗАО «ЗАЗ» Николаю Евдокимову обратить внимание на такую уникальную коллекцию и найти возможность поддержать любителей автомобильной истории. Увы, обещания так и остались обещаниями. Инвестировать в туристическую привлекательность области пока желающих нет.

Обходимся без высочайшей поддержки. Хвала Богу, посетителей хватает. Купив билет, они получают возможность увидеть уникальные экземпляры, испытать гордость за историю некогда великой державы и за свою страну, в которой такой музей есть, за Запорожье, где живут неравнодушные люди.

Хроника клубной жизни

2001 г., декабрь - первое организационное собрание, сбор средств на регистрацию, разработан эскиз эмблемы и устав.

2003 г., 19 февраля - общественная организация «Автомотоклуб «Фазтон» прошла регистрацию.

2003 г., 9 мая - участие в параде ветеранов и выставка в честь Дня Победы.

2003 г., июнь - сквер им. Гагарина в Коммунарском районе - первый Всеукраинский слет и экспозиция автораритетов.

2003 г., август - поездка в Харьков по приглашению тамошнего клуба «Самоходь». Представили «Додж», «Волгу» ГАЗ-21 и «Форд-Мустанг» 1964г.

2003 г., октябрь - участие в праздновании 60-летия освобождения Запорожья. Задействовали автомобили «Додж», «Виллис», ГАЗ-67Б.

2003 г., октябрь - Празднование Дня автомобилиста, выставка, автопробег.

2004 г., 9 мая - парад и выставка.

2005 г., 9 мая - парад и выставка.

2005 г., 1-2 сентября - Киев, «Автофорум-2005», 2 единицы техники.

2006 г., 9 мая - парад и выставка.

2006 г., 23 февраля - выставка ко Дню защитника Отечества.

2006 г., 1-2 сентября - Киев, «Автофорум-2006» — 3 единицы техники.

2006 г., октябрь - выставка и автопробег, посвященные Дню автомобилиста.

2006 г., 23 октября - участие 4-х единиц техники в реконструкции эпизода боевых действий октября 1943 г. при прорыве немецкой оборонительной линии «Вотан», село Мордвиновка, Мелитопольский район.

2007 г., 5 мая - участие 15 единиц техники в реконструкции одного из эпизодов боев в октябре 1943 г. за освобождение Запорожья.

2007 г., 9 мая - парад и выставка. Первый показ ЗИС-5 и GMS-353.

2007 г., 6 октября - выставка 25 единиц автотехники на ярмарке в преддверии Дня города.

2007 г., 20 октября - «бой» под Мордвиновкой, 3 единицы техники, 10 человек личного состава.

2007 г., 25 октября - выставка в Васильевке, реконструкция «боя» — 8 автомобилей, 20 человек.

2007 г., 3-4 ноября - Киев, участие в реконструкции боевых действий по освобождению города от немецко-фашистских захватчиков в 1943 г., ЗИС-5 и ЗИС-6 «Катюша», 3 человека.

СПРАВКА

Леонид Евтихиевич ХЛЕБНОЙ родился 13 февраля 1940 года в г. Каменке Кировоградской области в семье механика сахарного завода.

По окончании Днепропетровского индустриального техникума был призван в Военно-морской флот. Проходя службу, сдал экстерном экзамены за полный курс мореходного среднего училища и защитил диплом судового механика. Вследствие сокращения Вооруженных Сил оказался в авиации, летал бортовым стрелком. После катастрофы, в которой уцелели он и еще один член экипажа, был переведен в танковую часть.

По окончании срочной службы поступил в Днепропетровский металлургический институт и окончил его с отличием, получив красный диплом инженера-механика. По распределению вместе с первой женой Адой Михайловной приехали в Запорожье. Работал на заводе «Днепроспецсталь», пройдя путь от мастера до начальника смены прокатного цеха.

Затем его пригласили на работу в областное научно-техническое общество, которое в дальнейшем возглавил и откуда вышел на пенсию на льготных условиях как металлург. В 1998 году - овдовел.

Воспитал сына - Константина, ставшего успешным предпринимателем (живет в Киеве). Растут внуки.

21 ноября 2006 года Леонид Евтихевич скоропостижно скончался.

ПАТРІОТИЗМ ЯК КОНСОЛІДУЮЧИЙ ФАКТОР УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Власова Н.Ф.

Директор КЗ «ОЦПВМ» ЗОР

Сьогодні Україна є державою з формуючою системою політично організованого суспільства, а народ, який проживає на її території завжди вільно чи невільно залучається до системи політичних відносин і є носієм політичної культури. Відбувається процес взаємодії індивіда та існуючої політичної системи через передання досвіду даної системи та суспільства, метою якого є адаптація людини і перетворення її на особистість - громадянина.

Цей процес безумовно має бути керованим, адже державі не байдуже, які громадяни виховуються у суспільстві, як вони ставляться до пануючих у ньому правових норм і політичних цінностей. Тому в кожній державі створюється ціла система інституцій. Однією з інституцій державної системи є і Запорізький обласний центр патріотичного виховання молоді, який покликаний виконувати одну з найважливіших політичних функцій – це прищеплення у молоді поваги до держави, її інститутів, формування політичної свідомості, виховання почуття патріотизму.

На Запоріжжі завжди плекали велике почуття патріотизму, яке облагороджує людей, надає сенс їхньому існуванню, визначає духовну міць, моральну межу їх можливостей. І не випадково саме в Запоріжжі, завдяки твердій позиції обласної влади, був створений перший в Україні центр патріотичного виховання молоді, також прийнята Обласна програма патріотичного виховання молоді, яка на сьогодні визнана кращою не тільки на регіональному рівні, а й на всеукраїнському. Адже, розробляючи загальнодержавний проект аналогічної програми, було вирішено керуватися успішним досвідом Запорізького краю та долучити запорізьких експертів до складу робочої групи над цим проектом.

В нашій області розроблена Концепція патріотичного виховання громадян України, яка є результатом багаторічної праці і представляє собою волю громадянського суспільства. Я не боюся так казати, адже цей документ проходив апробацію та науково - громадську експертизу на

Міжнародних науково – практичних конференціях з патріотичного виховання в яких приймали участь представники з усіх регіонів нашої країни. Тим самим дана Концепція заслуговує більшої уваги ніж інші міжвідомчі проекти.

Також під час проведення 5-ти Міжнародних конференцій було доведено, що патріотизм є системо утворюючим поняттям національної свідомості і самосвідомості народу, які відображаються у любові до України, надії та віри на краще майбутнє суспільства, знанні історії та надбань народу, гордості та відданості своєї Батьківщини, в готовності та практичній діяльності заради України.

Це визначення вже майже не викликає заперечень, проте на сьогодні в свідомості людей існує розмежування понять «Батьківщина» та «Держава». Саме тому постійно необхідно встановлювати зв'язок між любов'ю до Батьківщини, любов'ю до Вітчизни, державного устрою, інституційної організації життя людей.

Існуючі сучасні розриви в устрої життя українського суспільства демонструють, що у більшості людей в Україні є Батьківщина, але немає Вітчизни. Тому система державного устрою потребує реформування для забезпечення стабільного розвитку життя народу України. І таку відповідальну справу мають виконувати люди з високими професійними якостями та моральними чеснотами, які зможуть віднайти шляхи укріплення української державності та консолідованості нашого суспільства.

Патріотизм є одним із головних факторів консолідації і розвитку суспільства та держави. Якщо звернутися до багатостраждальної та героїчної історії нашої країни, в пору найважчих випробувань Україна знаходила порятунок і відродження завдяки небаченому підйому патріотизму серед народу. Почуття єдиної країни, істинний патріотизм в усі часи консолідувало наше суспільство, перетворюючи багатонаціональне населення в єдиний і великий народ, створювало атмосферу соціально – етичної згоди, духовного підйому, досягнення якого дозволяло країні вийти із найскладніших ситуацій.

А що ж в наш час? Чи потрібний патріотизм нашому суспільству? Безумовно потрібний, адже формування істинного патріотизму пов'язане з вищим рівнем розвитку особистості. Особистість ідентифікує себе з Батьківщиною, Вітчизною. Її Я стає частинкою, нерозривно пов'язаною з багатьма іншими Я соціуму, що в реальній дійсності та в конкретній діяльності проявляється у поєднанні почуттів, цінностей, поглядів, позицій, ідеалів, дій і вчинків, інтегруючим моментом якого виступають інтереси суспільства, держави, ріст необхідності в активній реалізації ідеї служіння Батьківщини.

Нажаль в свідомості багатьох наших співвітчизників необхідність патріотизму уживається з пасивною позицією у відношенні не лише до нагальних проблем України, але навіть до її долі в цілому. Причина такого стану в неоднозначному розумінні суті і сенсу патріотизму. Те що любов до

Батьківщини притаманна якщо не всім, то майже усім українцям, не викликає сумнівів. Але яким чином розуміється ця цінність, що бачать в основі патріотичної ідеї наші громадяни – представники різноманітних прошарків, вікових груп, професій і національностей?

Як відомо, поняття Батьківщина виступає для нас в двох основних значеннях. Поняття «малої» Батьківщини, що виникає у кожної людини з раннього дитинства, не викликає проблем: хто з нас не любить і не зберігає добру пам'ять про близьку і саму дорогу з дитинства частинку України, про рідний край, сім'ю, рідних, природу, особливості способу життя, побуту, традицій і т.д. Все що оточує нас в ранньому дитинстві і юності являється дорогим для нас продовж всього подальшого життя. Патріотизм «малої» Батьківщини розвивається в кожному з нас природним безпосереднім чином і стає невід'ємною частиною побуту кожної людини. Приналежність до «малої» Батьківщини швидко і легко об'єднує, ріднить самих різних людей.

Однак частинки «малої» Батьківщини не лише багаточисельні в масштабі України, але певним чином відрізняються. Географічний фактор робить їх далекими і не схожими одну на одну. Тому прихильність українців лише до «малої» Батьківщини не може стати основою їх єдності. Необхідний патріотизм великої Батьківщини, спільний для всіх нас, тобто любов до України в цілому, як до великого простору, до неоднорідного суспільства, до держави. Тому реальна основа для консолідації нашого суспільства – формування великого патріотизму. Досягнення цього не пов'язане із здійсненням чергової революції. Алгоритм дії зводиться до осмислення та розуміння всієї складності проблем, до активного сумісного пошуку виходу із них, визначення кожним співвітчизником свого місця і ролі в їх вирішенні, в реалізації своїх сил і енергії в загальнонаціональних, загальнозначущих інтересах.

За останні роки історії нашої країни інтерес до національної єдності посилюється. В сучасній Україні актуалізується питання використання ідеї як механізму спроможного консолідувати суспільство. Перетворення, які розгорнулися в країні гостро ставлять завдання про створення стратегічної національно – державної ідеології. В підходах до вирішення даного питання сьогодні, на жаль, немає єдності. Однак, все більшого визнання отримує думка, що без залучення патріотичних цінностей вирішити дану проблему неможливо. Але важливо, що в свідомості українців потреба і прагнення досягти загальнонаціональної злагоди, єдності цілей і цінностей помітно посилилися, про що свідчать проведені опитування громадської думки.[1] Питання державних пріоритетів набули статус дискусійних, їх обговорення багато в чому визначило формування різноманітних громадських сил і характер їх взаємодії.

Виходячи з актуальності питання щодо національної ідеї, слід звернутися до методології даної проблеми, яка вписується в філософську ідеологію поєднання одиничного, особливого і загального. Одиничне - це я,

особистість, людина. Особливе - в даному випадку - це нація, народ. І загальне - це держава або громадянське суспільство, або світова цивілізація, загальнолюдські цінності.[2] Під ідеологією розуміється система ідей, ціннісних орієнтацій де важливе місце поряд з політичними займають цінності естетичні, моральні, які мають не локальний, але загальнолюдський гуманістичний сенс.

Розглядаючи поняття «національна ідея» як систему ідей і ціннісних принципів, слід відмітити, що одним із центрів її має стати патріотизм, який являється одним із головних механізмів здійснення взаємозв'язку між поколіннями для подальшого розвитку. Патріотична складова – важливий елемент «національної ідеї». Патріотизм народу виступає важливим проявом його духовного здоров'я, духовної міцності нації, вірою в майбутнє Батьківщини і людства в цілому. Це особливо відчутно, коли «матеріальна ситуація» не викликає достатнього оптимізму. І.Льїн писав про часи Першої світової війни і революції 1917 року в Росії: «Сутність глибокої світової кризи ... в засиллі матерії і в безсиллі духу».[3] Сучасні автори також звертаються до цього тематичного напрямку з метою відродити традиційну духовність, коли прирівнюють «гарячу молитву» до «усвідомлених громадянських дій».[4]

Національна ідея – феномен добре відомий в історії практично всіх країн і цілком закономірний. По суті, будь-яка національна ідея повинна являти собою емку, але в той же час гранично стислу форму, з якої розгортається базова ідеологічна концепція, що налаштовує і визначає життя держави, суспільства, громадян на тривалу перспективу. Її життєздатність визначається відповідністю інтересів розвитку української держави вектору розвитку світового співтовариства в цілому. Але найголовніше, і в цьому ключ до розуміння суті загальнонаціональної ідеї - вона повинна жити в серці людини з її повсякденними життєвими проблемами, служити для неї орієнтиром в пошуках, стверджувати її в досягненнях і бути рятівною соломинкою в безнадійних ситуаціях.

На сьогодні в Україні ще не сформована національна ідея, відсутній цілісний національний ідеал. Це нормальне явище для суспільства, яке переживає соціокультурну трансформацію, якому передбачено заново зазнати процес національної та соціально - групової самоідентифікації. У цьому нормативно-ціннісному вакуумі міститься і позитивний аспект, який дає можливість осмислити минуле, щоб обдуманно поставитися до формування нових цілей і цінностей, що визначатимуть на багато років вперед життя держави та її громадян.

Можливо припустити, що національна ідея пройде в своєму формуванні ряд етапів. На першому етапі слід зосередитися на ролі загальнонаціональної ідеї у формуванні та розвитку громадянської і патріотичної свідомості українців. Бути громадянином, значить не тільки асоціювати себе з територією на якій знаходиться Україна, з народами які

проживають на ній, з культурою та історією, важлива трансформація патріотизму і громадянськості в розряд вищих цінностей і реальна готовність ці цінності відстоювати.

На другому етапі неминуче викристалізовується загальноукраїнський настрій на усвідомлення себе громадянином великої країни, яку необхідно будувати своїми руками вже в цьому поколінні. І можна констатувати, що орієнтація на переважаючі соціокультурні цінності, соціальні очікування і переваги може виконати роль об'єднуючої ідеї, що зможе сконцентрувати зусилля людей, суспільства і держави на їх досягненні.

Таким чином, сучасна національна доктрина припускає формування громадянського поліетносоціального суспільства. В умовах поліетнічного, поліконфесіального і полікультурного суспільства ідея суспільного функціонування патріотизму як соціокультурної цінності і соціального механізму має велике значення. Дієвий і діяльний патріотизм в даному контексті виступить важливим компонентом державотворчої загальнонаціональної ідеї, що лежить в основі державної ідеології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лаврік В.А. «Патріотичне позиціонування молоді: тенденції 2009 – 2011рр.» Матеріали V міжнародної науково – практичної конференції з питань патріотичного виховання молоді, 23-24 листопада 2011 року. Запоріжжя.

2. Михайлов В.О. «Російська нація і російська ідея в концепції національної політики РФ». Оренбург, 1996. С.10

3. Ильїн І. «За національну Росію». Слово. 1991. №5. С. 82-84.

4. Курносів А. «Вибір православної людини». Радянська Росія. 1999. 15 грудня.

5. Медведчук В. «Сучасна українська національна ідея і питання державотворення». Київ 1997. С.105.

6. Лепський М., Власова Н. та ін. «Запорізька обласна концепція патріотичного виховання громадян України». Запоріжжя 2009. С.11.

ВОЛОНТЕРСТВО, КАК ПУТЬ К ПАТРИОТИЗМУ

Левченко О. А.

координатор волонтерського движенья «Твори добро, Україна!»

Во всех цивилизованных странах мира волонтерскую работу считают неотъемлемой частью жизни любого гражданина любой страны. «Если ты в силах – ты помогаешь обществу, если тебе нужна помощь – общество помогает тебе», это концепция социальной ответственности каждого осознанного человека.

Посмотрим на статистику волонтерства других стран:

— 19% населения Франции от 25 до 45 лет хотя бы раз в жизни участвовали в волонтерских акциях. Из них 60 % регулярно участвуют в добровольческой работе, отдавая ей более 20 часов в месяц. 46 % опрошенных французов сказали, что они стали волонтерами, потому что они чувствуют в себе большое желание помогать другим и постоянно оказывают посильную помощь нуждающимся, хотя бы материальную.

— Каждый третий немец, – что составляет 34 % населения Германии – является волонтером, посвящая работе в добровольческих ассоциациях, проектах и группах взаимопомощи более 15 часов своего времени в месяц.

— 26% японцев имеют опыт волонтерства в молодости. Из них 48 % уверены, что добровольческий труд очень полезен для личностного роста гражданина и общества в целом.

— Около 33% населения Ирландии является волонтерами. Общее количество времени, отданное на волонтерскую работу, равняется 96,454 рабочих часа в год, это примерно 8 часов в месяц. 72 % населения считает, что волонтеры делают нечто такое, что никогда не может быть сделано руками оплачиваемых сотрудников, так как в волонтерской работе полностью отсутствует материалистический интерес.

Из этой информации от Бюро по трудовой статистике США (Bureau of Labor statistics (BLS)) видно, что волонтерство, является движением международного масштаба, и высокоуважаемое в мире. Безвозмездный труд для общей пользы считается делом почтенным, и всегда имеет значение и дает преимущества в социальной жизни, например, при приеме специалиста на работу. К сожалению, наше государство только стоит на пути предоставления волонтерам дополнительных возможностей и преимуществ в работе и обучении, таким образом, пренебрегая значением волонтерства в гражданском обществе. А именно через социальное волонтерское движение на протяжении многих лет успешно осуществляется гражданское воспитание студенческой молодежи.

Приоритетными задачами социального волонтерства являются: воспитание гражданственности, патриотизма и любви к родине, формирование потребности участвовать в общественно-политической, экономической и культурной жизни города и государства, именно через волонтерство может происходить становление и реализация человека как личности, понимание своего предназначения.

Гражданственность, является интегративным качеством, включая в себя целый ряд качеств, присущих человеку-гражданину: гражданская ответственность, умение сочетать и подчинять личные интересы общественным, умение осознанно и самостоятельно принимать решения, гуманизм, этническая толерантность, патриотизм, интернационализм и т.д. Очевидно, что качества гражданина во многом перекликаются с общепринятыми качествами волонтера: ответственность, умение сочетать личные интересы с общественными, умение осознанно и самостоятельно

делать свой выбор о помощи ближним, гуманизм, толерантность, альтруизм, интернационализм, уважение к истории и т.д.

Существует множество ярких примеров проявления населением своей гражданской позиции через волонтерство. Особенно это проявляется во время стихийных бедствий и экстренных ситуаций, когда люди самоорганизовываются без помощи государственных органов и борются со стихией, собирают и распределяют гуманитарную помощь для пострадавших. Но помимо экстренных случаев проявить свою гражданскую позицию можно и в повседневной жизни, помогая государству выполнять взятые им обязательства. Так, например волонтеры посещают детей в больницах, осуществляют гигиенический уход, читают с ними книги, играют в развивающие игры, гуляют, помогают воспитанникам детских домов и одиноким пожилым людям, помогают собрать необходимое количество средств для проведения дорогостоящих медицинских операций, помогают с транспортировкой людям с особыми потребностями, собирают вещи для нуждающихся людей. Все это формирует потребность людей друг в друге, осознание единой силы общества и патриотизм по отношению к народу и государству.

Сейчас, когда наша страна переживает момент выбора своего дальнейшего пути развития, нам очень важно понять самих себя, научиться слышать голос собственной души, чтобы не ошибиться в этом выборе. У нас одна история, одна культура, одно будущее, которое нам вместе строить. Поэтому необходимо возрождать традиции добровольчества и волонтерства, которые связывали бы нас с корнями нашего народа. Таким образом, учиться и учить последующие поколения быть ответственным за историю своего народа и своей страны.

ЛИТЕРАТУРА

1. Заступова И. В. К вопросу о сущности и содержании понятия «гражданственность» // Актуальные проблемы правоведения. - 2005. - № 2.

2. Филонов Г.Н. Гражданское воспитание: основные категории и понятия // Основы методики гражданского воспитания. - М., 2001.

3. Филиппова Л. Эффективность гражданского воспитания: проблема критериев // Вестник Московского университета. – Сер. 18 : Социология и политология. – 2007. – №1.

4. Безбородова Н.Я. «РОЛЬ ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В ДОБРОВОЛЬЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ»

5. Капранов, Г. А. Волонтерство в США: [Аннотация: о волонтерской деятельности в Америке] / Г. А. Капранов // Воспитание школьников. - 2010. - №2. - С. 66-71. (фил. № 5, 14)

6. Кудринская, Л. А. Добровольческий труд: сущность, функции, специфика: [автор пытается выявить сущность, функции и специфику добровольческого труда и его место в обществе] / Л. А. Кудринская // Социологические исследования. - 2006. - N 5. - С. 15-22.

РОЛЬ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Носенко В.В.

Запорізький національний університет

У сучасному світі спостерігається зміщення масового туристичного інтересу від звичайних відпочинкових поїздок до змістовніших, пізнавальніших подорожей. На зміну концепції трьох «S» («Sun-Sea-Sand») - сонце, море, пісок - приходить концепція трьох «L» («Landscape-Lore-Leisure») - пейзажі, традиції, дозвілля. Відтак, туристична мода піднімає на пік масової популярності подорожі у сільську місцевість, де міського туриста скрізь оточує екзотика: аграрні й сільські пейзажі, традиційний селянський спосіб життя, свійські тварини, екологічно чисті продукти тощо.

Актуальність теми. Розвиток рекреаційно-туристичної сфери для багатьох країн є на сьогодні однією з головних задач. Україна, яка розташована в центрі Європи на перехресті транспортних шляхів, і яка має для поступального розвитку своєї рекреаційної сфери сприятливі природно-кліматичні умови, значний історико-культурний потенціал, необхідні людські та матеріальні ресурси, значно відстає від більшості європейських країн за рівнем розвитку рекреаційно-туристичних послуг. Такий стан не є нормальним і потребує активізації процесів щодо створення в нашій державі потужної рекреаційної індустрії, яка спроможна задовольняти різноманітні рекреаційні потреби як мешканців України так і іноземних туристів.

Мета роботи — дослідити процеси розвитку та впровадження зеленого туризму в Україні та оцінити роль напрямку як складової реалізації стратегії сталого розвитку України.

Об'єкт дослідження — розвиток туризму: напрям зелений туризм.

Предмет дослідження — процеси становлення та розвитку зеленого туризму в Україні.

Для досягнення поставленої в роботі мети було використано сучасні методи дослідження, зокрема на основі системно-аналітичного методу здійснено теоретичне узагальнення наукових концепцій, розробок, пропозицій провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячених проблемам туристичної галузі. Використання методологічного узагальнення забезпечило послідовність проведення наукового дослідження.

Статистичні показники по регіонах України дали оцінку ефективності зеленого туризму і його впливу на розвиток економіки країни на державному та світовому рівнях. Вони довели необхідність здійснення формування цього напрямку туристичної діяльності і показали необхідність порівняльного аналізу сильних і слабких сторін, за методом SWOT-Аналіз. (табл. 2.3)

Можливості	Загрози	Сильні сторони	Слабкі сторони
Зростання попиту на послуги сільського туризму; Сприяння зростанню обсягів виробництва і прибутковості; Можливий приплив іноземних інвестицій; Взаємодія з Союзом розвитку сільського зеленого туризму в Україні; Співпраця з туроператорами.	Високі комісійні фірм-посередників при реалізації турів через агентства; Значна роль в коливанні попиту сезонної складової; Посилення конкурентної боротьби; Високі процентні ставки на кредитні ресурси; Низький рівень протекціоністської політики, значна зовнішня конкуренція, труднощі з виходом на іноземні ринки.	Постійне оновлення матеріальної бази, проведення ремонтів, поліпшення умов розміщення; Житлова площа дозволяє збільшити кількість людино-місць; Можливість підвищення впливу реклами; Високий ступінь мотивованості роботи господарів садиби; Активна екологічна діяльність; Наявність можливостей розвитку нетрадиційних видів послуг; Унікальність природних умов.	Відсутність відомої "торгової марки"; Відсутність досвіду; Низький рівень інтенсивності виробництва; Зростання собівартості за рахунок зростання вартості ресурсів; Відсутність кола постійних клієнтів; Відсутність комплексного підходу до формування послуг; Відсутність доступу до мережі Інтернет.

Таблиця 2.3. SWOT-Аналіз організаційно-економічних стратегій для немасових видів туризму [14, 15].

В умовах несприятливої кон'юнктури внутрішнього й зовнішнього ринку, стагнації виробництва в найгіршому становищі опинилося українське село. У результаті соціально-економічної кризи поглибилася демографічна криза. Гострою проблемою постала відсутність капіталовкладень на створення нових робочих місць, реструктуризацію господарств на селі. У таких умовах важливо розвивати галузі, які не вимагають великих фінансових вкладень, а можуть задовольнятися поки що використанням існуючих сільських територій, приватного житлового фонду, матеріальних статків. Як свідчить практика розвинених країн у подоланні цих негативних тенденцій можуть відіграти несільськогосподарські види діяльності. До них відноситься туризм, а особливо такий його вид, як сільський зелений туризм.

Відродження і подальший економічний та соціальний розвиток сільських громад України зараз пов'язують з розвитком сільського зеленого туризму. Наукові дослідження показують, що сільський туризм здатний забезпечити стабільність на

селі. Регіони України мають багату природну й етнокультурну ресурсну базу, що дає умови для використання у відпочинкових цілях. М'який клімат, мальовничі ландшафти, цікава історико-культурна спадщина є запорукою організації різнобічного відпочинку й туризму в селах нашої країни. Сільський зелений туризм на початку XXI ст. — один із найперспективніших видів відпочинку в Україні. Для сільських мешканців України цей вид туризму є поштовхом для започаткування й розвитку підприємницької діяльності, що дає прибутки та підвищує рівень зайнятості сільських громад. Крім цього, діяльність сільського населення з організації агрорекреаційного сервісу дає облаштування сільських домівок та благоустрій сільської місцевості.

Відсутність повної, достовірної та актуальної інформації щодо туристичних ресурсів, конкурентних переваг вітчизняного туристичного потенціалу і цільових туристичних ринків унеможливорює формування привабливого туристичного іміджу країни, високоякісного національного продукту та проведення ефективних заходів з його просування. Обсяги фінансування заходів з просування національного туристичного продукту, наявні протягом останніх років, фаховий рівень їх реалізації не забезпечують впливу на параметри туристичного потоку [17].

Слабкий розвиток має мережа туристичних інформаційних центрів, відсутні туристичні представництва України за кордоном та офіційний інформаційний портал, за допомогою яких туристи, в тому числі іноземні, могли б отримувати інформацію щодо національного та регіональних туристичних продуктів.

Розвиток сільського зеленого туризму дасть змогу вирішити багато наболілих проблем українського села, сприятиме:

- підвищенню рівня зайнятості населення;
- зростанню доходів сільських жителів за рахунок надання послуг туристам і реалізації вироблених продуктів харчування за прийнятними цінами;
- покращенню благоустрою сіл, місцевих доріг, інженерного облаштування окремих садиб;
- відродженню місцевих народних звичаїв, промислів, кулінарних традицій;
- збереженню і відновленню місцевої історико-архітектурної спадщини, українських садиб з клунями, стодолами, шопами, вітряками тощо.

Важливим результатом розвитку сільського зеленого туризму є розширення можливостей реалізації продукції особистого підсобного господарства, причому реалізації її на місці, і не як сільськогосподарської сировини, а як готових продуктів харчування після відповідної обробки і приготування. Досвід показує, що ті сім'ї, які приймають відпочиваючих, вдосконалюють і структуру посівів на присадибних ділянках з урахуванням потреб гостей, розширюють асортимент овочевих культур, фруктових дерев, ягідників тощо; розвивають і урізноманітнюють присадибне тваринництво, заводять тепличне господарство.

Розвиток сільського зеленого туризму спонукає до покращення благоустрою сільських садиб, вулиць, в цілому сіл; стимулює розвиток соціальної інфраструктури. Звичайно, на перших порах приймання і обслуговування відпочиваючих відбувається на базі існуючого житлового фонду з використанням місцевих рекреаційних та інфраструктурних ресурсів. Але з певним надходженням коштів від цієї діяльності ті,

хто нею займається, починають робити вкладення у поліпшення комунального облаштування житла, вулиць; об'єднаними зусиллями добиваються зміни на краще сфери обслуговування. А це одночасно й вагомий внесок у розвиток села.

Суттєву роль відіграє розвиток сільського зеленого туризму у підвищенні культурно-освітнього рівня сільського населення. Готуючись приймати і обслуговувати відпочиваючих, члени селянських родин мимоволі змушені поповнювати свої знання з ведення домашнього господарства, гігієни і санітарії, приготування їжі тощо, а спілкування з гостями розширює їх кругозір, дає змогу зав'язати нові знайомства, завести друзів в інших населених пунктах [17].

Один із проявів патріотизму зробити Україну привабливою для українців і всього світу!

В Україні туристична сфера перебуває у стадії реформування та розвитку. Існуючі рекреаційні ресурси використовуються не повністю, проте динаміка туристичного ринку України свідчить про тенденції до зростання числа туристів.

Надзвичайно актуальною проблемою сільських населених пунктів є зростання безробіття, підвищення надлишку; робочої сили, що поступово вивільняється з сільськогосподарського виробництва. Враховуючи відсутність капіталовкладень, необхідні для створення нових робочих місць більше уваги варто приділяти тим галузям, котрі для свого розвитку не потребують великих коштів. Саме до таких галузей і відноситься сільський (зелений) туризм. Найоптимальніший вибір для поповнення бюджету України – розвиток і поширення сільського туризму.

Отже, перетворення туристської сфери на один із основних донорів українського бюджету потребує удосконалення державної політики у цій сфері, здійснення її реформування, розробки та впровадження нових, ефективних механізмів стимулювання розвитку.

РЕЗОЛЮЦІЯ

VI Міжнародної науково-практичної конференції з питань патріотичного виховання молоді

19 жовтня 2012 рік.

м. Запоріжжя

Патріотичне виховання громадян виступає надзвичайно важливим чинником у спрямуванні держави та соціуму до усвідомленого формування активного громадянського суспільства та забезпечення сталого розвитку України.

Наша Держава потребує чіткої системи патріотичного виховання, запорукою успішного функціонування якої є визначення стратегічних напрямків діяльності законодавчої влади, спрямованих на соціальний розвиток України та створення умов для успішної реалізації державної системи патріотичного виховання.

Ефективне втілення в життя соціальних ініціатив повинно стати важливим завданням влади, яке дозволить підвищити не лише соціальну захищеність громадян, а й створити умови для поглиблення роботи з патріотичного виховання на всіх рівнях діяльності.

Соціальний розвиток України, спрямований на формування в молоді громадянської зрілості, любові до Батьківщини, відповідальності, почуття обов'язку, вірності традиціям, прагнення до збереження і примноження історичних і культурних цінностей, готовності до активної участі у вирішенні найважливіших проблем суспільства в різноманітних сферах, позитивно відобразиться на суспільстві в цілому. Висока духовність, моральність, активна громадянська позиція, патріотична свідомість молоді будуть більшою мірою сприяти успішному вирішенню завдань, пов'язаних із здобуттям величі та сили України.

Учасники VI Міжнародної науково-практичної конференції з питань патріотичного виховання молоді **пропонують**

1. Визначити патріотичне виховання вирішальним фактором інвестиційного розвитку та гарантією національної безпеки Держави, через збільшення видатків на здійснення державними інституціями діяльності з патріотичного виховання громадян.

2. Спираючись на досвід Запорізької обласної ради створити Координаційну раду з питань патріотичного виховання молоді при Президенті України з метою визначення ролі держави у патріотичному вихованні громадян України.

3. Оновити нормативно-правову базу щодо порядку реалізації програм та проведення заходів з питань дітей, молоді, жінок та сім'ї (Наказ Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України «Про затвердження Положення про порядок реалізації програм та проведення заходів з питань дітей, молоді, жінок та сім'ї» N 2111 від 01.11.2000 року), що надасть можливості для оновлення змісту роботи з патріотичного виховання молоді.

4. Створити експериментальний науково-практичний майданчик Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України на базі Запорізького обласного центру патріотичного виховання молоді у співпраці з науковцями Запорізького національного університету, Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, молодіжними громадськими організаціями що визнають та підтримують духовні та патріотичні цінності України.

5. Розробити науково-методичне забезпечення підготовки та перепідготовки педагогів з урахуванням завдань патріотичного виховання;

6. Здійснювати інформаційно-пропагандистське забезпечення патріотичного виховання молоді через створення державного замовлення на теле- радіо- та друковану продукцію патріотичного змісту;

7. Інформувати спільноту про новації, досягнення у сфері громадянсько-патріотичного виховання через засоби масової інформації, науково-практичні конференції, семінари, інші форми,

8. Розширити межі використання інформаційних технологій у формах та методах патріотичного виховання – створити «поле експертів» з патріотичного виховання у соціальних мережах з постійно діючими темами обговорення, започаткувати низку Інтернет - конференцій.

9. Використовувати матеріали конференції для створення інтегруючої освітньої системи, яка б визначала пріоритети в навчанні, вихованні та розвитку особистості громадянина;

10. Створювати умови для якісного викладання предмету «Захист Вітчизни» шляхом перепідготовки кадрів;

11. Організувати видання науково-методичних, навчальних посібників з питань громадянської освіти, патріотичного виховання молоді;

12. Стимулювати та підтримувати розробку і впровадження навчальних, виховних і освітніх програм шкільного, муніципального й регіонального рівня в сфері громадянської освіти та патріотичного виховання;

13. Відродити традиції національної педагогіки в напрямку трудового виховання учнівської молоді, як фактору формування громадянської відповідальності та патріотичної свідомості;

14. Дану резолюцію надіслати до Ради Національної Безпеки та оборони України, Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства оборони України, Державної служби молоді та спорту.

Прийнята на VI Міжнародній науково-практичній конференції з питань патріотичного виховання молоді
19 жовтня 2012 року

Наклад 287 примірник. (Завод №2 199-287).
Надруковано з готового оригінал макету:
ФОП В.М. Систеров,
(068) 448-11-28.